

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

**DOCTORAT EN LLENGÜES, LITERATURES I CULTURES I
LES SEUES APLICACIONS**

**MEMÒRIA PERSONAL: JAUME RAMON VILA I EL SEU
DIETARI. EDICIÓ I ESTUDI**

Presentat per Arantxa Llàcer Martorell

Dirigit per Dra. Eulàlia Miralles Jori

València, gener de 2021

A ton nom, Temps, faré una estàtua pura,
d'aquell metall que el temps avar adora
I agrair-te he, tot temps, Temps, ma ventura.

Francesc Vicenç Garcia

RESUM

Mitjançant la nostra tesi doctoral presentem un testimoni, fins ara inèdit, de la literatura memorialística de l'Edat Moderna. Ens referim al *Dietari* de Jaume Ramon Vila (1569-1638), un intel·lectual i religiós barceloní que, en la marc de la seua àmplia i diversa activitat humanística, va dur a terme un dietari personal que recollia notícies esdevingudes a Barcelona i el Principat entre els anys 1596 i 1601. En paral·lel, com que fins ara l'obra i el seu autor havien estat esmentats en el marc dels estudis sobre memorialística i historiografia, sempre des d'una visió més general i panoràmica, hem dut a terme un estudi biogràfic complet que ens permetera vincular la figura de l'autor amb el seu escrit privat i ens facilitara la seua comprensió, anàlisi i edició.

A través de la recerca sobre l'entorn familiar i intel·lectual de l'autor descobrim la vinculació de Vila amb un projecte historiogràfic de defensa de Catalunya, i som capaços d'entrellaçar els seus interessos amb les múltiples manifestacions culturals i artístiques que l'envolten: l'art, l'escriptura i el col·leccionisme en general. La vessant erudita de Jaume Ramon Vila s'entremescla sovint amb les seues creences religioses, i és per això que, a més dels seus col·legues intel·lectuals, hem pogut teixir una àmplia xarxa de relacions que inclou bisbes, membres de diferents congregacions religioses o lloctinents i d'altres persones de l'administració barcelonina.

La producció escrita de Vila és el resultat d'aquesta mescla d'interessos: la doctrina religiosa i la difusió del catolicisme, la preeminència del Principat com a pàtria històrica, la defensa de la tradició, la lectura de les cròniques i l'ús de fonts bibliogràfiques per a l'escriptura de textos originals... Totes aquestes idees es desenvolupen com a temàtica nuclear en alguna de les seues obres i es descriuen com un tot en les pàgines del *Dietari* que ací presentem. Conservem el *Dietari* gràcies a una còpia parcial datada de finals del segle XVII-principis del XVIII, vinculada al cercle Dalmases. El fet que no treballem amb una còpia completa ens ha conduït a fer una descripció codicològica i tractar d'esbossar la transmissió del text fins arribar al manuscrit que ens ha pervingut. També fem una anàlisi de la possible intervenció dels copistes, tant del testimoni amb què treballem com dels anteriors, descrivim els continguts de l'obra i l'ús de fonts bibliogràfiques per a la redacció d'alguns passatges. Incloem, a més, una reconstrucció parcial dels continguts com haurien estat disposats en el testimoni autògraf, i ens referim a una possible activitat memorialística més longeva i variada de la que coneixem de Jaume Ramon Vila.

Fet tot l'estudi biogràfic i bibliogràfic i l'anàlisi dels components del *Dietari*, n'oferim una edició crítica amb l'aparat de notes corresponents. En aquest, a més de les variants del text, descrivim personatges, localitzacions, documents o lèxic específic, de manera que l'aparat ha de servir per completar l'àmplia informació que ja ens proporciona el *Dietari* sobre el dia a dia de la ciutat de Barcelona i els esdeveniments més notables d'entre 1596 i 1601.

ABSTRACT

Con la nostra tesi di dottorato presentiamo una testimonianza, finora inedita, di scrittura in prima persona scritta in età moderna. Stiamo parlando del *Dietari* di Jaume Ramon Vila (1569-1638), un intellettuale e religioso di Barcellona che, nell'ambito della sua ampia e diversificata attività umanistica, scrisse un diario personale che raccoglieva e descriveva notizie di fatti accaduti nella città di Barcellona e nel Principato di Catalogna tra 1596 e 1601. Allo stesso tempo, dato che fino ad ora sia l'opera che l'autore sono stati nominati nell'ambito degli studi sulle memorie e sulla storiografia, sempre in modo più generale e panoramico, abbiamo fatto uno studio biografico completo che ci permette di collegare l'autore con il suo diario e facilita la sua comprensione, analisi ed edizione.

Attraverso la ricerca del suo ambiente familiare e intellettuale, abbiamo scoperto i legami di Vila con un progetto storiografico che difende la Catalogna, e siamo in grado di intrecciare i suoi interessi con le molteplici manifestazioni culturali e artistiche che lo circondano: arte, scrittura e collezionismo in generale. Il lato erudito di Jaume Ramon Vila è solitamente intrecciato con le sue credenze religiose, ed è per questo che, oltre a conoscere il suo ambiente intellettuale, siamo stati in grado di tessere una vasta rete di relazioni che comprende vescovi, membri di diverse congregazioni religiose o luogotenenti e altre persone dell'amministrazione di Barcellona.

La produzione scritta di Vila è il risultato di questa miscela di interessi: la dottrina religiosa e la diffusione del cattolicesimo, la preminenza del Principato come patria storica, la difesa della tradizione, la lettura delle cronache e l'uso delle fonti bibliografiche per scrivere testi originali... Tutte queste idee sono sviluppate come temi centrali in alcune delle sue opere e sono descritte come parte di un tutto nelle pagine del *Diari*, che qui presentiamo.

Conserviamo il diario grazie a una copia parziale realizzata tra il XVII e l'inizio del XVIII secolo, legata all'ambiente dei Dalmases. Il fatto di non lavorare con una copia completa ci ha obbligato a fare una descrizione codicologica e cercare di disegnare la trasmissione del testo al XXI secolo. Facciamo anche un'analisi del possibile intervento dei copisti, sia del testo con cui lavoriamo che dei suoi precedenti, descriviamo i contenuti dell'opera e l'uso di fonti bibliografiche nella redazione di alcuni episodi. Includiamo anche una ricostruzione parziale dei contenuti come sarebbero stati disposti nella testimonianza autografa, e facciamo

riferimento a una possibile attività memoriale più lunga e varia di quella che conosciamo di Jaume Ramon Vila.

Dopo aver fatto tutto lo studio biografico e bibliografico e l'analisi dei componenti del *Dietari*, offriamo un'edizione critica con la sua corrispondente sezione di note. In questa, oltre alle variazioni del testo, descriviamo personaggi, luoghi, documenti o lessico specifico, in modo che queste note debbano servire a completare l'ampia informazione che il *Dietari* già ci fornisce sulla vita quotidiana della città di Barcellona e sugli eventi più notevoli tra il 1596 e il 1601.

ÍNDEX

RESUM	5
ABSTRACT	7
ÍNDEX.....	9
SIGLES D'ARXIVS I BIBLIOTEQUES	12
ABREVIATURES.....	13
INTRODUCCIÓ.....	15
1. Plantejament del projecte	15
2. Objectius.....	26
3. Metodologia.....	29
4. Estat de la qüestió.....	31
5. Agraïments	35
ESTUDI BIOGRÀFIC	37
1. Estament, religió i lletres.....	37
1.1. El llinatge dels Vila.....	37
1.2. Religió.....	45
1.3. Una vida entre Barcelona i Badalona.....	50
2. Últims anys de vida	54
2.1. Malaltia i mort.....	54
2.2. Les últimes voluntats.....	59
2.3. L'heretat: del testament als testimonis.....	66
3. Art i lletres.....	72
3.1. Mecenatge artístic	72
3.2. Conservació d'obres literàries. La tasca del cercle erudit barceloní.....	75
3.3. La xarxa de sociabilitat: l'empremta en la vida i l'obra de l'autor	84

OBRA.....	93
1. Escrits per ser llegits.....	97
1.1. La vida del canonge Pere Font.....	97
1.2. El Tractat d'armoria.....	101
2. Escrits per a la memòria. El(s) Dietari(s).....	115
2.1. El manuscrit B-100.....	115
2.1.1. Descripció codicològica.....	120
2.1.2. Estructura.....	122
2.1.3. El <i>Dietari</i> , una obra de 1596 a 1601?.....	127
2.1.4. Autoria i copistes.....	130
2.1.4.1. La mà de l'autor.....	130
2.1.4.2. Les altres mans.....	132
2.1.5. Continguts i ideologia.....	143
2.1.6. Fonts.....	159
2.1.6.1. Compilació i traducció de pamflets.....	169
2.1.6.2. L'ús de les <i>Constitucions</i>	176
2.2. Els testimonis perduts.....	183
2.2.1. Esborranys.....	184
2.2.2. El <i>Dietari</i> complet (Ω).....	188
2.2.3. La primera còpia parcial (α).....	198
3. Altre testimoni memorialístic atribuït a Jaume Ramon Vila (ms. A-1 de l'AHCB).....	200
EDICIÓ.....	207
1. Criteris d'edició.....	207
2. Índex de continguts del Dietari (ms. B-100).....	210

3. Edició.....	217
CONCLUSIONI.....	581
MANUSCRITS I DOCUMENTACIÓ D'ARXIU.....	591
BIBLIOGRAFIA.....	593
ANEXOS DOCUMENTALS.....	617
1. Arbre genealògic dels Vila.....	617
2. Carta de Jaume Ramon Vila i Galcerán de Pinós (BNE, ms. 7377).....	618
3. Inventari de propietats de casa de mossén Vila (AHPB, 647/25).....	620

SIGLES D'ARXIUS I BIBLIOTEQUES

ACB	Arxiu Capitular (Barcelona)
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona)
ACVD	Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
AHPZ	Archivo Histórico Provincial de Zaragoza (Saragossa)
AHSCSP	Arxiu de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau (Barcelona)
APSMP	Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi (Barcelona)
BC	Biblioteca de Catalunya (Barcelona)
BiCAB	Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats (Barcelona)
BLM	Biblioteca Lambert Mata (Ripoll)
BNE	Biblioteca Nacional d'Espanya (Madrid)
BPE	Biblioteca Pública Episcopal (Barcelona)
CRAI- UB	Biblioteca de la Universitat de Barcelona. CRAI.
RAH	Real Archivo de la Historia (Madrid)

ABREVIATURES

cf.	confronteu amb	<i>i.e.</i>	<i>id est</i>
CICA	<i>Corpus Informatitzat del Català Antic</i>	llig.	lligall/ lligalls
DCVB	<i>Diccionari català-valencià-balear</i>	mm	mil·límetre/ mil·límetres
DEJ	<i>Diccionario del Español Jurídico</i>	MNA	<i>Manual de novells ardots</i>
DGC	<i>Dietaris de la Generalitat de Catalunya</i>	ms.	manuscrit/ manuscrits
DHC	<i>Diccionari d'historiografia de Catalunya</i>	núm.	número/ números
DHEC	<i>Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya</i>	p.	pàgina/ pàgines
LVS	<i>Llibre de vuit senyals</i>	<i>r</i>	<i>recto</i>
doc.	document/ documents	s.	segle/ segles
ed.	edició/ editorial	s.v.	<i>sub voce</i>
et al.	<i>et alii</i>	supra	<i>sobre/superior</i>
f.	foli/ folis	<i>v</i>	<i>verso</i>
F. Bon Fullets Bonsoms		v.	volum
<i>infra</i>	inferior	veg.	vegeu

INTRODUCCIÓ

1. PLANTEJAMENT DEL PROJECTE

La societat, i les cultures en general, sovint han sentit la necessitat de deixar escrites les seues experiències, des d'un caliu més íntim i privat o amb una perspectiva més divulgativa i, malgrat que el format i els temes d'interés han anat variant, la transmissió de coneixements de caire personal o de relleu per a un conjunt social és una realitat palpable al llarg dels segles.

Fa quasi una dècada es descobria, per exemple, un document que posteriorment ha rebut el nom de Registre de Mener, un papir que explica com s'havia dut a terme la construcció de la piràmide de Giza i relata les jornades laborals, què menjaven, d'on provenia la pedra que hi utilitzaven o el mateix procés de construcció... un document de gran vàlua que havia de formar part d'un volum sencer sobre el mateix tema. Aquesta és sols una mostra de la tasca constant en les diferents cultures del món per deixar registres escrits de les seues activitats, tant d'aquelles més èpiques com d'altres més rudimentàries, bé estiguen vinculades a àmbits més públics o, pel contrari, a l'entorn privat.

Malgrat que ja havien tingut antecedents en les èpoques anteriors, durant el període de l'Edat Moderna dins l'àmbit català, com en bona part d'Europa, es va desenvolupar i consolidar un tipus d'escrits molt particulars, l'escriptura memorialística. Aquest tipus de producció, també anomenada memòria personal o escriptura personal en el nostre domini lingüístic, tindrà com a propòsit primer el de fer memòria, deixar constància de la vida d'un autor –col·lectiu en el cas dels llibres de família o les biografies conventuals– i dels seus pensaments, reflexions, consells i sentiments i, així, trencar els límits temporals.

Bourcier (1976:15-29) esmentava que si bé l'activitat d'anotació de fets ordinaris i extraordinaris naix ja en el món clàssic arreu d'Europa, amb el pas dels segles es va anar barrejant amb altres gèneres i no va ser fins l'època medieval, concretament a mitjan segle XIV, que progressivament aconseguí distanciar-se d'altres gèneres. Escartí (2011:163) també és partidari d'aquesta cronologia i concreta, per a l'àmbit valencià –però de manera extensible a la resta de la península i quasi paral·lelament a la cronologia europea– que entre els segles XVI i XVII ja podem parlar d'una literatura o escriptura de caire memorialístic més definida que en els segles anteriors –als quals defineix com a testimonis protodietarístics.

Segons Duran (2004:85), el segle XV va marcar «una època efervescent i creadora de cròniques, memòries, dietaris» que va seguir creixent en els segles posteriors. Ja en l'època moderna veurem que hi ha un seguit de condicionants que afavoreixen l'evolució de l'escriptura personal en múltiples indrets, però que a casa nostra es poden relacionar, en àmbits socials més elevats, amb un creixent interès de reescriure el passat de les nacions, revisar els orígens i afermar identitats, la qual cosa reforçava la percepció i consciència del temps, i també la importància de registrar la pròpia experiència perquè sobrevisquera al pas del temps.

En conjunt, sota la definició de què és la memorialística s'apleguen un seguit de testimonis que, segons ha explicat Escartí (2011:170-171), són l'evolució de dos tipus d'escriptura diferent: d'una banda alguns testimonis –com els llibres de família– tenen el seu origen en els llibres de comptabilitat de mercaders o advocats i, d'una altra banda, altres testimonis –com dietaris, cròniques o biografies conventuals– beuen de la tradició de les cròniques oficials o annals que sovint s'escriuen en entorns conventuals o reials. I, com era d'esperar, representen un tipus d'escriptura que es desenvolupa arreu d'una Europa amb molts punts en comú i algunes divergències.

Les recents investigacions en diferents encontres de caràcter acadèmic sobre què és la memorialística, la seua evolució i funcionament ens permeten apuntar alguns dels motius que van propiciar l'aparició i desenvolupament d'aquest tipus d'escriptura en el nostre continent, però que té com a element cabdal el naixement de la consciència individual. En conjunt l'escriptura privada va ser una pràctica bastant difosa en l'època moderna que, segons Rusi (2015:138), coincideix amb el temps de la individualitat a nivell europeu, especialment referint-se al segle XVIII, però que ja troba mostres significatives en els segles anteriors. Mouysset (2009:5) segueix també aquesta idea en dibuixar un dels elements cabdals que defineixen la memorialística –a més de l'exercici de deixar una empremta que supere el pas del temps–: el naixement de l'individu. Ciapelli (2010:2) també fa una reflexió semblant en dir que el Renaixement suposa el pas de la col·lectivitat a l'individualitat –especialment referint-se a l'àmbit familiar. En definitiva, i parafrasejant Poujade (2015:152), escriure és existir, i la memorialística és la prova escrita d'una nova fase de l'ésser humà en la cerca de registrar la seua vida –com ja es feia a Egipte– ja no sols com a membre d'una comunitat, sinó com a individu amb les seues particularitats.

De com evoluciona la memorialística i en quin context sociocultural i polític es desenvolupa, actualment en podem parlar gràcies al fet que ara comptem amb un seguit d'estudis que ens permeten apuntar alguns dels motius que van propiciar l'eclosió de l'escriptura personal, alguns específics del nostre domini lingüístic, i uns altres d'abast europeu, on la memorialística també troba el seu espai de desenvolupament. Per exemple, un dels motors d'expansió que comparteixen els diferents països de la Mediterrània és l'increment econòmic mercantil i una creixent cultura de caire urbà. Aquest creixement afavorí que algunes ciutats com Marsella, Gènova, Venècia o Florència conrearen textos de caire memorialístic, que tenien el seu precedent en els llibres de comptes dels mercaders, comerciants o fins i tot advocats que, a poc a poc, van evolucionar als posteriors llibres de família (Simon 2015:19).¹ Comparteixen també un increment de la participació ciutadana en la vida política de les ciutats, de manera que es potencia una cultura i un exercici de consciència i reflexió que es veurà reflectit en l'escriptura.

I, en paral·lel a aquests factors que expliquen l'expansió de les memòries a les ciutats, també es desenvoluparà la memorialística de pagés. Es relaciona especialment amb els llibres de família en l'àmbit català, que representen un 40% del fons documentat.² Però no parlem d'un fenomen aïllat sinó que podem trobar casos paral·lels en els pagesos suïssos del segle XVIII o els *gentlemen farmer* de l'Anglaterra dels segles XVII i XVIII (Tosato-Rigo 2015:79; Simon 2015:15; 20). A casa nostra, Simon en justifica el conreu d'aquesta escriptura a partir de la noció de continuïtat, que considera molt més arrelada en aquest espai respecte de les ciutats. En aquests entorns les memòries eren força útils en els casos en què contenien informacions de caire més pràctic com el funcionament de la masia, les collites i d'altres dades que asseguraven l'economia familiar. Al seu torn, Jané (2021) fila més prim en relacionar l'escriptura en àmbit rural amb el clergat: les famílies solien enviar un dels seus fills al seminari, i aquest ensenyava a l'hereu a llegir i escriure –comptabilitat i d'altres afers

¹ Segons explica Mouysset (2009:2), són llibres que passen de pares a fills i que contenen informació del llinatge. En la nostra tradició també era habitual trobar aquest pas de les anotacions econòmiques a les de caire familiar que, gradualment, s'anaven escolant en el llibre de comptes, i que també suposen un avanç en la incorporació de la primera persona en l'escriptura personal. En la tradició francesa els primers testimonis són del segle XIV, tot i que es desenvolupen entre els segles XVI i XVII. Al seu torn, a Itàlia els primers testimonis de llibre de família daten de finals del segle XIII, segons Ciapelli (2010). Es pot veure una descripció de què eren els llibres de compte i llibres de família en l'àmbit francòfon a Mouysset (2008) o de l'àmbit italià a Ciapelli (2010), així com una classificació general dels tipus d'escrits personals a Amelang (2003), Simon (1988) o Escartí (1998).

² Ens referim al fons catalogat gràcies al projecte Memòria personal, del qual Jané(2020) i altres investigadors remarquen que si s'hagueren seguit uns altres paràmetres de classificació, aquesta xifra augmentaria.

d'interès. Mouysset (2015:67), en referir-se als testimonis francòfons, considera aquests llibres familiars produïts en un espai rural com una eina de comunicació intergeneracional i, alhora, com una corretja de transmissió d'una herència molt particular.

Concretament en l'àmbit del Principat els investigadors han apuntat uns pocs factors més específics del territori, com ara el caràcter fronterer de Catalunya, que afavorí la circulació d'idees, impresos i formes d'expressió cultural, els conflictes bèl·lics que assoten el territori o l'estreta vinculació entre la participació de les classes mitjanes en la vida política, que es caracteritzen per un important ús de l'escriptura (Simon 2015:19-23).³ Certament en períodes convulsos arreu dels Països Catalans es veu una estreta relació entre conflicte i lletres: podem referir-nos a les cròniques i memòries escrites durant les Germanies o l'esclat propagandístic de la Guerra dels Segadors, per posar tan sols dos exemples. Són, tots dos, afers que acceleren la pressa de consciència sobre l'exercici de l'escriptura, i del seu valor com a eina de record intergeneracional (Jané 2020). Castillo (2015:51) hi afegeix un element significatiu per entendre la consciència dels límits de la memòria i el pas del temps, entrebancs que pretén superar la memorialística: la consolidació del rellotge durant el Barroc.

L'existència d'una memorialística urbana i d'una altra de caire rural ens permet considerar que era una forma d'escriptura que s'havia anat desenvolupant en espais diferents i amb motivacions diverses, la qual cosa té com a resultat aquesta amalgama de testimonis difícils de classificar que sovint s'esmenten, i possibilita que parlem de memòries d'una manera unitària, no sols als territoris catalanòfons, sinó arreu d'Europa. Com hem dit fa un moment, els testimonis memorialístics van ser produïts per autors de classes socials ben diverses a tota Europa: menestrals, pagesos, comerciants, religiosos, etc., de manera que autors experts en l'escriptura i d'altres neòfits en la matèria van participar de la tasca d'escriure des de l'íntim i el personal sobre l'individu, la família, el camp, l'economia o l'actualitat.

De caire urbà i des d'una visió interestatal, Amelang, que ha dedicat part de la seua recerca a l'escriptura privada, és capaç d'analitzar comparativament alguns autors de diferents indrets d'Europa als quals defineix com «keepers of information» i els atribueix un valor afegit i un interès extraordinari gràcies a la reflexió personal que acompanya els seus escrits. Es refereix principalment a l'anglès John Chamberlain, el francès Pierre de l'Estoile i el

³ Encara podríem fer esment a la creixent alfabetització, la difusió de les llengües vulgars, la secularització de la societat i com l'entrada d'impresos i el conreu de l'escriptura proporciona als autors menys experimentats models per engegar i desenvolupar les seues reflexions privades a través de la lletra escrita (Simon 2015:28; Castillo 2015:47).

català Jeroni Pujades. Cadascú amb les seues particularitats –el cas de Chamberlain es basa en l'estudi de la seua correspondència, a diferència dels altres dos casos esmentats– superen la faceta d'informants d'allò que passa en els seus entorns més propers, destaquen per una tendència al col·leccionisme i la grafomania i esdevenen, en paraules d'Amelang «urban revealers» (Amelang 2014:344-345). A més, sembla que tots ells es consideren recaptadors d'unes informacions que bastiran les seues històries però també les d'altres autors, seguint una vocació que els vincula d'una manera molt estreta amb el seu territori, amb la qual cosa ens proporcionen un material valuósíssim i al qual nosaltres pretenem contribuir amb l'edició del *Dietari* de Jaume Ramon Vila, que mostra importants coincidències amb l'anàlisi d'Amelang que tot just ara hem esmentat.

Òbviament cada territori desenvoluparà la literatura privada amb unes particularitats, com és el cas de la correspondència escrita que a Itàlia es va difondre mitjançant llibres de cartes que en ocasions es publicaven, com ocorre amb les lletres d'Anibal Caro, que van ser publicades pòstumament pels nebots (Rusi 2015:133), el constant debat sobre la dificultat de discernir l'element públic i privat de la tradició francesa, segons recull Roggiu (2015:33) i també argumenta Tosato-Rigo (2015:83), o l'element d'autocensura que planeja sobre tots aquests testimonis, com explica Amelang en parlar de les epístoles de John Chamberlain (2014:347). També és diferent l'ús que es fa del terme autobiografia en l'àmbit anglosaxó i italià, molt menys assentat en la nostra tradició (Amelang 2003; Ciapelli 2010), tot i que trobem el cas de l'*Autobiografia* de Bernat Guillem Català de Valeriola, intitulada així pel seu editor el 1929 (Roca 1997:83);⁴ o com alguns autors del segle XVI ja pensen en la publicació d'aquestes autobiografies, com Benvenuto Cellini, tot i que no es publicaria fins el 1728 (Ciapelli 2010:3).

El bressol de la memorialística el trobem a Itàlia, que acumula una ingent quantitat de testimonis i documentació i que fa pensar a alguns investigadors que és l'origen de la memòria personal d'àmbit europeu (Jané 2020). En les diferents regions italianes, alhora, l'embrió de la memorialística semblen ser els llibres de família, que es desenvolupen abastament al segle XVI però que en alguns casos incorporaven fragments autobiogràfics; és el que trobem en les obres de Francesco Guicciardini o Giovanni di Andrea Pelli, que integren passatges de les seues vides en els respectius llibres de família. I, alhora, Vicenzo Borghini

⁴ Roca afirma que va rebre aquest títol perquè la primera entrada del *Dietari* és del dia del naixement de l'autor, malgrat que «el seu contingut es trobe lluny, en part, d'aquest gènere d'escrits» (Roca 1997:83).

aprofità el model de memòria familiar per confeir una autobiografia que, en ocasions, deixava entreveure la seua convivència dins una comunitat com ho foren els benedictins. Siga com siga, parlant d'un col·lectiu o d'ells mateixos, Ciapelli (2010:8) remarca el fet que en aquest tipus de testimonis no trobarem reflexions íntimes. En canvi, en aquest àmbit geogràfic la proliferació de formes d'escriptura amb un to més privat també va haver d'esperar fins el segle XVII, quan comencen a aparèixer altres tipus d'escrius com els diaris de viatges o l'epistolografia, i van canviant el model de la memorialística, cada vegada més abocada a la individualitat de qui escriu, que es farà present en el segle següent; de fet l'investigador situa els primers textos vinculats a la dietarística personal en la Florència de segona meitat del XVIII.⁵ Segons Ciapelli (2010:7), no podem parlar de dietaris en la tradició italiana fins a la segona meitat del segle XVII, amb algunes aportacions concentrades a Florència i a mans d'intel·lectuals, i d'una major expansió en el segle següent, resultat d'aquesta individualització a què ens hem referit en diverses ocasions.

Però, tot i aquestes distincions, els investigadors es posen d'acord en afirmar l'exercici de consciència i reflexió que hi ha al darrere de l'acció d'emprendre un llibre de família, un diari o unes memòries en general. Tosato-Rigo (2015:89) fins i tot dota aquest exercici d'una consciència històrica: «la finalité attribuée à cet exercice d'écriture, qui demeurera à l'état de projet, est particulièrement intéressante. Elle ateste de l'émergence d'une véritable conscience historique relative à l'écrit du for privé».

Tota aquesta variabilitat i evolució en el camp de les memòries, juntament amb altres factors que ací apuntarem han conduït a què, en l'àmbit de les humanitats, no haja estat fins fa poc que podem considerar l'estudi dels escrius personals de l'Edat Moderna un camp de coneixement en creixent desenvolupament. En canvi, actualment ja són moltes les aportacions a mans d'investigadors tant catalans com castellans, italians, anglesos, francesos, etc., que s'han centrat en la memorialística, precisament per explotar aquesta visió personal que sovint la historiografia no recull.⁶

⁵ Segons Ciapelli (2010:10): «In generale possiamo dire che nel corso del Setecento si impongono decisamente forme diverse della coscienza di sé, dove chi scrive si sente molto più definito in quanto individuo che in funzione della famiglia», la qual cosa deixa palesa aquesta evolució cap a la individualitat.

⁶ Jané (2021) recopila algunes de les aportacions més interessants arreu d'Europa. És cabdal l'obra d'Amelang, *The Flight of Icarus. Artisan Autobiography in Early Modern Europe*, Stanford University Press, 1998. A Itàlia se sumen aportacions com la d'Angelo Cicchetti, «Memoria come rituale e uso dello spazio espressivo nei libri di famiglia», *Quaderni di retorica e poetica*, 2, 1985, pp. 19-27 o Giovanni Ciappelli: *Memoria, famiglia, identità tra Italia ed Europa nell'età moderna*,

I és que, en el cas de la memòria personal en el nostre territori, es combinen diversos factors que han impedit la seua descoberta i estudi fins fa unes poques dècades, com hem dit: d'una banda un dels motius principals per a l'absència d'estudis específics ha estat la visió negativa de la producció catalana moderna en conjunt, que sovint ha estat tillada de ser de poca qualitat o fortament castellanitzada. Aquesta consideració va frenar l'estudi d'autors i obres i, per extensió, la seua correcta catalogació i descripció en arxius i biblioteques, amb la qual cosa no sols la producció dels segles XVI, XVII i XVIII quedava soterrada sinó que la memorialística, que eclosiona en aquest període, s'invisibilitzava.

D'una altra banda, el rebuig dels estudis humanístics –filològics i històrics especialment– a considerar la literatura personal com una font d'informació valuosa, tant per conèixer els detalls de les societats passades, com per comprovar la translació d'episodis històrics descrits per la disciplina històrica a la realitat dels qui els van viure en primera persona, ha estat un llast que suposava que la memorialística no acabava d'encaixar entre els gèneres literaris i els relats històrics: no es podia considerar literatura de ficció però tampoc aportava sistemàticament un discurs històric objectiu (Miralles 2003:231). A més, no són textos amb massa pretensió estilística o que cerquen crear efectes literaris, com esmenta Etinghausen (2015:105), sinó que representen exercicis de reflexió sobre l'individu i el seu entorn d'acord amb el tipus de testimoni que produeixen –dietari, llibre de família, biografia conventual, crònica– i els coneixements de qui escriu –d'acord amb el seu grau de familiaritat amb l'escriptura.

Malgrat tots aquests condicionants, els estudis sobre l'època moderna s'han anat consolidant progressivament i, en conseqüència, la recerca dels textos memorialístics, com bé demostren els diferents grups de recerca arreu d'Europa i aportacions particulars que ací hem anat esmentant. En l'àmbit catalanòfon, cal destacar la gran quantitat de testimonis personals que acumulen Catalunya, País Valencià i Illes Balears, que compten amb exemples ja des d'època medieval i al llarg de tot el període modern (Jané 2020). En són bons exemples l'edició de dietaris com el de Miquel Parets o els múltiples testimonis editats per Vicent

Il Mulino, 2009. A França els investigadors han explotat molt més el camp de l'autobiografia, i les últimes dècades una de les capdavanteres ha estat Sylvie Mouysset, amb publicacions com *Papiers de famille. Introduction à l'étude des livres de raison (France, XVe-XIXe siècle)*, Presses universitaires de Rennes, 2007. També han estat en actiu grups de recerca com el català (www.memoriapersonal.eu); per a la documentació del territori italià, www.bilf.uniroma2.it i, per a l'àmbit hispànic, www.siece.es. Als Països Baixos hi ha una base de dades consultable a <http://www.egodocument.net/>; a Holanda es troba una revista específica a <https://ejlw.eu>; o a Suïssa <https://wp.unil.ch/egodocuments>. Malauradament, alguns com el projecte engegat a Lituània han desaparegut, com també el francès (www.ecritsduforprive.fr), actualment desactivat.

Escartí en l'àmbit del País Valencià, que és alhora un dels responsables d'aportar una proposta definidora i sistematitzadora de la memòria personal a casa nostra, també són una bona mostra de la puixança dels estudis memorialístics. La nostra recerca pretén ser una nova tessel·la en la panoràmica sobre les memòries catalanes que, de mica en mica, s'ha anat construint, i ho fem mitjançant la tasca d'estudi i edició d'un testimoni inèdit complet, com més endavant explicarem.

L'edició de testimonis ha obert, alhora, una infinitat de possibilitats per conèixer-ne més trets particulars, com demostren els estudis de Mari Luz Mandingorra (2002) sobre l'evolució dels testimonis privats en l'ús de fórmules de primera persona; o conèixer els detalls de la societat moderna, una anàlisi que ja va fer Simon (2009) amb el *Dietari* que ací editem en descriure les noces de Felip III l'any 1599. Alhora, també han anat apareixent volums miscel·lanis que apleguen aportacions de diferents grups de recerca sobre els escrits personals, com els dos volums coordinats per Oscar Jané (2013; 2015) juntament amb altres investigadors, o estudis específics com el *Catàleg dels noticiaris mallorquins (1372-1810)* de Carme Simó, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents* (Simon 1991), l'*Antologia de memòries i dietaris personals catalans sobre la Guerra de Successió* (Pujol i Jané 2004) o el dossier monogràfic coordinat per Zaragoza (2019): «Early Modern Women's Writing: More Texts and Contexts». També trobem estudis semblants a càrrec d'Amelang –«Autobiografías femeninas»– o coordinats per Antonio Castillo Gómez en àmbit hispànic –*Entre la pluma y la pared. Una historia social de la escritura en los siglos de Oro* (2006) o «Ordinary Writing and Scribal Culture in Nineteenth-Century Spain: Memory Books» (2011).

Al seu torn, afortunadament les estudis europeus han anat identificant, catalogant i pouant les dades de dietaris, memòries, biografies i llibres de família i progressivament han anat establint un paradigma cada vegada més ampli i més complet, en què s'encabeix la nostra tesi doctoral. Concretament, Mouysset (2009) s'hi refereix en explicar els llibres de família escrits en l'àmbit francòfon, destacant la tasca del grup de recerca CNRS i del *Laboratoire d'Anthropologie et d'Histoire de l'Institution de la Culture*, i també de molts altres que estudien testimonis equivalents als *livres de raison* a Itàlia, Països Baixos o Suïssa. En aquesta línia, Jané (2021) posa en valor les recerques en diferents punts de la geografia europea que cataloguen i estudien memòries a Dinamarca, Alemanya, Anglaterra, França, Itàlia i un llarg etcètera. I és que aquesta xarxa de memòries, que ja a nivell individual és de gran valor per ser una finestra a la nostra història, es veu fortament afavorida per l'existència

de casos paral·lels arreu d'Europa, i que permet integrar la tradició catalana en un marc europeu més ampli (Jané 2020).

De la multiplicitat de textos que s'apleguen sota l'etiqueta «literatura memorialística», «egodocument», «écriture du for privé», «first person writings» o «scrittura primaria», depenent de l'àmbit geogràfic en què cerquem, la nostra proposta s'emmarca en un dels seus exemples de memòria: els dietaris.⁷ Concretament ens fixem en aquells que van estar escrits seguint el model dels annals i crònics, que eren més extensos i elaborats i amb entrades més llargues i detallades. Entre alguns dels seus trets veurem que ens ofereixen més informació i estan redactats fent servir un llenguatge més acurat, sense necessitat d'utilitzar estructures fixades o prestades d'altra mena d'escrits. L'objecte d'escriptura era l'actualitat i els temes d'interès de qui escrivia, i el més habitual era que les entrades es redactaren a posteriori i estigueren sotmeses, en principi, a una major reflexió i revisió. En conjunt, però, l'escriptura personal ens ofereix una porta d'accés a altres cultures i societats passades a través del filtre de qui les va descriure, i de fet Poujade (2015:154) esmenta la utilitat d'aquesta mena de testimonis per aproximar-nos a les identitats individuals i col·lectives dels segles passats en diferents indrets geogràfics. Com dèiem, ens permet endinsar-nos en les seues cases i vides privades, i també en els episodis més rellevants del seu temps, que arribaran a ser decisius en l'evolució del país, la comunitat en què conviuen o la cultura a què s'adscriuen.

La nostra recerca s'ha centrat en l'edició i l'estudi del *Dietari* de Jaume Ramon Vila, un text que combina la pràctica dietarística de temàtica variada amb ressons cronístics, i que és la continuació d'un projecte d'investigació que vam engegar en el Treball Fi de Màster. La tesi s'emmarca de ple en els tipus d'estudis que s'han anat realitzant sobre memòries privades i aplega les dues vessants que hem apuntat en parlar dels estudis memorialístics: d'una banda la tasca d'edició crítica del text, totalment inèdit fins ara, i d'una altra banda l'estudi dels seus trets d'acord amb les línies que han apuntat altres investigadors sobre les característiques dels dietaris. Jaume Ramon Vila (Barcelona 1569-1638) va ser un prevere i intel·lectual de la ciutat comtal que va dedicar tota la seua vida a la devoció a Déu i a les seues aficions

⁷ No entrarem a analitzar els motius que hi ha darrere de cadascuna de les etiquetes d'acord amb la tradició en què s'emmarquen, si bé són una mostra de l'interès existent per estudiar i entendre els testimonis que podem encabir a l'interior d'aquesta amalgama d'etiquetes. Volem fer palesa alhora la dificultat de fer una classificació unitària dels testimonis per la gran varietat de textos que coneixem, que comparteixen algunes de les seues característiques principals, però alhora també presenten particularitats que fan que una possible classificació siga, ara per ara, una tasca quasi impossible d'assolir, com han fet notar els investigadors (Escartí 1998:13; Ruggiu 2015:37)

humanístiques i artístiques: relacionat amb diverses ordes religioses al llarg de la seua vida, ocupava gran part del seu temps en la lectura, anotació i escriptura d'obres de caire històric, l'encàrrec de peces d'art i la confecció d'un dietari, que és el nucli de la nostra investigació.

Conegut pel *Tractat d'armoria*, una obra d'heràldica en què va treballar durant dècades i que el va convertir en un referent en aquesta disciplina, alhora va escriure la vida del canonge i col·lega seu Pere Font, inspirat pel seu estil de vida exemplar. També sabem que, una vegada ordenat sacerdot, i gràcies a l'accés a l'herència familiar, va combinar la seua activitat d'escriptor amb l'encàrrec i confecció de trasllats d'algunes de les obres historiogràfiques més importants de la tradició catalana –cròniques com la de Jaume I o la *Crònica de cavallers catalans* de Francesc Tarafa. I és que l'erudit destaca, més enllà de la seua faceta vinculada a l'església, per una intensa activitat grafòmana, afavorida per una bona situació econòmica, que ben segurament li va permetre posseir una de les biblioteques més importants del seu període. Consumidor habitual d'obres que tractaren la història de Catalunya, entre els anys 1620 i 1630 va formar part d'un grup d'intel·lectuals coneguts com el «cercle erudit barceloní», que reunia una llarga nòmina d'autors que dedicaven part de la seua activitat escriptora a la reflexió sobre els orígens de Catalunya, i a la cerca de materials que fonamentaren els seus textos amb to patriòtic i els donaren eines per construir un discurs històric al mateix nivell que feien la resta de tradicions historiogràfiques de la Península.

A més de la lectura, l'escriptura de l'obra al voltant de la figura de Pere Font, la còpia de les grans cròniques catalanes i el tractat d'heràldica, Jaume Ramon Vila es va dedicar a escriure un dietari, com ja hem avançat. En les seues pàgines recollí els esdeveniments de Barcelona principalment i del Principat de manera puntual, combinant des de les visites de personalitats com cardenals o els monarques fins a conflictes amb el veí francès, els enfrontaments derivats de la difícil relació amb Felip II i III successivament, i una multiplicitat de temes que per motius diversos despertaren el seu interès.

Malgrat que el nucli de la nostra tesi doctoral és l'edició del *Dietari*, oferim un estudi biogràfic complet i acurat de Jaume Ramon Vila –que no havia comptat amb una recerca d'aquestes característiques fins ara, llevat d'alguna aportació aproximativa d'inici del segle XX–, aportació més que justificada en relació amb una obra de caràcter personal. No sols el fet que estudiem un text de caire privat demana una mínima reflexió sobre la vida de l'autor, sinó que de la lectura de passatges d'altres textos de la seua nòmina podem establir una estreta relació entre l'intel·lectual i el reflex de la seua personalitat en el conjunt de la seua obra.

D'acord amb aquesta vinculació indestriable entre autor i producció escrita, oferim una perspectiva global de les obres que li podem atribuir, i n'extraïem els elements que ens ajuden a completar l'esbós de la seua personalitat i els seus interessos intel·lectuals.

De caire purament biogràfic, aportem ara per ara l'estudi més complet sobre la vida de Jaume Ramon Vila. Hem estat capaços de dibuixar el seu arbre genealògic, així com establir en quin moment pren els hàbits i com gràcies a les herències que va acumulant per motius purament familiars va adquirint una posició més destacada en diferents cercles socials. Definit per alguns com el bisbe del Born, zona on residia, va anar combinant els seus interessos intel·lectuals i artístics, i a les acaballes de la seua vida havia aconseguit teixir una estreta relació amb persones de l'estament religiós però també amb cavallers, artistes, pintors i un llarg etcètera que en l'apartat corresponent de l'estudi descrivim.

En relació amb l'exhaustiva tasca de revisió i ampliació de les informacions de què partíem, i que esmentarem més endavant, també aportem una aproximació més general a la seua tasca en el món de les lletres: tant des de l'escriptura de textos originals, que descrivim ordenadament a l'inici de l'epígraf sobre l'obra de l'autor, com del trasllat de cròniques i tractats historiogràfics i l'activitat epistologràfica, que els investigadors no havien destacat fins ara. Fins i tot estudiem amb més profunditat la hipòtesi que planteja que Jaume Ramon Vila és l'autor d'una segona obra memorialística conservada en l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, la qual, després de la revisió dels continguts, considerem ara per ara descartada, tot i que possibles troballes documentals puguin reorientar la recerca cap a l'existència d'un altre text, però que en tot cas no és el que fins ara s'havia apuntat.

Presentem, ara sí centrant-nos en el *Dietari*, un estudi complet tant de l'estructura com de la temàtica, l'ús de les fonts bibliogràfiques en el cos del text o els trets de la personalitat de l'autor que es desprenen en l'obra, la qual es pot entendre com una mostra d'un pensament que s'oposava a les polítiques reials i en paral·lel era fortament defensor de les institucions catalanes. Alhora, com que treballem amb una còpia parcial de l'exemplar autògraf, descrivim també el procés d'escriptura de l'original i la transmissió del testimoni fins als nostres temps, tot analitzant la tasca dels copistes i reconstruint alguns dels passatges perduts en el traspàs de l'obra completa a l'exemplar parcial que ens ha pervingut. També en aquest estudi del *Dietari* hem oferit una reordenació d'alguns dels capítols així com estaven disposats en l'autògraf i ens referim al seu abast cronològic i temàtic, que podria haver superat les dates de la nostra còpia i inciar-se abans de 1596 i estendre's més enllà de 1601.

L'obra ofereix una nova font d'informació per conèixer el dia a dia de la ciutat de Barcelona en els anys que ocupa el *Dietari*, així com una aproximació a la convivència entre institucions, la relació amb els monarques i el grau de presència de l'església en la configuració de la societat moderna. També és un exemple de com es duïen a terme diferents tipus de festivitats i recull un testimoni molt valuós sobre el procés de recepció de les Constitucions que es van dur a terme després de les Corts de 1599. Però, rere un discurs aparentment objectiu, hi ha tot un degoteig d'opinions i una tria conscient de dades que ens deixen entreveure la ideologia dels intel·lectuals de l'època i, més concretament, de Vila. Considerem, per tant, que tot i que supera l'abast de la nostra recerca, l'edició d'aquest testimoni memorialístic ofereix uns continguts força valuosos per als estudis sobre història de la cultura o fins i tot en l'anàlisi de la creació de discursos historiogràfics del segle XVII.

Alhora, una de les aportacions més significatives que hem extret i que relaciona l'activitat intel·lectual amb la vida personal de l'autor és la constatació de l'existència d'una xarxa de sociabilitat real i efectiva entre erudits interessats en conèixer, reconstruir i explicar el passat del territori a través d'una tasca de recerca de materials i fonts, del diàleg i la col·laboració entre ells i que, com veurem, va fer confluïr tota una sèrie d'estudiosos de primer orde coneguts com el «cercle erudit barceloní», com ja hem avançat. Mitjançant la recerca d'arxiu i la revisió de les aportacions d'altres investigadors hem estat capaços de dibuixar un teixit de personalitats que es relacionaven, com a mínim, motivats per aquesta causa patriòtica, i que van crear alhora una mena de xarxa bibliotecària per dialogar i debatre sobre els orígens catalans, sovint posats en contraposició o comparativa amb Castella.

2. OBJECTIUS

Establim com a objectiu principal de la nostra proposta l'edició completa i acurada del *Dietari* de Jaume Ramon Vila. Pretenem així posar a disposició dels investigadors un text net, ordenat i anotat correctament perquè pugui introduir noves dades als estudis sobre el gènere memorialístic o sobre història de la nostra cultura. Tenint en compte que la nostra és una tasca de caire filològic, aportem tot un seguit de notes que acompanyen el text i documenten episodis, personatges o referències a altres textos.

Específicament en l'estudi del *Dietari* ens hem fixat diversos objectius relacionats amb les característiques del gènere i del testimoni en concret: partint del fet que es tracta d'una obra memorialística, un dels nostres propòsits és descriure els continguts de l'obra i la presència

de l'autor en el text per tal de discernir en quina mesura s'ajusta a l'etiqueta de «memòria personal»; pel que fa als continguts, n'analitzem l'estructura i en quina mesura es correspon al terme «privat». Així mateix, relacionat amb el perfil de compilador d'obres i d'historiador que té Jaume Ramon Vila, un dels objectius en aquest apartat d'estudi és detectar el procés d'escriptura de l'obra, que combina la redacció original amb la incorporació de textos externs, com s'esdevé amb alguns passatges de l'*Epítome de la genealogia dels comtes de Barcelona*.

El tercer aspecte que hem considerat imprescindible identificar, com que treballem amb una còpia parcial del text, són les possibles manipulacions efectuades sobre l'autògraf, així com tractar de reconstruir l'estructura i continguts de l'original quan fora possible, i descriure i analitzar els passatges dubtosos i tractar d'esclarir el moment en què cadascun dels canvis introduïts en el text autògraf es van dur a terme i per què.

Una obra d'aquestes característiques –escrita per un autor no gaire conegut fins ara, vinculada amb l'escriptura privada que és tan heterogènia, conservada mitjançant una còpia parcial i sense cap estudi complet anterior– exigia, a més a més, i com hem avançat, un estudi acurat tant de l'autor com de la seua producció escrita en general i del *Dietari* en particular. A partir de l'estudi biogràfic de l'autor com de l'estudi, i l'edició crítica del *Dietari* de Jaume Ramon Vila, ens plantegem un seguit d'objectius que ens han de permetre encabir l'obra memorialística en el conjunt de la seua producció i entendre'n el funcionament. D'una banda, un dels nostres objectius principals ha estat fer un esborrany de la vida de l'autor per tractar de descobrir en quin moment, amb quin objectiu i per a qui escriu el *Dietari*. En aquesta mateixa línia ens hem proposat situar la seua activitat intel·lectual i personal, i dibuixar la seua xarxa de sociabilitat, que ens ha de permetre saber amb qui es relacionava en el dia a dia dins i fora del Principat, tant d'àmbit conventual o religiós com intel·lectual.

Arran de l'estudi biogràfic inicial també hem fixat com a un dels objectius més rellevants estudiar la seua relació amb el monestir badaloní de Sant Jeroni de la Murtra, així com la figura dels «estudiants-criats» que va tenir al seu voltant al llarg dels anys i que també van tenir un paper important en la seua tasca humanística. Alhora, com que el *Dietari* ens ha pervingut a través d'una còpia, com ja havíem dit, un dels nuclis de recerca ha estat tractar de conèixer amb detall els últims anys de vida de l'autor, saber què va passar amb les seues propietats, especialment amb les obres escrites, i de quina manera el *Dietari* podria haver pervingut fins a la nostra actualitat.

D'una altra banda, i en relació amb la seua activitat humanística, hem considerat necessària una aproximació al conjunt de la seua obra, atés que de la lectura tant dels pròlegs dels trasllats com de la lectura de les obres originals hem notat que en tots els casos, inclòs el *Dietari*, la vinculació entre l'autor, els continguts de l'obra i com s'ha plantejat l'escriptura de cadascuna d'elles està relacionada i té elements comuns que calia posar en relleu. Especialment com que, excepte en el cas de *la Vida del canonge Pere Font*, la datació del *Tractat d'armoria* i el *Dietari* no està fixada, ben segurament va treballar en totes elles simultàniament, és fàcil entendre perquè hi ha connexions entre les obres. En conseqüència, localitzar aquests punts en comú ha estat un altre dels nostres objectius.

Per tant, podem dir que l'objectiu principal és doble: d'una banda, dur a terme l'edició crítica d'aquesta obra manuscrita acompanyada d'una exhaustiva anotació i, d'una altra banda, treballar i donar a conèixer l'historiador i heraldista a través de la seua obra més personal. Així, ens serà possible apreciar la qualitat de Jaume Ramon Vila en un tipus d'escriptura diferent de l'heràldica o els pròlegs dels trasllats que encarregava, les facetes que fins ara eren més conegudes, estudiar la informació que posa al nostre abast en els diferents capítols, la quantitat de detalls que aporta al relat i el seu domini de la llengua en general.

Arran dels objectius que hem descrit, el treball s'estructura en dos grans apartats: d'una banda un estudi sobre l'autor i la seua obra, que es ramifica en diversos epígrafs i, d'una altra banda, l'edició del *Dietari* complet. Pel que fa a l'apartat d'estudi, compta amb un primer bloc de caire biogràfic en què exposem la vida de l'autor, la seua relació amb Sant Jeroni de la Murtra i els últims anys de vida i la distribució de la seua heretat. Alhora es reserva un espai per parlar de la seua afició a col·leccionar peces d'art i llibres, i la seua xarxa de sociabilitat en entorns diferents, en què aportem dades sobre els diferents cercles socials de l'erudit i també la seua activitat epistologràfica. El segon bloc de l'estudi, que s'ocupa l'obra de l'autor, descrivim alguns dels seus trets distintius com a escriptor i presentem de manera més general els continguts i funcionament de la vida del canonge Font i de la seua obra més coneguda, el *Tractat d'armoria*. A continuació ens centrem en l'estudi del *Dietari*, tot partint del testimoni que conservem –el qual analitzem pel que fa a l'estructura, els continguts, el procés de còpia o les fonts– per arribar a l'estudi dels rastres que el manuscrit B-100 ens aporta sobre els continguts tant dels esborranys inicials de l'obra com del *Dietari* autògraf i el primer trasllat parcial.

El segon gran apartat, i nucli de la nostra aportació, és l'edició del *Dietari*, que ve encapçalada per una descripció dels criteris d'edició i que compta amb un índex dels continguts del *Dietari* incorporat per nosaltres, ja que no tenim proves suficients per considerar si aquest índex formava part de l'obra original, però que ha d'ajudar a copsar l'abast de l'obra i els seus continguts principals. Finalment, aportem unes conclusions de tot l'estudi i edició, així com les referències bibliogràfiques i els arxius consultats.

Es reserva un apartat per als annexos en què es pot visualitzar l'arbre genealògic confeït per nosaltres després de la tasca d'arxiu, així com una carta enviada per Jaume Ramon Vila a Galcerán de Pinós i el registre de l'inventari de propietats del mossén després de la seua mort.

3. METODOLOGIA

La metodologia duta a terme en el present treball ha estat concebuda i determinada partint dels objectius fixats per al mateix. En primer lloc, pel que fa a l'edició presentem ací un exercici purament filològic que s'ha dut a terme mitjançant l'establiment del text, l'adopció d'uns criteris d'edició adequats a les exigències del testimoni i una acurada tasca d'anotació del text per facilitar-ne la comprensió així com per esclarir passatges dubtosos, buits o errors de la còpia manuscrita. D'acord amb el tipus d'edició que segueixen els textos d'aquest període, optem per seguir els criteris de Els Nostres Clàssics, en la línia d'altres memòries editades en àmbit català, tot adaptant-los als casos particulars que presentava l'obra.

En segon lloc, pel que fa a l'estudi de l'obra de l'autor, partim de la descripció dels seus continguts i la posterior anàlisi d'aquests. A partir de la descripció de la documentació al nostre abast tractem d'establir relacions entre els trets de la dietarística i el text amb què treballem, per veure si s'addiu a les característiques distintives de la memòria personal. Basem les nostres hipòtesis en l'anàlisi de dades i hi descrivim les situacions més probables, malgrat que de vegades la manca de documentació no ens permet establir conclusions fixes. A més, en el cas de l'estudi del *Dietari*, partíem pràcticament del no-res ja que excepte la fitxa descriptiva del MCEM (núm. 934), en molt poques ocasions la recerca ha centrat la seua atenció en aquesta obra, i quan ho ha fet ha estat per assajar una aproximació molt superficial. L'edició i estudi dels continguts ens han permès establir, entre d'altres, que treballem amb una còpia parcial que va comptar amb almenys dues versions –uns esborranys i una redacció posterior– que es completava amb un pròleg o introducció que no s'ha conservat o que l'autor tenia la intenció que la seua narració privada no acabara l'any 1601. També hem pogut

establir amb seguretat l'autoria del text, que ja havia estat apuntada per Duran (1973), i hem identificat l'existència d'un fragment que podria ser l'única mostra de l'activitat traductora de l'autor. En conjunt, tot l'apartat descriptiu del manuscrit, l'establiment de les possibles línies de transmissió, l'estudi de l'estructura, continguts i de la presència de l'autor en el text és del tot original.

En el cas de l'anàlisi del procés de conservació de l'obra i la intervenció dels copistes, una reflexió imprescindible en parlar d'un testimoni no autògraf, ens hem basat d'una banda en les referències bibliogràfiques que puntualment ens han oferit altres recerques –com els pròlegs a l'edició de Pujades que no va veure la llum, o les notícies sobre el cercle Dalmases– i les hem contrastat amb les dades que ens ha permès extraure l'únic manuscrit que, segons sabem actualment, serva una part del *Dietari* de Jaume Ramon Vila. De la mateixa manera que l'estudi dels continguts del manuscrit B-100, en l'anàlisi de la transmissió de l'obra des de l'autògraf al manuscrit que ací editem hem plantejat les hipòtesis més probables en cada cas amb tot el suport documental que coneixem o d'acord amb altres informacions sobre la seua vida, la seua tasca humanística o el seu entorn intel·lectual.

En tercer lloc, pel que fa a l'estudi biogràfic i sobre la resta d'obres escrites pel mossén, s'ha partit de les aportacions prèvies dutes a terme per altres investigadors, com ara la de Josep Maria Roca, que és la més destacada des del punt de vista biogràfic. S'ha fet una revisió exhaustiva de les informacions aportades per aquests i han estat ampliades mitjançant la consulta de diversos arxius i biblioteques. Afortunadament, i com ja hem fet notar, la vida de l'autor havia suscitat unes poques aportacions com la de Roca (1918; 1927) i Batlle (1999), que centraven els seus interessos en la figura humanística de l'autor, o d'altres com la de Torras (2012), que explotava el paper de mecenes d'art de Vila. Com hem anat dient, totes aquestes aportacions han estat contrastades amb el conjunt de documents sobre la vida de l'autor –com ara els memorials de Sant Jeroni de la Murtra, els llibres de comptes o el testament– que es conserven a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, amb alguns dels documents legals que es poden consultar al Reial Arxiu de Protocols de Barcelona o el Archivo Histórico Provincial de Saragossa, i amb les informacions analitzades tant en els pròlegs dels trasllats com en les seues obres originals.

Finalment, per a l'estudi del conjunt de l'obra de l'autor hem treballat, una vegada més, a partir de la lectura i anàlisi dels textos originals. Si bé ja hi havia algunes referències a altres textos de la nòmina de Vila, especialment en el cas del *Tractat d'armoria*, no existeixen en

l'actualitat estudis específics sobre els continguts, el procés de redacció o el context i el motiu que hi ha darrere de l'acció d'escriure ambdues obres. Ha estat, per tant, una tasca nostra treballar directament a partir dels manuscrits per tal d'extraure les dades que en aquesta ocasió consideràvem més interessants: la temàtica, el procés de redacció, l'ús de fonts i els elements descriptius de la personalitat de l'autor en cada cas.

4. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

En conjunt, la metodologia duta a terme en la nostra tesi parteix d'un procés d'observació, anàlisi, revisió i recerca, adaptada a cadascun dels apartats del projecte. Com ja hem avançat i veurem a continuació, alguns apartats es basteixen principalment de la nostra recerca original –com és l'edició crítica del text o l'estudi del *Dietari*– i d'altres han comptat amb aportacions d'altres investigadors que han estudiat la memorialística, l'heràldica, aspectes biogràfics de l'autor o vides d'altres intel·lectuals coetanis a Vila.

Els autors que han dedicat part de la seua recerca a la figura de l'autor que ens ocupa, Jaume Ramon Vila, han estat pocs i les seues aportacions sovint parteixen d'una visió de conjunt i no d'un estudi centrat en l'autor. Les primeres investigacions que han tractat Vila són les dutes a terme per Roca (1918 i 1927). També es referir a alguns episodis de la seua vida Batlle (1999), en fer una extensa recerca sobre l'autoria de *La fi del comte d'Urgell*, que havia estat atribuïda a l'autor i, per tant, precisava d'una aproximació biogràfica. Al seu torn, Simon (2009) s'ha referit a l'autor en algunes ocasions i ha exhumat algunes dades de caire biogràfic, malgrat que el seu focus d'atenció sempre ha estat la seua producció escrita.

Així, la recerca s'ha centrat en l'autor i el seu entorn; per exemple, alguns investigadors han fet referències aïllades a la família Vila per motius diversos, com ara Cuyàs (1972), Riera (1993), Torras i Canalda (2005) o Simon (2009), mentre que Xavier Torras (2012), seguint algunes dades que ja havia proporcionat Roca (1927) en els seus estudis sobre J. R. Vila, ha fet una aproximació a la família i ha estat el responsable de referir-se a la seua faceta com a mecenes artístic i col·leccionista de peces d'ornamentació, quadres i d'altres objectes semblants que també caracteritzaven el mossén. De fet, Torras també és dels pocs que aporta alguna dada sobre la família Vila, específicament sobre Jaume Vila, pare de Jaume Ramon. Excepte aquestes poques dades esparses, tota la resta de informació que aportem ací són del tot originals i extretes de la recerca d'arxiu.

Al seu torn, Madurell (1946) ja havia fet alguna precisió sobre la vida privada de l'historiador, havia concretat quina era la seua residència o les seues aficions, i també n'havia destacat la pràctica d'anotar les obres que llegia, com hi afegia reflexions, correccions o ampliacions de caire historiogràfic. Per la seua banda, els estudis d'Aymar (1999) s'han centrat a relacionar-lo amb el monestir badaloní de Sant Jeroni de la Murtra, tant com a mossén com en la seua activitat d'escriptor, argumentant una relació directa entre els textos de l'autor i la biblioteca i claustre de la Murtra.

L'apartat centrat en l'estudi del cercle erudit barceloní s'ha estructurat aprofitant les recerques sobre la biblioteca de Joaquim de Setanti a càrrec d'Espino (2001) i Baró (2009), les aportacions de Genís (2012) i Batlle (1999) sobre Rafael Cervera o les de Casas (1975), i Pujol (1985) i Miralles (2010) al voltant de Jeroni Pujades. Per la seua banda, Baró (2009) és l'autor a través del qual coneixem el paper d'Esteve de Corbera en el cercle erudit, i per analitzar la tasca de Jaume Ramon Vila ens valem de la recerca de Villanueva (2004b) i de les referències bibliogràfiques que ja hem fet notar en parlar de la seua vida i d'algunes de les aportacions al voltant de la seua obra que descriurem a continuació.

En una altra línia de recerca, per descriure la xarxa de sociabilitat de l'autor hem fet servir fonts diferents depenent de l'entorn en què hem centrat l'atenció en cada cas. Sovint ens hem basat en l'estudi dels documents consultats en diferents arxius, però hem aprofitat les aportacions de Roca (1918) i Torras (2012) que fan menció dels alumnes de Vila i de la seua activitat econòmica i relacions comercials respectivament. Gràcies a Genís (2012) tenim més dades de la vinculació entre Vila i Cervera, així com a través de la recerca de Villanueva (1999) establim més relació entre l'advocat Felip Vinyes i el prevere barceloní.

Tancant l'estudi biogràfic i en relació amb l'activitat d'escriure, aportem les poques referències que fins ara han apuntat cap a una possible activitat epistologràfica en Jaume Ramon Vila. El primer en parlar-ne va ser Villanueva (2004b) però hem localitzat una referència aïllada dins l'estudi introductori a l'edició de Gil duta a terme per Galdeano (Gil 2017).

A diferència dels estudis de caire biogràfic que són, com hem vist, escassos, sí que comptem amb múltiples aportacions sobre l'obra escrita de Jaume Ramon Vila. Si bé l'atenció de les recerques i reflexions sempre l'ha copsat el *Tractat d'armoria*, podem llegir alguns estudis una mica més amplis com el de Batlle (1999) que, sense entrar a detallar les obres originals o els trasllats, sí que va aportar una edició dels pròlegs de les còpies produïdes en l'entorn de

Vila i algunes dades sobre el moment de l'escriptura de la vida del canonge Font o el tractat heràldic.

De caire general comptem amb les aportacions de Torres Amat (1836), Pich i Saumell (1995), Serra (1726), Roca (1918), d'una banda, i de Riera (1993) i Grau (1996) per una altra. Si bé els primers posen el focus d'atenció sobre la tasca grafòmana de l'autor, sovint amb una valoració positiva d'aquesta, Riera i Grau són del parer que va ser l'autor d'una falsificació, *La fi del comte d'Urgell*, i un dels encarregats de difondre certs escrits que avivaren la flama dels discursos patriòtics i el distanciament entre rei i Principat. Específicament sobre la vida del canonge Font, com ja hem dit, Batlle (1999) presenta algunes dades de caire molt general. I, com a text nuclear de la producció de Vila, el *Tractat d'armoria* acumula múltiples referències i algunes aproximacions, malgrat que ningú li ha dedicat esforços suficients a estudiar l'obra com mereix. En canvi, ja hem advertit fa un moment que el *Tractat d'armoria* ha estat referenciat en diverses ocasions: els autors han descrit l'obra ja des del segle XVIII, com és el cas de Serra i Postius (1726), que tractava d'explicar com s'havien redactat els volums; Torres Amat (1836), per la seua banda, ampliava la descripció de Serra i Postius. Al seu torn, Balaguer (1863) parla d'alguns dels continguts de l'obra, i ja en el segle XX és objecte de les aportacions de Roca (1918), que dedica el seu discurs d'entrada a la RALB a recuperar part de la vida de l'autor però, sobretot, a descriure alguns dels continguts del *Tractat*, obra que en aquell moment estava en el seu poder, i de Riquer (1983), que el descriu en el seu volum sobre heràldica.

Madurell també s'hi referia l'any 1946 en parlar d'un procés notarial en què es feu servir el tractat de Vila i que deixa palesa la seua bona consideració, així com Aymar (1999) troba els arguments per relacionar l'escriptura de l'obra amb el cenobi de Sant Jeroni de la Murtra, com veurem en l'apartat corresponent. Finalment, Batlle (1999) també fa una aproximació als continguts de l'obra, reservant un espai per a reflexionar sobre els «Discursos», dels quals en parlarem en l'epígraf sobre aquesta obra. En canvi, Duran (1982) és qui ens posa sobre l'avís de l'existència d'un volum miscel·lani que aplega relacions impreses i manuscrites, però que actualment no està a l'abast del món investigador.

Amb aquesta informació sobre el conjunt de la producció escrita de l'autor, ha estat tasca nostra fer una revisió més exhaustiva de cadascun dels textos atribuïts a Jaume Ramon Vila i discernir de quina manera ens proporcionen dades sobre el caràcter privat i els interessos intel·lectuals de l'autor. Parlem del procés de redacció dels textos, dels recursos emprats, de si hi ha una connexió entre unes obres i unes altres i, en definitiva, oferim una perspectiva

global per entendre el grau de privacitat del *Dietari* o de quina manera aquest ha sigut una obra més o menys reflexionada abans de la seua redacció en comparació amb la resta de textos de la nòmina de l'autor. En aquesta línia, és força interessant el procés de redacció del *Tractat d'armoria*, que malgrat ser l'obra més coneguda de Vila, ara sabem com estava pensada gràcies a l'aparició d'una missiva explicativa que els investigadors no havien exhumat.

Com ja hem fet notar en la introducció i descriurem àmpliament en l'estudi, Jaume Ramon Vila va ser el propietari d'una biblioteca important en la ciutat comtal, que a la seua mort es va traslladar a Sant Jeroni de la Murtra en Badalona. Aquesta ha sigut objecte de diferents revisions des del segle XVIII, amb l'aportació de Serra i Postius (1726) com a tret d'eixida a la recerca en aquest camp: reflexionava sobre la biblioteca de la Murtra en conjunt i esmentava que Pierre de Marca s'havia endut alguns volums del monestir; també aprofitava per reflexionar sobre la *Crònica de cavallers catalans* de Francesc Tarafa copiada per Vila. Més d'una centúria després, Jaume Villanueva analitzava com es podia haver produït la presa d'obres a què Serra i Postius es referia, i si alguns dels volums eren de Jaume Ramon Vila; finalment, Villanueva (2004) va rebutjar aquesta hipòtesi sobre el manlleu d'obres als jerònims.

Les següents aportacions ja daten del segle XX: en primer lloc, Barraquer (1915), descriu l'incendi de Sant Jeroni i com el foc arrasava amb l'obra nova, on se situava la llibreria; mentre que Alòs (1916) es refereix a una possible compra de volums provinents de Badalona a mans de la família Dalmases. Llevat d'aquests pocs casos, l'única línia de recuperació de les obres i trasllats de l'autor és a partir dels volums que han arribat als arxius i biblioteques institucionals i són accessibles al món investigador.

Pel que fa al *Dietari*, tot i que ha estat esmentat de passada en diversos estudis sobre aquest tipus d'escrits, Miralles (2003) fa una descripció una mica més acurada de l'exemplar i Simon (2009) ha estat, fins ara, l'únic que ha dedicat un article monogràfic sobre el seu contingut, tot i que sols reflexiona al voltant d'un episodi concret, el «Capítol lo qual tracta breument de la vida del rey don Phelip». Excepte aquestes dues referències, l'única aportació descriptiva sobre els continguts i la transmissió de l'obra és la que aporta el *Repertori de manuscrits catalans de l'edat moderna* (MCEM, id. 934). Altrament, s'han referit a l'existència d'aquest testimoni memorialístic Miralles (2010) en editar els prolegòmens de l'edició de la *Crónica universal del Principado de Cataluña* de Jeroni Pujades a càrrec de Torres Amat, Albert Pujol i Pròsper de Bofarull, datada de la primera meitat del segle XIX. A

banda d'aquests pocs casos, la resta d'informacions que conté l'estudi del *Dietari* són del tot originals, malgrat que ens hem valgut de fonts complementàries sobre la transmissió de textos, traducció o el paper de la impremta al segle XVII.

Paral·lelament, hem fet servir les dades proporcionades pel *Repertori de manuscrits catalans de l'edat moderna* (MCEM, id. 910) per localitzar un segon dietari atribuït inicialment a Jaume Ramon Vila, que hem examinat i descrit en l'apartat corresponent. En relació amb aquest hipòtetic segon dietari de la nòmina de Vila, hem fet servir Grau (1996) per aprofundir en els continguts del text, específicament l'episodi entre Ferran I i Joan Fiveller.

5. AGRAÏMENTS

En una tesi sobre memorialística és quasi obligat afegir-hi un exercici de memòria i agraïment a les persones que de maneres diferents han format part de la nostra recerca. D'entrada, val a dir que és molt difícil destacar uns pocs noms, perquè aquest ha sigut un projecte que ha comportat un esforç acadèmic però també un repte personal. En primer lloc, hem d'esmentar la doctora Eulàlia Miralles, una peça clau per al bon desenvolupament d'aquestes pàgines, amb qui compartisc molts dels encerts que ací he recollit i eximisc dels possibles errors; la seua aportació inestimable com a directora de tesi ha superat amb escreixos les lliçons en qüestió de matèria i ha sigut una inspiració en formes d'afrontar els reptes. Als consells sobre memòries dels doctors Vicent Josep Escartí i Òscar Jané i les primeres nocions sobre Jaume Ramon Vila del doctor Pep Valsalobre; també als doctors Josep Capdeferro i Pere Ripoll pels seus apunts sobre història del Dret. Al doctor Carles Díaz i al personal vinculat al monestir de Sant Jeroni de la Murtra per obrir-me les portes i facilitar-me la recerca, a Vívian Navarro i Paula Marqués per la seua ajuda en el procés d'edició i revisió de la tesi. En general, faig extensible l'agraïment a les moltes persones que en aquests anys m'han escoltat i m'han ajudat a desenvolupar els meus pensaments, com Mercè Gras o la doctora Verònica Zaragoza, per posar sols dos noms dels molts que podria anar enumerant. A la Universitat di Bologna i la doctora Sònia Boadas per acollir-me en el marc del projecte Prolope.

I, a títol personal, a les meues companyes de l'Associació de Joves Investigadors en Llengua i Literatura Catalanes, a qui he d'agrair ensenyar-me que la millor forma d'aprendre és compartint, i a la meua família i amics que m'han fet el camí més planer i han sigut l'impuls definitiu quan calia. Especialment, al record de Cristóbal, que no podrà veure estes pàgines escrites, però a qui jo sempre conservaré en la meua memòria, i a Carla, el futur de la família.

ESTUDI BIOGRÀFIC

1. ESTAMENT, RELIGIÓ I LLETRES

1.1. El llinatge dels Vila

Jaume Ramon Vila (14/11/1569 – 06/01/1638) era un erudit i religiós barceloní, fill de Jaume Vila i Joana d'Hortis. Els estudis al voltant d'aquest personatge han situat la procedència dels Vila a l'Empordà, més concretament entre Girona i el Pla de l'Estany. D'una banda, si ens remetem a mossén Vila com a font d'informació, en el segon volum del *Tractat d'armoria*, la seua obra més coneguda, descriu els escuts d'armes dels Vila de Barcelona, Empordà i Girona, i esmenta que tots tres pertanyen al mateix llinatge, «com de sobra està dit y són las armes de l'author de tots estos llibres de armoria» (v. II, p. 316). D'una altra banda, Antoni Simon fa més estret el paradigma en situar el pare de Jaume Ramon Vila, Jaume Vila, com un noble provinent de la comarca del Pla de l'Estany (Simon 2009:188).

Encara més, extractem el fragment de la *Crònica de cavallers catalans* de Francesc Tarafa –copiada en l'entorn de mossèn Vila– en què se'ns descriu aquesta família dient que «procedeixen de l'Empordà y que són estats cavallers valerosos, car per llur valor e merèixer donaren nom a una plaça que està en la ciutat de Girona, al costat del monastir de frares menors». Just a continuació s'esmenta, pel que fa als avantpassats dels Vila que «amb totes les guerres que el rei Joan segon tingué en Catalunya, nunca en totes elles li faltà (entre altres cavallers) en Joan de Vila»; remetent-se al seu temps present especifica que actualment la família viu a la ciutat de Barcelona i destaca per la seua virtut i el seu valor, considerant-los «mereixedors de perpètua i honrosa fama».⁸ Roca (1918:13) ja es va referir a aquests passatges alhora que va apuntar que hauria estat el mateix Jaume Ramon Vila l'autor de la descripció en el trasllat de la *Crònica* a què ens estem referint, mentre que la resta de l'obra havia estat duta a terme per un copista d'en Vila. Per tant, amb aquestes tres fonts d'informació podríem acotar la localització geogràfica del llinatge.

La recerca sobre els seus avantpassats familiars sols ens ha permés remetre'ns al seu avi patern, Joan Vila, i els seus avis materns, Jeroni Salvador d'Hortis i Joana d'Hortis.⁹ Pel que fa a l'avi patern, Cuyàs (1972:30) es refereix a Joan Vila com un esparter ric que vivia a

⁸ *Crònica de cavallers catalans*, de Francesc Tarafa (AHCB, ms. B-131, f. 219v-220r). Aquest manuscrit és un trasllat de l'obra encarregat per Jaume Ramon Vila l'any 1603.

⁹ Les dades provenen de l'ACVD, ms. B-5.

Barcelona i que anys després deixà el seu primer ofici per a ser mercader. Aquest tenia un fill, Jaume Vila –pare de Jaume Ramon Vila– a qui va enviar a Palerm en qualitat de negociant, de manera que ambdós duien endavant els seus negocis marítims, que en aquell moment els proporcionaren molts guanys, l'un des de Barcelona i l'altre des de la ciutat siciliana. En Jaume Vila, a més, va ser un jove diligent negociant i força intel·ligent, de manera que tornà de Palerm «molt rich y poderós, y quant morí valia sa hisenda passats de cent y quaranta mil escuts».¹⁰

Jaume Vila en arribar a Barcelona assolí l'estatus de ciutadà honrat, era un habitual dels tornejos del Born i un gran aficionat a les armes i a un estil de vida singular; Torras (2012:187) el defineix com un home «d'estament, religió i lletres». Segons Vila va narrar a un religiós del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, Jaume Vila es va casar en tres ocasions, i hauria tingut al voltant de divuit o dinou fills.¹¹ Malauradament, de les tres esposes de Jaume Vila sols estem en disposició d'apuntar unes poques informacions sobre l'última, Joana d'Hortis i Cabrera, mare de Jaume Ramon Vila i, com a mínim, de dos fills més: Jeroni Vila i Violant Vila. De Joana d'Hortis no tenim quasi cap informació tret dels noms dels seus pares, que hem esmentat adés, i que va tenir almenys un germà, en Segismon d'Hortis.¹² A la mort de Jeroni Vila pare, el 17 d'octubre de 1588,¹³ sols li sobreviuen tres fills, aquells que havia tingut amb Joana d'Hortis. Joana també sobrevisqué al seu marit, segons consta en una còpia del testament de Jaume Vila, però calculem que moriria al voltant de 1593;¹⁴ el seu cos va ser soterrat a la capella de la Passió de l'església de Santa Maria del Mar, a Barcelona, d'acord amb el que indica el testament de Jaume Ramon Vila, el qual deixa encarregades una sèrie de misses en honor a sa mare.¹⁵

Pel que fa als germans de Jaume Ramon, en Jeroni Vila era el major i, per tant, legatari en primer orde de l'heretat de son pare. Seguint l'estela d'aquest, Jeroni es feu càrrec dels negocis del progenitor i va ser un mercader de gustos refinats, com ens consta gràcies a un copiadador de cartes que recull la seua activitat econòmica:¹⁶ aficionat als llibres sobre l'art de les justes, encarregava teixits i armes luxoses obrades als tallers amb més renom de Milà

¹⁰ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 3r.

¹¹ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 3r.

¹² Tant els noms dels pares de Joana d'Hortis com el del seu germà provenen d'ACVD, ms. B-5.

¹³ ACA, Mon. His., v. 3632, f. 4v.

¹⁴ Si seguim les dades de la concòrdia signada entre Jeroni Vila i Jaume Ramon Vila l'any 1593 (ACVD, ms. B-2), calculem que Joana Vila va traspasar no més enllà d'aquest any.

¹⁵ ACA, Mon. His., v. 4398, f. 6r.

¹⁶ Ens referim al volum 3632 que es conserva a ACA, Mon. His.

(Torras i Canalda 2005:27-28). Ahora, era un expert negociant a les fires de Lió i Plasencia, i posseïa alguns esclaus que el servien a la seua casa barcelonina, com consta en la venda d'una esclava negra a Sicília, un episodi recollit en el seu copiador de cartes:

Aquí envío a vostra mercè una esclava negra y crestiana qui·s diu Elisabeth, segons tinch entès. Aquexa terra li serà més natural que aquesta, perquè assí, per son respecte de ser enamoradissa, me inquietave la casa y al que tinch entès y ha aquí qui·n fa grangeria. Ella és jove y té lo demás que convé. Per aver-ne aquí molt bon preu vostra mercè me farà mercè de procurar —si possible serà— de aver-ne tot lo possible, de manera que no y perda, que assí en Barcelona me ha costat 170 lliures d'esta moneda, que com és jove y parensosa se n'aurà millor comodatat aquí que no farie assí.¹⁷

Però Jeroni Vila, a més de l'activitat econòmica, va ser un personatge vinculat a les institucions catalanes, més concretament a la Diputació. Membre d'una divuitena l'any 1592, viatjaria en diverses ocasions a Madrid representant els diputats, segons ell mateix reflecteix en el seu copiador de cartes¹⁸ i, anys després, va ser un dels escollits com a nous nobles creats per Felip III l'any 1599 (Torras i Canalda 2005:27-28; Riera 1993:455).¹⁹ Un dels memorials confegits per un religiós del monestir de Sant Jeroni de la Murtra, un espai de descans per a Jaume Ramon Vila i a qui sovint el mossèn narrava històries sobre la seua vida, es refereixen a Jeroni com «gran dispost y poch escadalent, molt valerós en armas y destra en lo exercici d'ellas, de tal manera que en justas y tornets [*i.e.* torneigs] tots li concedían lo primer lloch, y després de la mort de son pare se pasà noble, que abans no era sinó ciutadà honrat».²⁰

Certament, aquest personatge se'ns presenta com un home temperamental, fins al punt que al·legant un abandonament total del vas dels seus pares, va decidir traslladar les restes familiars al convent de Sant Agustí Vell, atès que «la dita capella aont avuy estan la tenen en poca custòdia y venerassió, que si no és quant jo·ls solisite que diguen la missa, ni la escómbren ni netéjan, y lo altar està hordinàriament ple de immundícia».²¹ Però, si ens basem en les dades provinents del testament de Jaume Ramon Vila a què ens hem referit fa un

¹⁷ ACA, Mon. His., v. 3632, copiador de cartes de Jeroni Vila, 1588-1615, f. 40. Carta de Barcelona a Palerm, 20 d'abril de 1591). Citem a partir de Torras i Canalda (2005:29).

¹⁸ ACA, Mon. His., v. 3632, f. 35v i 41r.

¹⁹ Riera (1993:455), a més, aporta la referència de la carta de noblesa de Jeroni Vila, que es troba a l'ACA, Cancelleria, Reg. 4882, f. 251ss., 13-vii, 1599.

²⁰ ACA, Mon. His., v. 2428, f. 4r.

²¹ ACA, Mon. His., v. 3632, copiador de cartes de Jeroni Vila, 1588-1615, s. f. Carta de Barcelona a Roma, 1591. Citem a partir de Torras i Canalda (2005:29).

moment, les restes no haurien estat traslladades i romandrien a Santa Maria del Mar; és possible que Jeroni tractara de canviar-les i Jaume Ramon li ho impedirà; siga com siga sembla que el vas va romandre a Santa Maria del Mar, altrament no podríem entendre les indicacions del religiós dècades després. La relació entre ambdós germans, Jeroni i Jaume, no degué ser massa bona perquè poc després de la mort de son pare, com que Jaume Ramon Vila encara no tenia accés a la seua part de l'heretat, va haver d'anar a viure amb el seu germà i la seua cunyada, i l'experiència no va tenir un bon resultat: «tingué grans diferències [...] ab son germà [...] y ab sa cunyada dona Beatriz Vila [...], y com tots dos eran fors de condició fou necessari y forçós anar-se'n de casa de son germà a casa de son cuñat don Pau Salbà».²² La documentació posterior a la mort de Jeroni ens fa pensar que la relació amb Beatriu Vila tampoc va ser gens fàcil ja que van estar immersos en plets legals durant anys, especialment Beatriu que tractava de recuperar l'herència del seu marit i dels seus deixebles.²³

De la concòrdia signada entre els germans l'any 1593 es poden extraure algunes informacions interessants com ara que és més que possible que Jeroni i Jaume Ramon arribaren a un enfrontament directe que feu que el germà gran tirara el menut de casa. Així ho descriu el document malgrat que, després, es cancel·la l'observació: «lo dit se[n]yor Jaume Ramon Vila demanava que lo dit senyor Hyerònim Vila, germà seu, hereu predit, fos condemnat en donar y prestar-li aliments (*ratllat*: majorment, pus lo havie llansat de sa casa estant mal en lo llit)».²⁴ ,

També som coneixedors dels entrebancs que va haver de superar Jaume Ramon, atés que el testament de son pare establia o l'edat de vint-i-cinc anys o el matrimoni com a moment d'accés a l'heretat, però per matrimoni entenien el de caràcter carnal i no l'espiritual, com era el seu cas. Amb tot, per evitar més conflictes entre els germans s'arribà a un acord ple de drets i condicions: el xicotet dels germans accedia a un seguit de propietats i censals però amb l'acord que en el futur no iniciaria cap acció legal per causa de l'heretat contra el seu germà; alhora, com que Jaume Ramon accedia a la concòrdia sent menor de vint-i-cinc anys, l'hauria de ratificar una vegada haguera arribat a aquesta edat.

²² ACA, Mon. His. v. 2484, f. 4r.

²³ Així ho anota el document que esmenta que Beatriu va gaudir de l'herència i béns del seu marit, del sogre i de la neta mentre aquesta darrera va viure, però que en morir aquesta última, Beatriu havia de restituir l'herència a Jaume Ramon Vila perquè així ho establia el testament de Jeroni Vila (ACA, Mon. His. v. 282, s.f.).

²⁴ AHPB, ms. 489/49, s.n.

D'aquest document entenem que la casa del carrer dels Àngels no era part de la cessió sinó que era propietat de Jeroni i Jaume Ramon pagaria un lloguer; en canvi sí que hi consten altres cases, una torre i unes terres i un conjunt de nou censals amb un valor total dues-centes cinquanta-dos lliures de pensió (sense tenir en compte els lloguers de les altres propietats); accedia també a una renda de mil lliures i d'altres vint mil lliures anuals, cinc-centes lliures per amoblar la casa on viuria, així com a una quarta part de les vint-i-cinc mil lliures que son pare es va reservar i que s'havien de repartir entre Jeroni, Jaume Ramon, Violant i els fills d'aquesta. La relació entre els germans no es trencaria per complet ja que sabem que Vila seguia pagant al seu germà un censal per viure a la casa que abans era propietat dels seus pares.²⁵

Jeroni Vila va contraure matrimoni amb Beatriu de Guimerà, amb qui tingué un únic fill, Segismon Vila. Al seu torn, Segismon es casà amb Isabel de Sentmenat i Vilanova, del qual matrimoni va nàixer Beatriu. Segismon va morir el 1616 i sols un any després moria son pare, Jeroni Vila. Jeroni havia estipulat que si Beatriu moria en pupilar edat, com així va ser,²⁶ l'heretat passaria a mans del seu germà, Jaume Ramon, excepte l'usdefruit corresponent a la seua esposa.²⁷ Aquesta decisió va marcar l'inici d'un plet per l'heretat que va romandre obert anys, i que enfrontava Isabel de Sentmenat amb Jaume Ramon Vila.

Posteriorment, al voltant del 1629, dona Isabel va contraure matrimoni en segones núpcies amb Antoni de Lanussa i aquesta causa judicial encara romanía oberta.²⁸ Pel que fa l'esposa de Jeroni Vila, cal advertir que Beatriu de Guimerà va ser una dona activa en els negocis del seu primer espòs, com demostren algunes de les missives que es recullen en el copiador de cartes del primogènit dels Vila, amb la qual cosa no ens ha de sobtar els plets posteriors entre aquesta i Jaume Ramon per l'heretat de Jeroni Vila i Beatriu Vila.²⁹ De fet, en aquest àmbit es van donar alhora dos processos judicials: un que enfrontava Jaume Ramon amb Isabel,

²⁵ ACA, Mon. His. v. 2502, f. 18r; v. 2500, f. 11r.

²⁶ La neta morí l'any 1621 als 10 anys. Sabem que la xicoteta Beatriu va ser batejada el 1611 a Santa Maria de la Mar i es van celebrar les funeràries el 1621. A la seua mort l'heretat passa a mans de Beatriu de Guimerà fins a la seua mort, l'any 1627 (ACA, Mon. His. v. 2501, f. 19v; 28).

²⁷ ACA, Mon. His. v. 4398, f. 42r. Concretament esmenta que: «vol y dispon que, si aquella morira en pupilar edat, que tota sa universal erència previnga a son germà Jaume Ramon Vila, reservant a sa muller dona Beatriu Vila, àvia de la dita dona Beatriu Vila, sa neta, lo husdefruit de dita heretat de vida sua natural; y juntament li feu llegat de divuyt milia lliures, que és lo que ell se havia reservat».

²⁸ Així ho certifiquem mitjançant un document de la Reial Audiència d'aquest any (ACA, R. Audiència, Plets civils, v. 13664, doc. 9).

²⁹ Concretament trobem un exemple a ACA, Mon. His., v. 3632, f. 160 i sabem que hi havia una causa oberta relacionada amb l'heretat l'any 1623, segons recull ACA, Mon. His. v. 2501, f. 16r.

entre 1627 i 1629; i un entre Isabel de Sentmenat i Beatriu de Guimerà, la seua sogra.³⁰ En el primer, que és el que ens interessa en aquest cas, Isabel demanava l'heretat de Jaume Vila, Jeroni Vila (el seu sogre), Segismon Vila (el seu marit) i Beatriu (la seua filla). La causa, però, no prosperà perquè l'única via d'herència que tenia era a través del seu marit que, com ja hem dit, va nomenar hereu i fidecomissari el seu germà Jaume Ramon; alhora, el seu segon matrimoni anul·lava qualsevol via alternativa d'accés a l'heretat.³¹

De la germana, Violant Vila, coneixem molt poca informació. A hores d'ara estem en disposició d'afirmar que es va casar amb Pau Salbà i van tenir un fill, Bernat Salbà, que al seu torn contragué matrimoni amb Isabel de Cardona.³² Així com la línia de descendència del germà, Jeroni Vila, es tallava amb la mort de la jove Beatriu, la línia successòria de la seua germana Violant sí que va prosperar. Tot i que és difícil establir l'arbre genealògic d'aquesta descendència, sabem que del matrimoni de Bernat i Isabel de Cardona van sobreviure almenys dos fills, Ramon Salbà d'Iborra i Caterina d'Iborra, la qual es desposà amb Dalmau d'Iborra i del que naixeria almenys un fill, Guillem Ramon d'Iborra, qui al seu torn seria el pare de Ramon Fèlix d'Iborra.³³

Si recuperem algunes de les informacions abans esmentades, Jaume Ramon Vila va conviure alguns anys amb la seua germana i el seu cunyat, després de diversos enfrontaments amb el seu germà Jeroni. Fins al moment no disposem de més informacions al voltant de Violant, ni tan sols l'any de la seua mort, però si podem afirmar que Bernat Salbà (i de Vila) va ser l'únic descendent viu a la mort de Jaume Ramon Vila l'any 1638, i que tant ell com els seus deixebles van encapçalar una llarga batalla legal per l'herència d'aquest, de la qual ens ocuparem més endavant.

Pel que fa al protagonista d'aquest estudi, Jaume Ramon Vila, anirem desgranant les seues etapes vitals i intel·lectuals al llarg dels diferents capítols del present estudi biogràfic. Sabem que va nèixer el 14 de novembre de l'any 1569 i va ser batejat a l'església de Santa Maria

³⁰ ACA, R. Audiència, Plets Civils, v. 13664, doc. 9, f. 1. Aquesta causa ha de ser anterior al 1627, any de la mort de Beatriu Guimerà. A la seua mort, tot allò que havia posseït i que provenia de l'herència del marit –i en conseqüència del seu sogre i la seua neta– s'havia de retornar a Jaume Ramon Vila (ACA, Mon. His. llig. grans v. 282).

³¹ ACA, R. Audiència, Plets Civils, v. 13664, doc. 8.

³² ACA, Mon. His. v. 2484, f. 3r.

³³ Aquest seguit de referències pel que fa a l'arbre genealògic provenen d'ACA, llig. grans, v. 279 i ACA, Mon. His. v. 2501, f. 2.

del Mar;³⁴ tot i que no podem determinar a quina edat va iniciar la seua carrera eclesiàstica, situem l'any 1594 com l'any de la seua ordenació sacerdotal.³⁵ Posteriorment, arribà a ser prevere de la catedral de Barcelona i administrador de l'hospital de la Misericòrdia d'aquesta mateixa ciutat en dues ocasions: el 1598 i el 1600.³⁶ Com nombrosos investigadors ja han remarcat, Jaume Ramon Vila va ser un intel·lectual de renom en el seu entorn, va participar del cercle erudit barceloní dels anys 1620 i 1630, i tenia fama de ser un home força aplicat en la lectura i estudi de cròniques i documentació sobre la història del Principat (Serra 1726:333), alhora que ha estat considerat com un successor de Pere Miquel Carbonell o Cristòfol Despuig, segons Pich i Saumell (1995:71).

Com veurem, a més d'una faceta religiosa destacada, concentrada especialment en la seua relació amb el monestir badaloní de Sant Jeroni de la Murtra, o per la seua relació amb altres ordes religiosos que li valgueren el nom del «bisbe del Raval» (Aymar 1999:700), la tasca com a autor i conservador d'obres escrites de caire històric és cabdal en Jaume Ramon Vila. D'aquests dos interessos vitals en parlarem llargament en els següents epígrafs de l'estudi biogràfic.

En aquesta mateixa línia, no podríem entendre el seu estil de vida sense tenir en compte que, de mica en mica, Jaume Ramon Vila va esdevenir un home de vida acomodada, primer mitjançant la concòrdia que signà amb el seu germà i que li donava accés a part dels censals heretats de son pare i, anys després en esdevenir hereu del seu germà i la neta d'aquest, gaudia d'una vida més que econòmicament resolta. Cal recordar, però, que aquestes dues heretats li van comportar tants beneficis econòmics com plets legals que afrontar, ja que, com ja hem dit, l'esposa de Jeroni Vila va tractar de recuperar l'herència.³⁷

Fins i tot un memorial dut a terme per un membre del monestir de Sant Jeroni de la Murtra – un lloc de repòs espiritual i intel·lectual cabdal per a l'erudit– esmentava que en les primeres visites sols els podia obsequiar amb peces de poc de valor, però que amb els anys, en

³⁴ Extraiem la seua data de naixement d'un trasllat del testament de mossèn Vila que es conserva a l'AHPZ (ms. ES/AHPZ-P/1-377-12, p. 12); la referència al bateig prové d'ACA (Mon. His. v. 4398, f. 4)

³⁵ Segons s'indica a ACVD, ms. A-1. Alhora la concòrdia signada entre els germans fa notar que el 1593 Jaume Ramon Vila «fos promogut en lo sagrat orde de subdiaconat» (AHPB, ms. 489/49, s.n.).

³⁶ Així ho fa notar l'autor en el seu *Dietari* (AHCB, ms. B-100, pp. 150 i 304).

³⁷ I, posteriorment, aquests conflictes s'estendrien fins i tot després de la seua mort i passarien als jerònims que van haver de pleitejar-se amb l'únic descendent viu dels Vila, Bernat Salbà, que reclamava la part corresponent d'aquestes dues herències, com veurem en l'apartat corresponent.

esdevenir més i més ric, el valor dels ornaments de la capella també va augmentar considerablement:

y si al principi agué donat en lo que donà alguns anys antes que no morís, auria valgut molt més que no valgué la capella, no obstant valia molt perquè al principi, com no tenia molt poder, donà en fer sants de pedra marbra y altras cosas de poch valor, y li costava molts ducats, y si·s tinguesen de vendra se·n trauria molt poch; però après donà en fer pessas de plata, y axí vuy tenim moltas que tenia lo dia morí.³⁸

Podem esmentar, en relació amb aquesta adquisició progressiva de béns i diners, el fet que el mossèn disposava d'un cotxe propi amb dues mules per desplaçar-se d'un lloc a un altre, a més de tot un seguit d'obres d'art, llibres i d'altres objectes que sens dubte demostren no solament la seua situació econòmica, sinó també la qualitat dels seus gustos.

D'una manera semblant al seu germà, Jaume Ramon Vila era una persona de caràcter fort i conviccions fermes, que no solament va tenir diverses disputes amb el seu germà i la seua cunyada que el van obligar a abandonar la casa, sinó que els testimonis d'aquells que el coneixien esmenten sovint quan tenia un patge nou sempre l'estava reprenent perquè no feien les coses com ell volia:

sempre estava reñant als patjes y criats, y may li féyan las cosas a son gust, y sempre trobava què rependra en ellas, de manera que fins li sabían la condició los patjes que entràvan de nou era menester se armassen de paciència. Y axí, si algú tenia algun fill o germà y volia aprenqués de viura no avia sinó posa'l en son servey.³⁹

³⁸ ACA, Mon. His., v. 4398. Citem a partir de Torras (2012:189).

³⁹ ACA, mon. His. 4398, f. 40r.

1.2. Religió

La primera etapa de la vida de mossén Vila és la que, amb diferència, se'ns presenta més difícil de desxifrar si tenim en compte que datem el seu primer trasllat d'una obra l'any 1600 i, abans, tenim molt poques dades sobre la seua formació acadèmica o afers vitals. D'entrada, ja hem esclarit en el punt anterior que Jaume Ramon era el menor dels germans i que, a la mort dels seus pares –Jeroni Vila l'any 1588 i Joana d'Hortis no més tard del 1593– Vila va viure primer amb el seu germà i més endavant amb la seua germana; el motiu pel qual va haver de passar per aquesta situació rau en les indicacions escrites per Jaume Vila en el seu testament: aquest va establir que Jaume Ramon no podria accedir a la seua part de l'herència fins que complira els vint-i-cinc anys, de manera que si els nostres càlculs aproximats són certs, el menor dels Vila tindria poc més de vint anys en morir els seus pares i, per tant, no podia accedir als censals i propietats que li pertocaven. Segons estableix el testament:

deix a Jaume Ramon Vila, mon fill, tenint dita edad cumplida de 25 anys y no abans, todas aquellas cases que jo he y posehesc en la present ciutat de Barcelona, en los carrers de Bonayre, d'en Cruanyes y d'en Caldes, fetas de moltras atres cases, ab sos censos y càrrecs. Ítem, la torre y terras las quals jo he y posehesch en la parròquia de Sant Martí de Provencals, y lo camp de la font, drets y pertinèncias de aquellas; també sos censos y càrrechs a què són obligades.⁴⁰

En aquestes circumstàncies, privat d'una independència econòmica i sense possessions, entenem les estades alternatives a les cases dels seus germans fins que l'any 1593 Jaume Ramon Vila i Jeroni Vila van signar una concòrdia que capgirava aquesta circumstància: Jeroni Vila pagava al seu germà els diners del llegat de son pare (específicament 1081 lliures) i l'usdefruit que li pertocava de per vida, a més d'una renda de 600 lliures.⁴¹ Un any després, Jaume Ramon Vila era ordenat sacerdot i, més endavant, beneficiat de la seu de Barcelona. Tot i que pertanyia a Santa Maria del Pi, sabem amb certesa que Vila residia en una casa particular i no en cap església de la ciutat, perquè així ho notifica ell en el *Dietari*,⁴² i, segons

⁴⁰ ACA, Mon. His. v. 2481, f.1

⁴¹ ACA, Mon. His. v. 2500, f. 50r.

⁴² Concretament ho esmenta a la pàgina 323, en el cos de les notícies de l'any 1600.

recull Madurell (1946:3), l'any 1618 vivia al carrer d'en Borra, front al monestir de Santa Maria dels Àngels i del Peu de la Creu,⁴³ on sembla que va viure fins a la seua mort.⁴⁴

En relació amb la casa del mossén, un procés entre la priora del convent dels Àngels i el fuster Simeó Oliveres de l'any 1597 l'implica com a intermediari entre les parts. Efectivament el procés fa notar que s'havia fet l'encàrrec d'una cadira per a fer processons que havia de costar 15 lliures a pagar entre el monestir i Vila. Després que va ser feta i entregada, Simeó exigia en el procés que no havia rebut el pagament íntegre i que la cadira s'havia utilitzat en dues ocasions.⁴⁵ El procés feu pensar a Torras (2012:191) que Vila tenia alguna obligació amb el convent; nosaltres som del parer que, si tenim en compte que Vila era un aficionat a la confecció d'ornaments religiosos per a diverses cases monàstiques (no solament per a ús privat), podria haver estat senzillament un regal al monestir, encara més si considerem la possibilitat que l'any 1597 estiguera vivint just enfront.

Pel que fa a la seua formació intel·lectual, Roca (1918:17) apunta que Rafael Cols va ser el seu preceptor, un home que alhora havia estat condeixeble de Pere Font, sobre qui Jaume Ramon Vila escrigué una obra anys després. En aquesta, coneguda sota el títol de *Vida del canonge Pere Font*, que es conserva manuscrita a l'Arxiu Capitular de Barcelona, podem trobar algunes empremtes de la vida privada de mossèn Vila, com ara que va mantenir una estreta relació amb Font —«per haver-ho tractat jo molta part de sa vida»⁴⁶—, la qual cosa l'abocà a escriure una vida del canonge just a la seua mort l'any 1614. Alhora, és en aquesta obra de caire biogràfic que ens assabentem que els dies festius, després d'oïr les vespres, Pere Font, Joan Vila i Rafael Cols, juntament amb els seus estudiants —entre ells en Jaume Ramon Vila— eixien a passejar als Caputxins, a Jesús o a la Mar; en aquest moment Vila no comptaria amb més de 13 o 14 anys si tenim en compte que Font va acabar els seus estudis de Teologia el 1588 (Roca 1918:17). Alhora, un nebot d'aquest, en Llorenç Font, va començar els seus estudis en Filosofia uns pocs mesos després de la mort del canonge i va visitar la casa de

⁴³ El monestir ocuparia l'actual plaça de les Caramelles de Barcelona.

⁴⁴ Fan referència Roca (1927:174), Madurell (1946:3), Torras (2012:190), alhora que ho documentem a l'Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi, parròquia a la que pertanyia mossèn Vila (APSMP, B207, Òbits 1636-39, f. 62r). Ell també se situa vivint davant del monestir dels Àngels l'any 1611 en un dels seus llibres de comptabilitat (ACA, Mon. His, v. 2500, f. 148).

⁴⁵ ADB, Processos, 1597/9 – Simeó Oliveres contra la priora del convent dels Àngels.

⁴⁶ AC, ms. 156, f. 109r.

Jaume Ramon Vila, com ell mateix deixa per escrit: «comensà de oyr sinch mesos après de sa mort, y estant en casa mia».⁴⁷

L'ordenació sacerdotal de Vila coincidí amb el seu vint-i-cinc aniversari, de manera que amb la finalització dels seus estudis ja tenia accés a tots els béns heretats per via paterna. No sabem si va ser just després d'aquesta fita que va exercir com a inquisidor a Portugal, juntament amb el futur bisbe de Barcelona Alfons Coloma, però sí que podem afirmar que va dur a terme aquesta tasca basant-nos en el *Tractat d'armoria*, obra original d'en Vila,⁴⁸ així doncs, l'hem de situar exercint aquest càrrec entre els anys 1594 i 1596 per diversos motius: el 1593 signa la concòrdia amb el seu germà sobre l'heretat del pare i comptem amb diverses entrades en un dels seus llibres de comptabilitat que el situen a la ciutat comtal;⁴⁹ el 1594 Vila era ordenat sacerdot i el 1596 participa en el procés de canonització de sant Ramon de Penyafort, com ell mateix certifica en el seu *Dietari*,⁵⁰ i també se situa en el monestir de Valldonzella de Barcelona el març de 1596;⁵¹ un any després apareix esmentat en el procés legal entre el fuster Simeó Oliveres i les monges dels Àngels i, finalment, el 1598 Alfons Coloma és nomenat bisbe de Barcelona. D'acord amb aquesta cronologia, sols hi ha un marge temporal de dos anys disponible perquè exercirà d'inquisidor a Portugal.⁵²

El 1598 Jaume Ramon Vila era nomenat administrador de l'hospital de la Misericòrdia de Barcelona, després d'un episodi conflictiu amb dos germans de la congregació de Joan de Déu. Sabem, perquè ell en va deixar constància en el seu *Dietari*, que ambdós germans volien fundar un hospital a Barcelona amb l'objectiu de traure'n un benefici econòmic, però que van estar destinats finalment a l'hospital de la Misericòrdia. Una vegada allà es negaven a donar comptes als administradors de l'hospital, al·legant que ells eren religiosos i els administradors seculars, de manera que el bisbe Joan Dimes Lloris determinà donar el càrrec

⁴⁷ AC, ms. 156, f. 64v.

⁴⁸ *Tractat d'armoria*, BC, ms. 2319, v. IV, f. 258. Citem a partir de Roca (1918:13)

⁴⁹ ACA, Mon. His. v. 2500, f. 2-4.

⁵⁰ Descriu l'esdeveniment i aporta els articles del procés, del qual és testimoni, en el capítol quart de les notícies de l'any 1596 del *Dietari* (AHCB, ms. B-100, p. 6-41).

⁵¹ *Dietari*, notícies de l'any 1596, p. 5.

⁵² A més, malauradament no ens podem basar en els llibres de comptabilitat que hem consultat per acabar d'acotar el moment en què va exercir d'inquisidor perquè aquests no estan suficientment complets com per a al·legar un buit al fet que Vila estiguera en aquell moment a Portugal o a cap altre lloc.

d'administrador a mossèn Vila, ben segurament producte de la bona relació que mantenien.⁵³ És just a partir d'aquest testimoni memorialístic, el *Dietari*, que intuïm aquest vincle a través del nomenament com a administrador de l'hospital per encàrrec del bisbe i, com es desprén d'aquesta obra dietarística, Vila demostrarà una gran admiració per ell, destacant les seues fites al capdavant de la seu, com podem llegir en el capítol en què descriu les exèquies a la mort de Joan Dimes Lloris l'any 1598.

Amb qui sembla que mantenia una relació més estreta, que Roca (1918:13) qualifica d'una gran amistat, era amb el successor al bisbat de Barcelona, Alfons Coloma. Com ja hem apuntat fa un moment, van coincidir en la seua etapa d' inquisidors a Portugal i Vila va ser censor de l'obra de fra Francesc Diago, *Historia de los victoriosísimos antiguos condes de Barcelona*, per encàrrec del bisbe Coloma, qui, com era habitual, dona llicència per imprimir l'obra basant-se en la censura de Vila: «Y así es muy justo se le de licencia para que la imprima, como se la doy en Barcelona, vista ya la censura de Jayme Ramon Vila, sacerdote».⁵⁴ Uns pocs anys després del nomenament de Coloma com a bisbe de Barcelona, tornaven a enconstrar-se amb un conflicte vinculat a l'hospital de la Misericòrdia i, una vegada més, el bisbe sol·licitava la intervenció de Vila en l'administració i vigilància dels germans que hi vivien.⁵⁵ Molts anys després, en les últimes voluntats de Jaume Ramon Vila, aquest deixava en herència al bisbe un morabatí de 9 sous en reconeixement de la seua superioritat.⁵⁶

Ja hem explicat adés que una possible estada a Portugal explicaria, alhora, la inexistència de cap rastre sobre l'activitat intel·lectual de l'autor des que és ordenat sacerdot fins un parell d'anys després, sent la seua primera fita coneguda el trasllat de la *Crònica* de Desclot, datada de l'any 1600. En aquest buit temporal podria haver escrit algunes obres no signades, com era habitual en l'època,⁵⁷ o potser estava centrat en la lectura d'obres del seu interès personal, atès que els seus coetanis sovint el descriuen com un home de lletres, un fervent lector que

⁵³ Segons narra Jaume Ramon Vila «lo senyor bisbe [...] mirant dit negoci li aparegué nomenar-m'í a mi, donant-me càrrech de administrador ecclesiàstich y superior en tot dels hermanos, lo qual càrrech, per ésser en servey de pobres, lo acceptí» (AHCB, ms. B-100, p. 150).

⁵⁴ Diago (1603: f. 4v).

⁵⁵ AHCB, ms. B-100, pp. 304 i ss.

⁵⁶ Així ho indica al testament (ACA, Mon. His. v. 4398, f. 7r).

⁵⁷ És el cas, per exemple, de Pere Gil, qui va publicar el text «Memorial de manaments y advertències del molt il·lustre y reverendíssim señor don Joan Dymas Loris» sense el seu nom i de qui datem la seua primera obra signada l'any 1600, ja en etapa adulta (Iglésies 2002:56).

no sols llegia sinó que tenia el costum d'anotar al marge les seues reflexions o correccions sobre els textos.⁵⁸

De la seua vida en els anys posteriors no comptem amb massa informacions, més enllà de les referències als primers encàrrecs de trasllats d'obres, que desenvoluparem més endavant, i una vida cada vegada més acomodada, en anar acumulant herències. Tot plegat ens fa pensar que el mossén portava una vida tranquil·la i acomodada i dedicava el dia a dia a treballar en els seus textos, copiant i anotant alguns dels volums que li prestaven acompanyat, al voltant del 1603, dels seus alumnes, especialment de Jaume Ferrer, que esdevindrà la seua persona de confiança. A inicis del segle XVII també engegaria la seua obra més coneguda i referenciada, el *Tractat d'armoria* i al voltant de 1605, com descriurem amb detall més endavant, inicià també les seues visites al monestir badaloní de Sant Jeroni de la Murtra, on acabà construint-se unes estances privades, una cuina i un excusat, situades en el que es va denominar «l'obra nova», molt a prop de la capella del monestir.⁵⁹

En general, Vila portà una vida tranquil·la dedicada a Déu, a l'art i a l'escriptura, i els testimonis escrits que conservem en són una bona mostra: a més del seu cercle de relacions amb membres de l'estament religiós, com van ser els dos bisbes de Barcelona que hem esmentat abans, també ens consta pels llibres de comptes i pel seu testament que tenia relació amb diverses congregacions religioses, cases de caritat i monestirs de la ciutat comtal, als quals obsequiava amb diners o ornaments per a l'ofici religiós.

A més a més, els llibres de rendes i despeses ens deixen veure com Vila encarregava robes, mobles, peces de plata (vinagreres i plats, per exemple), quadres i llibres.⁶⁰ La quantitat d'objectes en les cambres com els llits ajuden a ratificar el fet que Vila no vivia a aquella casa propera al monestir dels Àngels sol; sabem que hi vivia amb el seu alumne Jaume Ferrer des de 1612 i, més endavant, amb la mare d'aquest, Estefania Ferrer, que s'hi va traslladar a

⁵⁸ En relació amb aquest costum, Madurell esmenta que l'autor va ocupar gran part de la seua vida treballant en els seus llibres, llegint, investigant, col·leccionant i resumint notícies, comprovant-ne les dades i, fins i tot, pintant i descrivint els escuts de les famílies nobles catalanes (Madurell 1946:15). De la mateixa manera, Roca (1918:21) fa referència al costum d'afegir notes al marge en les obres que llegia: «se coneix que la costum del marge la tenia arrelada, lo que prova que llegia els llibres que tenia i prenia interès en lo que llegia».

⁵⁹ ACA, Mon. His. v. 3834, f. 33. En parlarem amb més detall més endavant.

⁶⁰ Totes aquestes compres es poden trobar registrades a ACA, Mon. His. v.2500.

la mort del seu marit l'any 1625.⁶¹ El seu últim testament, del 4 de gener de 1637, constava que encara hi vivia una persona més: la seua criada Jerònima de Castellort.⁶²

Almenys des de 1616 va fundar una lluminària a santa Eulàlia en la seu de Barcelona d'onze sous i sis lliures, segons consta en la documentació que hem pogut consultar, i que romania vigent en el moment que va fer el testament, l'any 1637. Igualment, pagava per uns goigs que s'havien de dir en lloa a la santa en la seua capella. Deixava escrit, per tant, que el seu hereu havia d'encarregar-se que es deixaren en la taula dels comuns dipòsits els diners relatius per al Capítol i canonges de la seu perquè durant tres anys se seguiren llegint els goigs,⁶³ i també per al manteniment de la lluminària.

1.3. Una vida entre Barcelona i Badalona

Sant Jeroni de la Murtra esdevingué per a Vila l'entorn que combinava alguns dels aspectes més importants de la vida del mossén: la religió, la història i l'heràldica. Aquest monestir, situat a Badalona, era per a Jaume Ramon Vila un espai per al descans, per a l'escriptura i per a la devoció a Déu. Gràcies a les dades que els manuscrits de Sant Jeroni ens proporcionen, sabem que Vila va iniciar les seues estades al Monestir a través d'un amic, a qui anava a visitar; aquest amic era el pare fra Andreu Comes, però no hem estat capaços de determinar la data exacta de la seua primera visita. Quin hauria estat el motiu pel qual inicià les visites als jerònims el desconeixem, tot i que hi ha alguns aspectes que podrien haver motivat l'inici d'aquesta fructífera relació entre el monestir i mossén Vila. A banda de la presència de fra Andreu Comes, representava un lloc de descans molt a prop de la ciutat comtal al qual podia anar amb certa facilitats pel fet que comptava amb el seu propi carruatge.

A tot això s'hi suma, a més, el fet que hi ha referències al voltant de la vàlua de la biblioteca del monestir, fins i tot abans de pertànyer als jerònims. Aymar (1999:693) esmenta que la propietat havia pertangut als Sant Martí, Laceria, Sant Climent, els Coll i, finalment, a Joan Safont, mestre racional de la casa reial. És possible que el fons bibliogràfic romanguera en el monestir quan va ser comprat per fra Joan Tomàs, moment en què es va convertir en la llar dels jerònims badalonins. Per tant, l'amistat amb un dels membres, la localització i la

⁶¹ ACA, Mon. His. v. 4398, f. 7v i 10v.

⁶² ACA, Mon. His., v. 4398, f. 9v.

⁶³ ACA, Mon. His., v. 4398, f. 5v.

possibilitat de consultar obres d'interés per a l'autor ens semblen motius suficients per justificar les seues visites.⁶⁴

Malgrat que desconeixem en quin moment de la seua vida començà a freqüentar Sant Jeroni, sí que podem afirmar que seria abans de l'any 1605, atès que per aquestes dates ja havia iniciat –i finançat– unes obres per construir-s'hi unes estances privades. Quan hi anava, que solia ser un parell de vegades a l'any, potser una mica més, duia una vida semblant a la d'un membre més de la congregació, romania en les seues estances reclòs però tenia al seu servei un patge, com ja hem fet notar abans. Segons consta en un dels memorials de Sant Jeroni, Jaume Ramon pagava a finals d'any tot el que havia utilitzat, inclosos els serveis del criat o criats que havia tingut a la seua disposició, una informació que confirmen els llibres de comptes del mossén, que deixen constància de les despeses en menjar, beguda, llenya o per peces encomanades per al monestir, sovint a través del procurador de Sant Jeroni, Gabriel Torres, o del mestre de novicis, Francesc Esteve.⁶⁵

Deia als jerònims que «sentia notable consolació espiritual lo temps stava en casa, que entre los religiosos (que no era pues per sa condició y natural), que no era gens afectat als religiosos mendicants era perquè deya que sempre stan demanant».⁶⁶ Fins i tot, en algunes ocasions, Vila va arribar a compartir taula amb els membres de la comunitat en el refectori, i sovint els regalava mel o d'altres objectes més comuns, un fet molt poc habitual i que il·lustra bastant el grau de complicitat que es tenien (Roca 1927:174; Aymar 1999:700-701). A més, en aquest entorn podria haver confegit part de la seua obra heràldica, el *Tractat d'armoria*, valent-se d'alguns dels manuscrits que s'hi conservaven i dels seus propis trasllats. Aymar (1999:701) apunta que seria a Sant Jeroni on va escriure el *Tractat*, inspirant-se en la col·lecció d'escuts que decoren el claustre –fins i tot el de la seua família. Alhora ací podria haver llegit la *Crònica de cavallers catalans* de Francesc Tarafa que es conservava a la biblioteca de la

⁶⁴ A més a més, l'actual capella del monestir conserva en una de les seues parets una pintura que representa la visita de Cristòfol Colom, acompanyat dels monarques, a Sant Jeroni, una imatge que podria haver motivat la incorporació de la visita reial i del finançament català a l'expedició de Colom que es pot llegir en el *Tractat* (Balaguer 1863; Téllez 2018:47; Aymar 2018:114; Aymar 1992). No solament hi podem veure aquesta imatge sinó que, per suposat, els rostres dels reis catòlics així com el seu escut heràldic formen part de la decoració del claustre (Barraquer 1906:154).

⁶⁵ ACA, Mon. His., v. 2500, f. 11r, 24r, 70r. Trobem un exemple de pagament de 1637 a ACA, Mon. His., v. 2500, f. 146r, uns mesos abans de la seua mort: «És degut al dit banc que a 24 de setembre paguí al pare Fra Jaume Montaner, de Sant Hierònim, per comtas entre las dos [...] lo que devia al monastir de la despesa, vi y garbons des de 6 de janer del corrent any fins a 30 de setembre següent».

⁶⁶ ACA, Mon. His. v. 4398, f. 45r.

Murtra, o el tractat d'Antoni Agustí, arquebisbe de Tarragona, que també s'hi podia consultar. No sabem a ciència certa si va ser en el monestir on va escriure l'obra, potser una part sí, si tenim en compte que va treballar en el *Tractat* molts anys i, per tant, alguns capítols podrien haver estat escrits en aquest entorn.

Segons narra un membre del monestir, Vila mantenia una relació tan estreta amb ells que sovint elogiava els jerònims davant les seues amistats i que, quan els visitava, «procuràvan acariciar-lo», que el tractaven tan bé que els tenia en molta estima, fins al punt que quan algun religiós anava a Barcelona havia de visitar-lo en sa casa «so pena de què lo desgustàvam molt, y si anàvan ordenats avían de anar a prestar la obediència y aquell dia estava ell molt content».⁶⁷ De la mateixa manera, cada vegada que Jaume Ramon Vila visitava el monestir era motiu d'alegria per als religiosos, que esperaven alguna història nova a mans de l'historiador o un obsequi per a la sagristia.

Així com feia amb altres ordes religioses, a Sant Jeroni de la Murtra va cedir una gran quantitat de peces d'ornamentació i obres d'art. Els jerònims esmenten que els donà molts objectes per a la sagristia com uns candelers de plata, una creu de plata, un crist de bronze amb el seu pedestal, feu el pal·li de brocat,⁶⁸ i també que encarregà una capa encarnada amb un passamà d'or o dues capes de vellut negre, i més coses que volia fer però que no es van materialitzar perquè va morir abans. A més, destaca el memorial, «donà en vida sentse que ningun religiós las y demanàs, sinó que ell de son propi motiu se oferia a fer-las, perquè com savían de quin peu cosejava, ningú se atrevia a demanar-li cosa, y de axò nos alabava ell molt».⁶⁹

Malgrat que els primers anys que visitava el monestir s'hostatjava en una cel·la que donava a l'hort, Jaume Ramon Vila ja havia manifestat en diverses ocasions que volia construir-se unes estances en la part del monestir que es denominava «l'obra nova». Després de fer front a algunes dificultats va aconseguir que es duguera a terme la construcció, realitzada sota les ordes del seu bon amic Comes. Aquesta, finançada per Vila, constava inicialment de dues

⁶⁷ ACA, mon. His. v. 4398, f. 45r.

⁶⁸ Es refereix al pal·li ACA, llig. grans, v. 280, doc. 2: «volent que los ornamentals nous se faran contínuament de las ditas cent sinquanta lliures de renda annuals sien posadas las mias armes, conforme estan posadas en lo pàlit de brocat de tres altos que yo he fet per lo altar mayor de la iglesia de dit convent».

⁶⁹ ACA, Mon. His. v. 4398, f. 45v.

estances privades a les quals, posteriorment, va incorporar una cuina i un excusat. Els testimonis provinents de Sant Jeroni esmenten que el 1608 «lo senyor Jaume Ramon Vila demanà llicència per a fer una cuyna y necessàries en la istància més alta y cap de la obra nova. Respongué lo convent que sí, ab tal emperò que acabàs primer los aposentos que avia començat y que antes fes un esparó en lo cantó de la obra nova».⁷⁰ En l'actualitat les estances s'han reconvertit en un despatx privat i de la cuina s'ha conservat la pila de pedra, que s'utilitza a mode de vitrina. Al seu torn s'ha adaptat la tribuna que el mossén va demanar fer quan ja estava molt major per seguir l'ofici religiós en la capella de la Concepció de l'antiga església, que ara és una finestra que dona al pati interior, que situem en l'espai que abans ocupava l'església del monestir, incendiada i enderrocada en la primera meitat del segle XIX (Aymar 1999:700).

Les anades i tornades serien continuades al llarg del molts anys fins que mossén Vila es va trobar tan major i cansat que ja no sovintejava els jerònims. Encara hi faria alguna visita al llarg del 1637, segons consta en el llibre de despeses de Vila que hem extractat en aquest estudi, però a finals de l'any 1637 arribaven al monestir les primeres notícies de la seua malaltia, de manera que un dels jerònims el visitava per corroborar l'estat de salut del seu benefactor. Segons aquest testimoni, «en veurem se alegrà molt y me digué no-m mogué de Barcelona fins vésem en què parava sa mala gana, y que cada dia donàs una pasada o duas a sa casa per veura si se innovava cosa en sa dispositió»,⁷¹ de manera que aquest romangué en la casa. Davant els primers símptomes de millora, el jerònim tornà a Badalona fins que, sols dos mesos després, novament arribaren notícies sobre la malaltia de Jaume Ramon, que en les seues pròpies paraules, recollides per aquest membre de Sant Jeroni que el visitava, «inferie que la malaltia seria grave o mortal» com, de fet, ho va ser.⁷²

Podem assegurar que els germans de Sant Jeroni de la Murtra acompanyaren Jaume Ramon Vila en els seus últims moments perquè per voluntat seua sempre hi havia algun membre al seu costat en els dies següents a què la malaltia s'agreujara i fins a la seua mort, el 6 de gener de 1638. La relació que havien forjat era tan estreta que Vila nomenava hereus el prior i el monestir per sobre del seu únic familiar viu, Bernat Salbà, i d'aquesta manera els censals, els

⁷⁰ ACA, Mon. His. v. 3834, f. 33. Citem a partir de Torras (2012:188).

⁷¹ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 8v.

⁷² ACA, Mon. His., v. 2484, f. 9r.

objectes de valor, l'encàrrec de celebrar quatre centes misses per la seua ànima i, sobretot, la biblioteca, passaven a mans dels jerònims, la seua família d'elecció:

béns meus, mobles e immobles, haguts y per haver, drets, veus, noms, forces y actions mies universals, qualsevols y ahontsevulla que sien, y que a mi me pertanyen, ara o en lo sdevenidor, en qualsevol part del món, per qualsevols causes y rahons que sían, deix y atorch y a mi hereu universal fas e instituesch a Nostre Senyor Déu y la ànima mia, y per ells al reverent pare prior y devot convent del monestir de Sanct Hierònym de la vall de Betlem, àlias de la Murtra, scituat en la parròchia de Sancta Maria de Badalona.⁷³

2. ÚLTIMS ANYS DE VIDA

2.1. *Malaltia i mort*

Més enllà de la seua relació més o menys freqüent amb intel·lectuals i membres de diferents monestirs, hem pogut establir que en l'últim tram de vida Jaume Ramon Vila va conviure algunes temporades amb els membres de Sant Jeroni de la Murtra, i juntament amb una criada –Jerònima Castellort–, amb el seu amic i antic alumne Jaume Ferrer i la mare d'aquest a sa casa; també que tenia una relació intermitent amb el seu únic nebot, Bernat Salbà. En els últims moments de la seua vida, aquells mesos anteriors a la seua mort en què ja pràcticament no es podia moure del llit, sabem que sempre estava acompanyat d'algun germà jerònim, «uns o altres nunca faltàsan, de dia ni de nit, com era voluntat del malalt».⁷⁴

En paral·lel podem constatar la relació entre Bernat Salbà i Jaume Ramon Vila perquè en parlava als membres de Sant Jeroni, i els deia que no tenia cap mena de confiança en ell, per això no el va nomenar hereu universal. No resulta gens estrany entendre els motius pels quals

⁷³ La nova heretat va generar alguns dubtes sobre com disposar i distribuir les rendes. Apareixen les preguntes i respostes a ACA, llig. grans. v. 280, doc. 8: «Duptes que se ofereixen en la clàusula o disposició de la donació que féu lo senyor quòndam Jaume Ramon Vila a favor del reverent pare prior y convent de Sant Gerònim de la Murtra» (ACA, Mon. His., v. 4398, f. 10). Entre els dubtes que s'esmenten hi ha si es pot assignar una part per a la quantitat de cera que es crema en setmana santa o per fundar misses cantades o, fins i tot, assignar una quantitat de la renda a la caritat dels pobres, una activitat habitual del monestir.

⁷⁴ ACA, Mon. His. v. 2484, f. 9r. El testament fa notar una estreta relació amb Jaume Ferrer i el testimoni dels últims moment de vida de Vila també destaquen la seua vinculació amb els jerònims, com veurem al llarg d'aquest epígraf.

Jaume Ramon Vila va decidir no deixar la seua herència al nebot, Bernat Salbà, atenent a la descripció que en feu el prevere:

don Bernat bon cavaller és y home de bé, però tot se li fon entre los dits y, en venir a son poder los béns de ma casa, o farà tot malbé y de aquí a 40 anys no hi aurà memòria d'ells ni de la casa dels Vilas, sinó sols lo que jo hauré dexat a Sant Hierònym perquè me fàsan bé per la mia à[n]jima y dels meus.⁷⁵

De fet, un altre testimoni del Monestir esmenta que Vila «dexà ordenat que, en espirar, aquí mateix fos llegit tot lo testament ans de tocar son cos perquè don Bernat no·s fes amo de tot».⁷⁶ Intuïm, per tant, que la relació entre Vila i Salbà no havia de ser gens senzilla i que la confiança en el seu nebot era, efectivament, nul·la. El sentiment d'hostilitat havia de ser compartit perquè, segons descriu un memorial, el nebot no va intentar apropiarse de res en vida de Jaume Ramon de tanta por que li tenia.⁷⁷

Ara bé, malgrat que no tenien una bona relació, pel que sembla desprendre's de la documentació, el 17 de juliol de 1627 el mossén va signar una acta de donació al seu nebot, en l'opinió d'un religiós mogut pel casament de Ramon Salbà, fill d'en Bernat.⁷⁸ Però Jaume Ramon Vila no devia estar massa convençut de fer aquesta donació, atès que anava subjecta a un vincle reial que suposava, a grans trets, que ni Bernat ni els seus descendents podrien vendre cap de les propietats o béns heretats. Sols dos mesos abans de la seua mort Vila s'havia encarregat de fer arribar totes les escriptures a mans de la seua persona de confiança, Jaume Ferrer, perquè Bernat Salbà no en tinguera accés. I és que Jaume Ramon Vila ja devia pensar en la possibilitat que Bernat tractara de buscar les escriptures a la seua mort i, efectivament, el 3 de gener s'esdevenia el següent:

feu [*i.e.* Bernat Salbà] bravas diligèncias quant lo senyor Vila estava mal, y la matexa nit lo estremunciaren en cercar-las [*i.e.* les escriptures], y en especial los llibres de las rendas y de banch y taula, y altres papers de gran importància per essa casa, com són

⁷⁵ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 9r.

⁷⁶ ACA, Mon. His. v. 4398, f. 46r.

⁷⁷ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 8v.

⁷⁸ Ens referim a l'acte de donació certificat pel notari Gaspar Montserrat Xamellau, del 17 de juliol de 1627 (ACA, Mon. His., v. 2481, doc. 3, p. 2).

lo vincle reial, lo acte avia fet dit senyor don Bernat al senyor Vila assegurant-li las 12000 lliures y lo demás se avia reservat, y altres actes.⁷⁹

Després d'aquest salt temporal tornem un poc més enrere, just als últims mesos de vida del nostre biografiat. Un dels manuscrits confegits a Sant Jeroni de la Murtra recull amb una profusió de detalls excepcional els mesos i, fins i tot, les hores prèvies a la mort de Vila.⁸⁰ Ens consta que a finals de l'any 1637 Jaume Ramon Vila ja havia estat malalt i, poc després –segons el testimoni, al cap d'un mes– van avisar els membres del monestir de Sant Jeroni que mossén Vila estava de nou malalt i sol·licitaven la presència d'un dels religiosos del Monestir. Segons aquest:

al cap de algun mes nos havisaren que estava malalt y manaren que anàs jo allà a vere'l, com y aní. Y en veure'm se alegrà molt, y me digué no·m mogué de Barcelona fins vésem en què parava sa mala gana, y que cada dia donàs una pasada o duas a sa casa per veura si se innovava cosa en sa dispositió. Y axí, jo havisí al pare prior del que pasava y de l'orde que me havia donat. Y vist anava millorant li demaní llicència para tornar-me'n al convent, pus stava bo i·s llevava, y ell me digué que molt en bon ora.

Amb Vila millorat, el religiós, que bé podria ser un dels seus assistents en les estades a Sant Jeroni però que a hores d'ara no hem identificat, va tornar al Monestir fins que, al cap de dos mesos, reberen de nou l'avís de l'estat de Jaume Ramon Vila i també de mossén Jaume Ferrer, qui era persona de confiança del mossén, abans havia estat alumne seu i alhora era l'artífex d'algunes de les còpies encarregades per Vila. Davant d'aquesta notícia, el religiós esdevingut l'autor del memorial que seguim, ressenya que:

com lo senyor Vila geya en lo llit mal y mosèn Jaume Ferrer també stava de mala gana, y axí promptament aní allí y lo trobí en lo llit molt cançat, perquè me digué se trobaba molt cruixit per totas las pars del cos, y que conexia li faltàvan las forças, de hont inferie que la malaltia seria grave o mortal.⁸¹

⁷⁹ (ACA, Mon. His., v. 4398, f. 46r).

⁸⁰ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 8 v.

⁸¹ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 8v-9r.

Entre el 2 o 3 de gener de 1638 s'adonen que la situació no millora i avisen el confessor del mossén, el doctor Broquetes, perquè li done l'extremunció. Davant una mort imminent, que es produí pocs dies després, Jaume Ramon Vila demana a l'autor del memorial que tanque la capella i prenga les claus de la capella i les estances perquè «ja sab què convé».⁸²

Posteriorment, i d'acord amb el mateix testimoni, en les hores prèvies a la mort de mossén Vila, aquest es trobava a la casa de la plaça dels Àngels de Barcelona, acompanyat d'alguns membres del Monestir, d'alguns cavallers i dames, i del seu nebot, Bernat Salbà. Concretament pel que fa a Salbà, Batlle (1999:113) puntualitza que el nebot va custodiar la porta de la cel·la de Vila acompanyat d'un notari i dos testimonis davant la mort imminent de l'eclésiàstic, tractant de convèncer-lo perquè canviara el testament.

Quasi com un fet anecdòtic, els testimonis jerònims assenyalen que, en un últim intent desesperat davant la mort imminent del seu oncle, Bernat Salbà va prendre les claus de casa de Jaume Ramon Vila i s'apropià de la biblioteca, la capella i la cel·la, però poc després va haver de retornar aquestes propietats als seus hereus, els membres del Monestir:

prengué don Bernat las claus de casa y dels aposentos, los quals fins aquell punt no avia gosat perquè tenia tanta temor al senyor Vila que no gosava en sa presència dir res, que aquí matex li saltava a la cara, y a sa muller dona Isabel axí matex. Realment lo tractava en todas les occacions se li oferían ab gran esparesa, no obstant li volia bé.⁸³

En un moment determinat, immediatament després de la mort de mossén Vila, es va donar a conèixer que el prevere feia hereu a «Nostre Senyor Déu, a la sua à[n]ima y al pare prior y convent de Sant Hierònym de la Murtra».⁸⁴ La notícia no degué d'agradar massa a don Bernat, ja que els jerònims, que pretenien anar a la casa del difunt per fer-ne un inventari,

⁸² ACA, Mon. His., v. 4398, f. 46r. Posteriorment l'autor del memorial especifica a què es referia Vila amb aquesta indicació: els demanava que agafaren tota la documentació relativa a l'acte de donació a Bernat Salbà i el testament, i ho guardaren en un lloc fora de l'abast del seu nebot (veg. l'epígraf d'últimes voluntats del present estudi).

⁸³ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 9v.

⁸⁴ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 11.

«no u férem per no irritar més los ànimos dels cavallers y damas»,⁸⁵ és a dir, per temor d'alterar més l'estat d'ànim de Salbà.

Finalment, Jaume Ramon Vila va morir el 6 de gener de 1638,⁸⁶ als 69 anys d'edat i deixà per escrit que volia ser soterrat a Sant Jeroni de la Murtra. En primer lloc, a continuació del seu òbit encomanava que es feren dues misses cantades, de cos present, en les esglésies de Santa Maria del Mar i Santa Maria del Pi de Barcelona, per a les quals ja havia reservat els diners corresponents; s'havien de fer amb «tots los requisits, ab sis atxes y oferta y absolta general a la fi».⁸⁷ A continuació, des de sa casa dels Àngels s'havia de dur el seu cos a la Murtra, acompanyat de quatre preveres, beneficiats de Santa Maria de la Mar –Jaume Ferrer entre ells– i per quatre sacerdots jerònims; una vegada arribats al Monestir s'havia de fer una missa per l'ànima del mossén, sempre que es poguera realitzar a una hora competent.

Era un desig exprés de Jaume Ramon Vila rebre sepultura com un frare profés de Sant Jeroni, amb tots els requisits i costums propis d'un dels seus membres. Especificava, a més, que havien de soterrar-lo amb les vestidures ordinàries i les de dir missa, i posat en una caixa de fusta.⁸⁸ Encomanava per a la seua capella que, tres anys després de la seua mort, es fera una sepultura d'acord amb les següents indicacions: amb una pedra de jaspi negre –segons indica, provinent de la seua pedrera– amb els contorns de marbre blanc genovés, que tinguera gravada al centre el seu escut d'armes i el rètol: «Hic requiescit corpus Jacobi Raumundus Vila presbiteri, qui obit die & anno a nativitate domini et cujus anima requiescit in pace». A sota, s'havia de fer gravar el cap d'un mort amb dos ossos, com és acostumat fer en les pedres de sepultura; s'hi havia d'afegir encara un quart gravat, un rètol amb les la cita «expecto, Domine, donec veniat immutatio mea».⁸⁹

El mossén, que era una persona molt previsor, fins i tot va deixar per escrit que s'havia de fer en el temps que encara no estiguera la sepultura feta, i així sol·licitava que en aquest intermedí que se soterrara el seu cos just baix d'on el sacerdot diu missa, sota el pal·li de

⁸⁵ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 11r.

⁸⁶ En canvi, l'APSMP (B207, òbits, 1636-39) certifica la mort del mossén el dia 7 de gener del mateix any.

⁸⁷ ACA, Mon. d'His., v. 4398, f. 4r. Segons ell mateix especifica, s'havia de fer en aquestes dues parròquies perquè pertanyia a la parròquia del Pi i havia estat batejat a la del Mar.

⁸⁸ La informació prové del testament del beneficiat (ACA, Mon. His., v. 4398, f. 3).

⁸⁹ La cita prové del *Llibre de Job*, (Job, 14) i versa «espere, Senyor, fins l'hora de la meua transformació».

l'altar de la capella —«a la peana de l'altar ahont lo sacerdot té los peus quant diu misa»⁹⁰— ; a més, quan s'haguera de traslladar el cos d'aquesta sepultura provisional a la definitiva, es faria de matí i amb una missa cantada.⁹¹ No podem concretar si es van seguir totes les indicacions del mossén, ni si va ser soterrat de la forma i en el lloc que ell havia demanat, atès que malauradament l'església del Monestir va sofrir un incendi i va quedar destruïda parcialment. En canvi, actualment sí que s'hi conserva part de la sepultura, tot i que fora del lloc que hauria ocupat originalment com a conseqüència de l'incendi i saqueig del cenobi després de la desamortització de Mendizábal de 1835 (Díaz 2013:100). Dutes a terme totes aquestes indicacions, s'obria el testament i s'engegava la batalla per la seua herència, que descriurem en els epígrafs següents.

2.2. *Les últimes voluntats*

Actualment per conèixer les últimes voluntats de Jaume Ramon Vila comptem amb dues còpies del se testament de, datat del 4 de gener de l'any 1637; un vincle reial del 2 d'abril d'aquest mateix, que pretén evitar que les seues possessions siguen alienades, venudes o expropiades als seus descendents,⁹² i un document anterior, datat del 17 de juliol del 1627, que recull la donació realitzada al seu nebot, la qual fou modificada pel testament escrit una dècada després, i que conduí a una llarga batalla legal entre Bernat Salbà i els jerònims per l'heretat del mossén.⁹³ Val a dir que el testament és un document d'una vàlua extraordinària en què es descriu el repartiment de censals i propietats, es desprén la complicada relació amb el seu nebot i, en contraposició, la unió amb Sant Jeroni. Vila hi detalla amb rigorositat com vol que siguen les seues exèquies i ordena un seguit d'accions a dur a terme després del seu òbit: tres mil misses que s'iniciarien el dia del seu traspàs, gojos, lluminàries a Santa Eulàlia, restriccions en l'ús i repartiment dels seus béns i un llarg etcètera.

⁹⁰ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 11r.

⁹¹ Aquestes concrecions sobre la seua sepultura provenen del seu testament (ACA, Mon. His., v. 4398, f. 14).

⁹² Les còpies provenen d'ACA (Mon. His., v. 4398), parcialment extractat en altres manuscrits, i de l'AHPZ (ES/AHPZ-P/1-377-12). Vila, a més, va ordenar que es feren tantes còpies i clàusules com sol·licitaren els seus hereus, legataris i altres interessats en la informació (ACA, llig. grans, v. 280, document 1).

⁹³ Hem de fer notar que en gran mesura com a conseqüència dels plets legals tant el testament com d'altres documents legals estan extractats en múltiples volums, alguns d'ells provinents de Sant Jeroni de la Murtra conservats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

D'entrada, comptem amb un testimoni que narra el moment en què es va descloure el testament del mossén, a casa del seu advocat i en presència, segons es desprén del document, dels jerònims i de Bernat Salbà. En aquell context entenem que es va llegir el testament i es va descobrir que la donació que una dècada abans Jaume Ramon havia fet al seu nebot es veia alterada en aquestes darreres voluntats: Vila sí que li cedia un seguit de diners i censals, però modificava la donació de propietats i una part significativa dels censals, que passaven a mans dels membres de Sant Jeroni. Això era possible perquè aquests ja s'havien preocupat de conservar una còpia de l'acte de donació en què ja es contenia aquesta clàusula de possible modificació –la qual es feia efectiva en el testament. Bernat Salbà, davant aquest descobriment, confessava: «mon oncle me engañà quan ell me feu fer aqueix acta».⁹⁴

Pel que fa als continguts del testament, en primer lloc, els marmessors i executors de les disposicions que s'hi troben són el seu nebot, Bernat Salbà, Francesc Broquetes, arxipreste d'Àger, Narcís Vergés, frare jerònim, juntament amb els priors, vicari, mestre de novicis i procurador del monestir; Jaume Ferrer, amic de Vila i beneficiat de Santa Maria del Mar; Francesc de Tamarit, membre del Consell de Cent i diputat militar; Antoni Llobet i Mates, doctor en Drets; i Dídac de Montfar i Sorts, historiador i arxiver de la Corona d'Aragó. Per al bon compliment de la seua funció els llega vint sous a cadascú. La nòmina de personatges és prou remarcable i representativa de totes les facetes vitals de l'autor. La primera indicació que dona Vila, abans d'enumerar què deixa als seus coetanis, fou que es pagara qualsevol deute pendent que tinguera; ara bé, aquests deutes s'havien de justificar mitjançant actes, albarans o altres proves fiables.⁹⁵

Amb els assumptes econòmics sanejats, distribuí els diferents llocs on s'havien de dur a terme les misses: quatre-centes a Sant Jeroni de la Murtra –la major quantitat d'aquesta distribució; dos-centes a Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, al monestir de Jesús a extramurs de la ciutat comtal, a Sant Francesc i a Santa Caterina; cent cinquanta a Nostra Senyora del Carme i altres

⁹⁴ ACA, Mon. His., v. 4398, f. 43r. Més endavant l'autor del document, que vinculem amb el monestir de Badalona, fa notar la seua creença que si Bernat haguera pogut accedir als documents abans que ells els hauria fet desaparèixer per tal de ser l'hereu de tot, i especifica que el responsable de guardar tota aquesta documentació fou Jaume Ferrer (46r).

⁹⁵ Hi aporta un cas, el de la lluminària a Santa Eulàlia: «si lo die de mon òbit no y haya yo smerçades y donades lo valor de la propietat de la pentió de las ditas onse lliures, sis sous annuals per a que se paguen cada any a l'administrador de la lluminària de dita sancta, o en aquest o aquells a qui tocarà la recepció desta charitat vull, man y orden que lo hereu meu devall scrit sie obligat a pagar cada any per la festa de la dita sancta» (ACA, Mon. His., v. 4398, f. 5r)

cent cinquanta a Sant Agustí; reservava cent misses a la Cartoixa de Montalegre, a Nostra Senyora de la Mercè i al monestir de la Santíssima Trinitat, Nostra Senyora del Bon Succés i Sant Francesc de Paula. Restaven encara mil misses que s'haurien de distribuir entre la catedral i parròquies de la ciutat comtal segons el criteri de Jaume Ferrer, el seu marmessor i bon amic. Les tres mil misses, això sí, es finançarien amb els diners que Jaume Ramon Vila ja havia deixat enllestits per a l'ocasió.⁹⁶

Una vegada estipulades les misses en favor de la seua ànima, disposa que es donen quantitats diferents de diners a l'hospital general de la Santa Creu, a l'hospital de Misericòrdia, a Santa Maria del Pi i Santa Maria del Mar, a l'hospital de minyons orfes, als pobres de les presons comunes, al monestir de Jonqueres per a la preservació de les seues relíquies i al monestir de Nostra Senyora de Montserrat. Igualment, reserva una quantitat de diners per mantenir la lluminària que té fundada a Santa Eulàlia, «de sera blanca, en las baranas de las reixas que estan sobre la capella y scalas de Santa Eulària, en la seu de Barcelona, cituada per la vigília y festa de dita sancta verge y màrtir [...], la qual fa de gasto cada any onse lliures, sis sous barceloneses»,⁹⁷ que s'havia de mantenir perpètuament sota la responsabilitat del seu hereu i del capítol de la seu. Alhora, també llega diners perquè es diguen uns goigs en la capella de la verge.

Independentment de les tres mil misses que havia encomanades després de la seua mort, funda dos aniversaris, el primer per a l'ànima de sa mare, Joana d'Hortis, en l'altar major de Santa Maria del Mar, amb dues absoltes: una sobre la tomba i una altra en la capella de la Passió, on estava soterrat el seu cos. El segon aniversari és a la seua mort i les dues absoltes han de fer-se en el cor, com s'acostuma en el cas dels preveres. Al seu torn, llega al bisbe de Barcelona i conegut seu, Alfons Coloma, un morabatí de nou sous, en reconeixement de la seua superioritat eclesiàstica.

A més de les deixes econòmiques a marmessors i religiosos, també va llegar una part de l'herència a les tres persones que en els últims anys vivien amb ell: Jerònima Castelltort, Jaume Ferrer i sa mare, Estefania Ferrer. A aquesta última, que va arribar a la casa del mossén perquè ell li ho havia demanat, li retornava els seus mobles, la roba de lli i llana i els utensilis

⁹⁶ ACA, Mon. His., v. 4398, f. 4r

⁹⁷ ACA, Mon. His., v. 4398, f.5r.

de cuina, atès que ella els havia dut des de la seua casa a Granollers, alhora que li donava directament cinquanta lliures i una renda anual de cent cinquanta lliures més, pagades en dos terminis. A Jaume Ferrer li llegava també cent lliures a la seua mort, una renda anual de cent cinquanta lliures amb les mateixes condicions que a sa mare; a més, li cedí tota la seua roba de vestir, de lli i de llana, tant d'estar per casa com la de carrer. Especificava també que, en cas que romanguera obert algun deute entre ell i Ferrer, es faria efectiu el pagament sense haver de demostrar-ho mitjançant documentació, ja que Vila reconeixia la seua total confiança en el beneficiat de Santa Maria de la Mar:

Per ço, absolch, difinesch y remet al dit mossèn Jaume Ferrer tots y qualsevol comptes que entre nosaltres de qualsevol temps atràs ajam tinguts y que fins lo dia de mon òbit tindrem, perquè sé que·m donarà, conforme fins vuy me ha donat, entera satisfacció, del que en mon nom cobrarà absolent-li y rematent-li qualsevols quantitats que lo die de mon òbit me fos debitor [...]. Vull sie cregut de sa simple paraula, sens tenir obligació de mostrar scriptura alguna, y que ni lo hereu meu devall scrit ni altre qualsevol persona no li pugue demanar redditió de comptes, remetent-li y absolent-li la tal redditió.⁹⁸

Especificava, a més, que a la mort d'Estefania Ferrer i Jaume Ferrer, les seues rendes tornarien al monestir de Sant Jeroni de la Murtra i serien invertides en l'ornamentació de la sagristia on ell estava soterrat, que es renovaria contínuament gràcies a una renda que havia disposat amb aquest objectiu. A Jerònima Castelltort, que servia i vivia a la mateixa casa que els Ferrer i Vila, li deixava cent lliures si quan moria encara habitava la mateixa casa del mossén. I ratificava, a més, que les tres cessions econòmiques no podien ésser modificades, disminuïdes o anul·lades per Bernat Salbà si aquest no cobrava els interessos de la seua heretat.⁹⁹

El testament també recull l'acte de donació universal signat en presència del notari Gaspar Montserrat el 17 de juliol de 1627 en favor de Bernat Salbà, la qual Vila ratifica acompanyada d'un seguit de condicions. D'entrada, la cessió inclou les pensions i les sentències reials de

⁹⁸ ACA, Mon. His., v. 4398, f. 7v-8r.

⁹⁹ En l'acte de donació a Bernat Salbà s'esmenta que: «sie tingut y obligat en haver de donar y pagar quiscun any a mossèn Jaume Farrer, prebere en Santa Maria de la Mar, beneficiat, y a Estafania Ferrer, viuda, sa mare, tot lo temps de sa vida llur natural y del sobrevivint d'ells cent cinquanta lliuras de renda annual ab dos iguals pagues. [...] Després, de seguida la mia mort, estant emperò y habitant dits mare y fill jjuents en una matexa habitació y casa, y encara visquessen separats, vull axí mateix los sie donada sa porsió en dits respectius terminis» (ACA, llig. grans, v. 280, s.n.)

l'heretat que havia rebut per herència paterna, reservant-se, però, l'usdefruit dels censals heretats, de 12000 lliures, dels ornaments de la seua capella i els llibres de la seua biblioteca, i també reté alguns lloguers;¹⁰⁰ de la mateixa manera, Vila en fer la donació es guardava el dret de modificar-la al seu parer en qualsevol moment i mitjançant una acta o, com és el cas, un testament. Per tant, donava al seu nebot els interessos de la liquidació pendents d'una causa ja resolta el 1634 entre els descendents de Beatriu Guimerà i ell mateix, tot i que d'aquesta pensió ha de pagar, al seu torn, a Antoni Llobet cinc-centes lliures; a Estefania Ferrer, cinquanta lliures; al fuster Francesc Ferrer i al prevere Jaume Ferrer, cent lliures a cadascú, i a Jerònima Castelltort, cent lliures més.

Bernat Salbà rebia també un censal de dos mil lliures, amb una pensió de cent lliures, per unes cases que el mercader Sebastià Torres havia comprat al mossén, però aquesta cessió, juntament amb la liquidació just dalt esmentada, es feien sota la condició que Salbà

no pogue ell, ni sos hereus o successors, fer contradicció ninguna a ninguna de las cosas en lo present meu testament ordenades y disposades. Y fent contradicció, perturbatió o impediment algú, de qualsevol género o spècia sie, a alguna de las cosas ab lo present meu testament ordenades y disposades –lo que yo no crech de sa bondat–, en tal cas lo prive dels sobredits dos llegats.¹⁰¹

Si aquesta condició no restringira suficient les accions del nebot, l'heretat venia acompanyada d'un vincle reial i perpetu, que prohibia que aquests pogueren utilitzar-se per pagar deutes de la casa Salbà; en canvi, sí que es podien utilitzar per a causes econòmiques de la casa dels Vila i sols es podrien vendre si aquesta comportava un benefici major. Alhora, imposava que els hereus haurien de conservar el cognom, dient-se per tant de Salbà i de Vila, combinant els escuts d'armes d'ambdues famílies.¹⁰² Igualment, l'heretat quedava exempta d'estar subjecta al fisc reial o a la Inquisició per causes de delictes o crims de qualsevol dels hereus, i alhora no podien sotmetre's a cap tribunal, ni eclesiàstic ni secular. En cas de morir

¹⁰⁰ S'enumeren en el testament, concretament en el foli 16 i, en el mateix volum, també venen descrits a mans d'un membre de Sant Jeroni (ACA, Mon. His., v. 4398, f. 16; 43r).

¹⁰¹ ACA, Mon. His., v. 4398, f. 10r.

¹⁰² ACA, llig. grans, v. 280, document 5é. Acta signada el 2 d'abril de 1637 en poder de Ramon Jaume Huguet, notari de Barcelona.

Berna Salbà sense descendència, l'heretat passava novament a mans del monestir de Sant Jeroni de la Murtra.¹⁰³

Tots los altres emperò béns meus, mobles e immobles, haguts y per haver, drets, veus, noms, forces y actions mies universals, qualsevols y ahontsevulla que sien, y que a mi me pertanyen, ara o en lo sdevenidor, en qualsevol part del món, per qualsevols causes y rahons que sían, deix y atorch y a mi hereu universal fas e instituesch a nostre senyor Déu y la ànima mia, y per ells al reverent pare prior y devot convent del monestir de Sanct Hierònym de la vall de Betlem, àlias de la Murtra.

Com indica el fragment just dalt citat, i ja hem anat avançant en diverses ocasions, la resta de propietats de Jaume Ramon Vila, és a dir, materials i econòmiques passaven a mans del monestir de Sant Jeroni. Explicita que pot fer aquesta donació als jerònims perquè en l'acte de donació universal a Bernat Salbà, l'any 1627, es reservava el dret de modificar la donació com ho considerara. És mitjançant aquesta possibilitat de fer-hi canvis que Jaume Ramon Vila decidí reservar-se per al seu ple ús i gestió més d'una desena de censals.¹⁰⁴

A Sant Jeroni no sols cedia una gran quantitat de diners, peces d'art i la seua llibreria, sinó que també els feia responsables directes d'un seguit d'oficis religiosos que s'haurien de dur a terme per a la preservació de la seua ànima i la dels seus familiars. Segons les seues indicacions s'havia de fundar una missa diària per la seua ànima abans de la missa major – sempre en la capella on estaria soterrat; quinze aniversaris que s'havien de celebrar el tercer dia de cada mes i, especialment, un en commemoració del dia del seu naixement (14/11/1569), del seu òbit (6/1/1638) i un tercer aniversari el dia després de la festivitat de Tots Sants. S'havien d'anunciar amb quinze tocs de campana i s'havia de disposar un túmul enmig de l'església, amb el drap de difunts, quatre ciris encesos, una casulla i un barret de capellà. Tant en aquests aniversaris com en les festes de sant Ramon de Penyafort, santa Eulàlia, santa Madrona, sant Jordi, sant Cugat, sant Sever i sant Pacià la congregació havia de dinar en el refector menjar «pingüe», és a dir, carn, ous o peix i no les fruites i verdures que acostumaven a menjar. Si això no fora suficient encara fundava una salve i antífona per a la seua ànima després de sopar els dissabtes i vigílies de festes, i una missa els diumenges

¹⁰³ Com especifica un memorial provinent del monestir (ACA, Mon. His., v. 2484, f. 44r).

¹⁰⁴ Podeu consultar-los a AHPS, ES/AHPS-P/1-377-12, p. 9 i seg.

i dies festius, sempre dutes a terme en la capella on estava soterrat el seu cos. Els jerònims, a més a més, havien de prendre deu butlles de difunts cada any, una de les quals per la seua ànima.¹⁰⁵ Ens consta que de totes aquestes indicacions algunes es van mantenir, almenys fins el 1789, com consta en el Llibre de costums del monestir aprovat aquest any:¹⁰⁶

En todos los sábados del año después de la cena o colación se dize una Salve del tiempo, cantada o a tono de Nuestra Señora por intención del señor Vila en su propia capilla. En ella se viste el hebdomadario con roquete y estola, y se encienden dos velas: la comunidad está delante de la capilla y dicha la salve dice el hebdomadario el verso y oración competente.¹⁰⁷

De la partida econòmica que rebien els religiosos havien de pagar la pensió anual de Jaume Ferrer i Estefania Ferrer que hem esmentant adés. En el que respectava a adreços, ornaments religiosos, robes o quadres, Vila havia confegit uns memorials en què explicava què cedia a cada orde religiós o monestir, de manera que, per exemple, tot allò relacionat amb la capella de sa casa passava a ser propietat de Sant Jeroni: tant els ornaments, roba de dir missa, quadres de les parets i tot allò relacionat amb assumptes eclesiàstics, i havien de fer-se servir per ornamentar l'altar major en les seues exèquies. També «los dex tots los quadros de pinzell, tant de grans com los xichs, axí los pintats sobre tela com sobre de arc y de il·luminació, y axí los guarnits de cuero o de fusta com los sens guarnís[sic], que estan dins la capella y sagristia, y los de llàmina guarnits».¹⁰⁸

Per una altra banda, també llegava alguns objectes a les jerònimes de Barcelona. A aquestes els donava el retaule i ornament que, segons entenem, ja tenien en la seua possessió. Era un retaule amb una figura d'una verge amb un xicotet altar, a la qual havien d'anar canviant el mantell d'acord amb les festivitats i com estava indicat en un memorial que acompanyava el moble on es guardaven els ornaments. Els cedia, a més, dos cortines per al sagrari amb quatre

¹⁰⁵ AHPZ, ES/AHPS-P/1-377-12, p. 12-14

¹⁰⁶ Agraïm a Maria Dolors Nieto, membre del departament de Conservació i Documentació del museu de Badalona, que ens haja fet arribar els fragments del volum en què es deixa constància d'aquest fet. Concretament es van conservar les misses del tercer diumenge de cada mes, una oració pel mossén cada dia després de les completes, una salve després de sopar els dissabtes en la seua capella i les misses per les festes de les Creus. Es pot consultar una edició parcial a Cuyàs (1966).

¹⁰⁷ Vila, en el seu testament sol·licitava aquest procediment: «prech al pare sagristà me fasse caritat de ensendrer cada vegada dos ciris sobre lo altar de dita capella, mentres ditas antífonas se cantaran.» (AHPZ, ES/AHPS-P/1-377-12, p. 14).

¹⁰⁸ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 185r.

tovallons de seda amb els colors de Catalunya, guarnides amb flocadures grogues i vermelles.¹⁰⁹

De la mateixa manera, la copiosa biblioteca de l'historiador passava a engrossir les estanteries de la biblioteca dels jerònims. Específicament, tots els seus llibres, tant els que es conservaven a la llibreria com d'altres que tenia Vila eren cedits a Sant Jeroni, separats físicament d'alguna forma de la resta de la biblioteca i marcats perquè es poguera saber quins havien estat propietat seua. Al seu torn, l'erudit pensava en salvaguardar-los negant la possibilitat que isqueren en cap cas de la llibreria:

vull que no puguen aixir ni·ls puguen deixar dits pares a ninguna perçona, per principal y grave que sie, ni per moltes obligacions que lo Monastir li tingue; ni trauer-los de la dita llibreria per ninguna causa o rahó, en particular los scrits de mà fets per mos treballs y studis, encarregant quant puc la obcervàntia d'esta ma voluntat a las concientias dels dits pares priors i convent de la Murtra. Y per a que esta mia voluntat conste a tots, y dits après puguen satisfer als qui·ls demanaran dits llibres per a traure'ls de sa llibreria, se porà posar esta ma voluntat escrita en un apost, posada als prestatges ahont estaran estos, mos llibres, en la dita llibreria.¹¹⁰

2.3.L'heretat: del testament als testimonis

El repartiment dels béns de Jaume Ramon Vila sense cap mena de dubte va causar una gran sorpresa en alguns dels seus hereus. El cas més destacat, per la diferència entre el que va rebre i el que esperava obtenir, va ser el de Bernat Salbà. En conèixer la notícia sobre l'existència d'un testament després d'haver signat un acte de donació, el nebot de Vila va confessar davant els membres de Sant Jeroni i de l'advocat Boix que se sentia enganyat, com ja hem explicat abans. I és que Bernat estava convençut que rebria, com a mínim, un censal de 12000 lliures i en conèixer la nova realitat no es va sentir gens satisfet.

¹⁰⁹ Malauradament, el trasllat del memorial que acompanya el testament que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó es troba en un estat de deteriorament bastant avançat i ens ha resultat quasi impossible extraure'n la informació, i el de l'AHPZ no conté aquests darrers folis.

¹¹⁰ ACA, Mon. His. v. 4398, f. 14v.

Tant era així que en morir el seu oncle, la seua primera reacció –fou, com ja havíem avançat, apropiat-se de la capella, la biblioteca i la cel·la del religiós, com narra Batlle (1999:114). Prengué inventari del que hi havia a la casa,¹¹¹ i ja s’havia endut la plata, quan el seu advocat li va aconsellar que ho retornara tot, ja que no era de la seua propietat. Finalment Salbà accedí a entregar la capella i la llibreria sota l’exigència que li donaren els llibres de banc i taula, i els diners que guardava Vila a l’arca del convent –200 lliures; els jerònims van prometre fer còpia dels llibres i donar-li-la, i així, resolt aquest primer episodi, els membres de Sant Jeroni de la Murtra van veure retornada part de la seua herència.¹¹² Vegem, però, com es va desenvolupar l’aplicació real de les últimes voluntats del prevere.

1.1.1. La biblioteca

Malgrat algunes vacil·lacions sabem que els llibres –o una part significativa d’ells– s’haurien conservat al monestir fins l’exclaustració de primera meitat del segle XIX, segons van anar anotant diferents testimonis que a continuació exposarem. Hem de fer notar que possiblement l’obra més rellevant de l’autor va ser el *Tractat d’armoria*, una obra dividida en quatre volums, i seran els manuscrits més referits i referenciats pels autors i intel·lectuals dels segles posteriors, amb la qual cosa ens permet situar aquests i altres obres de la nòmina de Vila al llarg de les centúries. En tot cas, però, no podem assegurar que la biblioteca es conservares íntegrament atés que no hi ha cap inventari complet ni dels volums cedits al monestir ni de la biblioteca de Sant Jeroni al llarg dels segles.¹¹³

¹¹¹ Ben segurament aquest inventari és el que extractem en el present estudi, concretament a l’epígraf intitulat «Mecenatge artístic», i que es pot consultar en l’annex 3.

¹¹² El memorial es refereix a aquella nit de conflicte amb Bernat Salbà i agraeix a Jaume Ferrer per conservar els llibres de banc i taula i la resta d’escriptures, perquè estaven temorosos de perdre-ho tot: «stigué ab gran perill de perder-se tot la última nit, *anima ejus requiescat in pace*. A mossèn Jaume Ferrer devem molt qu’ens feu bona obra, axí en la entrega dels llibres, que fou de gran importància per lo que tinch dit, com també en llevar de perill los actas y escriptures, que si fossen vingudas en mans de don Bernat no las haguéram pogudas haver» (ACA, Mon. His., v. 4398, f. 11v).

¹¹³ Cal fer notar, però, que un inventari no hauria sigut suficient per resoldre les nostres qüestions sobre què va llegir l’autor o quins volums conformaven aquesta important biblioteca ja que, seguint Marias i Bustamante (1981:45), «un inventario de libros no agota en absoluto el campo de lecturas de su propietario. Hay que tener en cuenta que, al lado de los textos inventariados, el lector dispondría de otros volúmenes a su alcance, prestados y devueltos, comprados y perdidos u olvidados, leídos y regalados. Un inventario nunca podrá identificarse con lo leído por un hombre, como tampoco se desprende de una lista de títulos que llegara a leerlos todos.»

La primera notícia dels volums de Vila després del seu traspàs és, precisament, en relació amb el *Tractat*. Sols dos anys després de la mort del mossén, l'obra era consultada per Joan Gaspar Roig i Jalpí coincidint amb la seua estada al monestir (Aymar 1999:702), qui la qualificava de «áureos libros de armoría». Uns pocs anys després, entre 1646 i 1649 visitava Sant Jeroni Pere de Marca, qui, segons la teoria de Serra i Postius (1726:313-314) que després seguirien altres investigadors, va endur-se alguns dels volums de la biblioteca del Monestir sense especificar cap dada més; una teoria que anys després recollirien els editors d'una edició de la *Crònica* de Pujades: l'«Advertència» que acompanya l'edició esmenta que Pere de Marca «se llevó varios libros impresos y manuscritos de dicha biblioteca» (Miralles 2010: 157;165), és a dir, de la biblioteca del Monestir. Aquesta teoria, però, va ser rebutjada per Villanueva (2004a:209) que no considerava una llegenda gestada en el segle XIX.¹¹⁴

També era Serra i Postius (1726:304) qui es referia al trasllat de la *Crònica de cavallers catalans* de Francesc Tarafa encomanada per Vila, i la situava efectivament al monestir badaloní. Poc després, en la primera meitat del segle XVIII Jaume de Caresmar i Alemany es referia al *Tractat* de Jaume Ramon conservat a Badalona, el qual recomanava llegir amb cautela i esperit crític (Aymar 1999:704). Del 1730 conservem un breu inventari de volums de Sant Jeroni, entre els quals consten alguns dels volums que podrien haver estat propietat de Vila: sense dubte el *Tractat d'armoria* però també un llibre d'Antoni Agustí, un altre de Tarafa, una *Genealogia comitum Barcinone*, *La fi del comte d'Urgell* i un quadern de memòries que s'especifica que està realitzat per Vila, entre d'altres volums.¹¹⁵

A finals de segle el marquès de la Romana, Pedro Caro i Sureda-Valero, va posseir temporalment uns volums del monestir gràcies a la seua amistat amb el pare Carles Casamada, prior en aquell moment (Aymar 1999:706). Però els jerònims van reclamar els volums, que serien retornats mesos després al monestir. Villanueva (1851:2-4) també anota aquesta fita, i apunta que alguns dels volums que va extraure el marquès haurien estat propietat del prevere. Fins i tot arriba a dir que «cuán a mal hubiera llevado la facilidad de aquellos padres el presbítero don Jaime Ramon Vila, que con gran trabajo había recogido

¹¹⁴ Malgrat tot, val a dir que sí que vinculem l'obra de Marca a Barcelona gràcies a una còpia de *La fi del comte d'Urgell* realitzada a partir de l'exemplar de Vila i que es conserva a París, datat de finals del segle XVII, concretament el manuscrit 8306 de la Biblioteca de l'Arsenal. Vegem una descripció a Batlle (1999:16).

¹¹⁵ Agraïm el doctor Carles Díaz que ens haja facilitat l'accés la còpia d'aquest inventari.

aquellos códices, y con no menor afición los depositó en esta casa, creyendo dejarlos a cubierto de los tiros de la codicia y de la ignoracia». Hi romanien, però, alguns volums breviaris, bíblies, un devocionari ornamentat amb miniatures i el *Tractat*, a més d'altres manuscrits i volums com cròniques, diplomes i altres papers de caire històric que no arriba a descriure amb detall.

En paral·lel, algunes investigacions al voltant de la família Dalmases apunten cap a una compra de volums a Sant Jeroni de la Murtra per confegir la seua biblioteca particular, entorn en què es confegí el trasllat del *Dietari* de Vila que ací editem (Alòs 1916:28). Amb això fem notar que és possible que si no s'havia donat abans, en aquest punt es dividira el patrimoni escrit de Jaume Ramon Vila. Però, en referència a l'obra memorialística del prevere, els pròlegs de Torres Amat, Bofarull i Pujol a l'edició de la *Crònica* de Jeroni Pujades, escrits entre 1829 i 1832, es referien a l'existència d'un exemplar d'aquest *Dietari*, traslladat en dos volums i conservat en el Monestir (Miralles 2010:157).

Ja en el segle XIX, seguint les dades que ens proporciona Barraquer (1915), sabem que Sant Jeroni va ser atacat el juliol de 1835, quan el Monestir fou incendiat, dos o tres dies després que els religiosos l'abandonaren, en un incendi que va afectar la biblioteca i la galeria, principalment. Els testimonis que recull Barraquer relaten que van veure «mayor desorden, robando todos cuanto podían [...]. Vi que tiraban libros y papeles por las ventanas» (Barraquer 1915:155-156). Afortunadament, el pare Casamada va guardar una seixantena de volums provinents del Monestir, entre els quals es trobaven els quatre volums heràldics de Vila:

El padre Pedro Casamada, después de la excomunión, guardava algunos libros, entre los cuales se contaban los cuatro grandes volúmenes de los blasones, o sea de la nobleza catalana, obra de don Jaime Ramon Vila. (Barraquer 1915:161)

Però Casamada acabà venent aquests volums, ornaments i roba per cobrir les obligacions de cenobi (Barraquer 1915:159). Després d'aquest episodi, el *Tractat* va passar per diverses mans: primerament per les del pare José Ciuró, i ja al segle XX va estar a disposició del metge Josep Maria Roca (Barraquer 1915:162). De fet, un testimoni recollit per Barraquer –el fill de la persona encarrega de la venda dels manuscrits i volums– ens diu que:

El padre Jaime Vila depositó en poder de mi padre [...] un saco de papeles y libros. Estos tenían cubierta de pergamino y letra de dos colores. Pasado algun tiempo, viendo el padre Vila que los sucesos andaban de mal en peor, dijo a mi padre que de los papeles que le había confiado hiciese lo que bien le pareciese, pues no le quedava esperanza de servirse de ellos [...]. Al cabo de mucho tiempo [...] fueron vendidos a cuatro cuartos (12 céntimos) la libra.

Hem de fer notar, però, que els volums que conformaven la noble i copiosa biblioteca de Sant Jeroni de la Murtra van eixir, literalment, volant pels aires. Alguns es van conservar en propietats privades i després han passat a formar part de les biblioteques i arxius públics i en canvi, alguns, amb el pas dels anys, s'han trobat formant part de biblioteques particulars.

1.1.2. Altres béns materials

A la mort de Jaume Ramon sols hi havia una línia descendent de possibles hereus que podien reclamar part de l'heretat del mossén. Com ja hem fet notar reiteradament, les últimes voluntats del beneficiat van deixar perplex el seu nebot Bernat i el van conduir a un seguit d'accions poc encertades i de plets legals que es desenvoluparien entre els jerònims, Bernat i els seus descendents durant dècades.

Els plets legals que hem pogut localitzar i consultar són de descendents de Bernat amb els jerònims, i les causes i enfrontaments s'allarguen, com a mínim fins a la primera meitat del segle XVIII. Una vegada concloses les causes amb els familiars i deixebles de Jeroni Vila, seran els descendents de Bernat Salbà i Isabel de Cardona els qui tractaran de recuperar els béns de Jaume Ramon, sovint al·legant drets sobre l'herència de Jaume Vila (pare de Jaume Ramon Vila). Per exemple, trobem una causa oberta abans de 1685 1694 entre Caterina Iborra i el monestir de Badalona que romangué oberta fins el 1712 i que anaren heretant el seus deixebles.¹¹⁶ La causa era continuada en primer lloc per Guillem Ramon d'Iborra i, a la mort d'aquest, pel seu fill, Ramon Fèlix d'Iborra. Aparentment reclamaven l'herència de Jaume Vila al·legant un possible error d'interpretació en el testament d'aquest.

¹¹⁶ Establim aquesta data tenint en compte que la documentació data la mort de Caterina l'any 1685 i el document que ací extractarem aplega la causa des del 1694 (ACA, Mon. His. v. 2501, f.2).

La causa fou rebutjada en darrer terme perquè no es considerava possible aquest error i s'interpretava que tant el testament de Jaume Vila, la concòrdia signada entre Jeroni i Jaume Ramon Vila, així com les últimes voluntats d'aquest últim deixaven clara la línia successòria. A aquest argument s'havia de sumar el fet que Bernat Salbà ja havia rebut la part corresponent d'aquesta herència en el seu moment, de manera que no s'atenia la petició dels Iborra. En paral·lel, el monestir reclamava un seguit de censals, herència de Jeroni Vila, que se'ls devien des de l'època de Bernat Salbà i que s'havien de restituir als jerònims. Aquesta causa romangué oberta fins l'any 1712 en què Ramon Fèlix d'Iborra signava una concòrdia amb el monestir i retornava els censals reclamats i que havien estat cobrant fins aleshores. El problema provenia d'una falta de documentació que provava que el censal en qüestió haguera estat cedit o venut als Iborra i, per tant, separat de la resta d'heretat del mossén.¹¹⁷

El plet ací referit sembla combinar-se amb una altra causa oberta l'any 1702 –o fins i tot podrien ser al·legacions dins el mateix procés legal, que la documentació no acaba d'esclarir– entre Guillem Ramon d'Iborra i el monestir de Sant Jeroni de la Murtra per l'heretat que Jaume Ramon Vila va rebre del seu germà Jeroni Vila. Guillem Ramon d'Iborra obria una causa amb el monestir tractant de demostrar que per successió natural li corresponia una part de l'herència que Jaume Ramon va rebre del seu germà Jeroni (i al mateix temps de la seua reneboda Beatriu). La causa es conclou en benefici del monestir: «lo llegat fet per dit Jaume Vila a favor de dit Jaume Ramon, son fill, no tocaren ni pogueren tocar *ex proprio jure* y persona al dit don Bernat Salbà», de manera que especifica que «cessa aquesta qüestió y no té ni pot tenir lloch en nostre cas», i deixa la causa tancada definitivament.¹¹⁸

En conjunt, podem dir que la documentació, especialment la de caire legal, es multiplica després de la mort de Jaume Ramon i com a conseqüència de les múltiples còpies que es produïrien a Sant Jeroni de la Murtra com una mena d'assegurança legal sobre els seus drets en l'herència. És per això que és difícil de resseguir cadascuna de les al·legacions i plets que s'engeguen fins i tot simultàniament al voltant de l'heretat del mossén. Òbviament els deixebles de Violant Vila tractaven de recuperar allò que havia sigut en primer terme propietat de Jaume Vila (son pare) o de Jeroni Vila (el seu germà) i sobre els quals consideraven tenir alguna mena de dret sense atendre al que establien els testaments i

¹¹⁷ La concòrdia referida és ACA, Mon. His. v. 279.

¹¹⁸ ACA, Mon. His. v. 2481, p. 6; 40.

concordies fets al voltant del repartiment de béns. La documentació que hem pogut consultar i desgranar ací ens sembla suficientment significativa per pensar que van haver més causes i enfrontaments legals entre Sant Jeroni i els Salbà i els Iborra, altrament no entendríem perquè els jerònims tenien còpia de tots aquests processos legals i van confegir un seguit de memorials en què justificaven la relació entre el monestir i l'intel·lectual, com ho van fer.¹¹⁹

3. ART I LLETRES

3.1. *Mecenatge artístic*

Jaume Ramon Vila, així com havia engegat una important tasca de còpia d'obres escrites en el seu entorn, que explicarem a continuació, també va demostrar al llarg de la seua vida un interès per diverses disciplines artístiques més que remarcable: Torras (2012) ha estat l'investigador que amb més detall s'ha referit a aquesta faceta de l'autor, tot i que Roca (1927) ja en va fer esment d'una forma més general.

Com dèiem, Roca (1927:173) ens posava sobre l'avís que el mossén tenia com a necessitat primera la de satisfer l'ànima, però que les necessitats de l'esperit passaven per una despesa econòmica. Les dades concorden amb les que hem trobat en apartats anteriors, en descriure la seua relació amb algunes cases religioses, en què hem esmentat que sovint regalava peces d'ornamentació per als altars o donava a diverses ordes religiosos el suport econòmic per a aquesta mateixa causa. Era tanta la seua afició que va acumular una important quantitat de «peças de plata y pedra, marbre y pintures, reliquiaries y altres cosas»¹²⁰ que més endavant va cedir, quasi íntegrament, al monestir de Sant Jeroni de la Murtra, algunes d'elles fins i tot provinents d'Itàlia. L'enumeració és coherent amb les diferents comandes documentades a argenters, escultors i pintors a qui encarregava peces com ara uns canelobres de plata que tant podien servir per a l'ofici religiós com per a taula;¹²¹ una verge de plata encarregada a

¹¹⁹ La documentació relativa als plets *post mortem* mereix un estudi aprofundit que supera amb escreix els límits de l'estudi biogràfic sobre Vila. Es troba majoritàriament localitzada l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a la sèrie Monacals d'Hisenda, els volums 2501 i 2481; a la sèrie lligalls grans, els volums 279-284; a la sèrie Reial Audiència, Plets civils, volums 688, 1590 i 13664.

¹²⁰ ACA, Mon. His., v. 2484, f. 7v.

¹²¹ En un dels seus llibres de comptes trobem la referència a aquest encàrrec: «girí [*i.e.* Jaume Ramon Vila] a Gabriel Salla, argenter, per uns candeleros de plata de tall de isglésia y poder servir de taula, y són quatre, pesen 6 marchs, tres orfes y 4 argensos» (ACA, Mon. His., v. 2500, f. 3r).

Domènec Baró,¹²² o un armari per guardar els ornaments encarregat a Sebastià Claret,¹²³ així com pintures amb motius religiosos i mobles.

Una de les aficions de Jaume Ramon Vila era la col·lecció d'ornaments, quadres, pintures, mobles i un llarg etcètera. Pel que fa a la col·lecció d'ornaments, encarregava peces d'argent, figures i d'altres elements constantment, com ja hem apuntat, i hi ha testimonis que es refereixen a la seua dèria:

tenia tanta fleuma y paciència en compondra lo altar de sa capella las festes principals y anyals, que realment parexia pasava de estrem, perquè com tenia tantas coses y cosetas en ella, tants sants de pedra marbre y plata, tantas floreres, quadrets grans y patits, y tantas cosillas que parexia dit altar com era un brinco de or.¹²⁴

De fet, ell mateix feia referència a aquesta afició en el seu testament en dir que «so estat yo tota ma vida molt afectat, y per esta causa en la capella y altar vaig cada dia afigint, mudant y augmentant los adressos y ornaments d'ella».¹²⁵ A més a més, aquesta dèria estava afavorida pels beneficis de les múltiples rendes, censals i propietats que va anar acumulant amb els anys gràcies a les herències dels seus pares, el seu germà i la jove Beatriu. Una altra demostració de la seua afició a aquestes peces és el fet que va llegar en testament una renda específica per a la conservació i confecció de peces ornamentals noves per a Sant Jeroni de la Murtra, juntament amb les rendes dels Ferrer que haurien de destinar-se a aquesta causa a la seua mort.¹²⁶

Torras (2012:190-191) es refereix a alguns dels seus argenters de capçalera, com ara Domènec Baró i Andreu Teixidor, als quals pagava regularment per peces de plata que els encomanava, tot i que també feia encàrrecs a altres orfebres com Pau Matas, a qui comprà uns angelets de plata, Felip Ros o Gabriel Sala –a qui encarregà els canelobres amb doble ús. També tenia entre els seus contactes habituals escultors com Joan Moriam o Pau Fornés,

¹²² «a 9 de febre paguí a mossèn Domingo Baró, argenter, per feyna que m'havia feta y per qualsevol altra cosa, etc., y era per la Nostra Senyora de plata, so és per las mans y plata de la corona, raigs, lluna y peanya, que la Nostra Senyora ja la tenia, XVIII lliures» (ACA, Mon. His., v. 2500, f. 71). Citem a partir de Torras (2012:190).

¹²³ «paguí a mestre Sebastià Claret, fuster, per feyna me ha feta de un armari ab calaxos per a tenir ornaments de iglésia» (ACA, Mon. His. v. 2500, f. 71). Citem a partir de Torras (2012:191).

¹²⁴ ACA, Mon. His., v. 4398, f. 39-47.

¹²⁵ ACA, Mon. His., v. 4398, f. 15v.

¹²⁶ Ho especifica al f. 10v del seu testament (ACA, Mon. His., v. 4398).

comprà una imatge de la verge al frare Bartomeu Oliveda o encarregà unes vidrieres a Vicent del Pou.¹²⁷ De la mateixa manera, també havia encarregat a Simeó Oliveres una cadira processional per a les monges dels Àngels que no van acabar de pagar i que els va conduir a un procés legal, del qual ja n'hem parlat.

Però si hi havia una cosa que agradava a mossén Vila, a més de les peces de plata i les escultures que engalanaven l'altar per a l'ofici, eren els quadres. Va comptar amb peces dutes a terme per pintors com Damià Vicens, Joan Basí, Lluís Gaudin o Baptista Palma –aquests dos últims possiblement contractats per a treballar en una obra conjuntament (Torras 2012:192). Fins i tot Vila podria haver actuat de tutor o mecenes de Lluís Gaudin i del jove Leandre Altisent, especialment en el cas del segon, atès que els llibres de comptes reflecteixen una partida de diners al jove Altisent, qui posteriorment li pintaria dos quadres. Torras (2012:192) fins i tot es refereix a Vila com una mena d'influència en l'àmbit humanístic per a Vicens, Gaudin i Altisent, els provinents de l'entorn eclesiàstic, als qui podria haver format o instruït sobre pintura italiana, basant-se en el fet que almenys en una ocasió hauria rebut una imatge de sant Francesc provinent de Roma.¹²⁸

No podem passar per alt que l'historiador de l'art Torras (2012:187) definira Jaume Ramon Vila com «una personalitat excèntrica en matèria de gustos artístics i personals», sobretot si tenim en compte la troballa recent d'un inventari de propietats del mossén just poc després de la seua mort. Concretament es tracta d'un registre que es va fer de tot allò que hi havia a la casa situada a la plaça dels Àngels, ben segurament encarregat pel seu nebot, Bernat Salbà; siga com siga, no podem negar que és un document molt útil que ens permet imaginar l'entorn en què vivia l'intel·lectual.¹²⁹ D'entre els objectes més comuns trobem gàbies per a tenir ocells, catifes, robes, barrets o mitjons, tinters i plomes per a escriure i un llarg etcètera. També es refereix, per exemple, als objectes de la cuina, als mobles de la seua estança privada,¹³⁰ tot el que hi havia al porxo o el que hi havia a la cotxera, com dues mules, una carrossa i tots els objectes relacionats amb aquesta.

¹²⁷ Així ho anota Vila al seu llibre de comptes (ACA, Mon. His., v. 2500, f. 105). Citem a partir de Torras (2012:191).

¹²⁸ En deixa constància a ACA, Mon. His., v. 2500, f. 103.

¹²⁹ Es tracta d'un inventari que es conserva a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, dut a terme per Ramon Jaume Huguet, signatura 647/25; l'adjuntem en l'annex 3.

¹³⁰ L'estança on morí el mossén comptava amb un llit de noguer amb cortines vermelles, cadires de repòs, dues tauletes, un banquet, dues arquilles, diversos quadres dels doctors de l'Església, la verge

Però sens dubte la informació més interessant i alhora més cridanera és la quantitat de baguls, caixes de materials diferents i arquilles que hi acumulava i, a més a més, més de cent seixanta quadres entre grans i petits, tots amb motius religiosos, retrats dels monarques, alguns mapes i paisatges distribuïts per tota la casa (com per exemple d'ermitans o de la ciutat de Jerusalem). El notari Ramon Jaume Huguet deixa anotat en l'inventari a què fa un moment ens hem referit què hi havia a la casa situada davant del monestir dels Àngels el 8 de gener de 1638, sols dos dies després del traspàs del mossén.

També ens permet imaginar l'espai de la casa i reforça la idea que no hi vivia sol, com ja hem fet notar abans, i ens dona una idea de l'activitat intel·lectual que s'hi desenvolupava. La casa, comptava amb tretze estances diferenciades, incloent-hi les cambres, la cotxeria, la biblioteca, l'estudi, cuina i menjador, ben segurament distribuïdes en dos plantes amb un terrat. S'hi anota la presència de diversos escriptoris endreçats amb tinters de bronze, estany i plom, i segells. Ens sobta d'aquest inventari la quantitat de capsos, cofres, diverses arquilles amb pany, algunes d'elles amb més capsos a l'interior amb diners i peces de plata (malgrat que el notari qualifica el contingut de poca vàlua); també s'hi troben, al llarg de totes les estances, peces de vidre, jaspi i altres pedres que el notari no identifica. Malauradament, el registre no descriu els volums que conformaven la llibreria, que ocupa una estança sencera.

3.2. Conservació d'obres literàries. La tasca del cercle erudit barceloní

Pel que fa al cercle erudit barceloní, s'ha entès sota aquesta etiqueta la unió o relació d'un seguit intel·lectuals especialment actius entre els anys 1620 i 1630 a Barcelona amb la voluntat de compartir estudis i reflexions de caire ben divers. En formaven part tot un seguit d'historiadors i intel·lectuals que s'unien sota el propòsit d'enaltir i refer la visió de la història de Catalunya, una temàtica que va captar l'interès de molts autors en tota la Península. En el cas català, a més a més, se suma el fet que durant el segle XVI hi ha un constant debat al voltant de la necessitat d'un cronista oficial que narre la història del Principat i comtats,¹³¹ la

del Popolo, un quadre gran de sant Bernat, un quadre de la verge amb el Jesuset al braç, entre d'altres quadres que s'hi trobaven. També hi havia un brasero, diversos poms de vidre i de jaspi, una campaneta de llautó, una arquimesa amb una capelleta, on guardava alguns diners i unes culleres de plata. Segons esmenta l'inventari, tota l'estança està coberta d'estores velles.

¹³¹ De fet, l'acta de les Corts de 1564 deixa constància de l'encàrrec a Viladamor de la redacció d'una crònica, la *Història general de Catalunya* (Miralles 2007:116).

qual cosa va afavorir la proliferació de textos d'autors que aspiraven a aquest càrrec, com Antoni Viladamor, Francesc Calça, Pere Gil, Francesc Diago o Jeroni Pujades, per esmentar-ne uns pocs.

Aquesta tendència, estesa en l'època moderna, juntament amb l'aspiració dels autors per contrastar les fonts i arribar a una història que pretenien que fora vertadera va conduir cap a una proliferació de textos i de còpies i, en definitiva, cap a la creació d'un circuit literari d'obres impreses i manuscrites: compartien tractats de caire historiogràfic, se citaven en les seues biblioteques privades per debatre els textos que havien llegit i discutir si una informació que s'hi trobava era vertadera o falsa, es prestaven volums per completar els seus textos o resoldre les seues inquietuds. Alhora llegien i s'escrivien comentant les obres d'altres autors, com es pot llegir en la correspondència entre Esteve de Corbera i Galceran de Pinós, en què assistim a la seua opinió sobre les obres de Jerónimo Zurita, Pere Miquel Carbonell o Pere Tomic,¹³² i en què també s'apunten dues idees força descriptives del pensament d'aquest cercle. D'una banda es defineix la història: «el sugeto de la historia es la verdad pura y libre de fingimientos, como un espejo claro que tales objetos y formas representa quales los recibe»; i d'una altra banda, es presenta una premissa que dona peu a totes les especulacions possibles sobre la rigurositat de les seues recerques i aportacions: «no todo lo que passa se escrivió ni todo lo que se escrivió se halla».¹³³

En aquest espai compartit de saviesa trobem personatges del renom d'Esteve de Corbera, Francesc de Moncada, Dídac de Rocabertí, Rafael Cervera, Jaume Ramon Vila, Esteve Garcia de Bruniquer, Felip Vinyes, Dídac de Montfar o Jeroni Pujades. És important estudiar tots aquests personatges amb una visió de conjunt, atès que compartien interessos però també obres, manuscrites i impreses. Especialment ens resulta útil aquesta recerca grupal perquè hem d'entendre que autors inserits en les mateixes coordenades temporals, espacials i intel·lectuals ben segurament llegien les mateixes obres i, per tant, serà possible trobar coincidències en els títols que fornien les seues biblioteques privades. Si a aquesta premissa

¹³² Per exemple, en aquest darrer cas diu que «tuvo algunos arrojamientos y descuydos que pedían mayor consideración, pero los más historiadores de aquellos tiempos tropieçan en esto y no por esso dexan de tener autoridad entre la gente grave» (BNE, ms. 7377, f. 203v).

¹³³ BNE, ms. 7377, f. 203v; 204r.

sumem la subsistència d'alguns gèneres en català a través del manuscrit i l'alt risc de perdre testimonis únics d'aquest tipus, la proposta investigadora està més que justificada.

Generalment, les biblioteques es podien conformar a partir de l'herència de volums, la compra de llibres (a llibreters o llibres de segona mà) i, en alguns casos, mitjançant l'encàrrec de còpies d'obres per encàrrec. Per comprovar-ho, engegarem aquesta visió panoràmica fixant la nostra atenció en el cas de Joaquim de Setanti, que tot i que no forma part d'aquest cercle erudit n'és un precedent important.¹³⁴ Era el propietari d'una biblioteca amb 370 volums de 338 obres diferents, escrites majoritàriament en castellà, però també en català, llatí, francès i italià; de tots aquests volums, sols dos són manuscrits i, de retruc, cal dir que són obres que també tenia en format imprès.

La biblioteca de Setanti mostra el seu interès tant per la història de Catalunya com per la història i la política europees, les obres més rellevants posteriors a la reforma tridentina i les obres grecolatines habituals, des d'Ovidi i Ciceró fins a Titus Livi, per exemple. Espino (2001:57) ja descrivia els continguts de la biblioteca remarcant que les temàtiques més destacades en Setanti s'articulen dins les tendències comunes de l'entorn barceloní de principi de segle, i definia els seus gustos com a superiors.¹³⁵

Al seu torn, Baró, que segueix l'estela d'Espino, parla d'alguns dels volums que s'aplegaven en la llibreria de Setanti: de caire historiogràfic destaquem la presència de les obres de Pere Miquel Carbonell, Pere Antoni Beuter, Ambrosio de Morales, Florián de Ocampo, Hernando del Pulgar, Esteban de Garibay, Jerónimo Zurita, Francesc Tarafa o Pere Tomic, entre d'altres; noms d'allò més habituals en les biblioteques de l'època. Així, si fem una visió de conjunt, Baró (2009:99,100) posava de relleu que «els vectors identitaris que es poden percebre a partir de l'estudi de la biblioteca de Setanti reflecteixen els gustos de la noblesa catalana de la primera meitat del segle XVII». La raó per la qual fixem la nostra atenció en la figura d'aquest escriptor està més que justificada pel fet que, a la seua mort el 1617, part de

¹³⁴ Per veure detalladament quins llibres formaven part de la biblioteca de Joaquim de Setanti, vegeu Espino (2001). En fa una revisió de conjunt Baró (2009) a partir d'Espino (2001).

¹³⁵ Setanti destaca, a més, per tenir un gust especial per les obres sobre la formació política i sobre l'art de la guerra. Però, al seu torn, també comptava amb múltiples obres literàries i religioses, com ara Petrarca, Ausiàs March, Lope de Vega, Boscà, Ramon Llull, sant Vicent Ferrer o santa Teresa de Jesús, per esmentar-ne uns pocs (Espino 2001:66).

la seua abundant biblioteca passarà a mans de l'arxiver i historiador Dídac de Montfar (Espino 2001:47).

Dídac de Montfar i Sorts, historiador i arxiver, va aconseguir, per la seua banda, reunir en la seua biblioteca privada més d'un miler de volums,¹³⁶ alguns comprats a Joaquim de Setanti, uns altres provinents de la biblioteca de Jordi de Fluvià i, segons apunta Batlle (1999:74), alguns per encàrrec a partir dels trasllats d'un altre intel·lectual, Jaume Ramon Vila. L'amalgama de volums comprats, els encàrrecs i d'altres possibles mètodes d'adquisició el van dur a confegir una vasta llibreria en què es podien trobar «mil cent-y-quinse llibres entre grans y mitjansers y petits, lo major part d'ells contenen històries, y los demás tractan de istòrias de sants de diffarents vides, y entre ells hi ha tres textos y quatre decretals».¹³⁷ Malgrat el volum d'obres que acumulava, esmentats en un memorial post mortem, ningú s'ha deturat a fer-ne un estudi específic; ara per ara, podem fer notar l'existència d'algunes obres manuscrites, com ara diverses genealogies dels comtes de Barcelona, una crònica de Jaume I, l'obra *Història de don Jaime de Aragó, comte de Urgell* o els *Diálogos* d'Antoni Agustí.¹³⁸ Cal esmentar que en el cas del trasllat de la *Història de don Jaime de Aragó*, també coneguda com *La fi del comte d'Urgell*, es va dur a terme a partir d'un exemplar provinent de mossén Jaume Ramon Vila que Montfar va completar amb notes al marge, algunes de les quals provenien d'un dietari de Rafael Cervera, de qui parlarem a continuació.

Les biblioteques privades tenien un valor excepcional. Cal que les concebem com el que eren, no sols com una estança que reunia llibres sinó que allà mateix els intel·lectuals exposaven algunes de les peces d'art més valuoses de les seues col·leccions, un interès que en el millor dels casos s'estenia des d'una sola estança al conjunt de la casa.¹³⁹ N'és un exemple Jeroni

¹³⁶ Després de la seua mort l'any 1652 serà el seu fill, Miquel Montfar i Sorts qui heretarà íntegrament la biblioteca, com consta en un memorial fins ara inèdit (AHSCSP Herències, llegats. Vol. VIII. Inv. 1. Carpeta 39/25).

¹³⁷ AHPB, Jacint Borràs. Llibre d'inventaris i almonedes, 1652-1672, f. 55-63, 20 de març de 1654. Citem a partir de Torras (2012: 114; 140).

¹³⁸ Tots s'han conservat i s'han pogut identificar: ens referim als manuscrits 1609 i 2013 de la BNE, el manuscrit 69 de la CRAI- UB, el manuscrit 9/5868 de la RAHM i el manuscrit LXXVI de la BLM, respectivament. Tots aquests trasllats provenen de la biblioteca del seu coetani, Jaume Ramon Vila. Concretament en els folis 6 i 7 de la còpia dels *Diálogos* d'Agustí s'especifica que: «hallóse una copia de ellos en poder de Galcerán Albanell, cavallero catalán [...]. Este cavallero, que era deudo del dicho arçobispo de Tarragona, dio la dicha copia d'ellos al señor Jayme Ramón Vila, cavallero catalán y sacerdote, que los me dexó a mí, Diego Monfar, haziéndome en esto y otras cosas mucha merced y favor» (BLM, ms. LXXVI; id. MCEM 843).

¹³⁹ En parla a bastament Torras (2012).

Pujades, de qui a partir de l'inventari de béns sabem que complia amb aquesta tendència d'aplegar llibres però també molts altres elements artístics (Pujol 1985:171), o Jaume Ramon Vila, de qui sabem que va reunir una gran quantitat de quadres, mapes i peces de materials diversos a la seua casa al Born, i que ja hem descrit en l'epígraf anterior.

Fa un moment ens referíem a la producció dietarística de Rafael Cervera, un dels intel·lectuals més rellevants del cercle erudit barceloní i ben proper a Vila, almenys pel que fa a gustos literaris. Certament, Cervera va dur a terme múltiples activitats relacionades amb la lletra escrita, la qual cosa també es va reflectir en la seua biblioteca privada: va ser un gran col·leccionista de relacions impreses i gasetes, heraldista, transcriptor d'inscripcions d'edificis públics, traductor i historiador. Un altre factor a tenir en compte per copsar la importància d'aquest personatge és el seu cercle social i els diferents càrrecs que va exercir al llarg de la seua vida: va estar al servei del duc de Maqueda i el duc de Sessa, amb qui es va desplaçar per diferents corts com la castellana, la napolitana i la romana (Genís 2012: LXIII); de volta a la ciutat comtal va ostentar diversos càrrecs importants com el de mostassà de Barcelona (1593), jurat del Consell de Cent (1609), mestre racional de la cort reial (1611-1633), i el de conseller segon (1627).

Malgrat que actualment els investigadors no han estat capaços de localitzar la biblioteca de Rafael Cervera, sí que trobem indicis que ens permeten apuntar alguns dels seus continguts i amb qui els va compartir. D'entrada hem de partir d'algunes hipòtesis compartides, com que Cervera comptaria –o hauria tingut en el seu poder almenys temporalment– les mateixes obres que interessaven els seus coetanis i que ja hem enumerat abans; parle de Tomic, Carbonell, Tarafa, Beuter o Pujades d'una banda i, d'una altra, textos com ara les Constitucions o els Usatges. També hem de suposar que comptava amb els *Anales* de Jerónimo Zurita, atés que és una referència constant en la seua traducció de la crònica de Bernat Desclot (Genís 2012: LXXX). Hem de sumar-hi, però, tot un seguit de manuscrits que trobem documentats en el *Repertori de manuscrits catalans de l'edat moderna*, com alguns volums miscel·lanis en què s'hi aplega documentació de caire historicojurídic, històric i literari –per exemple notes sobre la llegenda d'Otger de Cataló o còpies manuscrites de gasetes i relacions provinents de Roma, Ferrara, Anvers, Colònia o Venècia.¹⁴⁰ Pel que fa a

¹⁴⁰ Em referisc als manuscrits següents: BC, ms. 501 (id. MCEM 78); BC, ms. 505 (id. MCEM 82); CRAI- UB, ms. 753 (id. MCEM 446); AHCB, ms. A-1 (id. MCEM 910) i ACA, Monacals

obres completes, Cervera posseïa una còpia de la *Guerra de Granada* de Diego Hurtado de Mendoza,¹⁴¹ un exemplar del *Flos mundi* que va deixar a Jaume Ramon Vila perquè en fera una còpia –i qui, al seu torn, la va prestar a Dídac de Montfar (Genís 2012:LXXIX)–, un exemplar de la *Crònica de Enrique IV* de Alfonso de Palencia i un trasllat de *La fi del comte d'Urgell*, ambdues obres també prestades a Vila (Batlle 1999:12,13).

Per a la seua traducció de la crònica de Bernat Desclot comptaria, com a mínim, amb un exemplar de l'obra. En aquest punt, les hipòtesis recollides per Genís (2012: CXCVI-CXCVII) en la seua tesi doctoral apunten cap a dues direccions contràries: d'una banda, el trasllat propietat de Jaume Ramon Vila podria haver estat fet a partir del mateix manuscrit que Cervera utilitzà com a font per a la traducció de la crònica o, d'una altra banda, la traducció a càrrec de Cervera podria haver seguit el text traslladat per Vila. En tot cas, Genís no acaba de decantar-se per cap de les dues possibilitats, però sí que deixa palesa la transferència de l'obra entre ambdós intel·lectuals, en una direcció o en una altra.

Parlar del cercle erudit reclama, a banda de l'excurs sobre Cervera i Vila, centrar-nos en la figura de l'intel·lectual Jeroni Pujades. Jurista, historiador i autor de diversos dietaris, va reunir una biblioteca amb més de cinc-cents volums, alguns dels quals podria haver adquirit per herència del seu pare o del seu germà (Pujol 1985:175). Pujades va compilar indiscriminadament i de manera malaltissa un gran aplec de dades sobre la història de Catalunya, i va acumular una gran quantitat de documents mitjançant l'adquisició d'originals, còpies o bé extractant-ne fragments, que després es van convertir en els fonaments de la *Crònica universal de Catalunya*, però que també van afavorir l'existència dels *Flosculi* o fins i tot apareixen referits en la seua obra memorialística (Casas 1975:11; Miralles 2010:23). De l'inventari de llibres que ens ha pervingut i que descriu Pujol (1985) es poden desprendre els interessos de Pujades, que eren variats: conservava obres que l'investigador ha denominat de «caràcter tradicional» de temàtica jurídica, històrica i moral, però també obres cronològicament més contemporànies com les Constitucions de Catalunya de finals del segle XVI o obres dels seus coetanis.

d'Universitat, 163. Molts d'ells eren inicialment de Rafael Cervera però compten amb afegits d'altres mans i períodes.

¹⁴¹ CRAI- UB, ms. 1181.

En la prestatgeria de Pujades s'acumulen títols sobre religió, de caire històric –històries, cròniques, memorials, privilegis a càrrec d'autors de referència en el moment com Beuter, Agustí, Diago, Montaner, Desclot o Montfar– obres literàries en diferents idiomes (grec, llatí, català, francès o italià, per esmentar-ne alguns) i també una amalgama de textos de natura diversa com gramàtiques, tractats de medicina, epístoles, textos de filosofia o geografia, etc. El cas de Pujades, a més, ens resulta especialment interessant perquè hi ha moltes obres que superen els límits de la seua professió, el dret.

Un altre membre d'aquest entorn intel·lectual fou Esteve de Corbera, que posseïa igualment una biblioteca remarcable. Historiador i ciutadà honrat de Barcelona, era el secretari del comte de Quirra, mantenia una estreta relació amb Gaspar Galceran de Castro, comte de Guimerà, Rafael Cervera, Jaume Ramon Vila, Jeroni Pujades o Francesc de Montcada. En la redacció de les seues obres originals se serví, com els seus coetanis, de fonts arxivístiques i de les obres d'altres autors amb interessos comuns, com ara de Jerónimo Zurita, Francesc Diago, Pere Miquel Carbonell o Pere Tomic per a la redacció de la *Cataluña ilustrada* (Baró 2009:107;114). Així, era el propietari, de la mateixa manera que els autors fins ara esmentats, d'una important biblioteca de llibres impresos i manuscrits que es van vendre després de la seua mort, per manament del mateix Corbera a la seua esposa; malauradament no ens consta cap inventari dels volums que formarien part de la seua biblioteca (Baró 2009:108). Més enllà de la seua producció original, sabem que va comptar amb un trasllat dels *Diálogos* d'Antoni Agustí,¹⁴² dut a terme a partir d'un exemplar de Galceran Albanell, dues versions diferents de l'obra *Las prosperidades infelices*;¹⁴³ uns esborranys d'una obra sobre la família Cartellà i dos còpies de les *Il·lustracions dels comtats de Rosselló y Cerdanya y Conflent*, de Francesc Comte, una d'elles conjuntament amb un trasllat de la carta-discurs de Puivecino de l'any 1579.¹⁴⁴

Tanquem aquesta visió panoràmica sobre alguns dels intel·lectuals del cercle erudit barceloní i les seues biblioteques privades amb Jaume Ramon Vila, que ja ha anat sorgint recurrentment en parlar dels seus coetanis. Torres Amat (1836: 655), i també Serra i Postius (1726:335-

¹⁴² BC, ms. 2270.

¹⁴³ BC, ms. 145 i BNE, ms. 1215.

¹⁴⁴ El trasllat que recull les *Il·lustracions* i la carta és el ms. 615 de la BNE; al seu torn, el ms. B-184 de l'AHCB conté un altre trasllat de les *Il·lustracions*. Sobre la transmissió de les *Il·lustracions*, llegiu l'estudi i edició de Comte (1995).

336), el definia com un «varón aplicadísimo y muy noticioso de las antigüedades, papeles, historias y cosas memorables de este Principado». En aquesta mateixa línia, Roca (1918:35) feu notar el seu grau d'influència i relació amb els seus contemporanis: «fou sens dubte una de les personalitats de més relleu que tingué la Barcelona intel·lectual de començaments de la XVIIIa centúria». Potser va ser aquesta intenció d'acumular textos i documents que després aplicaria a obres més complexes la que el va impulsar a la compra i encàrrec de trasllats d'historiografies i cronístiques que just a continuació descriurem.

Tot i que no sabem exactament quan, Jaume Ramon Vila també va tenir alguns alumnes – molt segurament els acollia a sa casa– i als qui instruïa en teologia i, alhora, encomanava les còpies d'algunes obres que l'autor volia incorporar a la seua biblioteca privada. Roca (1918:14) els defineix com una mena de «criat estudiant», tots ells vinculats a l'estament religiós, que mentre aprenien estaven al servei del mossén.¹⁴⁵ Fins i tot els seus llibres de comptabilitat fan referència a alguns pagaments adreçats a estudiants com Francesc Jayla entre els anys 1611 i 1615, a qui denomina «estudiant criat meu»; també s'hi esmenten altres pupils que reben pagaments com Antoni Mateu i Leandro Altisent l'any 1613 o Jaume Ferrer i Pere Peres el 1617.¹⁴⁶

El primer cas que trobem d'aquesta activitat és el trasllat de les «Caròniques o conquistas dels dos darrers comtes de Barcelona e dels primers quatre reys d'Aragó *post unionem*, compostes e ordenades per en Bernat Desclot», còpia a càrrec del mallorquí Antoni Ardonà. Un altre cas és el de l'estudiant Jaume Ferrer, a qui ja ens hem referit en reiterades ocasions, que va dur a terme còpies d'algunes obres com ara els *Diálogos* d'Antoni Agustí (1603), un trasllat confegit a partir d'un manuscrit cedit pel cavaller Galceran Albanell, parent d'Agustí; la *Crónica* de Diego Enríquez del Castillo (1622-1623), duta a terme a través d'un llibre provinent de Castella, propietat del valencià Francesc de Montcada, fill del marquès d'Aitona. Gens fortuït és, però, que just al servei de Francesc de Montcada va estar l'historiador i membre d'aquest mateix cercle erudit, Esteve de Corbera, amb qui Vila mantenia correspondència.

¹⁴⁵ També s'hi refereixen Miralles i Toldrà (1997:53).

¹⁴⁶ ACA, Mon. His. v. 2501, ff. 63-111r.

El *Llibre dels feits* de Jaume I (1619)¹⁴⁷ hauria estat copiat gràcies a uns «papers y escriptures autènticas y verdaderas»¹⁴⁸ que li havia deixat Joaquim Llätzer Bolet, fill de Pau Bolet, a qui Vila descrigué com un home versat en història i qui li havia promès que l'obra que li prestava havia estat copiada directament de l'original escrit pel rei Jaume. Ben segurament aquesta afirmació era un tant exagerada, però sí que es cert que de les diferents branques de manuscrits que traslladaren la crònica del rei en Jaume, l'exemplar a partir del qual es va confeir el trasllat encarregat per Vila era l'anomenat manuscrit de Poblet, com fa veure Ferrando (2014:190).

Altres estudiants també van ser copistes al servei de Vila: és el cas de Joan Pau Corsà, estudiant d'Arenys de Mar, que va reproduir la *Crònica* d'Alfonso de Palencia (1622), la qual estava copiada de dos llibres, un prestat per Bernat de Pinós, un cavaller amb gran afició a la història –segons diu Vila en el pròleg– i d'un segon llibre que li havia prestat Rafael Cervera, ciutadà honrat de Barcelona i també molt versat en història.¹⁴⁹ En canvi, en altres ocasions sabem que els trasllats es van dur a terme a mans d'un copista, d'un criat segons esmenta el mossén, però no podem especificar-ne el nom, com ocorre amb *La fi del comte d'Urgell* l'any 1624 o amb la *Crònica de cavallers catalans* de Francesc Tarafa que, ja a la portada esmenta que ha estat «feta copiar de son original per mi, Jaume Ramon Vila, prevere».¹⁵⁰

Roca (1927:173-174; 1918:14) encara dona notícia sobre un parell de copistes més, entre ells un estudiant d'origen desconegut cognomenat Nicolau, que li havia escrit uns quaderns i, encara un altre d'origen mallorquí, Guillem Drusian, qui hauria estat l'artífex d'algunes còpies que es conservaven a la Biblioteca del Convent de Sant Domènec de Barcelona. Amb aquestes dades no es pot negar que la casa de Jaume Ramon Vila fou un espai per a activitats intel·lectuals ben diverses, especialment la biblioteca, on sovint anava afegint nous títols i que, segons afirmen alguns investigadors, hauria pogut ser el lloc de reunió dels erudits barcelonins, un espai on debatien assumptes rellevants, compartien els seus escrits i nodrien

¹⁴⁷ Es conserva a la CRAI -UB, ms. 69.

¹⁴⁸ CRAI-UB, ms. 69, f. 2v. Citem a partir de Batlle (1999:129), que edita el pròleg del trasllat.

¹⁴⁹ Sobre Cervera diu Vila en el pròleg de *La fi del comte d'Urgell* que era una «persona també molt versada en història, tant universal y de Hespanya com particularment de Cathalunya, de la qual té molts llibres axí impresos com escrits de mà, trets de verdaders autors y de arxiu y escriptures autènticas» (BC, ms. 704, f. 5r). Citem a partir de Batlle (1999:140).

¹⁵⁰ *Crònica de cavallers catalans*, de Francesc Tarafa (AHCB, ms. B-131).

les seues inquietuds humanístiques.¹⁵¹ Més enllà de la circulació manuscrita, tenim constància que Vila no sols copiava obres i documents de tota mena sinó que també en comprava a llibreters de la ciutat, i fins i tot de vegades li arribaven volums des d'Itàlia, com ja hem fet notar anteriorment.

3.3.La xarxa de sociabilitat: l'empremta en la vida i l'obra de l'autor

L'entorn social de Jaume Ramon Vila va ser el resultat de tot allò que hem anat apuntant en els apartats anteriors: on vivia, amb quines cases religioses es relacionava o quins interessos erudits tenia. Josep Maria Roca (1918:13), que va dur a terme el primer estudi biogràfic sobre l'autor, remarcava que Jaume Ramon Vila «per mèrits propis formava part de la noblesa intel·lectual, com ho proclamen les seves obres y li regoneixien els seus superiors y conciutadans», així com Cuyàs (1972:30) esmenta que «sos amichs éran personas y cavallés molt christians y virtuosos». Hem de dibuixar amb més precisió, però, diversos nuclis socials d'acord amb els seus interessos i facetes vitals.

En primer lloc, del seu entorn familiar les dades que fins ara hem anat descrivint en el present estudi apunten cap a un contacte intermitent amb el seu germà, Jeroni Vila, però no deixen constància de cap vincle, més enllà del parentiu, amb la seua germana Violant. Amb qui sí que hem pogut constatar una relació personal al llarg dels anys és amb el fill d'aquesta, Bernat Salbà, sobre qui els testimonis directes i persones de la confiança del mossén fan notar que el tracte entre ells era complicat, que Jaume Ramon no el tractava massa bé però que malgrat tot el tenia en estima. Tant era així que el 1627 li feia algunes cessions econòmiques amb motiu de les noces del seu fill, i va ser un dels seus hereus tot i que no el va nomenar hereu universal, entre d'altres motius, per la desconfiança que sentia cap a ell.

L'altre nucli privat era la casa del Born, on Jaume Ramon Vila convivia amb Jaume Ferrer, Estefania Ferrer i Jerònima de Castelltort. Tot i que no podem establir la data quan aquesta última es va traslladar a la casa, sí que hem pogut apuntar dades més concretes al voltant dels Ferrer, dels quals ens interessa especialment la figura de Jaume: aparentment va entrar en la vida del mossén com a alumne, però amb els anys va adquirir un lloc molt més rellevant en

¹⁵¹ Més concretament Villanueva (2004b:88-90) es refereix a la biblioteca de Vila com un punt d'encontre dels membres del «cercle erudit» barceloní d'entre 1620 i 1630.

la seua vida, es va traslladar a sa casa i sembla que actuava com una mena d'administrador econòmic dels béns de Vila. Posteriorment fou beneficiat de Santa Maria del Mar, però seguia vivint a la casa del carrer dels Àngels, casa que des de feia anys també compartia amb sa mare. Fins i tot en els moments previs a la seua mort va ser l'encarregat de guardar els documents legals vinculats a l'heretat, i a la mort del mossén va ser un dels seus marmessors i hereu d'una pensió econòmica, a més d'objectes concrets com roba. Hem vist abans que el grau de confiança entre ambdós era tan fort que Vila establia que es pagara qualsevol deute pendent a Ferrer sense necessitat d'aportar documentació justificativa, així com el fet que el deixava al càrrec del repartiment de les misses per la seua mort.

En segon lloc, el nucli eclesiàstic és un dels que, com podíem intuir, ens dona més informació sobre la seua xarxa de contactes i amistats. A més d'una relació més o menys propera amb diverses congregacions, monestirs o cases de caritat, segons llegim en el testament, Vila fou una persona força reconeguda entre els seus col·legues. Cal dir, d'entrada, que tant de la revisió de les fonts conservades en els diferents arxius que hem pogut consultar com de la bibliografia es desprén una idea generalitzada i compartida al voltant de la disciplina i la forta religiositat del prevere, que el va dur a emprendre accions ben diverses en benefici de Déu i de l'Església. Roca (1918:16) el descriu com un sacerdot exemplar que no es deixava endur per la política local, referint-se a les contínues lluites entre nyerros i cadells que es van desenvolupar a Catalunya entre finals del segle XVI i principis del XVII.

La seua vida dins l'estament religiós suposava amistats amb personatges de renom com ja hem descrit en apartats anteriors, així com fer-se càrrec de l'administració de l'hospital de la Misericòrdia o participar en la censura d'una obra aliena. Però al mateix temps, Vila degué ser en ell mateix un personatge important, fins al punt que era conegut com el «bisbe del Raval». La primera persona amb qui l'hem de relacionar obligatòriament és amb el seu professor Rafael Cols i, a través d'aquest, amb el canonge Pere Font, de qui Cols era amic i amb qui compartiria passejos en la seua etapa com a estudiant. També tindria certa coneixença, tot i que hem trobat molt poca informació al respecte, amb el nebot de Font, Llorenç.

Vinculats a la seu de Barcelona, ja hem fet constar el vincle amistós amb dos bisbes, Joan Dimes Lloris i Alfons Coloma, amb qui fins i tot va compartir una estada a Portugal. Som del parer que la relació amb aquest últim seria més estreta tot basant-nos en aquesta hipotètica

estada portuguesa, així com el fet que Vila, en el cos del *Dietari*, fa notar aquesta amistat en dir que havia anat a casa de Coloma a resoldre algunes qüestions,¹⁵² la qual cosa denota un grau de confiança més que remarcable. També entre les seues amistats trobem Marc Antoni Navel, un agent del Consell a Roma, que posteriorment assolí l'estatus d'ardiaca de Santa Maria del Mar i canonge de la seu de Barcelona,¹⁵³ i a qui Roca descriu com el millor amic de Jaume Ramon Vila (Roca 1918: 11; 24); amb Francesc Broquetes, el seu confessor, amb Rafael Garau, rector del col·legi de Betlem, que serviria d'intermediari en la correspondència escrita entre Vila i el comte de Guimerà;¹⁵⁴ així com fra Andreu Comes, un dels membres de Sant Jeroni de la Murtra.¹⁵⁵

Dins aquesta mateixa xarxa dels jerònims hi ha tota una amalgama de personalitats provinents de la Murtra que serien importants per al mossén. Ja hem esmentat la seua bona relació amb fra Andreu Comes, qui seria la porta d'entrada a la congregació, però després també el podem vincular amb altres membres com Narcís Vergés, un frare jerònim que serà marmessor de Vila, Gabriel Torres, procurador del monestir, o Francesc Esteve, mestre de novicis de Sant Jeroni, tots ells esmentats en els apartats anteriors d'aquest estudi. En les seues estades havia d'estar en contacte amb altres membres del cenacle, i ja hem fet constar que tenia patges al seu servei al monestir, de manera que encara que no ens consten noms i cognoms d'aquests individus, la xarxa de sociabilitat havia de ser extensa i remarcable en vida de l'autor.

En tercer lloc, seguint amb la descripció dels seus cercles de sociabilitat, també es relacionava amb persones provinents de diferents oficis que li subministraven des d'aliments fins a pintures o llibres. Per exemple, sabem que Vila freqüentava el fuster Simeó Oliveres, a qui ja ens hem referit en altres ocasions, i a Antoni Garriga i a Sebastià Claret, ambdós també fusters; feu igualment negocis amb el passamaner Antoni Fornés i amb diversos argenters com Gabriel Sala, Felip Ros i Andreu Teixidor. Els llibres de comptes també registren despeses en sastres i telers –de fet se'n troben moltes a casa del mossén– a Jaume Mas, o a

¹⁵² Concretament es refereix a una visita a casa del bisbe «anant yo a casa del señor bisbe per negocis meus» (Notícies de l'any 1600, p. 304).

¹⁵³ També es refereix a Navel amb el càrrec d'ardiaca del Mar a ACA, Mon. His., v. 2500, f. 6v, corresponent a les rendes de 1609.

¹⁵⁴ Apuntem cap a una relació entre ambdós a través de la carta al comte de Guimerà de què parlarem més endavant. Però, pel que fa a la seua vinculació, es refereix a Garau com una persona de confiança (BNE, ms. 7377. Micro 6990, f. 161r). Segons diu el comte de Guimerà al f. 162r, el pare Garau feia d'intermediari en la correspondència escrita entre ambdós «por cuya mano he resibido la de vuestra merced [*i.e.* la carta]».

¹⁵⁵ ACA, mon. His. v. 2484, f. 8r.

vidriers i rajolers, així com escultors i pintors –Joan Moriam, Pau Fornés i Joan Basí, Lluís Gaudin i Baptista Palma, concretament. Encara hi ha espai en els seus llibres de comptes per referir-se als diversos llibreters a qui comprava llibres: Joan Simó i Miquel Menescal, Sebastià de Cormellas, i fins i tot especifica que compra un memorial del pare Monterde a l'impressor Sebastià Matevad. Malauradament en molts casos es refereix a l'argenter, fuster o llibreter però no especifica l'objecte que adquireix en cada lloc, tot i que ens és útil per imaginar el tipus d'activitats a què dedicava el temps i quins eren els llocs i persones que freqüentava.

Torras (2012:192) encara aporta uns pocs noms més com el del vidrier Vicent del Pou o els argenters Pau Matas i Domènec Baró, tot seguint els volums de comptabilitat que es conserven. L'estudiós considera Leandre Altisent i altres pintors com una mena d'alumnes de Vila, als qui l'intel·lectual hauria introduït en l'estil italià, com ja hem explicat abans; de tots aquests sols tenim referències d'Altisent, esmentat com a alumne de Vila en un llibre de comptabilitat l'any 1613.¹⁵⁶ En canvi, sí que es coneixen amb certesa alguns dels alumnes de Vila en matèria de lletres gràcies als llibres de comptes del mossén: Antoni Ardonà, Jaume Ferrer, Joan Pau Corsà, Guillem Drusian, un home cognomenat Nicolau, Francesc Jayla, Antoni Mateu i Leandre Altisent o Pere Peres. Quasi tots aquests noms apareixen paral·lelament en els trasllats confegits en l'entorn de Vila, com hem apuntat en l'apartat anterior, i la prova és que els seus noms figuren sovint en la portada o en el pròleg de les obres copiades.

Finalment, com ja hem fet notar en l'apartat sobre el cercle erudit, la còpia d'obres en el seu entorn més proper ens és molt útil per dibuixar algunes de les seues relacions personals i intel·lectuals. Si fa un moment hem cartografiat la xarxa d'alumnes que sabem que van col·laborar a bastir la seua llibreria, també és imprescindible esmentar els propietaris dels volums a partir dels quals es van confegir aquests trasllats. Per exemple, el trasllat dels *Diàlogos* d'Antoni Agustí prové d'un exemplar cedit per Galceran Albanell, familiar de l'autor segons Vila, que també hauria estat temporalment en mans d'Esteve de Corbera. Alhora, el pròleg del trasllat de la crònica del conqueridor esmenta Joaquim Llätzer Bolet, un cavaller aficionat a la història, propietari d'un exemplar que prometia ser una còpia directa de la *Crònica* de Jaume I, com ja hem explicat; o Bernat de Pinós, a qui també descrigué com

¹⁵⁶ ACA, Mon. His. v. 2501, f. 111r.

un gran aficionat a la història, li hauria prestat un exemplar de la *Crònica* d'Alfonso de Palencia.

Si fins ara hem esmentat cavallers i propietaris de volums interessants per a l'historiador, cal fer notar molt especialment la seua relació amb tres membres del cercle erudit: Dídac de Montfar, Rafel Cervera i Esteve de Corbera. Amb el primer sabem que va compartir algunes obres per a la seua consulta i còpia, i que Vila fou tutor de la seua neboda;¹⁵⁷ de Cervera, que va cedir algunes obres com el *Flos mundi* (que alhora aquest va prestar a Montfar). A més a més, segons Genís (2012:LX) Cervera i Vila vivien a prop, la qual cosa facilitava establir vincles personals. En canvi, Esteve de Corbera podria haver estat, a més d'algú amb qui podria haver compartit obres, un lligam entre Jaume Ramon Vila i el comte de Guimerà, amb qui Vila va mantenir correspondència escrita.

Més enllà del cercle erudit, i abans de'ocupar-nos dels pocs testimonis que tenim sobre una activitat epistologràfica, hem d'afegir a tota aquesta gran xarxa el diputat militar i membre del Consell de Cent Francesc de Tamarit, a Antoni Llobet i Mates, doctor en Dret i a l'advocat Felip Vinyes. Així com els dos primers sols es troben esmentats en el testament, Felip Vinyes va defensar Vila en una qüestió per una heretat i sembla ser que tenien una bona amistat (Genís 2012:CII). També s'hi refereix Villanueva (1999: 319) incidint en l'amistat entre ambdós personatges, més concretament:

Por otra parte, el jurista que se pica de anticuario mantiene sus propias amistades eruditas en el medio barcelonés, que adquieren una cierta significación política: por ejemplo con Jaume Ramon Vila, heraldista de anticastellanismo casi virulento, a quien había defendido en una causa de herencia

A peu de pàgina afegeix:

Así se refiere a Vila: «amigo mío, porque defendí sus pleytos, que fueron de importancia, con mucho cuydado» (en efecto, se conserva una alegación en la BCAB), y explica que con él discutió la genealogía de Wifredo el Velloso, en lo que se ayudaban más de la imaginación que de la paleografía. (*Ilustraciones*, disc. 10).

¹⁵⁷ Així consta a ACA, Mon. His. v. 2501, f. 27v.

El respecte de Vila entre els seus coetanis ha aparegut referit per Torres Amat i Serra i Postius, i en seguirem parlant al llarg d'aquest estudi, però també es fa palés mitjançant la correspondència escrita que descriurem a continuació. Malgrat que són pocs els testimonis sobre l'activitat epistologràfica de l'autor, els estudis han apuntat cap a uns pocs rastres pel que fa a una possible correspondència escrita. En l'amalgama de documents econòmics que es conserven a l'ACA relatius a l'activitat de compra-venda i gestió de censals de Jaume Ramon Vila, hem pogut localitzar algunes empremtes de correspondència escrita de caire divers.

Troblem, en primer lloc, un full solt que es correspon amb una carta enviada per algú a Jaume Ramon Vila entre el 1627 i 1628 –ben segurament de 1628 per la resposta que llegirem a continuació– i que es refereix a unes obres en unes propietats del mossén. La missiva tracta d'explicar que de les dues botigues del Born se n'ha fet una, i es repassen les condicions de lloguer com ara que a la botiga no es poden «ni véndrer cuets ni pòlvora». Una missiva com aquesta ens presenta, quasi per primera vegada, a Vila com un administrador de béns i diners que no hem remarcat suficient fins al moment però que aquesta lletra corrobora.

En relació a aquesta última, trobem en el mateix volum una segona missiva, ara sí escrita per Jaume Ramon Vila, i que ens permet identificar l'autor de la carta anterior: Pau Ferrer, el droguer a qui llogava les botigues (ara convertida en una sola botiga). Si bé la primera missiva no tenia una data, sabem que aquesta és del 2 d'agost de 1628. Tot sembla indicar que estem davant una còpia d'una carta que havia d'anar acompanyada dels diners per pagar la primera part de la reforma de la botiga, la qual cosa explica perquè forma part d'un volum sobre la comptabilitat del mossén.¹⁵⁸

Un estudi de Jesús Villanueva (2004b: 147-148) apunta cap a l'existència d'un seguit de converses –no especifica en quin format– entre Vila i Felip Vinyes, el resultat de les quals quedaria reflectit en l'obra de Vinyes, *Ilustraciones de Cataluña*; i també apel·la a l'existència de correspondència entre Vila i l'escriptor aragonès Luís de Vera (però no ens concreta més dades). També coneixem l'existència d'una carta de Vila al bisbe Joan Sentís

¹⁵⁸ ACA, Mon. His. v. 2502 (s.n.).

l'any 1626 al voltant de la reimpressió de l'obra d'Esteban de Garibay, *Compendio historial* (Gil 2017:LXXXVII).

A tot plegat cal afegir que, concretament en la Biblioteca Nacional d'Espanya, es conserven unes còpies d'unes cartes entre les quals trobem una breu correspondència entre el comte de Guimerà i Jaume Ramon Vila. D'entrada cal fer notar que la carta de Jaume Ramon Vila, datada del 31 de març de 1622, pretén ser la resposta a una missiva anterior del comte de Guimerà, de 24 de febrer d'aquell mateix any, que no hem localitzat. Aquesta dada ens obliga a plantejar la hipòtesi que aquesta no fora la primera carta que escriu el mossén sinó que fàcilment s'integraria en una correspondència entre ambdós i amb Esteve de Corbera i, per tant, més extensa. Malgrat que ens ocuparem d'ella més endavant, atès que el tema central de la carta són els continguts de l'obra heràldica de Vila, el *Tractat d'armoria*, ací ens centrem a destacar aquesta activitat epistologràfica que fins ara s'havia presentat en mostres molt supèrflues i que ens ha deixat tants pocs testimonis.

Com hem dit, la missiva de Vila respon a la petició del comte, que sol·licita una còpia de la seua obra heràldica, a la qual el primer es nega al·legant que era una obra molt extensa i que no era operatiu executar-la, tot i que li prometia anar informant-lo dels continguts que s'hi tractaren. A més a més, Jaume Ramon Vila en la carta aprofita per informar el comte d'altres obres historiogràfiques que podien ser del seu interès, esmentant la imminent sortida –o publicació, sense especificar-ne el format– d'una obra a mans d'Esteve de Corbera sobre els barons catalans; alhora, aprofita per posar en entredit els *Diálogos* d'Agustí, especialment en els apartats corresponents a la història de Catalunya, argumentant que «no tiene autoridad que en leyes y cánones tiene, y así en esto se tiene de hazer poco caso de lo que él y los referidos autores dizen».¹⁵⁹

En la missiva Vila aprofita, després d'elogiar el seu bon amic Corbera i criticar Agustí, per demanar al comte que li faça arribar els seus coneixements i descobriments sobre els orígens catalans, especialment sobre la llegenda d'Otger Cataló, els barons catalans i les primeres famílies catalanes per completar els seus estudis. La resposta del comte de Guimerà, amb reflexions sobre els continguts del *Tractat* ocupa deu folis sencers, malgrat que anuncia en les primeres línies que la matèria a tractar és molt complexa i que una resposta com cal no

¹⁵⁹ BNE, ms. 7377, f. 160r.

encaixa «en lo que las leyes de carta permiten»;¹⁶⁰ no extractarem ací el contingut complet – tot i que seria interessant contrastar les idees suggerides i el text del *Tractat* i comprovar si els consells del comte van tenir algun efecte sobre l'erudit barceloní–, però en resum s'hi apleguen un seguit d'idees sobre Guifré el Pelós, sobre l'origen dels comtes de Guimerà i el seu escut d'armes –com era d'esperar–, de la influència francesa i alemanya que la tradició deia que acompanyava Otger Cataló... Després d'un llarg argumentari, sol·licita:

que me haga merced de embiarme las diferencias de escudos de armas que sé que pone de los de la casa de Pinós, Peguera, y los señores de Rubio y los antiguos señores de (?), para poder con ellos conferir las que yo tengo en mi poder, que lo estimaré en mucho. Y no por esto deje vuestra merced de escrebirme y mandarme muchas cosas de su servicio, que sería lástima que recién nacido muriese nuestra correspondencia.

Intuïm que la correspondència amb el comte de Guimerà fou extensa, tot i que no conservem quasi material epistologràfic, però aquesta mostra ja ens permet fer-nos una idea del caliu del personatge que estem descrivint. De fet, el comte de Guimerà ja remarcava el seu interès en seguir escrivint-se i compartint informació sobre els seus estudis, com es pot llegir al final de la cita. Aquestes cartes s'apleguen en el mateix volum miscel·lani en què podem llegir diverses lletres entre Galceran de Pinós i Esteve de Corbera, i de les quals s'infereix una relació amistosa entre ells, atés que abans de plantejar qualsevol debat intel·lectual sobre els orígens de Catalunya, es pregunten i expliquen el seu estat de salut, raó per la qual fins i tot la cortesia els impedeixen donar resposta a les seues qüestions com voldrien.¹⁶¹ El tema de debat és el mateix que amb Vila: els orígens de Catalunya i la llegenda d'Otger Cataló. En una de les missives llegim que, com Corbera diu estar convalescent i sent no poder donar resposta a totes les seues preguntes, ha fet arribar la carta a mossén Vila perquè aquest li pugui donar les dades que sol·licita i, per tant, afavoreix que la correspondència entre Vila i Pinós s'estenga en el temps més del que la documentació a dia de hui pot provar.¹⁶²

¹⁶⁰ BNE, ms. 7377, f. 162r.

¹⁶¹ Per exemple, Esteve de Corbera explica al comte que «Tengo mis años, poca salud, pleytos que dan cuydado, todo quiere tiempo y assí apenas me queda para las cosas de gusto. Las curiosidades históricas que vuestra señoría propone en sus cartas, las advertencias ingeniosas que despierta, obligan mucho. No trato de satisfaciones, que ni ay lugar para ellas ni vuestra señoría las ha menester, pudiendo darlas en las mayores dificultades» (BNE, ms. 7377, f. 171r).

¹⁶² BNE, ms. 7377, f. 207v.

En definitiva, sumant els diferents indicis sobre una activitat epistolar en Jaume Ramon Vila, així com la constatació d'una correspondència escrita entre els seus coetanis (els epistolaris de Jeroni Pujades, d'Antoni Agustí, de Corbera o del comte de Guimerà, per exemple) tot ens fa pensar en una activitat epistolar intensa a mans de Vila de la qual, ara com ara, no tenim més clarícia. Si ací hem vist mostres de cartes amb to econòmic, amb membres de la seu o amb Galceran de Pinós, no podem descartar la possibilitat que s'escriguera amb altres historiadors i erudits coetanis seus o, fins i tot, amb els seus amics de Sant Jeroni de la Murtra, especialment quan el mossén ja no els podia fer tantes visites a causa de l'edat i les malalties; malauradament, no comptem amb les proves d'aquesta relació escrita i per tant l'hem de plantejar com una hipòtesi que un treball més aprofundit en l'exhumació documental podria arribar a confirmar.

OBRA

Per parlar de l'activitat humanística de Jaume Ramon Vila hem d'esclarir, d'entrada, algunes dades: sols li coneixem tres obres de producció pròpia (el *Tractat d'armoria*, la *Vida del canonge Pere Font* i el *Dietari*) i totes elles ens han arribat de forma manuscrita; no tenim constància de cap text imprès de l'autor, la qual cosa s'adiu a grans trets a la peculiar convivència entre la lletra catalana i la impremta en l'època moderna que ací no entrarem a descriure.¹⁶³ Dit això, tots els seus textos van ser escrits en català amb incorporacions en llatí quan era escaient i el castellà es va reservar per a citacions de terceres persones com bisbes, reis, virreis i d'altres personalitats. Aquest ús del català s'emmarca de ple en la ideologia de l'autor que s'escola d'una manera més o menys explícita en el conjunt de textos que escriu, copia i revisa al llarg de tota la seua vida.

Hem de remarcar, a més a més, que l'activitat escrita duta a terme per l'autor és variada i acumula volums i volums de tota mena, bon reflex de la seua personalitat grafòmana: còpies de llibres, còpies de pamflets o missives, cartes, esborranys i apunts sobre temes historiogràfics o llibres de rendes i de comptes; sumem a aquesta amalgama de textos la seua producció original coneguda, que just fa un moment hem comentat. Per fer cinc cèntims de la seua obsessió amb l'escriptura i amb tendència a anotar-ho tot, extractem un parell de línies d'un dels seus llibres de rendes, en què ens fa saber que aplega papers sobre la seua comptabilitat en un volum miscel·lani per por a perdre'ls:

en papers volants, que per ésser fàcil perdre's la memòria de ditas escripturas y ésser perjudicial als qui-m paguen las pencions de las rendas y cençals que de present tinc y posehesc, he fet per esta causa (encara que tart) lo present llibre, ya que d'esta manera estigua ab claredat tot lo que jo hauré debut y lo que se'm deurà de tot lo dit, seguida ma mort.¹⁶⁴

Com ja havia apuntat Roca (1918:18), l'activitat humanística de l'autor deixa entreveure el seu respecte ferm pel passat del territori, les lleis i les tradicions catalanes, fins i tot cert entusiasme, com hem pogut comprovar en el trasllat d'obres historiogràfiques i veurem en el

¹⁶³ Són molts els que han parlat del context de la llengua i literatura catalanes en l'època moderna, com ara Ferrando i Nicolàs (2011) o Miralles i Valsalobre (2013), per posar-ne dos exemples.

¹⁶⁴ ACA, Mon. His. v.2502, f. 17v.

Tractat o el *Dietari*; però aquest entusiasme també es convertí, malauradament, en el sedàs de la seua obra. I és que malgrat que Jaume Ramon Vila remarca constantment la importància de basar-se en fonts historiogràfiques i la consulta d'arxius,¹⁶⁵ i fins i tot en diverses ocasions fa explícita la importància de la veracitat d'allò que narra,¹⁶⁶ no s'estarà de caure en la subjectivitat en cadascuna de les referències a Esteban de Garibay, per exemple, o de donar credibilitat a alguns mites clàssics de la formació del principat de Catalunya com la llegenda d'Otger Cataló i els nou barons. Aquesta dicotomia no és exclusiva de Jaume Ramon Vila sinó que l'intel·lectual és fill i deutor del temps en què viu.

La seua vinculació amb Catalunya i els seus elements més característics, que per a Vila és el dret propi, serà cabdal en la producció escrita de l'autor. Roca (1918:24) ja ens advertia que trobava en tots els textos l'espai per declarar la seua catalanitat i la seua vinculació amb la terra, les seues institucions i la llei, defugint dels canvis que des de Castella s'intenten integrar de formes més o menys amables. Potser és per això que malgrat dominar el llatí i el castellà (com es pot veure en el *Dietari*, el *Tractat d'armoria* o en la correspondència) tota l'obra original de l'autor que conservem està escrita en català. També s'hi suma a aquest argument les temàtiques sobre les quals escriu: en el cas del *Dietari* estem davant una obra pensada per a un ús privat i que, per tant, no s'integra en circuits literaris o es vincula amb pretensions estètiques (Escartí 1999:50). En el cas de la vida del canonge Font el públic receptor ja justifica la tria lingüística i, pel que fa al *Tractat*, estem davant una obra de caire historiogràfic

¹⁶⁵ Com hem vist, sempre remarca la procedència dels volums a partir dels quals ha confegit els trasllats de les obres que li interessin, a més d'haver-se referit a aquesta tasca de consulta d'arxius de manera explícita, com ara a la *Crònica de Jaume I*: «fetas moltes diligències en investigar per arxius, i altres parts ahont sabia que estaven escripturas i memòrias antiguas, i autèntigas; traent-ne d'ells còpias d'actes i escripturas de cosas sucsaïdas en altres temps en estos regnes: per causa qui entre alguns autors que tràctan d'ellas e trobadas moltas varietats, dissimulacions, i contradiccions (per no voler dir falcedats)» (Pich i Saumell 1995:75) o en el *Dietari*: «com plenament consta ab lo dit procés que està recòndit en lo arxiu de dit hospital, essent notari de dita casa lo sobredit mossèn Sebastià Garau, prevere» (p. 309) o «com consta ab las embaxadas que ab diversos temps los enviaren, las quals estan recòndides en lo Real Arxiu de Barcelona, escrites ab lletres turquesas y gregas» (p. 421).

¹⁶⁶ S'hi refereix en l'escriptura de la vida del canonge Font, explicitant d'on ha extret la documentació que ha fet servir, com veurem; també esmenta aquesta consciència històrica en la redacció del *Dietari* en dir que «mon intent no és fer història sinó dietari». Serà, a més, una constant en els seus textos trobar referida la cita de Ciceró sobre què és la història i que ha de contenir un relat històric «testimoni del temps, llum de la veritat, vida de la memòria, mestra de la vida, missatgera de l'antiguitat» (Duran 2004:77-78).

que davant la cruïlla lingüística dels segles moderns sovint es vehiculava en català, com ja feia notar Pujades en el pròleg de la seua crònica.¹⁶⁷

D'aquest tret de parcialitat ja n'havien parlat altres investigadors, com ara Riera (1993) i Grau (1996), que l'acusaven de ser l'autor d'una falsificació, *La fi del comte d'Urgell* després d'analitzar les connexions entre el text i el pròleg que afegí Vila en el trasllat que va encarregar. Riera, més enllà d'atribuir l'obra a Vila, no s'estava d'admetre que el mossén era un expert en heràldica, la qual cosa es veurà demostrada en el *Tractat d'armoria*. Al seu torn, Grau apuntava que l'ombra de la ideologia caia sobre el conjunt de l'obra del mossén i posava en dubte, a més de ser l'autor d'un falsari –que després Batlle ha descartat–, la inexistència de les fonts que l'autor citava per demostrar el finançament català en el primer viatge de Colom a Amèrica, unes fonts que anys després ni Torres Amat ni Pi i Arimon havien localitzat; o també l'autenticitat del trasllat de la *Crònica de Jaume I*, duta a terme a partir del posteriorment conegut manuscrit de Poblet. Afegia també que Vila havia estat l'autor de distribuir còpies de *La fi* i altres obres de caire polític en les primeres dècades del segle XVII, entenem que per incentivar el debat que ja començava a construir-se sobre els drets catalans front a una monarquia cada vegada més absolutista (Grau 1996:76;80).

No és qüestió, en cap cas, de menysprear la tasca arxivística de Vila en la consulta d'obres i la gran vàlua dels seus trasllats de cròniques, tractats heràldics o d'altres textos historiogràfics; el *Tractat d'armoria*, que descriurem una mica més endavant, és un text farcit de referències a altres autors i obres de tal magnitud, exemple del perfil lector de Jaume Ramon Vila, que ens obliga a renunciar a la tasca d'una possible catalogació de les lectures de l'autor, sense arribar a discernir quines podrien formar part de la seua biblioteca privada i quines haurien estat en la seua possessió temporalment.¹⁶⁸ I és que, com ens descriu un memorial confegit a Sant Jeroni de la Murtra, «era molt laboriós y procurava en no estar

¹⁶⁷ Jeroni Pujades, en el pròleg a la *Corònica universal del principat de Catalunya*, explicita que «Desijàvan alguns fos aquesta obra escrita en llengua castellana, [...] però no és estada [*ed. estata*] possible altra cosa del que se és fet, axí per no ser ingrát a la pàtria y nació, dexant la pròpia per altra llengua y lo natural do per las gràcies estranyes, com també per ser tota la obra de Cathalunya y dedicada a persones de tanta magnificència y lustre, cap y emparo de les demás ciutats, viles y lloch[s] de aquestos Principat y Comtats». Citem a partir de Miralles (2002:253).

¹⁶⁸ Batlle oferí fa uns anys una llista dels volums copiats, als quals hem d'afegir uns pocs volums més.

ociós, y axí se tròban molts llibres escrits de sa mà, y tots los llibres de las armas reals y tres estaments que tenim són de lletra sua, o la major part d'ells».¹⁶⁹

Vila, a més a més, destaca per la creació d'un espai per a l'estudi i conservació de manuscrits, mitjançant alumnes als qui feia copiar exemplars que altres personalitats li havien cedit i que, ben segurament, ell cediria a altres coetanis. L'objectiu dels trasllats podem dir que era doble: sumar coneixements i incorporar les obres a la seua biblioteca personal, una de les més copioses del moment i, a més, poder fer-les servir en la redacció dels seus propis escrits – n'és una bona mostra d'aquest segon objectiu la redacció del *Tractat d'armoria*, que va confegir mentre feia copiar altres tractats heràldics a partir dels quals anava redactant el seu.

I és que Vila, en paraules d'aquells que el coneixien, era un home exemplar que sempre tenia alguna lectura entre mans: «era molt llegit en matèria d'humanitat. No eixia llibre de història que ell no l'agués, costàs què costàs, y tots los llegia, y notava lo dia y any que·l començava y acabava de llegir-los»;¹⁷⁰ ja ens havíem referit al costum de l'autor d'anotar els llibres, revisant-ne els continguts i corregint les dades que considerava falsejades o errònies, però sempre indicant-ho al marge, sense modificar el text original.

Afortunadament aquests trasllats sovint anaven precedits d'un pròleg que ens proporciona informació molt valuosa a què ja ens hem referit en epígrafs anteriors: ens informa del motiu que l'empeny a engegar la còpia, d'on provenen els exemplars a partir dels quals es duu a terme i qui ha estat el copista. Fins i tot en alguns casos ens proporciona informacions sobre l'estat de conservació dels materials utilitzats, de si l'exemplar està complet o té errors (i si els ha anotat) i fins i tot del grau de coneixements del copista. Una dada curiosa d'aquests trasllats la trobem en el pròleg de la *Crònica de cavallers catalans* de Francesc Tarafa, en què Vila especifica que no és molt acurada «per no ésser molt bon gramàtich lo escriptor d'ell, que era un criat meu, y estar jo molt ocupat en lo sobredit llibre de armoria que estic fent».¹⁷¹

Fetes aquestes anotacions, descriurem a continuació les tres obres escrites per Jaume Ramon Vila, tot incidint en el text nuclear de la present tesi doctoral, el *Dietari*. Hem d'advertir que

¹⁶⁹ ACA. Mon. His. v. 2484, f. 7v.

¹⁷⁰ ACA, Mon. His., vol. 2484, f.8v. Transcripció de J. Riera i Sans (1993:454).

¹⁷¹ Citem a partir de Batlle (1999:123).

els investigadors han atribuït a l'autor dos textos memorialístics, l'obra que editem i un seguit de notes breus corresponents a una segona obra memorialística; d'aquesta segona en descriurem els continguts i provarem la seua adscripció, o no, al gènere dietarístic en l'apartat corresponent.

1. ESCRITS PER SER LLEGITS

1.1. La vida del canonge Pere Font

Ja en una etapa bastant madura de la seua vida, als 45 anys, Jaume Ramon Vila engegava la seua única obra religiosa i, fins ara, l'única obra finalitzada i preparada per estampar que li atribuïm. A principis de l'abril de 1614 moria el canonge de la seu de Barcelona Pere Font i Jaume Ramon Vila iniciava automàticament la redacció d'un text al voltant de la seua vida, com ell mateix declara en el cos de l'obra, que roman manuscrita a l'Arxiu Capitular de la seu de Barcelona.¹⁷²

L'obra havia d'explicar, «més en estil jurídic que en frase de història» la vida del canonge Font. S'hi poden trobar narrats episodis sobre els seus primers anys de formació a Girona en Gramàtica, i el seu trasllat a Barcelona per estudiar Retòrica, Grec i Filosofia posteriorment. També recollirà el moment en què va entrar en la congregació de la companyia de Jesús, en el col·legi de Betlem el 1582 o quan va ser nomenat canonge de la seu de Barcelona el 1598. Si d'una banda fa referència a les etapes acadèmiques i vinculades a la doctrina, l'autor també hi incorpora altres capítols de caràcter més subjectiu com ara el capítol 20, «de la profunda humilitat que tingué lo canonge Pere Font» o, en el capítol 27, «de com lo canonge Pere Font preveu sa mort molt abans de succeir», la qual cosa ens indica que la relació entre ambdós era estreta. En aquesta línia, trobem múltiples indicis que els relacionen, com ara el fet que el nebot de Pere Font, Llorenç Font, va estar a casa de Vila quan estudiava Filosofia poc de temps abans de la mort del seu oncle,¹⁷³ com ja hem apuntat en parlar de la sociabilitat del nostre autor, o quan, quasi al final de l'obra, deixa constància de manera explícita que va tractar amb ell durant el temps que va romandre a Barcelona –calculem que des que entra a la companyia de Jesús el 1582 aproximadament i fins a la seua mort el 1614.

¹⁷² AC, ms. 156, concretament al f. 109r.

¹⁷³ AC, ms. 156, concretament al f. 64v.

Davant la qüestió de per què Jaume Ramon Vila decideix dur a terme aquesta obra, hem de tenir en compte, almenys, dues motivacions: d'una banda, com ja hem vist, el fet que tenia un vincle personal amb Font i, d'una altra, i segons ell mateix al·lega en el pròleg de l'obra, per proporcionar un exemple de vida pietosa a seguir als lectors diferent dels que sovint aporten les Sagrades Escripures.¹⁷⁴ Al capdavall, per al mossén era part de l'obra de Déu proporcionar tant als fidels com als infidels exemples de vides pietoses que serviren de guia per salvar les seues ànimes i reconciliar-los amb la fe cristiana, com en el seu temps feren sant Agustí, sant Antoni Abat o Ignasi de Loiola.

No solament desenvoluparà aquest segon argument llargament en el pròleg sinó que, a més, aportarà un seguit d'exemples de catalans virtuoses, «exemple en tota perfició y sanctedat»¹⁷⁵ en la doctrina religiosa d'entre el segle XVI i principis del segle XVII: Salvador d'Horta, fra Josep de Rocabertí, el pare Àngel Delpàs i Pincard, fra Miquel Audet, fra Antoni Vicenç Domènec, sor Àngela Serafina, el doctor Carles Perpinyà i fra Joan Guasch. Paga la pena destacar, per la seua relació amb l'obra que ací editem, que tant el pare Àngel Delpàs com sor Àngela Serafina es trobaran esmentats en els continguts el *Dietari*.

Per tant, l'objectiu de Jaume Ramon Vila és aportar una vida exemplar més, la de Pere Font, a la llista de catalans virtuoses abans esmentats, perquè va ajudar moltes persones de diferents estaments, segons l'autor argumenta quasi al final del pròleg que encapçala l'obra. El seu propòsit serà escriure'n la vida amb els recursos de què disposa, perquè remarca que Font era una persona molt recollida que no compartia els favors que Déu li feia, ni tan sols amb els seus familiars –com descriu en el capítol 20 que hem esmentat adés–, i aprofita per enumerar les seues fonts d'informació: actes de baptisme i confirmació, el grau de batxiller i el de doctor, així com la rectoria i canonicat, tot allò que ell sabia de Font de primera mà i, per últim, les coses que li havia contat la gent que el coneixia i que havien assistit a les exèquies. Certament en el cos del text trobarem diverses referències a inventaris i llibres que Vila va consultar per confegir l'obra, com ara quan Pere Font entra en la companyia de Jesús, que es descriu «com consta per los llibres de la dita congregació, recòndites en lo matex col·legi de Bellem» (AC, ms. 156, f. 6r) o quan pren possessió del canonicat a la Seu, que està narrat

¹⁷⁴ Concretament esmenta que «ordinàriament aquestos exemples de vides de sancts acostumen a mòurer més los que són més pròxims a nóstron temps y edats que los antichs y remots a nosaltres» (f. 7v). Citem a partir de Batlle (1999:125).

¹⁷⁵ AC, ms. 156, f. 8r.

«com tot més llargament consta per los actes y escriptures del manual número seté del dit any, recòndit en la escrivania del Capítol de la Seu, per lo discret Salvador Coll [...], escrivà major del Capítol» (AC, ms. 156, f. 25v).

Com trobarem de manera habitual en els textos originals i en els trasllats de la nòmina d'aquest autor, Vila sovint sentia la necessitat de remarcar quines havien sigut les seues fonts d'informació i que allò que hi escrivia era verdader i estava provat, i en aquest cas, també ens ho fa notar:

de la qual [*i.e.* obra] testific y afirmo que tot lo contingut en ella ésser molt gran veritat, axí per haver-ho jo tractat molta part de sa vida, que fonch tot lo temps que estudià a Barcelona y fonch après canonge d'ella, com per las persones qui fora de aquest temps lo tractaren [...]. De tot lo demés que en lo discurs està posat, ho he sabut y averiguat ab gran diligència y cuydado.¹⁷⁶

Vila diu que les persones properes a Font per bona voluntat i sense que ell els preguntara li havien proporcionat tota la informació que necessitava per a l'escriptura de la seua obra, i ens dona a entendre pràcticament que la redacció de l'obra del canonge Font era una voluntat divina més que una intenció del propi autor.¹⁷⁷

A més de les motivacions que el duen a escriure la vida del canonge, el pròleg ens ofereix una descripció de com ha confeccionat el relat i es reserva un espai d'«advertència» per explicar que quan es referisca a fragments de les Sagrades Escripures ho farà mitjançant un sistema numèric per no repetir passatges i que, quan una informació s'haja d'esmentar en més d'una part de l'obra, també es podrà recuperar mitjançant un sistema de numeració que aplica al text –concretament amb la numeració dels capítols però també dels paràgrafs–, de manera que evita repetir informacions en un fragment si ja han estat tractades en un altre i, alhora, s'estalvia multiplicar el volum de l'obra. Ben segurament siga un sistema de citació molt semblant al que hem detectat en diverses ocasions al llarg d'una altra obra de factura

¹⁷⁶ AC, ms. 156, f. 109r.

¹⁷⁷ AC, ms. 156, f. 10r. Concretament diu «que lo dia de son òbit se trobasen tots vius y en Barcelona y sens anar-los jo a sercar, essent tots ells de parts prou distants de Barcelona, ne me vinguesen a dir y informar tot lo que a mi me faltava a saber de sa vida». Citem a partir de Batlle (1999:127).

seua, el *Dietari*, tot i que aquest extrem no ha estat mai remarcat per la crítica i no s'hauria dut a terme exactament igual.

Cal que fem notar encara un detall més en relació al propòsit de l'obra. En el pròleg deia que deixava l'obra enllestida per a la seua impressió però que

jo no pretenc estampar-la sinó que estiga recòndida en lo Arxiu de la seu de Barcelona, però si en algun temps és servit lo Senyor, per a més glòria sua y bé de la santa Iglésia, que la vida y actes meravellosos de aquest sant home isquen a llum i-s manifesten a tots¹⁷⁸

Trobarem, en relació amb aquesta afirmació, diverses contradiccions: d'una banda, l'autor ja havia remarcat de manera explícita que la redacció de la vida del canonge Font havia de servir d'*exemplum* per salvar l'ànima d'altres persones, però si el document roman recòndit en l'arxiu del Capítol difícilment podrà complir la funció per a la qual ha sigut pensada i escrita; al seu torn, en posar els exemples de catalans amb vides pietoses s'ha referit a les obres impreses sobre les seues vides i miracles, amb la qual cosa recorda, encara que siga implícitament, la utilitat d'imprimir i difondre aquesta mena de materials. És a dir, dels seus mots, una *captatio* ben habitual, es dedueix que no estava pensant en una publicació al moment però, a la vegada, quasi afirmava que deixava el material enllestit per a aquest propòsit.

De la mateixa manera, diu deixar enllestida l'obra, mentre que quasi al final del pròleg fa notar que si algú altre volguera iniciar l'empresa d'escriure la vida i bones accions del canonge es podria basar en els treballs que ell allà havia deixat per escrit: «púgan servir tots aquestos treballs y diligèncias de llum y guia als qui ab més erudició y sperit voldran emprendre tan santa obra»,¹⁷⁹ una idea que remarcarà en les pàgines finals de l'obra quan comunica que, com que no es coneixen totes les «glòries» de Font com convé i no es poden provar, prefereix no fer-ne menció.¹⁸⁰ Malgrat tot, no dubtem que l'autor, a diferència de la resta d'obres seues que ens han pervingut, l'havia enllestida per ser impresa i comptava, fins

¹⁷⁸ AC, ms. 156, f. 7v. Citem a partir de Batlle (1999:125).

¹⁷⁹ AC, ms. 156, f. 10v. Citem a partir de Batlle (1999:127-128).

¹⁸⁰ AC, ms. 156, f. 108v.

i tot, amb les aprovacions escrites de Rafel Garau, Pere Gil i Joan Ferrer al final del volum, datades del mes d'agost de 1616.

En conclusió, en aquesta obra escrita com a lloca del canonge i col·lega de l'autor es mostra una metodologia que després podrem identificar en altres textos que va produir –tant en els trasllats com en les obres originals– i que és producte de les seues motivacions i dèries personals, com tota la seua producció escrita, creada per satisfer les seues inquietuds humanístiques d'interessos d'allò més variats.

1.2.El Tractat d'armoria

Malgrat que no és el nostre objectiu proporcionar un estudi complet de l'obra, que bé mereix una anàlisi aprofundida i molt extensa pel seu valor i pel volum que ocupa, sí que podem referir-nos ací a alguns moments vinculats amb la seua redacció que van marcar la vida i la producció escrita de Jaume Ramon Vila. I és que, si hem de referir-nos a quina obra de Jaume Ramon Vila ha rebut més atenció a mans dels estudiosos i erudits, ja des dels temps de vida de l'autor, indubtablement parlem del *Tractat d'armoria*.

En primer lloc, aquest tractat heràldic és una mostra significativa dels interessos de l'autor – la historiografia, i concretament la historiografia catalana– i de com aquests van marcar la seua trajectòria vital i literària. Ho considerem així perquè les petjades de la seua activitat escrita s'inicien al voltant de 1600 amb el trasllat de la *Crònica* de Desclot, una data que coincideix amb les seues primeres incursions explícites en la redacció del *Tractat*, que ell mateix dona a conèixer en el pròleg de la còpia de la *Crònica de cavallers catalans* de Francesc Tarafa de l'any 1602, fent-nos saber que «per causa que per los darrers d'octubre de l'any 1602 empenquí, ab lo favor divino, fer uns llibres de armoria del principat de Cathalunya».¹⁸¹

L'esment no solament ens permet dibuixar la línia d'inici de la seua trajectòria en les lletres, de la qual no tenim certesa de més antecedents previs, sinó que, a més, ens permet vincular-lo amb el monestir de Sant Jeroni de la Murtra i també ens dona una bona mostra de la vàlua de l'obra i de l'autor entre els seus coetanis i els investigadors posteriors. Si bé en l'apartat biogràfic ja ens hem referit a la seua relació amb els jerònims de Badalona, cal fer notar que,

¹⁸¹ AHCB, ms. B-131, f. 0. Citem a partir de Batlle (1999:123).

tal i com apuntava Aymar (1999:693), Sant Jeroni de la Murtra havia tingut diversos propietaris abans dels jerònims i és lícit conjecturar que havia acumulat un fons bibliogràfic important que podria haver servit de base documental per al *Tractat d'armoria*, el qual, segons descriuen els testimonis del monestir, es va escriure –almenys parcialment– en el cenacle que Vila sovintejava i del que era un gran benefactor; ben segurament aquestes hipòtesis sí que són certes, i és fàcil de relacionar l'interés en l'heràldica del mossén amb els escuts d'armes que decoren i ornamenten el claustre del monestir i amb el fet que gran part del tractat és autògraf.

Aquesta obra magna de l'heràldica catalana hauria tingut ocupat l'autor des del 1602 fins el 1623, per les dades que coneixem,¹⁸² o ben segurament fins la seua mort. El *Tractat*, que actualment es guarda a la BC (ms. 2319),¹⁸³ està conformat per quatre volums en foli major amb folis de format menor, amb foliació aràbiga, il·lustrat amb nombrosos escuts i la mà que copia correspon quasi en la seua totalitat a Jaume Ramon Vila, tot i que n'hi ha d'altres coetànies. Vila hi ofereix informació molt detallada sobre els llinatges de Catalunya (Batlle 1999:15); i, segons diu Riquer (1983:65-66), conté uns 5000 escuts dibuixats i blasonats alhora que remarca que «és un autèntic monument de l'heràldica catalana del segle XVII i la darrera obra considerable on, abans d'arribar als temps moderns, s'utilitzà el català heràldic».

Serra i Postius l'any 1726 descrivia el procés que havia seguit Jaume Ramon Vila per a confeccionar aquesta obra magna, i ens fa notar que passava hores i hores buscant i epilogant notícies, comprovant les informacions que llegia, pintant i descrivint els escuts d'armes amb diligència, acompanyats d'una cal·ligrafia acurada; conclou la descripció al·legant que «es una obra tan cabal, tan perfecta, copiosa y noble que se duda se encuentre otra igual en España» (1726:336). Més endavant Torres Amat (1836:655) agafava el testimoni a Serra i Postius i ampliava la descripció de l'obra i l'exalçava com a «muy admirable el primor y

¹⁸² Sabem de cert que en va treballar fins el 1617 perquè es va referir a la mort del seu col·lega Marc Antoni de Navel però Roca (1918:12) apunta que en un fragment del trasllat dels *Diàlegs* d'Antoni Agustí proporciona una dada que permet allargar el període de redacció fins als anys 1622 o 1623.

¹⁸³ La base de dades de Manuscrits Catalans de l'Edat Moderna aporta dades sobre l'estructura general dels volums que conformen el *Tractat*: «generalment s'escriu només al *recto* del f. (excepte a IV, l'únic que Vila deixà gairebé enllestit) [...] es dibuixa una graella a cada f., en què un pintor afegeix els escuts il·luminats o els perfils preparats per la col·lecció (de vegades es deixen f. en blanc per a aquest propòsit); darrere de cada f. amb escuts n'hi ha un o més per als blasonaments i possibles notes històriques; l'obra restà inacabada: a banda dels perfils no omplerts, falten el text i el blasonament corresponents a molts escuts» (MCEM, núm. 247). També podem trobar una descripció parcial de l'obra dins Roca (1918:10).

hermosura, y la exactitud del dibujo» i també esmentava que «esta obra de armería es muy a menudo consultada no sólo por los catalanes, sino también por muchas familias de otros reinos».

Efectivament, l'afirmació de Torres Amat es comprova mitjançant diversos testimonis escrits que expliciten el coneixement de l'obra i la seua consulta. Batlle (1999:114) ja ens posava sobre l'avís que la fama de Vila com a heraldista li havia merescut ser un dels fedataris en diversos processos en què es requeria un expert en la matèria, així com en el procés per a l'exaltació del lloctinent de Catalunya Francesc de Borja el 1611. Madurell (1946:3) també se'hi refereix en un acte notarial per certificar els blasons de fra Onofre Salt. Hi descriu els volums¹⁸⁴ i el procés de la manera següent:

El acto originario citado [*i.e.* el certificat dels blasons de fra Onofre Salt] [...] tuvo lugar en el domicilio o acostumbrada residencia del aludido docto y benemérito presbítero Jaime Ramon Vila, que según el citado documento se localiza en la calle d'En Borra, frente a la monasterial iglesia de Santa Maria de los Ángeles y del Pie de la Cruz de nuestra ciudad. [...] Atendiendo gustoso a tal solicitud, Jaime Ramon Vila [...] facilitó los antedichos libros nobiliarios a presencia de dos calificadas personas avecindadas en Barcelona, en calidad de testigos instrumentales.¹⁸⁵

Uns pocs anys després que Torres Amat confegira la seua obra, Balaguer (1863)¹⁸⁶ es refereix al *Tractat*, específicament als passatges que descriuen l'arribada de Colom a Barcelona després del descobriment de les Índies, però la manca d'una referència explícita d'on trobar aquella informació ja ens fa notar que no ha pogut accedir als volums, i que ja no són a Sant Jeroni de la Murtra. Ja en el segle xx és Roca qui ofereix el primer estudi una mica més complet i, posteriorment, ha estat objecte d'algunes reflexions a mans d'altres investigadors –Madurell, Riquer i Batlle, entre d'altres– com ja hem indicat en apartats anteriors. Ens trobem, doncs, amb una obra el valor de la qual traspassa els segles, des del moment en què fou escrita fins a l'actualitat.

¹⁸⁴ Concretament fa saber que és una «obra manuscrita, dibujada y pintada por las propias manos del tan ilustrado sacerdote barcelonés Jaime Ramon Vila». No sabem exactament en què es va basar per atribuir l'autoria dels dibuixos al mossén, que ningú més ha gosat atribuir-li directament fins ara.

¹⁸⁵ Madurell (1946:3-4).

¹⁸⁶ Concretament, al volum V, p. 668.

Encara hem de fer notar, pel que fa al ressò i la consulta del *Tractat*, que l'obra havia adquirit tanta fama que era coneguda més enllà de l'entorn proper del mossén, com ho demostra una missiva del 1622, a la qual ja ens hem referit adés, en què Jaume Ramon Vila respon al comte de Guimerà, Gaspar Galceran de Pinós i Castro, després que aquest li demanara un exemplar de l'obra, excusant-se per no poder-li-la fer arribar:

Me haze merced de significarme en su carta de 24 del passado mes de hebrero, la qual reseví a los 19 deste mes de marso, y con ella muy grande merced con la que vuestra señoría me haze en mandarme le sirva con embiarle copia de mis mal limados borrones. Sirviera a vuestra señoría con ellos con mucha voluntad si fuesen del asunto que an informado a vuestra señoría y consistieran en un solo volumen, pero como son muchos, que temo no passen de ocho volúmenes o cuerpos de libros, de papel de la forma mayor que llamamos acá, y el sujeto dellos no es tan estendido como an informado a vuestra señoría, no le podré servir en esto con la satisfacción que querría, que por no faltar del todo a lo mucho que deseo y devo servir a vuestra señoría diré en la major brevedad que me fuere posible lo que en todos ellos se va tratando.¹⁸⁷

En aquest fragment l'autor deixa entreveure que el seu projecte heràldic era conegut fora de la ciutat comtal, i que era per aquest motiu que havia arribat a oïdes del comte de Guimerà – que, tot i que havia nascut a Barcelona i potser conservava un cercle de contactes, el 1622 ja vivia a Saragossa– malgrat que li fa saber que la seua obra no és allò que li han dit i, en descàrrec del seu interès que no podrà ser satisfet amb l'enviament d'un exemplar, procedirà a explicar-li els continguts de l'obra i el procés de redacció que ha seguit.

En un primer moment l'obra havia de comptar amb un únic volum que descriguera les armes dels cavallers catalans, «dende [*sic*] los primeros y más antiguos asta los últimos que sean armados y se arman de cadaldia, empesando este libro por las armas de los nueve barones, con su capitán, Otger Cathaló» i, a continuació altres títols antics i moderns de Catalunya; els havien de seguir també les dels títols militars. Ja advertia aleshores que el llibre era tan gran que l'havia dividit en diversos volums (i en comptava fins a 8). Una vegada va escriure les armes militars, en una segona fase, considera que hi ha d'incloure les armes del braç

¹⁸⁷ BNE, ms. 7377, f. 160r.

eclesiàstic i reial, que haurien d'ocupar dos volums més. En una tercera fase de redacció s'adona que els tres braços representen el cos del Principat de Catalunya i que, per tant, s'hi ha d'incloure el cap: «las armas de iglesia romana, y dempués, por las de todos los reyes [y] senyores que an dominado y senyoreado el Principado de C[a]thalyunya».¹⁸⁸

Després d'aquesta explicació afegirà que és una obra que compta amb moltes pintures i que aquest és un altre motiu pel qual no li la pot fer arribar. Val a dir, però, que en conjunt la missiva de Jaume Ramon Vila és una mostra excepcional del procés de confecció del tractat heràldic i una demostració de la seua capacitat per estar informat d'allò que s'escrivia al voltant de la temàtica historicista que tant l'interessava ja l'any 1622, a l'edat de 53 anys. Perquè en parlar de les cases provinents d'Alemanya i França que haurien restaurat Catalunya, s'excusa de no tractar el tema amb detall tot adduint que Esteve de Corbera està enllestint una obra d'aquesta temàtica –*Cataluña ilustrada*– amb la qual ell està totalment d'acord.¹⁸⁹ Per tancar les referències extretes de la correspondència en relació al *Tractat*, la resposta de Guimerà ens proporcionarà una mostra més del prestigi que ja havia assolit Jaume Ramon Vila en aquell moment, específicament quan el comte li fa saber que: «no desconfio que, de poderlos ver, s.m., en la brevedad que los ayres de la patria me pueden llebar algun día, con que jo ansio para aprender en ellos de su erudisión de vuestra merced, de que estoy agradetidísimo de la satisfasión que tiene de mi y de la merced que me haze».¹⁹⁰

Tornant als continguts de l'obra, s'hi inclouria, a més d'ocupar-se dels llinatges catalans, un espai per tractar un tema d'interés de l'autor en l'últim volum: la història de Catalunya. Mitjançant els «Discursos ab los quals se prova que las armas reals de Aragón tenen de estar en lo escut real dels reys de Hespànya, a mà dreta de las armas reals de Castella» (f. 87-96v), J. R. Vila va criticar, com indica Batlle (1999:115), els fonaments del Consell Reial castellà i, ahora, va fer una defensa del sistema de govern tradicional de Catalunya.

¹⁸⁸ BNE, ms. 7377, f. 160v-161r.

¹⁸⁹ Aquesta dada ens ha de fer pensar com era Vila coneixedor dels continguts de l'obra de Corbera, que encara no estava publicada. La relació entre els dos no ens ha de sorprendre si tenim en compte que formaven part del cercle erudit barceloní d'entre 1620 i 1630 (marge temporal que es correspon amb la missiva que extractem ací), en aquest context no seria gens estrany pensar que haurien mantingut una correspondència per tractar d'interessos comuns com la historiografia catalana. Al seu torn, Esteve de Corbera podia servir de nexa entre Vila i el comte de Guimerà, amb qui Corbera també s'escribia (Baró 2009:113). Ens n'hem ocupat més amunt, a l'epígraf «La xarxa de sociabilitat».

¹⁹⁰ BNE, ms. 7377, f. 162r.

L'objecte de reflexió dels «Discursos» és, aparentment i com anuncia el títol d'aquests, sobre com s'han de disposar les armes reials de Castella i Aragó en l'escut dels Reis Catòlics, però la realitat subjacent és una altra: el text ha de servir per reivindicar el sistema constitucional català, fonamentat en les seues lleis i els seus privilegis, i criticar com els castellans tracten d'imposar-s'hi i anul·lar els drets antics de la Corona d'Aragó. A més a més, l'enemic castellà es representarà i es criticarà a través de la figura d'Isabel de Castella, de qui diu, ja en el primer paràgraf dels discursos, que va actuar amb gran sobergueria (i aquest serà el qualificatiu més lleuger dels molts que li dedicarà), la qual representa el punt de partida de les intrusions dels castellans en la llei catalana.

El text es distribueix en 20 discursos que són una mostra gens menyspreable de la vessant historiadora de Jaume Ramon Vila, en la línia del conjunt del *Tractat*. Arranca l'argumentari amb la descripció d'Enric IV de Castella, de qui remarcarà la seua falta de valentia —«sos privats feyen de ell tot lo que volien»¹⁹¹— a més del fet que era poc estimat i respectat pels seus vassalls, i fins i tot l'acusa d'estèril —referint-se al naixement d'una filla que popularment s'ha identificat com a bastarda, la Bertraneja. La seua falta de coratge, juntament amb els rumors de la filla il·legítima, li valdrien que part dels seus vassalls castellans nomenaren la seua germana Isabel princesa amb el beneplàcit temporal del monarca. La vacil·lació constant del rei incentivà, en opinió de Vila, que els castellans optaren per casar la infanta Isabel amb algun príncep «que fos persona valerosa y de parts per a que ab son amparo y favor poguesen resistir a les fluxedats y mals consells que lo rey de sos privats tenia»,¹⁹² i així seria com es va tramar el posterior matrimoni entre Isabel de Castella i Ferran d'Aragó. Notem ja que Vila ens descriu un monarca castellà incompetent, una infanta aparentment incapaç de succeir-lo sense el recolzament d'un príncep valerós i, finalment, la figura de Ferran d'Aragó que serà l'encarregar d'aportar tots els valors que manquen en la monarquia castellana.

A la mort d'Enric de Castella, com ja és ben sabut, hi haurà alguns altercats al territori per escollir qui ascendeix al tron, el qual finalment va recaure sobre Isabel, i poc de temps després, quan mor el rei don Joan d'Aragó, Ferran esdevé rei de la corona catalanoaragonesa. S'hi destacava, una vegada més, la bona mà de Ferran com a monarca perquè «ab son gran

¹⁹¹ BC, ms. 2319, f.87r.

¹⁹² BC, ms. 2319, f.87r.

valor y prudència ho apasiguà y allanà tot», referint-se als conflictes del regnat de la muller.¹⁹³

El discurs tercer aclareix perquè, davant el matrimoni d'Isabel i Ferran van haver de dur davant el Consell Reial de Castella la causa de qui havia de succeir en el tron castellà, el qual determinà que Isabel n'era l'hereva natural. Això va implicar l'enuig de Ferran a qui, segons Jaume Ramon Vila, va poder tranquilitzar la seua esposa fent-li reflexionar que «de què tenia pena ni demostrave desgust, perquè los Regnes de Castella per a qui los volia ell sinó per a sos fills, y pos ho éran dels dos què importave més que·ls eretasen per successió de l'hu que de l'altro?» (f. 88r).

Aquesta reflexió, junt amb l'apunt que dona Isabel «sabia disimular quant li convenia», (f. 87v-88r) representen el tret d'eixida a un llarg argumentari que anirà caracteritzant progressivament la reina com una dona tirana que volia participar de la política a primera fila i fer-se escoltar i obeir. Ho demostra amb el fet que tota la documentació jurídica passarà a anar signada per ambdós «Nos los reys» «o manem los reys» (f. 88r), i que va donar lloc a l'anècdota que recull l'autor: quan la reina va tenir una de les seues filles, segons narra Vila amb molt d'enginy, «prengué ocasió un truà (conforme ho referexen molts) de exir ab una gràcia un dia que la reyna havia parida una filla, que exint de palàcio cridà a grans crits “Los reyes an parido, los reyes han parido y están ja libres”» (f. 88r).

Es refereix, a més, a la política establerta d'anomenar els reis alternant els títols d'ambdós per no donar preferència a una corona per sobre de l'altra, però en les ordinacions, que es feren a Castella, es va pintar l'escut reial situant els blasons com els coneixem en l'actualitat, la qual fita Vila remarca dient que

pintaren a son plaer posant sempre primer lo títol de Castella que lo de Aragó, usant en assò de potència y rigor y no de dret ni justícia. Y perquè la sobergueria que la reyna y sos consells feyen a la casa real de Aragó y als regnes de aquella constàs millor y més evidentment, ordenaren de més avant la composició y armoria de l'escut real que los dos reys tenían de usar, y que restàs après ab tots los successors (f. 88v)

¹⁹³ BC, ms. 2319, f. 88v.

Ho feien així, a més, perquè tant Isabel com els seus vassalls consideraven que era més important el Regne de Castella que el d'Aragó, la qual cosa acabà acceptant Ferran «per la pau ab sa muller [...] y per honrrar la casa de Castella, de hont ell devallave per línea masculina» (f. 89r). En aquest punt es trenca la visió lloable del rei, que passarà a ser una persona sense interès ni sang i es descriu com un flux i acovardit de la seua esposa. Si ens hi fixem detingudament, sols amb la revisió dels continguts i l'argumentari d'aquests 6 primers discursos ja ens valdria per entendre que la llei primera per a l'autor és la defensa de la Corona d'Aragó i Catalunya representada en el seu escut d'armes, i davant d'aquest fins i tot els monarques poden ser objecte de la seua cruel crítica. Però Ferran d'Aragó acaba trobant la redempció de la ploma afilada de Jaume Ramon Vila quan, després de la mort d'Isabel, separa tot allò que administrativament havia unit amb Castella i s'esposa en segones núpcies amb Germana de Foix, els descendents del qual haurien heretat la Corona d'Aragó i dona Joana hauria encapçalat la corona castellana; la mort de l'infant, però, va trencar l'estratègia del rei catòlic tot i que li valia la salvació als ulls de l'historiador que ens ocupa.

A partir del discurs huité i ja fins al final del text se centrarà en revisar l'argumentari esgrimit pels castellans per defensar la posició de les seues armes en el conjunt dels Reis Catòlics i anar desmuntant un per un aquests arguments. Malgrat que ací no ens podem detenir a revisar els continguts de cadascun dels epígrafs, sí que és interessant remarcar alguns dels argumentaris que s'hi exposen, com ara la discussió sobre els orígens de cada territori, la revisió que fa l'autor de la descendència dels reis d'Aragó, deixebles de Garcia Ximenes, primer rei de Sobrarbe i Ribagorça (molt superior a la línia successòria castellana encapçalada per don Pelayo). També discutirà l'argument que Castella té més terres, remarcant que la Corona d'Aragó té dominis fora de la Península i que els seus monarques sempre han augmentat els territoris que havien heretat en ascendir al tron, de manera que posa en valor la seua faceta de capitans valerosos capaços de conquerir terres. Llança un nou atac a Castella en referir que els reis de la Corona d'Aragó sempre s'han desposat amb filles de reis i d'alts llinatges com el seu, de manera que la seua sang és pura i perfecta, i no hi ha lloc per als bastards (recuperant així la història de la filla bastarda d'Enric IV):

En lo que toca a la limpieza, conservaren-la ab tanta perfecció que may admeteren en son llinatge no sols a bastarts ni personas particulars (com dit està), però ni donas de mala fama ni fillas de moros, encara que ja fósan batejades per principals, ni fillas de

reys que fósan; lo que no saberen fer los reys de Castilla ni de otros regnes, com consta plenament per las històrias d'ells matexos que, per ésser tantas y tan verdaderas y cosa tant pública, se déxan de sitar. (f. 92r)

No sols ataca l'honor dels reis castellans sinó que quasi se'n burla dels seus escuts d'armes perquè descriuen l'etimologia del territori i no proeses, al contrari dels blasons de la Corona d'Aragó. Encara més, afegeix el valor de bons cristians i el títol de catòlic que acompanya els monarques catalanoaragonesos per mèrits propis i no per unió matrimonial, com és el cas dels reis de Castilla. I, una vegada més, en el discurs 15 argumentarà que el rei Ferran mereixia posar les seues armes a la dreta de l'escut reial perquè havia conquerit Castilla en dues ocasions: quan la seua muller Isabel havia ascendit al tron i a la mort de Felip d'Àustria, marit de Joana, que en estar malalta no podia exercir el govern de Castilla i, com a conseqüència d'un seguit d'avalots, Ferran va haver de recuperar el control mitjançant la força. El que vol representar aquesta fita és que les armes d'Aragó són les d'un conqueridor i no les d'un conquerit.

Els tres últims discursos se centraran en parlar de la jurisprudència catalana i remarcar que la disposició dels blasons dels Reis Catòlics s'havia pactat en Castilla, i que ni les Corts castellaness ni el seu Consell Reial tenien capacitat legislativa sobre la Corona d'Aragó i, per tant, no podien fer lleis o pragmàtiques perquè no comptaven amb aquesta competència. Aquests darrers epígrafs estan molt més adreçats a reivindicar i alligonar en la contemporaneïtat de l'autor. Revisa quins són els trets que hauria de respectar una llei (ser justa, ser legalment legítima, comportar la pau dels territoris, ser útil i necessària i, per últim, ser notificada i publicada jurídicament), aportant els arguments necessaris per demostrar que la nova disposició de les armes no compleix cap d'aquestes preceptives. Afegirà, entre cadascun dels arguments, la idea que els territoris de la Corona d'Aragó són territoris lliures que es governen mitjançant el sistema pactista rei-Regne i que, per tant, els monarques no poden fer lleis o ordinacions fora de les Corts.

Conclou, per tant, que l'escut d'armes acordat a Castilla és fals perquè no s'ajusta al sistema de govern català i que, a més, els castellans actuaven amb tirania i no amb raó i justícia (f. 96r). Per suposat, totes aquestes idees sempre van reforçades amb exemples i amb referències a fonts bibliogràfiques d'altres autors que també n'han parlat, com ara a propòsit del conflicte

resultant de les concessions d'Alfons el Benigne als fills del seu segon matrimoni amb Elionor de Castella, que es recullen en la crònica de Pere el Cerimoniós i que Vila extracta:

com ho refereix lo rey don Pedro lo Serimoniós, son fill, en la Chrònica qu·ell matex compongué y escrigué tota de sa mà (que de present està en lo Real Arxiu de Barcelona), dient: “reyna, reyna, el nostre poble és franc e no és axí subjugat com és lo poble de Castella, car ells tenen a nos com ha senyors, e nos a ells com a bons vasalls e companyons”, resposta molt digna de ésser notada per ésser tant favorable del que anam tractant (f. 95r)

També recupera l'episodi en què Ferran I va afegir les armes de Sicília a l'escut reial: aquesta va passar per un acord en les Corts, que és el que ell considera que hauria d'haver-se fet en el cas dels Reis Catòlics i que, en no fer-ho, simbolitza aquests primers passos cap a l'anul·lació del sistema català i la incorporació a un sistema absolutista.

D'aquesta manera els discursos van encavalcant arguments i contraarguments en la pugna entre regnes que va ser objecte de molts textos i molts discursos en les èpoques anteriors a l'esclat de la Guerra dels Segadors, i que ens podrien orientar sobre la datació de l'escriptura d'aquesta part del *Tractat*. És probablement en aquestes pàgines en què descobrim amb més clàrícia el Vila historiador-polític, un perfil que, d'acord amb Duran (1991), que va encunyar el terme, prolifera en la primera meitat del segle XVII –en què coincidien les pugnes historiogràfiques entre els historiadors catalans i castellans amb altres objectius com cercar la promoció econòmica per part de les institucions i, en aquesta mateixa línia, preparar el terreny amb discursos ampul·losos sobre la defensa del dret i les Constitucions catalanes davant la tensa relació amb el monarca.

No entrarem a descriure ací l'evolució de la disciplina historiogràfica o com les teories i la voluntat crítica dels autors s'apliquen o no als seus textos, però sí que podem veure en l'exemple adduït més amunt com en aquest tipus de discursos encara es poden trobar històries quasi fantàstiques sobre els orígens de la nació catalana, l'ús de les tradicions bíbliques i clàssiques per a bastir-ne la base argumental –ací representada en les llegendes dels gots, de Guifré el Pelós i Otger Cataló. Específicament en l'obra de Vila, aquestes referències, conjuntament amb la dels barons catalans i la història de Garcia Ximenes, primer rei de

Sobrarbe, no sols formen part del *Tractat* sinó que també es podran trobar referides en el *Dietari*.

Cal remarcar que l'objectiu últim dels «Discursos» no s'adscriu de ple amb la temàtica de l'obra, si bé fa servir l'argument de l'escut d'armes per desenvolupar una idea molt més profunda: el rei no pot aplicar cap llei, pragmàtica o ordenació que no haja passat primer per les Corts dels territoris de la Corona d'Aragó i s'haja aprovat seguint el sistema pactista actiu i vigent, segons ells, des de sempre.

Ens hem de referir encara a un element més del *Tractat* que considerem rellevant perquè impregna tota l'activitat escrita de Jaume Ramon Vila que coneixem: la metodologia a l'hora de crear un text. Com ja havíem vist en descriure la *Vida del canonge Pere Font* i més endavant veurem amb el *Dietari*, l'autor escriu les seues obres combinant la redacció original i les fonts bibliogràfiques o d'arxiu que té al seu abast. La seua consciència sobre com s'han d'escriure els textos de caire històric és més que remarcable, malgrat que l'aplicació no deixa de ser dubtosa i parcial, i aquesta consciència de fonamentar el discurs en materials externs és una constant en totes les seues obres.

En el cas del *Tractat*, les referències bibliogràfiques i arxivístiques són tan àmplies que ens han obligat a deixar de banda temporalment una possible catalogació de les lectures o obres que formarien part de la biblioteca privada de l'autor —que sabem que tenia a casa gràcies a l'inventari de béns de 1638. A més a més, en aquesta tasca hauríem de considerar els volums que tenia a la seua casa de Barcelona i els volums que podria consultar i treballar en les seues estances de Sant Jeroni de la Murtra, així com de les lectures cedides o puntualment conegudes per terceres persones. Pel que fa al tipus de fons i fonts que fa servir per redactar aquest tractat heràldic, trobem tant referències als arxius de Barcelona (Arxiu Reial, arxiu de la Catedral)¹⁹⁴ i d'altres com el de Ripoll o la Biblioteca Vaticana de Roma.

La quantitat de referències bibliogràfiques és pràcticament inabastable: tractats d'història, cròniques i annals de procedència diversa com la *Crònica d'Aragó* (1499) de Gauberto Fabricio de Vagad; *Crònica de los muy altos y esclarecidos reyes cathólicos don Fernando*

¹⁹⁴ Concretament en el f. 51, v. IV remarca el lloc exacte per trobar la informació que tracta: «está recòndit en lo Real Arxiu de Barcelona y posat de present en lo armari primer intitulat armari de Catalunya, en lo sac de la lletra A, número 221».

y dona Ysabel, d'Hernando del Pulgar;¹⁹⁵ *De rebus Hispaniae memorabilibus opus* (1530), de Lucio Marineo Siculo; la *Primera part de la història de València* (1538), de Pere Antoni Beuter; el *Libro de grandezas y cosas memorables de España* (1549), de Pedro de Medina; el *Compendi historial de Hespànyia* (1571),¹⁹⁶ d'Esteban de Garibay; els *Anales de la Corona de Aragón* (1562-1579), de Jerónimo Zurita o la *Historia General de España* (1601), de Juan de Mariana. De fora de la Península trobem textos com ara l'*Annalium et historiae francorum* (1588), de Pierre Pithou sobre els regnes francs, o la *Historica narratio profectionis et inaugurationis serenissimorum belgii principum Alberti et Isabellæ, austriæ archiducum*, un text de Jean Boch escrit per celebrar l'arribada de l'arxiduc d'Àustria i dona Isabel com a governadors dels Països Baixos el 1599.

Aquestes són sols unes poques referències de les moltes que s'hi poden trobar, com també volums sobre història eclesiàstica; és el cas, per exemple, de l'obra *Del senado y de su príncipe* (1617), del monjo cartoixà Joan de Madariaga; la *Historia pontifical y cathólica*, de Gonzalo de Illescas¹⁹⁷ o la *Lignum vitae ornamentum et decus ecclesiae* (1595), d'Arnold Wion que explicava la història de l'orde de Sant Benet. També trobem obres variades com la *Chronografía y repertorio de los tiempos* (1584), de Francisco Vicente de Tornamira, que diu aprofitar pel calendari gregorià (f. 40v), el *De natura rerum* (c.a. 703) de Beda o una obra de Johannes de Sacrobosco per demostrar que foren els romans els que van establir el sistema de comptar de quinze en quinze; s'hi esmenten, a més, referències a l'estudi epigràfic i heràldic en general i també l'estudi de geografies.¹⁹⁸

Totes aquestes fonts documentals les hem extretes del volum IV, l'únic que l'autor va deixar enllestit i que, per tant, ens fa pensar que tot allò que referència eren, certament, textos que coneixia de primera mà, ja foren fonts directes o indirectes. Els textos de vegades venen

¹⁹⁵ Aquesta obra va romandre inacabada a la mort de l'autor l'any 1493 i Sancho de Nebrija la publicà, d'acord amb el pròleg de l'edició de 1780, l'any 1545 a Granada juntament amb altres obres. Existirien encara diverses impressions més, totes a títol pòstum: el 1550 a Granada (atribuïda a Antonio de Nebrija), el 1565 a Valladolid (ja amb l'autoria de Pulgar reconeguda) i el 1567 a Saragossa (Pulgar 1780).

¹⁹⁶ Vila intitula així l'obra de Garibay *El compendio historial de las crónicas y universal historia de todos los reinos de España*.

¹⁹⁷ No podem determinar si es refereix a la primera o a la segona part de l'obra, que compta alhora amb diverses edicions ja en el segle XVI (Gacto 1992:23-24).

¹⁹⁸ Hi refereix una obra que estudia les efigies dels reis de Nàpols a mans d'Enrico Baso, que no hem identificat, i un compendi geogràfic d'un altre autor que no hem localitzat, François Suvert o Sauvert.

referits de manera genèrica, mitjançant el nom de l'autor i l'obra o mitjançant l'autoria i la temàtica del text que extracta o esmenta, la qual cosa ens fa dubtar de si realment l'havia llegida o si en sabia el contingut per terceres persones –perquè algú li havia fet arribar la informació, per exemple mitjançant una conversa amb algun dels seus col·legues del cercle erudit o fins i tot per correspondència escrita–; en canvi, en altres casos se'ns fa saber el volum, capítol o pàgina en què es troba la informació que li interessa, com quan es refereix als *Anales* de Zurita: «en lo capítol sisé del primer llibre dels seus *Annals de Aragó*» (f. 38r); o quan es refereix a l'obra de fra Diago: «en lo capítol 4 del llibre segon de la *Història del comtas de Barcelona*» (f. 38v); en l'obra de Fernando del Pulgar: «capítol 23 de la sua *Història*» (f. 75r) o, en darrer lloc, en l'obra de Pere Antoni Beuter: «en lo llibre segon de la *Chrònica* que fa de Hespanya en lo capítol 14» (f. 145r). En alguns casos, a més, descriu els continguts, la qual cosa que ens fa pensar que sí que havia llegit –o almenys consultat– les obres en qüestió, tot i que també pot ser que les referencie de segona mà.

En tot cas, aquesta tasca de recerca, lectura i anàlisi dels textos no deixava de ser una eina més per fonamentar un discurs subjectiu i parcial que havia de respondre a una tria ideològica conscient. No sols parlava dels continguts dels textos sinó que també aprofitava l'avinentesa per descriure la professionalitat (o l'absència d'ella) dels autors i de les seues obres, sent especialment crític amb autors com Jerónimo Zurita, però també amb d'altres que no li eren tan propers com Jean Boch.¹⁹⁹ De vegades de manera més subtil i en altres ocasions amb fórmules del tot explícites, tot aquest contínuum documental servia per bastir una opinió personal a través del contingut historicista, i és aquesta metodologia la que detectarem en tots els textos que coneixem de l'autor, sense que això ens impedisca valorar la seua vessant com a bibliòfil i grafòman.

De què va passar amb el *Tractat d'armoria* després de la mort de l'autor ja n'hem parlat en parlar de les últimes voluntats de l'autor, però cal remarcar que, a diferència d'altres volums perduts en l'exclaustració i incendi del monestir de Sant Jeroni de la Murtra el 1835, el *Tractat d'armoria* va tenir bona fortuna. Els volums van ser rescatats per un particular i és

¹⁹⁹ Concretament d'aquest ens diu que: per ser flamenc posa el seu punt d'atenció en unes fites concretes, mentre que «vol disimular y callar lo que a ell li convé per a sos intents y no declarar tant la veritat del fet, com és cosa molt usada entre authors fer-o de esta manera y ab estas disimulacions y cauteles per a las cosas que d'ells los convé [*al marge*: lo que an causat sospitas y opinions en sas històries, y que lo verdader que ells an escrit s'és tingut per fabulós]» (*Tractat*, v. IV, f. 134).

per això que Villanueva no en fa referència en la seua obra *Viaje literario a las Iglesias de España* (publicada l'any 1851) ni Balaguer (1860) pot extractar els fragments sobre l'arribada de Colom a Barcelona l'any 1493. Malgrat que va estar «desaparegut» temporalment, en les primeres dècades del segle XX Roca, que havia heretat l'obra, la va tornar a posar en valor en parlar-ne en el seu discurs d'entrada a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1918); posteriorment, els volums es van incorporar a la Biblioteca de Catalunya on romanen actualment a l'abast dels investigadors.

Per tant, el *Tractat d'armoria* és cabdal per entendre la faceta humanística de l'autor, la seua metodologia com a escriptor i historiador, alhora que ens val per veure la seua ideologia, la seua vinculació amb el cercle erudit i d'altres intel·lectuals coetanis. És una peça molt significativa de la trajectòria de l'autor que altres investigadors van considerar d'una qualitat tan excelsa que va ser consultada, extractada i referida en els segles posteriors a la seua escriptura i que, a dia de hui, encara espera un estudi complet. El *Tractat* va marcar tant l'escriptura de Vila com la seua vida i el seu cercle de sociabilització i, en definitiva, és cabdal per a l'estudi del nostre autor, sobretot si tenim en compte que les investigacions al voltant de Jaume Ramon Vila, la seua vida i la seua producció ens han arribat amb comptagotes i mitjançant aportacions aïllades i desconnectades les unes de les altres, sense arribar a construir un discurs unificat.

2. ESCRITS PER A LA MEMÒRIA. EL(S) DIETARI(S)

2.1. *El manuscrit B-100*

El manuscrit B-100 és l'únic testimoni conservat que conté part del dietari de notícies d'entre 1596 i 1601 de Jaume Ramon Vila. És una còpia parcial i va estar realitzat en l'entorn Dalmases, com ací explicarem. En primer lloc, considerem que el *Dietari* es va redactar en diverses fases: en una primera fase, l'autor acumula un seguit de notes documentals sobre allò que s'esdevé al seu voltant i que, o bé li suscita un interès personal, o bé considera que és rellevant a nivell social. Posteriorment, aquestes notes en format d'esborrany –o esborranys– prenent l'aparença textual del *Dietari* que hui podem llegir parcialment i es compilen en dos o més volums de notícies distribuïdes cronològicament, i que combinen materials autògrafs amb el trasllat de notícies, pamflets, cartes i d'altres documents d'unes característiques semblants. En tot cas, però, a hores d'ara apuntem cap a la hipòtesi que, com amb quasi tots els testimonis que conservem d'aquest autor, el *Dietari* autògraf –representat amb el símbol Ω – no va ser mai un document del tot acabat. Després en veurem els motius.

Posteriorment, en un moment que no hem pogut limitar en el temps però que situem aproximadament al llarg dels segles XVII i XVIII, es van produir, com a mínim, entre una i dos còpies a partir d'aquest testimoni autògraf. En aquests moments, i després d'una tasca exhaustiva de revisió bibliogràfica i de consulta dels arxius, les dades apunten cap a dues possibilitats en la transmissió del *Dietari*, que exposem just a continuació. D'una banda, considerem la possible existència d'una còpia –anomenada β – de la qual desconeixem el copista o l'entorn en què va ser realitzada, però que és podria haver dut a terme en el monestir de Sant Jeroni de la Murtra,²⁰⁰ o bé a mans d'un dels servents del mossén. Com que els jerònims, després de rebre l'herència, van haver de fer front a una llarga batalla legal amb els deixebles de Vila, no ens sobtaria que feren còpies de múltiples materials, com ara el *Dietari*. Tampoc resultaria difícil explicar que un dels seus alumnes, a qui encomanava el trasllat d'altres obres, fora l'autor d'una còpia del *Dietari*, però aquesta opció ens fa considerar la

²⁰⁰ Recordem que el monestir que va rebre la biblioteca de Jaume Ramon Vila per desig exprés de l'autor a la seua mort.

possibilitat que fora una còpia pensada per ser enviada a algú altre i obri tota una línia d'investigació difícil de resseguir.

I és que els prolegòmens de Fèlix Torres Amat, Albert Pujol i Pròsper de Bofarull a l'edició de la *Crònica universal* de Jeroni Pujades es refereixen de forma explícita a la conservació d'un dietari en dos volums «del erudito doctor Jaime Ramon Vila» (Miralles 2010:157). La breu descripció sí que apunta al fet que es tracta del *Dietari* que treballem –ens referim al text, no al testimoni–, però en cap cas explicita si es tracta del dietari autògraf o d'un trasllat confegit posteriorment, bé en l'entorn dels jerònims –tot i que l'absència d'aquesta dada no és determinant per atribuir-li l'autoria–, bé en un altre context. Siga com siga, amb aquestes dades podríem considerar, d'una banda, que es va dur a terme aquesta còpia que hem anomenat β o, d'altra banda, que el dietari autògraf es va conservar fins als anys trenta del segle XIX. Si, en canvi, el *Dietari* va ser copiat per un dels alumnes del mossén, ens hem de plantejar quin seria l'objectiu d'aquesta còpia: conservar-la a casa de Jaume Ramon Vila? Adreçar-la a Sant Jeroni de la Murtra? Adreçar-la a un altre destinatari? De les tres possibilitats que ací plantegem, considerem més versemblants la segona i la tercera, ja que no seria estrany que volguera cedir un exemplar manuscrit del seu dietari als jerònims –i per tant podem explicar que el manuscrit estiga, com diuen Torres Amat i companyia, en el monestir durant la primera meitat del segle XIX– o si no, que l'exemplar estiguera pensat per ser enviat o cedit a una altra persona, algun dels seus col·legues del cercle erudit o, fins i tot, algú amb qui s'escrivia, com ara el comte de Guimerà. Aquesta darrera hipòtesi, però, dificultaria explicar com després el testimoni retorna a la biblioteca dels jerònims o ens obliga a pensar en més testimonis de l'obra, una hipòtesi que no acaba d'encaixar amb la tradició textual del gènere de la memorialística.

Aquest testimoni (β), al seu torn, ens condueix a considerar la possible existència d'una altra còpia –que hem anomenat γ – que el prior del monestir, fra Isidre Boadella, hauria proporcionat a Torres Amat, Pujol i Bofarull, d'acord amb les seues paraules: «El digno prior de dicho monasterio, p. Fr. Isidro Boadella [...] ha ofrecido facilitar una copia de él a los editores». No sabem si aquesta còpia es va produir o sols va quedar en una sol·licitud que no va arribar enlloc. Independentment de si va existir el testimoni γ , les dades ens aboquen a tenir en compte l'opció que existira un testimoni del *Dietari* copiat en dos volums, i que va arribar fins a la primera meitat del segle XIX.

Si creiem, però, en l'existència d'aquests dos testimonis β i γ , hem de traçar paral·lelament una transmissió que ens conduisca fins al testimoni que editem ací –al qual hem anomenat A. El motiu és senzill: en el manuscrit B-100 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona es poden detectar tot un seguit d'intervencions sobre el text que no poden haver estat dutes a terme amb tant d'èxit per tres copistes diferents en un sol testimoni, que són, en definitiva, les mans que hi distingim. Ha d'existir, per tant, una còpia anterior en què tots aquests canvis es van introduir i sistematitzar, i aquesta tasca va ser empresa per un sol copista –a aquest testimoni l'anomenem α .²⁰¹ No podem discernir si aquesta còpia es produeix a partir del testimoni β (si va arribar a existir) o directament partint de Ω (si és que són testimonis diferents) però, en tot cas, però podria haver existit i, fins i tot, compartit prestatge temporalment amb l'autògraf o amb β ; probablement, una vegada confegit α , es va conservar en un lloc diferent, bé siga en un espai diferent de Sant Jeroni de la Murtra, o en mans d'algun particular. Potser algú va arribar fins al dietari (ens referim a Ω o β) conservat a Sant Jeroni –ja hem vist que la biblioteca va ser consultada al llarg dels anys– i va decidir copiar aquells passatges que li interessaven i que «s'enduria» amb ell.

L'existència d'un exemplar α ens permet justificar perquè es produeix un trasllat parcial i com, posteriorment, és l'exemplar que arriba fins al cercle Dalmases i es copia novament mitjançant tres copistes diferents –un dels quals és Joan Pau Colomer, bibliotecari dels Dalmases. No sols ens permet justificar aquesta transmissió de l'obra sinó que, d'acord amb els continguts del manuscrit que conservem, ens resultaria fàcil d'entendre que el 50% dels seus capítols estigueren dedicats directament a afers religiosos, sense tenir en compte tots aquells en què la religió apareix com a element transversal, una circumstància lògica i prototípica del moment històric i la societat moderna en què s'emmarca l'obra.

Pau Ignasi Dalmases va ser propietari d'una biblioteca molt important a finals del segle XVIII. Part dels seus volums provenien, segons indica Alòs (1916:28) del monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Les dades, doncs, connecten el monestir amb Dalmases i, per extensió, amb Colomer. A més, sabem que Pau Ignasi Dalmases va ser nomenat cronista oficial després de les Corts del 1701 – 1702, i posteriorment va posar en marxa la redacció d'una història de

²⁰¹ D'això en parlarem detalladament més endavant però, d'entrada, s'hi detecta una unificació pel que fa a l'eliminació de la numeració dels capítols, la reordenació dels continguts d'acord amb les indicacions de Vila, la selecció de continguts i l'eliminació d'alguns passatges que no podem entendre com a tries aleatòries.

Catalunya que mai veuria la llum (Voltes 1956:109,117; Campabadal 2006:196); però, és possible que aquest projecte incentivara la seua vessant col·leccionista i de compilació d'obres i, en aquest mateix entorn, l'obra memorialística de Vila podria haver suscitat el seu interès i afavorit la còpia del text. En aquesta mateixa línia, Torres Amat (1836:193) ja va esmentar com Dalmases, després d'ésser escollit cronista, va començar a compilar documents i registrar biblioteques. En qualsevol cas, podem establir un vincle entre aquests tres elements imprescindibles per a la transmissió del text fins arribar a l'únic testimoni que conservem, el manuscrit B-100 (A).

Considerem aquesta teoria tot tenint en compte que el testimoni a què ara apuntem –al qual anomenem α – va poder conviure en el temps i l'espai amb l'autògraf o amb el testimoni β , però en un moment donat, que situem aproximadament a principis del segle XVIII, es van separar. Altrament, difícilment entenem per què l'entorn dels Dalmases va escollir la còpia parcial del testimoni i no l'obra completa per al seu trasllat.

Per tancar aquesta primera possible transmissió del *Dietari*, recordem que el manuscrit A és, a hores d'ara, l'únic testimoni (parcial) del *Dietari* que conservem. Cap dels hipotètics testimonis que hem esmentat anteriorment ens ha pervingut, malgrat que la referència a una obra memorialística en dos volums de Jaume Ramon Vila arribi fins a la primera meitat del segle XIX. Per tant, hem de posar en dubte l'existència d'aquest testimoni β ? Si partim de la creença que Torres Amat i els seus col·legues sí que s'estan referint al mateix dietari que treballem nosaltres ací, perquè es refereixen a una obra que arribaria fins l'any 1601 –l'últim any de notícies del testimoni que conservem i expliciten l'autoria del testimoni, Jaume Ramon Vila–, podríem considerar que, efectivament, el testimoni β va existir, però ens és, ara mateix, impossible de demostrar.

Ara bé, si aquest testimoni en dos volums va arribar fins la dècada dels trenta del segle XIX, sols ens queda considerar que pocs anys després que els editors de la *Crònica* de Jeroni Pujades en foren coneixedors els volums desaparegueren en l'incendi que va sofrir el monestir de Sant Jeroni de la Murtra l'any 1835, després de l'exclaustració dels jerònims (Barraquer 1915). Si bé Barraquer esmenta que alguns dels volums de Vila van sobreviure a l'incendi i a un atac al monestir gràcies al pare Pere Casamada, les referències posteriors no

es al·ludeixen el *Dietari* sinó que parlen de «algunos libros» o «papeles» i sols es refereixen d'una forma més clara al *Tractat d'armoria* (Barraquer 1915:161).

La segona hipòtesi sobre la transmissió parteix d'introduir-hi una variable més. No podem assegurar que quan Torres Amat, Bofarull i Pujol parlen d'un dietari en dos volums estan referint-se a una versió completa del dietari o, simplement, a una versió amb els mateixos continguts i extensió que el testimoni que conservem però que formalment el disposava en dos volums. De ser així, els testimonis que hem anomenat β i α podrien servir els mateixos continguts i, en conseqüència, en cas d'existir l'exemplar γ , també tindria moltes semblances amb el manuscrit A, que sí que conservem. No podem, per tant, assegurar que el dietari autògraf de Jaume Ramon Vila comptara amb dues transmissions diferents –una completa i una altra de parcial– ni referir-nos a les possibles còpies que se'n deriven, perquè les informacions que acumulem no són suficients per confeir un *stemma codicum* de la transmissió de l'obra.

Si, com hem dit fa un moment, considerem que el testimoni que van consultar Torres Amat, Albert Pujol i Pròsper de Bofarull tenia el mateix contingut que trobem en el manuscrit B-100, però dividit en dos volums en lloc d'un sol volum, no caldria considerar l'existència d'un manuscrit α que continguera una còpia del *Dietari* complet. Aquesta segona hipòtesi ens ajudaria a explicar que els Dalmases hagueren tingut accés al *Dietari* parcial a través de Sant Jeroni de la Murtra, però ens obliga a considerar que el *Dietari* autògraf no es va conservar en el Monestir o que, si s'hi va conservar, no van poder accedir a la seua consulta i posterior compra. En tot cas, però, si van existir una còpia β i una α s'haurien d'haver separat abans de l'accés dels Dalmases i de Colomer al testimoni parcial.

Davant tantes qüestions que no podem resoldre, optarem per descriure el funcionament del testimoni que conservem, el manuscrit A, i tractarem de reconstruir parcialment l'autògraf a partir de tota la informació que amb comptagotes ens proporciona l'únic exemplar del *Dietari* que conservem.

2.1.1. Descripció codicològica

El *Dietari* de Jaume Ramon Vila es conserva a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i correspon a la signatura B-100.²⁰² Pel que fa a l'estat de conservació, es troba en bon estat, tot i que trobem algunes marques d'aigua a la part inferior dels primers folis i sols en un cas, a la pàgina 19, una taca de tinta impedeix la correcta lectura del manuscrit. Amb unes mides de 315 x 215 mm, el *Dietari* està enquadernat en pergami; hi consta «Dietari 1596-1601» indicat al lloc de l'exemplar, una enquadernació que fàcilment podem atribuir a un dels seus copistes, Joan Pau Colomer, qui va ser l'encarregat de relligar els manuscrits que formaven part de la biblioteca de Pere Ignasi Dalmases (Gudayol 2018). També va en aquesta mateixa línia la descripció de la nota preliminar del manuscrit, obra de Colomer, que especifica que consta de vint-i-un quaderns que entenem que ell va relligar o va fer relligar:

Lo present plech [~~conté~~] consta 21 coderns, y en ells se conté la vinguda de l'archabisbe de Tarragona y bisbe de Vich, per ocasió de fer lo procés per la canonització de sant Ramon de Penyaafort en lo any 1596, juntament diferents fets y coses passades en Catalunya fins a l'any 1599. Lo últim capítol que s troba en aquest plech és una relació de quant lo diputat militar anà a València per dar la norabona el rey de casament, y entrà en València a 23 de abril 1599, y altres coses, fins a la entrada féu lo embaxador percià en Barcelona, a 15 de juliol 1601, per anar a la cort de Espanya

El manuscrit es compon de 432 pàgines,²⁰³ compta amb una nota enganxada en el foli preliminar, com ja hem dit fa un moment, i la successió d'esdeveniments que recull comencen en el foli segon. La numeració de les pàgines és moderna, a llapis, i podem trobar-hi reclams en la majoria de les pàgines, tant al *recto* com al *verso*.

Com ja hem avançat en la descripció de la transmissió de l'obra, estem davant una còpia parcial duta a terme per tres mans, una de les quals el MCEM identifica amb Joan Pau Colomer (concretament de la pàgina 132 a la 173), juntament amb altres dues mans no identificades (la primera copia de la pàgina 1 a la 132, i la segona la pàgina 34, de les pàgines

²⁰² Podem trobar una descripció completa del manuscrit i dels capítols a Duran (1998:63-69). Vegeu també MCEM (núm. 934).

²⁰³ L'estructura és: f.[1] prel. + 432 pàgines + [2] folis en blanc.

45 a 47 i de la pàgina 173 fins al final). Tot i que parlarem dels trets d'aquests tres copistes més endavant, podem avançar que la seua intervenció sobre el manuscrit degué ser molt poc significativa o, si van dur a terme alguna modificació rellevant, aquesta ha passat inadvertida als nostres ulls atès que, per motius que desenvoluparem en l'apartat corresponent, treballem amb la hipòtesi que els canvis significatius sobre el text es van produir en un trasllat anterior al manuscrit B-100 –l'anomenat α –, i que, en conseqüència, els copistes d'aquest exemplar es limitarien a reproduir.

Sobre la procedència del manuscrit que ací estudiem, la nota enganxada en el full preliminar, així com la identificació d'una de les mans que copia el text, ens aboca a pensar que el trasllat es va produir en l'entorn dels Dalmases. Ana Gudayol escrivia al voltant de la biblioteca de Pere Ignasi Dalmases amb motiu del tres-cents aniversari de la mort de l'intel·lectual; en aquest article, com en altres fonts que se n'han ocupat, la vinculació de Joan Pau Colomer amb el cercle Dalmases està més que provada.²⁰⁴ Malauradament, no molts treballs han aprofundit a descriure la figura de Colomer de manera suficient com per saber el seu grau d'implicació en la tria dels materials que s'incorporaven a la col·lecció de Dalmases, o si podria haver donat indicacions rellevants per al trasllat de les obres, com ara la selecció de continguts específics del gruix d'una obra, com passa amb el *Dietari*.²⁰⁵ Segons Gudayol (2018), la tasca de Colomer en la biblioteca es va basar a separar les obres manuscrites de les impreses, enquadernar els manuscrits i afegir-hi els impresos, resums i taules de continguts que trobem a l'inici d'alguns volums manuscrits.²⁰⁶ Però cal advertir que el prevere Joan Pau Colomer no va limitar la seua vida a ser el llibreter dels Dalmases, sinó que treballava en les seues còpies i en materials originals, molts d'ells vinculats a l'heràldica, i va ser autor de l'obra *Nobiliario de Catalunya* que, segons documenta Torres Amat (1836:184), es va incorporar a la biblioteca Dalmases, juntament amb altres volums de confecció pròpia.²⁰⁷

²⁰⁴ En la BC es conserva un manuscrit (ms. 677) intitulat *Catàleg dels impresos existents a la Biblioteca Dalmases*, dut a terme per Colomer. També s'hi refereixen Torres Amat (1836) i Miralles i Toldrà (1997).

²⁰⁵ Per exemple, en el cas del trasllat del *Dietari*, la porció que copia Colomer no s'adscriu a cap temàtica concreta o a un període concret, sinó que copia unes 40 pàgines de les notícies d'entre 1597 i 1598.

²⁰⁶ És el cas del trasllat que ens ocupa, que compta amb una nota a l'inici i que hem citat més amunt.

²⁰⁷ Malgrat unir-se a la col·lecció Dalmases, es poden identificar mitjançant el seu ex-libris.

En cas que el manuscrit A formara part de la biblioteca Dalmases, com indiquen les descripcions del MCEM, tenim documentació que ens permet resseguir la llibreria després de la seua conformació, en què s'integraven volums provinents de Sant Jeroni de la Murtra i, ben segurament, alguns dels volums provinents de la biblioteca de Jaume Ramon Vila. Gudayol explica que una bona part dels llibres que conformaven la biblioteca Dalmases van passar al convent de Santa Caterina a mitjan segle XVIII i posteriorment, amb la desamortització de 1835, es van traslladar a la Universitat de Barcelona. Finalment, l'any 1916 els volums s'incorporen al fons de la Biblioteca de Catalunya (més de dos-cents volums manuscrits, més de set-cents llibres i una ingent quantitat de fulletons).²⁰⁸ Ja dins els arxius estatals, anys després els investigadors van fixant la seua atenció en continguts específics del *Dietari* sense arribar a emprendre cap estudi aprofundit com el que nosaltres presentem ací.

2.1.2. Estructura

Estructuralment, el dietari que ens ha pervingut consta d'un sol volum en què trobem notícies vinculades al Principat de Catalunya –tot i que amb referències a altres localitzacions arreu del món– esdevingudes entre 1596 i 1601; en paraules de Vila: «pus lo present dietari se fa més en particular per las cosas que succeïran en Barcelona y Cathaluña que en altra part».²⁰⁹ Les entrades es divideixen per anys –notícies de l'any 1596, notícies de l'any 1597 i així successivament– i, al seu torn, per capítols temàtics en què es desenvolupa un tema concret, com per exemple: «Capítol de la vinguda de l'arcabisbe de Tarragona en la present ciutat y la canonització de San Ramon de Peñafort», que és el primer capítol del testimoni A.

De la mateixa manera, la nomenclatura emprada per l'autor ens dificulta sovint establir quina era la disposició pretesa del text: entenem que la seua idea inicial era la d'escriure un llibre per a cada any de notícies –així ho denota la llegenda que tanca les notícies de 1596: «Fi del sobredit any 1596, ab lo qual se acaba lo present llibre primer»– però en l'interior del text es parla en alguns casos de «llibre» i en altres casos de «volum» amb un significat equivalent i, en altres ocasions, com a dues coses diferents,²¹⁰ de manera que no sabem si era idea de

²⁰⁸ Per referir-se al contingut de la donació Gudayol es basa en la informació d'Alòs (1916).

²⁰⁹ Notícies de l'any 1596, p. 63.

²¹⁰ N'és un cas bastant il·lustratiu quan, en les notícies de 1601, es refereix a un capítol del dietari dient: «En lo **capítol 5 del llibre tercer del primer volum del present dietari** se ha vist com lo molt reverent señor don Juan Dimas Lloris, quòndam bisbe de Barcelona, alcançà breu de santetat per a

l'autor fer realment llibres independents o, si en un moment donat, va decidir acumular els llibres en volums que abastarien més anys que els límits de 1596 i 1601; però del procés de redacció i dels continguts del *Dietari* a mans de Jaume Ramon Vila en parlarem més endavant.

En l'interior de les notícies de cada any, les entrades estan ordenades cronològicament de forma lineal, sense salts significatius entre les dates que ocupen els diferents esdeveniments que se succeeixen. Sols en molts pocs casos, quan l'autor opta per aglutinar diverses fases d'un mateix episodi en un sol capítol, el salt temporal entre la fi d'una notícia i l'inici de la següent és més remarcable. L'acumulació de dades al voltant d'un tema concret va ser la solució triada per Jaume Ramon Vila per no fer massa capítols sobre una mateixa temàtica, segons ell mateix indica, i és el que trobem en el seguiment de la recepció de les Constitucions l'any 1600, una fita que es desenvolupa entre els mesos de gener i octubre d'aquell any, i que Vila decideix descriure conjuntament, segons explica:

per no fer tants capítols de una mateixa cosa en un mateix any posaré tot lo succehit per a dit negoci en lo present capítol, encara que entretant succehiran altres cosas diferents, com atràs veurem.²¹¹

Però, malgrat que la seua intenció és aquesta, com que el conflicte no queda resolt, opta per tancar el capítol i recuperar-lo més endavant: «com avant en son lloch se dirà, que per ésser cosa tant llarga me és estat forçós fer-ne altres capítols».²¹² Cal advertir, però, que el testimoni autògraf (Ω) comptaria amb alguns salts cronològics que Jaume Ramon Vila indica a l'inici de les entrades en qüestió i que el copista d' α hauria esmenat respectant la linealitat cronològica, com podem comprovar en el testimoni que ens ha pervingut (tot indica que dut a terme a partir d' α). De la intervenció del copista del testimoni a partir del qual es va confegir el manuscrit B-100 (A) en parlarem en l'apartat corresponent.

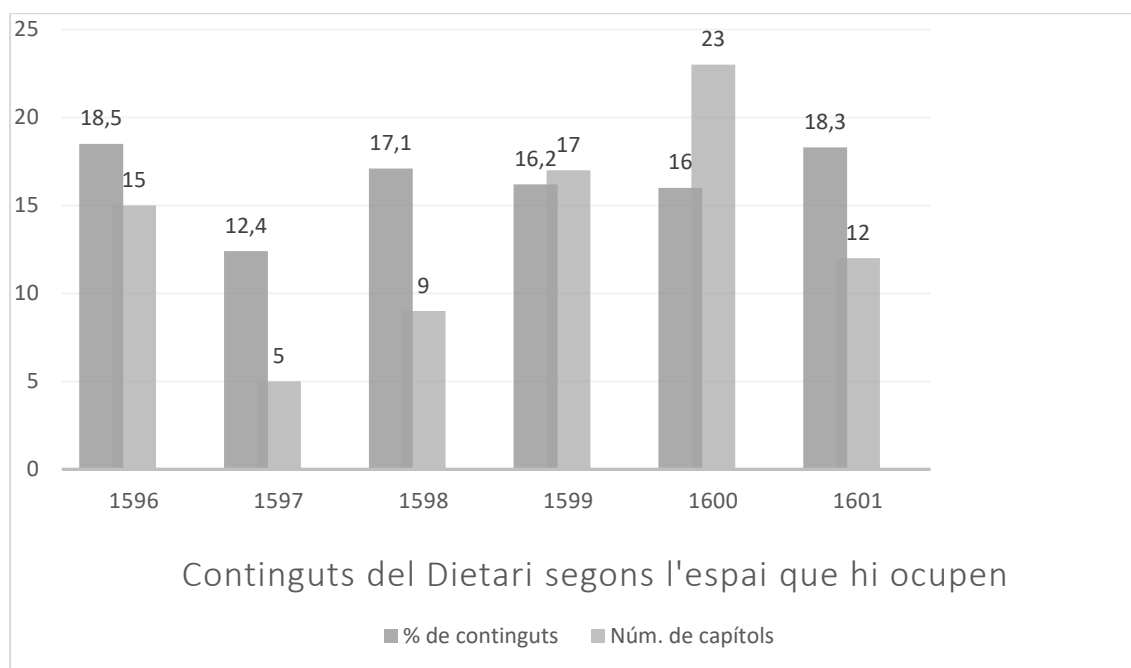
Com es pot intuir tractant-se d'un testimoni memorialístic, la divisió dels continguts i l'extensió de les entrades no és homogènia i dependrà de múltiples variables: la quantitat

que ell a solas y sens adjunt pogués ell y sos successors visitar la Seu, Capítol y tot lo demás». Segons açò, el *Dietari* es dividia d'una banda en llibres i, d'una altra, en volums.

²¹¹ «Capítol en lo qual se prosegueyx la recepció de las Constitucions», Notícies de l'any 1600 (p. 287).

²¹² «Capítol en lo qual se prosegueyx la recepció de las Constitucions», Notícies de l'any 1600 (p. 295).

d'informació que l'autor coneix o ha pogut consultar, del grau d'interès que li suscita el tema o, en el cas del testimoni A, de si el capítol ha estat copiat íntegrament o el copista d'α –o fins i tot els copistes d'A– l'ha modificat, bé mitjançant l'eliminació de fragments, bé mitjançant l'aglutinació de capítols independents. D'aquesta manera, de les 432 pàgines que conformen el manuscrit, les notícies de 1596 ocupen un 18,5% dels continguts dividits en 15 capítols; les notícies de 1597, un 12,4% dels continguts dividits en 5 capítols; l'any 1598 ocupa un 17,1% del dietari amb 9 entrades. Els dos últims anys ocupen el 16% i el 18,3% respectivament, i es divideixen al seu torn en 23 i 12 capítols.

Amb aquestes dades el que volem fer entendre és que la divisió de l'espai que ocupa cadascun dels anys no és fixa, i que tampoc ens aporta gaire informació sobre el perquè d'aquesta composició, com tampoc sabem els motius de la tria d'anys del *Dietari*, tant si mirem d'explicar-la a partir de l'autor o bé a partir dels copistes. Sí que hi detectem que el primer i últim any són els que ocupen una major proporció de pàgines respecte de la resta, però també hem de tenir en compte que les notícies de 1601 s'interrompen en el mes d'abril com a data d'inici de les entrades i que, per tant, ens falta pràcticament la meitat del dietari d'aquest any.²¹³ Si, en canvi, ens fixem en la quantitat de capítols per any, l'any 1600 és el que presenta

²¹³ Parlem de data d'inici perquè l'últim capítol, intitulat «Capítol de una solemna embaxada que lo rey de Pèrcia envià al papa y a tots los prínceps christians, y com dits embaxadors passaren per la

una major quantitat d'episodis, malgrat que ocupa un 16% de les pàgines, la qual cosa vol dir que algunes de les seues entrades són més breus, com ara el «Capítol de com los concellers feren fer una crida en la qual abatéran tots los menuts vells», que no arriba a ocupar ni una pàgina, o el «Capítol de unas reliquias de santos y altres cosas memorables que·s trobaren en una montanya prop de la ciutat de Granada», que no va més enllà d'una notícia d'unes poques línies.

En canvi, altres episodis poden desenvolupar-se en desenes de pàgines o, fins i tot, desenes de pàgines en anys diferents, com són les Corts i les Constitucions posteriors. De fet, les diferents entrades al voltant de la convocatòria de Corts l'any 1599 i la recepció de les Constitucions resultants entre els anys 1600 i 1601 ocupen un total de 52 pàgines, tot tenint en compte que l'assumpte no queda tancat i que, probablement, en cas que existira un llibre de notícies de l'any 1602, aquest tema hi seguiria present. Sols hi ha dos episodis que acumulen un seguit de pàgines comparable amb aquest: el procés de canonització de Sant Ramon de Penyafort, que llegim al llarg de 35 pàgines (i que copia el testimoni que va donar Vila en el procés), i el conflicte amb França en la zona del Rosselló d'entre 1597 i 1598, que ocupa 49 pàgines (i que copia dues relacions impreses i un catàleg de cavallers). També ocupen un espai significatiu les entrades relacionades amb fets destacats de la vida de grans personalitats, com la mort del bisbe Dimes Lloris o a la del monarca Felip II l'any 1598.

En definitiva, tot i que com veurem el procés de redacció del *Dietari* no es dona com una activitat espontània i aleatòria, sí que és cert que l'estructuració dels continguts d'una obra memorialística no ha d'estar obligatòriament ordenada o disposada mitjançant una estructura fixa com podríem trobar en altres tipus d'escrius. No s'espera, per tant, que els diferents anys de notícies ocupen sempre el mateix espai o que es dividisquen en el mateix nombre de capítols. Tanmateix, pel contingut que ens ha pervingut a través del manuscrit B-100 no podem reconstruir pas a pas el procés de redacció de l'obra o l'exercici previ a la selecció dels continguts que conformarien el dietari autògraf i, en conseqüència, no podem desgranar una estructura fixa, en cas que l'autor n'haguera seguit alguna. Siga com siga, no podem considerar que l'autor haguera deixat constància del procés de construcció de la seua obra memorialística en l'autògraf atés que, com esmenta Tosato-Rigo (2015:78), el procés

present ciutat», s'estén en el temps fins el mes d'octubre de 1601, però entre mitges a la ciutat de Barcelona haurien passat moltes més coses que si formaren part de l'autògraf no ens han pervingut.

d'escriptura no sol reflectir-se d'una manera explícita en el text mateix; haurem, per tant, d'analitzar els pocs rastres que hi detectem i crear la nostra hipòtesi al respecte.

2.1.3. El *Dietari*, una obra de 1596 a 1601?

D'acord amb els trets definidors de la dietarística, l'obra objecte del nostre estudi es limita a la contemporaneïtat de l'autor; dit en unes altres paraules, els esdeveniments que s'hi recullen coincideixen amb el temps de vida de Jaume Ramon Vila i, en gran mesura, amb el seu entorn immediat, la ciutat de Barcelona. Ara bé, que el gruix de notícies se situe entre els anys 1596 i 1601 no vol dir que l'autor (o els copistes) no faça esment d'altres anys i d'altres notícies que venen a col·lació en relació amb allò que està explicant. És un fenomen quasi aïllat, es dona en molt poques ocasions, però trenca els límits temporals dels anys que abasta el *Dietari*. A més a més, l'hem de relacionar amb un altre factor important: el procés de redacció del testimoni autògraf (Ω). Tot i que no correspon a aquest apartat explicar el procés de redacció del dietari autògraf, ja hem avançat que estem davant un dietari escrit en dos moments –amb una fase primera d'esborranys i una posterior redacció definitiva–; és per això que podem trobar salts temporals i referències cronològiques que sobrepassen els límits del *Dietari*, perquè l'autor reflexiona i construeix el discurs sense la immediatesa de qui escriu a raig.²¹⁴ Fins i tot, podríem atribuir aquestes dades que trenquen la cronologia a la intervenció d'un o diversos copistes que traslladen el text –primer el copista d' α i després les tres mans que traslladen el manuscrit B-100– i que, per tant, el modifiquen significativament. Descrivim ací els casos en què es trenquen aquests límits temporals i tractem de discernir els motius que podrien haver conduït Vila a proporcionar aquestes referències.

La referència temporal més allunyada dels anys que comprén el *Dietari* i que, alhora, supera els anys de vida de l'autor, és la que s'esmenta en el capítol de la visita de Felip III a Barcelona l'any 1599. Recordem que el 20 d'octubre de 1598 el rei havia expedit una carta als consellers notificant-los que, malgrat que havia anunciat que celebraria el seu matrimoni a la ciutat comtal, finalment traslladava les cerimònies a la ciutat de València. El mes maig de 1599 arribava una nova missiva en què el rei notificava la seua visita a Barcelona per jurar el càrrec; en conseqüència, els consellers posaven en marxa tot l'engranatge del que suposava

²¹⁴ Aquesta tasca de treball continuat en el testimoni fa que en uns pocs casos cometa errors de cronologia com referir-se a Miquel de Pinós com a comte de Vallfogona en les notícies de 1599, títol que no va obtenir fins un any després (*Dietari*, pàg. 281).

una ocasió com la que esperaven que s'esdevinguera prompte. És en aquest moment quan Vila ens remet al jurament de Felip II a la ciutat de Barcelona l'any 1564 i com el Consell de Cent havia determinat que es dugueren a terme les mateixes cerimònies que en aquella ocasió. El motiu pel qual es refereix a la visita del monarca anterior és més que evident i, de fet, l'autor no es distreu a descriure la visita de Felip II sinó solament a enunciar que es procedirà de la mateixa manera, amb la qual cosa no podem saber fins a quin punt podia tenir més dades de la visita reial del 1564 perquè no s'esmenten en la seua narració.

La segona vegada en què es produeix un trencament pel que fa a l'abast temporal de l'obra la trobem en les notícies sobre els danys que havia fet la mar en la muralla de Sant Francesc, concretament l'any 1596. En referir-se al procés de reparació, Vila esmenta com entre 1577 i 1578 ja s'havia fet una obra i hi havien construït un baluard, de manera que la força de la mar es traslladava a la zona de Sant Francesc que, anys després, patia desperfectes importants i s'havia de refer aprofitant materials de la pedrera de Montjuïc. En aquesta ocasió la referència podria provenir dels coneixements propis de l'autor, que malgrat que l'any 1577 seria molt jove, podria conèixer la notícia perquè algú li l'havia recordada o bé perquè havia buscat informació. Així, quan ha d'explicar la reparació de la muralla es remunta a un antecedent previ que aprofita i exposa en el capítol corresponent, tot i que no deixa constància d'on provenia la font d'informació.

Una vegada més, l'any 1600 l'autor es refereix a la visita de dona Maria d'Habsburg, germana de Felip II, qui després de la mort del seu marit, l'emperador Maximilià II, va decidir tornar a la Cort de Castella. Segons recull Sánchez (1998:785), l'emperadriu tornava a territori espanyol l'any 1581 i, d'acord amb les informacions que recull Vila, va passar per Barcelona el 1582, quan venia des d'Alemanya, i aprofità per fer un manlleu de 12.000 lliures a la ciutat, les quals l'any 1600 encara no s'havien liquidat. En conseqüència, els consellers decidiren retenir 13.000 lliures que tenia el monarca en la taula de canvi com a pagament del deute, amb la consegüent carta per part de Felip III demanant explicacions al respecte. El motiu pel qual es remet a l'any 1582 torna a ser més que evident: sense aquest antecedent no s'entén el motiu pel qual els consellers retenen els diners de la taula de canvi ni la missiva posterior enviada pel rei; no podem assegurar, una vegada més, quin és el mitjà pel qual és coneixedor d'aquesta informació, si per coneixement propi, per un informant o mitjançant la recerca bibliogràfica.

Pel mateix motiu, el de necessitar l'antecedent perquè es pugui seguir la notícia correctament, l'any 1601, en el capítol intitulat «Capítol de com se manà que fos festa de guardar lo dia de sant Passià», l'autor es remet a l'any 1593, quan el bisbe Dimes Lloris va establir que la festa de sant Pacià fora doble major. Posteriorment, l'any 1601 el nou bisbe, Alfons Coloma, decideix que aquesta siga festa de guardar, com ho són les de sant Sever i santa Eulàlia. Tenint en compte la seua condició sacerdotal, és evident que Vila podia conèixer aquestes circumstàncies de primera mà.

Encara trobem unes poques referències temporals més que, a diferència de les anteriors, podríem vincular més fàcilment tant a Vila com a una mà –o diverses– que copia el text. En les notícies de l'any 1600 trobem un capítol molt breu –no supera les cinc línies– en què el narrador, Jaume Ramon Vila, esmenta que a principi de juny d'aquell any ha rebut una relació d'unes relíquies que es trobaren en una muntanya a prop de Granada l'any 1595. Afegeix, a més, que en deixa constància en el *Dietari* «per ésser cosa de importància y ser cosa ordinària»²¹⁵ i amb aquesta informació tanca el capítol.

Aquesta informació ens val per refermar el fet que Jaume Ramon Vila col·leccionava relacions impreses, segons sembla en aquest cas, d'arreu de la Península. Ja érem coneixedors de la seua vessant col·leccionista i grafòmana mitjançant el trasllat d'obres i la confecció de volums miscel·lanis amb materials diversos,²¹⁶ alguns dels quals incorpora en el present *Dietari*, però aquesta és una de les poques ocasions en què parla de la recepció de materials efímers i que els esmenta sense copiar-los o extractar-los parcialment dins un capítol de 5 línies. Ens costa discernir, amb tan poca informació i atenent que és un cas aïllat en el *Dietari*, si aquest tipus d'entrades formaven part regularment de l'autògraf i, si va ser així, perquè el copista d'α les va eliminar sistemàticament excepte en el cas que ara ens ocupa.

Tornant a l'anàlisi de l'abast temporal de l'obra, prestem atenció ara als casos en què aporta notícies que s'esdevenen després de 1601. Ens situem en el capítol intitulat «Capítol de com la señora reyna dona Margarida, estant en la present ciutat, prometé als frares de Sant

²¹⁵ «Capítol de unas relíquies de sants y altres coses memorables que-s trobaren en una montanya prop de la ciutat de Granada», Notícies de l'any 1600, p. 330.

²¹⁶ Ens referim al *Llibre novè de relacions impressas de diversos y vàrios successos succeïts en diferents parts del món compostas y ordenades per diversos authors tant en prosa com en vers des de l'any 1631 fins el 1632. Recopilades en Barcelona per Jaume Ramon Vila* que va donar a conèixer en el seu moment Duran *et al.* (1982:28).

Francisco de Paula de ésser patrona y fundadora de dit monestir»²¹⁷ en què, com bé descriu el títol, es parla del trasllat dels frares al monestir del carrer Sant Pere de Barcelona. Els frares es volen traslladar i vendre l'antic monestir, però no poden procedir a la seua venda –malgrat que el Consell està interessat en la seua adquisició– perquè no aconsegueixen un breu papal per a la profanació de l'església; la reina Margarida, coincidint amb la seua visita a Barcelona l'any 1599, es proposa per ser-los patrona i fundadora del nou monestir i agilitzar la venda de l'anterior. Els reis marxen de Barcelona i el corrector de Sant Francesc decideix insistir-los perquè complisquen amb la seua promesa, però segons escriu Vila en les notícies de 1600, «fins lo dia de vuy, que ha ya prop de tres anys, no ha tingut ningun efecte».²¹⁸ Situem, per tant, el temps present de la narració en l'any 1603.

Ara bé, una mica més endavant, trobem la referència següent (la cursiva és nostra):

de dit negoci no se'n parlà més, restant los frares fins lo dia de vuy, que és per los *darrers de setembre de lo any 1611*, sens véndrer dit monestir ni haver posat mà encara la senyora reyna en la obra de dit monestir del carrer de Sant Pere, ni asenyalar-se en ninguna cosa per patrona ni fundadora d'ell.²¹⁹

Tot plegat ens permet presentar dues possibilitats: o bé algun dels copistes s'ha equivocat i ha escrit 1611 quan volia escriure 1601 (de fet, en el manuscrit B-100 el copista escriu primer 1601 i després corregeix a sobre 1611), o bé la data és correcta si tenim en compte que l'església d'aquest segon monestir de Sant Francesc de Paula es va inaugurar l'any 1608 (Ainaud 1947:220-221). En cas que fora així, la redacció del dietari autògraf (Ω) s'allargaria fins a la primera dècada del segle XVII. Sigui com sigui, que la narració esmente els anys 1603 o 1611 ens permet afirmar que, una vegada més, es trenquen els límits dels anys que segons el títol escrit al lloc del volum «Dietari 1596-1601» comprén l'obra i, al seu torn, ens planteja la qüestió de si van ser referències introduïdes pel mossén –la qual cosa ens faria situar el procés de redacció del *Dietari* autògraf entre 1603 i 1611, o més endavant– o si, en canvi, van ser informacions afegides pel copista d' α .

²¹⁷ Notícies de l'any 1600, pp. 298-301.

²¹⁸ Notícies de l'any 1600, p. 300.

²¹⁹ Notícies de l'any 1600, p. 300.

En definitiva, l'ús de referències temporals anteriors i posteriors al temps de la narració ens permeten comprovar com l'autor es preocupa per donar els antecedents necessaris per resseguir les notícies correctament, esmenta els possibles errors d'ordenació del text o, com veurem, dona indicacions sobre on consultar les fonts. Alhora, les referències que sobrepassen els anys previstos de les notícies ens fan pensar en un text treballat al llarg dels anys, superant el límit temporal de 1601. Tot plegat són símptomes clars que no estem davant un text improvisat i poc reflexionat sinó tot el contrari: els seus continguts han estat meditats, revisats i tractats amb una cura més que remarcable.

2.1.4. Autoria i copistes

2.1.4.1. La mà de l'autor

D'entrada hem de destacar en aquest apartat de quines dades disposem per atribuir el present *Dietari* a Jaume Ramon Vila. Malgrat que en la portada o en el lloc del volum no apareix el nom de l'autor enlloc, els continguts del text ens han permès atribuir-li l'autoria, tot seguint les reflexions que van fer de la catalogació del manuscrit en el *Repertori de manuscrits catalans de l'edat moderna* (Duran *et. al.* 2006:130). Mitjançant el contingut d'alguns capítols podem arribar a saber que era Jaume Ramon Vila qui el va escriure: en el cos del corresponent al procés de canonització de Sant Ramon de Penyafort, en què es recullen les preguntes que l'arquebisbe feu a l'autor (pp. 22-27) i, formant part d'aquest mateix relat, les respostes que Vila va donar (pp. 27-37). En l'apartat de les qüestions s'identifica amb el seu nom complet, la seua edat i el lloc de naixement.²²⁰ A més, Vila diu que, tot i haver contestat les preguntes en primera persona, les transcriu en el seu *Dietari* en tercera persona «perquè així o e tret del prosés de dit sant, y per donar més autoritat a la lectura».²²¹ Un altre cas en què es mostra també la figura de Vila com a autor és en els capítols en què desenvolupa el conflicte amb els germans de Joan de Déu, el 1598 i el 1600. Jaume Ramon Vila fou nomenat administrador eclesiàstic de l'hospital general a mans del bisbe, i ell mateix ho explica dient

²²⁰ Explicita: «dixit se nominari Jacobum Raimundum et cognominari Vila, etatis vigintisexanorum, natum Barchinone». *Dietari* (1596-1601). (AHCB, ms. B-100), p. 27.

²²¹ *Dietari* (1596-1601). (AHCB, ms. B-100), p. 27.

que «li aparegué nomenar-m'í a mi, donant-me càrrec de administrador eclesiàstich y superior en tot dels hermanos; lo qual càrrech, per ésser en servey de pobres, lo acceptí».²²²

Ara bé, no sols en aquests casos Vila dona dades per afirmar que és l'autor de l'obra memorialística, sinó que podem llegir a la pàgina 62 com es refereix al seu germà com a font d'informació de manera explícita: «lo senyor Gerònim Vila, mon germà, rebé un plec de cartes de Roma». També farà referència a una persona del seu entorn en un capítol en què parla d'un eclipsi solar, i esmenta que la figura que acompanya l'entrada –perduda en el nostre testimoni– ha estat obra d'un estudiant i amic seu, del qual no ens aporta el nom.²²³ Si bé és cert que ni s'identifica ell ni qui ha estat l'autor dels dibuixos o figures, la circumstància que hagen estat realitzats per un “alumne” encaixa amb l'estil de vida i activitat intel·lectual de Vila, la qual ja hem descrit anteriorment.

Certament, en molts pocs casos el mossén se situa com a un personatge més de l'acció, per això és important remarcar la seua participació en alguns dels episodis que hi narra, com ara en el moment en què demana al bisbe que no li atorgue el càrrec d'administrador de l'hospital de Misericòrdia:

suplicant li donàs mon càrrech a altri perquè yo no·m sentia ab ànimo de tractar al dit Gervasi sens perjudici de ma consciència y salut, y lo senyor bisbe me respongué que ell o remediaria y no·m volgué acceptar la renunciació, ans bé me pregà no·m cansàs, que en tot me afavoriria.²²⁴

També el trobarem implicat en la visita a les monges de Valldonzella el 1596, «en companyia de molts altres cavallers y eclesiàstichs que érem anats allí per rahó que quatre señores de aquell monestir prenien lo vel negre»;²²⁵ alhora, podríem afirmar que va assistir a les exèquies a la mort del bisbe Lloris el 1598 per la riquesa de detalls en la narració, amb fragments força minuciosos com el següent: «per ésser tant gran la multitud de la gent que acudí a la Seu era

²²² «Com arribaren en la present ciutat los hermanos de Joan de Dios y com fundaren hospital de son orde, y com foren desterrats de la present ciutat y bisbat» (pp. 148-156, Notícies de l'any 1598, concretament a la p. 150).

²²³ Podem consultar aquesta informació en les notícies de l'any 1600, a la pàgina 332.

²²⁴ Notícies de l'any 1598, p. 153.

²²⁵ Notícies de l'any 1596, p. 5.

tanta la rumor que no podían los cantors respóndrer al sacerdote, y axí fou forçat valer-se de campaneta». ²²⁶

En alguns casos combinarà la seua participació en allò que narra amb l'ús de formes verbals i pronominals de primera persona; ho trobem en el capítol sobre l'expulsió dels germans de Joan de Déu el 1600 quan, a l'inici de la narració, Vila esmenta que «anant yo a casa del señor bisbe per negocis meus, me digué que li fes pler de tornar a pèndrer càrrech de administrador de dit hospital [...], a la qual cosa me escusí molt», ²²⁷ de manera que no sols intervé en allò que conta, sinó que ho fa saber en primera persona, un fenomen poc habitual en l'autor. Un cas semblant és de l'any 1600, quan participa dels interrogatoris per suprimir alguns canonicats de la seu de Barcelona, traslladant l'acció a la seua pròpia casa:

vingué a ma casa mossén Salvador Foyol, prevere y beneficiat de la Seu, notari de la dita causa, y no digué que mitjensant jurament digués la veritat del que ell me interrogaria. Y prestat que haguí dit jurament me digué yo si bé sabia quant valia cada canonicat de Barcelona, y li responguí que com no tenia residència en ninguna iglésia no u podia dir de cert [...], y ell me respongué que axò era perquè de contínuo no residían tots [...]. Aprés, me interrogà. ²²⁸

Podem resseguir altres casos en què apareix la primera persona; a tall d'exemple: «no sabí qui foren», «nos ajuntàrem», «la qual ma donà» o «anàrem a l'Arxiu Real». ²²⁹ Aquestes ocurrències, si bé no són una constant, ens permeten situar a Vila com a narrador explícit del *Dietari*. En tota la resta de casos, en canvi, el text està escrit en tercera persona, amb una clara voluntat de l'autor per allunyar-se de la narració. Una altra dada força rellevant per detectar la presència de l'autor en el text són les descripcions i opinions a propòsit de les diferents notícies i personatges que intervenen en les pàgines del *Dietari*, però d'aquest aspecte ens ocuparem en l'epígraf següent.

2.1.4.2. Les altres mans

²²⁶ Notícies de l'any 1598, p. 188. Per a més informació sobre el contingut descriptiu del capítol, vegeu Llàcer (2018).

²²⁷ Notícies de l'any 1600, p. 304.

²²⁸ Notícies de l'any 1600, p. 323-324.

²²⁹ Aquests fragments pertanyen a les pàgines 152, 307 i 325 respectivament.

Com ja hem advertit en punts anteriors de l'estudi de l'obra, en la transmissió del *Dietari* tot sembla indicar que hi participen mans diferents a la de l'autor: ens referim a la del copista d' α d'una banda i, d'una altra, als copistes del manuscrit amb què treballem (A). Hem de fer notar que la intervenció dels copistes d'A no és detectable més enllà dels errors de còpia que en el procés del trasllat han pogut tenir i d'alguna modificació en la disposició física del text; en canvi, la presència del copista d' α és molt més destacada, com ara mirarem d'explicar.

En primer lloc, de l'anàlisi dels continguts del *Dietari* i de la seua disposició hem establert que la còpia que hem anomenat α degué ser duta a terme per un sol copista, bé en els anys de vida de l'autor –recordem que havíem apuntat com a data aproximada de la redacció definitiva de l'autògraf la primera dècada del segle XVII–, bé pocs anys després del seu traspàs. Li atribuïm un seguit d'intervencions perquè s'esdevenen amb una sistematització difícil de relacionar amb un exercici dut a terme per múltiples mans simultàniament, que és el que ocorre amb el testimoni que ens ha pervingut (A).

En segon lloc, i en referència al *Dietari* autògraf, cal que destaquem ací que, malgrat que sí que podem establir que l'obra autògrafa va comptar amb un mínim de dos estadis –esborranys i després la redacció definitiva. Aquesta última mai degué arribar a ser un text tancat i polit al 100%, com pràcticament cap altre text de l'autor. Si fem un repàs ràpid per les seues obres originals, solament la vida del canonge Pere Font és un text acabat, mentre que el *Tractat d'armoria* és una obra que mai arribà a finalitzar malgrat que hi va treballar durant dècades. Creiem que amb el *Dietari* hauria seguit una metodologia semblant a aquesta última: l'autor acumulava notes, buscava fonts complementàries i anava redactant entrades, afegint-hi informacions al llarg dels anys sense acabar de tancar-ne la redacció. És imprescindible tenir present aquesta idea per entendre com en ocasions una notícia s'estén al llarg dels anys o una altra roman inacabada.

Tornat a la intervenció dels copistes, hi ha un seguit de modificacions que podem atribuir amb més o menys certesa a l'hipotètic copista d' α , i unes altres que poden haver estat obra seua, dels copistes d'A o d'una altra mà que és impossible identificar ara per ara. Recuperant el fil de les intervencions del copista d' α , la seua tasca es pot vincular amb la selecció dels capítols que es traslladen –i, en conseqüència, amb l'eliminació d'uns altres–, amb la supressió de la numeració dels capítols de cada any i, probablement, amb l'aglutinació o

eliminació de continguts dins una entrada concreta. Descrivim a continuació els casos que responen a aquestes intervencions.

Com ja havíem dit, les notícies temàtiques escrites per Vila conformaven capítols numerats, de manera que amb aquest sistema havia de resultar senzill recuperar informació d'un capítol en un altre, remetent a un sistema de numeració i evitant així haver de repetir temes que ja havien estat tractats en altres moments del *Dietari*. És el que s'esdevé quan l'autor ens vol mostrar les celebracions que realitza la ciutat de Barcelona en arribar personalitats importants: Vila diu en una ocasió que «no pos assí lo modo que la present ciutat té en rèbrer los presidents perquè en lo capítol que tractaré de la entrada del duch de Feria per virrei o posaré llargament».²³⁰

Malgrat que la idea inicial era, doncs, la de crear llibres anuals amb capítols temàtics numerats, l'exemplar de l'obra amb què treballem no segueix fidelment aquesta estructura, sinó que la numeració dels capítols sols apareix parcialment en els dos primers anys del *Dietari*; així, en aquests dos anys trobem fórmules com ara «Capítol I», «Capítol 26» o «Capítol primer». Ara bé, en començar les notícies del 1598, aquest sistema de numeració desapareix dels títols, encara que de forma aïllada es farà servir dins el contingut d'algun esdeveniment, just quan l'autor vol recuperar dades que ja han estat tractades. Amb tot, aquestes remissions internes, no modificades pel copista d'α, han estat molt útils per identificar algunes entrades actualment perdudes o conèixer l'orde d'altres que sí que hi romanen però sense numeració. Aquesta és, per tant, la primera modificació del copista d'α sobre el testimoni autògraf, que analitzarem en parlar dels seus continguts de la versió escrita íntegrament per Jaume Ramon Vila.

Observem, en segon lloc, alguns casos en què hem pogut comprovar com el copista d'α reordena els continguts del *Dietari* autògraf, fins i tot en una ocasió seguint les indicacions de l'autor, i en unes altres ocasions per voluntat pròpia, però sempre amb un objectiu clar: que la narració respecte una linealitat cronològica sense salts; és a dir, que les dates d'inici de les entrades estiguen disposades perquè l'orde temporal no es trenque. És el que trobem,

²³⁰ Notícies de l'any 1596, p. 42.

per exemple, en les notícies de l'any 1597 quan, seguint les instruccions de Vila, el primer copista reordena el capítol sobre la visita d'uns cardenals a la ciutat de Barcelona:

Aquest capítol tenia d'estar després del capítol terzer del present llibre, que tracta de la obra de la Diputació, per seguir lo orde del dietari, que ba per jornadas, però descuidi'm [*i.e.* Jaume Ramon Vila] quant dels borradors lo copiý en lo present llibre²³¹

El copista d'α decideix seguir la indicació per un motiu que va més enllà del fet que és una indicació de mossén Vila, sinó perquè aquesta reordenació permet que el conjunt de notícies s'ordenen temporalment sense salts. Amb aquesta premissa efectuarà altres canvis que hem pogut identificar, tot i que sols en els dos primers anys del *Dietari* perquè després, com ja hem dit, la numeració dels capítols desapareix, i malgrat que trobem remissions al seu orde dins el cos del text, no podem saber si han estat desplaçats d'un lloc a un altre en les notícies de cada any. Per exemple, el primer capítol del manuscrit B-100 era, en realitat, el capítol tercer de l'autògraf –«Després de ser entrat lo arcabisbe de Tarragona en la present ciutat y aposentat en lo monestir de Santa Catherina Màrtir (conforme en lo capítol ters sta llargament contingut)»²³²– i, en canvi, el capítol primer de l'any era el que contava l'entrada del duc de Maqueda com a virrei de Catalunya, com així ho identifica el títol de la notícia: «Capítol I: de la entrada del duch de Maceda per virrey de Cataluña».

Al seu torn, sí que podem afirmar que en altres casos es respecta l'orde del manuscrit autògraf, com ara en el capítol 18 de les notícies de l'any 1596, que segueix ocupant el mateix orde respecte de les entrades anteriors i posteriors; és a dir, en el títol se'ns el presenta com a «Capítol 18» i està situat entre els capítols 17 i 19, a més de contenir les informacions correctes, com podem comprovar en la referència que dona l'autor en la pàgina 65: «esent arribat en la present ciutat lo il·lustríssim y excel·lentíssim senyor don Lorenzo de Figueroa y Cardona, duch de Feria (conforme en lo capítol 18 stà llargament contengut)».

Ha sigut gràcies a la numeració dels capítols, que conservem en els primers anys del dietari, que hem pogut demostrar les nostres sospites que treballem amb una còpia incompleta. Hi ha

²³¹ Notícies de l'any 1597, p. 97.

²³² Notícies de l'any 1596, p. 6.

tot un seguit de salts en la numeració dels capítols dels dos primers anys: el llibre primer, amb notícies corresponents al 1596, passa del capítol «I» al «16», per exemple, raó per la qual sembla lògic creure que entre mitges d'aquests sí que haurien existit la resta de capítols, però que no van ser copiats i per tant ara per ara s'han de considerar perduts. De fet, a través de les referències podem avançar que l'obra autògrafa comptaria amb més d'un centenar de capítols –almenys d'entrades entre 1596 i 1601– i que, en canvi, el manuscrit B-100 sols ens fa arribar 81 entrades del *Dietari*.²³³ En són la prova alguns exemples com aquests (la cursiva és nostra):

1. «per star las cosas de Franza y Inglaterra tant somogudes (com *stà vist en los capítols passats*)» [1596] (p. 42): D'acord amb la numeració dels títols dels capítols dels primers llibres de notícies, aquest havia de ser la primera entrada de les notícies de 1596. El fet que s'hi remeta a «capítols passats» ens fa reflexionar al voltant de l'extensió del *Dietari* autògraf, que podria haver comptat amb notícies anteriors a aquest any. En qualsevol cas, tot i que ja hem apuntat algunes dades, en parlarem amb més detall més endavant.
2. «En lo capítol quart del llibre segon del present dietari *se ha vist com los frares de Sant Francisco de Paula havien dexat lo monestir*» [1600] (p. 298): la informació referida no apareix descrita en la còpia manuscrita amb què treballem.
3. «Y entre los altres qui tragueren figura y asenyalaren dit *eclipse* fou lo mateix estudiant amich meu, molt docte en aquesta facultat, que *tragué* la següent *figura*, lo qual també *tragué* la altre que està posada en lo *capítol tercer del llibre tercer del present dietari*» [1600] (p. 332): d'una banda, a A s'ha eliminat la figura de l'eclipsi solar de l'any 1600 i, d'una altra banda, ha desaparegut un capítol que també hauria estat adreçat a aquest fenomen en les notícies de 1598. Així, en aquesta ocasió ens trobem amb una doble intervenció sobre el testimoni autògraf.

Els buits de contingut que hem detectat poden anar des de l'eliminació de capítols sencers, com hem vist, fins a la reducció dels continguts d'una entrada mitjançant la supressió de fragments o materials que Vila hi havia afegit per complementar la seua descripció –com la figura de l'eclipsi solar que fa un moment hem esmentat, o d'un dibuix d'una creu que

²³³ Explicarem els continguts del *Dietari* autògraf en l'apartat intítulat «Els testimonis perduts».

portaven els canonges de Santa Ana.²³⁴ És el que s'esdevé quan assistim al jurament del duc de Fera per a virrei de Catalunya; hi trobem anunciades dues informacions bastant rellevants que després no trobarem enlloc: el trasllat del privilegi reial que l'atorga el càrrec i, posteriorment, el jurament dut a terme, que s'anuncia mitjançant la fórmula «Y agenollat en dit dozer, després de haver feta oració, feu lo jurament següent, lo qual fou llegit per un notari ab sta forma»,²³⁵ però que després no s'ha traslladat.

Val a dir, però, que les mutilacions del text original no les podem atribuir de forma inequívoca a l'artífex d'α sinó que els copistes d'A també en podrien haver estat els autors; fins i tot hem de considerar la possibilitat que Vila tinguera previst incorporar el que falta però que mai arribara a fer-ho.

Un cas que podria respondre tant a un text inacabat com a una modificació d'α o d'A és la que trobem a la pàgina 169 del *Dietari*: ens situem en el capítol sobre la mort del monarca Felip II i l'autor està descrivint les primeres accions dutes a terme a la ciutat en saber-se del traspàs del rei. S'hi organitza una processó amb les confraries de Barcelona, però quan estem resseguint l'inici i evolució de la processó, el text queda inacabat i passa a narrar el que s'esdevé dos dies després. En canvi, en les notícies de 1598 se'ns remet a unes protestacions que s'haurien formulat en el llibre d'esdeveniments de 1596 però que, dissortadament, no consten en el *Dietari* que ens ha pervingut.²³⁶ Ens decantem per pensar que la informació estava redactada en l'obra original i que posteriorment, en algun dels trasllats que es van dur a terme, aquests fragments es van suprimir. Som del parer que aquestes modificacions són obra del copista d'α perquè és, fins al moment, qui ens ha donat més mostres d'intervenció sobre el text, però no podem descartar en cap cas que aquesta absència de les protestacions fora obra dels copistes del manuscrit B-100.

Encara hem de referir-nos a un possible cas d'aglutinació d'episodis en un sol capítol. En el llibre de notícies de 1598 es podria haver donat un fenomen del tot aïllat en el *Dietari*: Jaume Ramon Vila va redactar un capítol de vint-i-quatre pàgines sobre la mort de Felip II i les exèquies que se celebraren a Barcelona. Fins ací no se'ns planteja cap dubte, però a l'inici

²³⁴ Vegeu el buit on trobaríem el dibuix a la pàgina 76 del *Dietari*.

²³⁵ Notícies de l'any 1596, p. 68.

²³⁶ Notícies de l'any 1598, p. 175. Concretament el fragment diu: «Aprés de haver fetas las protestacions ordinàries, conforme està continuat en lo capítol 23 del primer llibre».

del capítol següent trobem l'afirmació: «après de haver tractat en los 3 capítols precedents de la malaltia, mort y obsèques del señor rey Phelip»,²³⁷ una dada que referma unes pàgines més avant en dir que ha explicat la mort del monarca «en los precedents capítols».²³⁸ Si ens fixem en l'índex dels capítols que conformen el *Dietari* de 1598 ràpidament comprovarem que aquests tres capítols no existeixen. Davant aquest buit se'ns plantegen dues possibilitats: d'una banda, i la més senzilla, és que el copista eliminara dos dels tres capítols al voltant d'aquesta temàtica; d'una altra, i aquesta és la hipòtesi més complexa, el copista podria haver unificat els tres capítols en un sol, tot i que advertim que revisant-ne el contingut no hem estat capaços de trobar les «costures» dels tres capítols originals. En cas que la hipòtesi correcta fora aquesta segona, seria un cas del tot extraordinari en el conjunt de l'obra, de manera que la primera opció que hem plantejat és la que ens sembla la més versemblant.

Amb aquests indicis, malauradament, no estem en disposició d'establir qui seria el copista, perquè tria copiar uns capítols i suprimir-ne uns altres o en quin entorn es produeix el trasllat. Sí que podem apuntar unes poques hipòtesis com la possibilitat que el trasllat es produïra en l'entorn de Jaume Ramon Vila –concretament a sa casa i a mans d'un dels seus alumnes– o, si més no, en un entorn de les característiques de Sant Jeroni de la Murtra.

Fins ací arriba la nostra descripció de la hipotètica intervenció del copista d' α . Ara bé, malgrat que no és tan explícita, també hi ha un seguit de casos que podrien respondre a buits de l'autor, però també errors conscients o inconscients dels diferents copistes d' α i A. En la majoria de casos solament ens hi podem referir com a errors de còpia que difícilment ens valen per establir la identitat dels tres copistes desconeguts –més enllà de la mà de Joan Pau Colomer, a qui ja ens hem referit en l'estudi i descripció codicològiques.²³⁹

Pel que fa als errors de còpia, trobem alguns casos més significatius que uns altres. Per exemple, hi ha algunes ocasions en què el copista s'equivoca i copia la mateixa oració o la mateixa paraula dues vegades, com a la pàgina 311, l'error en el trasllat de números o dates, com detectem en dues ocasions a l'inici del *Dietari* –concretament a les pàgines 3 i 4– en què copien 1696 i després ho corregeixen per 1596, i que considerem un error fàcilment atribuïble

²³⁷ Notícies de l'any 1598, p. 193.

²³⁸ Notícies de l'any 1598, p. 196.

²³⁹ En parlar dels copistes desconeguts ens referim al copista d' α , d'una banda, i a les dues mans que junt amb Colomer confegeixen el manuscrit A.

als copistes d'A, que es podrien haver equivocat en la datació per situar-se cronològicament en el segle XVII i no en el XVI.

Altres tipus d'errors responen al salt d'una línia o un fragment de text, com s'esdevé amb l'exemple següent: «Y arribats que fóram, nos ne pujàrem en una cambra del dit hospital, en lo qual estava malalt lo germà Pere Ros, [...] la casa y saber los mobles que en ella y havia».²⁴⁰ El copista s'ha despistat i ha deixat per copiar un fragment o unes poques paraules que connectaven ambdues idees de l'oració o el paràgraf. Cal remarcar que no és un tipus d'error comú però que sí que es dona en unes poques ocasions al llarg de tot el trasllat.

Un error més significatiu, però, és el que es dona en el transcurs de les notícies de 1597. L'obra memorialística conté un capítol que descriu les obres de Diputació però, sols unes pàgines després, la narració es talla i dona pas a un contingut totalment diferent, el negoci de les encomandes. No sabem si aquest salt és responsabilitat de Jaume Ramon Vila que deixa el capítol de les obres inacabat, si es perden les pàgines que hi ha entre mitges dels dos episodis, si pot ser obra del copista d' α que podria haver copiat a raig els continguts del *Dietari* sense reflexionar-hi –la qual cosa no hem vist fins ara–, o si, en canvi, aquest salt temàtic es correspon amb un error dels copistes d'A. Tant en el cas d' α com el d'A, el copista del fragment en qüestió no s'hauria adonat que està canviant de capítol –estigui o no indicat en el cos del text a partir del qual duu a terme el trasllat. Siga com siga el capítol roman inacabat i ens és impossible establir en quin punt es talla la transmissió del text, si és que va formar part de l'autògraf.

Arribats a aquest punt també hem de tenir en compte l'eliminació d'elements gràfics o visuals. D'acord amb les indicacions del text, el *Dietari* autògraf hauria comptat amb dues imatges sobre eclipsis solars, a les quals ja ens hem referit, i, a més, amb la reproducció de les signatures dels monarques quan signen les cartes:

És de advertir que la sobredita firma de la señora reyna y las demás del señor rey que vuy viu, axí las passadas com las esdevenidoras, són contrafetes dels originals ab

²⁴⁰ Notícies de l'any 1600, p. 356.

la major fidelitat que's estat posible. He volgut fer aquesta nota per a que an restàs memòria al lector.²⁴¹

Ara bé, cap d'aquestes reproduccions forma part del manuscrit que conservem, i no podem assegurar si van ser eliminades abans –un dels capítols sobre els eclipsis solars segurament sí– o si aquesta supressió ens ha d'ajudar a considerar els copistes d'A o d'α com a persones poc formades en la disciplina o que no consideren important incorporar aquests detalls. Al seu torn, sí que podem trobar un dibuix molt senzill sobre la nova moneda encunyada el 1600, concretament a la pàgina 318, i que hem reproduït en l'edició del text.

Detectem, a més a més, un cas que cal destacar i analitzar amb cura i que trobem en el cos de les notícies de 1600. Concretament en el capítol sobre la fundació del seminari del bisbe assistim a dues versions seguides del mateix contingut; és l'únic cas en què llegim dues redaccions del mateix fet, la qual cosa ens planteja diverses opcions interpretatives: o bé és Vila qui escriu dues redaccions i oblida cancel·lar-ne una (poden ser unes notes al marge o intel·lineat que el copista d'α o els copistes d'A incorporen en el cos del text malgrat que la informació és redundant), o bé algun dels copistes intervé en el text com a narrador; aquesta darrera hipòtesi, però, ens sembla poc probable atès que és una intervenció mal executada i que no tenim mostres d'una acció com aquesta en la resta del *Dietari*.

Exposem el cas i l'analitzem just a continuació (representem amb les lletres A i B les dues versions que apareixen de manera consecutiva, identificant A amb l'opció que hem triat per a la nostra edició i amb la lletra B la seqüència que apareix en segon lloc):

VERSIÓ	FRAGMENT ²⁴²
(1) A	En la present ciutat y havia un monestir de monges agustinas (ditas vulgarment canongessas), las quals estaven subordinades al senyor bisbe de Barcelona, las quals havían vingut a tanta relaxació y poch número de monges que apenas o casi en ell se servava religió ninguna , perquè com se n'éran vingudes a reduhir a dues, y estiguesen entre si ab diferent

²⁴¹ Notícies de l'any 1600, p. 301.

²⁴² La negreta és nostra.

	parer acerca de aceptar clausura y reforma (perquè la una o volia y l'altre no).
B	En la present ciutat y havia un monestir de monges agustines (ditas vulgarment canongesas), las quals estaven subordinadas al senyor bisbe de Barcelona, las quals éran vingudas a tanta relaxació y poch número de monges que apenas o casi gens se servava religió, perquè com se era vingut a reduhir a duas, y estiguesen entre si ab diferent parer acerca de aceptar clausura y reforma (perquè la una o volia y la altre no).
(2) A	Y desitjant per altre part lo señor bisbe Lloris fundar en la present ciutat un seminari o col·legi per a estudiants pobres (axí com mana lo present concili sagrat, Concili de Trento) y no trobant modo ni forma per a executar son intent, après de moltes consultas que ab persones doctes tingué se resolgué de aprofitar-se de la present ocasió.
B	Y desitjant per altre part lo señor bisbe Lloris fundar en la present ciutat monestir un seminari o col·legi per a estudiants pobres, axí com mana lo sagrat concili de Trento,
(3) A	Y axí, vist lo poch o ningun fruit que dit monestir feye y a la reducció de monges que era arribat, y la divisió que entre ellas y havia, determinà de que dit monestir se abolís y d'ell se fes un seminari o col·legi per a estudiants pobres; y axí o escrigué a Sa Santedat, informant-lo del punt en què dit monestir estave y de l'intent que ell tenia de fer-na, suplicant a Sa Santedat li tingués a bé y li enviàs breu per a extinguir dit monestir y erigir-ne seminari.
B	o escrigué dit senyor bisbe a sa santedat
(4) A	Y rebuda per Sa Santedat esta informació y suplicació la consultà ab los cardenals, los quals després de haver-o mirat ab molta atenció los aparegué bé, y axí aconsellaren a Sa Santedat que u podia y devia fer; y Sa Santedat manà aquí mateix despedir-li un breu molt cumplit per a dit efecte, lo qual rebé lo señor bisbe Lloris de la fundació del seminari de

	Montalegra de la fundació del seminari de Montalegra, me apar tractar-ne més llargament en lo present capítol, axí per dar rahó al lector de una cosa tant asenyalada com aquesta, com també perquè en lo present any lo señor bisbe Coloma lo posà ab diferent forma, com assí veurem.
B	qui o consultà ab los cardenals y luego se li envià bulleto per dita fundació.

La comparació dels fragments (1) i (2) ens permet detectar uns pocs canvis que no afecten el sentit del text i que solament son fórmules diferents d'expressar la mateixa idea o fins i tot el desplaçament d'un mot, canvis en les grafies i, en conjunt, modificacions de poca importància. En canvi, els casos (3) i (4) sí que suposen un canvi remarcable, o més bé un resum de continguts, cosa que no encaixa amb una incorporació posterior per afegir dades que abans no es tenien. La simplificació de la versió B sobre l'A ens fa pensar abans en què els detalls de la versió A estigueren cancel·lats i el copista els recuperara, sense adonar-se que en el paràgraf següent (versió B) es repetia la mateixa informació. Siga com siga, som del parer que es tracta d'un error de còpia que encaixa en les tasques o possibilitats dels copistes més que no en l'exercici d'escriptura de l'autor, malgrat que no podem establir en quina fase del trasllat s'ha introduït ni apuntar inequívocament els motius pels quals s'ha produït.

Encara hem de tenir en compte la intervenció dels copistes —o de Joan Pau Colomer concretament— en la disposició física del text. Considerant les indicacions de Jaume Ramon Vila i l'enunciació explícita que cada any de notícies conformaria un volum independent, som del parer que podria haver estat obra de l'entorn Dalmases la disposició de les notícies del *Dietari* en un sol volum. Si és així, ens ajudaria a entendre perquè els editors de la *Crònica* de Pujades van tenir accés a un *Dietari* en diversos volums; en aquest cas, Colomer i els altres dos copistes haurien consultat la mateixa obra però l'haurien traslladada en un sol volum. La certesa que Colomer va ser l'encarregat de relligar els manuscrits de la biblioteca Dalmases ajuda a fonamentar el nostre plantejament.

Detectem, a més a més, dos casos més que afecten a la transmissió del text. En ambdós casos estem davant passatges que presenten el que, d'entrada, sembla un error de còpia semblant als que podem veure en altres passatges del text —salt de línia, repetició d'un mot, cancel·lació

d'un mot o part d'ell per error d'escriptura... –però que amaguen canvis més significatius. En el cos de les notícies de 1598 assistim a una modificació del text –creiem que de Vila – per una altra expressió de significat equivalent: mentre que la versió cancel·lada versava «com més dolenta és la nou, més soroll mou», el copista d'α o copistes d'A la substitueix per «com més dolenta és la persona, més valedors té». Segons documenta el DCVB, l'expressió que hem associat amb Jaume Ramon Vila –la primera que hem presentat aquí– es refereix a «aquelles persones que xerren i criden més que les altres sense tenir autoritat ni capacitat per a parlar» i que el copista d'A va substituir per una nova versió que considerà més apta o comprensible per al lector del seu trasllat. A més a més, aquesta modificació correspon amb les pàgines traslladades per Joan Pau Colomer, a qui, per tant, hem d'atribuir l'única modificació, tot i que pot transcendent, sobre els continguts del text que fins ara hem pogut identificar i provar.

En aquest punt, no podem deixar de banda una darrera reflexió al voltant de la intervenció sobre l'obra original de Vila. En descriure l'abast cronològic del *Dietari* ens hem referit a un seguit de casos en què el text sobrepassa els límits temporals i, d'entrada, ho hem considerat com una aportació de Vila. Ara bé, no podem descartar, especialment pel que fa a les referències posteriors a 1601, que aquestes modificacions pogueren ser obra d'algun dels copistes i no de Jaume Ramon Vila. En eixe cas seria molt més probable que la intervenció fora obra del copista d'α, però no teim indicis suficients per apuntar en quan es produeixes o si poden haver estat d'algun dels copistes d'A o d'una mà que, en algun moment, ha consultat el text –en qualsevol de les seues fases de redacció i còpies– i ha introduït referències temporals posteriors. D'entre totes les opcions possibles que hem exposat aquí, som del parer que aquestes dates posteriors als anys del *Dietari* són obra de l'autor –que les va incorporar en el procés de redacció de les notes acumulades en els esborranys– o obra d'una mà coetània a l'autor i, difícilment, obra dels copistes d'A –dels quals hem trobat molt poques modificacions del text substancials– o d'una altra persona que ni podem identificar ni situar en el temps de cap manera.

2.1.5. Continguts i ideologia

Malgrat que el *Dietari* sembla tenir una estructura un tant irregular, s'hi poden detectar un seguit de temàtiques principals així com ens ha arribat; les podem classificar en: assumptes

eclesiàstics, cerimònies i convivència entre institucions, afers vinculats amb la monarquia, notícies sobre la ciutat de Barcelona i, finalment, curiositats o varietats. Aquesta diversitat temàtica es pot trobar, a grans trets, en tots els anys del *Dietari*, tot i que amb una extensió variable i descrivint episodis d'allò més diversos; d'entre totes, sí que podem determinar que n'hi ha una que protagonitza el 50% dels continguts de l'obra així com la coneixem: els assumptes que tenen com a tema vehicular l'Església i la doctrina religiosa o en què aquesta apareix de forma significativa.

Els assumptes que contenen, en major o menor mesura, referències a cerimònies o dinàmiques relacionades amb l'estament religiós en són molts. Alguns d'ells, que tenen aquest tema com a nucli de la seua redacció, són el seguit de capítols adreçats a relatar el procés de canonització de Sant Ramon de Penyafort (ocupa dos capítols de les notícies de 1596, un capítol a 1600 i diverses referències a l'evolució del procés en els anys posteriors), visites de personalitats com ara l'arquebisbe de Tarragona el 1596, la visita del cardenal Guevara el 1597 o el nomenament d'Alfons Coloma com a bisbe de Barcelona després de la mort del seu antecessor l'any 1598.

També assistim al trasllat, fundació i modificació d'alguns monestirs com el de les monges dels Àngels que es van desplaçar a Vic, el trasllat de les Rependides el 1596, el conflicte amb els germans de Joan de Déu entre 1598 i 1600 o la fundació del monestir de Caputxines el 1599. D'altres fites importants vinculades a aquesta temàtica seran el seguit de mesures i modificacions sobre la distribució de bisbats o canonicats, com ara l'elecció del bisbat de Solsona (1596), l'assignació del prior de la Castellania d'Amposta (1598) o l'eliminació de cinc canonicats de la seu de Barcelona a mans de Climent Octau (1600) després de les extincions efectuades ja el 1596.

La presència i poder de l'Església en la societat moderna era tan destacada que s'escola, tot i que d'una manera més transversal, en altres capítols del *Dietari*, com el capítol segon de les notícies de 1596, en què es descriu un miracle atribuït a sant Ramon de Penyafort, que hauria impedit el naufragi d'unes naus. També hi ha múltiples referències a processons i oficis religiosos, habituals en la cultura ciutadana de l'època, com els que se celebren per la bona navegació de la reina Margarida l'any 1599 o perquè tinga un bon embaràs l'any 1601.

Els membres de l'església també participaran de la vida política, la qual cosa fa que assistim a episodis en què bisbe i Capítol (o altres personalitats de l'estament) i consellers s'enfronten i defensen els seus interessos. Parlem, per exemple, del conflicte entre el bisbe Coloma i els consellers l'any 1600 durant la missa de santa Anna, perquè aquests últims consideraven que la forma com el bisbe estava –en l'altar major, assegut en una cadira de repòs amb catifa i coixí als peus– era inadequada. La situació va desembocar en un enfrontament directe que Vila descriu amb les seues paraules i mitjançant la citació d'alguns passatges de la conversa entre Coloma, Julià de Navel i els consellers. Paral·lelament, el 1601 assistirem a un conflicte directe entre consellers i bisbe a causa del repartiment del forment que havia arribat a la ciutat per a la seua provisió. Davant el procediment fraudulent del batlle de Cops s'iniciarà una discussió directa entre el Consell i l'advocat del bisbe (que no estava disposat a tornar la porció de forment); els consellers es neguen a cedir-li la porció i aquest amenaça amb l'excomunió; finalment, el conflicte queda sense resoldre.

Algunes vegades llegim com, més enllà del bisbe –cap de la diòcesi–, altres membres de l'estament encapçalaven la vida política;²⁴³ parlem dels diputats i oïdors eclesiàstics. Ben destacat és, concretament, el paper dels diputats en l'aprovació de les Constitucions derivades de les Corts de 1599. Tot i que no pertoca ací desgranar els detalls de cadascun dels capítols del *Dietari*, la convocatòria de Corts del 1599 i el llarg procés de recepció i acceptació de les Constitucions són una bona mostra de la convivència entre Consell, Diputació, virrei i monarca. Pel que fa als representants de l'estament religiós, que és el que ara ens ocupa, val a dir que el 1599 es mostraren contraris a l'acceptació de les Constitucions, decisió que podria venir motivada per l'absència d'uns breus eclesiàstics i els capítols relatius als inquisidors.

En canvi, sols un any després Vila explica el canvi de parer d'aquests, més receptius a l'acceptació de les Constitucions que els seus col·legues diputats. En un primer moment s'hi mostren contraris, però per escrits del 30 de març sabem que tant Onofre Pau Cellers, degà i canonge de Barcelona i oïdor eclesiàstic, Jaume Cordellas, canonge de Barcelona i diputat eclesiàstic, i Mateu Falguera, oïdor reial, accepten les Constitucions amb unes poques esmenes o la promesa de revisió en les properes Corts. Mantindran aquesta actitud discordant en l'evolució de l'episodi, com quan es neguen a rebre consell dels braços per a veure què

²⁴³ Hem de tenir en compte que els membres de l'estament religiós ocupaven llocs de poder, com per exemple el de canceller, i podien ocupar de forma interina el càrrec de virrei (Ferro 1987:58, 56).

havien de fer els diputats en tot el procés d'acceptació de les Constitucions, votant perquè «se estampasen y se posasen en ús y pràctica».²⁴⁴

Aprofitant l'avinentesa, cal que ens ocupem de la vida política vinculada a les institucions i als òrgans de govern, que té un paper molt significatiu en el *Dietari*. El seu autor, en tractar la segona recepció de les Constitucions l'any 1601, es lamentava per la «llàstima que·s té de tenir en los poblats del present Principat de què personas tant malintencionadas y de tant mala consciència, com lo virrey y los de la Audiència, tingan la administració de la justícia»,²⁴⁵ i aquesta realitat d'algunes institucions enfrontades a unes altres es pot resseguir al llarg de tota l'obra. Concretament, ja que en el paràgraf anterior ens ocupàvem de les Constitucions, destaquem ací els conflictes que es van derivar de les Corts de 1599, com per exemple l'enfrontament entre el monarca i la Diputació pel pagament dels oficials forans que hi havien servit.

No cal entrar ací a descriure la importància de la convocatòria de Corts als territoris de la Corona d'Aragó i, posteriorment, la recepció de les Constitucions resultants que en determinaven les lleis. Després de la convocatòria de 1599 –que també podem trobar extractada en l'obra de Vila– s'iniciarà tot un procés perquè Felip III envie les Constitucions que, una vegada rebudes, han de ser revisades i aprovades abans d'estampar-se i entrar en vigor. El procés de recepció, revisió i acceptació de les Constitucions resultants de les Corts va funcionar com una llarga partida d'escacs en què tothom tenia un paper i una estratègia. A 18 de novembre de 1599 els diputats rebien la primera versió de les Constitucions, que van rebutjar per considerar que venien amb algunes coses «mudades»; es produí aleshores el primer enfrontament entre virrei i Diputació. Mesos després, a principi de l'any 1600, els diputats enviaven una ambaixada al monarca per tractar la modificació de les Constitucions.

Durant el mes de febrer de 1601 els diputats rebien una segona versió del document, la qual comportà més problemes que l'anterior. En aquesta segona recepció, els diputats s'adonen que les Constitucions no han estat ben expedides i acorden no acceptar-les. Al seu torn, els consellers reben una missiva reial advertint-los que no es faran més canvis sobre el document

²⁴⁴ «Capítol de com los diputats reberen la segona vegada las Constitucions fetas per lo senyor rey en las Corts que en la present ciutat celebrà lo any 1599» (Notícies de l'any 1601, p. 371-397).

²⁴⁵ «Capítol de com los diputats reberen la segona vegada las Constitucions fetas per lo senyor rey en las Corts que en la present ciutat celebrà lo any 1599» (Notícies de l'any 1601, p. 389).

i que no envien més ambaixades, alhora que se'ls demana ajuda per resoldre el problema. Llegim com, després d'escoltar els arguments a favor i en contra de l'acceptació de les Constitucions pels diputats, els consellers els demanen que les aproven amb les protestacions corresponents, però no aconsegueixen desfer l'empat entre els diputats disposats a acceptar-les i els que les rebutgen. Davant el bloqueig, i després d'una carta amenaçadora de Felip III, el braç militar decideix intervenir –mitjançant una selecció de dotze persones que tractaran el tema– per intentar desencallar la situació; la taula de joc compta, ara, amb una peça més. Els dotze homes del braç militar, davant la poca disposició dels diputats, envien d'amagades un cavaller a la Cort reial per tractar el tema amb el monarca directament.

En una nova fase del conflicte, Felip III els fa arribar una nova missiva perquè el virrei es reunisca amb el comte de Savallà i aquest convoque el braç militar –en què el lloctinent general compta amb un seguit d'aliats– per arribar a una solució. La situació va anar tensant-se fins al punt que el virrei manà empresonar el notari Sala per negar-se a alçar acta de la jornada en què es van reunir. Pel mes d'abril, Felip III escriu als consellers agraint-los la seua tasca en l'aprovació de les Constitucions i animant-los a seguir fent força en el procés. Trobem, d'una banda, el rei, el lloctinent, els consellers i alguns membres del braç militar i, de l'altra, els diputats (els quals, alhora, mostren postures diverses en el conflicte) i alguns membres del braç militar. El procés es va anar allargant, acumulant tot un seguit de cartes, ambaixades, reunions i enfrontaments que tensaren la relació entre les institucions catalanes i feren més gran l'esclletxa que els dividia del virrei i el monarca. Fins i tot, davant la insistència dels diputats militar i reial i de l'oïdor militar que demanaven la correcció de les Constitucions, el lloctinent els processa per regalia perquè no puguin votar en la resolució del conflicte. Finalment, el 18 de juliol s'acceptava la nova versió amb un seguit de protestacions, però l'enfrontament seguia obert.

D'aquest capítol podem inferir que la relació del virrei de Catalunya amb les institucions catalanes no era d'allò més agradable, almenys en la visió que ens ofereix Vila. I és que a través dels capítols del *Dietari* podem assistir al dia a dia de la ciutat, i com allò que en l'actualitat ens pot semblar un procés senzill, en l'època moderna esdevenia un enfrontament entre institucions i, per extensió, una lluita de poder; n'és un bon exemple l'enfrontament entre els diputats i consellers per una partida de safrà que havia arribat a la ciutat de forma fraudulenta l'any 1601. Ja havíem assistit a un episodi de característiques semblants entre el

bisbe i els consellers per una partida de forment; en aquesta ocasió, però, l'arma amenaçadora eren la imposició de penes econòmiques als consellers per part dels diputats. Acabaran intervenint-hi els braços, el virrei, el Reial Consell i es conformarà una Vint-i-quatrena per a la negociació. En darrer terme, el conflicte es va resoldre al marge de la legalitat, amb el safrà restant en mans del Consell i amb la Diputació dissimulant l'ofensa rebuda.

En altres casos, trobarem fraus dins una institució concreta, com per exemple en el Consell de Cent. Vila recull un episodi en què els seus membres van descobrir que el conseller segon de l'any 1600 havia falsificat el títol de ciutadà honrat i com quan l'anaren a buscar s'amagà al convent de Santa Caterina, on va romandre ocult tot l'any. De menys importància, però, trobem capítols sobre l'extracció de consellers i diputats cada any, sobre el nomenament d'un nou conseller per la mort del seu antecessor i d'altres assumptes menors del dia a dia de les institucions.

Un dels temes més destacats del *Dietari* i que, a més, ha rebut més atenció per part dels investigadors, és el de la relació que existia entre la monarquia i el Principat.²⁴⁶ De fet, hi ha un capítol dedicat per complet a extractar la vida del rei Felip II i la seua relació amb els territoris del seu domini, disposat just després d'explicar les seues exèquies. Tot i que inicialment sembla un memorial de la vida del monarca, repassant el seu arbre familiar, matrimonis i descendència, i destacant alguns episodis bèl·lics de renom, prompte passa a descriure'l de forma molt més subjectiva com un ésser «petit de cos però de alts pensaments».²⁴⁷ Hi destacarà el seu caràcter cristià i prudent per passar, a continuació, a descriure la seua personalitat i la mala relació que mantenia amb els territoris de la Corona d'Aragó. Hi parla d'alguns episodis com l'acusació al secretari del rei Antonio Pérez i les represàlies de l'exèrcit contra Aragó, els intents d'imposar la llei de Castella en els territoris provinents de la Corona d'Aragó o l'atac als privilegis catalans.

També, després de la mort de Felip II, s'esdevindran un seguit d'entrades entre 1598 i 1601 protagonitzades pel seu successor, l'aleshores rei Felip III. Vila explica l'intent del monarca

²⁴⁶ N'han parlat, per exemple, Simon (2009), Chamorro (2012) o Duran (1973).

²⁴⁷ «Capítol lo qual tracta breument de la vida del rey don Phelip Primer, y de las mullers y fills que tingué, ab algunas cosas que ell feu» (Notícies de l'any 1598, p. 193).

de casar-se a Barcelona,²⁴⁸ el trasllat de les núpcies a València, l'ambaixada enviada allà per felicitar-lo pel seu casament i, el 1599, la visita de Felip III a la ciutat comtal per jurar el càrrec i celebrar Corts. Posteriorment el trobarem referit en la múltiple correspondència que es deriva del procés de redacció i acceptació de les Constitucions, de les quals ja hem parlat.

Les referències, però, no sols es limiten a la figura del rei sinó que també podem trobar notícies sobre la seua esposa, l'arxiduc Albert i la seua germana Isabel. Més enllà de la família reial, també podem trobar altres nobles cavallers i membres d'altres dinasties com ara el duc de Florència, el príncep d'Orange i altres prínceps i ducs, molts d'ells convidats a les núpcies del 1599. En conjunt, podem dir que les referències als reis Felip II i Felip III i a la seua convivència amb Catalunya, especialment amb les institucions catalanes, és un dels grans temes d'aquest *Dietari* i del qual es desprén un contingut personal força destacat que analitzarem més endavant.

Encara podríem fer al·lusió a dues temàtiques més, en ocasions relacionades entre elles, i que abasten un seguit de capítols més variats o fins i tot anecdòtics. Hi ha múltiples entrades que es refereixen al dia a dia de la ciutat comtal i que, segons la seua filiació amb altres temes com les cerimònies religioses o les institucions, ja hem explicat. Però, d'entre altres assumptes propis de la fisonomia de la ciutat o episodis que afecten els ciutadans, podem destacar ací les diverses referències a construccions i reparacions en la muralla de Sant Francesc o, més conflictiva encara, l'ampliació de la casa de la Diputació: davant els plans d'ampliar l'edifici de la Diputació, Vila recull les protestes d'alguns veïns que, enfurismats per no haver tret un benefici particular, van escriure a la cort reial perquè paralitzaren les obres. Els diputats, malgrat la seua sorpresa i tot i que tenien capacitat legal per seguir endavant la construcció, van decidir enviar l'arquitecte Pere Blai i el canonge Joan Sentís a la Cort per explicar els plànols de les obres. Hi romangueren durant tot un any i finalment aconseguiren l'aprovació reial.

Tot i que n'hi ha d'altres encara, convé destacar també un altre episodi relacionat amb la ciutat i els seus habitants: les epidèmies de pesta. Trobem, d'una banda, una breu referència

²⁴⁸ Al voltant de les núpcies de Felip III, el comte de Franquenburg va resumir com es va viure la situació, i que recull molt encertadament Chamorro (2012:88): «Los de Madrid quedaron sentidos y disgustados de verse privados desta honra y provecho. Los de Barcelona, quejosos del gasto hecho en balde, y los de Valencia, de no haber sido avisados y prevenidos con tiempo».

en les notícies de 1601 quan l'autor especifica que no havien fet la processó de sant Roc quan pertocava perquè estaven evitant que arribara la pesta a la ciutat. D'una altra banda, si això s'esdevenia a finals de maig, durant el mes de juliol detenien unes naus perquè sospitaven que podien haver-hi tripulants amb la pesta. El Consell de Cent, davant l'amenaça, va decidir enviar quatre metges, quatre barbers i quatre mariners a les embarcacions perquè les revisaren a fons i determinaren si hi havia cap mena d'amenaça per a la salut dels ciutadans.

Jaume Ramon Vila també reserva un espai per tractar assumptes bèl·lics pròxims com l'enfrontament amb les tropes franceses al Rosselló entre 1597 i 1598 o un conflicte entre el duc de Saboya i el rei francès l'any 1600, tot i que el pes d'aquests continguts en el conjunt de l'obra és molt inferior a altres temàtiques. Encara trobarem en les pàgines del *Dietari* alguns capítols d'allò més curiosos com l'explicació d'un eclipsi solar, l'eliminació dels menuts anteriors a les Corts de 1599 per uns altres de nous i el curiós capítol que tanca aquest testimoni memorialístic: l'ambaixada del rei de Pèrsia als reis i prínceps cristians per unir forces contra l'enemic turc.

En definitiva, podem comprovar com en una obra d'aquestes característiques hi ha espai per narrar tot allò que el seu autor considera que ha de ser contat i, el que és més important, de la manera que creu que s'ha de contar: tria la informació, afegint-hi el seu parer si escau, i se situa com un espectador extern o en el centre de l'acció –especialment quan vol fer-nos saber que era part implicada en l'episodi que està compartint mitjançant les seues memòries. D'aquesta vessant «privada» del *Dietari* en parlarem a continuació.

Hem de partir de la premissa que l'ésser humà acostuma a veure el món sota el prisma de la subjectivitat i que tot el temps està fent tries que el descriuen intel·lectualment i ideològicament; una obra memorialística com la que ací estudiem no pot allunyar-se, de manera conscient o inconscient, d'aquesta visió parcial del moment en què s'escriu i de les informacions que hi descriu. Per tal de desgranar la personalitat i ideologia de Jaume Ramon Vila a través de les informacions que ens proporciona el *Dietari* podem analitzar dos tipus de dades: d'una banda la selecció de notícies que hi recull –que és la part més complexa perquè és més fàcil que els copistes hi hagen intervingut, i ho hem pogut comprovar²⁴⁹– o,

²⁴⁹ Per veure la intervenció dels copistes sobre l'autògraf, vegeu els epígrafs de «El *Dietari* complet» i «La primera còpia parcial (α)».

d'una altra banda, el tractament que fa d'aquestes informacions –ens referim a la selecció de fonts complementàries, el grau de detall de les entrades o el lèxic emprat per descriure episodis concrets.²⁵⁰ Ens basarem principalment en el segon tipus de dades en aquest apartat.

Vila és eminentment un home cristià i compromés amb la defensa de les lleis i privilegis de Catalunya, estudiós de la història del territori –com demostra la seua tasca humanística– i una persona influent en el seu entorn. En primer lloc, la seua vessant catòlica i cristiana es demostra en la quantitat d'episodis sobre afers religiosos que incorpora al *Dietari*, però també en el vocabulari emprat al llarg de tot el text i en la quantitat d'informació que és capaç de proporcionar-nos en alguns capítols concrets. Sovint deixa entreveure que el respecte als valors que difon l'Església és imprescindible, especialment en el capítol en què descriu els afers relacionats amb els germans de Joan de Déu; i és que una de les coses que més sembla molestar el mossén és com els germans aprofiten la doctrina per extraure un benefici particular, dient que «encara que lo intent de sa germandat era acullir pobres, lo d'ells era manar y ser señors de la bosa y no estar a obediència de ningú»,²⁵¹ i com els germans no volien rendir comptes a ningú: «lo mal no exía de aquí sinó de fer a son pler y que no tinguesen superior per poder fer las cosas més a son salvo».²⁵²

A través de les seues explicacions podem conèixer el funcionament de l'Església en conjunt –com el papa intervé entre el rei de França i el duc de Saboya per unes fortaleses que li havien pres al duc– i de la configuració de les ordes religioses en el Principat, el Rosselló i Cerdanya, com ara l'extinció dels canonges agustins pel poc compromís amb la doctrina, als quals defineixen com a ignorants i poc exemplars (1596); l'elecció del bisbat de Solsona aquest mateix any o l'extinció de canonicats a mans del papa.

Quan es refereix al funcionament de les cerimònies religioses, l'autor esmenta si el procediment és l'acostumat o si en una ocasió concreta s'ha fet alguna cosa fora de l'habitual,

²⁵⁰ L'estreta vinculació entre autor i obra és d'allò més habitual en la memorialística, però podem posar exemples complets com el que aporta Escartí en editar el *Dietari* de Joaquim Aierdi: «Mossén Aierdi, com d'altres dietaristes, doncs, ça i lla va deixant filtrar aquelles opinions —la seua ideologia, al capdavall— en transmetre'ns la seua visió del món que l'envolta. [...] ens poden ajudar a fer-nos una idea de la personalitat de l'autor, de la seua manera de pensar —personal i estamental— ja que, a través dels seus papers, hom pot descobrir una bona part de la seua mentalitat» (Aierdi 1999:66).

²⁵¹ «Com arribaren en la present ciutat los hermanos de Joan de Dios y com fundaren ospital de son orde, y com foren desterrats de la present ciutat y bisbat», Notícies de l'any 1598, p. 150.

²⁵² Notícies de l'any 1598, p. 151.

com per exemple en l'inici del capítol intitulat «Com lo senyor bisba Lloris alcansà un breu de Sa Santedat que ell a solas pogués visitar los canonges y la seu de Barcelona sens adjunt [...]», el qual s'inicia amb tot un parlament al voltant del funcionament jurisdiccional de les catedrals catalanes. Igualment, també deixarà constància de la presència i participació de persones cèlebres dins l'estament com la figura de Joan Vila –nomenat bisbe de Vic l'any 1596–, el repàs a la vida del bisbe Lloris el 1598 o l'assassinat de l'ardiaca Pau Fabra –persona «de bona fama y exemplar».²⁵³

Tot i que no és un tret específic de Vila, podem veure com la datació de les entrades ve acompanyada sistemàticament de l'onomàstic de cada dia en què escriu. I, finalment, com era habitual, destacarà la vessant cristiana dels monarques: en el capítol que repassa la vida de Felip II, una de les coses que troba important destacar és com de bon cristià era el monarca i com feu «grans serveys y beneficis a tota la universal Iglésia».²⁵⁴

De la lectura del *Dietari* també podem entreveure quina és l'opinió que el monarca i les persones del seu voltant mereixen segons l'autor. Vila anirà exposant un seguit de dades que dibuixaran els reis com persones egoïstes i interessades. En contraposició, els catalans se'ns mostraran com el fidel vassall que sovint respon a les demandes del seu rei, fins i tot amb el risc de passar per damunt del més important per a ells, les seues lleis i privilegis. Pràcticament tot el capítol sobre la vida de Felip II és un contínuum d'acusacions cruentes entre les quals podríem destacar el fet que Vila el considerava «cruel, sanguinolent y covart, y amich de subjectar al vassall»,²⁵⁵ malgrat que, segons ens diu, el rei fingia tenir una bona relació amb tots ells. També destaca que no li agradava que els seus súbdits tingueren privilegis o llibertats i que, per això, tenia relació més bona amb Castella que amb la Corona d'Aragó, malgrat que fora igualment cruel amb tots; fins i tot opina que «los de la Corona de Aragó los tenia molt de tema, si bé en lo exterior los amostrave gran aplauso, però conexia's tot ésser fixió, com se vey a en todas las ocasiones».²⁵⁶ L'autor repassa quina ha sigut, al seu parer, la relació entre Felip II i els seus súbdits castellans, aragonesos, valencians i catalans, i afirma que considera que el rei sempre s'ha posat del costat dels enemics dels catalans,

²⁵³ Notícies de l'any 1600, p. 328-329.

²⁵⁴ Notícies de l'any 1598, p. 196.

²⁵⁵ Notícies de l'any 1598, p. 197.

²⁵⁶ Notícies de l'any 1598, p. 198.

afavorint sempre la part contrària de Cathalunya [...]; fent-nos en aquestos y altres semblants negocis tot lo contrari que pogué, afavorint sempre ab causes per Sa Santedat y altres la part contrària, perseguint y aniquilant per totas las vias que-s pogué la authoritat y jurisdicció dels tribunals de la Diputació y Casa de la Ciutat.²⁵⁷

Sols amb la sentència que tanca el capítol de la vida de Felip II en tindríem suficient per saber quina opinió mereixia el monarca a Jaume Ramon Vila: «per lo que toca als privilegis, libertats, capítols y actes de Cort, usos y costums, pragmàticas y fueros de tota la corona de Aragó, y als naturals de ella, és estat lo rey que més los ha contradit».²⁵⁸ En definitiva, per moltes altres coses que poguera haver fet bé, la seua relació amb la corona aragonesa havia estat fortament marcada pel conflicte al voltant del sistema pactista i els problemes amb la convocatòria de Corts; problemes, d'una altra banda, que va heretar el seu fill i successor al tron.

Trobem, encara, moltes més mostres d'aquesta visió esbiaixada ja dins el regnat de Felip III. En el seu cas podríem destacar quatre episodis clau que descriuen amb bastant claredat el punt de vista de Jaume Ramon Vila: el jurament del duc de Feria com a virrei de Catalunya el 1598, l'intent fallit de celebrar les noces reials entre 1598 i 1599, la visita del monarca i la celebració de Corts el 1599, i el llarg i cruent conflicte al voltant de la recepció i acceptació de les Constitucions posteriors. En primer lloc, parlem de l'episodi de 1598 en què les institucions van permetre el lloctinent general jurar el càrrec malgrat que el monarca encara no ho havia fet.²⁵⁹ El 24 de setembre, un mes després de la mort de Felip II, el duc de Feria arribava a la costa de Barcelona amb una carta del nou monarca perquè el tornaren a nomenar virrei. En la missiva Felip III es disculpava per no haver pogut anar a la ciutat i els demanava que acceptaren el duc com a virrei, assegurant-los que

sed siertos que, en dando lugar los negocios destos reynos (que espero será con mucha brevedad), sin perder tiempo iré, placiendo al Señor, a visitar esse Principado; y el

²⁵⁷ Notícies de l'any 1598, p. 202-203.

²⁵⁸ Notícies de l'any 1598, p. 204.

²⁵⁹ Ens referim a l'inici del capítol que narra la mort de Felip II (Notícies de 1598, pp. 168-192).

juntarse el amor que os tengo y cumplir con mis obligaciones, con mucho gusto y contento, os asegura bastantemente que no habrá dilación de concideración²⁶⁰

Davant aquesta petició, el Consell es trobava amb el problema que Felip III no va fer l'acte de jurament ni tan sols quan era príncep i, per tant, consideraven que el cas era, en paraules de Vila, «nou y molt grave».²⁶¹ Després de revisar si el jurament podria considerar-se un acte contra les Constitucions de Catalunya, acordaven admetre el privilegi reial i que el duc de Feria fora nomenat virrei, sempre justificant que allò no anava contra la llei catalana perquè «se trobaven exemplars de coses consemblants en altres temps, y en particular en temps del rey don Pere tercer y del rey en Martí, y de altres que foren admeses ses cartes y privilegis antes de ésser jurats per altres ocasions semblants en aquestas».²⁶² Ens trobem, per tant, amb una visió polida de les institucions catalanes, que es demostren com a bones vassalles i favorables a seguir les indicacions del rei, però al mateix temps sempre fidels a les seues lleis i privilegis –i així ho demostren justificant, en aquest cas, perquè admeten el privilegi reial d'un monarca que no ha jurat la llei.

A finals de 1598 i principis de 1599 arribava la notícia que el rei celebraria les núpcies a la ciutat comtal i, mitjançant una carta, els demanava que ho disposaren tot per rebre'l acompanyat de tota la seua cort. El monarca els transmetia el seu entusiasme per les núpcies, dient-los que esperava que ho tingueren tot enllestit per a la seua arribada acompanyat de la reina, l'arxiduc, la seua germana i tots els qui amb ells hi anaren. L'inici idíl·lic de la relació entre monarca i Principat, però, es trencaria aviat:

però com en todas las cosas de aquest món y ha mundança y los hòmens estan subjectes a mil misèrias, de las quals tampoch no se escàpan los reys (fa en ells lo mateix efecte que en los altres), perquè ab la mateixa facilitat que prometé de venir a casar-se assí, sens procurar-ho la terra ni pensar-i [...] se'n desdigué, lo que la terra sentí (com era rahó) fent las diligèncias que com a faels y leals vassalls tenían obligació.²⁶³

²⁶⁰ Notícies de l'any 1598, p. 171.

²⁶¹ Notícies de l'any 1598, p. 171.

²⁶² Notícies de l'any 1598, p. 174.

²⁶³ Notícies de l'any 1598, p. 210.

El virrei explicava als consellers que la decisió del rei es devia al fet que havia de convocar corts a Castella i casar-se a València era millor opció per estar més a prop, juntament amb la despesa que suposava el viatge a Barcelona. Contraris a acceptar aquest canvi de parer, els dirigents catalans enviaren una ambaixada al rei per fer-lo canviar d'opinió, tot i que sense èxit. Segons Vila, els consellers estaven «tant centits»²⁶⁴ perquè no se celebraren les bodes a la ciutat comtal que van escriure a l'arxiduc demanant-li ajuda, el qual novament els donava una mala notícia en comunicar-los que la decisió no estava en les seues mans. El fidel vassall català acumulava així una derrota més en aquesta «gesta».

Així i tot, la fidelitat i interès per aconseguir el rei a mans dels catalans no cessava si resseguim la narració de Vila: en saber que la reina, sa mare i l'arxiduc Albert ja anaven camí a la Península, «feren moltes devocions en la present ciutat per la dita bona navegació».²⁶⁵ I no solament això, sinó que quan la reina i els seus acompanyants van passar pel port de Barcelona de camí a València, els consellers visitaren la galera de la reina, van presentar els seus respectes i li van transmetre com «dita ciutat se li oferia en tot lo que fos de son reial servey»;²⁶⁶ estem, una vegada més, davant una altra mostra de la ciutat i els seus dirigents com a súbdits complaents davant la monarquia.

Posteriorment el diputat militar es traslladà a València per donar l'enhorabona al rei per les noces i recordar-li, una vegada més, amb quanta emoció i diligència l'esperaven a Catalunya, «perquè tots los pobles en ella ne rebrían gran mercè i contento».²⁶⁷ Quin seria, en canvi, el desencant que rebria tota la ciutat de Barcelona quan, en arribar els aposentadors del rei i l'arxiduc a la ciutat, van veure com aquests es comportaven com uns bàrbars, segons s'infereix de la descripció de mossén Vila: «tots féyan tants agravis prenent los aposentos ab tanta violència que per casas de viudas y capellans aposentàvan, no podent-se fer».²⁶⁸

Com ja hem dit en múltiples ocasions, en maig de 1599 arribava finalment Felip III a la ciutat de Barcelona. D'entrada, els consellers es trobaran amb el privat del rei, el marquès de Dénia, amb qui tractaren sobre el funcionament de l'entrada i cerimònies que es durien a terme; es

²⁶⁴ Notícies de l'any 1599, p. 220.

²⁶⁵ Notícies de l'any 1597, p. 228.

²⁶⁶ Notícies de l'any 1599, p. 231.

²⁶⁷ Notícies de l'any 1599, p. 238.

²⁶⁸ Notícies de l'any 1599, p. 244.

pot considerar aquest primer encontre com un fet simptomàtic de la relació que sovint els investigadors han establert entre el marquès de Dénia i Felip III, considerant que mai cap monarca havia estat tan subjecte a les opinions d'un subordinat com en aquest cas.²⁶⁹ Un dia després que estigueren allotjats en les cases abillades per a l'ocasió, els tribunals van demanar permís per anar a visitar Sa Magestat i saludar-lo formalment, a la qual cosa també van rebre una negativa rotunda: no rebria cap visita fins que entrara a la ciutat amb tota la cerimònia corresponent. I així, una vegada més, els tribunals i institucions catalanes posaven de la seua part en una relació cordial que el rei rebutjava. El dia després, atès que no havien pogut veure ni parlar amb el rei, el braç militar feia gestions perquè a través de diverses ambaixades li feren arribar el seu desig de celebrar Corts, reclam a què responia d'una manera un tant laxa: «an aquell punt estava ajuntat ab tots los prelats y procuradors de capítols que·s trobàvan en la present ciutat [...] y que ell per sa part no faltaria».²⁷⁰

Cal destacar que, passe el que passe, hi haurà una premissa inapel·lable en el discurs del mossén: els catalans són uns súbdits fidels i valents que respecten el seu rei fins i tot en situacions de tensió. Quan aquestes es donen, però, l'estratègia seguida per Vila és la de transmetre una visió d'un rei dur i cruel –especialment mitjançant les missives que copia–enfront d'uns catalans que tracten d'obeir el seu rei, sempre que no implique passar per damunt dels seus privilegis i sistema legal.

La fase més cruenta en les relacions entre els catalans i el seu rei es va dibuixar en el procés de recepció de les Constitucions: els diputats reclamaven el document a un rei que sempre semblava ocupat, entre d'altres coses, comprant unes galeres a Ambrosi Spinola. Com ja hem anat resseguint, a finals de 1599 arribava la primera versió del document, i s'iniciava una conversa força intensa entre els institucions i el binomi creat pel rei i el virrei, als qui Vila, a través del trasllat d'algunes cartes i les referències als seus parlaments, ens mostra com unes persones tiràniques i amenaçadores. Davant la necessitat que demostraven els diputats de revisar el document, el virrei ja apuntava que

Sa Magestat pretenia que las Constitucions éran vàlidas y se tenían de guardar del dia de la conclusió de las Corts en avant, y que ell ya las havia aceptadas y que axò

²⁶⁹ Fins i tot Jaume Ramon Vila esmenta que era el «gran privat del rey (tant que no·s llig en ningun temps de altres reys haver altri privat tant)» (Notícies de l'any 1599, p. 211).

²⁷⁰ Notícies de l'any 1599, p. 251.

bastava, y que si ells las volían fer mirar que las mirasen però que tenían de aceptar encontinent lo que Sa Magestat enviava, de qualsevol manera que vingués.²⁷¹

És a dir, no hi havia lloc al diàleg ni a la correcció per part del rei. Amb tot, els diputats insistiran a remarcar que les Constitucions venen amb coses «mudades» i que cal una correcció per part del rei, qui considera que «queriéndolo mirar en buenos ojos hallaréys que todo lo que está en el quaderno que se os enbió es lo cierto y verdadero y que no ay otro original, ni en aquello puede haver mudança, ni se ha de regular el processo y papeles que estan en poder del protonotario»; el rei remarcava una vegada més que el problema no estava en el document sinó que els diputats tenien una visió esbiaixada de la realitat.

La relació anirà tensant-se, i entre les diferents amenaces que rebran les institucions a mans del monarca trobem afirmacions com ara «si huviera desorden en mala manera de proceder en los negocios seréys vosotros solos la causa dello», «que sea castigo para vosotros y exemplar a otros», «que miréys mucho en el proceder de todas vuestras acciones», «estan desenganyados y porque esto sabe mucho a desacato y si lo quisieren posar por obra me obligaran a hazer sobre ello alguna demostración exemplar para que deprendan como han de obedecer a mandamientos tan justos»²⁷² i, finalment

cumpliréys lo que os está mandado, no embargante algunos mal intencionados os instiguen para hazer algún disparate que me obligue a castigar qualquier atrevimiento que intentásedes. Pero deseando no llegar a esto, ni haver de echar mano de los que se tienen la culpa por sus paciones y fines particulares, y ni por lo que decis y publicáys, he querido advertiros.²⁷³

No sols Vila ens fa arribar una imatge d'un rei tancat a la negociació amb els seus vassalls catalans sinó que en tota aquesta estratègia se sumava la pressió exercida pel virrei, que insistia en què s'estamparen les Constitucions i es començarà a actuar d'acord amb el nou document. Jaume Ramon Vila afegeix, a més, que va enganyar el Consell de Cent perquè

²⁷¹ Notícies de l'any 1599, p. 273.

²⁷² Els següents fragments responen a missives reials que es poden consultar en les pàgines 290-291 i 375 del *Dietari*.

²⁷³ Notícies de l'any 1601, p. 379.

acceptaren les Constitucions fent servir suborns a través de la Reial Audiència, i els retracta com a persones mal intencionades.²⁷⁴

Hem de remarcar, però, que els atacs al virrei també són una constant, amb descripcions com que feia alguna de les «curtedats acostumadas»,²⁷⁵ i destacant que actuava per cobrir els seus interessos privats, com ara quan diu que «procurà que no tingués effecte (per no conbenir-li a ell per las rahons sobreditas)»,²⁷⁶ «per ésser de son natural inclinat a fer mal y posar discòrdia en tot lloch»²⁷⁷ i, d'una forma més clara encara, quan en el procés a un agutzil actua per interès propi, perquè segons el criteri del dietarista, «feu-los tot aquest favor no perquè ell desitjàs la concervació de privilegis ni lo bé de la ciutat, sinó per a tenir de aquesta manera de sa part y obligada la ciutat per lo negoci de las Constitucions [...], volent-los de aquesta manera obligar a tots».²⁷⁸

En definitiva, podem intuir que Vila no era un gran amic de tot el que envoltava la monarquia hispànica, i la tria d'informacions que fa en els diferents episodis en què s'esmenten i el vocabulari amb què els descriu ho deixa palès. Ara bé, la ploma del mossén estarà afilada per posar a cadascú en el seu lloc i ningú podrà escapar de la seua honestedat descriptiva. Per exemple, l'any 1598 se situa del costat del bisbe Dimes Lloris davant un conflicte sobre un privilegi que el bisbe havia aconseguit i que no agradava al Capítol de la Seu, de manera que parla del primer com una persona «molt zelosa de la autoritat dels ecclesiàstics» i, per contra, dels altres com persones «frívolas».²⁷⁹

La seua crítica també s'adreça a particulars com ara el baró d'Erill, que resta importància a la visita del monarca al Principat i, descrivint els catalans com «no y havia ningun cathalà que fos home de res», aconseguí convertir-se en un objectiu de la crítica de Vila que responia dient que feu aquella observació «pensant-se, crech yo, ell que tots los demás catalans devían ésser de son compàs».²⁸⁰ Del metge Onofre Bruguera diu que «jugà una burla»²⁸¹ al canonge de Girona en sol·licitar encapçalar una ambaixada que a anava a València per a veure el rei;

²⁷⁴ Notícies de l'any 1601, p. 378 i 389.

²⁷⁵ Notícies de l'any 1597, p. 137

²⁷⁶ Notícies de l'any 1597, p. 130.

²⁷⁷ Notícies de l'any 1601, p. 384.

²⁷⁸ Notícies de l'any 1601, p. 409.

²⁷⁹ Notícies de l'any 1598, p. 157.

²⁸⁰ Notícies de l'any 1599, p. 217.

²⁸¹ Notícies de l'any 1599, p. 234.

o del comte de Savallà que era «molt pusillànim y no dels més entesos» en el negoci de les Constitucions i que per això el van enganyar, de manera que «perdé molt sa reputació en dita ocasió perquè demostrà son poch valor, per una carta sola li féu mudar lo que ab Déu y en consciència y com a cavaller estava obligat».²⁸²

Fins i tot es reserva un espai per criticar algunes ocasions en què, al seu parer, no es respecten com cal ni les Constitucions ni tampoc el funcionament tradicional de la doctrina religiosa. Ho trobem exemplificat en el cas en què se celebren exèquies pels germans del bisbe Coloma, ambdós morts amb poca diferència de temps entre ells l'any 1600; davant aquest fet, que no és propi de la doctrina tradicional, l'autor del *Dietari* es lamenta dient que «és tant lo que pot vuy lo interés y ambició que todas las bonas pràcticas y costums fa pérdrer, perquè fer asò los canonges y pérdrer una preheminència tant honrrada com aqueixa».²⁸³ De la mateixa manera, el 1597 criticarà les decisions dels consellers i els definirà com a «placebos» i amb «segonas intencions»,²⁸⁴ o considera els Diputats titelles en mans del virrei el 1599, dient que «féyan tot lo que ell volia».²⁸⁵

En definitiva, podem veure a través de tots aquests fragments que no estem davant un text que reflecteix de forma objectiva allò que s'esdevé al voltant de l'autor, sinó que aquest, de manera conscient o inconscient, i d'una forma més o menys explícita, ens transmet al seua visió particular de tot el que l'envoltava i esdevé una mena d'analista del seu entorn, dels espais, de les persones i les seues accions i que, en definitiva, suposen el valor afegit que aporta la memorialística al relat tradicional de la disciplina historiogràfica.

2.1.6. Fonts

Com ja hem dit, el *Dietari* està bastit a partir de la combinació del text original de Jaume Ramon Vila amb altres fonts bibliogràfiques diverses que conformen una obra memorialística confeïda aplicant les metodologies que hem pogut veure fins ara en parlar d'altres textos de la seua autoria: ordenació dels continguts mitjançant la numeració de les entrades, tria conscient i meditada de les dades que s'hi desenvolupen, l'ús de bibliografia

²⁸² Notícies de 1601, p. 386, 388.

²⁸³ Notícies de l'any 1600, p. 345.

²⁸⁴ Notícies de l'any 1597, p. 82.

²⁸⁵ Notícies de l'any 1599, p. 219.

per provar la veracitat d'allò que narra i una cura extremada per elaborar un text el més fidel a la realitat –o almenys a la seua visió de la realitat. I és que malgrat que Jaume Ramon Vila declara en les pàgines del *Dietari* que «mon intent no és fer història sinó dietari», veurem com treballa d'una manera escrupolosa, cercant el document o la font informativa quan necessita ampliar allò que ens està contant, bé siga mitjançant una font escrita o les dades que li pot proporcionar algú o que són de coneixement general. A més, l'ús de les fonts en el *Dietari* de Jaume Ramon Vila ens acosta a l'entorn i la bibliografia de qui escriu.

Tot aquest ús de materials externs encaixa perfectament en la tasca de l'historiador i grafòman, en la línia de les múltiples mostres que hem vist en descriure la seua vessant de compilador d'obres o el volum miscel·lani que ja fa anys li va atribuir Duran (1982). Tota aquesta amalgama d'informació s'ha d'emmarcar, a més, en un moment en què els escriptors aprofitaven textos d'altres sense indicar-ho enlloc i sense tenir consciència de la importància de l'autoria que tenim en l'actualitat. A més a més, la incorporació de documentació aliena no és una metodologia exclusiva de l'autor que ens ocupa, sinó que s'insereix en una tendència molt més àmplia que es pot detectar en els textos memorialístics que posen el punt d'atenció en episodis històrics, com ja feu notar Castillo (2015:60), i que converteix l'estil d'aquesta mena d'escrits en obres que se situen entre l'escriptura espontània i un exercici narratiu amb to historicista.

Per tant, d'entrada, partim de la dificultat d'identificar aquest tipus d'incorporacions, localitzar els fragments l'autoria dels quals no és de Vila i, en definitiva, detectar tot el material aliè incorporat dins l'obra per reconstruir l'estructura del discurs de Jaume Ramon Vila, les seues fonts d'informació i quines dades aporten. Cal partir, alhora, de la premissa que alguns documents –per exemple les declaracions per a la canonització de Sant Ramon de Penyafort o el cartell per la vinguda del monarca– eren textos sensibles d'haver-se copiat diverses vegades i en obres diferents pel seu relleu social, o fins i tot estar estampades en fulls volanders, de manera que algunes vegades sols podrem apuntar possibles fonts documentals però no podrem establir quina és la que estava a l'abast del dietarista, ja que no podem assegurar que hagem accedit a tots els testimonis del text o, fins i tot perquè del seu acarament no se'n desprenen diferències substancials.

Notem, a més a més, que l'ús de les fonts és un exercici meditat que ha de servir per completar el relat però no per incloure informacions que l'autor considera dubtoses. De fet, en el cos de les notícies de 1601, concretament en el capítol sobre un problema amb un frau de safrà, l'autor del *Dietari* decideix prescindir d'una informació perquè «per comptar-se de diferent manera y no saber-las yo puntualment, no las vull posar» (p. 355). I és que les xifres, com veurem, no apunten cap a un ús exhaustiu de fonts externes, la qual cosa sí que concorda amb la premissa explicitada per l'autor anteriorment, que ja feia notar que no pretenia escriure un text d'historiografia, amb la qual cosa és comprensible que pugui bastir el seu discurs a partir de la pròpia experiència i algunes fonts externes, com és comú de la memorialística i demostra el *Dietari*.

En un estudi inicial de les fonts vam localitzar aproximadament uns seixanta fragments escrits que el nostre autor va incorporar al *Dietari* i que no són textos originals seus.²⁸⁶ Distingim cartes, fullets volants, cartells, extraccions de consellers, llistats de personalitats nomenades per a càrrecs diversos, processos, etc., que ajuden el nostre autor a conformar el discurs, de vegades com a informació complementària a allò que relata, però també en altres ocasions com a font primària i imprescindible en el capítol que ocupen. Aquests afegits informatius els aniria buscant Vila, extractant i contrastant a poc a poc i els incorporaria al text autògraf en el pas dels esborranys al text «en net». Fins i tot de vegades explica que ha consultat un document però que per la seua extensió o per tenir un interès limitat no s'incorpora al seu discurs; és el que trobem en el cas del procés que es va fer als germans de Joan de Déu: Vila no considera important extractar-lo o explicar-lo a bastament i decideix deixar la referència perquè qui hi estiga interessat pugui accedir-hi:

fent-los primerament procés secret de tot lo que d'ells se deya y trobí ésser veritat (com plenament consta ab lo dit procés, que està recòndit en lo arxiu de dit hospital, essent notari de dita casa lo sobredit mossèn Sebastià Garau, prevere).²⁸⁷

També fa servir aquesta mateixa tècnica en referir-se a unes cartes relacionades amb les ambaixades enviades perquè Felip III es casara a Barcelona, decideix no copiar algunes de les missives perquè són exactes les unes a les altres: «la qual va paraula per paraula com la

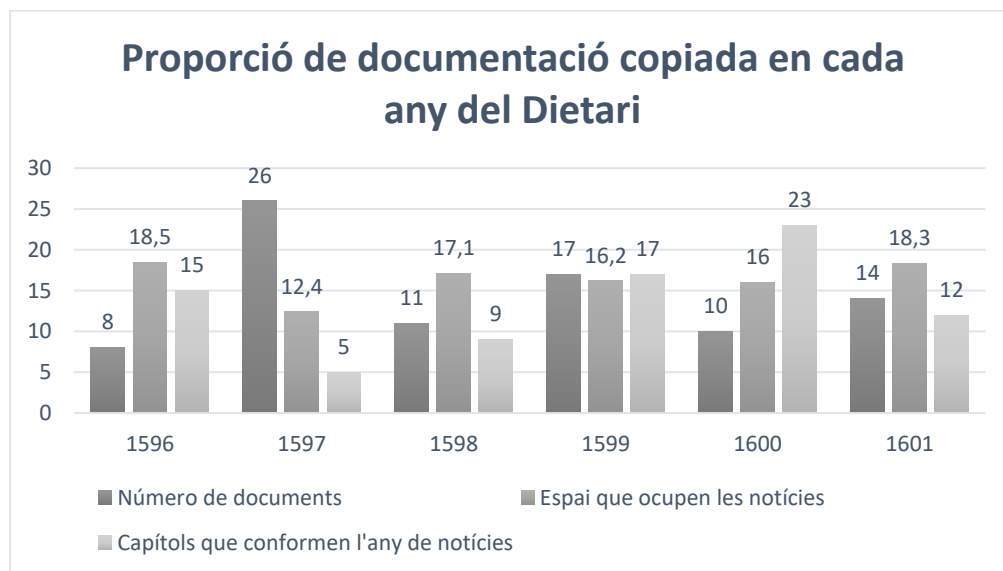
²⁸⁶ Vegeu Llàcer (2015).

²⁸⁷ Notícies de l'any 1600, p. 309.

que reberen los diputats (y axí no se continua per contenir lo mateix)»; «(y per ésser del mateix thenor que la dels diputats no la pos assí, pues en res no discrepa de aquella, axí com la dels concellers)».²⁸⁸ En una altra ocasió, al final de les memòries, es refereix a uns documents de caire diplomàtic i, si bé no explica els continguts, els descriu per provar que els ha vist i consultat, com de fet fa constar explícitament:

se són valguts algunes vegades del favor y ajuda dels prínceps christians, y en particular de alguns sereníssims reys de Aragó, com fou del senyor rey en Jaume al Primer, y de altres successors seus (com consta ab las embaxadas que ab diversos temps los enviaren, las quals estan recòndides en lo Real Arxiu de Barcelona, escrites ab lletres turquesas y gregas, ahont las he vistes algunes vegades).²⁸⁹

Aquesta tria conscient de què copia íntegrament, què extracta parcialment i què prefereix referenciar mitjançant la seua localització en arxius o fora d'ells és una prova més que la intenció de l'autor no era la de copiar documentació indiscriminadament sinó que, com veurem, l'ús de la correspondència reial, dels pamflets i cartes, o l'absència d'aquests, respon a un exercici de redacció reflexionat i que, alhora, impregna la pràctica memorialística de la metodologia de caire historicista en el mateix autor.

²⁸⁸ Notícies de l'any 1599, p. 227.

²⁸⁹ Notícies de l'any 1601, p. 421.

De l'anàlisi en xifres de les fonts informatives de caràcter escrit veiem que les notícies de l'any 1597 són les que incorporen més documentació externa malgrat que és l'any de notícies que ocupa menys espai (sols un 12,4%). L'alt percentatge de cartes incorporades a aquest any de notícies es deu en gran part a la temàtica de l'últim capítol: el conflicte armat amb els francesos a Rosselló. Sorprenentment, el primer any de notícies és dels que han fet servir menys fonts, i ben segurament aquesta xifra també estiga estretament relacionada amb els temes que s'hi desenvolupen. Són, en conjunt, episodis relacionats amb l'estament religiós i sols en pocs casos s'extracten documents, sempre amb la intenció de desenvolupar alguna dada, com ara en el procés de canonització de sant Ramon de Penyafort o en l'oració en l'Estudi General.

Si bé en un primer moment vam entendre la incorporació de les fonts com un paràmetre per establir quan va estar redactar el *Dietari* complet, ara per ara som de l'opinió que l'ús de les fonts no és determinant per situar cronològicament l'obra, atés que no treballem amb un testimoni complet i no podem saber si aquesta tendència que es mostra en el manuscrit B-100 s'aplicava al volum complet. Sí que podem veure que majoritàriament les fonts externes s'incorporen o bé perquè l'autor necessita d'aquesta informació per poder narrar l'episodi, perquè el tema o el fet no li són propers, o perquè, pel contrari, és un tema més comú del seu àmbit –com ara l'eclesiàstic– i té un interès especial en aportar una descripció detallada. A mitjan camí entre aquestes dues tendències situariem el conjunt de cartes diplomàtiques que extracta, que en alguns casos han de servir per informar i d'altres per fonamentar la seua opinió, com hem vist en parlar de la recepció de les Constitucions de 1601.

Analitzarem ací en primer lloc la documentació escrita i, just després, les fonts orals que l'autor fa servir, bé fent-se valdre a ell mateix com a font, bé mitjançant una tercera persona identificada amb nom i cognoms o, fins i tot, mitjançant informants no identificats o genèrics. Pel que fa a les fonts escrites hem de distingir les de caràcter diplomàtic o oficial i d'altres més narratives; en aquesta línia, la documentació de caire diplomàtic s'extractarà seguint l'original mentre que les fonts més narratives, com les relacions impreses o cartells, podran ser modificades i, fins i tot, traduïdes.

Pel que fa a les fonts oficials, trobem una gran quantitat de correspondència entre el rei, el virrei i els diputats de Catalunya, a més de cartes del Capítol i canonges de Mallorca (1597);

una carta dels jurats de Saragossa (1597); altra carta dels diputats d'Aragó (1597); també una carta de l'arxiduc Albert d'Àustria als consellers de Barcelona (1599) o dels jurats de València als consellers catalans (1599) i, fins i tot, una carta de la reina Margarida als consellers de la ciutat (1600). En total comptabilitzem una quarantena de cartes, de les quals hem pogut localitzar-ne algunes en el *Manual de novells ardots*, totes elles d'entre 1596 i 1599, i que són trasllats pràcticament exactes de la font d'on han estat copiades.²⁹⁰ Alguns exemples són la carta del rei Felip III el 1598 en què anuncia que es casarà a Barcelona i també l'escrit mitjançant el qual explica que finalment es casarà a València; la carta de l'arxiduc Albert d'Àustria que hem esmentat adés, així com algunes de les cartes que el rei adreça als consellers.

Afortunadament en aquesta amalgama epistologràfica l'autor ofereix en unes poques ocasions quina ha estat la seua font d'informació: «copy esta de l'original que·m dexaren de Casa la Ciutat».²⁹¹ De la mateixa manera que hem esmentat amb el dietari del consistori, Vila també fa referència explícita a l'antic Arxiu Reial dins el capítol en què es tracta de l'elecció per al bisbat de Solsona, en afirmar que no explica tot el que s'esdevé en aquell episodi «pus en los Arxius del senyor rey, que està en la present ciutat, y en lo de Solsona, se podrà trobar tot molt llargament».²⁹² D'aquesta manera, ens remet a un fons que contenia tota la correspondència reial i que hauria estat un recurs bàsic per a la consulta i còpia de documentació diversa, com ara la informació al voltant de l'elecció del bisbe de Solsona que hem esmentat just ara.

En el cos de les notícies de 1599 trobem el cartell que anuncia la visita del monarca a la ciutat, un text que l'autor podria haver copiat a través de dos fonts diferents: o bé va aconseguir un exemplar del cartell, que ben segurament estava penjat pels carrers de la ciutat, o bé el va extractar a través d'una altra font d'informació, com el *Manual de novells ardots*, que també conté el breu text del cartell.²⁹³ Aquesta doble possibilitat connecta directament amb un altre cas semblant que hem localitzat en el mateix *Dietari*: en la redacció de la visita del rei Felip III a Barcelona trobem uns versos en llatí que es van recitar en entregar les claus

²⁹⁰ Concretament ens referim a les missives de les pp. 105, 140, 192, 206 i 220 del *Dietari*, que es corresponen amb les cartes copiades en les pàgines 27, 103, 151, 153, 170 i 179 del *Manual de novells ardots* (v. VII) respectivament.

²⁹¹ *Dietari* (1596-1601). (AHCB, ms. B-100), p. 221.

²⁹² *Dietari* (1596-1601). (AHCB, ms. B-100), p. 70.

²⁹³ Ens referim al cartell que ocupa les pàgines 243-244 del *Dietari* i la pàgina 192 del MNA (v. VII).

de la ciutat al monarca, i també un llistat amb «los portants los cordons al fre del cavall del senyor rey»,²⁹⁴ dos fragments que coincideixen completament en el *Dietari* i en el *Llibre de les solemnitats de Barcelona* i que, a més, no hem localitzat en el *Manual de novells ardots*.²⁹⁵

Cal apuntar que els versos que s'haurien recitat en l'entrega de claus al rei es corresponen amb una obra de Pere Gil –concretament, s'incorporen a la *Història moral de Catalunya* (BPEB, ms. 112)– i existeix la possibilitat que Jaume Ramon Vila accedira a aquesta, però no comptem amb informació suficient per establir quina ha estat la font en aquesta ocasió.²⁹⁶ Altrament, hem de considerar la possibilitat que aquests versets foren repartits en fulls volanders o penjats a mode de cartells en les parets i altres parts de la ciutat, com és habitual amb els efímers en aquest moment i com seguia passant anys després; concretament el 1641, coneixem el cas de la publicació d'una dècima amb motiu de la mort del diputat Pau Claris: aquesta va ser publicada en un full solt, segurament penjada en els llocs públics de la ciutat barcelonina (Miralles 2010:447). El cas dels versets copiats per Vila que ens ocupen podria ser molt semblant: escrits per a la visita reial, podrien provenir d'un fullet volander que es va elaborar per a aquesta ocasió i que, igual que amb la dècima a la mort de Claris, estava pensat per a un públic molt concret, capaç de llegir i entendre el llatí. Ara com ara no hem localitzat cap fullet amb el mateix contingut, però no podem descartar aquesta possibilitat.

Alltrament, aquesta coincidència pel que fa als versos i noms que van participar en la visita de Felip III, així com la revisió sobre altres episodis esdevinguts en la ciutat de Barcelona entre els anys que comprén el *Dietari* no ens permeten apuntar el *Llibre de les solemnitats* com una font habitual de l'autor, sinó que més bé podria haver aprofitat els passatges en qüestió per confirmar dades que ja tenia provinents d'altres llocs. Basem aquesta observació en la comparativa dels tres episodis que es contenen en ambdós testimonis: les exèquies a la mort del bisbe Joan Dimes Lloris (1598), les exèquies a la mort de Felip II (1598) i la visita de Felip III a Barcelona (1599). Si bé en el primer i darrer cas les coincidències són una mica

²⁹⁴ Aquest seguit de noms estan copiats a la pàgina 257 del *Dietari* de Jaume Ramon Vila i a la pàgina 130 del *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*.

²⁹⁵ Concretament en les pàgines 246 i seg. del *Dietari* i les pàgines 130-131 del *Llibre de les solemnitats* (v. II).

²⁹⁶ Es tracta del poema *Barcino, dives opum, multis pulcherrima rebus*, l'autoria del qual creiem que correspon a Pere Gil, com indica la descripció del MCEM del ms. 112 de la Biblioteca Pública Episcopal de Barcelona (id. MCEM: 379) (f. 146-147). Aquests versos estan inclosos en el *Dietari* de Jaume Ramon Vila, a les pàgines 243-244, i dins el *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*, a la pàgina 131.

més abundants, són fàcilment atribuïbles al fet que com que s'hi narra el mateix fet no poden diferir massa en la seua descripció, més enllà que cada testimoni desenvolupe més o menys uns elements específics en la narració del fet en qüestió. Per exemple, en el cas de les exèquies del bisbe trobem coincidències en les descripcions dels ciris, els escuts, les atxes, etc., com vegem en l'exemple següent:

(1) *Dietari*: «Tras d'ells venían sinquanta atxas de la Ciutat ab escuts de las armas de la ciutat, aportant-las pobres.» (p. 164)

Llibre de les solemnitats: «Aprés anaven sinquanta pobres que aportaven sinquanta antorxes enceses en la mà, ab uns scuts de paper ab les armes de la present Ciutat.» (p. 94)

(2) *Dietari*: «Se posaren los caperons de dol al cap (perquè ya aportaven las gramallas de dol per la mort de Francesch Comellas, mercader, conceller quart, que era mort lo dilluns passat)» (p. 172-173)

Llibre de les solemnitats: «Estigueren los dits senyors concellers ab les gramalles de dol y ab los caparons al coll, per esser en los días que·s feyen les obsequies de mossén Francesch Comelles, conceller quart de la present ciutat» (p. 100)

En canvi, en l'entrada sobre la visita de Felip III l'any 1599, trobem algunes dades coincidents però també d'altres contràries, com ara l'orde en què diputats i consellers es van acostar a saludar els monarques en arribar a Barcelona: segons el *Dietari* s'hi acosten primer els diputats i després els consellers, i segons el *Llibre de solemnitats* aquesta primera pressa de contacte s'efectua just al contrari. Altres informacions sí que es repeteixen, com ja havíem apuntat abans, com ara:

(3) *Dietari*: «Y ell los feu de resposta que volia entrar a las 2 horas aprés dinar a cavall, y que no·s donasen pena que no volia sinó entrar en palàcio per lo pont de la muralla de Mar» (p. 247)

Llibre de Solemnitats: «fer-los a saber la hora que volia entrar en la present ciutat, y ab quina forma ere servit de entrar, y com volia lo rebessen [...], que ell entenia entrar a les dues hores aprés mitjorn per lo portal del Mar» (p. 126-127).

En altres casos veiem com la descripció de les accions és molt semblant, però això no és suficient per considerar que la redacció del *Dietari* va estar basada en el *Llibre de les*

solemnitats, tot tenint en compte que són esdeveniments a què Vila podria haver assistit com a espectador. A més, el capítol sobre la visita de Felip III en el dietari privat és molt més breu que en l'institucional. Fem notar ací alguns passatges que s'assemblen en la forma i els continguts però que no considerem que provenen el seu ús com a font:

(4) *Dietari*: «Los concellers lo mateix après dinar se ajuntaren a la Llotja, y los diputats a la casa del General [...] anaren a la vora del mar (ço és los concellers a cavall y los diputats a peu, cada tribunal per sí), y allí aguardaren que lo señor rey desembarcàs.» (p. 248)

Llibre de Solemnitats: «los dits senyors concellers, a les dues hores, se·n baxaren baix a la Lotge acompanyats ab sos promens tant solament, y allí stiguieren aguardant fins a tant que sa magestad fos servit desembarcar» (p. 127).

(5) *Dietari*: «Y dits los sobredits versos allargà la mà ab molta gràcia y li donà las claus, las quals prengué de sas mans lo señor rey y las donà en lo mateix punt al conceller en cap, las quals prengué ab molta reverència, besant-li la mà, y lo minyó se'n tornà a pujar, tornant-se'n a clòurer la magrana de la matexa manera que quant baxava.» (p. 255-256)

Llibre de les solemnitats: «E acabat ded cantar dits versos, lo dit minyó donà les claus ab gentils continents al dit senyor rey, les quals dit senyor prengué en ses mans, e encontinent donà a aquelles al dit senyor Pere Benet Soler, conceller en cap, lo qual, prenent aquelles, li besà la mà, y se les posà al bras dret a vista de totom; e lo dit minyó se·n tornà a muntar artificialment, conforme era baxat.» (p. 132)

En canvi, ambdós testimonis es refereixen a una crida pública, provinent del *Registre d'Ordinacions*,²⁹⁷ que es copia a peu de pàgina en el *Llibre de les solemnitats de Barcelona* i que coincideix amb les informacions descrites per Vila: tant la crida amb trompetes com les indicacions d'escombrar els carrers i empal·liar les façanes, deixar el dol i fer festes les tres nits es descriuen de la mateixa manera en ambdós textos, tot i que amb una ordenació diferent. Vegem-ho:²⁹⁸

²⁹⁷ *Registre d'Ordinacions* 1595-1602, f. 160. Citem a partir de Duran i Sanabre (1947: 128-129).

²⁹⁸ La cursiva és nostra.

(6) *Dietari*: Y per dit efecte se feu crida per los *llochs acostumats* de la present ciutat ab so de *sis tabals a cavall y de dotse trompetas* a peu de part dels honorables concellers, anant ab sobrevestas o cotas de domàs carmesí, la qual notificava com la magestat del señor rey don Phelip Segon havia determinat de jurar lo endemà y, per tant, que totom *fes nets tots los carrers* per allà ahont havia de passar y aquells *empaliats del millor modo que poguessin [...]* y que per *la dita nit y las dos següents* se fessen *alimàries, balls, màscaras y altres regositjos onests*, y que totom *deix lo dol*, fent gran demostracions de alegrias. (p. 252)

Registre d'ordinacions: exorten a tots los poblats y habitants en la dita ciutat que lo die de *dimarts y dimecres y dijous* après següents vullen festivar la dita entrada no obrint les portes de llurs botigues ni obradors, e vestint-se quiscú com millor porá, e *los qui aporten dol lo dexen* per los dits tres dies, e *los qui tenen llurs cases per los llochs desús dits per hont lo dit senyor deu passar netejen* y scombren los carrers e places de llurs entrades y *empal·liin los enfronts* de llurs cases dels millors draps que poran, y en *la vesprada dels dits tres dies fassen alimàries ab llurs fochs, sons, balls y altres jocunditats y alegries honestes*. [...] Fonch feta y publicada la present pública crida per los lochs acostumats de la present ciutat de Barcelona *ab so de tabals y dotze trompetes*.

Ben segurament Jaume Ramon Vila va poder escoltar la crida en primera persona, però també va poder tenir accés al document publicat en la ciutat el 17 de maig d'aquell any, que podria estar penjat per les zones afectades per la desfilada dels monarques, o posteriorment va poder completar les informacions de la crida mitjançant la consulta del document una vegada dipositat en algun arxiu o en mans d'un particular.

Val la pena remarcar, abans de completar l'estudi de les fonts bibliogràfiques, que malgrat que Jaume Ramon Vila fa servir dietaris per completar el seu, els dietaris institucionals i els personals són textos molt diferents que serveixen a propòsits diversos. És per això que l'autor pot aprofitar una informació, o fins i tot un document complet del *Manual de novells ardots*

o del *Llibre de les solemnitats*, però no necessàriament li ha de donar el mateix sentit o ha de servir per al mateix propòsit, encara que estiguem davant una còpia exacta del text.²⁹⁹

El capítol sobre les declaracions per a la canonització de Sant Ramon de Penyafort, que podem llegir en el primer any de notícies, compta amb diversos documents copiats: d'una banda els 33 articles per a la canonització del sant (pp. 7-21), la llista de qüestions que han de respondre els testimonis en les seues declaracions per a la canonització (pp. 22-27) i les respostes de Jaume Ramon Vila (pp. 27-37). D'aquestes, hem pogut detectar la llista de qüestions, de la qual se'n farien diverses còpies molt segurament, en la documentació vaticana sobre la causa que va estudiar Ramon Dilla en la seua tesi doctoral (2017:830). En canvi, les respostes que va proporcionar Vila haurien estat extractades del procés, que hauria pogut consultar posteriorment, segons les seues paraules: «no u posaré ab primera persona (conforme tindrie d'estar per escriure-o jo, y haver-o jo mateix respost y testificat) sinó en tersera, perquè aixís o é tret del prosés de dit sant y per donar més autoritat a la lectura» (p. 27).

2.1.6.1. Compilació i traducció de pamflets

Quan analitzem les fonts utilitzades per Vila en l'escriptura de la seua obra hem de tenir en compte, a més, que no sols va incorporar fragments en la llengua pròpia del material que estava copiant, sinó que les nostres investigacions apunten cap a la possible traducció d'un pamflet sobre la guerra al Rosselló entre 1597 i 1598. En el *Dietari* localitzem la *Relació del que lo duch de Feria, llochinent y capità general per lo senyor rey en lo Principat de Catalunya, y altres cavallers escriuen des de la vila de Perpinyà per rahó de la entrada que an fet los francesos en la villa de Illa, del dit comptat de Rosselló, a 14 de maig 1598*,³⁰⁰ que és, en efecte, la traducció a mans de Vila d'un fullet imprés amb el mateix títol en castellà.³⁰¹ Aquest plec solt, que es conserva a la col·lecció de Fullets Bonsoms de la Biblioteca de Catalunya, fou traduït i incorporat al *Dietari*, seguit d'una segona relació de la mateixa temàtica. A diferència dels casos que hem descrit just abans, difícilment l'autor podria tenir

²⁹⁹ Ja vam oferir una anàlisi d'aquesta diversitat testimonial a Llàcer (2018).

³⁰⁰ Concretament a partir de la pàgina 142.

³⁰¹ *Relación de lo que el Duque de Feria Lugartiniante y Capitan General por el Rey ... en el Principado de Cataluña y Condados de Rossellón y Cerdaña, y otros caualleros escriuen desde la villa de Perpiñan en razón de la entrada, que han hecho los franceses en la de ylla del dicho Condado de Rossellon a los catorze de Mayo de 1598, años.* Barcelona, Joan Amelló, 1598. (BC, F.Bon. 10839).

notícia de primera mà sobre el desenvolupament del conflicte al Rosselló, però com que li suscitava un interès particular, en voler-ho incorporar al seu text va haver de servir-se de materials externs que, en aquest cas, tenen un pes més que remarcable en el conjunt de l'episodi.³⁰²

Tot i que no podem descartar la possible existència de la mateixa relació en català, que es correspondria amb el text que s'incorpora al primer capítol de notícies de 1598 del *Dietari*, descriurem ací els elements més significatius que diferencien ambdues versions per tractar de discernir si és una traducció a mans de Vila o no. Com hem dit, aquesta relació impresa es combina amb una segona relació i, en cas que aquesta haguera estat escrita en català, es justificaria ràpidament la traducció de la primera per tal d'unificar-ne els discursos.

L'autor de la relació és anònim, com era habitual en aquesta mena de materials: habitualment els pamflets de guerra descriuen un episodi bèl·lic concret i estaven escrits a mans de «professionals» de l'escriptura³⁰³ però també de testimonis o participants dels episodis en qüestió, com soldats o espectadors de primer orde, la qual cosa es reflecteix en el nivell de llengua i especialment en la sintaxi que empren. També hi ha tot un seguit de plecs d'aquestes característiques que, tot i que pretenen passar per testimonis de soldats, no són més que textos escrits per professionals, que parlen en primera persona per donar més veracitat al relat. Siga com siga, acostumen a ser textos senzills, lineals i sense espai per a la imaginació, que pretenen informar sobre el desenvolupament del conflicte armat i, segons en quins casos, convèncer el lector de les accions empreses pel bàndol al qual pertanyen.³⁰⁴

La traducció de la relació és pràcticament literal, d'acord amb l'objectiu de la relació però també de la tasca traductora: informar. Amb tot, es poden distingir quatre tipus de modificacions sobre la *Relación*: correcció d'errors, adaptacions culturals, variacions en les estructures sintàctiques i en el lèxic de guerra. Un dels errors que hem pogut detectar respon a la correcció del nom d'un dels personatges que hi intervenen: mentre que la relació

³⁰² Era habitual copiar, extractar o traduir plecs solts i incorporar-los als seus textos memorialístics, com demostra l'estudi inicial de l'edició de la *Crònica* de Miquel Parets (2011), a càrrec de Rosa Margalef.

³⁰³ Entenem en aquest cas l'ús de professional com el d'una persona amb hàbit d'escriure, no com una persona que es dedica professionalment a l'escriptura i viu d'ella.

³⁰⁴ Miralles (2010:444) en descriure la publicística de guerra amb motiu de la Guerra dels Segadors, es refereix als tipus d'autors possibles i, sobretot, als perfils reals i inventats que feien servir com a autors.

castellana parla d'un personatge anomenat «Fontiusa» o «Fonsuya» segons l'ocasió, la traducció esmena el nom per «Fonsusa», que era, efectivament, el nom del personatge. Ara bé, l'error en la versió castellana es pot atribuir a l'autor però també pot tractar-se d'un error d'impremta que la traducció esmena.

També es produeix, com és habitual, l'adaptació d'alguns noms com «Sancho» que passa a ser «Xanxo»; «Francisco d'Ardena» és «Francesc d'Ardena» o «Juan de Lupián» és, en la versió catalana, «Joan de Llupià», entre d'altres casos semblants. I, en referir-se als soldats francesos una versió (la castellana) utilitza l'article francès *le*, mentre que l'altra (la catalana), l'adapta al català *–le capitán Oliver esdevé lo capità Oliver*, per exemple. En altres casos creiem que els canvis es deuen a un error de còpia, com en el fragment en què en descriure la companyia de cavalls, l'original diu «de los soldados de la compañía de cavallos de don Sancho Bravo, *ochos*», mentre que la traducció diu «de la companyia de don Xanxo Bravo, ne moriren *vingt*».³⁰⁵

Un altre nucli de diferències és l'adaptació a l'estil de cada autor, que passa per la tria de les dades o els detalls que consideren necessaris perquè es transmeta el missatge al lector sense entrebancs. La sintaxi de les relacions impreses sovint és confusa o el·lideix l'antecedent d'allò a què s'està referint, o fins i tot elimina elements especificatius importants per copsar el sentit complet del text, com ara:

- (1) «Los hizieron salir de la dicha villa, dexando en ella *muertos* más de ochenta»
«Los féran exir de dita vila, restant en ella *mors dels francesos* més de vuitanta»

En canvi, en altres ocasions la traducció detecta informacions que considera prescindibles i les elimina, no sempre amb el mateix èxit:

- (2) «Fue preso, *como lo está en la dicha villa*, musieur Marcelo *arriba referido*, el qual reconocía la campaña»
«Fou pres musur Marcelo, lo qual regonexia la campaña»
- (3) «Con una herida, *a lo que dizen*, en la cabeça»
«Ab una ferida al cap»

³⁰⁵ La cursiva en les citacions, d'ara en avant, és nostra.

- (4) «*Musiur de Fontsusu* entró en la dicha villa de Ylla a animar a los suyos y se retiró muy presto»

«Als de dintre la vila de Illa a animar los seus y nos retirar de molt prest»

En els exemples (2) i (3) la traducció elimina dades que no són especificatives i per tant la seua absència no modifica el sentit del text; en canvi la traducció de (4) dificulta la comprensió del text en eliminar el subjecte de l'acció, que ens hauria costat més d'entendre si no tinguérem la *Relación* a mà. La tria també està estretament lligada a factors culturals dels autors, traductors i lectors a què estan adreçats els escrits, de manera que també detectem algunes diferències relacionades amb el grau de descripció i concreció dels personatges que van participar en el conflicte armat:

- (5) «*Musiur de Fontiusa de Leocata*, reyno de Francia y raya del dicho condado de Rossellón»

«*Musiur de Fonsuya, nebot de Monmoranci de la Cucara*, Regne de França y frontera de Rosselló»

- (6) «*Don Christoval de Centellas, hierno del conde de Quirra*»

«*Don Christòfol de Centelles; don Joan Icart*»

- (7) «*Guía a don Francisco Dardena, vezino de la dicha villa*, se rehizieron y reforçaron»

«*Guia los de la vila a don Francesch d'Ardena*, se referen y esforçaren»

En els exemples (5) i (6) podem observar com el traductor modifica per ajudar el lector a entedre el text, i considera que especificar de qui era nebot o gendre el personatge que hi intervé pot ser més rellevant perquè es pugui situar fàcilment; en canvi, el cas (7) funciona just al contrari. Aquesta tria conscient també afecta l'adaptació i reformulació de les estructures sintàctiques, que pot servir per resoldre construccions dubtoses de l'original o buscar fórmules més efectives per transmetre una informació:

- (8) «*Que se ponía la luna, cuya luz no les ayudó poco a pasar de aquellos montes*»

«*Quant se ponía la lluna, la claror de la qual los servit a passar havia las montañas*»

- (9) «*Favorecidos de una obscuridad grande*, se arrimaron a un torreón»

«Y afavorits de la *obscuritat de la nit* se arrimaren a una torre»

(10) «El qual [muro] por la parte de dentro tiene una puerta por la qual entra en él [el torreón]; *otro* [torreón] *sí tiene una rexa* de hierro que dos días antes»

«La qual [muralla] per part de dintre té una porta per la qual se pot entrar *en la vila*, y de més avant *té* [la muralla] *una rexa* de ferro»

Cadascun dels exemples dalt exposats s'ha resolt de manera diferent, ja que mentre que (8) pretén exposar la idea que la nit els havia permés moure's sense ser vistos, l'orde lògic dels elements està alterat; en canvi a (9) la modificació de «obscuridad grande» per «obscuritat de la nit» és molt més encertada i fàcil d'entendre que en l'original. Altrament, en el cas de (10) la versió en català veu alterat el significat del fragment, atés que un mur i una muralla no són el mateix, com tampoc funciona al 100% el canvi del torreó per la muralla, o l'afegit de «la vila».

I és que, sense cap mena de dubte, el major entrebanc que troba el traductor —a qui hem identificat amb Jaume Ramon Vila— és la tasca de cercar la terminologia específica per explicar maniobres, armes i elements propis de les estratègies militars. Per exemple, en un moment donat la relació castellana ens situa en «un torreón hazia el poniente, apegado con la misma cortina del muro», mentre que la traducció localitza l'acció en «una torre que està devers ponent, ajuntada ab la muralla de la vila». En primer lloc, una cortina (del mur) i una muralla no són termes equivalents, perquè la «cortina» és una part de la muralla, la que se situa entre baluard i baluard, mentre que el terme «muralla» és molt més ampli i genèric. El DCVB documenta el terme «cortina» en català amb el mateix significat que el castellà, però l'autor de la traducció opta per no fer-lo servir perquè o no el coneix, o perquè creu que el lector no el coneixerà. Tria, en canvi, un altre terme més genèric i que no altera el significat del fragment.

Un cas semblant és el del binomi «torreón» — «torre»: el torreó és una estructura d'unes dimensions superiors a una torre, però ambdós termes identifiquen una part de la fortificació, amb la qual cosa no és un entrebanc o un element remarcable de la traducció. Sí que veiem alteracions del significat una mica més rellevants quan s'ha de referir a armes o càrrecs. Per

exemple, quan s'ha de descriure la composició d'una arma, una «salsicha»,³⁰⁶ la relació castellana diu que està fet amb «lienço encerado», mentre que la traducció tradueix aquest element per «tela», bé perquè el traductor no coneix massa informació sobre l'arma, o senzillament perquè no considera rellevant l'especificació; optarà també per aquesta simplificació en traduir el «portillo» per «part». En tots aquests casos si bé es manté el significat general d'allò que es tradueix, sí que detectem una pèrdua de concreció, volguda o no, que pot estar provocada per una voluntat de simplificar el discurs a la idea més general, o que pot ser conseqüència de la manca de coneixements específics sobre la matèria en el traductor.

La traducció de càrrecs militars acusa de les mateixes dificultats. Mentre que en la *Relación* es parla d'un «cabo», la traducció l'esmentarà com un «capità», de manera que puja de rang aquell «cabo» de la versió castellana. Els motius d'aquest canvi poden considerar-se un error del traductor, pot ser un canvi conscient perquè ha documentat que la *Relación* estava equivocada o, com hem vist anteriorment, una simplificació del discurs.

Tanquem l'anàlisi comparativa fixant la nostra atenció sobre dos exemples, que ens podrien ajudar, a més a més, per situar geogràficament l'autor de la relació castellana; ens referim als termes «raya» i «séquia». L'autor anònim utilitza aquests dos termes comuns del català i això ens fa pensar que podria ser d'origen català: la «ratlla» que «assenyala un límit, un terme» és en aquest cas un sinònim de «frontera» –que és el terme que es fa servir en la traducció–, mentre que la «séquia» en castellà significa «lo mismo que la sequedad» (*Autoridades*), mentre que en realitat el terme que hauria fet servir un autor castellanoparlant és «acequia».

Si bé l'ús dels dos mots que hem indicat fins ara ens poden fer pensar que podria haver estat l'artífex de les dues versions de la *Relación* (castellana i catalana), les vacil·lacions que fins ara hem anat enumerant, especialment les que pertanyen al lèxic, fan que aquesta possibilitat siga poc versemblant i situen una vegada més Jaume Ramon Vila en el nucli de l'activitat traductora. L'autor coneix el castellà, amb la qual cosa no li seria difícil entendre el text i

³⁰⁶ La definició de «salsicha» en la relació castellana diu que és «una machina de fuego hecha de lienço encerado, lleno de pólvora en forma de una manga muy larga»; la traducció la defineix com «una màquina de foch feta de tela y plena de pólvora feta com una mànega molt llarga».

poder-lo traduir, així com l'accés a aquest tipus de material propagandístic i informatiu que circulava pels carrers.

Seguint en l'anàlisi de les fonts escrites, Vila va fer servir almenys alguns fulls de la *Relación de la entrada de los franceses por Perpiñán en el año 1597 por la qual consta quan bien lo hizieron los catalanes*,³⁰⁷ que conservem mitjançant una còpia manuscrita, per redactar l'entrada dels francesos al Rosselló el 1597.³⁰⁸ Concretament copia el «Tresllat de una carta que envia lo rey als diputats, responnent a la que li havien escrit acerca del rebolvorit de Perpiñà, a 22 de agost 1597». Com que el testimoni no està datat no podem saber si la còpia es va dur a terme a través d'aquest trasllat manuscrit o a través d'una relació impresa amb el mateix títol i continguts que va estar a l'abast de l'autor, el que sí que podem certificar és que la informació prové d'un full volander que Jaume Ramon va incorporar en la redacció de l'episodi del conflicte armat de 1597.

Hem d'esmentar, almenys, un altre pamflet que podria haver estat copiat d'una relació impresa, en concret una carta. Parlem de la còpia d'una missiva del rei als diputats de Barcelona datada del 4 de febrer de 1599 que prové de l'imprés intítulat *Traslado de la carta que la [...] del Rey Don Phelippe Tercero deste nombre Rey de España, ha embiado a los señores deputados deste presente Principado de Cathalunya, a los quatro de hebrero de MDXCIX*.³⁰⁹ Advertim que aquesta mateixa carta l'hem localitzada dins el *Manual de novells ardits*, però mitjançant l'acarament hem detectat canvis substancials tant els noms dels personatges que s'hi esmenten com en la sintaxi utilitzada en l'inici de la missiva, la qual cosa ens fa creure que, efectivament, el trasllat es va produir a través del fullet volant i no del dietari del Consell.³¹⁰ D'entrada, els personatges a què es refereixen a l'inici de cada carta són diferents, però també el trasllat de Vila compta amb unes línies que descriuen la tristesa que els produeix que la futura reina no desembarque a Barcelona i el risc que no s'hi celebren Corts, una informació que no es descriu igual en el testimoni del *Manual de novells ardits*.

³⁰⁷ *Relación de la entrada de los franceses por Perpiñán en el año 1597 por la qual consta quan bien lo hizieron los catalanes* (BC, ms. 979/3, f. 2).

³⁰⁸ Concretament ens referim a la carta traslladada a la pàgina 118 del *Dietari*.

³⁰⁹ *Traslado de la carta que la ... del Rey Don Phelippe Tercero deste nombre Rey de España, ha embiado a los señores deputados deste presente Principado de Cathalunya, a los quatro de hebrero de MDXCIX*. Barcelona, Gabriel Graells y Giraldo Dotil, 1599 (BC, F.Bon. 10837).

³¹⁰ Concretament parlem de la missiva que ocupa les pàgines 223-224 del *Dietari* i les pàgines 394-395 del *MNA* (v. VII).

Malgrat que segurament no hem pogut localitzar totes les possibles relacions de successos impreses que l'autor podria haver incorporat en el *Dietari*, tenim dades suficients per remarcar el gran interès per recollir pamflets o relacions informatives, com ho demostra el llibre de relacions impreses que Duran (1982:28) diu que és seu, i al qual ens hem referit en ocupar-nos de la producció escrita de Jaume Ramon Vila. El recull de relacions de què parla Duran contindria pamflets dels anys 1631 i 1632, però tot fa pensar que si va compilar-ne durant aquests dos anys, aquest esdevingué un costum arrelat en el nostre autor (sembla confirmar-ho també el fet que el volum conservat és el nové d'una sèrie) i que, per tant, podria haver-ne recollit d'altres anys anteriors a les que conservem, i en cas de fer-ho, seria interessant saber si han perviscut fins els nostres dies. En tot cas, ara per ara no sabem de la seua existència.

2.1.6.2. L'ús de les *Constitucions*

Una font que Jaume Ramon Vila fa servir sense cap dubte són les *Constitucions* de Catalunya en l'edició de 1588 (C-1588).³¹¹ Concretament dins l'episodi que tracta de la mort del rei Felip II, l'autor ja s'hi refereix a un seguit de capítols i privilegis reials atorgats per altres monarques anteriors com Jaume II o Pere III, la informació dels quals ha extret de l'esmentat volum. Però, en arribar al capítol següent, que tracta la vida del rei Felip II, Vila copia, de forma quasi idèntica, un fragment provinent de *l'Epítome de la genealogia dels comtes de Barcelona*,³¹² que encapçala l'edició de C-1588, en què es descriu, a grans trets, la vida del rei:

<i>Constitucions i altres drets de Cathalunya</i> (1588)	<i>Dietari</i> de Jaume Ramon Vila (1598)
Partit que fonc lo Emperador son pare de Flandes per Espanya, après de haver-hi	Partit que fou lo emperador Carlos quint, son pare, de Flandes per a Espanya après

³¹¹ *Constitucions y altres drets de Cathalunya: compilats en virtut del cap. de cort xxiii. de les Corts per la S.C. y Reyat Maiestat del Rey Don Philip, nostre Senyor, celebradas en la vila de Montsó any MDLXXXV* (v. I). Barcelona, en casa de Hubert Gotard, 1588.

³¹² A hores d'ara hi ha diverses teories al voltant de l'autoria de *l'Epítome*. D'entre els noms que s'han plantejat, Miralles (2001) i Galdeano (2014) n'atribueixen l'autoria a Francesc Calça o Antoni Viladamor mentre que, Escartí (2012) recull la hipòtesi d'Oriol Oleart al voltant de la possibilitat que l'autor fóra Gabriel Olzina, que estava al capdavant de l'Arxiu de la Corona d'Aragó entre els anys 1572 i 1585.

<p>renunciats los estats, continuà la guerra que dit son pare tenia ab lo rey de França ab tanta fervor que dins poc temps, guanyant al francès las batallas, prengué lo condestable y lo almirall y molts altres cavallers e vingué a molt poc que no prengué també a Henric, rey de França. Y per força de armas entrà en la vila de Sanct Quintí y de Han, en Picardia; y vingué lo seu exèrcit molt prop de París, per hont lo dit rey Henrich tingué per bé demanar-li pau, la qual se conclogué ab molt gran contento de tota la christiandat.</p>	<p>de haver-li renunciats los estats, continuà la guerra que dit son pare tenia ab lo rey de França, ab tant fervor de sos capitans que dins poch temps guanyà al francès las batallas, prengué lo condestable y lo almirante y molts altres cavallers e vingué a molt poch que no prengué a Enrrich, rey de França, segon de aquest nom. Y per força de armas entrà en la vila de Sant Canti y de An, en Picardia; y vingué lo seu exèrcit molt prop de París, per hont lo dit rey Enrrich tingué per bé de demanar-li pau, donant-li sa filla per muller, com dit està, per la qual cosa se confirmà molt dita pau ab gran contento de tota la christiandat.</p>
<p>E tornant-se'n en Castella, castigà y reprimí la audàcia de alguns heretges que comensavan inficcionar aquell regne, y los moros de Granada qui s'eren rebel·lats. Y en lo mar oceano, en las Índias de Ponent, conquistà moltes illas, que vuy se diuen de son nom las Philipinas.</p>	<p>Y tornant-se'n en Castella, castigà y reprimí la audàcia de alguns heretges que comensaven a inficcionar aquell regne, y los moros de Granada qui se éran revel·lats; per lo mar oceano, en las Índias de Ponent, conquistà per medi de sos ministres, capitans y exèrcit, moltes islas que vuy se diuen de son nom las Philipinas.</p>
<p>Y essent-se-li rebel·lats los de Flandes, envià allí lo duc d'Alva ab exèrcit, lo qual castigà molts de dits rebel·les y particularment als comtes de Agmont y de Horno, levant-los lo cap públicament. E faent liga amb lo papa Pio quint y ab la</p>	<p>Y sent-se-li revel·lats los de Flandes, envià allí lo duch de Alba ab exèrcit, lo qual castigà molts de dits rebeldes, y particularment als comptes de Agmont y de Horno, llevant-los lo cap públicament. E fahent lliga ab lo papa Pio quint, de feliz</p>

<p>senyoria de Venècia, envià per capità general de aquella a don Joan de Àustria, son germà, al qual donà nostre senyor Déu victòria contra la armada turquesca, prop de Lepanto, a 7 de Octubre 1571.</p>	<p>recordació, y ab la senyoria de Venècia, envià per capità general de aquella a don Juan de Àustria, son germà, fill natural de l'emperador Carlos quint, son pare, al qual donà nostre senyor Déu victòrias contra la armada turquesca prop de Lepa[n]to, a 7 de octubre 1571.</p>
<p>Y après de alguns anys, ço és en l'any 1582, essent-se alsadas las illes de la Tercera per lo dit don Antonio, envià allí al marquès de Sancta Cruz ab gran armada, lo qual trobà prop de la isla de Sant Miquel gran armada de vexells de francesos, dels quals s'era valgut lo dit Antonio. Y aquells vencé axí ab la batalla naval que ab ells tingué, morint-li Philip Strotio y altres capitans del rey de França, encara que dit don Antonio se escapà ab una pataxa; com encara ab la que tingué l'any següent, que y tornà ab los de terra de ditas illas.</p>	<p>Y après de alguns anys, ço és en lo any 1582, esent-se alçades las islas de la Tercera, que són de dit regne, per lo dit don Antonio, envià allí lo marquès de Santa Cruz ab gran armada, lo qual trobà prop de la isla de Sant Miquel gran armada de vaxells de francesos, dels quals se era valgut lo dit don Antonio. Y aquells ventsé axí ab la batalla naval que ab ells tingué, morint-li Phelip Estrotio y altres capitans del rey de França, encara que dit don Antoni se escapà ab una pataxa; com encara en la que tingué lo any següent, que tornà ab los de terra de ditas islas». (p. 196)</p>

A més, Miralles (2001:318) aporta dades al voltant d'un manuscrit de principis del segle XVII que conté una còpia de l'*Epítome*:³¹³ segons la investigadora, una primera mà copia el text i una altra, que identifica amb Jaume Ramon Vila, l'anota. El trasllat s'hauria realitzat a partir de l'edició de les *Constitucions* de 1588 o, fins i tot, a partir de l'original manuscrit. La revisió del manuscrit demostra que hi ha un seguit d'afegits sobre el text, sovint per ampliar i especificar informacions, o fins i tot negar-ne d'altres, com sovint feia Jaume Ramon Vila amb els llibres que llegia o encarregava copiar. Fins i tot s'hi identifica una referència a una

³¹³ *Epítome de la genealogia dels comtes reis de Barcelona* (BC, ms. 3663).

obra que sabem que mossén Vila coneixia perfectament, la *Historia de los victoriosísimos antiguos condes de Barcelona* de fra Diago, de la qual havia estat censor, com ja hem explicat adés. En aquest exemplar de l'*Epitome* llegim correccions com ara al foli 1 quan, en parlar de Guifré, «altre valentíssim godo», corregeix una referència en què es parla d'una germana seua «aquell que era de edat de sis anys tant solament a sa germana⁺ comtessa de Flandes» quan, segons anota Vila mitjançant una crida, «té de dir filla y no germana». En altres casos afegeix dades sobre el parentiu entre els monarques o on estan soterrats. En conjunt detectem unes especificacions o esmenes en tot el text que ens concorden amb l'activitat humanística de l'historiador que ens ocupa. Aportem ací un parell d'exemples i indiquem en cursiva els afegits que identifiquem de la mà de Vila:

[Ramon Borrell, fill de dit Borrell]: «morí en l'any MXVII e ^{no} fonc soterrat en Ripoll» *sen la sepultura de Grifá Pelós, com diuen casi tots los authors, sinó en lo claustro de la seu de Barcelona, com ho dia fra Diago en lo capítulo 29 del llibra seu de la Historia que fa dels comtas de Barcelona* (f. 4v)

[Ramon Berenguer quart]: «ciudad de Gerona⁺ [...] e fonc aportat lo seu cors en lo monastir de Ripoll» + *o com diuen de Nàpols; ahont està soterrat en una caixa de plata a dins la iglésia molt honoríficament.* (f. 7r)

A més a més, no ens ha de sobtar que un personatge com el que ací estudiem, historiador i defensor de les institucions i drets primigenis de la pàtria catalana, comptara amb un exemplar de les Constitucions. Fins i tot s'hi refereix directament en les notícies de l'any 1601 en explicar que quan un conceller moria sis mesos després d'haver estat nomenat, el rei havia signat un privilegi en les Corts de 1585 que els permetia extraure'n un de nou.³¹⁴ Per tant, no hi ha cap mena de dubte que Vila coneixia l'imprés C-1588, hi tenia accés i, si ens fixem en els dos fragments que just dalt hem col·lacionat, estem davant una font directa del *Dietari*.

Altrament, tot i que no hem trobat una correspondència directa, és fàcil establir una relació entre el fons de l'Arxiu Capítular de la seu de Barcelona i Jaume Ramon Vila. S'hi referirà

³¹⁴ Notícies de l'any 1601, p. 353.

en una única ocasió en el cos de les notícies de 1601, quan parla del privilegi que el bisbe Dimes Lloris va obtenir el 1598 per visitar la seu i els canonges sense permís del capítol: «com en dita concòrdia consta (la qual està recòndida en lo archiu de la matexa Seu, ahont llargament se podia trobar)».³¹⁵ Ara bé, si tenim en compte que Vila era beneficiat de la seu, que demostra conèixer el fons en la redacció de la vida del canonge Font i que s’hi refereix directament almenys en una ocasió, és més que probable que alguns dels continguts del *Dietari* hagen comptat amb el suport documental de l’Arxiu Capitular.

Pel que fa a testimonis escrits, aquestes són les fonts que sabem o intuïm que podria haver consultat el nostre autor fins el moment, tot i que fent una ullada ràpida a l’índex del *Dietari*, amb continguts com el procés de canonització de Sant Ramon de Penyafort, oracions per a la festivitat de Sant Lluch o la patent aconseguida per Vila que l’acreditava com a administrador de l’Hospital de la Misericòrdia el 1600, no podem descartar que hi haja altres fonts documentals que ara per ara no hem localitzat i que es poden identificar en futures recerques.

Però no totes les fonts d’informació eren escrites, com ja hem avançat, sinó que Jaume Ramon Vila també va fer servir diferents informants en la confecció de la seua obra memorialística: trobarem des de referències concretes a persones i personalitats, així com casos en què l’autor es considera a ell mateix una font d’informació de primer orde; en alguns pocs casos, ens farà saber què és el que es diu o és *vox populi*. Quan es referisca a personatges d’origen castellà o fins i tot a personalitats com el virrei, el bisbe o algun conseller, introduirà el seus parlaments en castellà, la qual cosa és una altra mostra de la convivència lingüística del moment.³¹⁶

Per exemple, Vila recull paraules en castellà a la pàgina 180-181 del *Dietari* o també, a la 271, reproduïx el parlament de l’inquisidor Fernando Niño de Guevara: «Respongué lo cardenal a dita embaxada que “era verdad que venía en España para servir dicho cargo y que en todo lo que se le ofreciera por este Principado lo haría con mucha voluntad, porque quería mucho a los catalanes”». Anys després, amb motiu de la visita del cardenal Ascanio Colona,

³¹⁵ Notícies de l’any 1601, p. 364.

³¹⁶ Trobem un exemple d’aquest fenomen a la pàgina 180-181, quan recull un parlament en castellà: «los honorables concellers manaren al notari que n fes nota molt particular en ell per a que no fossen may més convidats *en ninguna ocasión, pues no havían acudido a la primera*».

també es reproduïen les seues paraules en castellà.³¹⁷ Notem que sovint la incorporació de les paraules en estil directe d'una tercera persona es produeix de la mateixa manera: mitjançant l'ús d'un verb de dicció en català i el parlament directament en castellà.

No és un fenomen aïllat o específic del mossén sinó que trobem altres dietaristes com Jeroni Pujades que també van recollir parlaments en castellà a mans del rei, virrei, bisbes;³¹⁸ també trobem casos semblants al dietari de Frederic Despalau, que recull les seues pròpies paraules adreçades al rei en castellà, així com també fragments en castellà del cardenal de Mendoza o, com era habitual, del lloctinent general.³¹⁹ Com veiem, la reproducció de converses en castellà en els dietaris era habitual entre els autors de dietaris durant l'Edat Moderna.³²⁰

Vila perfectament podria haver escoltat en primera persona algunes de les converses que reproduïx, com és el cas d'un breu enfrontament entre el bisbe i els consellers de l'església de Santa Anna el 1600, explicant que el bisbe digué a l'enviat pels consellers que no es volia moure d'on estava: «digué que “era cosa fuerte que en su obispado y en iglésia de su jurisdicción les pareciesse a los señores concelleres, no les parecía bien no viniessen, pues la venida dellos era voluntaria y la suya forçosa, y que assí no se quería mover”»;³²¹ o un altre parlament, també de Coloma, bisbe de Barcelona, que malgrat ser valencià sempre s'expressa en castellà en els parlaments que extracta Jaume Ramon Vila: «lo senyor bisbe los respongué ab una risa dient que “alguna cosa tenía de hazer para dar gusto a los cancelleres”».³²²

³¹⁷ Notícies de l'any 1601, p. 348. Concretament recull el parlament del cardenal següent: «Y après de haver-li explicat lo síndich sa embaxada, respongué lo cardenal dient “yo beso a su senioría las manos por la merced, y a todo el ilustrísimo concistorio, y la recibiré muy grande a qualquier hora que sus seniorías querrán venir”, y molts altres paraules de compliment que digué.»

³¹⁸ Pujades enregistra parlaments com el del virrei davant un empresonament: «quítenles las dagas y espadas y vaian presos», o quan s'adreça als diputats dient-los que «el rey, nuestro senior, me ha embiado esta carta para vuestras Mercedes en que como verán se remite a que crean lo que yo les dixere y cumplan lo que yo les mandare [...]»; expressions del bisbe com «no quiero, sinó que se quede [...]. Quiero que se quede y, pues a oydos a los unos, oyrà a los otros». Citem a partir de l'edició de Casas (v. I, 1975:175;158;81)

³¹⁹ Per exemple, Frederic Despalau es va dirigir, segons indica al seu *Dietari*, al rei, dient que «los Diputados resiben muy grande contento y mercè en que Vuestra Magestad haya venido a ver estos cubiertos que se han hecho por Servicio de Vuestra Magestad», i just a continuació, reproduïx la resposta del rei, igualment en castellà; també hi trobem les paraules de Mendoza: «besava las manos de sus Seniorías y que tenia esa confiança que le havían de hazer esa merced y que la agradessía mutxo y que a donde quiera que se hoffressiesse serviría a este Principado y a Sus Seniorías», entre d'altres exemples de converses que hi incorpora en castellà. Citem a partir de l'edició de Simon (1991:126;111).

³²⁰ Fan un estudi més exhaustiu Rossich i Cornellà (2014).

³²¹ Notícies de l'any 1600, p. 333.

³²² Notícies de l'any 1601, p. 363.

Ja hem fet notar, en parlar dels continguts del *Dietari*, una certa crispació per part de l'autor amb la figura del virrei, a qui en totes les ocasions possibles tractarà d'arrogant, cruel, interessat, etc. La tria dels parlaments d'aquest que incorpora al *Dietari*, a més de ser una font d'informació fefaent, també potencien aquesta visió. Per posar un sol exemple, encara que n'hi ha diversos, ens podem situar en l'any 1601, en ple conflicte per l'aprovació de les Constitucions: el virrei es va dirigir a l'ambaixada enviada pels diputats i «los respongué dient “todo lo han de acetar que esa es la voluntad de Su Magestat sin sacar ninguna cosa, y de otra manera procederé contra dellos, assí como se les tengo dicho”».³²³

Afortunadament, en l'amalgama de fonts orals que fa servir l'autor comptem amb moments en què ens descobreix explícitament qui ha estat la persona que li ha fet arribar la informació: per exemple just a l'inici del *Dietari*, a la pàgina 3, l'autor confessa que Marimon de Caldes «és lo que à comtat tot lo contengut en est capítol»; unes pàgines més endavant –concretament a la pàgina 5– recull allò que «me digué lo senyor don Garau de Alentorn, home ja de hedat y de molt de crèdit» i, si escau, s'esmenta a ell mateix com a font fidedigna d'allò que narra: «per ser jo hu dels testimonis anomenats contaré lo modo que ab mi tingueren».³²⁴ En altres casos, però, s'acollirà a allò que «diuen», «es creu» o, fins i tot, allò que «se digué públicament», com quan, en l'interior de les notícies de l'any 1601, explica que la gent que coneixia l'ardiaca i canonge de Vic Pau Fabra, sempre tenien bones paraules per descriure'l: «Morí molt exemplarment, conforme deyen tots los qui-l conexían, que era home de bona fama y mal exemple».³²⁵

Fins ara hem estat capaços de documentar alguns llibres i arxius als quals Jaume Ramon Vila podria haver accedit, i també hem arribat a localitzar diverses fonts a partir de les quals podria haver copiat l'extensa nòmina de cartes que es contenen al *Dietari* i, fins i tot, hem arribat a provar la seua tasca com a traductor. Estem, doncs, davant els primers resultats de l'anàlisi del conjunt de fragments que complementen el relat original de l'historiador, tot i que si tenim en compte que Jaume Ramon Vila era un intel·lectual i havia tingut accés a una gran quantitat d'arxius, biblioteques i documents (que no sabem amb certesa si han arribat als nostres dies), encara estem lluny de perfilar tota la sea xarxa bibliogràfica i documental.

³²³ Notícies de l'any 1601, p. 400.

³²⁴ Notícies de l'any 1596, p. 7.

³²⁵ Notícies de l'any 1601, p. 328.

2.2. Els testimonis perduts

Una vegada més, i com és habitual en testimonis únics com sovint trobem en la memorialística, a hores d'ara no podem determinar quina va ser l'extensió del *Dietari* autògraf de Jaume Ramon Vila, si va comptar amb un o múltiples volums i si aquests han arribat a l'actualitat. Ara com ara sols coneixem dos manuscrits que –inicialment–³²⁶ apunten cap a l'existència d'una activitat memorialística a mans de Jaume Ramon Vila, però no podem descartar la possibilitat que, ocults en biblioteques privades, arxius particulars o, fins i tot, arxius institucionals que encara estan catalogant els seus fons, hi haja algun altre manuscrit atribuïble al mateix autor. La nostra recerca en aquest sentit no ha donat fruit.

Com ja hem explicat en apartats anteriors, tota l'obra de Jaume Ramon Vila i els documents que formaven part de la seua biblioteca es van traslladar a Sant Jeroni de la Murtra a la seua mort. Posteriorment, alguns investigadors apunten que Pere de la Marca retirà alguns volums del monestir³²⁷ –dels quals no descartem que algun poguera provenir de la biblioteca de Vila– i, el 1835, es va produir un incendi a Sant Jeroni que afectà, entre altres, a la biblioteca, fet que va descriure Barraquer (1915:155-156), que recull testimonis de com es llançaven llibres per les finestres. La tasca de Jaume Ramon Vila eixia volant pels aires, literalment, amb la sort que alguns volums posteriorment van sobreviure a l'accident i van arribar als arxius i biblioteques catalans.

Malgrat que algunes obres sí que ens han arribat i actualment es poden consultar distribuïdes en diversos arxius, tenim proves que demostren la pervivència d'almenys dos volums fora del circuit públic de les biblioteques. Parlem, d'una banda, d'un volum miscel·lani que aplega relacions impreses i manuscrites i que es conserva en la biblioteca privada dels hereus de Francesc Rierola i Masferrer, i que en el seu dia va documentar Duran (1982:28). D'una altra banda, recentment hem arribat a saber de l'existència d'un altre volum atribuït a Jaume Ramon Vila, en llatí, a la venda en un portal en línia de venda d'objectes diversos de segona mà.³²⁸ Malauradament sols hem pogut veure unes poques pàgines d'aquest últim manuscrit

³²⁶ En finalitzar l'estudi d'aquest *Dietari* ens referirem a altres petjades que sovint s'han relacionat com a mostres de l'activitat memorialística de Jaume Ramon Vila.

³²⁷ Ja hem descrit les dades que tenim sobre la biblioteca de Jaume Ramon Vila i la seua incorporació a Sant Jeroni a l'epígraf «La biblioteca».

³²⁸ Ens referim a la pàgina web Todocolección, on Albert Rossich va trobar el volum a què ens referim i a qui agraïm la referència.

–les que el seu propietari ha facilitat als possibles interessats en adquirir el volum– i no són suficients per saber els continguts que s’hi apleguen, però és una mostra bastant significativa.

2.2.1. Esborranys

A hores d’ara podem assegurar, sense cap mena de dubte, que el *Dietari* de Jaume Ramon Vila va comptar amb uns esborranys previs (que no hem considerat detalladament en estudiar la transmissió manuscrita). Tenim indicis suficients per pensar-ho, com a continuació detallarem, i forma part del seu *modus operandi* com a escriptor, de la mateixa manera que feien molts dels seus coetanis, com ara Jeroni Pujades amb els *Flosculi*. I és que, com ja hem referit en alguna ocasió al llarg del present estudi, Jaume Ramon Vila es refereix a l’existència dels esborranys del *Dietari* de manera explícita, tot i que sols ho fa en una ocasió, i ens parla d’uns esborranys –en plural– que intuïm que no tenen les notícies ordenades sistemàticament i que, per tant, és en el pas del text en brut a la redacció «definitiva»,³²⁹ quan s’ordenen les notícies per respectar la linealitat cronològica a què ja ens hem referit diverses vegades:

aquest capítol tenia d’estar després del capítol terzer del present llibre, que tracta de la obra de la Diputació, per seguir lo orde del dietari *que ba per jornadas*, però descuidi’m quant dels *borradors* lo copiý en lo present llibra, [...] y paréxer-me éran notas de importància no las he volgudas deixar de posar, pus ab sta nota restarà satisfet lo lector.³³⁰

Creiem que els esborranys devien ser com una mena d’acumulació de les notes originals de Vila sobre les notícies de la ciutat a què va anar sumant, a poc a poc, els materials externs que li servien per explicar a bastament l’esdeveniment que ocupava els diferents capítols, quan considerava que aquest afegit era escaient. Com ja hem vist en l’apartat de les fonts, era una pràctica habitual per a Vila copiar missives reials, les quals va consultar o bé a través del *Dietari de l’antic consell barceloní*–que coneixem amb el nom de *Manual de novells ardots*–

³²⁹ Parlem de versió definitiva com al document en què les notes s’acumularien en capítols temàtics i s’ordenarien cronològicament en cada any de notícies, però som del parer que Vila va treballar en l’obra durant molts anys i que realment mai va existir un text del tot tancat. Vegeu els epígrafs de l’estudi sobre el manuscrit B-100 «Estructura» i «Autoria i copistes».

³³⁰ Notícies de l’any 1597, p. 97. La cursiva és nostra.

o, com diu en alguna ocasió, perquè ha tingut accés a l'original: «yo copý esta de l'original que·m dexaren de Casa la Ciutat».³³¹

També hem pogut veure com copiava algunes relacions o fulls volants i feia servir els fons d'alguns arxius com el Reial de Barcelona, el de l'hospital de la Misericòrdia, l'arxiu de la Seu o d'altres semblants, motiu pel qual podem pensar que seria una pràctica habitual consultar totes aquestes fonts, prendre notes o copiar els passatges que li interessaren i, posteriorment, afegir-los als esborranys que, en algun moment, es convertirien en un text ordenat i amb les informacions originals i externes combinades i ben redactades. Era una operació ben habitual en obres de caràcter històric i heràldic om el *Tractat d'armoria* que hauria pogut aplicar, per costum, també al *Dietari*. En alguns casos, però, ja hem pogut veure com la narració anuncia el trasllat d'un text com un jurament, una carta o un parlament que no s'arriben a copiar, i això també podria denotar la intenció de l'autor d'anar completant a poc a poc els continguts de la seua obra memorialísticao, fins i tot, la decisió d'un dels copistes de prescindir-ne.

Pel que fa a la selecció de continguts que s'incorporen a la versió definitiva, hem detectat un parell de casos en què Vila explicita que ha consultat materials externs, que ben segurament formaven part d'aquests esborranys, però després decidirà no incorporar-los a la redacció de l'obra. En les notícies de 1597 adverteix que «En lo 22 llibra del dietari de Casa de la Ciutat de Barzelona, en las primeras cartas començant en lo año 1597, per Francesch Pedralbes, notari de Barcelona, se trobaran algunas otras cosas acerca de dits negocios y no stan en lo present dietari» i, just a continuació, passa a detallar-ne els continguts, cosa que ens fa pensar que els coneixia abastament i podria haver extractat alguns fragments en la fase d'esborrany però no en la redacció posterior; també en un altre moment ens adverteix que «Divendres, 19 del mateix, reberen altre [correu] de Sa Magestat, la qual [...] per no contenir altre cosa y ésser molt llarga no la he volguda posar de *verbo ad verbum* com fas de las altres (y la data de ella és de Madrit de 30 de octubre).»;³³² és evident que n'havia llegit el contingut, potser n'havia fet una còpia, però a l'hora d'unificar el discurs opta per donar la referència per a qui la vulga consultar i prescindir del trasllat.

³³¹ Notícies de l'any 1599, p. 221.

³³² Notícies de l'any 1599, p. 273.

Però si hi ha un fenomen que llegim amb molta assiduitat i que remarca el caràcter de redacció reflexionada i revisada constantment és el de les referències temporals a esdeveniments que, en el moment de la notícia que ens està narrant, encara no han passat. Les referències aniran de la remissió d'un capítol en un altre, d'esdeveniments rellevants d'un futur proper o la remissió a un altre llibre del *Dietari*. Tot i que no és una pràctica habitual, és força interessant veure els casos en què l'autor fa participar el lector del procés de redacció de l'obra, com trobem en les notícies de 1597 quan ens comunica que copiarà una carta de 1598 perquè està relacionada amb el tema que està tractant (la cursiva és nostra):

Encara que lo present dietari vage dividit ab llibres y en cada llibre se tracte lo contengut en aquell any, y aquest segon llibre del present dietari sia de l'any 1597 y la carta que posaré ara sia de l'any 1598, tota via per ésser la carta de la matèria que en aquest capítol se tracta *me à aparegut posar-la en aquest lloch, puix en ella se remata dit negoci de la obra, y no posar-la al principi de l'any 1598*, pus ja ab aquest parèntesis ne don rahó al lector.³³³

El fet de saber què passarà quan passa a net el text dels esborranys és el que li permet, en alguns casos, aglutinar informacions en un sol episodi, com acabem de veure, o com també hem pogut detectar en les notícies de l'any 1600, quan ens anuncia que

per no fer tants capítols de una mateixa cosa en un mateix any, posaré tot lo succehit per a dit negoci en lo present capítol, *encara que entre tant succehiran altres cosas diferents, com atràs veurem*.³³⁴

En altres casos, però, l'esdeveniment ocupa diversos anys i, en adonar-se que no ho podrà concentrar tot en un sol episodi, remet el lector a continuar amb la lectura per poder saber com acaba allò que els està contant, com ja hem fet veure suscintament més amunt. És el que trobem, per exemple, amb el conflicte dels germans de Joan de Déu, que s'iniciarà l'any 1598 però que tindrà un nou episodi l'any 1600, i això sols ens ho pot avançar l'autor perquè la redacció definitiva és posterior als esdeveniments que s'hi recullen: «Y perquè lo que resta de aquestos hermanos a dir no succehí res fins l'any 1600, dexarem lo que resta per aleshoras

³³³ Notícies de l'any 1597, p. 84.

³³⁴ Notícies de l'any 1600, p. 287. La cursiva és nostra

haont podran vèurer quin fi tingueren».³³⁵ Seguirà la mateixa metodologia en altres casos, com amb la recepció de les Constitucions, en què adverteix al lector que no conclou el tema l'any 1600 perquè «per ésser cosa tant llarga me és estat forçós fer-ne altres capítols», del qual ja n'hem parlat en altres epígrafs.³³⁶

Jaume Ramon Vila, a més a més, i com ja hem dit, en el pas dels esborranys a la redacció del *Dietari* va enumerar els llibres i els capítols amb una intenció clara: crear un sistema de referències ràpid i efectiu que li permetera no haver de repetir informacions que ja havia detallat en altre punt de l'obra.³³⁷ És per això que trobem un seguit de marques que ens remetent a un capítol dins un altre i que poden ser referències a capítols anteriors i també posteriors; en aquest últim cas estem davant una nova mostra de l'existència i l'ús dels esborranys. Ho podem veure, per exemple, en les notícies de l'any 1600 quan narra l'evolució del procés de canonització de sant Ramon de Penyaafort i, segons enuncia, el tema no es va acabar de resoldre, de manera que ens comunica que l'episodi continuarà «com en lo llibre següent veurem»;³³⁸ també ho fa amb la mort d'alguns personatges, com ara el conseller Miquel Ferrer, de qui en un moment donat ens diu que «lo qual morí un dia après (com en lo llibre següent veurem)»;³³⁹ o en el cas del bisbe Dimes Lloris «Pochs dias après morí lo senyor bisbe don Joan Dimas Lloris (com abax beurem)».³⁴⁰

Les fórmules que utilitza l'autor per fer remetre's a esdeveniments que encara no han passat són múltiples: «estigueren casi tot lo present any de 1597 negociant dit negoci» en unes notícies d'inici de 1597 (p. 84); «per morir lo senyor bisba lo agost vinent no tingué fi dita visita» (p. 160), «lo señor príncep (qui aleshores era y vuy regna)» en les notícies de 1598, abans del nomenament de Felip III (p. 176). En canvi, en altres ocasions fa servir expressions més genèriques com «com avant veurem» (p. 148), «com avant se dirà» (p. 209), «com tot llargament veurem en lo any següent» (p. 210) o «en lo present llibre veurem» (p. 361). Les oracions o referències a esdeveniments que encara no s'han succeït són un contínuum al llarg

³³⁵ Notícies de l'any 1598, p. 156.

³³⁶ Notícies de l'any 1600, p. 295.

³³⁷ I que, de fet, és un sistema que també fa servir en la redacció de l'obra del canonge Pere Font, la qual cosa ens pot fer pensar que la redacció d'ambdós textos es va produir alhora o amb poca diferència de temps. Vegeu l'epígraf «La vida del canonge Pere Font».

³³⁸ Notícies de l'any 1600, p. 351.

³³⁹ Notícies de l'any 1600, p. 350.

³⁴⁰ Notícies de l'any 1598, p. 155.

del *Dietari* i no ens detindrem ací a estudiar cas per cas, sinó que considerem que els exemples que hem exposat són suficients per veure'n el funcionament.

2.2.2. El *Dietari* complet (Ω)

Amb tota la informació que hem exposat en l'epígraf anterior, tractem ara de veure com es va dur a terme la redacció del *Dietari* autògraf complet. Ja hem vist que l'autor, en un moment donat, va agafar totes aquelles notes que tenia en esborrany i les còpies de documents i va anar embastant-les fins a escriure, segons ell indica «llibres y en cada llibre se tracte lo contengut en aquell any».³⁴¹

També hem apuntat la hipòtesi que el *Dietari* que hem descrit com a «definitiu» no va ser mai un text tancat i acabat, sinó que el seu autor hi treballaria constantment afegint-hi capítols o més dades, i és per això que de vegades poden haver alguns buits en els noms o les dates, referències a altres textos que no s'arriben a copiar –en cas que Vila fora el responsable d'aquests buits– i afegits sobre en quina fase es troba un episodi concret uns anys després. Per exemple, en el capítol sobre la fundació del nou monestir dels frares de Sant Francesc de Paula, datat de l'any 1600 –que ja hem comentat en parlar de l'abast temporal de l'obra–, trobarem fins a tres marques temporals diferents: 1) l'any 1600, quan s'inicia el capítol; 2) l'any 1603, segons s'indica al fragment «lo dia de vuy, que ha ya prop de tres anys» (p. 300) i, 3) la referència al setembre de l'any 1611. Aquesta variabilitat ens fa pensar en què Vila va anar acumulant-la així com va anar tenint més dades i van anar evolucionant els temes que hi tractava; en conseqüència, el copista d' α podria haver rebut un text amb anotacions i hauria sigut l'encarregat d'unificar els discursos en alguna ocasió, i això explicaria alguns fenòmens que ja hem anat descrivint i d'altres que tractarem en l'apartat següent.

Com ja hem advertit, la quantitat d'entrades que conservem de cada any ens poden fer pensar que l'obra en versió definitiva i completa s'hauria escrit al voltant de la primera dècada del segle XVII. Això explicaria perquè els primers anys compten amb notícies més desenvolupades –perquè ha tingut més temps per revisar-les i completar-les– i, en canvi, les notícies de 1600 concretament tenen una extensió, en general, més breu i l'ús de fonts complementàries es veu reduït a la còpia de missives reials –perquè esta més a prop del

³⁴¹ Notícies de l'any 1597, p. 84.

moment de redacció i no ha treballat tant els continguts de l'obra. Fins i tot hem de recordar que les notícies de l'any 1601, almenys en el nostre testimoni, no estan acabades i s'hi fa referència a les notícies de 1602 que tampoc conservem; potser el *Dietari* de 1601 o fins i tot el dels anys posteriors sí que estigueren escrits –en format esborrany o en format desenvolupat però no definitiu– en el testimoni autògraf, però són fragments de l'obra que no ens han pervingut.

Alhora, l'episodi sobre els frares que hem analitzat fa un moment també apunta cap a una redacció o una revisió al voltant de 1611, la qual ben segurament combinaria amb els trasllats d'altres obres historiogràfiques –en comptabilitzem més de mitja dotzena de trasllats duts a terme per ell o els seus estudiants entre 1600 i 1610–, la redacció del *Tractat d'armoria*, que engega l'any 1602 segons ell indicava en el trasllat de l'obra de Tarafa i, entre 1614 i 1615, la redacció de la *Vida de l'il·lustre i molt reverent canonge Pere Font*. La vida del canonge Pere Font està escrita just després de la mort d'aquest el 10 d'abril de 1614, per la qual cosa podem considerar que Vila redactaria el *Dietari* o bé uns pocs anys abans, o bé just en finalitzar la vida del canonge –i aleshores aprofitaria alguns dels fons consultats en la redacció d'un per completar l'altre,³⁴² o fins i tot alhora.

El treball continu sobre el text també ens valdria per justificar com, després d'anunciar que tanca el llibre de notícies de l'any 1598, encara hi afegeix una entrada més. Concretament, l'autor està desenvolupant l'episodi sobre la visita de Felip III i la seua intenció d'anar a casarse a Barcelona, i tanca la narració enunciant que «Comensaré los anys següents ab aquestas relaciones [...] però puix ya estan ditas las causas, no pens que ninguna fassa maravella, y axí donaré fi al sobredit any»³⁴³ i, a continuació, enceta un capítol breu sobre l'extracció de consellers per al proper any. No descartem, però, que en el document autògraf aquest fora l'últim capítol de l'any i haja estat tasca del copista reordenar les entrades i situar-la abans de l'extracció de consellers.

³⁴² Apuntem aquesta hipòtesi tot tenint en compte algunes de les indicacions que dona Vila al llarg de l'obra del canonge, en què explica alguns dels arxius que va consultar, com ara l'arxiu de la Seu de Barcelona, alguns impresos de caire religiós, llibres de la companyia de Jesús, etc. (concretament en el foli 6r, 25r i al llarg del capítol 39 del manuscrit 156 de l'Arxiu Capitular de Barcelona).

³⁴³ Notícies de l'any 1598, p. 210. La cursiva és nostra.

A més a més, l'autor, com ja havíem apuntat en descriure els esborranys, aprofità el sistema de referències que havia creat mitjançant la numeració dels llibres de notícies i dels capítols temàtics per estalviar repetir informacions que es podrien succeir en diverses ocasions –com, per exemple, el jurament del virrei, que explica solament una vegada malgrat que al llarg del *Dietari* trobem diverses entrades i nomenaments perquè «pus ab tots és un mateix orde posar-ho he en aquest com dit és molt llargament per a que nos servesca de descans als altres» (p. 65).

I és, gràcies a aquestes indicacions numèriques que apareixen de manera explícita en els primers anys del *Dietari* i a través de les referències en l'interior del text que podem reconstruir l'orde d'alguns dels seus capítols i, fins i tot, recuperar la temàtica general d'algunes entrades que no ens han pervingut. Exposarem els canvis i mancances per anys perquè siga més clar, extractant els segments que ens permeten fer aquesta reconstrucció.³⁴⁴

Pel que fa a les notícies de l'any 1596, el primer capítol és l'intitulat «Capítol I: de la entrada del duch de Maceda per virrey de Catalunya» que, tot i rebre aquest títol de capítol primer està disposat com al capítol cinqué en el manuscrit que editem. No sols està desplaçat del lloc que ocupava en l'autògraf (atenent a la reconstrucció cronològica del copista d' α), sinó que es remet a una informació anterior a l'esdeveniment que s'hi descriu, la qual cosa ens fa pensar en la possible existència d'un *Dietari* anterior a 1596 o, com a mínim, en un pròleg en què s'extractaren algunes informacions prèvies. En el seu lloc, el capítol primer del manuscrit B-100 seria el tercer de l'autògraf, atés que tracta de la visita de l'arquebisbe de Tarragona, i en la pàgina 6 del manuscrit s'explicita que «Després de ser entrat lo arcabisbe de Tarragona en la present ciutat y aposentat en lo monestir de Santa Catherina Màrtir (*conforme en lo capítol ters sta llargament contingut*)».³⁴⁵

Després perdem el rastre de l'orde i el recuperem per saber quin era el capítol sisé, que just era el que tractava el procés de canonització de Sant Ramon de Penyafort, com se'ns indica en la pàgina 351 (la cursiva és nostra): «En lo *capítol 6* del present dietari se contenían llargament tots los procehiments que en la present ciutat se feren per la canonització de sant Ramon de Penyafort»; de la mateixa manera sabem que el capítol sobre les obres en la

³⁴⁴ Ja en vam parlar a Llàcer (2016).

³⁴⁵ Notícies de l'any 1596, p. 6. La negreta és nostra.

muralla de Sant Francesc corresponen al capítol 15 (i no al capítol 7 com consta en el manuscrit A). En conjunt, de les notícies de l'any 1596 s'han perdut, com a mínim, 10 capítols, atés que la numeració d'aquests que conservem arriba fins al «capítol 26» però no trobem vint-i-sis notícies en el llibre d'aquest any.

Menys notícies tenim de quina hauria sigut la composició del dietari de 1597, del qual en el manuscrit A sols conservem 5 entrades i les referències ens fan plantejar un mínim de 9.³⁴⁶ Sabem que l'autògraf comptava amb un capítol 4t en què es descrivia com els frares de Sant Francesc de Paula van abandonar el monestir, perquè així ho trobem referenciat en les notícies de 1600: «En lo capítol quart del llibre segon del present dietari se ha vist com los frares de Sant Francisco de Paula havien dexat lo monestir».³⁴⁷ En el lloc que hauria ocupat aquesta entrada trobem el capítol sisé, que parla de la visita de dos cardenals. Com ja hem dit en descriure les altres mans que intervenen sobre el testimoni memorialístic, aquest desplaçament dels continguts es duu a terme per esmenar un error d'orde que, a més a més, indica Jaume Ramon Vila.³⁴⁸

Així com avancem en els anys del *Dietari* ens costarà cada vegada més dur a terme una reconstrucció dels continguts: d'una banda perquè a partir de 1598 desapareix l'orde numèric dels títols dels capítols i, d'una altra banda, perquè les referències solen trobar-se en esdeveniments que ja han passat però no a l'inrevés; és a dir, les notícies remetent a episodis anteriors que ja s'han descrit però sols en una ocasió, a la pàgina 6, es remet al l'orde específic d'un capítol que encara no ha esdevingut.

Tornant a les notícies de 1598, conservem 8 entrades de les 18 que, com a mínim, haurien conformat el testimoni autògraf; ho sabem perquè, una vegada més ho indica l'autor en la pàgina 211.³⁴⁹ A més a més, podem reordenar alguns dels capítols segons haurien format part del dietari complet (la cursiva és nostra):

³⁴⁶ Apuntem aquesta xifra atenent que hi ha un capítol intítulat com a capítol 9 en el manuscrit B-100.

³⁴⁷ Notícies de l'any 1600, p. 298.

³⁴⁸ Hem aportat la cita anteriorment però també es pot localitzar en el *Dietari* a la pàgina 221.

³⁴⁹ Concretament explica: «En lo capítol 18 del llibre tercer del present dietari se ha vist clarament *com seguida la mort del rey Phelip Primer*, après de haver fetes y celebrades les sues obsèques per lo señor rey, Phelip Segon *determinà de venir a casar en la present ciutat*» i aquest contingut es correspon amb el capítol intítulat «Capítol de *com, seguida la mort del rey Phelip Primer*, lo señor Phelip Segon, son fill, *determinà de venir a celebrar son casament* y de la infanta, sa germana, en

- (1) «Com arribaren en la present ciutat los hermanos de Joan de Dios y com fundaren ospital de son orde, y com foren desterrats de la present ciutat y bisbat». Aquest capítol, que és el primer de les notícies de 1598 del manuscrit A, era el capítol 4t de l'autògraf complet: «En lo *capítol quart del llibre tercer del present dietari* se ha vist llargament tot lo succés dels hermanos de Juan de Dios, des de què arribaren en la present ciutat fins a que foren desterrats los hermanos castellans del present bisbat.»³⁵⁰. La descripció encaixa perfectament amb els continguts de l'entrada.
- (2) «Com lo senyor bisba Lloris alcançà un breu de Sa Santedat que ell a solas pogués visitar los canonges y la Seu de Barcelona sens adjunt, y com lo comensà a posar en ús i pràctica». És el tercer capítol del testimoni A però era el 5é de l'autògraf: «En lo *capítol 5 del llibre tercer* del primer volumen del present dietari se ha vist com lo molt reverent señor don Juan Dimas Lloris [...] alcançà breu de Sa Santedat per a que ell a solas y sens adjunt pogués [...] visitar la Seu, Capítol y tot lo demás, y las personas dels canonges y de las dignitats»³⁵¹; no hi ha cap dubte que es refereix al mateix capítol.
- (3) Els capítols sobre les morts del bisbe i del monarca (capítols 4 i 5 del manuscrit A) eren els capítols 11 i 12 del *Dietari* complet. Ho trobem, una vegada més, indicat en el cos del text: «en lo *capítol 11 del llibre tercer* (lo qual tracta de la malaltia, mort y obsèques del quòndam señor bisbe Lloris)»³⁵² i, en el capítol sobre la visita de Felip III a Barcelona, se'ns fa saber que «*del capítol 12* (que tracta de la malatia y mort del señor rey Phelip Primer y las obsèques que en la present ciutat li feren)»³⁵³. Considerem, però, que aquest capítol no està complet o ha sofert alguna modificació que descriurem una mica més endavant.

Encara tenim indicis suficients per parlar dels continguts que sí que formaven part del *Dietari* complet i no van ser traslladats a les còpies posteriors α i A. En apartats anteriors ens hem referit a una figura d'un eclipsi solar que no va ser copiada, però en els continguts de 1598 es dedica un capítol sencer a aquesta temàtica, i que incorporava també una figura:

la present ciutat y no tingué efecte» (destaquem, a més, les semblances en el lèxic empleat per a la referència i el títol de l'entrada).

³⁵⁰ Notícies de l'any 1600, p. 303.

³⁵¹ Notícies de l'any 1601, p. 363.

³⁵² Notícies de l'any 1600, p. 313.

³⁵³ Notícies de l'any 1598, p. 205.

Y entre los altres qui tragneren figura y asenyalaren dit eclipse fou lo mateix estudiant amich meu, molt docte en aquesta facultat, que tragué la següent figura, lo qual també tragué la altre que està posada en lo capítulo tercer del llibre tercer del present dietari, que tracta ab la major fidelitat posible.³⁵⁴

Com ja havíem fet notar en parlar dels copistes, en aquest any se'ns presenta un cas aïllat en tota l'obra dietarística: Jaume Ramon Vila va redactar un capítulo de vint-i-quatre pàgines sobre la mort de Felip II i les exèquies que se celebraren a Barcelona. Fins ací no se'ns planteja cap dubte, però a l'inici del capítulo següent trobem l'afirmació següent: «Aprés de haver tractat en los 3 capítulos precedents de la malaltia, mort y obsèques del señor rey Phelip».³⁵⁵ No trobem aquests tres capítulos enlloc, la qual cosa ens fa pensar en la possibilitat que el testimoni Ω comptara amb dos entrades més d'aquesta temàtica però que no ens han pervingut. L'altra possibilitat era que s'hagueren unificat els continguts dels tres capítulos en un sol, però no hem detectat els punts d'unió entre els diferents capítulos "originals". No és, a més a més, una dada aïllada sinó que, unes poques pàgines més endavant, torna a referir-se a la mort del monarca com un fet narrat en «los precedents capítulos», en plural.³⁵⁶

Malgrat que els tres últims anys de notícies presenten encara més problemes pel que fa a la tasca de reconstrucció, hem sigut capaços d'extraure algunes dades sobre l'ordenació i els continguts. Pel que fa a la quantitat d'entrades que els conformarien, sí que sabem que les notícies de 1599 comptaven amb un mínim de 22 capítulos (i no els 17 que conservem) però no ens és possible oferir una dada aproximada respecte dels anys 1600 i 1601. Podem aportar aquesta dada respecte de les notícies de 1599 perquè hem trobat una referència que indica que el capítulo en què es tracta la primera recepció de les Constitucions era el número 22 (i no el 14 com consta al manuscrit A).³⁵⁷

Pel que fa a les reconstruccions possibles sobre 1599 sols hem pogut reordenar el capítulo que descriu quan els diputats van demanar les Constitucions al rei (el número 10 del testimoni

³⁵⁴ Notícies de l'any 1600, p. 332.

³⁵⁵ Notícies de l'any 1598, p. 193.

³⁵⁶ Notícies de l'any 1598, p. 196. Pel que fa a la tasca dels copistes, consulteu l'epígraf «Les altres mans».

³⁵⁷ Concretament a la pàgina 284, corresponent a les notícies de l'any 1600 s'enuncia que «En lo capítulo 22 del llibre quart del present dietari se ha tractat de com los diputats reberen la primera vegada las Constitucions».

que ens ha pervingut) que, en l'autògraf, hauria ocupat la posició vint-i-u.³⁵⁸ Intuïm, a més, que a aquest any potser li manca una entrada que descriu els episodis de pesta, ja que hi trobem referències en diferents capítols i, d'acord amb el tipus de continguts que recull Vila en la seua obra dietarística, aquesta hauria sigut una temàtica susceptible d'aparèixer-hi. Concretament, l'autor s'hi refereix en diverses ocasions a un episodi de pesta que va afectar Catalunya el 1599, amb comentaris com ara «per haver-i haguda molta pesta en alguns llocs de Cathalunya lo estiu passat de l'any 1599, quant lo señor rey se'n fou anat de la present ciutat» i especifica que aquesta no va afectar la ciutat comtal «vent la mercè que lo Señor nos ha feta en preservar esta ciutat de pestilència havent-n'i tanta en Cathalunya».³⁵⁹ Per tant, malgrat que no tenim mencions explícites a l'existència del capítol, el fet que estem davant una temàtica que sovint trobem en altres memòries, ens fa considerar que potser Vila també n'haguera parlat.³⁶⁰

Sobre les notícies de 1600 sols podem aportar una altra dada sobre l'ordenació dels capítols perquè, seguint els continguts del *Dietari* sabem que hi havia un capítol, l'onzé «y se'n tornà après a la professó a la seu per haver-i faltat de capellans en la Seu [...] com en lo *capítol onse de aquest llibre 5* del present dietari està llargament dit»,³⁶¹ una referència que es correspon amb els continguts de l'entrada intitulada «Capítol de com lo santíssim pare Clement octau suprimí sinch canonicats en la Seu de Barcelona de quinse que lo Capítol ne volia suprimir» (disposat en nové lloc a A). En la mateixa línia, sí que podem assegurar que el llibre de 1601 degué contenir un capítol al voltant de la canonització de Sant Ramon de Penyafort, i que no trobem al trasllat del *Dietari* que ens ha pervingut: «enviat que fou dit procés a Roma féu sa Santedat Clement octau las diligèncias que en tal se acostúman *com en lo llibre següent veurem*».³⁶²

Ara bé, si abans ja havíem dit que existien referències per a parlar d'uns continguts en l'obra completa anteriors a l'any 1596, en aquest punt hem de posar en dubte que l'abast del *Dietari*

³⁵⁸ Concretament, a la pàgina 372 de les notícies de 1601, podem llegir que «En lo capítol 21 del llibre quart y en lo llibre tercer del llibre quint se ha vist lo que en lo negoci de las Constitucions succehí y com se anave diferint lo enviar-las bé»

³⁵⁹ Notícies de 1600, p. 330-331.

³⁶⁰ N'és un exemple clar Miquel Parets i el seu *Dietari d'un any de pesta* o les memòries de Francesc Gavaldà, en l'àmbit valencià.

³⁶¹ Notícies de 1600, p. 331. La cursiva és nostra.

³⁶² Notícies de 1600, p. 351. La cursiva és nostra.

no anara més enllà de 1601. I és que, en el desenvolupament de les notícies de 1601 trobem diverses referències que ens fan pensar en una obra més extensa que, o bé es va dur a terme o, com a mínim, estava entre els plans del seu autor:

- (1) «captura dels diputats lo any vinent feren *com en son lloch veurem*».³⁶³
- (2) «restà dit negoci suspés que totom se pensava que no se'n parlaria més fins lo mes de mars de *l'any vinent*, per hont *remet al lector a vèurer proseguir esta tragèdia*».³⁶⁴
- (3) «que los [*i. e.* els consellers] de *l'any esdevenidor* o feren molt bé ab las cosas de la Diputació, com *veurem*».³⁶⁵

No podem posar en dubte que hi havia, com a mínim, la voluntat de seguir escrivint les memòries perquè, si bé el primer exemple que hem aportat podria estar referint-se a alguna fita esdevinguda en l'any 1601, els altres dos dalt extractats es refereixen clarament a notícies posteriors a 1601 i que, com ja hem dit, no formen part del manuscrit B-100.

Aquests indicis, juntament amb la variació en la nomenclatura a l'hora de referir-se a la disposició física del text –algunes vegades esmentats com a llibres i unes altres vegades com a volums– ens obliguen a considerar la possibilitat que el *Dietari* complet comptara amb diversos llibres –un per a les notícies de cada any– i al seu torn, amb la idea que aquests llibres (que potser no estaven enquadernats sinó senzillament eren plecs de fulls relligats) conformaren o hagueren de conformar diversos volums. Amb tot, recuperem una vegada més la hipòtesi que hem plantejat ja en diverses ocasions, que considerem el *Dietari* «complet» un text inacabat i que, potser, sí que hi havia esborranys sobre els esdeveniments de 1602 o potser més enllà i que, malauradament, no van arribar a passar per un procés de revisió i redacció més o menys definitiva, com sí que ho feren les notícies dels anys anteriors.

En aquest punt cal que ens detinguem a tractar un assumpte força important en la memorialística en general: la figura del lector. Partim de la base que algunes de les obres que sovint hem encabim en l'etiqueta literatura personal o memòria privada (utilitzats ací com a sinònims) es van escriure pensant que algú les llegiria. No calia que fora un lector definit i

³⁶³ Notícies de 1601, p. 378. La cursiva és nostra.

³⁶⁴ Notícies de 1601, p. 400. La cursiva és nostra.

³⁶⁵ Notícies de 1601, p. 420. La cursiva és nostra.

específic a qui els seus autors pogueren posar nom i cognoms, però sí que concebien que la seua obra no romandria en la intimitat en què havia estat escrita. De vegades, fins i tot, sí que tenien un lector definit, com en el cas dels llibres de família, que s'escrivien perquè foren la memòria pràctica dels seus successors.

En el cas de Jaume Ramon Vila no hem pogut establir un destinatari de les seues memòries de manera inequívoca, però sí que tenim mostres suficients per parlar d'una obra memorialística que va ser escrita per ser llegida per algú altre. Fins ara hem vist en els apartats anteriors que en algunes ocasions l'autor es remet al lector i l'inclou en allò que està narrant mitjançant verbs de primera persona del plural com «veurem»,³⁶⁶ l'ús explícit del mot «lector», a qui s'adreça per fer-lo partícip del procés de redacció de l'obra i li indica com llegir el seu text: li explica on trobar certes informacions dins un capítol – «tot llargament veurem» (p. 210)–, el remet a altres fonts on trobar més dades respecte del relat que li ocupa –«en lo capítol 22 del dietari de Casa de la Ciutat de Barzelona [...] he [*sic*] trobaran algunas otras cosas acerca de dits negocis, y no estan en lo present dietari» (p. 97) – i l'adverteix dels motius pels quals ha omés algunes dades – «perquè en lo capítol que tractaré de la entrada del duch de Feria per virrei o posaré llargament» (p. 42); «per no fer tants capítols [...] posaré tot lo succehit per a dit negoci en lo present capítol» (p. 287).

És innegable que, en la redacció de l'obra, existeix una figura en la ment de Vila que és la del lector, i això també podria haver motivat la censura d'algunes idees i pensaments de caire ideològic, malgrat que ja hem vist que hi ha bastants mostres del seu pensament. Ara bé, d'una banda considerem que l'obra podria estar adreçada a un lector real, a una persona o grup de persones que Jaume Ramon Vila coneixia o, d'una altra banda, a un lector hipotètic poc definit però figurat en la ment de l'autor.

Si considerem que l'obra pot estar adreçada a un lector real, distingim diversos tipus de possibles receptors: potser Jaume Ramon Vila pensava en els membres del cercle erudit barceloní com a possibles lectors del seu *Dietari*, potser els religiosos del convent de Sant Jeroni de la Murtra que visitava sovint. Alhora, i si ens basem en el coneixement de Jaume Ramon Vila de l'obra de Francesc Tarafa –que havia estat autor d'un dietari de la Seu de Barcelona (Miralles i Toldrà 1997:45)– no està de més considerar que el *Dietari* de Vila

³⁶⁶ Hem detectat fins a 28 casos de «veurem» en el *Dietari*.

també podria ser una obra adreçada al Capítol de la Seu, pel tractament que s'hi fa dels afers religiosos i perquè la redacció podria haver coincidit amb el moment de l'escriptura de la vida del canonge Font. Fins i tot hem de tenir en compte que fora un text pensat per ser compartit amb alguns dels seus col·legues intel·lectuals amb qui s'escrivia cartes i comentava temes diversos.

Malauradament, del *Dietari* no es desprenen dades suficients per perfilar a qui s'està adreçant quan interpel·la el lector, i la tria de certs detalls en el desenvolupament de les entrades tampoc ens indica les característiques d'aquest receptor de les memòries. Sovint l'autor aporta descripcions molt detallades sobre el funcionament d'una cerimònia, sobre la relació entre el Consell de Cent i la Diputació o sobre altres detalls, però hem d'interpretar-les com un exercici retòric molt habitual en aquests testimonis, i no com un tret definidor del lector. Per això, no podem descartar que s'adreça al Capítol o canonges de la Seu perquè descriu el sistema jurisdiccional de les catedrals,³⁶⁷ ni que estiga pensant en els seus col·legues intel·lectuals perquè explica el sistema pactista de la Corona d'Aragó.³⁶⁸ O, fins i tot, tampoc podem limitar l'origen geogràfic del receptor basant-nos en si Vila dona dades que un ciutadà barceloní coneixeria, com ara l'ús de la bandera de Santa Eulàlia per convocar soldats o com es reparteix el blat en la ciutat i les funcions del batlle de Cops.³⁶⁹

Tot ens fa pensar, per tant, que Jaume Ramon Vila no tenia un lector definit i que cada vegada que s'hi refereix està pensant en un receptor hipotètic, no limitat ni intel·lectualment, ni cronològicament o geogràficament, i que tampoc està perfilat en un estatus social determinat.

³⁶⁷ Concretament explica «Cosa notòria és que en casi todas las catedrals de Cataluña està la jurisdixió mixta entre los bisbes y capítols, y que los bisbes no poden a solas visitar los canonges ni las catedrals sens demanar y obtenir adjunt del Capítol». Notícies de l'any 1598, p. 156-157.

³⁶⁸ Segons descriu l'autor: «per ésser aquells [*i.e.* els castellans] tant subjectes y governar-se aquell regne per monarquia y no a modo de república com lo de Aragón». Notícies de l'any 1598, p. 201.

³⁶⁹ De la bandera de Santa Eulàlia explica que «ella may ix sinó per negocis que tócan a la present ciutat, y aleshoras sta set dias a la sobredita finestra» (Notícies de l'any 1597, p. 119); mentre que pel que fa a les funcions del batlle descriu: «*se té de saber* que tot lo blat que en la present ciutat se ven se'n treu cops (*que és* certa mesura de cada quartera) y dits cops se pòsan en una caixa o instància de Casa de la Duana; y après se parteix entre los que tenen dits cops (*que és* renda de particulars), *ço és* la mitat del bisbe de Barcelona y la altre mitat se reperteix entre lo señor rey y alguns particulars. Y lo batlle de Cops (*que és* ofici tret de boces de concellers), lo qual té càrrech de exigir dit dret y fer las porcions als sobredits (y per esta rahó no té ell certa part), però *ha de ser del blat que-s ven en la plassa* y no del que-s rep per provisions de cada qual. Y *venint aquest blat per provisió de la ciutat*, no volgué lo dit batlle tenir compte a tot lo sobredit sinó que prengué los cops» (Notícies de l'any 1601, p. 367. La cursiva és nostra).

2.2.3. La primera còpia parcial (α)

Arribats a aquest punt hem de tractar de determinar com es va produir la còpia parcial que sovint anomenem α i que hauria pogut ser, com hem apuntat en alguna ocasió, el document previ a partir del qual es va dur a terme la còpia que ací editem. Ara com ara creiem que la datació de la còpia α s'hauria dut a terme o bé entre les primeres dècades i del segle XVII, quan Vila hauria pausat la redacció de l'obra per dedicar-se a altres textos com el *Tractat d'armoria*, bé després de la mort de l'autor (†1638) o, a tot estirar, abans que Dalmases fora nomenat cronista (1701-1702).

D'una banda, apuntem aquesta datació tenint en compte que el manuscrit B-100 data de la primera meitat del segle XVIII i que, per tant, considerem que α s'hauria elaborat abans. Ja havíem fet notar a l'inici del present estudi del *Dietari* que Pau Ignasi Dalmases va adquirir un seguit de volums de Sant Jeroni de la Murtra, la qual cosa vincula l'obra memorialística que estudiem amb la figura de Dalmases, i que, després d'esdevenir cronista de les Corts va engegar un projecte d'escriure una història de Catalunya, per a la qual hauria pogut aprofitar alguns passatges de l'obra de Vila.

Si donem aquestes informacions per certes, hem de considerar que α es va confegir en un d'aquests tres escenaris: o bé en la casa de Vila a mans del propi autor, en aquest mateix espai però a mans d'un dels seus alumnes, versats en lletres, que ben segurament hauria dut a terme aquesta tasca per manament de l'autor, o, després de la mort de Vila, en l'entorn dels jerònims de Badalona. Optem principalment per aquestes dues darreres opcions perquè podrien haver accedit fàcilment al testimoni –a casa de l'autor o en els prestatges del monestir després en heretar la biblioteca del mossén–; perquè cronològicament encaixa que la còpia s'haja donat o bé en la primera dècada del segle XVII (recordem que la referència més tardana del manuscrit és a l'any 1611) i justificaria que la redacció es trobe inacabada i amb entrades més breus així com arribem al final de *Dietari* i, en tercer lloc, perquè tant els alumnes de Vila com els jerònims tenien motius suficients per fer aquest trasllat.

En l'entorn de la casa de Jaume Ramon Vila la còpia d'obres a mans de l'autor i els seus alumnes era d'allò més habitual, com hem esmentat en diverses ocasions; en aquest espai es podria haver produït el trasllat bé a mans de Vila per fer-lo arribar a un lector específic però que no hem pogut determinar –un dels seus col·legues del cercle erudit, algú de l'estament

religiós, algú amb qui s'escriviva cartes...–; en aquest mateix entorn però a mans d'un alumne, que el pot copiar per interès propi o per manament de l'autor o, en un tercer escenari, a mans dels jerònims o un visitant habitual –com ho era en el seu temps Vila. En aquest segon espai, Sant Jeroni de la Murtra, podem pensar en dues opcions probables: a la mort del mossén la seua biblioteca va passar al monestir, però els jerònims es van veure immersos en una batalla legal llarga i cruenta amb els familiars de Vila que, d'entrada, es van apropiari de la biblioteca moments després de la seua mort. Aquest escenari els podria haver abocat a fer còpies d'alguns textos de l'autor, o fins i tot un dels jerònims podria haver trobat aquell volum i haver traslladat al manuscrit α els passatges que més li interessaven.

Fins i tot, com que per orde de Jaume Ramon Vila els volums de la seua biblioteca no podien abandonar el monestir sota ninguna circumstància –com va explicitar en el seu testament– no ens sobtaria que el primer trasllat parcial s'haguera produït a mans d'algun visitant habitual del monestir que volguera dur-se amb ell alguns dels passatges del *Dietari*, però en aquest supòsit hem de considerar que, en algun moment abans que Pau Ignasi Dalmases adquirira els volums de Sant Jeroni de la Murtra, aquest testimoni va tornar a les seues prestatgeries –o, altrament, hauríem de buscar una altra vinculació entre Dalmases i el manuscrit α . En qualsevol cas, és summament difícil discernir qui hauria estat el copista d'una obra que no conservem i que no podem assegurar plenament que va existir, i tot plegat no deixa de passar del terreny de l'especulació a partir d'unes poques dades febaents.

Sí que, en canvi, podem dir que l'autor d' α per força va fer les esmenes i modificacions sobre el text que ja hem exposat: eliminació de les numeracions, reordenació dels continguts amb base cronològica i eliminació o modificació dels continguts dels capítols que ja hem descrit. De les tres possibles autories que ací hem apuntat –sense descartar la possibilitat que fora algú altre que no hem sabut identificar– considerem menys probable que la còpia haguera estat duta a terme pel propi Vila, entre d'altres, perquè difícilment hauria deixat a mitges el trasllat d'alguns episodis com, de fet, trobem. Sols ho podríem considerar si en el pas del manuscrit α al manuscrit A s'hagueren perdut algunes pàgines –o, com havíem explicat abans, hagueren eixit pels aires en l'incendi del monestir. Són més probables, en canvi, les hipòtesis que apunten cap a un alumne del mossén o cap a algú vinculat amb Sant Jeroni com a possibles autors d' α .

D'una altra banda, aquests plantejaments ens valdrien per explicar la inclusió d'alguns continguts en el manuscrit A. Ja ens hem referit adés a les notícies sobre unes troballes a Granada que formen part de les notícies de l'any 1600. Ni l'extensió ni la ubicació geogràfica acaben d'adscriure's a la temàtica general de l'obra, la qual cosa ens fa qüestionar-nos quin és el paper d'aquesta informació, per què Vila la incorpora al *Dietari* i, al seu torn, per què el copista d'α també la trasllada. Ens plantejem, a hores d'ara, que en el text autògraf no s'incorporara la relació en qüestió perquè, segons Vila, especificava que «per ser cosa ordinària no u toco més que de passo», i per tant, considerem que el capítol autògraf tindria la mateixa extensió que ens ha arribat mitjançant el manuscrit B-100 o que, com a mínim, no comptaria amb la relació esmentada extractada en la narració. Tot i que es podria relacionar amb un copista d'origen eclesiàstic interessat en aquesta matèria, no tenim informació suficient per realitzar una hipòtesi ben fonamentada.

En conjunt, el que plantejem ací són un seguit de modificacions sobre el text complet que s'haurien donat en la transmissió del *Dietari* i que han arribat integrades en el manuscrit B-100 que ací editem, a les quals ens hem referit en parlar dels copistes, i que alhora ens permeten fer passos enrere i acostar-nos una mica més al text original així com va ser pensat i produït per Jaume Ramon Vila.

3. ALTRE TESTIMONI MEMORIALÍSTIC ATRIBUÏT A JAUME RAMON VILA (MS. A-1 DE L'AHCB)

Fins ara el *Repertori de manuscrits catalans de l'edat moderna* havia vinculat amb Jaume Ramon Vila un altre testimoni de caire dietarístic. Es tracta d'un volum que conserven a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona amb la signatura A-1.³⁷⁰ L'anàlisi del document ha demostrat que aquests fragments memorialístics són, en realitat, uns pocs fulls solts incorporats en un volum miscel·lani anomenat *Recull de dietaris i notícies dels anys 1249-1628* i amb el títol al lloc de *Diarios de Barcelona*. El volum aplega notícies d'entre el segle XVI i el primer terç del segle XVIII i compta amb dos continguts diferents vinculats amb Vila: d'una banda el trasllat de la «Història de Joan Fiveller» que encapçala el *Libre de algunes coses assenyalades succeides en Barcelona y en altres parts* de Pere Joan Comes (amb molt

³⁷⁰ Es pot consultar la descripció completa a MCEM (id. 910).

poques intervencions sobre el text) i, també provinent de la mateixa obra de Comes, quatre capítols d'entre 1446 i 1447: «Capítol 54. De una ordinació que feren los consellers sobre les dones del bon lloch»; «Capítol 58. De un Te deum que·s feu en la Seu per la electió del papa Nicolau Quint» (pp. 119-120); «Capítol 59. Com entrà en la present ciutat un duch y un compte de Bomyans» (p. 120) i «Capítol 60. De una certa qüestió que y hagué entre lo governador e lo sotveguer» (pp. 120- 122).

Per tant, no es tracta d'una obra original de Vila, tot i que és interessant comprovar l'interés d'aquest per consultar altres testimonis de caire cronístic o dietarístic diferent al que ens té acostumats. D'aquest recull de notícies ens interessa especialment la referida a la història de Joan Fiveller, un episodi que habitualment la historiografia havia bandejat per la falta de fonts primàries que dotaren el fet d'una base sòlida. De fet, com recull Grau (1996:59), entre els coetanis a l'episodi del vectigal de l'any 1416, sols Pere Tomich, Pere Miquel Carbonell i Joan Francesc Boscà s'hi havien referit. Aquest episodi de confrontació entre Ferran I i el Consell va ser recuperat posteriorment per Lorenzo Valla, qui va dur a terme una biografia del monarca per manament d'Alfons el Magnànim, una obra, val a dir, que supeditava la història a la retòrica –una cosa ben habitual en el moment. Aquesta biografia s'estendria després de l'edició a París de 1521 fins a arribar a les mans de Pere Joan Comes, qui va escriure la «Història de Joan Fiveller» que incorpora a la seua obra *Llibre de algunes coses assenyalades* (1584). Comes, en dur a terme aquesta història del conseller Fiveller es basava en el text de Valla, el traduïa del llatí al català i hi incorporava un text en què es descrivia la puresa del llinatge dels Fiveller des de l'any 717; aquest text és el que ocupa els folis 4v -12v del manuscrit A-1 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona que s'ha atribuït a Jaume Ramon Vila.

El relat s'inicia amb el nomenament de Ferran d'Antequera després del compromís de Casp, passant pel cisma d'Occident i, finalment, es descriu el conflicte del vectigal, que suposa un exemple del conflicte entre rei i Regne i entronitza la figura de Joan Fiveller: «arribà en casa ab gran triunfo y alegria, y tot lo poble deyà “viva, viva el conseller Juan Fivaller, libertador de la pàtria”» (ms. A-1, f. 8r). Passa a narrar com Fiveller va esdevenir persona de l'absoluta confiança del monarca, fins i tot sent l'encarregat de les seues cures mèdiques: «manà que ningú tingués càrrech de la salut de sa persona sinó Juan Fivaller, y los metjes, silurjans y altres persones que ell portave de la ciutat de Barcelona; lo qual càrrech dit Fivaller tingué y

de tal sort que ab sa pròpia boca li xuclava lo verí de les plagues que les menxiules» (ms. A-1, f. 9r). En darrer lloc, seguint la narració de Comes, es reserva un espai per explicar la procedència del llinatge dels Fiveller, que segons l'autor prové dels comtes de Bles (ms. A-1, f. 11v i seg.).

El volum manuscrit A-1, també intitulat *Copias de varios diarios que guarda el Ayuntamiento*, va estar temporalment en mans d'Antoni de Capmany, qui en algun moment va atribuir el càrrec d'escrivà del Racional del Consell de la Ciutat a Jaume Ramon Vila (Capmany 1779-1792:v. II-2, p. 997), un càrrec que Bruniquer no recollia (1916:v. v, p. 294) i que Grau relaciona amb una informació provinent dels *Anals consulars de la ciutat de Barcelona*.³⁷¹ Capmany hauria fet servir aquesta obra que havia estat composta i recopilada, segons esmenta la portada, «per un curiós fill d'esta ciutat, y continuat per un altre no menos afecte y patrici», i considera que el perfil sí que encaixa amb la figura de Jaume Ramon Vila, a qui atribueix un paper rellevant en la seua redacció (Grau 1996:78). Grau, que fa un seguiment del mite i les diferents versions que es van escriure, no remarca, però, que en el manuscrit A-1 que hem esmentat hi ha dues versions de la «Història» i sols analitza la que ocupa els folis 34-72v. Compara aquesta versió amb la dels *Anals consulars de la ciutat de Barcelona*, i fa constar que encara hi hauria una tercera versió conservada a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, amb la signatura A-22. El que ens interessa fer notar, encara seguint les indicacions de Grau, és que tant la versió del mite de Fiveller del ms. A-1 que analitza com la que es conté en els *Anals consulars* representen, al seu parer, «el punt extrem dins el procés de distorsió de l'episodi a favor de la ideologia municipalista» (1996:75), i aprofita per esgrimir un seguit d'arguments que pretenen fer trontollar tota la base científica que sustenta la producció escrita de Jaume Ramon Vila, com ja hem explicat a l'inici de l'epígraf sobre l'obra de l'autor. Cal recordar, però, que Grau considera Vila l'autor de l'obra *La fi del comte d'Urgell*, una associació que si bé ha tingut els seus defensors i també els seus detractors, fou estudiada a finals del segle passat per Batlle, que desmunta part d'aquest argumentari de Grau.³⁷²

³⁷¹ AHCB, ms. 359.

³⁷² Malgrat que no forma part de la nostra recerca, sí que volem extractar algunes de les dades que aporta Batlle (1999:26-27) i que la fan rebutjar la teoria de Riera i Grau. Batlle apunta que no tindria sentit, en cas de ser l'autor original, que Vila haguera confegit un pròleg a l'obra; tampoc entendria aleshores el seguit de notes marginals (algunes molt crítiques amb l'autor) que hi afegeix al trallat que es conserva a la Biblioteca de Catalunya. Encara més: les dates de producció i de les còpies

Explicada aquesta xarxa de connexions, trasllats i interessos historiogràfics, hem de considerar els folis del manuscrit A-1 atribuïts a Jaume Ramon Vila com unes notes que connectaven amb una altra obra del seu interès, *La fi del comte d'Urgell*. Siga com siga, no estem en cap cas davant un dietari de l'estil del que editem ací sinó, en tot cas, d'una compilació de notícies que l'autor va confegir com una mostra més de la seua activitat grafòmana. En canvi, Grau (1996:80) recupera una dada interessant que en el seu moment va apuntar Torres Amat: l'existència d'unes memòries històriques d'entre 1618 i 1625 a mans de Jaume Ramon Vila. Malauradament no hem localitzat aquestes memòries que, entenem, també s'haurien conservat a Sant Jeroni de la Murtra, i que ben bé podrien haver estat redactades amb un estil i una estructura molt semblant a l'obra memorialística que ací editem.

En canvi, sí que podem parlar d'uns altres volums que s'integren en la tradició memorialística nascuda a partir dels llibres de comptabilitat. En el cas de Jaume Ramon Vila trobem un seguit de llibres de comptes amb un contingut híbrid que combina el registre de compres, vendes i adquisicions amb altres assumptes que repercuteixen en la seua vida privada com la mort dels seus familiars o els pactes legals amb el seu germà. Per exemple, en els apunts comptables de l'any 1593, llegim

fas memòria jo, Jaume Ramon Vila, com vuy, disapte a 19 de juny 1593, en poder de mossen Jaume de Encontra y de mossèn Miquel Sellers, notaris de Barcelona, lo senyor Hierònim Vila, mon germà y jo havem firmada una concòrdia, ab la qual dit mon jermà en paga y satisfasió dels llegats que lo senyor Jaume Vila, nostre pare, me havie fets en son testament [...].³⁷³

I és que tot i que es tracta, com el títol dels volums indica, un d'ells intítulat «llibre de canvi de taula», i un segon amb el nom «Llibre de todas las rentas y entradas de mi Iaume Ramon Vila, Sacerdot»,³⁷⁴ s'hi descriuen les compres habituals de la vida del mossén i és, fins i tot en alguns casos més que el *Dietari* que ací editem, una mostra significativa de la vida privada de l'autor. També es referirà a la mort de la seua neboda i la certificació de l'herència de son

conegudes no concorden i, encara que aquest darrer no es puga considerar un argument decisiu, no es coneix cap altra obra de l'autor de característiques semblants.

³⁷³ ACA, Mon. His. v. 2500, f. 50r.

³⁷⁴ Ens referim als volums d'ACA, Mon. His. v. 2500 i 2502 respectivament. No descartem, però, que a l'ACA es conserven més llibres de comptabilitat de Vila semblants als que ací descrivim.

pare, per la qual inicia un plet legal amb Beatriu de Guimerà.³⁷⁵ I, com ja hem fet notar en l'apartat biogràfic de l'autor, es desprenen altres dades significatives com les persones amb qui es relacionava, el seu gust per l'orfebreria i el col·leccionisme en general, o la seua estreta relació amb els jerònims de Badalona.³⁷⁶ Ben bé la redacció dels llibres de comptes, juntament amb la seua activitat com a lector de tractats històrics i interessos humanístics, podrien haver sigut un catalitzador de l'activitat memorialística, perquè llibres de comptes i notícies del *Dietari* coincideixen cronològicament més que cap altre text escrit per Vila. Tot i que els llibres de comptes tenen molt poc en comú amb el *Dietari* que hem estudiat i que editem a continuació, no deixen de compartir el més essencial: són dos textos confegits per deixar memòria. La diferència substancial és que apliquen aquest exercici memorístic a continguts diferents: mentre que els llibres de comptes registren entrades i sortides de diners i tot el que se'n deriva, el *Dietari* és la memòria d'una ciutat i de com els seus elements interactuen i s'interrelacionen; ambdós tipus d'escrits són, al capdavall, la memòria de Jaume Ramon Vila.

³⁷⁵ ACA, Mon. His. v. 2500, f. 28 i 16r respectivament.

³⁷⁶ Les dades dels llibres de comptes han estat extractades al llarg del capítol biogràfic de l'autor, d'acord amb els continguts més escaients en cada cas.

EDICIÓ

1. CRITERIS D'EDICIÓ

Oferim ací una edició diplomaticointerpretativa, seguint els criteris dels Nostres Clàssics, del *Dietari* de Jaume Ramon Vila. L'objectiu principal d'aquesta és posar a l'abast dels investigadors un text tan polifacètic com el *Dietari*, que si bé ha estat consultat en algunes ocasions concretes, especialment per tal d'extraure'n algunes informacions per a estudis històrics, fins ara ha passat quasi inadvertit en els estudis filològics en general i en els de caire memorialístic en particular.

Com hem anat dient, estem davant un testimoni memorialístic acurat i de temàtica variada que ens proporciona informacions força interessants tant sobre alguns dels episodis més importants de l'època moderna a la ciutat comtal i al Principat, com dades més específiques sobre el dia a dia de la ciutat, i ens permet acostar-nos a l'estil de llengua del moment.

A continuació, passem a desenvolupar els criteris d'edició que hem aplicat a totes les fonts que hem emprat al llarg de l'estudi i l'edició i que no comptaven amb una edició acurada seguint els criteris dels Nostres Clàssics.³⁷⁷ En primer lloc hem respectat les grafies de l'original i hem dut endavant la regularització en l'ús de les grafies u/v i i/j. També han estat separats els mots seguint la normativa actual i s'ha regularitzat l'ús de les majúscules i minúscules respectant les fórmules de tractament i els noms, que són abundants en el manuscrit que ens ocupa.

Alhora, en els textos en català hem accentuat el text seguint la normativa actualitzada de l'IEC de l'any 2017³⁷⁸ i hem utilitzat l'apòstrof i el guionet en els casos on la norma contemporània ho exigeix. Els criteris d'accentuació també s'han seguit en els casos en què trobem grafies no admeses a la llengua moderna però que normativament demanen l'accent, fent servir l'accentuació pròpia del català oriental, varietat en què està escrit el testimoni.

³⁷⁷ Pel que fa als textos que sí que estaven editats, i dels quals ens hem servit a l'estudi i també en algunes notes explicatives de l'edició crítica, hem respectat l'edició duta a terme pels curadors corresponents, tot i que en alguna ocasió n'hem modificat la puntuació .

³⁷⁸ S'ha fet servir aquesta normativa i no la de l'AVL d'acord amb la procedència geogràfica de l'autor del text per poder homogeneitzar les formes.

Hem fet servir l'apòstrof amb el mateix criteri, sempre que aquest mecanisme no suposara la pèrdua de cap vocal present en el text a partir del qual hem dut a terme l'edició .

Hem regularitzat la puntuació, que ha estat modificada segons les exigències d'escriptura i basant-nos en les directrius de la normativa actual. Hem fet servir el punt volat per a indicar el·lisions que no tenen representació gràfica en l'actualitat; hem transcrit com *l·l* les *ll* del manuscrit que tenen aquesta grafia en el català normatiu actual i hem resolt les abreviatures sense indicar-ho.

Quant a l'ús de *d'ny*, hem respectat l'alternança entre les diferents representacions gràfiques, que considerem una mostra del seu ús vacil·lant durant el segle XVI-XVII; de fet, hem conservat l'alternança entre mots com *companya*, *companyia*, *compania* o *pedrenyalers*, *pedreñalers* i *pedrenalers*. Particularment pel que fa l'edició del mot *samblea*, hem respectat aquesta forma, emprada per la còpia davant de consonant de manera sistemàtica.³⁷⁹ En les alternances *st/stos/stes* *sta/stà* trobem una eliminació sistemàtica de la vocal inicial «st capítol»; «en stos mateixos dias» (p. 3); en el cas del binomi *sta/stà* accentuem la forma que es correspon amb el verb *estar* per tal de distingir-lo del pronom demostratiu *esta*, com trobem a «posà en lo gramiel ab sta forma» (p. 2); «stà llargament contingut» (p. 6); «feta sta serimònia» (p. 39). De manera aïllada i per assegurar la bona comprensió del text, en els casos en què trobem una preposició seguida de la forma verbal *és*, optem per fer servir el punt volat en la preposició i no en el verb per facilitar-ne la comprensió: «qu·és de la manera següent»; «qu·és la primera terra de España» (p. 145).

Concretament, pel que fa a l'edició de les notícies del *Dietari* del 1596, hem eliminat la duplicació de la *t* dins alguns mots, fenomen que es dona de forma sistemàtica en les notícies del primer any de l'obra (*devant* → *devant*). Pel que fa a l'edició dels fragments transcrits per la primera mà (corresponents amb les pàgines 1-131; excepte pàgines 34, 45-47) hem transcrit amb -rr-, seguint les normes ortogràfiques actuals, totes aquelles paraules en què la grafia /R/ representava el fonema /r/, sense indicar-ho (*arivaren* → *arrivaren*; *esquera* → *esquerra*).

³⁷⁹ Per tant, en el fragment «en particular de part de la samblea de Çaragoza» (p. 160), davant de vocal, no hem dut a terme l'apostrofació (*la samblea* → *l'asamblea*).

Alhora, tant per als fragments en llatí com en castellà hem aplicat els mateixos criteris que en la resta de l'edició, és per això que no hem modernitzat les grafies excepte l'alternança u/v i y/i; tampoc hem separat les paraules quan això suposa afegir alguna grafia que no formava part de l'original (per exemple la forma «ques»). De la mateixa manera que amb la resta de notícies de l'any 1596, en els passatges en llatí hem eliminat la duplicació de la *t* en els casos pertinents.

Formalment el text està dividit en capítols, seguint l'original; ho indiquem amb un doble espaiat i amb els títols en negreta. Utilitzem les cometes baixes per a indicar les cites textuais quan el fragment és breu. Pel que fa a incursió en el discurs de cartes, relacions o fragments més extensos, s'indiquen amb un doble espaiat i el text entrat, sense ús de cometes baixes i amb lletra redona; hem limitat l'ús de la cursiva a fórmules o mots que hi apareixen de manera aïllada, així com títols d'obres. Afegim el reclam al cos del text en els casos en què no coincideix amb el text de la pàgina següent o és imprescindible per a la correcta comprensió del text, i ho indiquem sempre a l'aparat de variants.

Les llacunes del text estan indicades amb punts suspensius entre claudàtors. Hem indicat també entre claudàtors els elements que incorporem al text com ara el títol d'un capítol que no apareix en les notícies de l'any 1597 o la divisió en llibres quan no està indicat en el manuscrit B-100. Hi editem també la nota enganxada en el full preliminar del manuscrit i incorporem en la pàgina corresponent el dibuix d'una moneda, tal i com es pot trobar en l'exemplar manuscrit que editem.

En el text, s'han dividit els capítols per seccions (amb la numeració indicada al principi de paràgrafs entre claudàtors) i unitats de sentit (indicades amb números romans a la part superior esquerra de l'inici de la unitat). L'aparat, que és doble, sempre va encapçalat pel número de secció i unitat de sentit. En aquest trobem, d'una banda, l'aparat crític, que recull les dades ecdòtiques: quan ha estat precís dur a terme alguna correcció sobre el text o indicar-ne les particularitats (errades, passatges ratllats, etc.), ho hem assenyalat indicant, en primer lloc, la forma de l'editor contra la tradició i, just a continuació, la llegenda de l'original sense aplicar-hi cap criteri regularitzador –per exemple, *càrrrech*] *carrch*. Les notes a l'aparat de variants s'inclouen en aquest primer segment de l'aparat, marcades en cursiva. D'una altra

banda, també incloem un segon aparat amb tot un seguit de notes de caire lingüístic, de comprensió del text i de fonts.

Per evitar possibles confusions, hem optat per seguir la denominació dels monarques d'acord amb el nomenclàtor de la Corona d'Aragó en les notes a peu de pàgina, seguint la terminologia emprada per l'autor en el cos del text.

2. ÍNDEX DE CONTINGUTS DEL DIETARI (MS. B-100)

[Llibre primer del present dietari de l'any 1596]

1. Capítol de la vinguda de l'arcabisbe de Tarragona en la present ciutat y la canonitsació de San Ramon de Peñafort
2. Capítol de un miratgle que succeí a sis galeres anant d'esí a Mallorca per intenció de sant Ramon y de [*espai en blanc*] que prengueren a la tornada
3. Capítol de una remor se sentí en lo aire lo dia de sant Antoni de l'any 1596
4. Capítol de las informacions prengueren en Barcelona per la canonitsació de sant Ramon de Peñafort y com obriren la sua sepultura, y altres [*espai en blanc*] per dit afecte
5. Capítol I: de la entrada del duch de Maceda per virrey de Cataluña
6. Capítol com cinch monges isqueren del monestir dels Àngels per anar a fundar casa en Vich
7. Capítol del dany que feu la mar a la muralla de Sant Francesch
8. Capítol 16: de una oració que·s feu en lo Estudi General lo dia de sant Lluch de l'any 1596
9. Capítol 17: com estant los consellers en la Seu lo dia de sant Sever oïnt lo ofici en comensar lo sermó se n'anaren per causa que lo bisbe d'Elna, que predicave, tenia dos coxins a la trona
10. Capítol 18: com arribaren 20 galeres en la platja de la present ciutat y per venir lo duc de Feria ab elles, lo qual se deye venie per virrey de Catalunya, yntentaren de què la ciutat tiràs primer
11. Capítol 19: de la mort de fra Àngel Delpàs, frare recolet

12. Capítol 20: de la estraxió de consellers y diputats del present any 1596
13. Capítol 22: com las rependides se mudaren en la casa nova que stà al costat del monestir de Nostra Senyora del Carme
14. Capítol 23: en lo qual se posa com lo duc de Feria fou provehit per virrey de Catalunya
15. Capítol 26: de la electió del bisbat de Solsona y extinció dels canonges reglars de Sant Agustí, y en particular dels de Santa Ana de la present ciutat

Llibre segon del present dietari de l'any 1597

1. Capítol primer: de una crida que mana fer lo virrei per a llevar las màsqueras y com los Consellers li destorbaren
2. Capítol 2: com lo virrey y un cardenal estigueren a l'altar major de la seu ab dos docers lo dia de nostra Senyora de Febrer en presència dels consellers
3. Capítol ters: com se començà la obra de Diputació qu'està devant de Sant Jaume
4. [*Capítol sobre les encomandes*]
5. Capítol 6: de la vinguda de dos cardenals en la present ciutat y com los consellers y diputats los visitaren
6. Capítol 9: de com entraren los francesos en Roselló lo present any y de com ne foren expellits

[Llibre tercer del present dietari de l'any 1598]

1. [*Continua el capítol 9 de les notícies de 1597*]
2. Com arribaren en la present ciutat los hermanos de Joan de Dios y com fundaren ospital de son orde, y com foren desterrats de la present ciutat y bisbat
3. Com lo senyor bisba Lloris alcansà un breu de Sa Santedat que ell a solas pogués visitar los canonges y la Seu de Barcelona sens adjunt, y com lo comensà a posar en ús i pràctica
4. Com los diputats de Catalunya enviaren lo síndich del General a Çaragoza y València per a que vinguessen los comanadors de Sant Joan a compulsar los actes per lo negoci de las encomiendas
5. Malaltia, mort y obsèques del senyor don Joan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona

6. Malaltia y mort del senyor rey don Phelip, primer de Aragó y segon de Castella, fill del senyor emperador Carlos Quint
7. Capítol lo qual tracta breument de la vida del rey don Phelip Primer, y de las mullers y fills que tingué, ab algunas cosas que ell feu
8. Capítol de com, seguida la mort del rey Phelip Primer, lo señor Phelip Segon, son fill, determinà de venir a celebrar son casament y de la infanta, sa germana, en la present ciutat y no tingué efecte
9. Capítol de la extractió de concellers lo present any

[Llibre quart del present dietari de l'any 1599]

1. Capítol del sentiment que la present ciutat feu de la mutació de parer que lo señor rey feu en no venir-se a casar assí y de las embaxadas que li feren
2. Capítol com la señora reyna dona Margarida passà ab 41 galeras per la plaja de la present ciutat y lo que'n Barcelona se feu per dita ocasió
3. Capítol com lo diputat militar anà a València a donar lo parebién al señor rey de son casament
4. Capítol de com se publicà en la present ciutat la vinguda de Sa Magestat y dels preparatoris que·s feren
5. Capítol de la vinguda del señor rey don Phelip Segon en la present ciutat, y del jurament que prestà, y de las Corts que celebrà, ab tot lo demás que en ella feu los dos mesos que y estigué
6. Capítol de la fundació del monestir de las Caputxinas de la present ciutat
7. Capítol de la extracció de diputats y oïdors
8. Capítol del jurament del duch de Feria per virrey de Cathalunya, après de la anada del señor rey
9. Capítol de com conegueren lo altar major de la Seu
10. Capítol de com los diputats enviaren a demanar las Constitucions al señor rey y la resposta que·ls feu
11. Capítol de com la mar enderrocà la muralla de davant del monestir de Sant Francesch y lo dany que en dit monestir feu
12. Capítol de com isqueran dos monjas del monestir de Santa Elísabet per anar a Montblanch

13. Capítol com lo cardenal don Ernando Ninyo de Guevara arribà en la present ciutat que tornava de Roma
14. Capítol com los diputats reberen la primera vegada las Constitucions
15. Capítol com prengueren pcessió del present bisbat per don Alfonso de Coloma
16. Capítol de la extracció de concellers de la present ciutat en dit any
17. Capítol de la entrada que feu en la present ciutat lo reverendíssim bisbe don Alfonso Coloma

[Llibre cinquè del present dietari de l'any 1600]

1. Capítol de com se predicà en la Seu de Barcelona lo sermó primer de las festas movibles
2. Capítol en lo qual se prosegueyx la recepció de las Constitucions
3. Capítol de com foren publicats en la present ciutat uns cartells per rahó de la butlla de la cruzada
4. Capítol de com la señora reyna dona Margarida, estant en la present ciutat, prometé als frares de Sant Francisco de Paula de ésser patrona y fundadora de dit monestir
5. Capítol de una carta que reberen los concellers del senyor rey per causa de uns diners que li havían amparats en la taula de la ciutat
6. Capítol de com foren trets los hermanos de Juan de Dios de l'hospital de la Misericòrdia y desterrats del tot de la present ciutat y bisbat
7. Capítol de la fundació del seminari del bisbe
8. Capítol de com los concellers feren fer una crida en la qual abatéran tots los menuts vells
9. Capítol de com lo santíssim pare Clement Octau suprimí sinch canonicats en la Seu de Barcelona de quinse que lo Capítol ne volia suprimir
10. Capítol com llevaren la gramalla al conceller segon per causa de un privilegi real que havia falcificat
11. Capítol de com al coll de Mall mataren ab tirs de pedrinyals a l'ardiaca major de Vich
12. Capítol de unas relíquias de sants y altres coses memorables que-s trobaren en una montanya prop de la ciutat de Granada
13. Capítol de com anà en lo mes de maig del present any la professó de la Seu a Sant Roch per no éser-i pogut anar en lo seu dia acostumat, y com la acompanyaren lo clero de las parròquies de Barcelona

14. Capítol de un aclipse de sol que y hagué en lo present any
15. Capítol de una qüestió que y hagué entre lo bisbe y los concellers en la iglésia de Santa Anna per rahó de las cadiras
16. Capítol de com los concellers feren detenir uns quants dies a unas galeras sens volerlos dexar pràtica per venir de part sospitosa de peste
17. Capítol de com la religió de Sant Juan prengué pcessió del priorat y iglésia de Santa Anna y com lo senyor bisbe hi resistí, trahent-los de dita pcessió
18. Capítol de com en la Seu de Barcelona feren aniversaris canonicals per fra Luís Coloma, germà del señor bisbe, y per don Francisco Coloma, son germà
19. Capítol de com arribà en la present ciutat don Ascanio Colona, cardenal
20. Capítol de com arribà en la present ciutat lo general de l'orde de Sant Francesch de la Observància
21. Capítol de la extracció de concellers en lo present any
22. Capítol com lo rey de França prengué una fortaleza al duch de Saboya
23. Capítol de com los concellers reberen avís com Sa Santedat havia determinat de fer la canonisació de sant Ramon de Penyafort

[Llibre sisè del present dietari de l'any 1601]

1. Capítol de com morí lo conceller en cap i·n tragneren altre en son lloch
2. Capítol de una qüestió que y hagué entre diputats y concellers per causa de un frau que lo clavari de la ciutat prengué
3. Capítol de com los concellers no volien anar a la professó de sant Sebastià per causa que los sagristans no havían posat lo sant Sebastià a la sivera
4. Capítol de la concòrdia que·s firmà entre lo señor bisbe de Barcelona y lo reverent Capítol de la Seu
5. Capítol de una qüestió que y hagué entre lo senyor bisbe de Barcelona y los honorables concellers per uns cops que lo batlle de cops prengué de un forment de la ciutat
6. Capítol de com los diputats reberen la segona vegada las Constitucions fetas per lo senyor rey en las Corts que en la present ciutat celebrà lo any 1599
7. Capítol de una professó que·s feu en la present ciutat per lo prenyat de la señora reyna

8. Capítol com las monges de Santa Clara trasladaren dos coços sants, que en dita iglésia tenían, en altres sepulturas millors
9. Capítol de com se manà que fos festa de guardar lo dia de sant Passià
10. Capítol de com se comensà a fer professó de las ledanias lo dia de sant March
11. Capítol com los concellers feren posar a la presó un alguasil del Sant Ofici per haver ell pres un carniser
12. Capítol de una solempna embaxada que lo rey de Pèrcia envià al papa y a tots los prínceps christians, y com dits embaxadors passaren per la present ciutat

3. EDICIÓ

[JAUME RAMON VILA. DIETARI]

[Llibre primer del present dietari de l'any 1596]

[1] ¹Capítol de la vinguda de l'arcabisbe de Tarragona en la present ciutat y la canonització de San Ramon de Peñafort

¹¹Dilluns, a 4 de mars any de la Nativitat del Señor 1596, entrà en la present ciutat de Barcelona lo il·lustríssim y reverendíssim senyor don Juan Terès, arcabisbe de Tarragona per rahó de un breu que li venia remès a ell y als bisbes de Barcelona y Vich de part del santíssim pare Clement VIII, a fi y efecte que los dits prenguesen informació de la vida y miracles de San Ramon de Peñafort, frare de l'ordre de San Domingo y terzer general de ella, y obrisen la sua sepultura per regonèxer lo seu cos, y que de tot enviasen plena informació a Sa Santedat.

[2] ¹En la entrada del qual guardaren lo següent ordre: so és que mols cavallers de part del reverent prior del monestir de Santa Catherina lo isqueren a rèbrer a cavall fora la ciutat, més enllà de la Creu Cuberta; y quant foren a dita creu, que venien a la volta de Barcelona, arribaren uns cotxes, en lo primer dels quals anaven los molts il·lustres y reverents senyors

1, II Señor] señor (*al marge interior* 1596) | Tarragona per rahó] Tarragona y raho *Corregim l'error de còpia que confon l'abreviatura de la preposició per per la conjunció y*

1, II Juan Terès: Joan Terès i Borrull, impulsor de la universitat de Tarragona, de la qual fou el primer rector i primer catedràtic en Teologia. Va exercir el càrrec de bisbe a Elna (1579), Tortosa (1586) i Tarragona (1587). També va ostentar el càrrec de virrei de Catalunya i governador del Principat i del Rosselló durant un any després de la caiguda del duc de Feria (1602) (DHEC v. III, p. 533).| **bisbes de Barcelona y Vich:** el bisbe de Barcelona l'any 1596 era Joan Dimes Lloris (*veg. nota infra*) i el bisbe de Vic, Pere Jaime. Pere Jaime, canonge del Sant Sepulcre de Calataiud i ardiaca de Terol; bisbe de Vic des del 1587, va consagrar l'església del monestir de Montserrat (1592). El 1597 es va traslladar a la seu d'Albarrasí (d'acord amb la informació que recull Vila en el dietari), on va romandre fins la seua mort el 1601 (DHEC v. II, p. 412).| **Sant Ramon de Peñafort:** descrit com el "papa dels pobres" pel pontífex, adscrit al convent de Santa Caterina de Barcelona, va ser un membre destacat de l'estament religiós de la primera meitat del segle XIII i va participar en múltiples fites importants com les Corts de Montsó, la provisió dels bisbats d'Osca i Mallorca després de la seua conquesta o en redimir l'excomunicació de Jaume I el 1237, amb qui mantenia una estreta relació. El procés de canonització del sant, que recull Vila en aquest dietari, va finalitzar l'any 1601 durant el pontificat de Clement VI (DHEC, v. III, p. 57).

2, I Creu Cuberta: també coneguda com la creu de Sant Antoni, a prop el camí es dividia en direcció a Molins de Rei o a Sant Boi de Llobregat (Simon 1991:111).

don Juan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona, y don Fransesch Robuster y Sala, bisbe de [*espai en blanc*] (lo qual avia alguns dias que ere en Barcelona y visítan-las les monjes de Sant Pere de les Puelles), y don Lluís Sans, primer bisbe de Solsona, als quals se apeà lo arcabisbe [en] ser ells exits del cotxe. "Y després de [aver-li] dada la benbinguda, y haver-se fetes [?], ells li pregaren se posàs ab lo cotxe, la qual [cosa] no volgue acceptar lo arcabisbe per no dexar los cavallers que l'[havien] exit a rèbrer.

[3] 'Y axí se'n [torna]ren los bisbes ab lo cotxe y tiraren la bolta del Valldonzella y la travesera de la Creu Cuberta ab los altres cotxos que venían ab ells, ahont anaven los seus capellans; y lo arcabisbe se'n tornà a pujar a cavall y feren son camí dret fins al monestir de Santa Catherina, ahont lo isque a rèbrer tot lo conbent en lo pati de dit monestir ab creu alta. Y després que lo arcabisbe agué adorada la vera Creu y saludat al general fra Juan Maria,

2, i Fransesch Robuster y Sala] Fransech Robuster y Sala *Corregim d'acord amb el sentit* | [en] ser ells exits] ser ells exits | 3, i bisbes ab lo cotxe] bisbes (p. 2) ab lo cotxe **3, i Y després de [haver-li] [...] Y axí se'n [torna]ren:** *el manuscrit es troba malmés per la humitat, reconstruïm els fragments d'acord amb el sentit*

2, i Juan Dimas Lloris: Joan Dimes Lloris, natural de Barcelona, fou bisbe d'Urgell entre els anys 1572 i 1576 i bisbe de Barcelona entre 1576 i 1598, data de la seua mort. Arxipreste de Santa Maria de Mataró, també va presidir el Consell d'Aragó i va ser canceller de Catalunya, segons indiquen les dades de l'arquebisbat de Barcelona. Vila en el seu dietari ens diu que fou assessor de Felip I a Flandes (p. 167) i destaca la seua activitat perseguidora de profans. Podrem llegir més informació al voltant d'aquest personatge en el present dietari. | **Fransesch Robuster y Sala:** natural d'Igualada, fou ardiaca de Santa Maria del Mar, a Barcelona, el 1578; president de la Generalitat de Catalunya el 1581; rector de la Universitat de l'Estudi General entre 1586 i 1588, bisbe d'Elna entre els anys 1589-1598 i bisbe de Vic del 1598 al 1607. | **bisbe de [*espai en blanc*]:** llegim: «bisbe de [Elna]». | **visítan-las les monjes:** llegim «visitant-las». | **Sant Pere de les Puelles:** monestir del segle X que se situava prop de la muralla de Barcelona. Serra i Postius (1747: 72) esmenta que el monestir era veí a la ciutat comtal, i que les monges fundadores provenien de Nostra Senyora de Montserrat. Zaragoza (1997:180) recull que va ser fundat abans del 945 pels comptes Sunyer i Riquilda davant la capella de Sant Sadurní, a prop de les muralles de Barcelona, i va ser destruït per complet l'any 985 per les tropes d'Almasor. Restaurat posteriorment pel comte Borrell II, l'any 1147 es va consagrar una nova església, l'actual, en què van romandre les monges fins la seua expulsió l'any 1835. La comunitat es va traslladar a un altre monestir el 1879 en Sarrià. | **Lluís Sans:** Lluís Sans i Còdol va ser el primer bisbe de Solsona (1594-1612) i posteriorment de Barcelona (1612-1620); va ser nomenat visitador general dels tribunals per Felip I però no va exercir el càrrec per ser nomenat bisbe el 1594 (DHEC, v. III, p. 345).

3, i Valldonzella: monestir cistercenc fundat en el segle XIII. Poc després de la seua fundació es van haver de traslladar a un altre espai, a prop de la Creu Coberta. En aquesta segona localització, fora de les muralles de Barcelona, van rebre grans personalitats com reis, virreis, arquebisbes i d'altres personalitats. Posteriorment el cenobi va estar víctima de diferents conflictes bèl·lics fins a establir-se, ja en el segle XX, a Sant Gervasi de Cassoles (DHEC, v. III, p. 624). | **Santa Catherina:** convent dominic fundat en el segle XIII. Primerament es va situar en el carrer Sant Domènec de Call i, a partir del 1223 es va traslladar a un espai més ampli, on van romandre fins a la primera meitat del segle XIX. L'espai de l'antic convent es correspon amb l'actual mercat de Santa Caterina de Barcelona (Barraquer 1906; v. II, cap. 8, p. 7-8). | **fra Juan Maria:** no ha estat possible documentar aquest personatge.

vecari de Monteregali, de dit orde (que·s trovave present), se posà en lo gramiel ab sta forma: ⁱⁱso és que los cantons del gramiel aportaven lo diaca y subdiaca, vestits ab dalmàtizes, y en mitg venie lo arcabisbe, y a la sua mà dreita anave lo sacerdot (un frare de dit monestir) ab sobrepellís, stola y capa pluvial, y ab la vera Creu en la mà (que per sta rahó anave a mà dreita); y a la mà esquerra de l'arcabisbe anave lo sobredit general.

[4] ⁱY d'esta manera entraren procecionalment cantant lo *Te Deum laudamus* fins a l'altar major, ahont després de haver feta oració lo sazerdot que portave la vera Creu cantà un berset y orasió. Y després lo arcabisbe, a instància del general, donà la benedicció al poble pontificalment, y de aquí anaren a fer orasió a la capella de San Ramon, ahont cantaren altre verset y orasió. ⁱⁱY després lo arcabisbe se'n pujà als seus aposentos (que en dit monestir li tenien aparellats), ahont estigué fins a 19 del mateix mes, que per aparèxer a alguns (particularment los que tractaven lo negoci de la canonitsació) que per més authorítzan dit acte no stava bé lo arcabisbe en monestir del mateix orde, y axí·s mudà a la casa de la encomanda de Sant Juan.

ⁱⁱⁱNo isqueren los consellers ni altres tribunals a rebre'l, per ser stat lo arcabisbe altra volta en Barzelona y no éser de pràtiga de exir-lo a rebre sinó la primera volta. Y lo endemà que fou entrat lo arcabisbe, que ere dimars a 5 de dit mes y any, entrà en la present ciutat, y per lo mateix efecte lo molt il·lustre y reverent senyor don Pedro Jayme, bisbe de Vich.

3, ii ab sta forma: llegim «amb esta forma». *El copista elimina sistemàtica la vocal inicial de les formes* esta, està, este i estos. |**4, ii casa de la encomanda**] casa de la (p. 3) encomanda

3, i gramiel: «gremial».

3, ii dalmàtizes: «dalmàtiques».| **capa pluvial:** és a dir, capa de processó, «la que porta el prelat o prevere que presideix una processó» (DCVB).

4, ii authorítzan dit acte: és a dir, per donar més autoritat.| **encomanda de Sant Juan:** comanda d'hospitalers des del segle XIII fins el 1851. Situada dins la ciutat comtal, prop del Merçandà (Zaragoza 1997:36)

[1] ^I **Capítol de un miratge que succeí a sis galeres anant d'esí a Mallorca per intenció de sant Ramon, y de [espai en blanc] que prengueren a la tornada**

^{II} Divendres, a 6 de mars any 1596, partiren de la present ciutat sis galeres (de las que avían acompanat al compta de Miranda) per anar a Mallorca per a portar una galera que avie fet cap allí, ab la fortuna que avían pasada ab la vinguda de Gènova. Y en lo camí d'esí a Mallorca las ditas sis galeres corregueren fortuna tant que no podien pendre terra y entrave la aigua fins a l'arbre, que ja avien fet vaxar los pasatjers vaig perquè no impedisen ni se espantasen. ^{III} Y vent-se ab st treball, y recordant-se de la fortuna que havien correguda pochs dias avie quant vingueren de Gènova, staven molt espantats; y un cavaller d'esta ciutat que anave ab la galera dita Santa Bàrbera, anomenat [espai en blanc] Fransesch Marimon de Caldes (que és lo que a comtat tot lo contengut en st capítol) que anave a Mallorca y tornà ab dites galeres, recordant-se de sant Ramon de Penafort, al qual tenia molta devoció (y en stos mateixos dias stava en Barcelona lo arcabisbe de Tarragona fent las provanses de la sua canonització), y aportant terra de la sepultura de dit sant, que stà en lo monestir de Santa Caterina Màrtir de la present ciutat, digué al capità de dita galera, anomenant tal Alsata, que fes llensar aquella terra de sant Ramon en la mar, que ell confiave sesaria la tempestat. ^{IV} Y així, lo capità cridà lo capellà de dita galera, que era un frare de Sant Francesc de Paula, lensàs aquella terra en la mar. Y dit frare, després de haver dites algunas oracions, llensà la terra de sant Ramon en la mar y en lo mateix punt sesà la tempestat, so és que no entrà més aigua en la galera, y al cap de una ora prengueren terra totes sis galeres a l'Andraig de la ysla de Mallorca. La qual cosa succeí lo endemà que foren partits de Barcelona, que era disapta a 7 de dit mes y any, y després arribaren a la ciutat de Mallorca diumenge a migdia.

^V Y lo dilluns a la mateixa ora, que era a 11 de dit, venint a la volta de Barcelona ab lo temps pròspero (aportant la galera que éran anats a sercar), prengueren dos naus que havien

1, II 1596] 1696 *Corregim l'error de còpia* | **1, III** Bàrbera, anomenat] Barbera, anomenant *Corregim d'acord amb el sentit* | stava en Barcelona lo] stava en Barcelona (p. 4) lo

1, I de [espai en blanc] que prengueren: llegim «de [dos naus] que prengueren».

1, II compta de Miranda: Juan de Zúñiga Avellaneda i Bazán, aristòcrata castellà, va accedir al comtat mitjançant el matrimoni amb la seua neboda, Maria de Zúñiga; sisé comte de Miranda, lloctinent general de Catalunya i comtats de Rosselló i Cerdanya (1582-1586) i virrei de Nàpols (1586-1595). També va exercir el càrrec de president del Consell de Castella fins el 1608, any de la seua mort (DGC, v. III:XI; 996; Reglà 1956:107,108).| **pasatjers vaig:** és a dir, «passatgers baix».

1, III vent-se ab st treball: llegim «vent-se ab [e]st treball».| **Fransesch Marimon de Caldes:** membre del braç militar (DGC, v. III: 994); el 1597 va ostentar el càrrec de batlle de Barcelona (MNA, v. VI, p. 611).| **arcabisbe de Tarragona:** és a dir Joan Terès.| **Alsata:** no ha estat possible documentar aquest personatge.

carregat de oli en la mateixa isla, la una de franscesos y l'altra de ynglesos, y arribaren a Barcelona ab la dita presa dimars, dia de sant Gregori, a 12 de dit mes y any.

[1a] **Capítol de una remor se sentí en lo aire lo dia de sant Antoni de l'any 1596**

ⁱⁱDijous, a 21 de mars dia de sant Benet, any de la nativitat del Senyor 1596, stant jo en la yglésia del monestir de las monges de Valldonzella, de l'orde de Sant Bernat (situat fore les muralles del portal de Sant Antoni de la present ciutat de Barcelona), en companyia de molts altres cavallers y eclesiàstichs que érem anats allí per rahó que quatre señores de aquell monestir prenien lo vel negre, me digué lo senyor don Grau de Alentorn, home ja de hedat y de molt crèdit, com lo dia de sant Antoni proppasat de dit any sentiren molts de Urgell y del camp de Tarragona gran remor en l'aire de pesas de artilleria y arcabuzeria, tambors y pífanos, y de gent que peleaven.

ⁱⁱⁱLa qual cosa afirmà dit don Garau y altres que allí se trobaven per cosa certa, y que entre las altras personas que ho havien sentit en dits lloch foren la senora dona Ana de Tamerit, senyora de Ródena (sogra de una filla de dit don Garau), que per lo dia de sant Antoni se trovave en Ródena; y dona Dionza de Gimerà, senyora de Ciutadilla, trobant-se en dit lloch. Y de Tamerit de Llitera o havien sentit los pares Descalços del Carme, que tenían allí un convent, y entre los altras fra Pedro de la Trinitat, predicador y pare de molta religió y virtut. ^{iv}Y pochos dias après morí un hermità en Tamerit de Llitera en una hermita fora de la vila (que stà sobre del monestir dels Descalços) del qual era ell fundador, anomenat fra

1a, I l'any 1596] l'any 1696 *Corregim l'error de còpia* | **1a, II** 1596] 1696 *Corregim l'error de còpia* | l'orde de Sant Bernat] l'orde de (p. 5) de Sant Bernat *Corregim i evitem la crida per duplicació*

1a, II Grau de Alentorn: Guerau d'Alentorn va ser un cavaller barceloní membre d'una de les famílies més influents a les acaballes entre els segles XVI i XVII. Conjuntament amb el seu germà Onofre va tenir una gran presència en els organismes dirigits d'inicis del segle XVI i, d'acord amb els DGC (v. III), ambdós van destacar per la seua participació en les juntes de braços des del 1580. | **pífano:** és a dir, «pifres».

1a, III Ana de Tamerit: Vila la identifica com la sogra d'una filla de don Guerau d'Alentorn, però l'única referència que hem estat capaços de documentar la vincula amb Àngela Margarida Serafina, fundadora de les Caputxines, i no ens sembla que estiguen referint-se a la mateixa persona si tenim en compte que la fundador provenia d'una família de pagesos (Fons, 1649: f. 116v). | **Dionza de Gimerà:** Dionísia de Tamarit, senyora de Ciutadilla, esposa de Bernat de Guimerà i mare de Ramon de Guimerà de Tamarit, membre del Consell de Guerra l'any 1641, durant la Guerra dels Segadors (Duch 1992:62). | **Pedro de la Trinitat:** no ha estat possible documentar aquest personatge.

Andrés, de nació portuguès, home de molt santa vida, lo qual afirmà haver oïda dita remor y que havie vist en lo aire dos exèrcits grandíssims de espanyols y francesos que peleaven molt rigorosament, y que significaven que y tenie de haver grandíssimas guerras ab ditas nacions, las quals ell no las veuria però que les veuriem molts dels que ara viuen (y que succeïran prest).

[1b] ^I **Capítol de las informacions prengueren en Barcelona per la canonització de sant Ramon de Peñafort y com obriren la sua sepultura, y altres [espai en blanc] per dit afecte**

^{II} Després de ser entrat lo arcabisbe de Tarragona en la present ciutat y aposentat en lo monestir de Santa Catherina Màrtir (conforme en lo capítol ters stà llargament contingut), stigué en dit monestir fins a 19 del present mes de mars que se n'anà a star en la encomanda de Sant Juan, per las rahons ja citadas en dit capítol. Però ans de anar-se'n de dit monestir volgué regonèixer secretament la sepultura de sant Ramon perquè lo dia que la tenían de obrir públicament no·s fosen trobats burlats si a cas no y aguesen vist res. Lo orde que en obrir dita sepultura (així la secreta com pública) y lo modo que en lo [espai en blanc] de dit sant tingueren fou lo següent: ^{III} so és que divendres a 8 de mars, any 1596, entre las deu y onze horas de la nit, lo il·lustríssim y reverendíssim senyor don Juan Terès, arcabisbe de Tarragona, feu obrir per mestre Monserrat Santacana, mestre de casas, la sepultura de sant Ramon en presència del general de l'orde de Sant Domingo, anomenat fra Ypòlito Maria, y del seu soci y del provincial de Terra Santa, y de fra Bernat Sarrià, prior del monestir; y del mestre fra

1a, IV grandíssims de espanyols] grandisims (p. 6) de espanyols| **1b, III** 1596] 1696 *Corregim l'error de còpia*

1a, IV fra Andrés: no ha estat possible documentar aquest personatge.

1b, III Monserrat Santacana: mestre de cases de la ciutat de Barcelona (Perelló 1996:254-255; 476). Va ser un dels mestres d'obres més prestigiosos de Barcelona d'inicis del segle XVII; va intervenir en múltiples construccions com ara la Casa del Teatre o Casa de les Comèdies, el Saló de cent de la Casa de la Ciutat (1611), va ser mestre de les fonts de la ciutat (*circa* 1603) i va dur a terme els informes sobre l'estat de la muralla de Sant Francesc el 1600 i el portal de Sant Antoni, entre altres. A més, participà, com explica Vila, en l'obertura de la tomba de Sant Ramon de Penyafort.| **Ypòlito Maria:** segons un full volander signat per fra Jacinto Tello, *A los muy amados en Christo, Hiios de Dios todos los Cofrades Hermanos, y Hermanas de la Cofradia del Convento de Santo Domingo*, fou mestre en teologia i mestre general de l'orde de predicadors (BPC, ms. 2/120(6)).| **Bernat Sarrià:** mestre en sacra Teologia i prior de Santa Caterina en dues ocasions, de 1594 a 1597 i de 1609 a 1612 (MNA, v. VI: 560; CRAI-UB, ms. 1005).

Pau Genovès, prior que fonch lo trienni pasat; y del doctor Terès, nebot de l'arcabisbe. Y en haver regonegut lo que y avie dins, tornaren a tancar la sepultura sens que ningú de casa ni de la ciutat ne agués sentiment.

[2] ^IDimars, dia de sant Joseph de dit any, a 19 de mars, se n'anà a star lo arcabisbe (com ja stà dit) en la casa de la encomanda de Sant Juan, ahont tornaren a fer tots los proseïments que havien fets en Santa Catherina per parèixer-los que en Roma los darien per suspectes per éser-se fets en casa de la orde de Sant Domingo. ^{II} La forma y modo que en dit negoci tingueren fou lo següent: so és que per ser jo hu dels testimonis anomenats, contaré lo modo que ab mi tingueren perquè de la mateixa manera se aportaren ab los altres, y és que dimecres de matí vingué a ma casa lo pare fra Raphael Saló i-m donà de part del sobredit prior un paper, en lo qual estaven continguts 33 articles del tenor següent:

[3]

1. ^I Articuli dati per parte Catholize Majestatis ac religionis Santi Dominici nec non vice et nomine Ciutatis Barcinone et Diputatorum principatus Cathalonie percurator et eo, nomine Serenissimi Philipi, Hispaniarum regis, Catholice ac totius ordinis predicatorum et etiam vice et nomine Ciutatis Barcinonencis, et Diputatorum Principatus Cathalonie. Dat, facit, exhibit et preducit positionis in articulos infra scriptos in rotulo remissorie includendos de et super vita santissima, moribus, virtutibus atque miracula beati Raimundi de Peñafort, quos cum solis et consuetis petitionibus et per testationibus ad probandum extra curiam de in partibus admitiorum meliori modo.

1. ^{II} In primis quidem ponit et probare vult et indedit quo da XX le et ultra anius, et alias atalitempore, et per tantum tempus de cujus initio, sine contrario memorium, hominum non existit in regno Cathalonie iuter alias civitates fuit, erat pro et nunch st una insignis civitas Barcinona cumuniter numcupata valde populata et habitatoribus

2, I com ja està dit] con ja esta dit *Corregim d'acord amb el sentit*] fets en Santa Catherina] fets en santa (p. 7) Catherina| 3, I petitionis] petition [i *corregida sobre e*]s| in articulos] en articulos *Corregim d'acord amb el sentit*

1b, III Pau Genovès: prior de Santa Caterina just abans que Bernat Sarrià, entre els anys 1591 i 1594, i també després del priorat de Sarrià, entre 1597 i 1600 (CRAI-UB, ms. 1005).| **doctor Terès:** Antoni Clarassó i Terès, nebot del bisbe Joan Terès, va exercir el càrrec de vicari general de l'arquebisbe de Tarragona i va ser comensal d'aquest mateix arquebisbat entre els any 1588 i 1591 (Ramon 1982:68).

2, II fra Raphael Saló: no ha estat possible documentar aquest personatge.

3, II nunch st: llegim «nunch [e]st».

nobilibus et illustribus ac religiosis diversorum ordinum referata fertes era mirandi qui predicta viderunt et audiverunt. Veram et indubitata notitiam habentes et quod de illis fuit, erat et publica vox et fama testificabuntur et sic fuit et est verum.

[4]

2. ^I Item, ponit et probare intendit quod indicta Ciuitate Barcinone ex honestis et fidelibus parentibus natus fuit dictus beatus Raimundus qui, secundum Sancte Romane Ecclesie instituta, baptizatus fuit eique nomen Raimundi inpositum, fuit et sic fuit, erat et ex verum publica vox et fama publicum et notorium.

3. ^{II} Item, ponit et dixit quod postquam dictus Raimundus exiisset de infantili etate, et in pueritia, honeste et pie a parentibus aducatus fuisset factus adolescens ad omnia pietatis et cristiane religionis studia sequit. Animum applicare Ecclesie sacramenta devote, frequentando hospitalia, visitando infirmis, ministrando et alia bona opera, exerzendo malorum que hominum et in honestorum societate et colloquia canendo, et fugiendo en cum viris religiosis consuetudine habendo. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

[5]

4. ^I Item, ponit et dixit quod postquam dictus Raimundus in diversis gymnasiis humaniores literas didicisset et utrique iuri civili ac pontificio operam dedisset tam magnus per gressus in eo fuit actam insignis doctor. Tandem evasit ut senatus populus que Bononiensis publice stipendio ad interpretandum iura cum conduxerit. Et sic fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

5. ^{II} Item, ponit et dixit episcum Barcinonem Raimundo, Bononie commoranti, archidiaconatum ecclesie Cathedralis Barcinonis contulisse, et propterea annuente pontifice Raimundum, relicto munere iura interpretandi, quo fungebatur Barchinonam profectum fuisse. Et sic fuit et est verum, publicum et notorium, et publica vox et fama.

[6]

6. ^I Item, ponit quod cum dictus Raimundus ardenti desiderio flagrasset ab eo, instituto variis huius seculi impedimentis retrahere, posse dubitaret et liberius quod cupiebat consequi potuisset relictis omnibus huius fallaciis mundi, ille sebris et spretis

3, II nobilibus et illustribus] nobilibus et illustri (p. 8) bus| 4, II dixit quod postquam] dixit quod postquam *Corregim d'acord amb el sentit*| omnia pietatis] omnia pietati (*ratllat* bu) s| publica vox et fama] publica vox et fama *Corregim d'acord amb el sentit*| 5, II fuit et est verum] fuit et est (p. 9) verum

cunctis paternis posesionibus totum de Deo, Creatori suo, dedicans sacrum predicatorum ordinem resertem in civitate Barchinone, divulgatum profiteri decrevit in eoque profesionem magna humilitate et pietate emissit Sacrum, que religionis habitum anno 1219 publice sucepit. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

7. ^{II} Item, ponit et dixit quod postqua predictus Raimundus annum sui novisiatus, cum multa humilitate exigisset et religione predicta, ordinis Predicatorum exprese profesus ac ad sacrum presbiteratus ordinem promotus; esset Gregorius, quondam nonus, audita ejus vite integritatis et jurisperitia insignis ad eum literas dixit mandans ei ut ad se veniret qui, cum apostolis literis obtemporas Roma venisset, ab eodem pontifice nomiatus fuit, illius penitentiarius et capellantis et pauperum aduocatus, que dignitates non nisi valde literatis et egregiis viris conferebantur. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

[7]

8. ^I Item, ponit et dixit qualiter [*espai en blanc*] Gergorii noni de Raimundus decreta les romanorum pontificum epistolas, quibus nunc utimur in uno volumine compilavit, et summa de casibus valde utile Raimundi summa, vulgariter apelata composuit. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

9. ^{II} Item, ponit et dixit et per legitima documentata, probare intendit quod cum circa annum domini 1230, seu 1234, seu 1240, seu alio veriori tempore, ad quod individuo probandum astringere, se non indendit multi hereti, si de secta vualdentium seu pauperum de Luder no seu in sabatatorum de partibus Tholosanis, in provinciam Tarraconensem descendissent. Et episcopus Barcinonecis et alis contra eos [*espai en blanc*], inquisicione ad Dei sonorem et fidelis Catholice, exortationem devoto effectivi demandarent plure jurisperitos et viros celum Dei, habentes convocavit et juxta collationes factas, cum venerabili fratre Raimundo de Peñafort, domini pape penitentario, et aliis prudentibus, contra hereticos, multa salubriter decrevit constituenda. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

[8]

10. ^I Item, ponit et dixit quod idem pontifex Raimundi, santitate et virtutibus confideratis et probernitus, illum archiepiscopum tarraconensem creavit sed ea, et alias

7, II et fama. 9 Ítem] et fama (p. 10) 9 Ítem

dignitates ultro oblatas humiliter, recusavit. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

11. ^{II} Item, ponit et dixit quod propter vigilias et labores quos in curia condaxerat, et presertim quia nunquam carnes comedebat in graven infinitatem, aqualum Rome liberari non potuisset, habita lisenia ad conventum Barcinonensem redit, in quo cum moraretur vita functo fratre Jordano, totius ordinis Predicatori, magistro generali Capitulum Generale, quod Bononie fuerat congregatum Raimundum, abscentem in totius ordinis, magistrum ac fratris Jordani successorem, anno Domini 1238. Elegit sed cum dubitaretur anonus sibi impositum foret Raimundus resepturus quatuor virum graves dilecti, ad eum misi fueri, ut qui electionem nuntiarent et oneris suceptionem sua, dextent ad quorum visiorum prezes, et ad evitandum ordinis perturbationem munus impositum multis lacrimis suscepit. Et ita fuit es est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

[9]

12. ^I Item, ponit et dixit quod cum per biennium ordinem, Raimundis rexisset et divinis meditationibus solum incum bere decreviset, anno 1240, in capitulo Generali, suam debilitatem magna humilitate alegans generalatus renunciavit. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

13. ^{II} Item, ponit et dixit quod predictus Raimundus comtenptis omnibus mundanis et seculariis negociis, ut ei plazeret cui se dedicaverant divine contemplationi, in ordine predicto totum se devouit timorem, et amorem divini nominis semper in conde que estavit castitatem, immaculatam obscecravit et honorem majoribus, exhibuit patientiam per funde coluit religionis observantia, regularis instituta in moliabiliter. Custodivit cumque oratione et divine meditationi, esset intentus sepe in eclesia et in sua [*espai en blanc*] lacrimis profundis orabat jejuniis vigiliis, et aliis voluntariis castigationibus corpus suum, domanes in servitum Dei obsequia redigebat. Erat simplex, humilis, caritativus, misericors et erga dei pauperes liberalis et pro furisus, et pro Dei servitio, et caritate, fazile adversa labores jejunia, etsetera, aspera preferens et patiens, ita ut ab homnibus amaretur et putaretur, vera excelentissime inculcate et sante vite incorrupto, num morum et publicate fama sicut testes de super

8, II dubitaretur anonus sibi] dubitaretur (p. 11) anonus sibi| 9, II et aliis voluntariis] et a aliis voluntariis *Corregim d'acord amb el sentit*

examinandi, qui a suis majoribus audierunt testificabuntur. Et sic fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

[10]

14. ^I Item, ponit et dixit quod altissimus, Dominus noster, ad laudem et gloriam sui nominis, et fidei catholice corroborationem, non ex arte, neque ex vi verborum sed meritis, et intercessionibus beati Raimundi, tandem ipse in humanis ageret, quam post illius obitum, tam apud ejus sepulcrum, quam alibi et ad contactum ejus reliquiarium inter fideles, et eum humiliter invocantes preter naturalem verum cursum, quam plurima miracula operari dignatus fuit, et add operari dignatur, a variis infirmitatibus et periculis, et laboribus, eos liberando qui ejus auxilium humiliter, et devote implorarunt, et inplorant, omnes de hujus modi miraculis notitiam habentes pro certo, sine aliqua dubitatione, crediderunt, tenuerunt et reputarunt et credunt tenent et reputant miracula hujus modi fuisse et esse vera, et non ex arte, ^{II} neque ex vi verborum sed a Deo ab merito et intentione beati Raimundi, preter autem super naturalem verum ordinem, et laudem, et gloriam divini nominis et fidei catholice corroboracionem facta, fuisse et esse et pro tempore fieri testes de super examinandi, qui premisa suo tempore ab eorum recordatu viderunt, et a suis majoribus et ad alios audierunt contestabuntur. Et sic fuisse et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

15. ^{III} Item, ponit et dixit quod cum beatus Raimundus, a secretis, concientie clare memorie Jacobo, primo hujus nominis Aragonentium regis, tunc in insula majori ensi commoranti esset ei, que sepe ut concubinam a se expelleret suasisset, id que rex factorum Raimundo promississet nec promississet stare bellet. Et tunc Raimundus, barchinonem reverti cogitasset regi que, desiderium suum, denuntiasset rex super pena mortis imperavit nantis, ne Raimundus. Barchinonem reducerent ceterum ille ad portum vulgo dictum sollar accesis verum, cum naute magestatem regiam timentes transitum denegasset oratione, pre habita divino auxilio, fretus signo que crucis monitus capam super mare extendens, cum baculo super illam. ^{IV} Sicuti in naviculam intravit et caput vestis in altum, ad instar veli erecto, ac vacuo loco arboris posito tenui ac dulci aurea flante, iter Barchinonem versus magna circumstantium miratione

9, II super examinandi] super exa (p. 12) examinandi| 10, I et add operari] et (a l'interliniat add) operari|
tenuerunt et reputarunt] tenuerunt et reputarunt *Corregim d'acord amb el sentit*| non ex arte] non
ex arte *Corregim d'acord amb el sentit*| 10, II uis majoribus et ad aliis] uis majoribus et et ad aliis
Corregim i eliminem la repetició| 10, III expelleret suasisset] expelleret (p. 13) suasisset

ingressus fuit, ad quam sex orarum spatio pervenit, et ab hominibus qui in portu aderant magna miratione, et letitia fuit rezeptus. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

[11]

16. ¹ Item, ponit et dixit qualiter de anno 1275 sanctimonia plenus omnibus ecclesie sacramentis munitus convocatis fratribus, et erectus in celum oculis, cantando per salmum in manus tuas Domine, comendo spiritum meum animum, Deo redidit quodque intellecta ejus morte Alfonsus, rex Castelle, cum suis filiis, et dominus Jacobus, Aragonentium rex, magna episcoporum. Et populi multitudine suis propriis manibus ad sepulcrum corpus portarunt, illud [*espai en blanc*], que episcopo barchinonensi officium celebrante, et duobus regibus cum filiis suis aseistentibus, sepultura regia majestate preparata et clara, nec unquam usque ad presentem diem aperta posuerunt. Et yta fuit et es verum, publicum et notorium publica vox et fama.

17. ^{II} Item, ponit quod dictus Raimundus, non solum in vita, sed etiam post mortem, multa miracula operatus est, quo non plurime in certo et antiquo libro a fratre Nicolao Aymerico, vere et fideliter conscripta reperiuntur pro quorum quidem miraculorum verificatio, ni reproducit hic procurator predictus librum, hujus modi miraculorum et inseri petit et pro incerto habere vult ad suam intentionem probandi, et alias omni meliori modo.

[12]

18. ¹ Item, ponit et dixit quod cum dictus Raimundus, per Dei misericordiam et clementiam multa miracula in omnibus utriusque sexus, eidem se deponentibus in dies magis magisque operaretur, infirmos a variis laboribus sanando, illuminando pueris et hominibus mortuis, spiritum reddendo aliis in angustiis consolando, idcirco episcopi bis in consilio Tarraconensi, congregati de anno 1279 et 1317. Et priores conventum provintie Aragonis literas ad summos potifices [*espai en blanc*] cardinales miserunt in quibus narrata beati Raimundi, fide, pietate, humilitate, santitate et operatione

11, II fama. 17 Ítem] fama 17 (p. 14) Ítem|12, I miracula in omnibus] miracula in onnibus *Corregim d'acord amb el sentit*| eidem se deponentibus] eidem se debonentibus *Corregim d'acord amb el sentit*

11, II **Nicolao Aymerico**: Nicolau Eimeric, nascut a Girona el 1320, fou mestre d'estudiants a Barcelona el 1324 i inquisidor d'Aragó entre 1357 i 1360. És molt conegut per al seua faceta antilul·lista i la seua obra més destacada és el *Directorium inquisitorum* (Boadas 2018:416-418).

miraculorum rogant humiliter, omnes potificus Nicolaum Tertium, Bonifatium Octauum Joannem 22, Paulum Septimum et Pium 5, ut ad illius canonizationem pre via inquisitione, vita et miraculorum, in parte commissa procedere ac devenire dignaretur quarum literarum originalia odie extant, et idem procurator sich reproducit, et in seri petit pro incertis habere vult. Et sic fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

19. ^u Item, ponit et dixit quod anno 1318, mensis aprillis, fuit facta instantia coram vicario generali episcopi barcionencis per fratrem Arnaldum Benigerium, generali capitulo predicatorum, ad prosequendam beati Raimundi canonizationem, te putatorum pro receptione testium ad futura rey memoriam super miraculosa, per divina potestate factis, precibus et meritis ejusdem Raimundi. Et quod ad idem vicarius convocatis pluribus examen et juramentum testium Bartholomeo de Vilalta, barcinonensi, notario publico, commisit qui, die lune proximi sequentis, mediato quam plures testes examinare cepit et omnibus postea rezeptis publicum instrumentum confecit. Et ita fuit et est verum, publicum et notorum publica vox et fama.

[13]

20. ¹ Item, ponit et dixit quod supra dictum instrumentum, non solum a religione dominicana, sed etiam ab omnibus civitatis barchinonensis: hominibus, pro vero publico et autentico, semper habitum custoditum et conservatum fuit. Et quod de anno 1456, ob illius vetustatem et ut illius memoria melius conservaretur, idem instrumentum, de verbo ad verbum, cum autoritate vicarii generalis episcopi per Joannem Kocnium, notarium publicum, cum suo sigillo fuit transmutatum cum subscriptione ejusdem vicarii, in qua translato uti ane tentuo ex suo originali fideliter sumpto, et cum eodem juridico comprobato fidem ubi locorum donanda esse recipit, et cum assertione ejusdem notarii de colatione facta cum originali, de verbo ad verbum, et vicarii generalis autoritate. Et sic fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

12, II potestate factis] potesta(p. 15)te factis] publicum instrumentum] publicum nitrumentum
Corregim d'acord amb el sentit | 13, I fuit transmutatum] fuit transuntatum *Corregim d'acord amb
el sentit* / assertione ejusdem] assertione ejudem *Corregim d'acord amb el sentit*

21. ⁱⁱ Item, ponit et dixit quod supra dictum transuntum, fuit pariter eodem modo sicut originale provero publico et autentico semper, ab hominibus habitum custoditum et conserbatum. Ac in illo mille miracula probata per testes contestes leguntur, de quibus aliqua dixerunt pro quorum miraculorum verificatione, reproducit hic procurator sic predictum instrumentum et [*espai en blanc*], et pro incertis habere vult. Et sic fuit et est verum, publicum et notorium publica voz et fama.

[14]

22. ⁱ Item, ponit et dixit in dicto instrumento testium, ad perpetuam rei memoriam examinatorum plura miracula, per testes contestes probata leguntur primum est, quod Bartholomeo de Deo, mercatori barchinonensi, gravisima infirmitate laboranti, ac in ore, habenti apostema ac fere mortuo illico, facta oratione ad beatum Raimundum, fuit restituta pristina vellitudine.

ⁱⁱ Secundum est quod cum Margarita, filia Joannis Philipi, gravem infirmitatem haberet, et tandem decessisset. Ubi primum romi Margaritam, postquam extintisset mortua ab ora nona, usque ad ocasum solis revixit, et sequenti die propiis pedibus, et sine febre, ad beati Raimundi sepulcrum ivit.

ⁱⁱⁱ Tertium est quod cum Bernardus Oliverius, barchinonensis, feбри per multos dies laborasset, ita ut ad liturgiam venisset ac medici. Illum sequenti die, circa oram tertiam, morituum judicasset consilio cujusdam [*espai en blanc*], se beato Raimundo commendavit, et estatim vidit illum prope ipsum, cum indumentis albis statim, et ab infirmitate fuit illico liberatus et placite dormivit.

^{iv} Quantum legitur de Hustelmo de Villaio, milite, quicum infirmitate lepre multorum annorum spatio laborasset, intesecone beati Raimundi liberatur et insignum miraculi certa brachia, et tibus in eclesia predicatorum apposuit [*espai en blanc*] est. Quod cum Arnaldus de Refex, puerum, iam mortuum, Maria, a vita et bonata mater, ad beati Raimundi tumulum tulissent, et pro eo orassent eidem spiritus restitus illico fuit.

^v Certum est quod cum Romia Micaelis, uxor pregnans, tantum dolorem et angustiam pateretur ut cito moritura, atque abortibus nasciturus crederetur, facta per Micaelem de

13, ii dictum transuntum] dictum transu(ratllat)ntum tum *Corregim i eliminem l'error de còpia*| predictum instrumentum] predictum instrument(p. 16)um| **14, iii** multos dies] multo dies *Corregim d'acord amb el sentit*| ita ut ad liturgiam] ita ut ad diliturgiam *Corregim d'acord amb el sentit*| albis statim] albis stat(i *corregit sobre e*)m| **14, iv** Arnaldus] A(a l'interl. r)naldus| **14, v** tantum dolorem et angustiam] tantum dolorem (p. 17) et angustiam

Sala, Romie maritum, ad beatum Raimundum oratione, sine opera medizinae, Romia filium vivum, peperit ac sanitate recuperavit. Reperiuntur etiam nonnulla alia miracula probata, que hic pro repetitis haberi vult, omni meliori modo.

[15]

23. ^I Item, ponit et dixit, quod palium beati Raiumundi, quo scico pede ut dictum est mare portram scivit in odiernum usque diem conservatum reperietur, quod cum ad multos infirmos fuerit deductum ac abillis, devote et reverenter receptum sanitatem recuperarunt, et gratiam petitam et rezeptam beati Raiumundi precibus se consecutos fuisse agnoverunt. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

24. ^{II} Item, ponit et dixit quod, in sepultura dicti beati repetitur quedam apertura scine, foramen pro quod intus inspicitur, in quo Christi fideles dolore capitis vel auditus laborantes capita, et membra magna devotione, panunt et illis cessat dolor et audiendi censum recipiunt. Et ita fuit et est verum, publicam et notorium publica vox et fama.

[16]

25. ^I Item, ponit et dixit, quod ex quodam epilico infra sepulcrum beati Raimundi postito, in quo ejus viscera sepellta fuisse memorantur miraculose, quedam minutissima terra nigri coloris emanat, que multis diversis informitatibus laborantibus faborabile a fert salutis presidium, que licet ab antiquissimo tempore in magna quantitate fuerit propter infirmos extracta nunquam tamen deficcit. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

26. ^{II} Item, ponit et dixit quod cum [*espai en blanc*] Lluçia Manrique, ducis de Nagera, filia ac ducis de Maqueda, uxor pregnans esset ac gravissimis partus doloribus, et utiaretur ita et de illius morte dubitaretur, beato Raimundo se maxima devotione commiendavit, que Paulo, post a doloribus et periculo liberta filiam peperit, quam ex voto Raimunda appellavit. Et ita fuit et est verum, publicum et notorium publica vox et fama.

[17]

27. ^I Item, ponit et dixit quod cum Raimundus Ausel, pictor barchinonensis, gibbosus esset, et vix per multos annos inclinate, capite de ambulare potuisset se beato

15, I conservatum] conservatu (m *corregit sobre r*) | **16, I** ita fuit et est verum] ita fuit et est (p. 18) verum

Raymundo commendavit, et ita fuit liberatus et erecto capite sine aliquo impedimento ambulavit. Et ita fuit et es verum, publicum et notorium publica vox fama.

28. ^{II} Item, ponit et dixit quod [*espai en blanc*], recordationis Paulus, papa tertius, certior facta de beati Raimundi santitate et frequenti operatione miraculorum indulto apostolico, vive vocis oraculo illustrisimo cardinali fratri Joanni Acoletto, omnibus provintie Aragonie predicatorum conventibus, concessit ut singulis annis colemni [?]. Post epifania festum beati Raimundi celebraretur, de illius officium imprimeretur et recitaretur celebratur, et recitatur pro cuius rei verificatione reproducit hic procurator predictus vive vicis or[?], et officium tipis impresum et in seri petit [?] vincertis habere vult. Ita fuit et est verum publicum et notorium publica vox et fama.

[18]

29. ^I Item, ponit et dixit predictum Raimundum tandem in humanis agerat quam post quam de hoc seculo migrasset communiter ab omnibus utrius servus fidelibus tam nobiles quam innobiles, tam laicis quam ab ecclesiasticis et religiosis personis; ne dum in civitate Barchinonensis, et in oppidis et vicinis, sed etiam in toto regno, et aliis quoquam longinquis provinciis communiter, et palam havitum tentum et reputatum. Et de presenti quoque haberi teneri et reputari eo etiam palam et publice, pro viro ad modum religioso, bono, justo, casto, simplici et Dei amico, erga quem omnes magnam habuerunt et [*espai en blanc*], et habent et servint devocione et propinandum in vita sed etiam in morte credentes, eum esse santum, cujus opem et auxilium in suis laboribus et infirmitatibus implorase, et implorare pro certo tenentes atque credentes se illius meritis et intensationibus, a Deo impeturos remedium optatum. Et ita fuisse et esse verum, publicum et notorium publica vox et fama.

30. ^{II} Item, ponit et dixit quod ad ejus sepulcrum habitus fuit, et habetur frequens hominum utriusque sexus concursus, pro impertranda ejus apud Deum intercessionem. Et quod circa tumulum ipsius beati Raimundi multa insignia monumenta per homines sufragiorum ejus experientiam habentes, et consolationem, et remedia recipientes reposita sunt. Et habentur et reponuntur videlicet denaria, aurea, argentea [*espai en*

17, II vive vocis oraculo] vive vocis oraculo *Corregim d'acord amb el sentit* 18, I hoc seculo migrasset] hoc seculo (p. 19) migrasset

17, II annis colemni: la part inferior de la pàgina 18 no es pot llegir completament a causa d'unes zones tacades del que sembla ser tinta.

blanc] diversarum formarum puta pedum, manum, capitum integrorum corporum catenarum, gladiatorum tabelarum pietarum cum variis inscriptionibus, quibus homines benefitorum acceptorum memores protestantur suam devotionem, et devitam gratitudinem erga beatum Raymundum. Et ita fuisse esse verum publicum et notorium, que omnia predictus procurator producit, etiam hoc processu inseri petit eadem effectum probandi vitam sanctissimam, et operationem miraculorum meritis, et precibus predicti beati patris per Deum editorum.

[19]

31. ^I Item, ponit et dixit predicta omnia, ne dum probari, per testes de publica voce et fama sed, per diversae documenta, in variis archivis vel locis religiosis reposita, usque in presentem diem, eo servata et per historias a viris, piis; gravibus et fidedignis scriptas, que predicta contestantur et continent, quorum instrumentorum, et scripturarum, et historiam legitimam, extraccionem fieri petit in hoc processu, ad suam intentionem fundantem, erantur petens ut omnes, et quicumque, et cujus cumque auctoritates et gradus existant, per censuras ecclesiasticas et penas compelli, possint et debeant.

32. ^{II} Item, ponit et dixit et per moderna miracula probare intendit quod predictus Raimundus, per Dei clementiam, multa miracula in hominibus utriusque sexus eidem se devotentibus operatur sicut, et eos illuminando infirmos a variis langoribus, et morbis ac casibus sanando, claudis gressum restituendo, pueris infantibus suppressis vel mortuis spiritum reddendo, multos in angustiis consolando, et pueris multa beneficia implorando. Testes de super examinandi qui de predictis in se ipsis experientiam habuerunt vel presentes fuerunt sigillatim deponent, et de miraculis modo et forma in cujus persona et quibus presentibus factis testificabuntur, quod sic, fuit et est verum.

[20]

33. ^I Item, ponit quod premissa omnia et singula fuerunt et sunt publica notoria et manifesta, et quod de illis omnibus fuit, et erat, et est publica vox et fama, et commune dictum, et indubitata credulitas, et opinio palam, et publice. Et sic fuit, erat et est verum et notorium.

18, II suam devotionem] suam (p. 20) devotionem| 19, II modo et forma] modo et for (*ratllat t*) ma|
20, I verum 33. Ítem, ponit] verum (p. 21) 33. Ítem, ponit

[21] ^I Y després que m'agué donat los sobredits artigles, me digué lo sobredit fra Raphael Saló respongués als dits articles lo que y sabria; y després vingué lo mateix matí en ma casa fra Andreu [*espai en blanc*] del mateix ordre, lo qual venia de part del senyor arcabisbe a dir-me anàs a prestar jurament en sa casa. Y així, aquella mateixa matinada aní a la encomanda de Sant Juan, ahont posave lo arcabisbe, y ans de entrar en la sala ahont ell stave Fransech Morell, porter de la Cort Eclesiàstica de Barcelona, me sità a instància del present prior de Santa Catherina per a que prestàs jurament. ^{II} Y així, entrat que fuy en la sala lo senyor arcabisbe, ascistint lo bisbe de Vich al seu costat, y ab instància y presència del sobredit prior y del canonge Pere Pau Casador, procurador fiscal de dita causa, me feu posà la mà sobre un misal, dient juràs a Déu y als quatre sans Evangelis dirie la veritat del que serie interrogat, la qual cosa jurí.

[22] ^I Dimecres, a 27 de dit mes y any, a 3 ores després de dinà, me n'aní en casa del senyor arcabisbe per a fer la disposició als sobredits 33 articles; y entrat que fui en la sala, després de haver-me manat que me asentàs, me feu las preguntas següens:

[23] ^I Rotulus remisorie interrogatorie pro parte magnifici domini Joanni Jacobi Neroti, santissimi domini nostri pape fisci procuratoris, coram illustrisimi et reverendissimi dominis Alonso, episcopo Ostienci; Gevaldo Gabrielle, episcopo Sabinenci; Paleato Alexandro, sanctae praxedis Florentinensis; Augustino, Sancti Marci Veronensis; Francisco Maria, Sanctae Mariae in Ara Celi de Monte titulorum; presviteri Ascanio s Sanctae Mariae in Consmedin, Columna; Odoardo, Santi Estachii Fernesio, nec non Antonini, Sancti 4 Coronatorum diaconi, Sanctae Romanae ecclesie magnifice.

^{II} Fici et camere apostolice procurator dat, facit et exhibet interrogatoria infrascripta contra procuratorem serenissimi Philipi, Hispaniarum regis catolici, et totius ordinis predicatorum, ac agentem vice ac nomine civitatis barcinonencis, et deputatorum Principatu Chatalonie principalium, et quem vis alium, qui corum nomine conparverit aut comparere poterit in causa canonitsacionis quondam patris Raimundi de Peñafort,

21, II sans Evangelis] sans evangelic *Corregim d'acord amb el sentit*| **22, I** fer la disposició] fer la (p. 22) disposicio

21, I Francesch Morell: No ha estat possible documentar aquest personatge.| **porter:** «missatger d'una autoritat; ministre inferior de justícia» (DCVB).

21, II Pere Pau Casador: Pau Caçador d'Aguilar-Dusai, doctor en Drets, canonge i degà de Barcelona (1592-1625) (Serra 2015:584).| **me feu posà:** «me feu posar».

22, I després de dinà: «després de dinar»

barchinonensis ordinis Santo Dominici, at instata ac petit in rotulo remicorie includi quatenus eisdem illustrisimis Dominis cardinalibus dicta remisiona de jure videtur congedenda, et superillis, et singulis ipsorum idem procurator fiscalis instat et petit testes, quos dictus regis et ordinis predicatorum procurator, ac vice, et nomine civitatis barchinonensis et Principatus Catholonie induxerit et presentaverit, aut in ducere et presentare intederit, primo juramento super sacro sanctis scripturis prestito, diligenter se orsum et separatim interrogari alias.

[24] ^I Imprimis moneatur quilibet testes, de pena et importantia de juri presentim, in ac causa ardua miraculorum, et quod qui falsum jurat imprimis, Deum optimus maximum, quem vocat in testem et judicem et partem offendit.

1. Interrogetur quilibet testis, cujus nominis et cognominis sit, et cujus etatis, et cujus patrie, en anfit dives aut pauper, quantum habet in redditibus et cujus expensis vivat.

2. ^{II} Interrogetur an sit hoc anno tempore pascatis confesus peccata sua, et cui confesori, et in qua ecclesia, et an pariter sumpiset it sacram eucharistiam, et per manus cujus sacerdotis, et quibus prestibus.

3. Interrogetur an unquam ipse testis fuerit inquissitus acusatus, vel aliquando processatus de aliquo crimine et criminibus, et de quo vel de quibus et an secuta sit absecutio vel condemnatio, et per quem juticem, et quo anno, et an ob aliquam causam fuerit, in quam escomunicatus, et an postea fuerit absolutus, vel condemnatus, et ex qua causa.

4. ^{III} Interrogetur an suat testis obquam causam debet examinari, et si negative responderit, tunc judex dicat ei cum in consulto venerit ab ipsum judicem interrogantem et scribatur; ejus responsum si vero dixerit et manifestaverit, obquam causa examinari debeat, tunc interrogetur a quo fuit requisitus, ut veneret ase examinandum et per quam verba, et an fuerit sibi dictum super quibus se examinare debeat et exprinat totum colloquium de super factum, dicat que veritatem an fuerit ab

23, II Principatus Catholonie induxerit] Principatus Cotholonie induxerit *Corregim d'acord amb el sentit/* presentaverit aut] pre(p. 23) sentaverit aut] **24, II** pariter sumpiset] pariter sumpisset *Corregim d'acord amb el sentit/* **23, III** Interrogetur an suat] Iterrogetur an suat *Corregim d'acord amb el sentit/* causam debet examinari] cusam debet examinari *Corregim d'acord amb el sentit/* cum in consulto] cun in consulto *Corregim d'acord amb el sentit/* fuit requisitus] fuit requisi(p. 24)tus] et an fuerit] et an fuer(i *corregit sobre* ?)t

aliquo instructus et sibi dictum vel indicatum quod in genere vel inspectie vel tali modo disponat.

[25]

5. ^I Interrogetur quilibet testes an fuerit sibi, aliquid datum promissum vel remisum, aut sensum ad hoc ut se examinaret, vel ad hoc ut aliquid generale, vel particulare, diceret in suo examine et [*espai en blanc*], ex suo examine aliquod commodum et quod et quale.

6. ^{II} Interrogetur an testes sciat ubi sita sit civitas barchinonensis en an sit patria ipsius testis, et si dixerit non esse suam patria, interrogetur ubi situm sit ejus domicilium et, an sit vicinum vel remotum a dicta civitate, ac pariter interrogetur an sciat aliquod monasterium in dicta civitate [*espai en blanc*], et dicat quod, et quale, et sub cujus nomine vel titulo. Et si nominaverit monasterium Santi Dominici, ordinis Predicatorum, testis det aliqua signa dicti monasterii, et an ipse fuerit, unquam in dicto monasterio et ad quid agendum, et an ibidem cognoscat alios religiosos et eorum nomina exprimat, dicat que an cum eisdem vel aliquo ex eis, sit aliquo vincolo, alicujus consanguinitatis, vel a finitatis conjunctis, et a quo temporae sita abuit conservationem in dicto monasterio et cum dictis religiosis.

7. ^{III} Interrogetur an unquam audierit nominare fratrem Raimundum de Peñafort, ordinis Predicatorum, si dixerit non audivisse non interrogetur amplius; si autem responderit nominari audivisse, dicat a quo vel a quibus audierit, et ad quem finem et defectum.

8. ^{IV} Interrogetur testis an sciat locum ubi sepultus erat dictus quondam pater frater Raimundus, et an nunquam visitaverit ejus sepulcrum sive cadave, et ex quibus causis fuit motus ad ipsum visitandum; et si testes responderit, quod ibit ad illud visitandum eo quod dictus Raimundus habebatur, seu habetur probeato et sancto vel dei amico et pro ipso teste intercederet apud Deum, tunc interrogatur a quibus audiverit dictum patrem Raimundum teneri et haberi pro sancto et obquam causas.

25, I sensum ad hoc] sensum ad hoc *Corregim d'acord amb el sentit* | 25, III predicatorum si dixerit] predicatorum (p. 25) si dixerit

[26]

9. ^I Interrogetur an audierit quod dictus frater Raymundus fuerit observator institutionum et regule sui ordinis, et si testis responderit non audivisse ulterius non interrogetur; si vero dixerit se audivisse interrogetur quo modo et qualiter et a quo vel a quibus audiverit.

10. Interrogetur quilibet testis an sciat vel audiverit prefatum fratrem Raimundum fecisse aliquod vel aliqua miracula, et si negativa respondeat, non interrogetur amplius. Quod si affirmative responderit, interrogetur primum quod sit miraculum, et de inde quomodo sciat illum fecisse aliquod vel aliqua miracula; et si dixerit de auditu, exprimat a qualia sint, ea que audierit et a quo vel, a quibus audivit, et in co loco et qua occasione.

11. ^{II} Interrogetur testis de qualitate miraculorum et de singulis circumstantiis, ut posint viderim et judicari an fecerit miraculum, quod nature nullo modo facere poterat, circa factum vel lizet poset facere, sica factum non tamen circa modum; et si testis dixerit se audivisse, vel audivisse fieri aliquod miraculum, mediante oratione facta pro rogantem, vel quod propterea aliquis fuerit senatus veliusus nesciesitatibus sub levatus tunc.

12. Interrogetur an habitum fuit it tale miraculum sanitatis vel gratis nullis adibitis humanis remediis, vel quanto tempore antequam miraculum, fieret ad ibita fuerint medicamenta vel humana remedia.

13. ^{III} Interrogetur ad miraculum que per merita et intercezione beati Raimundi dicuntur facta fuerint facta, statim et incontinenti vel potius ex intervallo.

14. Interrogetur quilibet testis qui dixerit facta fuisse miracula, an ipsa credat et teneat, quod miraculum vel miracula que intersecioni beati Raimundi dixerit facta, fuerint supra facultate et vires nature, vel quod factum, vel quo ad modum, et dicat causas ex quibus movetur ad ita tenendum.

15. ^{IV} Interrogetur an sciat vel audierit miracula que dicuntur facta a dicto frate Raimundo fuisse vera vel potius ficta et an duo vel plura et frequentia dicat que diem in

26, I fecisse aliquod vel] fecisse aliquod ve *Corregim d'acord amb el sentit*| **26, II** occasione 11. Interrogetur] occasione 11. (p. 26) Interrogetur| **26, III** fuerint supra] fuerirint supra *Corregim d'acord amb el sentit*

26, I in co loco: llegim «in quo loco»

quo vidit, vel audivit, fuisse factum miraculum, vel miracula ab ipso teste testificatum, vel acertum.

[27] ^I Et cum deventum fuerit ad articulos judes seu iudices, quibus comisum fuerit, hoc negotium in quolibet dicto, cujuslibet articuli si testis interrogatus dixerit, se nil scire et negative responderit, ulterius non interrogetur; si vero aliquit deposuerit, tunc testis interrogetur de scientia et causa scientia, de loco, et tempore, et de contestibus in fine cujuslibet articuli interrogetur an sit possibile, quod veritas aliter se habeat quam ipse dixerit.

[28] ^I Als quals interrogatoris responguí ab la forma següent, so és que així en los articles y en los sobredits interrogatoris com en las respuestas que se seguexen no u posaré ab primera persona (conforme tindrie d'estar per escriure-o jo, y haver-o jo mateix respost y testificat) sinó en tersera, perquè aixís o é tret del prosés de dit sant y per donar més autoritat a la lectura.

Die 27, mencis martii, 1596 anus

^{II} Ad modum reverendus dominus Jacobus Raimundus Vila, presbiter barchinonensis testis, et in primis fuit monitus de pena et importantia perjurii.

[29]

1. ^I Et successive fuit interrogatus super primo interrogatorio, et dixit se nominari Jacobum Raimundum et cognominari Vila, etatis vigintisexanorum, natum Barchinone, abet in patrimonio mille libras singulis annis ex quibus vivit.

2. Ad secundum dixit se esse sazerdotum et quotidie celebrare et peccata sua patri egidio rectori Societatis Jesu confiteris.

3. Ad tertium negative respondit.

4. Ad quartum dixit se venise citatum ad instantia reverentis patris prioris Sancte Catherine ordinis Sancti Dominici predicatorum et ficei regy de anemine fuisse instructum.

5. ^{II} Ad quintum negative respondit.

26, IV teste testificatum] teste (p. 27) testificatum] 29, I vivit. 2. Ad secundum] vivit (p. 28) 2. Ad secundum] sazerdotum et] sazerdotum (*interl.*: qu) (*ratllat* p)otidie] instructum] instru(*interl.* c) (*ratllat* men) tum

6. ⁱⁱⁱ Ad sextum dixit se natum esse Barchinone, et dixit et in eo habere domicilium et propterea scire ubi est civitas Barchinone, in qua sunt multa monasteria et presentim Sancti Francisci de Observantia, Sancte Catherine Ordinis Predicatorum, in cujus introitu est atrium et clastrum vetus, in cujus parietibus pendent insignia eorum qui condemnati sunt ab o. f. sancte inquisitionis se que fuisse sepius in dicto monasterio, et cognoscere fratrem Bernardum Sarrià, priorem, et fratrem solerium, et alios cum quibus nullus est consanguinitatis, vel afinitatis vinculum, et cum ipse, et aliis religiosus dicti monasterii habuit conversationem toto tempore vite sue.

[30]

7. ⁱ Ab septimo dixit se audivisse pluries a parentibus et majoribus suis et ab aliis quam plurimum nobilibus et ignobilibus, viribus nomina redictum fratrem Raimundum de Penafort illum et sanctum omnes reputant.

8. Ad octavum, et dixit se pluries visitasse sepulcrum dicti beati Raimundi, quod est supra altare capelle [*espai en blanc*], intra ecclesia, majori dicti monasterii, ad parte dexterram ingrediendo ecclesiam ipsum que oravit ut pro ipso apud Deum intercederet. Et cum esset puer pater, ipsius testis carnalis, singulis annis, ipsi precipiebat die post Ephiphaniam, in quo festum beati Raimundi celebratur illuc se comferret, ac in onorem beati Raimundi, sacrum fieri in altari juxta sepulcrum curavit, qui illum pater ipsius testis et ipse testis tanquam sanctum senper habuerant, et pro tali publice videtur haberi et celebrari in hominibus.

9. ⁱⁱ Ad nonum, dixit se audivisse alegasse beatum Raimundum, fuisse obsecuto rem institutorem regule sui ordieris.

10. Ad dezimum dixit se audivisse et legis e dictum beatum Raimundum fessisae multa miracula, tam in vita quam post mortem. Et interrogativo dixit miraculum esse quod fuit supra ordinem nature rursus interrogatus, dixit se legis dictum beatum Raimundum sico pede supra capam loco navigii in ab insula Valeari majori usque Barchinonem venisse, et mortum puerum ad vitam revocasse, et cum ipse testis esset etatis octo annorum gravi morbo, laboraret pater ejus curavit palium beati Raimundi, cum quo, dicunt, ex Valearibus venisse, et eam ipsi testi agrotanti aplicuerunt et recordatur se Paulo, post integram valetudinem recuperasse, sumpserit ne remedia

humana non recordatur tamen, et morbi, et valetudinis recuperare, que vero de miraculis beati Raimundi dixit, et legit, et audivit a quam plurimis.

ⁱⁱⁱ Ad undecimum, duodecimum, tertiumdecimum dixit nihil aliud fore preterea que in precedentibus interrogatus dicta sunt.

14. Ad quartumdecimum dixit se cedere miracula facta a beato Raimundo esse facta supra facultatem et vires nature quia viribus nature fieri, non poterant.

15. Ad quintumdecimum dixit miracula facta a beato Raimundo credere esse vera et non ficta ipsaque frequentia et plura.

Et postea fuit devenctum ad interrogandum eum sum per contentis in articulis.

[31] ^I Y prenguen la sobredita resposta Juan Terès, notari públic de Barcelona, lo qual stave asentat ab un banch a l'altre cap de taula que stave devant del senyor arcabisbe. Y després me n'aní en una altre taula que stave en lo mateix aposento, ahont staven asentats Francesch Pedralbes y Pau Calopa, notaris públichs de Barcelona, per a disposar y respóndrer als sobredits 33 articles (que com dich me avien donat en dies pasats); y fou la següent resposta (la qual resposta posaré en primera persona per haver-la jo escrita y dada y no haver-la treta del prosés com é fet de las respuestas als interrogatoris sobredits):

[32] ^I Responsiones ad articulos datos per parte reverendi prioris monasterii Sante Catherine martiris, Ordinis Predicatorum, mihi, Jacovo Raimundo Vila, presum ut ad illis responderent quid scirem quid audierint seu quid legerim de vita, moribus, morte et miraculis beati Raimundi de Peñafort, Ordinis Predicatorum.

1. ⁱⁱ Ad primum respondeo contenta in primo articulo ese vera pro ut sperientia nos docet.

30, III Ad undecimum] (al marge esquerre de la pàgina 11.12.13) Ad undecimum| Ad quartum decimum] (p. 30) 14. Ad quartum decimum| **31, I** en dies pasats] en dits pasats *Corregim d'acord amb el sentit*

31, I Y prenguen: llegim «Y prenguent».| **Juan Terès:** d'acord amb les informacions proporcionades per Vila en el dietari i contrastades amb el MNA, notari públic de Barcelona (MNA, v. III, p. 554; 560).| **Francesc Pedralbes:** síndic de Barcelona l'any 1586 i, posteriorment notari públic de la ciutat i escrivà racional entre els anys 1590 i 1597 (MNA, v. III, p. 175; 261-597).| **Pau Calopa:** notari de Barcelona des de 1593 i, d'acord amb el MNA, ajudant de l'escrivania major l'any 1597 (MNA, v. VI, p. 470; 597; DGC, v. III, p. 973).

2. Ad secundum respondeo ese vera ut dicunt aliqui scriptores, inter alios magister Salvadorus Pous ejusdem ordinis, scribens de ejus vita et miraculis Micael Llot fuit, et est publica vox et fama.
3. ⁱⁱⁱ Ad tertium respondeo crede esse vera nam comuniter ita fertur.
4. Ad quartum respondeo credens ese vera contenta in dicto articulo, ut ajunt frater Hernandus del Castillo et alii scriptores.
5. Ad quintum respondeo credens esse vera contento in dicto articulo, ut ajunt Micael Llot et alii, quia sic semper a majoribus meis audivit, et es verum.
6. ^{iv} Ad sextum respondeo esse vera contenta in dicto articulo, quia sic audivi a parentibus et majoribus meis et est verum et publica vox et fama, et multi scriptores intendantur.
7. Ad septimum respondeo esse vera nam sic ajunt aliqui scriptores, et est publica vox et fama.
8. ^v Ad octavum respondeo dictum beatum Raimundum conscripsisse dictos decretales, ex precepto sanctissimi domini Gregorii Noni, ut ajunt, frater Joannes Pineda, Ordinis Minorum, 3a parte *Monarchie Ecclesiastice*, capite 3° 3°; et Gonsales de Illescas, Sacre Theologie doctor, abas, *Historie pontificalis*, capite 3° 4° in vita supra dicti Gregorii noni, et in *Choronica mundi*, et quod ab eo fuit conscripta summa, etate 6^a 2°

32, ii dicunt] dicun (*af. interl. t*)| **32, iii** Ad quartum] (p. 31) 4. Ad quartum

32, ii Salvadorus Pous: Salvador Pons, mestre en Teologia, historiador, predicador i catedràtic en la Universitat de Barcelona. El 1588 fundà el convent de Santa Caterina de Barcelona i l'acadèmia de Sant Tomàs, precursora de l'Acadèmia de Bones Lletres. Autor de diverses publicacions i sermons, alguns dels quals sobre la vida de Sant Ramon de Penyafort o Santa Eulàlia com el *Llibre de la vida i miracles dels gloriosos sants Santa Eulàlia, patrona de Barcelona, i Sant Ramon de Penyafort de l'orde de Predicadors* (DHEC, v. III, p. 118).| **Micael Llot:** Miquel Llot de Ribera (1555-1607), frare dominic. Fou prior del convent de Perpinyà i autor prolífic d'obres com el *Llibre de la translació dels invencibles y gloriosos Martyrs de Iesu Chrrist SS. Abdon y Sennen [...]* o *De laudabili vita et de Actis hactenus in Curia Romana pro canonizatione B.P.F. Raymvndi de Peniaforti enarratio*; aquesta darrera s'integra en la causa del procés de canonització de Sant Ramon de Penyafort, de la qual Llot fou conductor (Ponsich 2006:47; Querol 2006:19; Jiménez 2014:287).| **32, iii frater Hernandus del Castillo:** Hernando del Castillo, frare dominic de Granada, autor de la *Historia general de Santo Domingo y de su orden de Predicadores*. Fou predicador reial de Felip I, teòleg i consultor del tribunal de la Inquisició (Del Campo 2005:141; Fernández 1892:271).| **32, v Joannes Pineda:** Juan de Pineda, historiador i escriptor de l'ordre dels Franciscans, fou autor de l'obra ací referida, *Monarchia Ecclesiastica* o *Historia Universal del mundo*, que fou publicada a Saragossa el 1576 i comptà amb una extensa difusió, entre d'altres la de Barcelona de 1594 (Lievens 2020).| **Gonsales de Illescas:** Gonzalo de Illescas, doctor en Teologia, i abat de San Frontes, és conegut per l'autoria dels dos primers volums de la *Historia pontifical y catòlica*, publicada per primera vegada l'any 1573 a Salamanca (Roldan 1974).

11º, et etiam in eadem *Choronica* dicitur, et quod ab eo fuit conscripta suma nuncupata raimundina, divis Antonius de Florentia et Guinebardus, et alii idem testantur, et est verum et publica vox et fama.

[33]

9. ^I Ad nonum respondeo videtur mihi esse vera ut referunt aliqui scriptores agentes de ejus vita.

10. Ad decimum respondeo credens esse vera contenta in ipso articulo, ut ait frater Hernandus del Castillo in *Choronica* ejusdem ordinis, prima parte capite 17º, de Micael Llot et Salvadorus Pons in vita beati Raimundi Hieronimus [*espai en blanc*], in suis *Annalibus Aragoni* et sic adivi a multis, et est publica vox et fama.

11. Ad undecimum respondeo esse vera ut referunt autores, quos ego vidi scribens de vita beati Raimundi.

12. ^{II} Ad duodecimum respondeo esse vera ut ait supra dictus Hernandus, loco jam sitato, et Thomas Bossio in libro 7º, capite 1º *De signis Ecclesiae*, et est verum publica vox et fama.

13. Ad tertiumdecimum respondeo credens esse vera eut aiunt multi authores presentim frater Hieronimus, romanus choronista, ordinis Santi Agustini; et frater Joannes de Maireta, ordinis Sant Dominici; frater Micael Llot, ejusdem ordinis, in vita

32, v conscripta suma] conscripta (*ratllat* fuit) suma| **33, I** beati Raimundi Hieronimus] beati Raimundi (p. 32) Hieronimus

32, v Antonius de Florentia: Antoni Pierozzi (o Antonino de Florentia), fratre dominici nascut a Florència el 1389; fou nomenat arquebisbe d'aquesta mateixa ciutat el 1446. Autor de múltiples obres sobre teologia moral, entre ells diversos tractats sobre confessió (Lligadas 2005:75).

33, I Hieronimus [*espai en blanc*]: es refereix a l'historiador Jerónimo Zurita. Fou un dels historiadors més importants del panorama historiogràfic europeu durant el renaixement. Primer cronista oficial del Regne amb caràcter vitalici, nomenat un any després de les Corts de 1547, la seua obra més coneguda són els *Anales de la Corona de Aragón*, que s'esmenten en el passatge (DHC, 2003:1220-1222).

33, II Thomas Bossio: Tommaso Bosio, prevere, arquebisbe de Malta entre 1538 i 1539. És conegut per la seua obra *De signis Ecclesiae Dei*, en què reflexiona sobre els elements cabdals de la vertadera església catòlica (Noyes 2018).| **Joannes de Maireta:** Juan de Mariana, membre de la Companyia de Jesús, va impartir lliçons a Roma, Sicília i París, i posteriorment va tornar a Toledo, on va romandre fins la seua mort el 1623. És autor de múltiples obres com ara la *Historia de España*, la més destacada de la seua producció, i també *De rege et regis institutione* o el *Tratado y discurso sobre la moneda de vellón* (Beltrán 2002).

ipsis beati Raimundi; et magister Petrus Beutor, in sua *Choronica Hispanie*; et frater Hernandus del Castillo, ejusdem ordinis, in choronica suis ordinis, et Hieronimus Curita, choronista Aragonie regni, et est publica vox et fama.

14. ^{III} Ad quartumdecimum, quintumdecimum respondeo esse vera contenta in ipso articulo ut testantur inter alios Thomas Bossio, in libro supra sitato, in responsione ad articulum duodecimus; et frater Hernandus del Castillo, supra sitatus, loco et capite jam dicto; et frater Salvadorus Pons, allegens aliquos qui certo illud sciebant; et Micael Llot in Vita ipsius beati Raimundi, capite 10; item fatetur Petrus Antonius Beuter, sante theologie doctor, protonotarius apostolicus in *Chronica Generalis Hispanie*, 2a parte, capite 10°, agens de expugnatione et de vellatione in solarum majoricarum, et alii et est ita verum a pueritia mea, semper audivi a parentibus et majoribus meis et ab aliis, et est publica vox et fama.

[34]

16. ^I Ad sextumdecimum respondeo esse vera ut audivi a majoribus meis, et legi in variis libris et ut vidi depictum in altiri vetere ipsis beati Raimundi in coenobio beate Catherine Martiris hujus civitatis, et est verum publica vox et fama.

17. Ad septimumdecimum respondeo circa miracula que in vita et in morte operatus esset vera esse ut fatentur *Choronica Mundi*, loco jam citato, in articulo 8°, et divis Antonius Thomas Bossio, jam citati in articulo 12°, et frater Hernandus del Castillo, in alis locis jam nominatus, ad librum vero conscriptum seu, editum a reverendo fratre Nicolao de Aymeric, dico nunquam vidisse talem librum neque audisse aliquid de eo.

18. ^{II} Ad duodevicesimum respondeo credo esse vera contenta in dicto articulo et fateor me legise in opere edita a fratre Salvador Pons, ejusdem ordinis, scribentem de vita et miraculis docti beati Raimundi allegat varios scriptores fidedignos, et est verum

33, II Petrus Antonius Beuter] Petrus Antonius Beutor *Corregim d'acord amb el sentit* 34, I 16. Ad sextumdecimum] (p. 33) 16. Ad sextumdecimum] operatus esset] operatus ess(t *escrita sobre e*)t] Bossio, jam citati] Bossio, jam citat(*ratllat o*) i] 34, II Raimundi allegat] Raimundi (*ratllat de*) allegat

33, II Petrus Beutor: Pere Antoni Beuter, prevere valencià nascut als volts de 1490. Vinculat segurament a la cort virregnal, fou professor de l'Estudi General des de 1522, tot i que intermitentment, i predicador de la ciutat des de 1530. Inicialment els seus estudis es van centrar en la teologia però posteriorment va iniciar d'altres vinculats a la disciplina historiogràfica, àmbit a què pertany la seua obra més reconeguda, la *Història de València*, pensada per a conformar diversos volums (Beuter 1998:9-11).

et publica vox et fama; inter quos etiam frater Hernandus del Castillo, in loco supra citato, et frater Micael Llot, in Vita ipsius, et Hieronimus Curita, in sua *Chronica*, libro 3°, capite 94°.

[35]

19. ^I Ad unvigésimum, vigésimum, vigésimumprimum respondeo credens esse vera, ut legi in supradictis Pons et Castillo et a Micaelle Llot, in libro de Vita et miraculis et canonizationes beati Raimundi, et est publica vox et fama.

22. Ad vicesimumsecundum respondeo et credo esse vera contenta in dicto articulo, et legi in supra citatis authoribus qui ea miracula nominatim commemorant Thomas vero Bossio in libro 7°, capite 8°, *Designis Ecclesie*, ponit et affirmat multa miracula eaque gravissima absque numeratione a beato Raimundo operata fuisse nominum singulorum, et Michael Llot, in Vita beati Raimundi, capite 22°, 23°, 24°, 25° et 26° eidem testatur, et est verum et publica vox et fama.

23. ^{II} Ad vicesimumtertium respondeo esse vera predictum pallium beati Raimundi reperiri in conventu beate Catherine Martiris, in civitate Barcinone, quod cum ad multos infirmos deferatur a variis et a ferbissimis morbis curantur, mihi autem a maximo morbo oppresso octo annis nato propter devotionem patris mei, propter multa que audierat et legerat miracula ab eo operari a patribus ejusdem ordinis petit ut ferrent sanitatem quam primum recuperavi. Et sic est verum publica vox et fama.

24. Ad vicesimumquartum respondeo circa foramen quod reperitur in sepulcro beati Raymundi verum esse, quia vidi illud tetigi que circa vero miracula doloris capitis audivi a parentibus meis, et fere ad omnibus. Et sic est verum, et publica vox et fama.

25. ^{III} Ad vicesimumquintum respondeo quod est verum de epilico infra sepulcrum et de illo terram emanare, que multa operatur miracula multum que fuisse abstracta nunquam tamen defuisse que neque deficere. Et est verum, et publica vox et fama.

26. Ad vicesimumsextum respondeo quod est verum quia sic audivi et intellexi ab omnibus. Et est verum et publica vox et fama.

27. ^{IV} Ad vicesimumseptimum respondeo me talem miraculum non legisse nequem ab aliquo audivisse.

35, I qui ea miracula nominatim] qui ea mi(p. 34)racula nominatim] 34, II predictum pallium] predictum pa(lletra ratllada)llium] 34, IV 27. Ad vicesimumseptimum] (p. 35) 27. Ad vicesimumseptimum] miraculum non] miraculum (*ratllat no*) non

28. Ad vicesimumoctavum respondeo esse vera et fater me legisse un libro conscripto a fratre Hernando del Castillo, coronista ejusdem ordinis, et ego vidi in monasterio in quo habetur ejus corpus, in suo altari, celebrari officia divina die post Epiphania Domini Nostri Jesuchristi. Et est verum et publica vox et fama.

[36]

29. ⁱ Ad vicesimumnonum respondeo esse vera et testantur Hieronimus Curita, in *Chronica Hispanie*, libro 3°, capite 94, et frater Salvadorus Pons, frater Hernandus del Castillo, et frater Michael Llot, in Vita ipsius beati Raimundi et sic semper audivi. Et est publica vox et fama.

30. Ad tricesimum respondeo odierna die in ejus sepulcro multa reperiri hujusmodi dona, et adivi religiosis ipsius ordinis quod reperierunt aliquas scripturas antiquissimas que afirmant eo tempore multa ibi offerri in honorem ipsius beati Raimundi. Et sich, est verum et publica vox et fama.

ⁱⁱ Ad tricesimumprimum respondeo quod supra dicta et singula miracula et facta non solum dico esse vera quia audivi, ab aliquibus sed quem audivi a virio graibus fidedigniset quo [*espai en blanc*], in variis et magne memorie doctoribus videlicet fratre Salvadorus Pons, fratre Hernandus del Castillo, fratre Michaelle Llot, Hieronimus Curita et Beuter, choronistis hispanie, quod afirmant ipsos scire per sinodum Tarraconensem, per petitiones datas pro parte Regum Aragonum, patrum conscriptum Barcinontium, deputatorum Catholonie et religionis ipsius, et per aliquas scripturas autenticas, inventas, archivis et precipue in curie Minerve Rome est processus jam iseptus tempore aliorum pontificum, et per aliquas facultates et licenciass concessas ab aliquibus pontificibus. Et sic, est verum et publica vox et fama, et etiam fatentur dicti Curita et Beuter ab aliis aquioribus accepisse.

32. ⁱⁱⁱ Ad tricesimumsecundum respondeo credo multa et varia nunc ab cooperari miracula ut audivi a religiosis ejudem ordinis, et non solum ab is sed, etiam a multis variis que fidedignis personis et etiam operatus, est in hoc casu mater mea, peperit filium eiusque nomen divi Hieronimi impositum fuit, qui non ita vera et integra valetudine utevatur postea peperit tres secundum tempus naturale, qui abierunt ad plures et videntes parentes mei onnes tres vitam cum mortem commutasse, promisserunt beato Raimundo,

quod si aliquem pareret illum beati Raimundi inter alia impossum fuit, et sic divina gratia vixi et nunc vivo et verum.

33. ^{IV} Ad tricesimumtertium respondeo predicta omnia et singula vera esse et ut vera haberi ut supra dixi et reperiri in supra citatis authoribus, et est verum et publica vox et fama.

Memoria seu catalogus authorum qui citantur in his responsio: 1. Divis Antonius de Florentia; 2. *Chronica mundi*; 3. Frater Joannes Pineda; 4. Frater Hieronimus Romanus; 5. Petrus Antonius Beuter; 6. Hieronimus Curita; 7. Frater Micael Llot; 8. Frater Joanes de Marieta; 9. Thomas Bossio; 10. Genebrardus; 11. Frater Herdinandus del Castillo; 12. Frater Salvadorius Pons; 13. Gonzales de Yllescas.

[37] ^I I feta la sobreescrita testificació me n'aní juntament davant del senyor arcabisbe, lo qual me digué (després de haver-li feta relació los notaris de ma testificació) si stave y perseverave en lo que avie testificat, i responent que sí me digué me'n podia anar.

^{II} Dimars, a 2 de abril de dit any, anaren lo després de dinar a Santa Catherina los senyors acabisbe de Tarragona y bisbes de Barcelona y Vic, juntament ab lo procurador fiscal de dita causa; y los sobredits notaris y feren designació de la capella, sepultura, retaule y presentalles del dit sant Ramon, y de una pedra que stà en lo claustro alt qu'i ba al cor de dita yglésia, ahont stà sculpida la vinguda que dit senyor feu de Mallorca a Barcelona sobre la capa; y tot o feren continuar en prozès per dits notariis.

[38] ^I Dijous de la semana de Pasió, a 4 de abril de dit any, obriren la sepultura de sant Ramon de Peñafort, so és que dos o tres dias abans lo senyor arcabisbe convidà per a dit die al senyor don Anrrich de Cardona, governador de Cathaluña, y als consellers de Barcelona y diputats y oydors de comptes, y als inquisidors, pregant a tots fosen servits de ascistir en dit acte per a fer testimoni del que veurien y de la manera que trobarien lo cos de dit sant. ^{II} Los ynquisidors no y vingueren per no tenir ells lloch davant los consellers, però los altres dos tribunals vingueren; so és que lo sobredit dia, a las 3 hores després de dinar, stant ja tota

36, IV Marieta; 9. Thomas Bossio] Marieta; 9. (p. 37) Thomas Bossio| **37, I** feta la sobreescrita] feta lo sobreescrita *Corregim d'acord amb el sentit*| **38, I** consellers de Barcelona] conseller de Barcelona *Corregim d'acord amb el sentit*| manera que] manera (p. 38) que| **38, II** consistorialment] concist (*ratllat eri*) orialment

38, I Anrrich de Cardona: Enric de Cardona i d'Erill, fill del governador del Principat, Pere de Cardona i Requesens. Fou portaveu del lloctinent general del Principat, marit de Violant de Centelles (Simon 1991: 126; DGC, v. III, p. 974).

la yglésia de Santa Catherina plena de gent, arribaren los diputats conscistorialment y posaren-se dins del cor, baix de dita yglésia, a la part esquerra. Y al cap de mitja ora arribaren los consellers, los quals després de haver feta oració a l'altar major se n'anaren a la capella de sant Ramon, ahont avien fet fer los frares un catafal gran que venia sobre la ara de l'altar, devant de la sepultura de dit sant, y posant-se a la part dreta. Y després vingueren los diputats que eren restats al cor y se posaren en dit catafal a la part esquerra; y tots (consellers y diputats) staven de peus per ser lo catafal petit y la gent que y tenie d'estar.

[39] ^I Y després de haver stat molt bon rato d'esta manera, vingué Jaume Alòs, procurador fiscal, de part del governador y jutges de la Audiència, los quals staven ajuntats en casa del governador, dient que ells volien venir però abans volien saber ahont los darien lloch, ^{II} a la qual enbaxada respongué mestre Miquel Joan Bastida, ciutadà, conseller en cap, dient que si lo senyor governador volie venir li darien lo lloch acostumat (que és a la mà dreta del conseller en cap) y que los de la Audiència allà ahont podrien, y que no pensasen ells preseir de ninguna manera a ningú dels consellers, la qual resposta fou tornada al governador y jutges.

[40] ^I Y al cap de una altra estona vingué per lo mateix efecte als consellers, de part del governador, don Plegamans de Marimon, de l'àbit de Santiago, y fent la mateixa demanda li fou respost lo mateix que a Jaume Alòs; y vist per los del Consell que no eren poguts eixir ab lo que pretenien se'n tornaren cada hu en sas casas.

^{II} Mentre stes coses pasaven eren arribats a la sagristia de dita yglésia los senyors don Juan Terès, arcabisbe de Tarragona; don Juan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona; don Pedro Jaime, bisbe de Vich, als quals estave comenat lo negosi del procés de sant Ramon. Y vingueren en companyia sua, per trobar-se en la present ciutat, don Fransesch Robuster y Sala, bisbe de Elna, y don Lluís Sans, primer bisbe de Solsona, ab alguns canonges y cavallers, ^{III} als quals los senyors consellers feren enbaxada dos o tres voltas, y també los diputats, suplicant-los fosen servits de eixir a obrir la sepultura perquè ells se cansaven d'estar de peus, als quals respongué sempre lo senyor arcabisbe dient que ells anirien sempre que

39, II los de la Audiència] los de (p. 39) la Audiencia| 40, I en sas casas] en (*interlineat* sas) casas

39, I Jaume Alòs: Jaume Alòs Colom, donzell de Barcelona, prior de Santa Ana l'any 1592 i batlle general de Barcelona el 1601 (MNA, v. VI, p. 517; v. VII, p. 304).

39, II Miquel Joan Bastida: ciutadà honrat i conseller en cap de la ciutat comtal l'any 1596, d'acord amb les indicacions de l'autor del dietari (LdS, v. II, p. 302; MNA, v. VI, p. 535).

40, I Plegamans de Marimon: senyor de Sant Marçal, la Cerdanyola i del llinatge dels Plegamans (DGC, v. III, p. 166).

starien avinguts ab lo governador y Consell, perquè no volie que stant-se fent un acte de tanta importància stiguesen ells ab qüestions. Y així, envers las cinch ores de la tarde saberen que los del Consell se n'eren anats de casa del governador.

[41] ^I Ysqueren de la sagristia portant lo senyor arcabisbe la Creu alta devant de ell, acompanyat dels sobredits bisbes, vestits ab las vestiduras ordinàries que aporten quant ixen de casa. Y pujats que foren en lo catafal sobredit de la capella de san Ramon, feren oració al dit senyor; després lo senyor arcabisbe prengué una scàrpera y pasà-la per la fesa de la sepultura, com si ell la tingués de obrir, y feta sta serimònia mestre Monserrat Santacana, mestre de cases, ab sos fills y nebots alçaren la pedra de la sepultura ab unas corrioles que avien posat a la cuberta de la capella. Y dins de la sepultura de pedra stave una caixa gran de fusta ahont stave la ossa de dit sant, la qual obrí mestre Miquel Sobre, fuster, y trovaren dins de ella la sobredita ossa a la un cap embolicada ab un drap de lli. ^{II} Y després de haver apartat lo drap, se posà lo senyor arcabisbe una stola de vellut carmesí, y mentrestant los frares digueren una antíphona y verset del sant y lo arcabisbe digué la oració. Y, després, prengué una tovallola en las mans y ab molta reverència prengué lo cap del sant y lo amostrà al poble, després de haver-lo adorat ell y los bisbes; y lo mateix feu de tots los altres ossos perquè stave tota la osa de per si. ^{III} Y estaven allí per designar los osos mestre Pera Benet Soler, doctor en Medecina, y mestre [*espai en blanc*], barber; la qual designació y visura fou continuat en procés per los sobredits notaris que staven allí presents. La qual cosa feta, tornaren a posar la osa de la manera que la havien trobada y tancaren la caixa y tomba, y després lo arcabisbe y bisbes se'n tornaren a la sagristia ab la forma que eren vinguts, y d'equí a ses cases, y lo mateix feren los consellers y diputats.

[42] ^I Y després, lo dilluns propvinent, que contàvem a 8 de abril de dit any, se'n tornaren lo arcabisbe de Tarragona y bisbe de Vich a ses cases, que per ser la Setmana Santa y tenir

40, III ores de la tarde] ores (p. 40) de la tarde| 41, I després lo senyor arcabisbe] després després lo senyor arcabisbe| 41, III los osos mestre] los (p. 41) osos mestre| los consellers y diputats] los conseller y diputats *Corregim l'error de concordança*

41, I scàrpera: és a dir, «escarpra» o «escarpre».| **Miquel Sobre**: Miquel Sobre o Sobra, segons el MNA (v. VI, p. 559), del qual l'única informació que hem pogut documentar és el seu ofici, el de fuster, com inidica Vila en aquest capítol.

41, III **Pera Benet Soler**: Pere Benet Soler, doctor en Medicina, va assistir a l'acte d'exhumació de Sant Ramon de Penyafort en qualitat d'expert, segons el MNA (v. VII, p. 560). El 1597 va ser conseller segon i extret per al càrrec d'encarregat de les baronies i el 1599 va ostentar el càrrec de conseller en cap (MNA, v. VI, p. 589;599; v. VII, p. 162).| **mestre [*espai en blanc*], barber**: a més de l'ofici d'aïtar barbes, el DCVB documenta com els barbers antigament practicaven cirurgies menors. Entenem, per tant, perquè apareix acompanyant ací el doctor en Medicina.

de residir en sas yglésias (per rahó de la benedicció dels olis) no pogueren clóurer lo procés fins a després que tornaren per a dit efecte, so és lo sobredit bisbe de Vich vingué a 27 de juliol de dit any, y lo arcabisbe lo primer de agost. ⁱⁱ Y després que dit procés fou clos lo firmaren lo arcabisbe de Tarragona y bisbe de Barcelona y Vich ja dalt anomenats i lo enviaren a Roma. Nostre Senyor sia servit tinga tan von succés com tots desitjam.

[1] ⁱ **Capítol I: de la entrada del duch de Maceda per virrey de Catalunya**

ⁱⁱ Dimars, a 14 de agost de 1596, a cinch ores després de dinar, entrà en la present ciutat de Barcelona don Bernardino de Càrdenes, duch de Maçeda, per virrey de Catalunya, lo qual ja ere stat tres anys president en lo dit Principat (però lo gener pasat se n'ere tornat en Castella ab llisència del senyor rey). Y per star las cosas de Franza y Inglaterra tant somogudes (com sta vist en los capítols passats), vingué ab privilegi nou fins tingués enbarcació per a Cisília, per lo qual càrrech stava ja proveit.

ⁱⁱⁱ No pos assí lo modo que la present ciutat té en rèbrer los presidents perquè en lo capítol que tractaré de la entrada del duch de Feria per virrei o posaré llargament, y servirà aquell capítol per aquest y tots los altres que tractaran de entrades de virreys si ja no s'i innova alguna cosa.

^{i, ii} després de dinar] despres de (p. 42) dinar

^{1, i} **duch de Maceda:** Bernardino de Càrdenes i Portugal, III duc de Maqueda i marquès d'Elx, fou virrei de Catalunya entre 1592 i 1596 i virrei de Sicília entre 1596 i 1601, any de la seua mort (Reglà 1956:109-110).

^{1, ii} **rey:** és a dir, Felip I d'Aragó, II de Castella. | **los capítols passats:** aquests capítols no estan copiats en el manuscrit B-100, com expliquem a l'epígraf «Les altres mans» de l'estudi que precedeix la present edició.

^{1, iii} **duch de Feria:** Lorenzo Suárez de Figueroa va ser nomenat virrei de Catalunya l'any 1596 per Felip I i ratificat el 1598 per Felip II fins a la seua destitució el 1602 (Reglà 1956:121-123) | **o posaré llargament:** descriu l'entrada dels virreis en el capítol intitulat «Capítol 23: en lo qual se posa com lo duc de Feria fou provehit per virrey de Catalunya» de les notícies de 1596.

[1] ¹ **Capítol com cinch monges isqueren del monestir dels Àngels per anar a fundar casa en Vich**

ⁱⁱ Dijous, a 22 de agost de dit any, a les 10 ores de mitgdia, isqueren del monestir de Nostra Senyora dels Àngels de la present ciutat, en lo qual stan monges de l'orde de Sant Domingo, las quals eren sor Beatris de Josa (que ja ere estada priora en lo present monestir), sor Elena Fàbregues, sor Elena Ardèvol (totes monges velnegrades), y sor Maria Cardona y sor Eugènia Cardona, nebotas de sor Beatris de Josa (que encara no eren velnegrades) per anar a Vich a fundar un monestir de monges del mateix ordre, lo qual se intitula Santa Clara de las Dominicas, que abans ere de monges franciscas.

[2] ¹ Isqueren (com dit és) dels Àngels ab uns vels negres devant la cara y ab un [*espai en blanc*] que la una de ellas aportave devant, i·s posaren ab uns cotxos acompanyades de algunas senyoras, deutes sues, y de cavallers y altrás persones, també deutes seus, y de un conseller de Vich y capellans que eren vinguts de part del bisbe, y altres persones honrades. Y de aquí anaren a Santa Elisabet a visitar aquelles monges y després se n'anaren a dinar a Monticion; y en haver dinat se n'anaren a visitar las monges de las Gerònimes, y de aquí a Vallonzella y a dormir a Pedralvas. ⁱⁱ Y de aquí anaren a Monzerrat, a cavall ab sillons (perquè fins a Padralbes eren anades ab cotxos) y senpre per lo camí anave una de ellas ab lo [*espai en blanc*] alt, y com staven per las viles y llochs procesionalment; y així arribaren a Vich. Y lo dia que y entraren se n'anaren ab la mateixa serimònia a la Seu, ahont les isqué a rèbrer tot lo clero ab la Creu alta y lo bisbe posat de pontifical (lo qual ere lo molt il·lustre y reverendíssim senyor don Pedro Jaime), que·ls digué la misa cantada i·ls donà a combregar.

1, ii Àngels] Age (ls *corregit sobre n?*) *Corregim d'acord amb el sentit* | fundar un monestir] fundar un mones (p. 43) tir

1, i casa en Vich: d'acord amb Junyent (1980:189-190): «es posà la primera pedra del nou [monestir] el 14 de setembre de 1590 en un terreny situat enfront del portal de Manlleu. Les obres de l'església [...] que les monges dominicanes del convent dels Àngels de Barcelona vingueren a ocupar per l'agost del 1596», per tal d'instituir un monestir de monges dominicanes després de l'extinció de les de Santa Margarida i les poques monges dels altres monestirs diocesans.

1, ii Beatris de Josa: Beatriu de Josa, germana de Bernat de Josa, bisbe de Vic entre 1574 i 1575, germana clarissa del monestir dels Àngels de Barcelona (Zaragoza 2004:363).| No ha estat possible documentar els personatges de sor **Elena Fabregues**, sor **Elena Ardèvol** (totes monges velnegrades), y sor **Maria Cardona** y sor **Eugènia Cardona**.

2, i Monticion: monestir de Santa Maria de Montsió de Barcelona, fundat en el segle XIII per Maria d'Aragó, filla de Jaume II. El cenovi estava situat al carrer Montsió des de 1423 i fins a la desamortització de 1835 (Vallejo i Escamilla 2008:80).

ⁱⁱⁱ Y dita la missa, les aportaren en lo sobredit monestir de Santa Clara processionalment, ab lo Sant Sacrament; lo qual, arribats que forenen la dita yglésia, lo posaren al sacrari, y dites las oracions que en semblants ocasions se acostumen dir. Lo bisbe elegí per priora a la sor Beatris de Josa (per star subordinades a ell) y li donà las claus de dit monestir, tancant-les de dins, ahont resten ab perpètua clausura. Nostre Senyor les fase unas grans santes i·ls do la sua santa gràcia. Amén.

[1a] ⁱ Capítol del dany que feu la mar a la muralla de Sant Francech

ⁱⁱ Dilluns, a 14 de octubre de dit any, en la nit feu tan gran maror, per causa de la gran pluja que tota la nit avie feta, que enterrocà un tros de la muralla que stà de davant de Sant Francech, ahont bat lo mar molt més que no acostumave en altro temps per causa que lo moll que·s tornà a redificar en lo any 1590 avia feta acostar lo mar en aqueixa part (ahont en altre temps stave molt lluny), y alluñar-la a la part de llevant que ere. ⁱⁱⁱ En lo any 1577 o 1578 poch més o manco, tingueren de fer gran reparo per a poder fer dit baluart per star la mar junt a ell, y així van posant pedra de reparo devant de la dita muralla de Sant Francech, las quals trauen de la pedrera que han feta per a fer lo moll (la qual pedrera stà devant de Sant Bertran, a Monjoit). Vas tractant que devant de la Draçana se fasa altra punta de reparo dins mar, conforme la que stà devant del baluart de mitgjorn, perquè de altra manera diuen perillera molt tota aqueixa muralla y lo monestir de San Francech y totes les cases marítimes.

[1b] ⁱ Capítol 16: de una oració que·s feu en lo Estudi General lo dia de sant Lluch de l'any 1596

ⁱⁱ Divendres, a 18 de ocubre de dit any, dia de sant Lluch, en lo qual dia se acostuma de fer solemne ofici en lo Estudi General de la present ciutat, y en lloch de sermó se diu una oració en llatí per alguna persona docta. Volguerem los concellers que lo present any la fes

2, **iii** arribats que foren] arribats (p. 44) que foren] **1a, i** dany que feu] any que feu *Corregim d'acord amb el sentit*| **1a, iii** junt a ell] junta a ell *Corregim d'acord amb el sentit*| baluart de mitgjorn] baluart de (p. 45) mitgjorn] lo monestir de San Fransesch] lo monestir de San Francech *Corregim d'acord amb el sentit*| **1b, ii** per alguna persona docta] y alguna persona docta *Corregim l'error de còpia que confon l'abreviatura de la preposició per per la conjunció y*

1a, iii Sant Bertran: Sant Bertran de Montjuïc estava situada en el puig de Montjuïc, tocant a les pedreres (Domínguez 2014:230). | **Monjoit:** és a dir, «Montjuïc».

un ciutadà genovès anomenat Nicolau Spinola, que s trobava en la present ciutat, home docte particularment en lletres humanes. Y fou la oració *De laudibus Barcinone*, y axí, per tractar ella d'esta matèria (a la qual estich yo molt affectat), com també per ser genovès lo que la feu (gent que altre temps acostumaven ser enemichs nostros), me ha aparegut posarla en lo present dietari, la qual és del thenor següent:

[2] ^I *Oratio de laudibus principatus Cathalonie et Barcinonentium, die sancti Luce, in aula magna universitatis a Nicolao Spinola, jureconsulto, patricio, genuensi publice habita, anno 1596*

^{II} Alma parens, tu nos custodi et numine sancto affer opem Spinole diva benigna tuo.

Quicumque, ex hoc amplissimo atque Augustissimo, loco clarorum ac illustrium virorum laudes celebrandas suscipiunt patres, patrie vigilantissime, rector dignissime heroes, equites que nobilissimi sacre pagine luminaria, magna civitatis oracula Asculapii Apollinis que filii auditores quot adestis, cujuscumque ordinis ornatissimi humanissimique, hi solemne hoc argumentum mirificis laudibus ut onestum acpiam et illorum preclarissimis virtutibus, debitum efferre solent, ut neque ulla ratione inauditum atque invisum videri possit, si in hoc omnes nervos omnes animi cogitationes, omnia denique studia intendat tanquam de his rebus verba facturi ut, et si sese nihil ingenio neque usu palam posse profiteatur his tamen ducibus et tanquam signiferis incitati ad dicendum convosetur ut nihil sit tam difficile, nihil tam durum, nihil tam arduum, nihil tam formidabile quod non facile molle planum atque expeditissimum futurum sperent.

^{III} Ja promunere, mihi hesternis diebus mandato accidit ut, et si propter loci amplitudinem rerum gravitatem et dignitatem, ab hoc extemporaneo decedi genere abstinere debuissem tum qui a itineri accinctus genuam dulcem patriam, peto veleo maxime quia curarum mole et pondere pressus hac atque illac trahor summe tamen

1b, II d'esta matèria] d'esta (*ratllat* manera) matèria| **2, II** dignissime heroes] dignissime (p. 46) heroes| quot adestis] quot quot adestis *Eliminem la repetició del mot*

1b, II Nicolau Spinola: no ha estat possible documentar aquest personatge.| *De laudibus Barcinone:* es refereix a la *Oratio de laudibus principatus Cataloniae et Barcinonensium habita a se in aula magna Universitatis anno MDXCVI.*

laudi. Mihi esse duco, cum honoris fame nominis que periculo potius decertare quam tantis viris, quorum maxima apud me est autoritas de esse et amici officium omnino pretermisisse ad deservisse videri Phocio, ille atheniensis interrogatus, cur frequentius quam ceteri suggestus ascenderetis repondisse fertur diis sacra facit, qui amicis presto est.

[3]

^I Cicero, romane eloquentie pater, solem e mundo tollunt qui amicitiam tollunt. Tante ergo corone suavi aura fretus vel vetis dato ut felitiori navigationis cursu ciimba ingenioli mei (est enim mihi magnum equem arandum) portum atingat.

^{II} Si quid unquam et graviter et diserte ab iis quibus a sapientie studio se philosophos modestiore atque minus invidiose nomine vocari volere, pronunciatum est, tum illud Marcus Ciceronis, in cuius ore non imago ulla umbratillis sed solidum et pene vivar, quoddam eloquentie corpus enituit dictum summe. Omnibus et gravitati et concinnitatis nomine esse admiratio non debet nihil virtute admirabilis, nihil quod magis illiciat ad diligendum quippe cum propter virtutem et provitatem etiam; eos quos nunquam vidimus diligamus omnia que studio et officio, ultro prosequamur naturem, siquidem digitis in humanis pectoribus insculptum, atque endelebile vestigio impresum est, ut saltem taciti si non reipsa prelaris viris quique virtutis sue magnifica, et per ampla erexerunt trophea faevamus. Atque si liberaliis officio nostro fungi velimus aperta quam piam favoris significatione propitia que acclamatione gratulemur.

^{III} Ea est enim virtutis maxima vis ut primum omnes, in sui admirationem rapiat dein sibi concilet, ac postremo coli observari que faciat id senserunt veteres poete dum, in contemplatione verum naturalium, quando de ortu acinteritur de Empedoclea, ille discordia de qua aliis in numeris disputant, honorem victoriae filium ac reverentie maritum esse volunt quod virtutis assidetus comes honor esse, leat hinc tot sapientissimorum, probatissimorum ac eruditissimorum hominum, ab orbe condito phalanges, note horum memoria necdum interiti, post tantam humanis generis vastitatem, post tot morborum agminaque ex pixide illa Pandore certatim, ut est apud Hesiodum provolarunt, post tot quocum que terrarum colonias translatas urbes

3, II Si quid unquam] (p. 47) Si quid unquam| 3, III Empedoclea ille] empedoclea ille *Corregim d'acord amb el sentit*| assidetus comes] assidetu(s *corregit sobre r*) come(s *corregit sobre r*)

florentissimas, deletas regna opulentissima ac celeberrima eversa quasidium homines erunt sacro santa exit.

[4]

^I Illorum memoria idque solvis virtutis commendatione si Cicero multis in locis disserit virtutem quidam esse se ipsa contentam nullius, que a Deo presidio indigere eandemque veram gloriam, non aliter quam umbram corpus consequi esse, enim hanc de genere cordili, que fugientem ultro consequatur, que quidem virtus, ut rem a sui primordio exordiamur nostri authorem generis Adamum ac sobolem piissimam immortalitatem donavit, het ad Enoc, Noe, habrahami patriarcharum, quoque omnium imitationem nos invitat. Et ab centes venerari cogitat, quis tui meminisset regie psalta Deo, dilecte rex, si virtutum temperantie sapientie, prudentie, patientie que expers ficises, quis regiam tuam magnifitentiam creci, mide que gazas superantes opes, o Solomon, nunc extoleret si non incomparibili sapientia a Deo efectus fuises ornatisimus.

[5]

^I Alexandri, nomen an esset orbi notissimus, si in glorius ac abjectus regnum suum administrasset, si humanitatem constantiam animi magnitudinem, continentiam reliquas, que virtutes quibus supra alios enituit, quam notissimus omnibus esse nolvisset una cum Themistocle, Phocione, Solone, Aristide Tucidide, Demosthene, Alciviade, Socrate, Platone, ac aliis athenarum proceribus vita et memoria intercidissent, si non recte factis ac prudenter dictis ab oblivione se tutati essent Licurgus, Agesilaum, Leonidem, Agasiclem, Archidamum, Agidem plures que Spartiates propugnatores acerrimos Pelopidam, Epaminondam, Anfionem, Orpheum, Thimocleonem, quenam resalia immortalitati consecravit parco barbarorum nominibus quorum natale, solum Tagus aut Ganges, Tigris aut Flauus, alluit ister.

^{II} Ad Italos, nunquam satis laudatis, venio tot Brutos, Manilios, Torquatos, Corvinos, Curios, Horatios, Scevolas, Metellos, Paulos, Gracos, Cicerones, Pompilios, Scauros, Scipiones et quos prius forte numeratos oportuit Favios, Catulos an non bellica gloria extulit aut disciplina militaris erexit, aut simul velleris, domique preclare administrata illustrarunt, aut verum, divinarum, humanarum que cognitio, que

4, I memoria idque solvis] memoria idque (p. 48) solvis| 5, I Demosthene] Demosth(*lletra* ratllada) ene| Spartiates] spartsi(*lletra* ratllada) e| acerrimos] acerrim (o *corregit sobre* ?)| Thimocleonem] Thimoleonem| 5, II forte numeratos] forte numera(p. 49) tos

sapientiam bona so forum pars nominat comendavit aut artium, preclarissimarum notitia aut eloquentie violentia admirabilis efecit.

[6]

^I An non pronuminibus habiti sunt qui methafisica ingeniy humani captum exedentia, sola humanitate sui contenta in cavernis et opeluncis vitam compsuntserunt, quique exteras nationes ultimas, que provincias hujus amore flagrantis adire. Pithagoras ille samius ad illam oram calabrie que hodie magna Grecia appellatur, Plato ad Architam, Tarentium, Democritus et Apollonius, Tianeus ad illos Caucasos montes, ad sauromatas garamantes et iindos ultra Mauritaniam, Tingitanam ipsosque atipodas, ad quos neque romana virtus neque velle priscorum litere, prius penetrarant ut Hicaram illum in solio et trono sedentem et docentem audirent.

^{II} O discendi cupiditas, quid non mortalia pectora cogis, ubi semel generosa ingenia occupasti Socrates, ille communi grecie decreto sapientissimus appellatus, et qui se hoc unum scire quod nihil sciret dicebat, lecto decumbens morti proximus, cum discipulos disputantes, audiret erecto ut potuit capite premens altum corde dolorem ultima que suspiria trahens cia, inquit altius hei mihi nunc morior, cum dicere, incipio magna hac viri barcinonences videntur, que eo longe minora sunt, cum de omnibus philosophis, poetis, oratioribus dicibus regibus, imperatoribus, verissime cum domino Augustino Bonarum, literarum, patre hereticorum, malleo christiane religionis propugnatore acerrimo, que defensore dicere posumus o cesares, o reges, o imperatores qui una cum tot philosophis; et Aristotele, cruciamini ubi stis et laudamini, ubi non stis audite, adite mayora et cordi figite.

[7]

^I Rex Jacobus, Maioricam et Valentiam subegit rex Petrus, Sciciliam, a Gallorum furore, tetraque tiranide liberavit Jacobus, cognomento Pacificus. Petrus Alfonsi, tertii filius hoc ordine glorie, eleti ille imperatorum fortissimus et oratorum eloquentissimus magnanimitate, Alexander, castra locando pirehus, cum stando Fabius conscreando manus Marcellus. Ille inquam Alfonsus Quartus fama super ethera notus, numquam satis laudatus spoliis conustus opinis triumphis clarus necopolim suo, adiecit imperio

5, II comendavit aut] comendavit a (*interlineat u*)| 6, I Caucasos] Caucaos *Corregim d'acord amb el sentit*/ garamantes] garaman (*interlineat t*)es| iindos ultra mauritaniam] iindos ustra mauritaniam *Corregim d'acord amb el sentit*/ 6, II dicere, incipio] dicere, nicipio *Corregim d'acord amb el sentit*| una cum tot philosophis] una (p. 50) cum tot philosophis

Ferdinandus occidentis terror Granatam, Navarram, Oran et Algerium adeptus est. Gotofredus Pilosus comes barcinonis Raimundus vere rarus mundo, ille inquam Berengarii, filius senior cognominatus, omnes alios longo post se reliquere intervallo, sertius que Raimundus Berengarius qui pro imperatrice Gemmanie Friderici Aenobarbi uxore monomachiam fortiter feliciter, que suscepto solo prostratis accusatoribus.

ⁱⁱ Quartus que Raimundus Berengarius, Derthusam et Ilerdam, Aragonensium, que regnum Cathalonie Principatui mitio pacis federe felicissime conjunxit. Hec vere magna hec in lustria et pleclara facinora sicum ceteris totius Europe orbis, que terrarum regibus conferantus, cum num tum varietate, ac ipso victoriarum pondere portus antecedunt, tanto que cesares illi inferiores quanto cristianorum religio, gentilitati anteferenda est nec mirum nam ut ait venissimus ille firicorum princeps:

ⁱⁱⁱ Fortes creantur Fortibus

Est in juvenis est in equis patrum

virtus nec inbellem feroces

progenerant aquile columbam

Auribus percipite mitentique, ora tenentes obstupecite.

[8]

ⁱ Hac est illa ferancissima fecunda facundaque bello, paceque clarorum virorum mater, illa in quam vestra Barcino vel ab Hercule con dita ut aliquibus placuit asserere, vel a cultu Jovis Herculea apellata, summum maximum que in Citeriori Hispania fuisse traditur marti numen, ex radorum ornatu solem, interpretatum nomine que Jovem et Herculem et delubrum in agro setabitano.

ⁱⁱ Vel ab Amilcare Barca penorum, duce invictissimo, penienim Cartaginem in agro spartario exploratam finis portus oportunitate construxere exile, prius opidum a Teucro positum barcineque in agro lelatano, apellata fainicia, barcina per unibersam Africam, clarissimus imperatoribus excellens vella barce, antiquissima urba libie aut barcilo urbe Clarice, quam Pomponius Mella augustitem poribus juxta flumen rubricatum collocavit pluni. Vero secundi etate coloniam fuisse Faventiam cognominatam, iusque italicum sub Divo Alexandro habuisse responso, Ulpiani jure

7, II venissimus ille] venissinus ille *Corregim d'acord amb el sentit* | 7, III creantur] creant (u *corregit sobre e?*) tur] aquile] alquile *Corregim d'acord amb el sentit* | 8, I Barcino vel] Barcino vel (p. 51) | vel a cultu Jovis] vela a cultu Jovis *Corregim d'acord amb el sentit*

consulti ostenditur. Diocletiano, autem imperante suburbis aucta traditur Divi Constantini ,principatu valde opulenta et ipse, quod de Homero ille civitates se iactare posit Smirna, ni quam colofon Salamina, Chios, Rhodus, Corintus pulcra que Cirene, Cetera que celeberrime Grecie urbes, Homerum cum suum penerosa contentione conclamantes.

[9]

¹ Hime 1. Licinius sencudus 3 Licinius jura barcinonenses uterque tamen diverso tempore consul. Consul Publius Melisus, qui ob constanter fortiter que defensas causas statuam in foro Barcinoni meruit et quatervir ejusdem urbis creatus est.

Calvisio Paulino, omnibus honoribus, summa cum laudem perfuncto, statua posita est curante Sergia Fluvimilla, rarissimi exempli femina, neque minus nobilitate monumento clari adolescentis spuri Ponponii magistris quitum, qui sub Afranio menuit his veris.

ⁱⁱ Bello Sertoriano suscepto vulnere a Calagurritano hicia quem ex templo fodi acquirenda valetudinis causa Barquinonem, petii Aesculapio vota vovi templum vel fieret ingrato statui morte. Inmatura me intercipiente valetudine et aura adolecentem, miserabiliter destitutum vides, quod Ciriacus Anconitanus epigrammatum diligentissimus, per orbem collector ab ervit.

ⁱⁱⁱ Sub Theodocio claruit Lucius Dexter, historiarum scriptor prefectus pretorio, cui divi Hieronimus libellum De christianis illustribus dicavit antistes insignes olim habiti sunt Lucius, victor Aticus Alexander Theotitus et mor sub Theodosio superiore pacianus, cujus ea ad huc colitur vir ut ait Hieronimus castigata eloquentia illustris.

[10]

¹ Nequem minus celebres extitere san Raimundus de Peñafort, Ugo cardinalis san Narcisus, san Oto, san Harmangandus, papa Damasus in oppido Cathalonie natus, cui est nomen Argileges, juxta oppidum vocatum Beisoldunum in agro empuritano, Joseph et David chimchi, Raymundus Lullius, Judas que Gerundensis toto terranum orbem notissimi.

9, II causa Barquinonem] causa (p. 52) Barquinonem] vel fieret] vefieret *Corregim d'acord amb el sentit*/ **10, I** vocatum Beisoldunum] vocatum eisoldunum *Corregim d'acord amb el sentit*

9, I quatervir: llegim «quatervir» o «quattuorvirate» en llatí clàssic, membre d'un consell de quatre conformat per quatre persones.

ⁱⁱ Ornavit et superiora tempora antistes olim Pius, cujus prenisigni exemple consul Paulinus, aquitanicus sagris in hac urbe mitiatus ad pontificatum nolanum assumptus est, cujus epistole extant ad Licinium poetam Aureli Augustini, ac unum religionis et humanitates plene. Ascutores etiam usque ad mortem habuit sacrosancta religionis Eulaliam, virginem Barcinonencem, de sarriano, et cucufatam araben et venam diocletiani temporibus.

[11]

ⁱ Dies me deficeret si alia antiquissima et verissima in medium offerre conaret que a Hieronimo Paulo, canonico iureconsulto excellentis libello barcino inscripto mihi, que a Monserrato Palomeres, regiarum rationum coadjutore de literis benemerito, et numismatum curiosissimo indignatore amice osteso, ac a Francisco Calça, equite illustrique poeta originis Cathalonie scriptore, acutissimo posteritati consecrata sunt.

ⁱⁱ Qui igitur laudes principatus Cathalonie, tante que urbis fama, super cetera note dicendo se pro dignitate equare, posse confidat is et iniquus verum stimator, qui puter parum esse Barcinone, et in hoc augustissimo doctissimorum theatro discere habeat enim oportet pectus optimis diciplinis excultum habeat, accionem cum pronunciacione, et eaque in exelenti rhetore requiruntur vel certe nihilo plus agat, ut dicit comicus, quam si det operam ut cum ratione insaniat. Nam et soli, lucem, mari, aquam addere Athenas cocodrillos, Aegiptum deferre idem que pulsantes litora fluctus. Et libicus [?] comprehendere tentat arenas.

[12]

ⁱ Tantus etenim maximarum rerum cumulus, tanta copia sese offert et unde initium dicendi sumam, plane ignorem omnia enim sunt prestantissima omnia pro latu dignissima, omnia certatim succurrunt mihi et in mentem veniunt, quasi recensere volvero. Ante diem clauso componet vesper Olimpo.

ⁱⁱ Imitabor igitur Thimantem illum pictorem exelentissimum, qui quod penicillo pingere non potuit velo contexit, vel rectius et preclarius Apellem, cui cum in exigna tabula ingens hominum multitudo exprimenda, esset non nillorum tantum vultus, adque ora multorum summa copia ostendit, aliorum vero totum reliquum corpus abscondit sic

10, ii Aureli Augustini] Aureli Augustine *Corregim d'acord amb el sentit*| 11, i canonico iureconsulto] canonico iurecons *Esmenem el que considerem un error de còpia que omet l'abreviatura*| 11, ii Qui igitur] Qui igi(*lletra ratllada*)tur| tante que urbis] tante que (p. 53) urbis| 12, i et in mentem] et ni mentem *Corregim d'acord amb el sentit*

ipsae cedula apes delibare modo, et attingere multa, etiam significare, etiam quam ostendere festivo sed quod ferox infelix.

[13]

^I Non ne quasi novus Hercules in Lerno, cum Hidra conflictu in Erimanto, caco ipso que Gerione absque clava video nova in numera renascentiva et eo ruscantia capita undique pullulare, et quasi dentes Cadmi Nonum, ni victum martium heroum exercitum fatelem, que illam Alexandri falangem Macedonicam ovantem triumphis spoliis que onustam opimis in medium prodire quonam igitur adore laudis preconio. O Barcino te ornaverim plane ignoro inusitata siquidem tua virtus omnem vel ingentis facundie vim exuperat, adque excludit prealtum, namque tuum semen altissimis defixum radicibus, tanta stirpis luxurie coalescere cepit ut cum iam diu feliciter sidera tangat semper, ex eo tanquam ex illo vesto in mento que oceano patre, ut inquit Homerus ,fluvi et torrentes et celebrantisimo equo troyano heroes magnani inpigri armi potentes dextere, et fulminei spiriritus gloria incliti producuntur.

^{II} Siquidem, in omnibus gravissimis vellis que in Scicilia, Sardinia Italia late, que per orbem a regibus Aragonum feliciter gesta finit, tot partis victoriis maxime preliis nabalibus, precipue Chatalanorum et Barcinonensium auxilia fuere, ut cocumque tempore vello et pace clari extiterint.

^{III} Sed obruor profecto materie pondere inopemque me copia facit, et onus Athena gravius me sustinere sentio cui, et ipse Atlas qui caput intra nubila condit succumbat, nesesse est at sientio minime involvendi insulari antistes pastores que vigilantissimi Joannes Dima Lorys, episcopus Bacinonensis; Franciscus Robuster et Sala, episcopus Elne; Ludovicus Sans, episcopus Solsonen, et Joannes Villa, immo civitas, supra montem posita, ausetanorum episcopus electus, viri omnes, morum candore et pietate insignes jure consultissimi pphilosophi summi theologi maximi illi Cirilli, Chrisostomi, Basili raciensiense priseque, illius antiquitatis exemplar, et lesbia regula longe, que seriae jure consultissimi integerrimique rudizes et regii consiliari ad modum reu Aloisius de Copons, cansellarius dignis magu; ^{IV} Franciscus Descamps, regen regiam cansellariam mortis, magnifici nobilis Ludovicus a Paguera, Joan Sabater, Antonius Oliba, Franciscum Obach, Joan Castello, Joan Gallego, Josephus Ferrer,

13, I ex eo tanquam] ex eo (p. 54) tanquam| 13, II ut cocumque tempore] ut cocunque tempore
Corregim d'acord amb el sentit

Hieronimus Astor, Josephus Benach et Salvator Fontanet, omnigena doctrina referti equisimi que patres, tot que civitatis oracula, ex cujus ore tanquam ex tripode Appollinis Phiti responsa dantur Salvator Pi, Jacobus Pineda, Federicus Cornet, Petrus Ailla, Petrus Aymerich, Michael Pome, Franciscus Games, Franciscus Cescases, Laurentius Jover, alique complures, quo enumerare longum esset ut tot Casios Scevolas Labeones alciator, et decios videam philosophos, que summos et Apolinis filios.

[14]

¹ O, fortunati nimium, bona sisuanorint barcinonences heroes, equitesque nobilissimi, quibus datum est felicisiderum conspiratione circumboluentibus annis, tot majorum stammatibus splendecere tot generosas familias invictas fortesque ferro dexteras ad gloriam et in mortalitatem veloci perennique cursu anelare, ut merito Neptuni, Martis que filios fulgura velli Scipiadas illos Moncadas, Cardonas, Cabreras, Rocabertinos, Scentelas de Castro, Cruilles, Olmos, Santapau, Bocados, Foxans, Viladamanys, Palaciolo, Queraltas, Bingesios, Mecas, Ycartis, Despes, Villas, Perallos, Castelletis, Pagueras, Josas, Raidelles, Sant Clementes, Pennes, Marches, Mallots, Salbans, Sammanats, Camporells, Mallas, Sagarrigas, Ponts, Aymerichs, Soler, Torrellas, Blanes, Dansas, Palaus, Dusays, Corberas, Sapillas, Fivalers, Clarammunts, Lullios, Albanellos, Sacostas, Fluvianos, Magistro, Equitu Riensium, Oliveros, Clarianas, Agullanas, Sarieras, Ostalrricos, Desplans, Gualves, Monsarrats, Tamarits, Ausias March, Boscans, Sabastidas, Bellochs, Valls, Alberts, Cervellons.

[15]

¹ Inter quos, Philipus, in funesta illi santi angeli obsidione, ab fidelem custodiam Clementi Septimo, pontificum maximum, prestitam rhadorum oppido donatus, est et Joannes Cervellon, perpinani, murus et ante merale hostes fugavit, Rogerius de Lloria et Rogerius de Flor Ghimeranus et Requesens, et ille Corandus Lanza, non inferiori sequuti. Cum igitur talia tanta que literarum et amorum ante oculos habeatis monumenta et insignia, ad vos me converto novilissimi adolescentes, qui hanc felississimam rempublica videtis vel ex eo maxime (vi aiebat Plato), quia in eo et regnant sapientes et sapientie amatores jura prescribunt beatissima, que guia tot agris vigilantissimi que

13, IV casios] casi (o *corregit sobre ?*)s| 14, I barcinonences heroes] barcinonences heores *Corregim d'acord amb el sentit*| familias invictas] familias (p. 55) invictas| Sagarrigas] Sagari(g *corregida sobre b*)as

pastoribus custoditur vobis, in quam sumo pene enitendum indefensos; que studio elaborandum ut procul fugatis calcatis, que penitendis voluptatibus noctos, in somnes ducendo libros nocturna versetis manu versate diurna difficilia pulcra et ut inquit hediosus.

ⁱⁱ Virtutem posuere dei suode parandam.

Fit labor immensus gloria major erit.

[16]

ⁱ Otium luem pestem, tabemque perniciosissimam belluam, et Lernam multorum capitum centimanumque Gigen et Brianeum, Iliada malorum detestantes monstum, que ferox et horrendum longe propulsetis, neque unquam minus sollicitis quam cum soli osium [?] sine literis mors est, et vivi hominis sepultura alit enim lectio ingenium et studio fatigatum, non tamen sine studio reficit naturam, que duces ut dicunt phisici imitari debemus alimenta que sumus ,dum in sua qualitate perdurant, oneri sunt et sthomocho innatant, at si ex eo quod non erant ni aliud transferuntur, hinc demum in vires tunc in sanguinem transeunt. Sic qua lectione et studio collegistis asidua exercitatione memorie commendate sentietis, et enim credite Spinole fructus oberrimus et non penitendo labores, nam ut dicit, lepidissimus sui nomen poeta.

ⁱⁱ Fertilis asiduo si non removetur aratro.

Nil nisi cum spinis gramen habebit ager

et cernis et ingnauum corrumpant osia corpus.

Ut capiant vicium ni moveantur aque.

[17]

ⁱ Equidem, non video que quis intra privatos parientes de litescens quam plurima, legens audiens que dictata exiptions, sequi pedibus literis elenchos comentariorum, totans minio illustrans pertinaci labore librorum lectioni, insudans aliquid unquam preclarum fecerit gladiatoria laterum, firmitas athletica lacertorum vis palestrarum robor, atque indefatigabilis celeritas exercitatione confirmatur, adque increscit animus nullo ingenioso labore exitatis habescit.

16, I belluam et Lernam] belluam (p. 58) et Lernam] sui nomen poeta] sui nomen poeta *Corregim d'acord amb el sentit*

ⁱⁱ Notum est illum omnia potest exercitatio hoc sant vult Afranius cum fingit, usu patre sapienciam prognatam asciduo scilicet, discendi studio animum ex pergefieri, ac erudiri hoc eloquentie pater Cicero affirmat. Hoc Demosthenes atice fecundie princeps, a prime commendat, non liquid laudandum depredicandum ne extiteret sicut in commune, quod prossit consulendum si de equo ac iniquo disputandum est id Demosthenicam lucernam redolet ascerimus, namquam Herculeo laboreis, nature malignitatem vicerit iniecto mios sapillo dum caninam illam literam mediatur vulgatisimum.

[18]

ⁱ Habetis hic in omni scientiarum, quem doctissimos prestantissimos que viros accademiam florentissima virtutum premia quid cunctamini cia agite, rumpite moras macte virtute nova sic itur ad astra. Quod si vos nulla movent. tantarum gloria rerum moveant vos isti patrie patres. tot magistratus. tot dignitates ecclesiastice. tot honores literis constituti presertim hoc solemni, et felicissimo san Luce, Anthiocheni pictoris, qui penicillo virtutum imagines delineavit ingnorantie monstro teterro animique morbis, optimo collirio perfectus medicus occurrit et luce clara evangelica vovis, in hoc olimpiaco certamine tradaet lampada cursu. Sic igitur, tali dedalo natatore currite ut bravium comprehendatis futurum est, enim mihi interum credite ut pauteos virtutum gradus ascedentes per cristianas religionis semitas, ambulantes preceptoribus parentibus patrie et amicis presto cocumque tempore futuri sitis.

ⁱⁱ Sed me tempus admonet ut receptui canesis ela contraham et in portu quiescam D.O.M. Clementem Octavum, pontificem maximum, Philipum regem catholicum, invictissimum duo cristiane religionis, columina Castorem et Poluscem polos, que articum et antarticum conservate dignetur *Cathalaunie principatum*, et metropolim ejus Barcinonem diu quieta tranquilla pacata et optima pace frui permitat.

ⁱⁱⁱ Cum etas pervolitet terras Cathalunia felix.

Floret et semper nobilitate sua.

Vivite felicis cathalani, vivite leti.

In quorum terris gloria tanta viget.

Et quod per placido vobis dat Spinola vultum.

Suscipite nostrae pignus amicitie.

Dixi.

[1] ⁱ **Capítol 17: com estant los consellers en la Seu lo dia de sant Sever oint lo ofici en comensar lo sermó se n'anaren per causa que lo bisbe d'Elna, que predicave, tenia dos coxins a la trona**

ⁱⁱ Dimecres, a 6 de novembre de 1596, dia de sant Sever, convidaren los beneficiats de la Seu (als quals aqueix dia toca fer la festa) al senyor don Fransech Robuster y Sala, bisbe de Elna, per a que predicàs en la Seu a mitg ofici, la qual cosa acceptà ab gran contento. Y així lo sobredit dia, acabat que fou lo Evangeli, mentres se cantave lo credo, anà lo bisbe de Elna al cor per pèndrer la benedició del bisbe de Barcelona, però no la y volgué donar, y entretan llevaren de la trona lo faristol ab lo qual havien cantat lo Evangeli, y sobre de un drap gran de brocat bermell que stave ja a la trona posaren un dozer de vellut morat ab dos coxins del mateix. ⁱⁱⁱ Y vist asò per los consellers que staven a l'altar major oynt lo ofici, enviaren dos cavallers al senyor bisbe de Elna, que ja ere arribat a la trona, que foren misser Fransesch Calser y misser Pons de Peramola, y devall terra suplican-li fos servit de llevar los coxins y dozer per quant los parexia a ells ser allò priminència reial, als quals respongué ab molta cortesia dient que ell no·ls y avie fet posar ni·n sabie res, però que ab tot això los donarie aqueix contento, y així de ses mans los ne llevà, posant-los dins la trona.

1, I Capítol 17] (p. 60) Capítol 17| tenia dos] teni dos *Corregim d'acord amb el sentit*

1, III **Fransesch Calser**: no ha estat possible documentar aquest personatge. | **Pons de Peramola**: Ponç de Peramola i Vallterra (1558-1608), donzell i obrer de Casa de la Ciutat (1605) (DGC, v. III, p. 437;526); seguint Serra (2015:323) també va ser diputat militar.

[2] ^I Y vist per lo bisbe de Barcelona y canonges que los coxins no staven en la trona, pensaren tot lo succeït, majorment que al cap de una stona, stant ells tenint parlament per lo faedor, arrivaren los mateixos cavallers en lo dit parlament dient lo mateix que avien dit al bisbe de Elna; y per ells los fou respost que al bisbe li tocaven coxins y dozer y ser priminència sua, majorment estant predicant, y així pujaren lo sustentor y cabiscol a la trona y posaren los coxins ahont staven abans. Y vist asò per los consellers, parexent-los que no-s podie fer, se n'anaren.

^{II} Y lo dia de la Concepció primer vinent, que ja y avie altres consellers, sabent que los majorals de la Concepció ja abans del dia de sant Sever avien també perprès lo bisbe de Elna per a predicar en la Seu, per no trovar-se en lo mateix inconvenient miraren tots los exemplars y priminèncias de Casa de la Ciutat y se determinaren que no ere inconvenient ningú en què lo bisbe predicàs ab dozer y coxins, y així fou fet. Y ascistiren los consellers però no dexà de parèxer mal a alguns, dient que de aquella manera no podie star que no fos cardenal o arcabisbe de Tarragona o bisbe de Barzelona; però pijor fou lo que feren lo dia de nostra senhora de Febrer (conforme abaix se veurà).

[1a] ^I **Capítol 18: com arribaren 20 galeres en la platja de la present ciutat y per venir lo duc de Feria ab elles, lo qual se deye venie per virrey de Catalunya, yntentaren de què la ciutat tiràs primer**

^{II} Dijous, a 14 de novembre de 1596, arribaren en la platja de la present ciutat 20 galeres que eren de Nàpols y Gènova. Lo general de las de Nàpols era don Pedro de Toledo, y en

2, I no staven en] no staven el *Corregim d'acord amb el sentit* | preminència sua] priminen (p. 61) cia sua | 1A, II arribaren en la platja] arribaren e la platja *Corregim d'acord amb el sentit*

2, II **perprès**: «encarregar una cosa amb temps o per endavant» (DIEC2). | **abaix se veurà**: es refereix al capítol «Com lo virrey y un cardenal estigueren a l'altar major de la Seu ab dos docers lo dia de Nostra Senyora de Febrer en presència dels consellers» de les notícies de 1597.

1a, II Pedro de Toledo: Pedro de Toledo Osorio, príncep de Montalbano, segon duc de Ferrandina i V marquès de Vilafranca do Bierzo. El 1595 es va posar al càrrec de les galeres de Nàpols i posteriorment de les de la corona castellana, va ser ambaixador del rei Felip II a França (1606) i governador de Milanesat (1616).

ditas galeras venie don Gastó de Moncada, marquès de anys, per virrey; y don Pedro de Mèdisis, germà del duc de Florensa; y lo duc de Feria, que avie alguns anys que ere anat a dar la obediència a la sanctedat de Clement 8 (quant lo agueren elegit en summo pontífice) de part del rey, y se ere detingut a fins ara en Fransa per negocis del senyor rey (y diuen venia per virrey de Catalunya).ⁱⁱⁱ Y per sta ocasió pretengueren que la ciutat tenia de tirar primer, y així, quant foren devant de la ciutat se detingueren una bona stona aguardant tiràs lo baluart, però la ciutat feu lo que té de bon costum (que si no és per personas reials no comença a tirar per altres abans); y vist per los de las galeras lo que pasave, se aconortaren en tirar primer (encara que quantra la voluntat) y la ciutat los respongué après ab 3 peses, com té acostumat.

[1b] ⁱ Capítol 19: de la mort de fra Àngel Delpàs, frare recolet

ⁱⁱ Dijous, a 14 de noembre de dit any, lo senyor Gerònim Vila, mon germà, rebé un plec de cartes de Roma que ere vingut ab les sobredites galeres, ab lo qual revé nova del senyor Llorens de Juñyent, sagristà de Tortosa, com diuen a 23 de agost proppasat ere mort en Roma fra Àngel Delpàs, natural de Perpinyà, de edad de 55 anys, frare recolet de l'orde de San

1a, ii las galeras] las (p. 62) galeres| **1b, ii** proppasat] p (*interlineat* r) oppasat

1a, ii Gastó de Moncada: Gastó de Montcada i de Gralla, ii marquès d'Aitona, va ostentar el càrrec de marquès des del 1594 fins el 1626, any de la seua mort. A més, va ser virrei de Sardènia (1590-1595) i virrei d'Aragó (1604-1610); posteriorment va formar part de la cort del rei Felip II. | **marquès de anys:** es pot estar referint a l'edat del marquès o bé al fet que era marquès des de feia anys. El CICA recull alguns sermons de sant Vicent en què empra l'expressió "de anys" per referir-se a un espai de temps indeterminat; també trobem un cas semblant en el Dietari de Jeroni Saconomina. Altrament, el terme Anys no es correspon amb cap marquesat. | **Pedro de Mèdisis:** és a dir, Pedro de Mèdici, germà de Ferran I de Toscana, duc de Florència. Va arribar a la península l'any 1577 i va exercir el càrrec de cap de la infanteria italiana al servei del rei. També va participar en la conquesta de Portugal i posteriorment es va traslladar novament a Itàlia, com recull Vila (Romero 2015). | **quantra:** «contra».

1b, ii Gerònim Vila: germà major de Jaume Ramon Vila. Seguint l'exemple del pare, va dedicar la seua vida a la mercaderia arreu de la Mediterrània, la qual cosa afavorí una xarxa de contactes que explica la informació que dona el dietarista en aquest capítol (Torràs i Canalda 2005; ACA, Mon. His. v. 3632). | **sobredites galeres:** veg. capítol *supra*. | **Llorens de Juñyent:** és a dir, Llorenç de Junyent, sagristà de Tortosa, va participar en múltiples ocasions en esdeveniments diversos de la ciutat comtal, com ara en les festes amb motiu de la canonització de sant Ramon de Penyafort l'any 1601 i també en ambaixades i reunions sobre problemàtiques del Principat, com recullen els dietaris oficials (MNA, v. VI, p. 330; DGC, v. III, p. 320, 702, 991). | **Àngel Delpàs:** Àngel Delpàs i Pincard, frare franciscà nascut a Perpinyà el 1540. Pren l'hàbit a Sant Francesc d'Asís a Perpinyà, es trasllada a Barcelona i posteriorment a Alcalà d'Henares. Entre altres, va dedicar la seua vida a fer múltiples viatges i missions arreu d'Europa durant més de tres dècades. El 1565 torna a Tortosa i uns anys després, el 1572 es nomenat tutor del convent. Va dur a terme diverses tasques i iniciatives en l'orde franciscana tant a Perpinyà com a Catalunya; el 1585 viatja a Roma per aconseguir una reforma en l'orde. Qualificat en vida com una mena de sant, morí el 1596 de febre i la seua capella va ser visitada per una multitud, fins al punt que alguns devots tractaven d'aconseguir fragments de la roba del frare, com recull Vila en aquest capítol (Capeille 1914:155-159; DHEC, v. II, p. 12).

Fransesch, home molt docta y de molt santa vida, lo qual avie molts anys que ere anat a Roma per haver una reforma per los frares de la Observància del mateix ordre. ⁱⁱⁱ Y després de haver-la alcansada no la pogué fer guardar ni exir-ne ab son intent per impedir-le-y lo señor rey de España (que ere per ella y ahont ell la demanave més en particular). Y per veure lo rey no s'ere demanada dita reforma ab consentiment ni instància sua, impedí no-s posàs en execusió.

[2] ⁱ Y per sta ocasió lo dit fra Àngel se restà en Roma y morí com dit és en Sant Pere Montori lo sobredit dia, ab gran opinió de sanctedat, perquè-l tingueren 3 o més dies sens soterrar-lo y allí concorregué tota Roma, grans y chichs, nobles y plebeyos, que deien anaven a visitar lo frare sant y li llevaven lo àbit a trosos, y procuraven de tocar-lo allà ahont podien. Y per la gran multitud de la gent que acudie fou forsat traure'l de la yglésia y aportaren-lo en lo cortillo, en aquell simbori o capella (ahont fou cruzificat sant Pere), y allí per una reixa lo tocaven, y staven dos frares que prenien les quentes per a fer-lis tocar.

ⁱⁱ Diuen feu molts miracles, deslliurant alguns endemoniats y curant alguns malalts (y se'n traue en actes públichs), y que quant ja vivia ab certa oració curave molta gent y de altres deie que no curarien; y es creu que-l canonitzaran; y també estamparen imatges sues que arribaren en Barcelona. De tot sia lo Señor glorificat.

[1] ⁱ Capítol 20: de la estraxió de consellers y diputats del present any 1596

ⁱⁱ Pus lo presen dietari se fa més en particular per las cosas que succeïran en Barcelona y Cathaluña que en altra part, me apar cosa convenient asentar cada trieni y any las estraccions de diputats y consellers y dar més clarícia a la història. Y pus me so descuidat en lo mes de juliol asentar la estracció dels diputats, la posaré en lo present capítol, puix tracta també de la dels consellers.

[2] ⁱ Y pus la dels diputats fou primera (que se acostuma de fer lo dia de santa Madalena, a 22 de juliol) asentar-la també primer, y fou ab la forma següent: so és que lo sobredit dia del present any, després de ser congregats los diputats y oïdors en la casa de la Diputació,

1b, III demanada dita reforma] demanda dita reforma *Corregim d'acord amb el sentit* | **2, I** deien anaven a visitar lo frare] deien anaven a visitar lo frare *Corregim d'acord amb el sentit* | les quentes] lequentes *Corregim d'acord amb el sentit* | **2, II** curant alguns malalts] curar alguns malalts *Corregim d'acord amb el sentit* | **1, I** capítol 20] (p. 63) capítol 20

2, I Sant Pere Montori: és a dir, San Pietro in Montorio. | **simbori:** «cimbori». | **les quentes:** en el sentit de les peces del rosari que es fan servir per resar (*Autoridades s.v. cuentas*).

se'n van consistorialment a la Seu, y en haver feta oració a l'altar major se'n vaixen a la capella de santa Eulària, y allí ouen missa de l'Esperit Sant, que sempre la diu algun canonge.

¶ Y oïda la missa se'n tórnan ab la mateixa serimònia a la Diputació y allí fan nova estracció de diputats, los quals lo present trieni foren los següents: diputat don Francesch Oliver y Botaller, abat de Poblet, per eclesiàstich; Lluís de Thamarit, per militar; Jaume Riu, burgès de Perpiñà, per real. Oïdors: don Federic de Meca, de l'àbit de Sant Joan, per eclesiàstich, Francesch Gaver, per militar; miser Gaspar Segarra, per real.

[3] ¶ Y après al cap de deu dias de la estracció (que és lo primer de agost) se ajúntan los diputats nous en la casa de la Diputació y de allí consistorialment, acompanyats dels diputats vells, se'n van a Santa Eulària (a la Seu) y ouen missa del Sant Esperit, que també la diu canonge, y se'n tórnan a la Diputació ab la forma que eren vinguts y allí júran de fer bé y llealment son ofici. ¶ Y de aquí los diputats nous, ab les mases devant, se'n van a visitar lo senyor rey, si és en Barcelona, o son primogènit o a son llochtinent, y després se'n tornen a la Diputació, y de aquí a ses cases. Y d'esta manera se dona fi a la nova serimònia de la estracció dels diputats.

3, I dels diputats vells] del diputats vells *Corregim l'error de concordança* | 3, II la nova] la (p. 64) nova

2, II Francesch Oliver y Botaller: Francesc Oliver de Boteller, fill de Lluís Oliver de Boteller, vescomte de Castellbó i una de les peces clau de la societat tortosina de la primera meitat del segle XVI (Muñoz, 2014: 35). Fou successor de Joan de Guimerà en el càrrec d'abat de Poblet, diputat eclesiàstic del General de Catalunya i president de la Diputació (1587-1590 i 1596-1598). Durant l'exercici de president va dur a terme una intensa política de sanejament de les concessions atorgades per Felip I, enfrontant-se amb el monarca en diverses ocasions (Rovira 1994:19-20).| **Lluís de Thamarit:** Lluís de Tamarit, fill de Perot de Tamarit, diputat militar fins el 1597, quan va morir i Onofre Bruguera va ocupar el seu lloc (MNA, v. VII, p. 84; 86).| **Jaume Riu:** d'acord amb les indicacions del dietarista, era un burgès de Perpinyà que va exercir el càrrec de diputat reial de 1596 a 1599, segons documenten els DGC, que a partir de l'any 1600 sols l'esmentaran amb qualitat de ciutadà o burgès, però no de diputat (v. III, p. 371).| **Federic de Meca:** Frederic de Meca formava part d'una de les famílies més importants de la Catalunya del segle XVI. Va ser comanador de Vilafranca del Penedès el 1586, comissari de l'orde de Sant Joan de Jerusalem l'any 1596 i gran prior d'aquesta entre 1601 i 1602. Va participar, a més, d'assumptes rellevants per a la política catalana tant a nivell nacional com internacional (Martines 1993:255-259).| **Francesch Gaver:** Francesc de Gàver, pertanyia a una família de cavallers i donzells establerts a Cardona en la segona meitat del segle XVI; fou donzell en la vegueria de Cervera i oïdor de comptes del General entre els anys 1596 i 1598 (Fargas1992: 105). A més, els DGC (v. III, p. 768) conserven una *Relació breu del que lo senyor Francesch de Gàver, oïdor, ha entès aserca dels danys ha patit lo General y terres del comptat del Rosselló, per les entrades dels francesos* (...), en què podem veure la descripció que va fer aquest personatge sobre la situació del territori rossellonenc.| **Gaspar Segarra:** Gaspar Sagarra, ciutadà de Barcelona, doctor en Drets, va exercir múltiples càrrecs com ara el d'oïdor entre 1597 i 1598, assessor del General o ambaixador del General a Roma (segons documenten els DGC, al voltant del 1606) (DGC, v. III, p. 305, 770, 769, 844).

[4] ^I Y la dels consellers és de la mateixa manera, exepto que las jornades són diferents, y també que no dilàtan tan lo jurament y anar a visitar lo rey o a son llochtinent perquè y van lo endemà de la extracció. Y així, lo present any (que fou disapta, lo darrer de noembre), després d'éser tornats de la misa de Sant Esperit, estant en la gran sala de Consell de Cent (conforme és acostumat) feren nova estraxió de conseller que foren los següents: ^{II} misser Pere Joan Ferreres, ciutadà de Barcelona, conseller en cap; miser Fransesch Saragosa, conseller segon; miser Joan Despares, militar, lo qual no pogué concórrer per star escomunicat per haver dada en dias pasats una bofetada a un sacerdot, y així en son lloch tragneren a miser Fransech de Gualbes, donzell, conseller ters; Fransesch Palau, mercader, conseller quart; y Joan Pau River, argenter, conseller quint.

[1a] ^I **Capítol 22: com las rependides se mudaren en la casa nova que stà al costat del monestir de Nostra Senyora del Carme**

^{II} Dimars, a 3 de noembre de dit any, se mudaren las rependidas en la casa que la ciutat los ha feta en lo carrer del Carme, perquè abans staven en las Egipziácas. Y per ser la casa de las Egipsiácas fundada per a donas que són màrtirs, les volen castigar o fer divorsi ab elles, per trobar-les en alguna falta y ser las rependides dones que són eixidas del mal lloch y se converteixen a nostro Senyor, no aparegué que stiguesen totes en una mateixa casa. Y així, fonch dada una súplica de part de alguns particulars als magistrats de consellers propositant-los lo sobredit, y vist éser la petició justa, determinaren se'ls fes casa a part. ^{III} Y perquè dita

4, I Consell de cent] Consell (de cent *corregit sobre* ajuntant)

4, II **Pere Joan Ferreres**: Pere Joan Ferreres, ciutadà honrat de Barcelona, va exercir el càrrec de conseller en cap entre 1596 i 1597, any en què el MNA el documenta com a membre del braç reial, per a passar a formar part de l'estament militar als volts de 1601 (MNA, v. VI, p. 587; v. VII, p. 21, 280, 282).| **Fransesch Saragosa**: doctor en Drets i ciutadà honrat de Barcelona, conseller segon l'any 1596 i cònsol de la Llotja el 1597 (DGC, v. III, p. 1014; MNA, v. VI, p. 422).| **Joan Despares**: D'acord amb el present dietari, i amb la informació provinent de les Rúbriques Bruniquer (v. I, p. 50), va ser nomenat conseller tercer l'any 1599 (p. 278).| **Fransech de Gualbes**: membre de l'estament militar, fill de Joan de Gualbes i Vinyals, conseller en cap de Barcelona. Alguns dels seus avantpassats van estar presents en les Corts de Montsó i Lleida i van ostentar càrrecs força importants al servei de les institucions catalanes i la monarquia, i molts d'ells van exercir de consellers en cap de la ciutat comtal (Morales 1983:266).| **Fransesch Palau**: mercader i conseller quart. El MNA documenta una sentència en contra d'aquest conseller i de Pere Ferreres, Francesc Saragossa, Francesc Gualbes i Joan Pau Riber per intervenir en una compra d'uns aliments que pertanyien al regent Descamps el 1598 (MNA, v. VII, p. 103-104).| **Joan Pau River**: argenter barceloní, apareix documentat al *Llibre de passanties* estudiat per Dalmases (1977:22). A més, fou nomenat conseller quint l'any 1597, com recull el *Dietari*.

1a, II staven en las Egipziácas: parlen d'aquest episodi de dones adúlteres a Barcelona Capdeferro i Ribalta (2014).

obra no podia éser acabada tan prest, llogaren per las ditas rependidas una casa en lo mateix carrer del Carme, al cantó de la riera de'n Prima, que és de misser Hierònim Desprats, donzell, en la qual estigueren fins lo dia sobredit que·s mudaren en sa casa pròpria (ahont vuy stant), que stave tota acabada sinó per la yglésia que se anave fent. Nostre Senyor les fasa unas grans santas i·ns tinga a tots de la sua mà.

[1b] ^I Capítol 23: en lo qual se posa com lo duc de Feria fou provehit per virrey de Catalunya

^{II} Per no tenir treball en los altres capítols que tractaré de entrades de virreis, me à aparegut pendre'l en aquesta del duc de Feria, posant la carta que los consellers reben, lo privilegi que lo rey los dona, la entrada y jurament que préstan y les protestacions que los síndichs de la ciutat y General fan, ab totes les demás coses que pasen. Y pus ab tots és un mateix ordre, posar-o he en aquest, com dit és molt llargament, per a que nos servesca de descans als altres (pus en tots se serva un mateix orde), lo qual és del modo següent:

^{III} So és que primerament, ans que lo dit virrey entre en Cathaluña, reven los consellers una carta del senyor rey, en la qual los notifica com à anomenat per virrey a tal, y altre ne reben los diputats per a lo mateix effecte; y après reben lo privilegi que lo rey li concedeix. Lo qual, continuant en sos Arxijs, y després entra en la serimònia que vaix se dirà, prestant jurament, ab tot lo que més llargament pasa.

[2] ^I Y així, esent arribat en la present ciutat lo il·lustríssim y excel·lentíssim senyor don Lorenzo de Figueroa y Cardona, duch de Feria (conforme en lo capítol 18 stà llargament contengut), stigué en la present ciutat en casa del duch de Maqueda, leshores virrey de Catalunya, perquè encara no havie rebut lo privilegi. Y així, per los primers de desembre del present any de 1596 reberen los magnífichs consellers una carta del señor rey del tenor següent:

1a, III prima que és] prima que (p. 65) és| **1b, II** com dit és] con dit es *Corregim d'acord amb el sentit/ 2, I* magnífichs consellers] magnífichs de consellers *Eliminem la preposició entre els mots d'acord amb el sentit*

1a, III Hierònim Desprats: és a dir, Jeroni Prats de Bigues, donzell i membre de l'estament militar barceloní. Va ser conseller de la ciutat l'any 1580 i, entre d'altres informacions que recull el MNA, el 1588 va ser extret per a cònsol de la Llotja però va renunciar al càrrec; el 1596 va ser extret per a ser mostassà l'any següent (DGC, v. III, p. 80; MNA, v. VI, p. 181, 588).

[3] ^IA los amados y fieles nuestros, los consellers de la ciudad de la nuestra ciudad de Barzelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

Teniendo presente la calidad y importancia de esse nuestro Principado y Condados, y el amor que con tanta razón les tengo, por lo que su fidelidad y buenos servicios merezen, e puesto tanto mayor cuydado en nombrar sucesor al duque de Maqueda, que con tanta satisfacción mía sirvió al cargo de nuestro lugarteniente general en ella. Y así, e echo elección de la persona del ilustre don Lorenzo Suárez de Figueroa y Cardona, duque de Feria y marqués de Villalva, por ser de la calidad y méritos que se save con entera confianza, que en todo corresponderá a la opinión y conzepto que de su prudencia y otras buenas partes tengo, y que essa provincia será no menos vien gobernada que defendida. ^{II} Y pues a de representar mi persona, no será menester significaros el respeto que se le ha de tener sino encargaros y mandaros que assí en lo de la jura como en todo lo demás os ayáis con él y agáis la demostración que hasta aquí se ha acostunbrado con los otros mis lugartenientes generales, y le honréys, tratéys y obedezcáis como tal; y que en todo lo que se ofreciere de mi servicio y para la defención, veneficio y quietud de essa tierra os mostréys, los que hasta aquí que hallen de que en sto haréys, lo que soys obligados y debéis al renombre de que essa ciudad tanto se precia lo recibiré de vosotros en muy particular y azepto servicio. Dada en El Pardo, a 22 de nobiembre de 1596.

Yo, el rei

Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit Covarruvias, regens; vidit don Petrus, fisci advocatus; Gasol secretarius; vidit Bautista, regens; vidit Sans, regens.

3, I A los amados] (p. 66) A los amados| 3, II se precia] se pre (*lletra ratllada*) ia *Corregim d'acord amb el sentit*/ rei Vidit] rei (p. 67) vidit

[4] ^I Y després de haver rebuda la dita carta, lo duc de Feria envià als consellers y diputats lo privilegi que Sa Magestatli avie enviat, que és del tenor següent (lo qual feren continuar en sos Archius conforme és acostumat).

La entrada y jurament que feu en la present ciutat:

^{II} En haver enviat lo duc de Feria lo privilegi als consellers y diputats volgué jurar y entrar en posició del càrrech, y no obstant avie dias que ere en Barcelona volgué li fesen recebiment (conforme és acostumat als presidents). Y així, dijous a 19 de noembre de dit any, en haver dinat, ell y lo duch de Maceda se posaren en una carrosa y se n'anaren més enllà de Sans, y de aquí se'n tornà lo duch de Maceda ab la mateixa carrosa, y lo de Feria pujà a cavall y tirà la volta de Barcelona, acompanyat dels consellers y regent y jutges de la Audiència, y de alguns cavallers de la terra. ^{III} Y après de haver caminat una estona, arribaren los diputats y oïdors a cavall consistorialment, ab mases altres, y lo acompanyaren fins prop de la Creu Cuberta, y allí arribaren los consellers. Y després de haver-lo saludat y dada la venvinguda, misser Pere Juan Farreres, conseller en cap, se posà a la sua mà esquerra, y los altres devant ab sos prohòmens; y los diputats se n'anaren per la dresera de Valldonzella. Y tras del virrey venie un patge a cavall ab lo guió de capità general (que és una bandereta al cap de una llanza), y tras de ell lo conseller y regent, y los jutges de la Audiència, que ja s'eren posats en aqueix lloch (que és lo seu) quant vingueren los Diputats.

[5] ^I Y ab aquest orde y serimònia entraren pel lo portal de Sant Antoni y anaren dret a la Seu, ahont després d'éser descavalcats lo isqué a rèbrer lo bisbe ab tot lo Capítol y clero al portal major de la yglésia. Y posant-se lo bisbe a la mà dreta y lo conseller en cap a la mà esquerra, y los altres devant, arribaren a l'altar major, ahont stave un docer de vellut morat ab dos coxins del mateix, y de sobra un misal ab la vera Creu. Y agenollat en dit dozer, després de haver feta oració, feu lo jurament següent, lo qual fou llegit per un notari ab sta forma.

4, III los jutges] los (p. 68) jutges

4, I lo privilegi que Sa Magestat: aquest document no està traslladat ni al testimoni A ni, en conseqüència, al manuscrit B-100. Per llegir més sobre la transmissió del Dietari consulte l'epígraf «Les altres mans».

5, I feu lo jurament següent: aquest jurament tampoc es copia al testimoni A i, per tant, tampoc forma part del manuscrit B-100.

[1] ^I Capítol 26: de la electió del bisbat de Solsona y extinció dels canonges reglars de Sant Agustí, y en particular dels de Santa Ana de la present ciutat

^{II} Encara que en lo present dietari estan sols continuades totes les coses que de l'añy 1596 avant succeiran, y las que en dit temps vindran a ma notícia (encara que agen succeït abans), no obstant això me ha aparegut a mi posar per fi del present añy la erecció del nou bisbat de Solsona y extinició del dit abadiat, y de altres abadiats y monestirs de canonges reglars de Sant Agustí del present principat de Catalunya y comptats de Roselló y Serdaña, y lo designe així de las rendas com de las personas y casas que de dita religió se ha feta; així per éser cosa tan principal y notable, com també perquè no·s perda memòria de una religió que és stada tan principal y antiga, no sols en lo present Principat y Comptats, però encara en tota la Yglésia universal.

^{III} La qual extinsió fou feta per orde y manament del santíssim pare nostre Clement VIII, vuy santíssimament regnant en la Yglésia de Déu, a ynstància del senyor rey don Felip Primer, rey y senyor nostre. Y ell, mogut o sobornat per algunes personas que demostraven tenir bon zel (lo que plàcia a Déu sia així), perquè si dita religió de Agustins ere arribada a tan gran relaxació y ignorància en alguna manera n'era causa no haver presentats dits abadiats sinó comandar-los a segrestadors y abats comendataris, los quals no sols no feien lo ofici de bon pastor però ni de bon mercenari.

[2] ^I Y perquè també los Benets claustrals se comensaven a encaminar en lo mateix per la mateixa falta, manà santíssimament la santedat de Sixto Quint, de benabenturada recordació, se probeïsen dits abadiats en personas benemèrites y sinó que ell les proveïrie, conforme son càrrech pasthoral lo obligave. Y per éser-se mort prest no pogué executar dita intenció perquè lo senyor rey, o per millor dir los consellers y ministres, anaven trasant que de dites abadies y rendas dels monestirs, així de Agustins com de Benets, se'n fesen encomanda de l'orde de la cavalleria de Sant Jaume de la Espasa y altres religions militars en lo present principat de Cathaluña y comptats de Roselló y Serdaña (per no haver-n'i en dita Corona). ^{II} Però com ningun summo pontífice volgués consedir dita petició, y los de dits monestirs (particularment de Benets y alguns altres de la terra) y resistiren tot lo que fou posible, no·s pogueren efectuar ditas encomandas, y així fou forsat (pus los Benets no staven tan relexats ni en ells

^{I, II} estan sols] estant sols *Corregim d'acord amb el sentit* | ^{I, III} algunes personas] algunes per (p. 69) zonas] no] *afegit posteriorment al marge* | ^{2, I} benemèrites] benemenitas *Corregim d'acord amb el sentit*

y avie tanta ignorància com en los Agustins y staven reduïts a província, lo que no feyen los Agustins; y també per haver-i més gent principal en dita religió de Benets que no en l'altre);^{III} foren proveïts dits abadiats de Benets en personas benemèritas, així en lletres com en virtuts, los quals o feren tan bé y exemplarment que poch après tingueren Capítol provincial en la present ciutat, ahont acordaren tots los abats de la Corona de Aragó, y en ell se feren constitucions santíssimas i-s posaren ab molta reformació (les quals cosas qui las voldrà vèurer podrà acudir en los archius de dits monestirs, particularment en lo de Ripoll y en lo de Sant Cugat del Bellès).

[3] ^I Però com en los Agustins fos més justa la querella, conforme ells deien per a poder-los abol·lir, y no s'i trobaven personas tan principals y tan doctes com en la dels Benets, foren extinguits y secularizats del tot. Y perquè seria cosa llarga posar-o tot per extenso (lo modo ab què dita religió fou extinguida y erigida la nova cathedral y nou bisbat de Solsona, y en aquí vingueren remesos los poders apostòlics, y ab la forma que se executava tot),^{II} pus en los archius del senyor rey, que stà en la present ciutat y en lo de Solsona, se podrà trobar tot molt llargament, no-m cansaré en posar-o assí sinó remetre'm en tot a ells, que sols ne posaré una summa de tot lo que à succeït per dit affecte, per dar-ne alguna clarísia als que en dits archius ho voldran vèurer (que la-m donà lo molt il·lustre y reverendíssim senyor don Luís Sans, primer bisbe de dit bisbat de Solsona, que ja ans de éser-ne bisbe avie entrevingut en dits negocis) y és del tenor següent:

[4] ^I *Visita dels Agustins de l'asiento que-s podrà tenir acerca dels monestirs y altres beneficis dels canonges reglars de Sant Agustí*

^{II} Per las visitas que se han fet dels monestirs dels canonges reglars de Sant Agustí se à vist lo poch modo que y ha de poder-los reformar de tal manera que la reforma tinga effecte ni succés algú bo, per éser tanta la relaxasió que en ells se ha trobat, que solament los resta lo nom de reglàs y en lo modo de víurer són del tot seculars.

^{III} Y encara que ells fan profesió, ni saben lo que prometen ni a què són obligats, ni han vista la regla de Sant Agustí que profesen; y casi tots viuen fora de clausura en sas cases

2, III en la present] en la (p. 70) en la present| 4, I Visita dels Agustins] visita del agustins *Corregim d'acord amb el sentit*| 4, III ni saben] ni saber *Corregim d'acord amb el sentit i seguint el temps verbal de la seqüència*

de la manera que volen; ni haver tingut de molt abans a sta part presidents ni capítols, ni congregacions algunes ni visitas, ni star ells reduïts a província; y haver tinguts los demás dels abats comendaris que ningun compte han tingut en las cosas de la religió, antes los han aprofanats ab son mal exemple molts d'ells.

[5] ^I Y per no haver-i entre ells personas que púgan ajudar a la reforma y ésser casi tots ignorantíssims y poch exemplars (y molts de ells molt aprofanats) y demás, que·s tindria de fer un gasto molt excessiu en acomodar los monestirs de clausura, instàncias per los canonges y oficinas per la vida comuna (com seria necessari posant-i la reforma); y així, pareix serà millor fer de aquestos monestirs lo que en altra temps se feu de las yglésias cathedrals, que las demás d'ellas de canonges reglars y foren fetes seculars (com vui o stan casi totes),^{II} lo que també en aquell temps se feu per las dificultats que se oferien en fer-los víurer regularment, lo que no fent-se ere més agravar-los, dexar-los fer profesia que ha lo mateix que al present se'ns ofereix en reformar los que vuy són. Y conforme asò se pot donar trasa per a que·s pugua ellegir una nova ylgésia cathedral en aquest principat de Cathaluña, del que y ha grandíssima nesesitat, especialment en lo bisbat de Urgell, que és molt gran y molt treballós, y ab dificultat pot un sol bisbe dar rahó a tot ell. Y la trasa serà de la manera que aquí se especificarà:

[6] ^I Primerament, la cathedral se té de fer en la vila de Solsona, del bisbat de Urgell; fent la ciutat se li podrà dar tota la terra de Balaguer, y lo districta de l'abadiat de Àger y lo de Pallàs, ab tota aquella part envés Aragó que vuy és del bisbat de Urgell; y de la part del camp de Urgell se podrà pèndrer part del bisbat de Urgell y part del bisbat de Vich, com de asò se'n porà fer convenient repartició per los comisarís que seran anomenats per en asò.

^{II} Per a la dita nova yglésia cathedral se porà aplicar los abadiats: és a saber las rendas de las mensas abbasials de Solsona y vila Bertran y los priorats curats y sens cura de Santa Maria de Lluçà, de Santa Maria de Rocarosa, de Santa Maria de las Olivas y de Sant Pere de

4, III capítols] capi (p. 71) tols| 5, II ha lo mateix] ha (*corregit sobre ?*) lo mateix| 6, II per en asò. Per] per en aso (p. 72) Per

6, II Santa Maria de Lluçà: priorat canonical d'Osona. Va estar activa fins a la seua secularització l'any 1592, quan les rendes es van unir a les de la Casa de Caritat de la Mensa Capitular de Barcelona (DHEC, v. II, p. 507).| **Santa Maria de Rocarosa:** monestir de canonges regulars augustinians a Hostalric. Fundat el 1145 el papa Climent VIII l'uní al capítol de la catedral de Solsona, com descriu el present Dietari, accelerant la seua davallada ja entrat el segle XVII (DHEC, v. III, p. 271).| **Santa Maria de las Olivas:** monestir situat a Santa Oliva del Penedès, per la seua situació geogràfica depenia de l'abadia de Sant Cugat del Vallès (Zaragoza 2004:357).

Clarà. La renda de tots los quals és la que se segueix: la mensa abbasial de Solsona, 3000 lliures; la mensa abbasial de Vilabertran, 1300 lliures; lo priorat de Santa Maria de Lluçà, 240 lliures; lo priorat de Santa Maria de Rocarosa, 370 lliures; lo priorat de Santa Maria de las Olivas, 130 lliures; lo priorat de Sant Pere de Clara, 80 lliures. Summa tot 5120 lliures.

ⁱⁱⁱ Aquesta renda se repartirà ab aquesta forma: que las tres milia lliuras que val la mensa abbasial de Solsona se aplicarà a la mensa episcopal, que ab los demás profits tindrà més de quatra milly lliuras. La renda de la mensa abbasial de Vilabertran, que són mill y tres-centas lliuras, se podran aplicar a quatra dignitats que·s podran erigir en dita nova cathedral: és a saber un dagà, un cabiscol, un ardiaca y un tresorer, de tal manera que a cada una de las tres darreras se asignen 300 lliures de renda; y lo demás, que seran quatra-centas, se podran aplicar al dagà com a cap que ha de ser de aquell Capítol. ^{iv} A la mensa capitular se podran unir las rendas de tots los dits quatre priorats, que fan summa de 820 lliures, y més suprimir los officis claustrals que vuy són en Solsona, unint-los a la dita mensa capitular, que fan summa de 600 lliures de renda. Y als deu canonicats que vuy y ha en Solsona se n'i podran afegir dos, erigint-los de nou. Y ab lo que ja tenen y d'esta manera se'ls aplicarà, valdran a 200 lliures de renda cada hu l'añy.

[7] ⁱ Però, per a fàbrica de la nova yglésia cathedral se poden aplicar las rendas dels priorats de Castellnou y de Serrabona, que no tenen cura de ànimes, y valdran de renda fins en 240 lliures, ab lo qual y ab lo que pagaran al pendre de la poseció per en aquest efecte lo bisbe, dignitats y canonges tindrà suficient porsió la dita fàbrica (asò del pagar per a la fàbrica al pendre de las posecions és cosa acostumada en las demás yglésias de Cathaluña).

D'esta manera restaran a presentació de Sa Magestat, com a patró, lo bisbat de la dita nova yglésia y las ditas quatra dignitats com a cosa de la de las rendas dels dits abadiats que són del patronat reial.

7, I aquest efecte] aquest (p. 73) efecte

6, II Sant Pere de Clarà: monestir de canonges regulars agustins. Va estar subjecte a Casserres, posteriorment al Seminari diocesà per orde del bisbe de Barcelona, posteriorment al col·legi de pobres de Lleida i, des del 1597 a la mensa capitular de Solsona, com llegim en aquest capítol (DHEC, v. I, p. 536). | **mensa:** «conjunt de rendes eclesiàstiques» (DCVB).

7, I priorats de Castellnou: hi ha diverses parròquies en aquesta mateixa zona que reben el nom de Castellnou, de manera que no ens és possible acotar a quina de totes elles es refereix el *Dietari* (DHEC, v. I, p. 478-479). | **Serrabona:** Santa Maria de Serrabona, monestir de canonges regulars agustinians al Vallespir. Al segle XIV pateix forts episodis de pesta i diverses guerres que afecten el territori, fins a quedar-se solament amb 3 canonges. Climent VIII uní les rendes del monestir a les del capítol de Solsona, com descriu aquest capítol (DHEC, v. III, p. 432).

ⁱⁱ Aquesta trasa de fer nova cathedral en Solsona à aparegut millor que en Balaguer ni en altra part, per trobar-i més comoditats que en Balaguer (a més de ésser lo lloch més sa) y per ésser la yglésia major. Y lo palau que vuy té lo abat és molt gran y molt sufficient per lo bisbe, y stà la yglésia més proveïda de ministres (so és canonges, racioners y beneficiats), y així·s fa la nova yglésia cathedral, ab aplicació de manco renda de la que seria menester si·s fes en Balaguer o en altra part si·s tingués de fundar tot de principi.

[8] ⁱ De las rendas de las mensas abbasials de Santa Maria del Stañy, Sant Juan de las Badeses y Sant Pere de Àger que són: és a saber del Stañy, 1500 lliures; de Sant Juan de las Badeses, 1050 lliures; Àger, 500 lliures, que ajuntat tot fan 3050 lliures, se poran erigir algunes dignitats en las més yglésias cathedrals de Cathaluña, que restaran a presentació de Sa Magestat, y podrà ésser de la manera que·s segueix: ⁱⁱ en Lleida, un mestra escolas, del qual y ha molta falta per lo bon govern de aquella universitat, aplicant-i de las rendas de la mensa abacial de Sant Pere de Àger, que vui són 500 lliures ab expectativa de ésser molt millor. En Vich, un deganat, que no le i ha, ab 400 lliures de renda. En Urgell, una dignitat que·s diga ardiaca o abat (o com millor aparega) ab altrás 400 lliures de renda. En Girona, un altra deganat, que no le i ha tanpoch, ab altres 400 lliures de renda. ⁱⁱⁱ Del que resta de las ditas 3050 lliures (que són 1350 lliures) se poden erigir tres dignitats en Barcelona (so és un thesoror y dos ardiacas) també a presentació de Sa Magestat, la thesoreria val [*espai en blanc*], lo ardiaconat de Besès [*espai en blanc*], lo altre ardiaconat de Llobregat.

[9] ⁱ Seguint aquesta trasa, las yglésias ahont stàvan les abadies sobreditas restaran en la manera que aquí se dirà: San Pera de Àger restarà yglésia col·legiata secularizada y subjecta al bisbe, y ab lo mateix número de canonges que any té; los canonges que vuy són regulars, per los quals y los demés, que vuy són regulars, se faran algunes ordinacions de com auran de víurer per a cumplir ab sos vots y stígan segurs ab consciència. ⁱⁱ Y així com aniran vagant

8, III renda. Del que resta] renda (p. 74) del que resta

8, I Santa Maria del Stañy: antiga abadia de canonges augustinians, actualment es fa servir com a església parroquial. Fins al segle XIV tingué una comunitat formada per una dotzena de canonges i una dotzena de beneficiats, però com a conseqüència d'una revolta el 1395 es va incendiar l'edifici i va dispersar els seus membres. Després de diversos intents de restitució, fou secularitzada l'any 1592 (DHEC, v. II, p. 118).| **Sant Juan de las Badeses:** Sant Joan de les Abadesses, comunitat que temporalment va estar orientada per Pere Rigau, prevere de Santa Maria de Vilabertran (DHEC, v. III, p. 674).| **Sant Pere de Àger:** Col·legiata de Sant Pere d'Àger, després de moltes vicissituds que van fer que canviara d'ordes religioses en diverses ocasions, el 1047 s'hi instal·laven un grup de canonges osonencs. Hi van tenir una escola de gramàtica des del segle XI fins al XVIII. Fou secularitzada per Climent VIII a la mort de l'abat, Jeroni Cardona, i el 1874 s'uní a la diòcesi de Lleida (DHEC, v. I, p. 22).

en son lloch, proveirà lo summo potifiçe o lo bisbe (conforme de qui serà la mesada) a altres que no fàsan profeciò sinó que sían canonges seculars, fins a que se acaben tots los regulars y sien tots seculars. Los caps de canonges de aquestes yglésias se poran dir arxiprestres, y en aquesta dignitat se li porà aplicar la renda del priorat de Monmagastra, que l'obtenen canonges de dit monestir de Sant Pere de Àger y val 100 lliures (pagats tots los càrrechs); ab las quals 100 lliures y ab un canonicat que tindrà porà pasar lo dit arxiprestre.

[10] ^I Santa Maria del Stañy restarà de la mateixa manera, feta yglésia secular col·legiata, dient també arxiprestre al qui à de ser cap de ella, y unint-li la renda de la camareria, que són 100 lliures, y també un canonicat.

Sant Juan de las Badesas restarà de la mateixa manera, y a l'arxiprestre se li unirà la renda de la camaderia, que són 110 lliures, y un canonicat.

^{II} Santa Maria de Vilabertran restarà de la mateixa forma, y a l'archiprestre se li unirà la renda de la piatència y camareria, que seran 64 lliures, y un canonicat.

Santa Maria de la Reial de Perpiñà restarà de la mateixa manera, secular y col·legiata, restant la yglésia en lo mateix nom de abat però secular, ab la mateixa renda que té lo abat regular; y restarà aquesta dignitat a provisió o representació de Sa Magestat (com o és stada fins vui) subjecte lo abat secular al bisbe, com los demás.

^{III} San Vicens de Cardona restarà, així com stà dit, de la Reial de Perpiñà, y la provincial de la abadia secular restarà a qui vui o stà; la regular y lo abat secular subjecte al bisbe, com lo de la Reial.

D'esta manera resta ordenat lo de las abadias ab la forma que té de restar.

[11] ^I Y los priorats conventuals de l'ordre dels canonges reglars de Sant Agustí restaran ab la forma que se segueix:

10, II mateixa forma] mateixa (p. 75) forma| nom de abat] nom de aba (*ratllat* dia) t

9, II Montmagastra: és a dir, Montmagastre.

10, II Santa Maria de Vilabertran: la comunitat comença a establir-se amb èxit de la ma de el prevere Pere Rigau el 1069, i que va créixer exponencialment. Va tenir una escola i un hospital de pobres. De 1592 a 1835 va esdevenir una col·legiata, amb un capítol de canonges sota les ordes d'un arxipreste (DHEC, v. III, p. 674-675).| **Santa Maria de la Reial de Perpiñà:** monestir de canonges regulars situat a la ciutat de Perpinyà. Deu el seu nom al fet que estava integrada en el castell reial. Com la resta de cenobis del present capítol, va ser secularitzada i convertida en col·legiata el 1592 per orde del papa Climent VIII (Zaragoza 1997:174).|

10, III San Vicens de Cardona: Sant Vicenç del castell de Cardona, monestir de canonges regulars agustins al castell de Cardona. S'hi va instal·lar una comunitat de canonges regulars aquisgranencs el 1083 i es van pleitejar amb Sant Ruf d'Avinyó, per mantenir-se independents a aquests darrers. La seua etapa més remarcable se situa en el segle XI, quan van fundar el monestir de Sant Jaume de Calaf. El 1592 el papa Climent VIII secularitza el monestir i el converteix en una col·legiata.

Lo monestir de Santa Ana de la present ciutat se secularitzarà. Així com aniran vagant los canonicats, se proveiran a altres que no fàsan profesió, y lo monestir y les personas estaran subjectes a l'ordinari. Lo prior restarà ab lo mateix nom y renda, però secular, y los que de present s'i troben que auran feta profesió se'ls darà ordre de com tenen de viurer, així com los dels abadiats. ⁱⁱ És de advertir que a tots stos canonges encara que·ls fàsan seculars no·ls lleven las insígnias de canonges que en lo cor aportaven (que és sobrepallís y musa forrada de satí carmesí), que de las matexas úsan ara, però las ynsígnias que fora casa aportaven de reglar (que eren casi tots uns roquets de tela blanca en señal de la regularitat) això los han llevat, pus ara no són regulars. ⁱⁱⁱ Y los de Santa Ana en lloch de roquet aportaven en lo costat esquerra a la sotana y al manteu una creu vermella d'esta forma [*espai en blanc*], conforme la trobaran pintada en moltes parts de dita yglésia, y també los la llevaren, que no la portasen més.

[12] ⁱ Lo monestir de Nostra Senyora de Manresa, del bisbat de Vich, de la mateixa manera que se ha dit del de Santa Ana, restant lo paborde ab lo mateix nom y renda.

ⁱⁱ Lo monestir de Nostra Senyora del Lledó, del bisbat de Girona; y lo de Sant Jauma de Calaf, del bisbat de Vich; y lo de Santa Maria del Besalú, del bisbat de Girona; lo de Santa Maria de Ullà, del mateix bisbat; y lo de Santa Maria de Terrassa, del bisbat de Barcelona, restaran de la mateixa manera que lo de Santa Ana.

11, I secularitzarà] se (*ratllat* sa) ularitzarà] que no fàsan profesió] que no fasan profesió (*corregit sobre ?*)| **11, II** tela blanca] tela (p. 76) blanca| també los la llevaren] també los la llevar (a *corregit sobre e*) n| **12, I** ab lo mateix nom] ab lo mateix non *Corregim d'acord amb el sentit*

11, II musa: és a dir, «almussa».| satí: és a dir, «setí».

12, I Nostra Senyora de Manresa: Santa Maria de Manresa, monestir de canonges regulars augustinians de Manresa. Va viure una etapa daurada d'expansió el segle XIV però com la resta de monestirs de canonges regulars, es va secularitzar el 1592 (DHEC, v. II, p. 536).

12, II Nostra Senyora del Lledó: Santa Maria de Lledó, monestir de canonges regulars augustinians que va estar actiu entre 1090 i 1592. Tot i que va acumular un patrimoni considerable, el segle xv inicia un període de davallada que culmina amb la secularització de 1592; actualment se fa servir de parròquia local (DHEC, v. II, p. 479).| **Sant Jauma de Calaf:** monestir de canonges regulars augustinians situat a Calaf. Malgrat les poques informacions al voltant d'aquest, datem les primeres notícies de l'any 1040; com la resta de monestirs regulars, es va secularitzar a finals del segle XVII (DHEC, v. I, p. 381).| **Santa Maria del Besalú:** monestir de canonges regulars augustinians situats a la localitat de Besalú. Fou temporalment un centre de reforma de la vida canonical a Catalunya, però el 1592, amb un prior i cinc canonges, el van secularitzar (DHEC, v. I, p. 295-296).| **Santa Maria de Ullà:** monestir de canonges regulars augustinians, fundat el 1121 i fou secularitzada el 1592 amb solament quatre canonges (DHEC, v. III, p. 595).| dels focus de la vida canonical augustiniana a Catalunya, però va estar secularitzat el 1592 pel papa Climent VIII (DHEC, v. III, p. 537).

^{III} Los monestirs de Santa Maria de Cornellà y·l de Santa Maria del Camp, del bisbat de Elna, y lo priorat de Sant Felis del Mont, del mateix bisbat, se poran unir als Capítols de Elna y de Sant Juan de Perpiñà per a que d'esta manera se pogués traslladar la cathedral de Elna a Perpiñà, per a que, ab lo que·s millorarà ab las rendas dels priorats los canonicats, se porien accontentar los canonges de Sant Juan de deixar ses pretencions, per las quals se deixàs de fer dita translació de la cathedral. ^{IV} Lo valor dels dits priorats, comprenent las mensas dels priors y convents, fan suma de 1310 lliures, de las quals se'n poden pendre 300 lliures per lo servei de las yglésias; y de dits priorats y restaran 1000 lliures per los dits Capítols. Y quant asò no aparegués, se poran secularizar com las demés ab la forma sobredita, o aplicar-se per la recompensa que s'à de dar als bisbats de Urgell y Vich, dels quals se pren per a erigir lo de Solsona.

[13] ^I Ha aparegut que no fen-se la translació de Elna a Perpiñà se porà unir a las mensas episcopals de Urgell y Vich, per lo que se'ls lleva per la dita erecció del bisbat de Solsona, restant per lo servey de las yglésias la porció que s'apunta.

Los demés priorats y pavordias que són [*espai en blanc*], curats, se poran secularizar y fer beneficis curats, y d'esta manera se farà gran benefizi a las ditas yglésias, perquè los que seran proveïts tindran obligació a residir, lo que no han fet los priors, que com los monestirs són regulars y se dónan a priors comendataris, no·s tenen per obligats a residència.

^{II} Per los drets que las mensas episcopals de Urgell y Vich perdran se'ls aurà de dar recompensa per causa que ab aquestos drets consisteix bona part de la renda que tenen ditas mensas, y asò se porà fer unint-los alguns priorats (com ja stà dit).

^{III} Lo monestir del Stañy, encara que·s secularize, no pot restar en lo lloch ahont vuy stà per ésser lloch molt solitari y malsà, y porà·s transferir a la vila de Moyà, que stà a una llegua y és gran població y a-i bona yglésia y comoditat de capellans.

12, IV Lo valor] la valor *Corregim d'acord amb el sentit*/ de 1310 lliures] de (*ratllat* ?) 1310 lliures|
13, I Ha aparegut que no fen-se] (p. 77) Ha aparegut que no fen-se| y fer beneficis] y fets beneficis
Corregim d'acord amb el sentit

12, III Santa Maria de Cornellà: monestir de canonges regulars augustinians en què vivia una comunitat des del 1097; el 1592 es secularitzat després d'haver patit la plaga dels priors comendataris (DHEC, v. I, p. 631).| **Santa Maria del Camp:** monestir de canonges regulars augustinians situat a Paçà. Fundada amb el suport dels nobles de la zona i del bisbe d'Elna el 1070, fou secularitzada el 1592 i els canonges es van unir a Sant Mateu de Perpinyà (Zaragoza 1997:60).| **Sant Felis del Mont:** Santa Maria de Sant Feliu d'Amunt, monestir de canonges regulars augustinians. Els templers s'hi van establir el 1106 i hi romangueren fins a la seua dissolució en el segle XIV; després hi visqueren canonges regulars de Sant Ruf de Valence fins a la secularització de 1592 (Zaragoza 1997:200).

[14] ^I Ordinacions per los canonges reglars de Sant Agustí fins que sien acabats:

1. Havent los canonges reglars de Sant Agustí (que vuy són) feta profesió, no poden desobligar-se del que conforme sa profesió són obligats, y si bé se aurà de dispensar ab ells en algunes coses, però en las que són més esencials del gasto regular no poran deixar de tenir-i obligació. Y primerament, en lo que toca a l'àbit se tindran de restar ab lo que ara apórtan, pus no pot lo religiós dexar son àbit ni portar-lo amagat, ans bé lo té de aportar descubert com o mana lo Sant Consili de Trento.

2. ^{II} Los que no seran de missa confesaran cada setmana y conbregaran cada mes, y los que són de missa la diran almanco cada diumenge.

3. Tindran obediència al bisbe de allà ahont residiran, y los de Àger, que pretenen ser *nullius diocesis*, star subjectes al bisbe de Urgell fins a que, havent feta la erecció de la nova yglésia cathedral, y comprenent-se lo monestir y districte de Àger dins dels confins de dita nova yglésia, resten subjectes al bisbe de la dita nova yglésia y en lo que toca a l'orde de la yglésia y al que serà cap de ella, encara que sia secular.

4. ^{III} Cada any una volta aportaran lo bisbe en la diòcesi, del qual starà una llista de sas rendas (si·n té) y dels béns mobles que tindrà; daran compte de com adminístran sas rendas y rebran la benedicció del bisbe per administrar y usar del que tindran per a ses nesecitats, advertin-los que lo que·ls sobra stan obligats a gastar ab obres pies, no solament per ésser los béns eclesiàstichs sinó també per ésser ells religiosos.

5. No·ls serà lísit obstenir altres beneficis fora dels canonicats y oficis claustrals (si·n tindran).

6. No tindran en ses cases donas de ninguna calitat.

7. ^{IV} Procuraran la onestidat y recolliment de ses persones; y de asò tindrà cuidado lo bisbe, fent-los guardar més recolliment que als demás eclesiàstichs, castigant-los més granment quant en alguna cosa faltaran.

8. No poran fer testament, sinó lo que deixaran se n'age de fer bé per ses ànimes y en bé de la yglésia y altres obras pies, conforme li aparexerà al bisbe.

14, II *nullius diocesis*] *nullius diocesis* *Corregim d'acord amb el sentit*] resten subjectes] resten (p. 78) subjectes] 14, IV Procuraran la onestidat] Procuran la onestidat *Corregim d'acord amb el sentit* i per concordança amb la seqüència] més granment] mes granament *Corregim d'acord amb el sentit*

14, II *nullius diocesis*: és a dir, de cap diòcesi, en aquest cas, no pertànyer a cap diòcesi (DEJ).

En las demás cosas que toca a la clausura y a la vida comuna a què conforme sa regla y concecions dels summos pontifiçes stàvan obligats, se supliçe a Sa Santedat sia servit de dispensar ab ells, a tento que, deixant-los en lo modo que·s deixen, no·l poden guardar en ninguna manera.

[15] ^I Assò és la suma de tot lo contingut en la erecció del nou bisbat y extinció dels canonges reglars de Sant Agustí, si bé y agué moltes demandes y respostes y contradiccions perquè lo bisbe de Urgell, dit don Andreu Capila, monge cartuxo, fou lo que comenzà a trasar dit bisbat pensant la y darían a ell, y com veu que·l donaren a miser Lluís Sans, canonge de Barcelona (lo qual fou lo primer bisbe de dit bisbat), contradí molt, vist que li llevaven tota la terra de Balaguer, Àger y tot lo de Pallàs. ^{II} Y al cap alcazà que de sa vida o mentras seria bisbe de Urgell no la i llevarien, lo que no feren del que li donaven de Vich, perquè vist que lo de Urgell y feie tants contraris y lo de Vich comenzave a fer lo mateix, que·s deie don Pedro Jaime, aragonès de nasció, lo feren bisbe de Albarrasín, y feren bisbe de Vich a don Juan Vila, canonge de Barcelona, home doctíssim en Theologia y dels més cèlebres de España, ab tal que no contradigués a las terras que al bisbat de Vich llevaven per a dar-las al de Solsona, del que ell fou molt content; ^{III} però per més assegurar-o li'n feren fer un acte ans que no·s consagràs; y las terras que li han llevat són Cervera ab la major part del deganat y Tàrraga, y diu-se que per en asò los daran als dits bisbats de Urgell y Vich alguna recompensa.

Assò és summàriament (com stà dit) tot lo contengut en aquest negoci, y si més llargament ho voldran vèurer acuden als sobredits arxius.

Fi del sobredit any 1596, ab lo qual se acaba lo present llibre primer.

14, IV dels summos pontifiçes] del summos pontificis *Corregim d'acord amb el sentit i esmenem l'error de concordança* | **15, II** bisbe de Albarrasín] bisbe de (p. 79) Albarrasin

15, I Andreu Capila: és a dir, Andreu Capella (1529-1609), natural de València, professor i rector del col·legi valencià de la Companyia de Jesús, posteriorment fou professor a Roma. El 1570 ingressa a la cartoixa de Scala Dei i també fou prior d'altres cartoixes (DHEC v. I, p. 419). Segons Pitarch (2001:71), Capella fou un dels promotors al territori catalanoparlant de la reforma tridentina, juntament amb el patriarca Ribera, i fou recomanat per a bisbe d'Urgell pel rei Felip I, càrrec que exercí des del 1588 fins a la seua mort (Oliva 1831:345).

15, I Juan Vila: Joan Vila, doctor en Teologia i un dels teòlegs més reputats del seu temps. Catedràtic en diverses matèries com filosofia o Sagrades Escriptures a l'Estudi General de Barcelona, va ser canonge de Barcelona fins el seu nomenament com a bisbe de Vic el 1596 (Fernández 2005:226; MNA, v. VI, p. 573).

Llibre segon del present dietari de l'any 1597

[1] ^I Capítol primer: de una crida que mana fer lo virrei per a llevar las màsqueras y com los Consellers li destorbaren

^{II} Dijous, a 2 de janer de 1597, lo excel·lentíssim senyor Don Llorens Suares de Figeroa y Cardona, duch de Feria y marquès de Villalba, virrey de Cathaluña, manà fer una crida que ningú, pena de 30 dias de presó, se goçàs fer màscara ni tingués so en sa casa ni representasen comèdias; y assò per respecte com lo dia abans, a las deu oras de la nit, ere mort en la present ciutat lo marquès de Elxe, de edat de 17 anys, fill maior de don Bernardino de Cárdenas, duc de Maqueda, que ere stat virrei més de 4 anys del present Principat; y per esta rahó aparegué al duch de Feria manar fer la dita crida.

[2] ^I Y venint a notícia dels consellers y diputats, feren las diligèncias que en tal negoci se requerie, impedint no·s posàs en execució dita crida per ésser regalia del senyor rey; y dits tribunals anaren a casa del virrey, cada hu per si, dient-li fos servit Sa Excel·lència manar revocar dita crida per quant ere gran perjudici a la authoritat real y en aquesta ciutat, la qual no acostuma de tenir dol ni fer ningun sentiment de tristícia sinó per mort de personas reals (que són lo senyor rey y la senyora reina y son primogènit, y no a altri), a les quals rahons digué lo virrei que ell o consultaria y los tornaria resposta. ^{II} Y consultant-o ab los de son consell, se'n tingueren per molt acorreguts en haver firmada la crida, y així per no afrontar-se no·n volguerem fer altra en contra sinó que li aconsellaren que disimulàs si y avie màsqueras ni altres regocijos, y que de ninguna manera se executàs la crida, y així pasaren avant les carnestoltes com se acostumen en Barcelona.

[1] ^I Capítol 2: com lo virrey y un cardenal estigueren a l'altar major de la Seu ab dos docers lo dia de Nostra Senyora de Febrer en presència dels consellers

^{II} Diumenge, a 2 de febrer, 1597, en lo qual die se feie la benedició de les candeles (encara que per ésser diumenje de la septuagésima no·s celebra la festa de Nostra Senyora fins lo endemà), sucey a la Seu de la present ciutat un cas ben extraordinari y no may usat, y ere que lo dia abans lo virrei envià a dir als consellers com ell y lo cardenal don Fernando

1, I Llibre segon] (p. 81) llibre segon] crida] criada *Corregim d'acord amb el sentit* 2, I personas reals] real *Corregim d'acord amb el sentit* 2, II los de son consell] los de son cosell

2, II **acorreguts**: és a dir, «avergonyits» (DCVB).

Niño de Guevara, que s trobave en la present ciutat, volían anar a la Seu a oir lo ofici, si enperò no era impediment ningun y a ells los estave bé, al qual feren de resposta dits consellers que bé podían anar que no ere impediment.

[2] ^I Y així dit die, ans que la benedicció de las candelas se començàs, foren posats en lo altar major de la Seu dos docers o strados, lo u de bellut carmesí, en lo qual se asentà lo cardenal; y lo altre de vellut negra per a lo virrey, troban-se en tot los consellers presents; cosa que mai se era feta, que en presència de consellers y a l'altar major de la Seu y agué dos docers. Y vingueren ans de la misa ni la benedicció se comensàs, la qual feu lo reverent canonge Grau Mas. ^{II} Y feta la benedicció, al distribuir los siris lo mateix canonge los aportà al cardenal y al virrey, que estaven en sos docers a la part de l'Evangelí, y après feren la profesó (so és acostumat en semblant jornada) y seguiren-la lo cardenal y lo virrei y los consellés, anan lo cardenal al mitx del virrei y conseller en cap, que era mossèn Pere Juan Ferreres, ciutadà; y los altres consellers venían detràs per son orde. ^{III} Y acabada la profesó se'n tornaren tots a l'altar major a oir lo ofici y sermó, so és lo virrei y lo cardenal en sos docers a la part de l'Evangelí, y los consellers a la part de la epístola en lo padrís acostumat.

[3] ^I É volgut fer aquesta nota y apuntament de tot lo sobredit perquè vegem quant mal feren los consellers de consentir que en lo altar major de la Seu, que és capella real, se posasen dos docers, majorment en presència de consellers (que són conservadors de las priminèncias y serimònias reials), cosa que ni personas reials mai an fet (que lo que ditas personas han acostumat fer moltes voltas és allargar los docers que i pugan càbrer dos o tres, o los que són). ^{II} Y ja dits consellers tenen més culpa, haven-los-o enviat a dir lo virrei lo dia abans jo, tot vage avuy per placebos y segonas intencions. Que lo Senyor per sa misericòrdia se vulla apiadar de tot.

1, II trobave en la present] trobave en la (p. 82) present] enperò no era impediment] enpero no era impedimen (*interlineat t*)

1, II don Fernando Niño de Guevara: Hernando Niño de Guevara el 1596 visitava Barcelona en qualitat de cardenal, però el 1599 era nomenat Inquisidor General i el 1601 arquebisbe de Sevilla, on va romandre fins la seua mort el 1609 (Ortiz 1796:206, 207, 218).

2, I Grau Mas: és a dir, Guerau Mas, el documentem com a rector de les Planes l'any 1582; més enllà d'aquesta dada aïllada, no podem aportar més informació o refermar que es tracte d'aquest i no d'un altre Guerau Mas (Solà 2010:411).

[1] ^I **Capítol ters: com se començà la obra de Diputació que stà devant de Sant Jaume**

^{II} Dimars, a 21 de janer de dit any, començaren a enderrocar unas casas que molts anys avie, que los diputats avien comprades devant San Jaume per a crèixer la casa de la Diputació, y amplificant dita casa se començà una obra molt sumptuosa. Y pasant-la avant, aparagué a alguns maliciosos que ere gasto execiu, pus ells no y avien pogut posar las mans, y procuraren en destorbar no pasàs avant, escrivint en Cort com los diputats feien una fortaleza en la Diputació, perquè ere perjudici del senyor rey; lo que antès per Sa Magestat scrigué una carta dilluns a 31 de desembre als diputats per a que fesen parar la obra.

^{III} Dilluns, a 31 de mars de dit any, reberen los diputats una carta de Sa Magestad del tenor següent:

[2] ^I En lo sobreescrit:

A los venerables, devotos y amados nuestros los diputados del General en el nuestro principado de Cataluña.

De dins:

El rey.

Diputados,

^{II} E entendido que para ensanchar la casa de essa Diputación y hazer mejor ornato en ella se han comprado y derrivado todas las casas que ai desde ella a la plazuela de San Jaime. Y porque haviendo de ser sta obra tan grande y costosa conviene que la trasa de ella sea mui azertada y por ste respecto, holgaré de verla antes que se comienze a poner mano a ella. Scrivo al duque de Feria, mi lugartiniente y capitán general, que os la pida de mi parte en la forma que dél entenderéys, y assí os encargo y mando lo agáis y se la entreguéis porque la ynvie, y entretanto que yo responda a ella no se pasará adelante en la obra, y con ello me escriviréis. Dada en Madrid, a 24 de marzo del 1597 años.

Yo, el rey

1, I la] lo *Corregim d'acord amb el sentit*[1, II mans, y procuraren] mans (p. 83) y procuraren] 2, II plazuela de San Jaime] plazuela de San de San Jaime

Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit [*espai en blanc*]; vidit [*espai en blanc*]; vidit [*espai en blanc*]; vidit Baptista, regens; vidit don Petrus, fiscus advocatus; Gassol, secretarius.

[3] ⁱ Y rebuda dita carta, aparagué als diputats que devie consentir en fer la voluntat del senyor rey y no jugar de fet en pasar la obra avant, encara que aparagué cosa extraordinària lo que lo rey feie en fer suspendra la obra y voler vèurer lo modelo, per quant ere quantra Constitució (perquè los diputats poden obrar a son gust sens parer del senyor rey); però per todas las rahons sobreditas y perquè ves Sa Magestat la malícia que·ls avien oposat, li enviaren lo modello y feren sesar la obra, enviant en Cort per a dit effecta al doctor Joan Sentís, canonge de Lleyda, y a mestra Pera Blay, mestra de dita obra, ab lo modello y trasas.

ⁱⁱ Dimecres, a 23 de abril de dit any, partiren de la present ciutat per a la Cort los dits canonge Sentís y mestra Blai, a la qual arrivaren dilluns, a 5 de maig de dit any, ahont estigueren casi tot lo present any de 1597 negociant dit negoci. Y després de haver vist Sa Magestat las trases, li agradaren molt, les quals li amostrave y trasave son engiñer misser Francisco de Mora, que mestre Blai mai li parlà sinó que stave en la antecàmara, y lo dit Mora entrave y exia de l'aposeno del rey al de mestra Blai. ⁱⁱⁱ Y vist per Sa Magestat que las trasas staven bé, conegué que la primera informació fou malícia, y així manà que se escrigués al duch de Feria, virrey de Catalunya, per a que avisàs si stave la obra de la manera que mestra Blay lo avie informat. Y en haver revuda la resposta, la qual fou molt prest, sabé com la ynformació del mestra ere de la manera que pasave y stave conforme la obra, y així donà llicència que pasàs dita obra avant, despedint als dits canonge Sentís y mestre Blai ab carta per als diputats.

3, II trasas. Dimecres, a 23 de abril] trasas (p. 84) Dimecres, a 23 de abril

3, I Joan Sentís: Joan Sentís i Sunyer, el 1587 era ardiaca i canonge de la seu de Lleida i vicari general del bisbe Pedro Manrique. Posteriorment fou bisbe de Barcelona (1620-1632) i virrei de Catalunya entre 1623 i 1626 (Muñoz 1999:144;146).| **Pera Blay:** Pere Blai fou mestre de cases de Barcelona i, juntament amb Jaume Amigó, un dels arquitectes més representatius del Renaixement català. Autor de múltiples construccions, va encapçalar les obres del palau de la Generalitat que es van iniciar l'any 1597 i culminaren el 1599 (Garriga 1986:181; Alcolea 1999:43-44).

3, II Francisco de Mora: arquitecte castellà que va esdevenir arquitecte reial a partir del 1597, fou l'encarregat de donar el vistiplau a l'obra de Blai en el palau de la Generalitat (Gómez 2014:328; Alcolea 1999:44).

[4] ^I Encara que lo present dietari vage dividit ab llibres y en cada llibre se tracte lo contengut en aquell any, y aquest segon llibre del present dietari sia de l'any 1597 y la carta que posaré ara sia de l'any 1598, totavia per ésser la carta de la matèria que en aquest capítol se tracta me à aparegut posar-la en aquest lloch, puix en ella se remata dit negoci de la obra, y no posar-la al principi de l'any 1598, pus ja ab aquest parèntesis ne don rahó al lector.

^{II} Disapta, a 10 de janer de l'any vinent de 1598, reveren los diputats per mans del canonge Sentís (lo qual ja avie alguns dias que era en la present ciutat) una carta de Sa Magestat del tenor següent:

[5] ^I En lo sobreescrit:

A los venerables, devotos y religiosos y amados nuestros los diputados del General en el nuestro principado de Cataluña.

Dins:

El rey.

Diputados,

^{II} El don Juan Sentís, canónigo de Lérida, me dio vuestra carta de 22 de abril próximo pasado sobre lo que toca en querer enzanchar essa casa de la Diputación azia la parte de San Jaime, y explicó lo que traía en commición, y me ha solizitado con particular cuidado y diligencia, y a los de mi consejo de Aragón, assí en lo que toca a sto como en lo demás que por vosotros le ha sido encomendado el tiempo que aquí á stado, de que quedo satisfecho de su buen proceder. ^{III} Y haviéndome pedido lisencia dicho canónigo para volverse, se la hemos dado, haviendo primero visto la planta que maestro Blas, maestro de dicha obra, truxo; y assí en sta no ai que deciros sino que dar mui confiado que, en lo que de mi servicio se ofreciere, corresponderéis conforme a vuestra obligazón y mereze el amor que os tengo. Dada en El Pardo, a 8 de diciembre de 1597 años.

Yo, el príncipe

5, II encomendado el tiempo] encomendado (p. 85) el tiempo| 5, III El Pardo] El Prado *Corregim d'acord amb les informacions de la correspondència reial del capítol*

Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit, Guardiola, regens; vidit don Petrus Sans, fisci advocatus; vidit Baptista, regens; vidit Sans, regens; vidit Clavero, regens; Gassol, secretarius.

[...]

[1] ^I [Capítol sobre les encomandes]

^{II} Per aquestos memorials se à vist la justícia que tenim, y com lo prior y comendadors de Catalunya perderen totas les centèncias; y per no éser-i cridats los diputats (com a tan interesats) tingueren lloch per a poder formar plet de nou y proseguir-lo en son nom com a part més principal de aquest negoci. Y, no obstant tot asò, foren proveïdes les sobreditas cinch encomandas a aragonesos y valencians, y com los comendadors anaren a pèndrer la poseció los vasalls de ditas encomandas no·ls volguerren rèbrer, pus no héran naturals.

^{III} Y vist assò per los aragonesos, recoregueren al virrey y Audiència per a que·ls dasen executorials per a poder pèndrer poseció de las encomandas, lo que no volguerren fer los de la Audiència, per instar lo síndic del General lo contrari. Y quant veren los aragonesos que tanpoch en la Audiència no·ls volien afavorir, suplicaren a Gregori 14 ab sinistras informacions que·ls donàs breu per a que, no obstant qualsevol dificultat, los donasen la poseció y se executasen las tres centèncias que havien agut lo capbreu alcanzat. Tampoch lo volguerren obeir los vasalls de las encomandas que no fos ab executorials de la Audiència, ^{IV}y la Audiència deia que no podia dar los executorials per la instància que lo síndich de part dels diputats feia, dient que las sentèncias y lo breu era quantra Constitució, y que ells les tenían jurades y que no podien fer altra cosa; y que lo breu era nul·lo per totes les causas y rahons que lo sobredit autor en sos memorials à llargament dades, ni tanpoch los podien soltar los diners del segret (que staven depositats a la taula de la present ciutat) y que no incorrien en las excomunicacions que lo breu los posave per totes les sobreditas causas, conforme ne tenia parers de theòlechs y canonistas, que per en assò se ajuntaren moltes vegades.

^{I, II} proseguir-lo] proseguirlo *Corregim d'acord amb el sentit* | ^{I, III} lo síndic del General] lo sintie del General *Corregim d'acord amb el sentit* | ^{I, IV} las sentèncias y lo breu] las sen (p. 86) tencias y lo breu

^{I, II} **Per aquestos memorials:** l'autor s'està referint a uns memorials sobre les encomandes que hauria explicat en la part inicial d'aquest capítol i que no forma part del manuscrit que ací editem.

[2] ¹Y vist per los aragonesos que lo virrey ni Audiència no·ls volien dar los executorials ni obeir al breu per a poder pèndrer la posesió de ditas encomandas, ni·ls volien soltar los diners que staven depositats en la taula del canbi de la present ciutat dels fruits dels segrets de las ditas encomandas, recorregueren al núncio de España per Sa Sanctedat, que stà en Madrid, anomenat don Camillo Gayetano, ⁱⁱ patriarcha de Alexandria, per a que ab sensuras eglesiàsticas los forçàs a dar dits executorials, executat lo breu de Gregori 14, excomunicant-los a tots y als diputats per a que instaven no·s traguesen dits executorials. Y vist assò per los diputats, feren una enbaxada a la Cort ahont stave lo núncio de nou persones, per a que intersedisen ab dit núncio no posàs ditas sensuras y procurasen arremediar aquest negoci.

[3] ¹Dimars, a 25 de mars de dit any, 1597, dia de la encarnació de nostre Senyor, partiren de la present ciutat per a Madrid los 9 embaxadors, los quals foren:

ⁱⁱ Eclesiàstichs: Fransech Olivó, ardiaca de Santa Maria de la Mar i canonge de Barcelona; Jaume Cordellas, canonge de Barcelona; Phederich de Sarrià, canonge de Barzelona. Militars: don Miquel Meca y de Clasquerí, Francech de Llupià i d'Oms, miser Fransech Gomis.

2, I los executorials] los execoturials *Corregim d'acord amb el sentit*

2, I Camillo Gayetano: segons l'obra de Francesc de Santa Maria, Gayetano era patriarcha d'Alexandria i bisbe de Càpua ja l'any 1594 (1683, v. IX, p. 2); Finestres (1756: v. IV, l. II, p. 216) el situa al monestir de Poblet el 1593 com a nunci de Sa Santedat.

3, II Fransech Olivó: Francesc Olivó d'Alvèrnia va ser paborde de Sant Pere dels Arquells el 1586; el 1595 va assolir el càrrec d'ardiaca de Santa Maria de la Mar, almenys fins el 1607 segons documenten els DGC. Alhora, entre 1599 i 1600 va ser abat de Sant Llorenç del Mont i, d'acord amb els DGC, també hauria estat inquisidor (DGC, v. III, p. 166, 287, 354, 1000).| **Jaume Cordellas:** és a dir, Jaume Cordelles, doctor en Drets, prior de Sant Pere del Mont, canonge de Barcelona, oïdor de comptes i diputat eclesiàstic el 1600-1601, segons indiquen el present dietari i els DGC (DGC, v. III, p. 978; MNA, v. VII, p. 275).| **Phederich de Sarrià:** canonge de la seu de Barcelona segons recull Torras (2012:75), almenys fins el 1607.| **Miquel Meca y de Clasquerí:** membre del braç militar barceloní. Participà, segons documenten els DGC i el MNA, en múltiples reunions i festivitats de la ciutat, com ara en les festes per la canonització de sant Ramon de Penyafort el 1601, en què apareix en una de les esquadres de genets (MNA, v. VI, p. 346). L'última menció a aquest personatge en els dietaris data del 1618 (DGC, v. IV, p. 721).| **Francech de Llupià i d'Oms:** membre del braç militar, els DGC l'esmenten participant de múltiples reunions i ambaixades entre 1600 i 1609 (DGC, v. III).

Reals: Julià de Navel, ciutadà honrat de Barcelona; miser Llorens Jover, Rafel Rius, burgès de Perpiñà.

Y abans qu'estos enbaxadors no partisen ere anat a Madrid per lo mateix effecta miser Joseph Mur, doctor del Reial Consell, de part de dit Consell.

^m Disapte, a 5 de abril de dit any, reberen los diputats un plec de cartes del virrei que ere anat a pasar la Setmana Santa a Monserrat; y dins y avie dos cartas, la una del virrei y la altre del senyor rei, per los diputats, les quals contenían que los diputats fesen tornar la enbaxada. Y las cartas són del tenor següent:

La del virrey:

En lo sobreescrit:

[4] ¹A los diputados del General de Cataluña.

Y dins deie:

ⁿ Su Magestad, con carta de 27 del pasado, me escribe advierta a Vuestras Magnificencias que quedará mui servido revoquen la enbajada de las nueve personas que han resuelto enviar para tratar el negocio de las encomiendas de San Juan, pues siendo tan platicado y entendido, y el abat de Ripoll ha informado tantas vezes sobre ello, y miser Mur podrá hazer agora lo mesmo, no es menester ni se deven gastar los dineros de la Generalidad en lo que no es de substancia. ^m Y que así hagan volver luego los nueve nombrados para hallá, que haziendo lo contrario sería obligarle a que les mandase volver sin oirlos; y

3, II Barcelona; miser Llorens] Barcelona (p. 87) miser Llorens] 4, II de la Generalidad] en la Generalidad *Corregim d'acord amb el sentit*

3, II Fransech Gomis: l'única informació que coneixem d'aquest personatge és que va ser deutor del General entre els anys 1585 i 1589 (DGC, v. III, p. 152,259).| **Julià de Navel:** ciutadà hornat barceloní, va exercir diferents càrrecs com ara el de tauler el 1591 o el de síndic de Barcelona el 1599. A més, va formar part de múltiples ambaixades del Consell de Cent als diputats o fins i tot al duc de Fera, per exemple en el jurament del càrrec de lloctinent general el 1598 (MNA, v. VI, p. 224; v. VII, p. 207, 70, 140-144).| **Llorens Jover:** advocat i assessor del General entre els anys 1598 i 1599. Segons Serra (2015: 222) va ser oïdor reial el 1594 i diputat reial el 1599. També va encapçalar algunes ambaixades promogudes per la Diputació i va participar de diversos processos legals lligats a les institucions catalanes (DGC, v. III, p. 31-338; MNA, v. VI, p. 600; v. VII, p. 350).| **Rafel Rius:** Rafel Riu fou insaculat per a diputat de Perpinyà el 1599 fins a la seua mort el 1604 (Serra 2015:279).| **Joseph Mur:** va exercir el 1585 com assessor de la Batllia General i el 1585 va ser jutge de la Cort; també fou regent de la cancelleria proposat pel duc de Fera el 1598. Just un any després Felip II li concedí el títol de cavaller i noble (veg. ACA, CA, llig. 264, doc. 98). A més, va estar relacionat amb la mort d'un advocat barceloní (Martínez 2001:74-76). El 1596 havia estat també jutge reial i intervingué en la presa militar de la vila de Tàrrega (Pérez 2001:328).

obedeziendo Vuestras Magnificencias como es justo a lo que su Magestad manda, se deve esperar que les ará mejor favor y guarde de dios a Vuestras Magnificencias. De Monserate, a los 4 de abril de 1597 años.

El duque de Feria

[5] ^IY la del rei era del tenor següent:

En lo sobreescrit:

^{II} A los venerables, devotos y religiosos y amadosnuestros los diputados del General en el nuestro principado de Cataluña.

Y dins deie:

El rei.

Diputados,

^{III} Haviendo entendido la resolución que se ha tomado en esse consistorio de enviar una enbajada de nueve personas sobre lo que toca a lo de las encomiendas de San Juan, y comisión que el nuncio pretende ynbiar para declarar por descomulgados a los que le pareze que son causa de impedir la execución de los mandamientos de Su Santidad y suos, me ha parecido, por las causas que os representará el duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, que se deve escusar. ^{IV} Y assí os encargo y mando que dándole entera fee y creencia lo agáis y cumpláis assí, sin que se permita otra cosa, pues de lo contrario quedaría deservido. Dada en Madrid, a 27 de março de 1597 años.

Yo, el rey

Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit, Covarrubias, regens; vidit, Guardiola, regens; vidit Sans, regens; vidit don Petrus Sans, fisci advocatus; Gassol, secretarius.

5, II religiosos y amados] religioso y amados *Corregim l'error de concordança d'acord amb el sentit*/ 5, III resolución que se ha tomado] resolución que se ha (p. 88) tomado| vidit, Covarrubias] vidit Covarrivas *Corregim l'error en el nom propi*

^v Y dites cartas foren desclosas y llegidas en consistori, y no per això deixà de proseguir-se la enbaxada, per quant ja avie dias que eren partits de assí los enbaxadors y eren molt lluny quant les sobreditas cartas vingueren.

[6] ^I Dijous, a 29 de maig de dit any, se tingueren brasos en la Diputació y los diputats, juntament ab tots los brasos y consellers, anaren a parlar ab lo virrei per causa que las universitats ahont stan fundadas las encomandas avien revudas cartas del rei per a que dasen la posesió als aragonesos. Nobstant, stave allí lo oïdor Sagarra per a destorbar-o, y lo virrei los prometé que los afavoriria tot lo posible, conforme ho merexia la justícia que tenían.

^{II} Diumenge, lo 1º de juny de dit any, enviaren los diputats enbaxada a Tarragona, que foren don Berenguer de Paguera, don Alexandro Alentorn y mestre Fransesch Cornet, ciutadà de Barcelona, per a que suplicasen de sa part al senyor don Juan Terès, arcabisbe de Tarragona, fos cervit de anar a la Cort per a intercedir en dit negoci; y feu-los de resposta que y aniria de molt bona gana ab tal que plagués al senyor rey y no de altra manera, y lo mateix respongué als consellers ab una carta, en resposta de altra que ells li n'avien escrita per home propi.

[7] ^I Vist per los aragonesos que son negoci de pendra la posesió se allargave tant, determinaven pendra la posesió en virtut del breu sens voler tràurer los executorials de la Audiència, dient que pus tenían breu apostòlich no tenían nesecitat de dits executorials ni staven obligats a star a las Constitucions de Catalunya. Y pasant dit negoci avant, los del Reial Consell foren contents de dar-los los executorials y que no se servisen del breu per no introduir en Catalunya una cosa tant nova y no pèdrer ells aqueixa jurisdicció. Però los aragonesos, puix al principi quant ells los demanaven no los volgueren dar, ara no·ls volían, sinó que sens ells volien pèndrar la posesió usant de la plena potestat del breu, per la qual cosa ere ara de present tota la qüestió, fent los contraris los del dit Reial Consell y los diputats, per la qual resistència venían las excomuncacions.

6, II respongué als consellers] respongué als (p. 89) consellers| **7, I** tenían nesecitat] tenia nesecitat
Corregim l'error de concordança d'acord amb la seqüència

6, I Nobstant: és a dir, «no obstant».| **oïdor Sagarra:** és a dir, Gaspar Sagarra.

6, II Berenguer de Paguera: membre del braç militar català, morí, segons indiquen els DGC (v. III, p. 180), el 28 de novembre de 1605.| No ha estat possible documentar **Alexandro Alentorn**.| **Fransesch Cornet:** ciutadà honrat de Barcelona, va participar de diverses ambaixades representant els interessos del braç militar entre 1591 i 1610 (DGC, v. III, p. 431, 519, 680; MNA, v. VI, p. 244, v. VII, p. 170).

ⁱⁱ Però los diputats y los de la Audiència ajuntaren moltes voltes theòlechs y canonistas per dits negocis y tots se resolien cada vegada (essent hòmens molts cèlebres y de diferents religions y necions) que las excomunicacions no eren vàlidas, pus dits tribunals defensaven cosa justa, majorment avent-la jurada y oïda sentència d'escomunicació si lo contrari feien (que així juren tots los que tenen càrrechs públics en lo present Principat), ⁱⁱⁱ y majorment pus ells no contradien ara de present prenguesen la poseció (encara que era perjudici per tot lo que stà ja al·legat) sinó que la prenguesen ab la forma acostumada (que és ab la autoritat reial) traent los executorials de la Audiència, que fent lo contrari era quantra dita autoritat reial y de las Constitucions de Catalunya; que las qüestions que de present éran en la present ciutat per lo de las encomandas no era per la causa principal del petitori que aqueixa en Roma se té de difinir (com a la fi de aquest capítol llargament veuran quant los donaren la poseció) sinó per lo posesori, que ere ab la forma que havien de pendre la poseció.

[8] ⁱ Disapta, a 14 de dit, rebé don Juan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona, una carta y una excomunicació del sobredit núncio per los del Reial Consell per la sobredita resistència que fan a què no·s don la poseció als aragonesos si no és traent los executorials de assí de Barzelona.

ⁱⁱ Diumenge, a 15 de dit, anaren los honorables consellers a casa del señor bisbe y li suplicaren fos servit de no publicar la excomunicació, que ells com a pares de la pàtria y celant lo bé públic la y suplicaven per los molts inconvenients que se'n podrien seguir, posant-li moltes coses al davant per dit efecte. Y lo bisbe los respongué que ell faria lo que bonament porie però que no podia deixar de obeir al dit núncio, pus ja altra volta avie rebut altra despaig d'ell per lo mateix efecte; ⁱⁱⁱ y la mateixa resposta tornà a miser Juan Sabater, doctor del Reial Consell, que y era anat de part de tots los de la Reial Audiència a suplicar-li lo mateix que los consellers li avien suplicat. Dit dia de diumenge a la tarde fou nostre Senyor servit que lo seyor bisbé rebé una carta del núncio, la qual avie alcansada los 9 enbaxadors (que ja eren aribats a la Cort) per medi de don Pedro de Mèdisis, germà del duch de Florensa, la qual contenia que lo bisbe no publicàs la excomunicació fins fosen pasats quinze dias.

7, **iii** forma que] forma (p. 90) que| 8, **ii** ell faria lo que] ell faria (*interlineat* lo que)| los 9 enbaxadors]
8, **iii** los (*ratllat* q) (*interlineat* 9)

8, **iii** **Juan Sabater**: no ha estat possible documentar Joan Sabater més enllà de relacionar-lo amb el seu càrrec com a regent del Consell Suprem d'Aragó fins a l'any 1609, d'acord amb els DGC (v. **iii**, p. 949).

[9] ^I Dimars, lo primer de juliol de dit any, espiraren los dits 15 dias; y així, a les 9 ores del matí entrà lo entredit, y ja abans lo senyor don Gaspar Ponter, bisbe de Tortosa, avie publicat entredit en Tortosa y en los cinch llochs de les encomandas per los quals també venia la excomunicació, y encara dit bisbe proseguí ab més rigor que lo de Barcelona, perquè posà sessació *a divinis* en Tortosa y en los llochs de las encomandas. ^{II} Y stant posat dit entredit en la present ciutat, diumenge a 6 de juliol de dit any fou consagrat per bisbe de Vich lo molt il·lustre y reverendíssim senyor don Juan Vila, y feu la consecració (conforme mana lo seremonial romà) lo senyor don Juan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona, ascistint-li los senyors don Francech Raboster y Sala, bisbe de Elna, y don Lluís Sans, bisbe de Solsona; y cantà's tota la missa ab lo to de temps entredit (que per ésser cosa no molt sovint usada la é posada en lo present capítol). Y dura-li poc lo bisbat perquè per los primers de setembre morí.

[10] ^I Diumenge, a 13 de juliol, en lo dematí, arrivà un correu de Madrid ab carta del senyor rei per lo bisbe de Barcelona, en la qual li deie alçàs lo entredit per temps de un mes, comptant del dia de la resepció de la carta, y que dins sis dias enviaria lo ordre que en dit negoci se tenia de tenir. Y d'esta manera anaren porrogant molt temps, que quant acabave lo temps venia altra porrogació per altra tant temps, fins a que's donaren los executorials als aragonesos, que ells se aconortaren de pendre'ls i·ls soltaren los diners ab protestacions (com atràs veuran), evocant la causa de tot en Roma.

^{II} Per los primers de octubre tornaren los 9 enbaxadors de Madrid.

Dimarts, a 20 de dit, partiren ab las galeras de Gènova de la present ciutat miser Gaspar Sagarra, oïdor de comptes, y don Jaime Oliver y de Botaller, enbaxadors dels diputats, per a Roma, a introduir la causa del petitori de dites encomandas en dita Cort, y pochos dias après arrivà en la present ciutat un auditor del nuncio anomenat Paulo Bene per a entendre en dit

9, II tota la missa] tota la misma *Corregim d'acord amb el sentit* | **10, I** Madrid ab carta] Madrid (p. 91) ab carta

9, I Gaspar Ponter: Gaspar Punter, doctor en Lleis, va desenvolupar tota la seua carrera eclesiàstica en la diòcesi de Tortosa, d'on va ser bisbe entre 1590 i 1600. Defensor de les reformes tridentines, entre d'altres pel que fa a la predicació i el catecisme en la llengua del poble. A més, va tenir un paper molt important com a patró de les obres de la seu de Tortosa i va promoure múltiples peces artístiques a la seu. Posseïa alhora una important biblioteca que va cedir a la seua mort a Josep Simó i Pau Cervera (Querol 2006:38-39).

10, II Jaime Oliver y de Botaller: és a dir, Jaume Boteller i d'Oliver, qui va ser ambaixador del General a Roma, com esmenta Vila i documenten els DGC (v. III, p. 844, 971). Malgrat els seus cognoms, no hem pogut relacionar-lo amb la nissaga dels Oliver de Boteller (Rovira 1994). | **Paulo Bene:** ha de ser Paulo Benio, com llegim una mica més endavant.

negoci, lo qual vingué a costas dels diputats y guañave lo dia 8 lliures, y los dias que caminave ne guanave 10 lliures.

[11] ^I Divendres, a 7 de novembre de dit any, demanà lo dit auditor als del Reial Consell los executorials per a posar en posseció als aragonesos (que tot fou trasa d'ells mateixos de la Audiència), y los donaren.

Dizapte, a 8 de dit, los de la Audiència soltaren dotze millya lliuras que estaven depositades en la taula del cambi de la present ciutat del segrest de las encomandas que·s feu a petició del dit auditor.

^{II} Divendres, a 5 de desembre de dit any, se feu en la Diputació lo acte de la renunciació de la causa qu·estave introduïda en la Audiència, que és del tenor següent (y demanaren absolució ab cautela per preténdrer sempre que no éran excomunicats):

[12] ^I Illustris et admodum Rege domino,

Diputati et auditores computatorum Generalis Cathalonie, atendentis et conciderantes quod spatio unius anni et ultra fuerunt publicati pro excommunicatis ab illustrissimo et reverendissimo Camillo Caietano, nuncio apostolico in regnis hispaniarum, uti delegato apostolico fuit que contra eos suos, que predecesores officiales et ministros generalis cathales et alios singulares comprehensos in monitoriis, eadem de causa proressum variys interdictis cesacione adivinis et aliis censuris propter oppositionem ab ipsis factam in causa que in Regia Adiencia presentis Principatus ducebatur, super expeditione et concesione literartum executorialium petitarum a comendatoribus Aragonensibus et Valentinis ordinis Santi Joannis Hierosolimitanens, adipicendam posecionem quorundam preceptoriarum intus Cathaloniam sitarum. ^{II} Et quam vis perdictos diputatos fuerit pretensum ipsos ad causam predictam non potuisse excommunicari nec aliis censuris affici, eo quod predictam opositione fecerint none sui officii, in vim Constitutionio Cathalonie et juramenti introitu sui officii per eos prestiti, et sententie excomunicarionis in eos late per observantia dietarum Constitutionum, qua propter non poterat contra eos procedi cum non fecerint impedimento de facto, sed de jure rursus, quia non obstantibus pluribus et geminatis apellationibus, et recursibus per los inter positis a comminationibus dictarum censurarium. ^{III} Et aliorum procedimentorum ad santissimus dominum nostrum papa, Clementem Octavum, in dies proceditur contra ipsos, ab illustrissimo et reverendisimo Nuncio, aplico variis censuris

12, I excommunicatis ab illustrissimo] excommunicatis ab (p. 92) illustrissimo| 12, III papa Clementem Octavum] papa comentem 8m *Corregim l'error de còpia*| et publicatori (*ratllat* bus)

declarationibus interdicti et sessionibus a divinis, et aliis procedimentis propter que tinent varia incommoda dampna et scandala inde in futurum orinipose cupientes, hujus modi incommodis obviare nec non mandatis apostolicis si et quatenus posunt anuere et obedire, in citra et aliis sine aliquo perjudicio derogatione et obrrogatione Constitutionum Cathalonie,^{IV} et aliorum jurium patrie, quibus non intendunt nec posunt perjudicare et citra perjudicium juris et accionis eisdem competentis tanquam tertiis interesse habentis in causa posesorii et petitori que descebat et duci speratur in curia romana super dictis preceptoris ordinis Santi Joannis, citis intra cathaloniam.

[13] ^I Et citra per judicium et de rogatione apellationum et recursum ab eisdem interpositorum adictis procedimentis ad santissimum dominum Nostrum, papam Clementem Octavum, a quibus per presentas recedere non intendunt metu et timore censurarum predictarum, et ob reverentiam sante sedeis apleg sindicus generalis cathalonie disitit et renuntiat domine dominorum diputatorum citti et oppotitione predictae facte et prosequite in Regia Audientia, ^{II} ad relationem magnificum Joannis Sabater et Antoni Oliba, ac aliorum judicum Regie Audientie prefacte et aliorum judicum secularium, et dicto nomine desistit a quibus cumque impedimentis executioni predictae quomodo libet factus, quatenus facta apareant, tam per ipsos dominos diputatos, quam eorum predecessores, et officiales respective, petens et suplicans absolucionis beneficium simpliciter, vel ad cautelam eisdem dominis diputatis eorum predecessoribus et aliis officialibus domus diputationi, et aliis omnibus singularibus.

[14] ^I Et particularibus in litteriis monitoriis et publicatori contentis et comprehensis in partiri, nec non interdictum et cesationem a divinis a civitatibus Barcinone, Dertuse et aliis oppidis, terris et villiis eisdem comendis subjeti seu alias tolli admoveri offei que licet omnes.

Altissimus ett [?]

Dominum Jover, assessor generalis; Franciscus Ferrer, asesor generalis.

12, IV tanquam tertiis] tanquam (p. 93) tertiis|**13, II** predictae quomodo] predictae qommodo *Corregim d'acord amb el sentit*| domus diputationi] domus diputationi(*ratllat* bus)| **14, I** monitoriis et publicatori] monitoriis|comendis subjetas] comendis subjeti(*corregit sobre a*) s| tolli admoveri] tolli adamoveri *Corregim d'acord amb el sentit*

ⁱⁱ La qual renunciació y protestació acceptà fra Fernando Ruiz del Prado, comanador de Sant Juan y procurador dels comanadors aragonesos y valencians de la part altra, ab protestació (com llargament en ella consta) essent content sían absolts, la qual és del tenor següent:

[15] ⁱ Ilustre y muy reverendo señor,

Fray Fernando Ruiz del Prado, del ábito de San Juan, comendador de la encomienda del templo de Huesca, como procurador de los caballeros de la sembla de la castellania de Amposta, habiendo visto la petición dada por el síndico del General de Cataluña, procurador de los señores diputados de Cataluña, digo que ante todas cosas azepto lo contenido en dicha petición, en quanto haze o hazer puede a favor de mis partes y no en más. ⁱⁱ Y así digo que bien notoria es la justicia de las excomunicaciones fulminadas por el ilustrísimo señor nuncio, en virtud del breve de la feliz memoria de Gregorio 14, atenta la contravención manifiesta hecha por los descomulgados y contenidos en la petición de la parte contraria, assí en oponerse a la execución de las dichas letras y mandatos apostólicos que haciendo el dicho ilustrísimo señor nuncio, delegado apostólico, en diversas maneras y prestar diversos impedimentos (que ampliamente constan en los actos y procesos desta causa), como en proseguir pleito sobre lo contenido en dicho breve contra la forma y mandato en el expreso.

ⁱⁱⁱ Después de haverse declarado que las Constituciones en que se fundan no son válidas ni bastantes para el efecto que pretenden, por no ser como no son confirmadas por la Santa Sede Apostólica, y siendo como son contra la libertad eclesiástica y sobre bienes eclesiásticos y contra personas sugetas al fuero eclesiástico, las quales ni se pueden ni deven defenderse, ni el juramento se puede entender a ellas (quanto más que el juramento siempre exepta la autoridad del superior), ni ai en comunión que se pueda contraponer a la excomunicación del papa, statuída *motu proprio ex certa scientia y de potestatis plenitudine* y con el decreto irritante y otras derogaciones amplísimas (assí del juramento como de otras

14, ii ab protestació] ab (p. 94) protestació| 15, iii qualesquiera disposiciones] qualesquier disposiciones *Corregim d'acord amb el sentit*

14, ii **Fernando Ruiz del Prado**: comanador major de l'ordre de Sant Joan, malgrat que no hem pogut establir una cronologia del seu càrrec (Ayala 1995).

15, iii *motu proprio ex certa scientia y de potestatis plenitudine*: és una clàusula que implica un poder absolut de l'organisme o persona que l'ordena.

qualesquier disposiciones), ni le pueden aprovechar las appellaciones que pretenden haver interpuesto, pues la materia es executiva, ni se da apelación; y el mismo papa en el dicho breve quita qualquier apelación y contradición en manera que el apellar no solo no le haze ni le puede hazer provecho alguno, antes muestra tanto más la inobediencia y contravencion de los appellantes.

[16] ^IY aunque por sta y otras muchas causas deducidas en el processo consta de la justicia de los procedimientos en él fechos todavía, pues el dicho síndico desiste y renuncia, como en dicha petición se contiene, yo, en nombre de mis partes, azeptando la dicha resistencia y renunciación, y deseando conseguir los executoriales y lo que a mis partes se deve sin ruido y sin perjuicio del derecho dellas y de la rejudicata que tienen a su favor, en virtud de las sentencias rotales como del *motu proprio* de Gregorio 14º, y continuando la posesión que tiene la castellania de Amposta, ^{II} que los comendadores y religiosos de la dicha castellania sean provisos de las encomiendas de que se trata y con expressa protestación, que no entiendo perjudicar a mis principales en razón de las expensas dichas en ste pleito y daños y interezes y se les han seguido y recrecido, antes con expresa reservación que hago de poderlas pedir y conseguir a dónde, quando y ante quien con derecho puedan y devan. ^{III} Y con stas reservaciones y protestas, y no sin ellos, consiento a las absoluciones *simpliciter vel ad cautelam* de los expesificados en el papel y memorial por la parte contraria presentado, reservando para otro tiempo y lugar las absoluciones de los otros no contenidos en él por haver sidos o ser tablajeros de la tabla de Tortosa, o arrendadores o seqüestradores, y ser deudores, jurados y vasallos de las dichas encomiendas, por haverles venido a su poder los frutoss y haziendas de dichas encomiendas y no haverlas pagado ni restituido a su dueño, y pido justicia.

Fernando Ruiz del Prado

16, I los procedimientos] los (p. 95) procedimientos| **16, III** seqüestradores] sepuestradores *Corregim d'acord amb el sentit*

16, III tablajeros: «persona à cuyo cargo está cobrar los derechos Reales» (*Autoridades s.v. tablagero*).

[17] ^I Y fetas ditas protestations y procediments per las dos parts, foren aportades al sobredit auditor que no-s trovave present en la Diputació, lo qual las exepetà ab la forma següent ab altre protestació:

^{II} Doctor Paulus Verrius, protonotarius apostolicus ac illustrissimi et reverendissimi domini que Camilli Caetani, Dei et Apostolice Sedis Gratia, Patriarche Alexandrinis et in regnis Hispaniarum, cum potestate de latere nuntii legati ac collectoris generalis nec non iudicis commissarii et executoris litterarum felicitis recordationis Gregorij pape 14° ad favorem castellani de Amposta, ordinis Santi Joannis Hierosolimitanensis informe brebis subdetum rome apud santum Petrum, die decima nona marti millesimi quingentesimi nonagesimi primi, spetialiter diputatus aceditor pudex que suie executor dictarum litterarum a tento consensu procuratoris dictorum comendatorum et submissione, obedientia et renuntiatione dicti sindici generalis dominorum dipotatorum Principatus Cathalonie simpliciter, ^{III} vel ad cautelam absolvendos esse dicti tam nominatos in petitione dicti sindici nec non governatorem Cathalonie et alios Regie Audientie cancelarium, regentem, et a alios officiales, nec non interdictum et cessationem a divinis in quibus cumque locis publicatam tollemdam fore et esse, exepetis tamen tabularis presentibus et preteritis tabule Dertuse, quibus erit danda absolutio eodem modo et forma statim facta solutione pecuniarum ipsis comendatoribus provisus, vel coram procuratoribus et axeptis arrendatoribus et sequestratoribus, qui de presenti existunt vel de preteriti fuerunt bonorum et fructum comendarum.

[18] ^I De quibus agitur vel illorum agentes et officiales et alios ad quorum manus prevenerunt bona, et fractus dictarum commendarum quibus dabitur absolutio eodem modo et forma statim, adque solverint aut satisfacerunt dedictis bonis et fructibus dictarum comendarum adeorum manus preventis et predicta intelligantur sine perjudicio quod ad reliqua omnium et quorum, cumque jurium ambabus partibus competentium, cum expresa tamen declaratione de ambarum partium concessum facta. Quod decretum, hujus modi, non habeat locum et concessiis ac renuntiatio partium respective pro non factis habeantur, nihi previa aprovatione illustrissimi domini nuntii et executoris apostolici, et nihi data per eum

17, I ditas protestations] ditas protestation *Corregim d'acord amb el sentit* | 17, II collectoris generalis] collectoris (p. 96) generalis | generalis dominorum] generalis daminorum *Corregim d'acord amb el sentit*

17, III et axeptis: llegim «et acceptis».

facultate doctori Paulo Bennio, ipsius auditori et sub executori specialiter diputatus, ad dandam absolutionem. ⁱⁱ Juxtaformam supradictam sed data et presentata hujusmodi, facultate et approbatione predicti illustrissimi domini Nuntii, utra que pars teneatur stare hujus modi, decreto pro ut stare promiserunt nec non exeptis vasallis et juratis, atque officialibus dictarum comendarum, quibus eodem modo dabitur absolutio statim atque mandatis apostolicis obedierunt, quod ad juramentum fidelitatis, et ita dixit et pronuntiant omni meliori modo.

[19] ⁱ D'esta manera tingué fi lo plet del posesori entra ditas parts, evocant la causa principal del peritori a Roma, y tots foren absolts.

ⁱⁱ Asò és lo més essencial que en dit negoci pasà; altres cosas particulars y agué que per ser de poca importància no las poso. En lo 22 llibra del dietari de Casa de la Ciutat de Barzelona, en las primeras cartas començant en lo any 1597, per Fransech Pedralbes, notari de Barcelona, se trobaran algunas altras cosas acerca de dits negocis y no stan en lo present dietari, ⁱⁱⁱ com són cartas que lo rey escrigué als de las unibersitats de las encomandes per a que dasen la poseció als aragonesos, y los poders y breus que lo sobredit nuncio envià a don Gaspar Ponter, bisbe de Tortosa, per a que afavorís als aragonesos ab sensuras, y las diligèncias que los consellers de Barcelona feren en la present ciutat ab lo virrei en favor dels diputats y comanadors cathalans.

[1] ⁱ **Capítol 6: de la vinguda de dos cardenals en la present ciutat y com los consellers y diputats los visitaren**

ⁱⁱ Aquest capítol tenia d'estar després del capítol terzer del present llibre, que tracta de la obra de la Diputació, per seguir lo orde del dietari, que ba per jornadas, però descuidi'm quant dels borradors lo copiý en lo present llibra, y també me descuidí de posar en lo llibra primer de l'any 1596 la vinguda del cardenal de Guevara y parèxer-me éran notas de importància no las he volgudas deixar de posar, pus ab sta nota restarà satisfet lo lector.

18, II et presentata] et pre (p. 97) sentata| 19, II no las poso] lo las poso *Corregim d'acord amb el sentit*/ 1, II Guevara] Gue (rr *ratllat*) (*interlineat* v) ara| Guevara y parèxer-me] Guevara y (p. 98) parexerme

[2] ^I Divendres, a 20 de desembre de l'any pasat del 1596, arrivà per mar ab las galeras de Gènova, venint de Vinaròs, don Hernando Niño de Guevara, cardenal, castellà de nació, que avie poch lo avie legit cardenal lo santíssim pare nostre Clement Octau; no·l reveren los consellers ab serimònia per ésser entrat molt tart y no haver avisat.

^{II} Disapta, a 21 del mateix, lo anaren a visitar los consellers y diputats en casa del virrei, ahont posave, y a tots rebé ab molts cumpliments y cortesias que·ls feu, agraint-los la visita (asò és lo que avia d'estar a la fi de l'any pasat, com dit és).

[3] ^I Divendres, a 7 de febrer del present any de 1597, arrivà en la present ciutat per mar, que també venia de Binaròs ab las mateixas galeras de Gènova, don Francisco de Àvila, cardenal elegit també per lo summo pontífice, castellà de nació; aportaven també ditas galeras molta moneda y infantaria per a Itàlia. Arribaren ditas galeras una ora pasat mitgjorn. Lo cardenal de Guevara y lo duch de Feria, virrei de Catalunya, staven al pont de fusta de la muralla, mirant-se la entrada, que fou ab la forma acostumada, tirant primer las galeras y responent la ciutat après. Entretant, ^{II} lo cardenal de Guevara y lo virrey se posaren ab un coche acompanyats de alguns cavallers y se n'anaren al moll, ahont se posaren en una barca y visitaren lo cardenal de Àvila en la galera, tirant la galera quant entraren, y après tots tres isqueren en terra y se posaren en un coche y se n'anaren a casa del marquès de Aytona, ahont posave lo virrey per star encara lo duc de Maqueda en la casa del carrer Ampla.

[4] ^I Dit dia, a la tarde, anaren los consellers a visitar dit cardenal y dar-li la benvinguda, com és acostumat per ésser prínceps de la yglésia, y lo cardenal los revé ab molt content, tractant-los de mersè, y al despedir los acompanyà uns quants pasos. No l'isqueren a rèbrer perquè no u demanà.

^{II} Disapta, a 8 de dit, anaren los diputats consistorialment a visitar dit cardenal y dar-li la venbinguda y ell los revé ab molta cortesia tractant-los de magnificiències, y a l'abat de Poblet, que ere diputat eclesiàstich, tractà de paternitat.

^{III} Dimecres, a 12 de dit, ja anaren de nit los dos cardenals, acompanyant-los lo virrei, a visitar la capella de Santa Eulària. Y après de haver feta oració se'n tornaren a casa del virrey

3, II marquès de Aytona: és a dir, Gastó de Montcada i de Gralla. | **4, I dit cardenal]** dit (p. 99) cardenal | no u demanà] non demana *Corregim d'acord amb el sentit del text*

3, I Francisco de Àvila: Fernando Dávila y Guzmán, canonge i ardiaca de Toledo, també va ser inquisidor, comissari general de les croades i prevere de Sant Silvestre i Santa Creu segons De la Fuente (1859: v. IV, p. 148).

4, II abat de Poblet: és a dir, Francesc Oliver de Boteller.

y se n'anaren a embarcar; y quant foren al moll isqueren del coche y se abrasaren y cada hu se embarcà ab sa galera, y totas tiraren son camí, fent los cardenals la via de Roma.

[1] **^ICapítol 9: de com entraren los francesos en Roselló lo present any y de com ne foren expel·lits**

^{II} Dimecres, a 20 de agost de 1597, a la mitjanit vingué un correu de Perpiñà en la present ciutat donant avís com eren entrats set mill francesos y vuit-cents cavalls, lo capità dels qual se deie Alfonso Corço, genovès de nazió, y que havien saquexat y destruït un lloch que·s diu Vilallonga (que és de don Onofre d'Omps); que eren arrivats a Perpiñà y havien regonegut lo castell per defora, y del castell los havien tirat y ne avían mort alguns; y de aquí éran anats a Canet y lo tenían asitiat. Y encontinent que fou revuda dita nova lo duch de Feria, virrey de Catalunya, avisà a totas las universitats y a alguns particulars de Catalunya, dient-los se posasen a punt, dant-ne també avís als consellers y diputats.

[2] ^I Dijous, a 21 de dit, feren los tribunals las diligèncias que dit negoci requeria, fent los diputats encontinent ajuntar los brassos, als quals proposaren tot lo sobredit, y per ells fou determinat se elegiren 12 personas, 4 de cada stament, que són los següents: eclesiàstichs: don Juan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona; ^{II} mossèn Onofre Pau Cellés, canonge y degà de Barcelona; mossèn Paulo Pla, canonge de Barcelona; mossèn Pere del Pas, canonge de Elna. Militars: don Bernat de Boxadós, senyor de Ballmoll; don Fransesch Agullana, don Ugo de Tamerit, señor de Ródena; miser Federic Pol. Reals (ciudadans honrrats de Barcelona): misser Pere Ferreras, conceller en cap de Barcelona; misser Fransesch Cornet, misser Federich Vilana, misser Fransesch Bonet. Per a que aquestos, juntament ab los diputats, tinguesen ple poder per a fer tot lo que en dit cas fer conbenia y la nesecitat requeria.

2, ^{II} següents: eclesiàstichs] següents (p. 100) eclesiastichs

1, ^{II} Alfonso Corço: Alfonso Corso seria, seguint el *Dietari* de Frederic Despalau (Simon 1991:140), fill de Pau Corso. Segons documenta el MNA (v. VII p. 28), Alfonso Corso va ser un militar genovès, principal de camp en l'episodi que ens ocupa, que va atacar diverses poblacions del Rosselló com descriu Vila en el *Dietari*.| **Onofre d'Omps:** Honofre d'Oms, membre del braç militar i, d'acord amb les informacions que proporciona Vila, senyor feudal de Vilallonga (DGC, v. III, p. 349).

2, ^I elegiren 12 personas: aquest mateix episodi i l'elecció de la Dotzena dels diferents estaments està recollit en el MNA (v. VII, p. 21).| **Onofre Pau Cellés:** Onofre Pau Cellers, doctor en Dret, conseller del rector els anys 1578/1580 i 1584-1586; rector entre el 1582-1584 i el 1596-1598; canonge i degà capitular de Barcelona, canceller de l'Estudi General (1598-1599) i oïdor eclesiàstic de la Generalitat de Catalunya. A més, va assistir a les Corts de Monsó el 1585 i formà part de la comissió que va revisar les Constitucions catalanes impreses el 1588 (Fernández 2005:101, 105, 177-178).| No ha estat possible documentar **Paulo Pla** i **Pere del Pas**

[3] ^I Dit dia anaren los diputats a casa de Sa Excel·lència donan-li avís de lo que en brasos se avia determinat, oferin-se-li per tot lo que seria en servei de Déu y de Sa Magestat y benefici de aquest Principat, dient-li com ells y la sobredita Dotzena elegida per los brasos havien determinat de fer dos mill hòmens pagats de las rendas de la Generalitat per a sobbenir als de Roselló contra dits francesos. ^{II} La qual oferta açceptà lo virrey ab gran contento, encara que tingueren alguna diferència acerca de la nominació dels capitans perquè lo virrei los volia elegir y lo mateix los diputats, y a la fi se concordaren que los diputats los anomenàs, pus pagaben de vens del General, y que lo virrey los confirmàs. ^{III} Y així fou fet y anomenaren los següents: capitans anomenats per los diputats: don Juan Dança, varó de sant Vicens; don Garau de Marimon, don Gaspar de Llupià, don Juan de Ayguaviva y Tamarit, miser Joseph de Bellafilla, misser Hierònim Bosc, señor de Lorens; misser Bonaventura Bolet, misser Pere Pau Belloc, misser Luís de Boxadós, misser Burgos de la Parra.

[4] ^I Dit dia, lo mateix després de dinar, foren fetes cridas per los llochs acostumats per part dels diputats a tots los que se volguesen asentar en las compañias dels sobredits capitans, que anasen a casa de don Federic Meca, cavaller de l'àbit de Sant Juan, comanador de Vilafranca, oydor de comptes lo present trienni, al qual nomenaren los diputats per coronel de dita gent, a sentar-se y escriurer per a dita jornada i·ls donarien lo següent salari: ^{II} so és aseñalaren per a el coronel 400 lliures cada mes, y 200 lliures per a entretinguts; al sargento major, 150 lliures; als capitans de ynfanteria, 60 lliures; als alferes, 25 lliures; als sargentos, 15 lliures; a caps de esquadra, 10 lliures; als cavallers entretinguts, 10 lliures; y per un criat, 6 lliures; als soldats arcabusés, 6 lliures; als piquers i mosquetés, 8 lliures. Y per a ajuda de costa per una bolta: als capitans, 90 lliures; als alferes, 20 lliures; sargentos, 10 lliures; y al coronel y sargento major, una vona cantitat. Y de present pagaren a tots una paga anticipada y que per avant se'ls pagaria puntualment lo sobredit.

[5] ^I Dit dia després de dinar, après de haver tingut Concell de Zent, anaren los concellés en casa del virrei per oferir-se al servei de Sa Magestat en tot lo que en dit negoci convindria, y que per lo present li oferien mill hòmens pagats cada mes de las rendas de la ciutat, y los

3, I rendas de la Generalitat] rendas de la la (*ratllat* s) Generalitat| **3, III** Llupià, don Juan] Llupià (p. 101) don Juan

3, I sobbenir: és a dir, «subvenir», ajudar.

3, III capitans: Frederic Despalau en el seu *Dietari* reporta la mateixa nòmina de cavallers (Simon 1991:140).

4, I sentar-se: «assentar-se», és a dir, «apuntar-se».| **escriurer:** en el sentit d'inscriure's.

darían dos mill arcabuzos y mill picas, lo que lo virrey acceptà ab gran contento. ⁱⁱ Y en ésser-se'n tornats los concellers a Casa de la Ciutat, enviaren a zercar los pròmens de todas las confrarias, dient los donasen nòmina de toda la gent que en cada confraria tenían, fent sta diligència la ciutat per saber quina gent y avie y que la ciutat no restàs despoblada (tanta era la gana que tenían tots de anar a dit socorro). ⁱⁱⁱ Dit dia lo bisbe de Barcelona, ab lo Capítol de la Seu y altres particulars se oferiren tots al virrei per lo que tocave al negoci concurrent, del que ell restà molt satisfet vehent lo bon ànimo, esforços y fidelitat ab que tots avien acudit.

[6] ⁱ Dijous, a 21 de dit, a les dos ores després de dinar, partí de la present ciutat Sa Excel·lència, acompanyat de alguns cavallers y de mossèn Francesc Descamps, regent la Cancellaria; de misser Joseph Mur, regent la thesoreria, misser Joan Sabater, misser Joseph Ferrer, misser Sescases, tots del Real Concell y los dos últims jutges de Cort; tiraren camí de Girona, aportan-se'nt de més avant en sa companyia lo pare Gutierres, de la companyia de Jesús, confesor seu.

ⁱⁱ Los del Reial Concell suspengueren los negocios de tots los de la frontera de Franza, fent molt poch negoci en Barcelona ab intent de porrogar del tot si lo enemich no se n'anave y la guerra se allargave.

[7] ⁱ Divendres, a 22 de dit, després de dinar arrivà en la present ciutat Joseph Carbonell, síndich de la vila de Perpiñà que anave a la Cort a dar avís al senyor rei de dits negocis. Y de pasada digué als concellers y diputats com ere veritat tot lo sobredit, però que los francesos no eren més de 5000, y com tots los del Roselló se sían posats a punt ab los de l'Ampurdà,

5, II donasen nòmina] donasen (p. 102) nomina| 6, I mossèn Francesc Descamps] mossèn t. Descamps *Corregim d'acord amb la documentació l'error del copista*

6, I Descamps: és a dir, Joan Francesc Descamps. Joan Francesc Descamps fou sagristà d'Elna, doctor en Drets, advocat i assessor del General (DGC, v. III, p. 981). El trobem, a més, documentat en ocasions diverses dins el MNA (v. VII).| **Joseph Ferrer:** doctor en Drets, assessor del General, jutge de Cort i del Reial Consell Civil. Els DGC (v. III, p. 404, 984) l'esmenten en múltiples ocasions intervenint en assumptes diversos, entre els quals destaquem la seua participació en el conflicte al voltant de la recepció de les Constitucions l'any 1601, episodi que apareix a bastament descrit en aquest dietari (*veg.* notícies de l'any 1601).| **Sescases:** d'acord amb Vila i els DGC podria tractar-se de Josep Sescases o de Francesc Sescases. D'una carta copiada en ambdós testimonis el més possible és que es tracte de Josep Sescases, jutge de Cort i membre del Reial Consell (DGC, v. III, p. 404) (*veg.* p. 329 del *Dietari*).| **pare Gutierres:** membre de la Companyia de Jesús de Barcelona, sembla que va ser assessor del virrei, el duc de Feria juntament amb Pere Gil, qui ja havia assessorat el seu predecessor, el duc de Maqueda (Gras 2002:318).

7, I Joseph Carbonell: els testimonis coincideixen que es tractava d'un burgés de Perpinyà. Pel que fa al seu càrrec de síndic, hi coincideixen el testimoni que ací editem i els DGC (v. III, p. 974) mentre que el *Manual de novells ardits* identifica com a síndic a un altre personatge, Jaume Carbonell, tot i que Josep Carbonell malgrat no ser esmentat com a síndic se'ns presentarà com una mena d'intermediari entre el Consell de Cent i els cònsols de la vila de Perpinyà el 1597, en ple conflicte (MNA, v. VII, p. 23; 57, 60)

acudint a Perpiñà y asegurant-se del coll del Partús, y que dins Perpiñà eren entrats dels nostres 4000 infants y 200 cavalls, però que en tot tenían nececitat de socorro.

ⁱⁱ Dit dia tingué Concell de Zent a petició dels diputats, los quals suplicaven als concellers y Concell fosen servits de deixar-los 500 llanzas y mill arcabuzos per star-ne ells per lo present desprobeïts, y per lo Concell fou determinat que ditas armas se deixasen. Arrivà en dit concell lo sobredit síndich, aportant cartas de crehenza dels cònsols de la vila de Perpiñà per a los concellers de Barcelona, dant-los avís de tot lo succeït en Roselló per los françessos y damanant favor als concellers de diners y provisions de guerra, als quals se'ls feu de resposta que-ls afavoririen tot lo que podrien, y de continent lo Concell de Zent elegí una Vint-i-quatrena, cinch de cada stament, que són los següents:

[8] ⁱ Ciutadans y militars: mestre Pere Marc Ansias, donzell; misser Perot de Tamerit, donzell; misser Antoni Grenollachs, donzell; misser Hierònim Oller, ciutadà honrrat de Barcelona; mestre Gabriel Antoni Boser, mestre Joan Fransesch Rosell, doctors en Medicina. Mercaders: Melchior Bertrola, Gaspar Carzer, Lluís Miralles, Pere Farran, Pere Pau Rifós, Hierònim Pedralbes.

ⁱⁱ Artistes: Joan Seguí, notari real; Miquel Miró, silurgià; Monserrat Clara, apotequari; Joan Monpeo, adroguer; Pere Pasqual, Bernat Cabañes (candelers de sera).

Menestrals: Antoni Cairosa, guardamasiler; Joan Soler, fuster; Fransesch Soler, paraire; Simeon Oliveres, fuster; Pere Pau Riber, argenter; Cebrià Fonollet, sabater.

[9] ⁱ Als quals encarregà lo Concell de Zent que mirasen juntament ab los concellers ab lo que-s podia afavorir a la dita vila de Perpiñà, donant-los facultat y ple poder per a que gastasen fins a vint-y-cinch milia lliuras; però abans de fer gasto ningú envià la sobredita Vint-i-quatrena per assegurar-se bé de tot lo sobredit a Perpiñà.

7, ii Concell fou] Concell (p. 103) fou| 8, ii guardamasiler; Joan Soler] guardamasiler (p. 104) Joan Soler

7, i coll del Partús: és a dir, el coll de Pertús, collada que connecta l'Alt Empordà i el Vallespir.

7, ii dit síndic: és a dir, Josep Carbonell.| Vint-i-quatrena: aquesta selecció de membres coincideix amb la recollida en el MNA (v. VII, p. 23).

8, ii silurgià: «cirurgià».| guardamasiler: de «guadamacil», «cabritilla adobada, en que a fuerza de la prensa se forman por el haz diferentes figuras de diversos colores» (*Autoridades s.v. guadamacil*). És a dir, qui treballa amb la pell animal per confegir peces de roba o objectes.

ⁱⁱ Dit dia manà lo senyor don Juan Dimas Lloris a totas las yglésias de la present ciutat fesen oracions públicas per a dit negoci, lo que·s feu a instància dels concellers.

[10] ⁱ Dilluns, a 25 de dit, a tres oras després de dinar vingué un correu de Girona de part del virrey als diputats fent-los a saber per carta com los francesos s'eren retirats a La Aucata, una fortaleza que stà a la ralla de Franza, y que los de Roselló ho avien fet valenment fent-los retirar y rompent-los lo cap, y que encara que per lo present se trobaben molts combatents dins la vila de Perpiñà, que en tot li enviassen las compañías que tenían fetas.

ⁱⁱ Dimars, a 26 de dit, arrivà lo correu que los consellers y Vint-y-quatrena avían enviat a Perpiñà ab carta dels cònsols de dita vila, dant avís als consellers de tot lo sobredit y que de altre part avien descubertas 40 tartanes francesas (que·s creu venían ab artilleria y més gent per a juntar-se ab los altres que estaven retirats a La Aucata, ahont feien bescuit del formatge que avien pres en Roselló); y també deie com dimars proppasat, que comptàvem a 19 de dit (que ere lo dia abans que en la present ciutat se revés la nova de tot lo sobredit), a la matinada, que feia molta boyra, ⁱⁱⁱ arrivaren los 800 cavalls ab los 5000 ynfants a la vila de Perpiñà per la part del portal de Elna, que per éser la boira tan espesa no·ls veren fins que foren cerca de dit portal, y volgué nostre Senyor que lo pont del portal stave alt, que també la boyra los impedí a ells que no u veren fins foren cerca de ell; y vent assò los de la vila, tirarent-los i ne mataren alguns. Y de aquí, vent que no ne eren poguts eixir ab son intent, se n'anaren a saquejar Vilallonga, Santa Maria del Mar, Sant Llorens, Sant Ypòlit y Torrelles.

[11] ⁱ Dit dia, després de dinar, sabuda sta noba per los consellers y Vint-i-quatrena, feren carregar ab 6 carros de Aragó 30 quarterons de pòlbora y 30 de plom per a fer pilotas, y 10 quarterons de metxa, y ho enviaren als cònsols de Perpiñà, offerin-se'ls de altra part en tot lo que la present ciutat poria.

[12] ⁱ Als molts il·lustres senyors los consellers de la ciutat de Barcelona.

Molt il·lustres senyors,

^{9, ii} negoci, lo] negoci los *Corregim d'acord amb el sentit* | ^{10, iii} ab son intent, se] ab son intent (p. 105) se

^{10, i} **La Aucata**: és a dir, Leucata.

^{11, i} **pilotas**: «bala, esfera de pedra o de metall amb què es carregaven les armes de foc o amb què anaven armats certs bastons per a pegar» (DCVB).

Lo que pasa de la vinguda dels francesos y lo que jo y puch dir és d'esta manera: que así se han tinguts molts avisos de diverses pars y de diferents personas com per a 19 del corrent mes de agost los francesos volían entrar en sta terra y que en ferm venían sobre Perpiñà (y aseñalant la part ahont avien de ferir primer), y molts dels dits avisos conformes, majorment en lo de l'aseñalar lo dia. ^{II} Y així, anant sta nova confirmant-se de cadaldia, encara que difícil de crèurer per tenir-o moltas persona a burla, anave la gent tres dias avia reselosa retirant-se los pagesos a Perpiñà y recollint lo que podían; y lo capità Gras posant lo castell a punt y los portals de la vila, y en particular lo portal de Elna stave sens pont llevadís, al qual ab molta diligència n'i feren.

[13] ^I Y axí, dilluns, a 18 a la tarde, vingué nova de Salses com lo enemich stave a La Aucata, y a la una ora pasada mitja nit, que fou als 19, entrà en Roselló. Y avisant lo castell de Salzes ab dos pesas de artilleria, respongué lo de assí de la mateixa manera, y tota la vila encontinent se posà en armas y acudiren a las parts més nesesàrias; y lo enemich vingué de trato sens parar un punt fins fou a la devantguarda, devant las murallas de la vila, que fou una ora ans del dia, azertant una matinada hermosa que los de las murallas no podien véurer res. ^{II} Y essent a las murallas devant lo portal de Elna tres o quatra-cents hòmens (y entre ells part harmats de petos), tenint la cavalleria tras de ells y après vist lo exèrcit (que·s diu tenia un quart de llegua, perquè se entén que éran deu o dotze mill hòmens de peu y set o vuit-cents cavalls), remeteren tres o quatre al portal per a posar-i los morterets, entenent no y era lo pont llevadís (com ells staven informats). Y arrivant al pont trobaren dit pont, y vent-los lo de la centinella comenzaren a tirar-los, y encontinent la artilleria també tirà. Y vent que no·ls avie reixit com pensaven, anaren retiran-se.

[14] ^I Y lo dia sobrevingué y així se anaren retirant a la volta de la Salanca, a un lloch que·s diu Vilallonga y a Santa Maria de la Mar, als quals feren y an fet gran dañy, ahont an mortas moltas personas y an cautibadas y robat tots los bestiar y tot lo que·ls ha agradat; han stat en dit lloch dos dias. De aquí anaven a escaramuzar per los altres llochs, los quals tots se

13, II véurer res. Y] veurer res (p. 106) Y| **14, I an cautibadas]** en cautibadas *Corregim seguint la seqüència del text*

12, I lo que jo y puch dir: aquesta versió sumària de l'episodi coincideix amb la *Relació enviada per mossén Pere Bramon del que ha passat en Rosselló al temps que lo camp dels francesos és vingut sobre la vila de Perpinyà* (MNA, v. VII, p. 27 i seg.).

12, II cadaldia: forma vulgar de dir cada dia (DCVB).| **capità Gras:** no ha estat possible documentar aquest personatge.

13, II petos: «peça de ferro que cobria els pits del guerrer» (DCVB).

són defençats sinó sinch, que són Torrelles, Sant Llorens, Sant Hipòlit y los sobredits de Vilallonga y Santa Maria del Mar. Lo dijous a la tarda se retiraren a Sant Llorens y Sant Hipòlit, y divendres se'n tornaren y entraren en Franza.

ⁱⁱ Diu-se que se'n van molt acoreguts per no haver-los reixit lo negoci per éser-i vinguda la flor de la gent de Franza, que tenia per molt certa la victòria. També es diu que dins Perpiñà y avie qui y consentia; ant-se fetas cridas per part del rey y de la vila ab promesa de molts diners, fant-se grans diligèncias. Lo Senyor nos fasa merzè se vinga a descobrir. Assí acudeix molta gent de cadaldia, uns y diuen que lo enemich tornarà y altres, no.

[15] ⁱ Lo principal del camp dels francesos se diu Alfonso Corzo, de la señoria de Gènova, asò és lo que jo puch avisar a Vostres Magnificièncias après de haver escrita la present, stant aguardant portador, rebuda la de Vostres Magnificièncias per home propri, ab la qual me diuen los avís del pasat y del present de las cosas de la guerra. ⁱⁱ Y així no tinch més que dir sinó que lo que després tinch entès és que los mortés per posar al portal de Elna eren quatre, que no esent stat fet lo pont llevadís és cert érem presos, y de manera que foren stats señors no sols de la vila però ab camí de pasar més avant, per lo que·s diu y se asegura que tras de l'exèrcit que és vingut ne venia altro tant o més, ab molta artilleria. Y diu-se que stave la Franza tan arrencada y tenían la victòria per tan zerta que venia la meitat de Franza, y se entén venia lo mateix rey en persona.

[16] ⁱ Así arriba molta gent de cada dia, y són entrades las companias següents: primerament la vegueria de Figueras, ab 300 hòmens; la companyia de l'abat de Arles, ab 200; la companyia del veguer de assí, ab 200; la companyia de Besalú, ab 300; los basalls de la biscomtesa de Paralada, que foren en número 450; la companyia de misser Ramon Xammar, de Gerona, ab 100 que són basalls seus de la companyia de la ciutat de Girona, ab 300 hòmens y ab moltas càrregas de monicions; y apórtan una càrrega de moneda, la qual entrà air. Sta tarda és arriuat lo beguer de Girona ab una multitud de gent, diuen que són cerca de 1050 hòmens; són restats per sta nit als varris, demà entraran.

[17] ⁱ Lo strago an fet a Vilallonga los francesos ahont à stat lo coronel és gran, que ara los pagesos no y gozan star per la gran corruptió dels morts, així dels uns com dels altres,

15, ii Elna eren] Elna (p. 107) eren

15, i Alfonso Corzo: Alfonso d'Ornano Corzo, fill de Pedro Corzo (Cabrera 1876, v. II, p. 246), comanador de les tropes franceses des de la dècada dels 80 d'aquesta centúria, segons esmenta Coppi (1695:145) i d'acord amb les informacions que proporciona el present *Dietari*.

que sols ab foch posaren al campanar cremaren molta gent, y ne an cautivats molts dels principals; y se n'aportaren tots los bestiaris sens haver-n'i deixat gens. ^{II} Lo virrei stam aguardant ab gran desitg, y molts y casi tots ab esperanza que·ns deix anar en Franza, que·ls sé dir a Vostres Magnificiències que stà la gent tant ganosa y arrencada que spanta. Lo Señor o remedia i·ns fasa merzè de encaminar-o al seu san servei. Nostre Senyor garde a Vostres Magnificiències, com jo desitjo. De Perpiñà, a 22 de agost de 1597.

[18] ^I Dimecres, a 27 de dit, feren mostra en la present ciutat tres compaños de las que la Diputació feia y pasaren per lo Born, devant casa del coronel, ahont staven tots los diputats y oïdors.

^{II} Dijous, a 28 de dit, isqué lo coronel de la present ciutat ab lo stendart de la Diputació. De la qual casa isqueren ab la forma següent: primerament anaven dos azémilas ab rebozters de la Diputació, après venia don Miquel de Alentorn, cavaller de l'àbit de Sant Juan, sargento major per dita jornada, a cavall, ab dos alacaios devant ab librea blava, lo qual també anave ordenant las companias que aixían ab lo stardart. Après venia una companyia de ynfanteria, lo capità de ella era misser Joseph de Bellafilla, donzell, anave per alferez de dita companyia misser Alexandre de Aguilar, donzell; anaven las fileras de soldados fins a la bandera ab arcabuzos, y de la bandera en avall ab picas. La bandera ere de tafetà blanch ab creu lliza posada per punta vermella, y de la mateixa manera eren las altres banderas de las altres compaños que la Diputació havie fetas. ^{III} Y tras de la dita compaño venían dos atzembles

18, I 1597 Dimecres] 1597 (p. 108) Dimecres] 18, II cavaller de l'àbit] cavaller de de l'abit *Corregim la repetició del mot*

18, II la forma següent: l'orde i la descripció coincideixen amb la del *Manual de novells ardits* (v. VII, p. 30-31).| **azémilas:** segons *Autoridades* (s.v. azemila), «mulo, ò macho de carga grande y fuerte, para transportar y llevar las cargas de repuesto, assi en los exércitos, como quando alguna Persóna grave y acomodada hace algun viage».| **Miquel de Alentorn:** comanador del Masdeu i des de 1604 de la Guàrdia Lada, membre de l'orde de Sant Joan de Jerusalem des del 1590 i sergent major de l'exèrcit del General. Participà en el conflicte de les encomandes de Sant Joan l'any 1596, de la qual diuen «ne tenia molt bon cuydado» (DGC, v. III, p. 963; MNA, v. VI, p. 188; v. VII, p. 549).| **alacaios:** «lacai», «criat de llureia que té com a càrrec principal acompanyar el senyor, a peu, a cavall o en cotxe» (DCVB).| **librea:** és a dir, «lliurea», «vestit distintiu, pel color, galons, botons, etc., dels criats d'una casa noble» (DCVB).| **Joseph de Bellafilla:** va ser un personatge amb una vida militar i política rellevant: va participar de múltiples ambaixades al servei tant de la Diputació com del Consell, admés com a notari l'any 1598, va assistir a les Corts de 1599, va ser reconeixedor de monedes el 1600 i elegit per a conseller segon el 1601 (MNA, v. VI, p. 313, 403; v. VII, p. 106, 171, 206, 266, 365).| **Alexandre de Aguilar:** no ha estat possible documentar aquest personatge.

que eren del capità y de l'alferez, cubertas ab rabusters de sas armes, y tras de ellas venia lo confessor y barber y altres a cavall; y després venia la companya de don Juan Danza, la qual ere de moscaters y arcabusers; y pasades las dos compaños venían los tabals, trompetas y clarins (que éran molts), tots a cavall, vestits tots de domàs blanch y vermell (que són los colors de la Diputació).^{iv} Y tras de ells venia don Felip Albert a cavall, que aportave lo pendó, lo qual ere de tafetà blanch ab creu bermella en lo mitg, y aportave de devant un criat a cavall ab gola y morrió de infant. Aprés de don Felip venían los verguers de la Diputació a cavall, ab las mazas altas, y aprés lo coronell, que és lo sobredit don Federich de Meca, a cavall, anant a mà dreta de don Fransech Oliver y Botaller, abat de Poblet y diputat eclesiàstich. Lo coronel aportave de devant un page a cavall, ab rodella azerada y morrió de infant, y aprés del coronel y diputat eclesiàstich venían los altres diputats y oïdors y alguns cavallers, que per ésser anats molts a Perpiñà n'i avie poch.

[19] ⁱ Y d'esta manera y ab aquest ordre arrivaren fins al portal Nou, de hont se'n tornaren los diputats acompanyats de las mazas, tabals, trompetas y clarins y del pendó (perquè sols ere aixit per acompanyar lo coronel perquè ell ja tenia bandera de camp per a la guerra). La demás gent de guerra, ab lo coronel, tiraren la volta de Sant Andreu, ahont posaren aquella nit, y de aquí prengueren lo camí de Girona, ahont los stave aguardant lo virrey (a ells y als cavallers que de cadaldia acudien per son compte). Las altres vint compaños que la Diputació feia no isqueren de Barcelona ab lo coronel per haver feta la gent alguns fora Barcelona y altres éerse'n anats ya a Girona, hont tots se avien de ajuntar ab lo coronel.

[20] ⁱ Disapta, a 30 de dit, se n'anaren molts cavallers de la present ciutat seguint lo virrey a Girona, los quals sens tenir càrrech del senyor rey ni salari seu, sinó per servei de Déu y de

18, III rabusters de sas armes] rabusters de fas armes *Corregim d'acord amb el sentit* | **18, IV** verguers] ve(*interlineat* r)guers] diputat eclesiàstich] diputats eclesiàstich *Corregim d'acord amb el sentit* | diputats y oïdors] diputats (p. 109) y oïdors

18, III rabusters: és a dir, «rebosters», «drap quadrat amb les armes del senyor, que es posava damunt les atzembles quan anaven de camí o servia de parament de balcones i finestres en dies de festa» (DCVB). | **Juan Danza:** Joan Dansa i de Bellera, diputat del braç militar i capità d'una de les tropes que va participar en la defensa de Perpinyà l'any 1597 (DGC, v. III, p. 980; MNA, v. VII, p. 31).

18, IV Felip Albert: prior de la confraria de Sant Jordi, participa d'aquest acte de socors a Perpinyà i almenys en l'acte de treta de la bandera de Santa Eulàlia el setembre d'aquest mateix any (DGC, v. III, p. 307; MNA, v. VII, p. 31; 45). | **gola:** «peça de l'armadura que es posava damunt el pitral per a cobrir i defensar la gargamella» (DCVB). | **morrió:** barret; més concretament solia tractar-se d'un barret militar «alt i amb galteres, que protegia el cap i la cara del soldat » (DCVB). | **verguers:** «funcionari que portava com a insígnia una verga o bastó i acompanyava els consellers o anava a complir les ordres d'aquests» (DCVB). | **rodella:** «escut circular que es portava amb el braç esquerre per protegir el pit del qui combatia amb espasa» (DCVB).

Sa Magestat y benefici de sa pàtria, anaven a servir en dita guerra. Y entre los altres que dit dia isqueren foren misser Hierònim Vila, don Pau de Salva, senyor de Salva y de la Bisbal, y misser Francesch de Junyent.

ⁱⁱ Diumenge, a 31 del dit, los honorables consellers tingueren Consell de Zent per causa que alguns cavallers los avían demanat petos per anar a dita jornada, y fou determinat per lo Consell que pus avien deixades armas de arcabuzos y picas als diputats y ne avien ofertes al virrey, no·s deixasen los petus que·s demanaven per falta que podrien fer a la ciutat si los succeïa alguna cosa.

[21] ⁱ Pochs dias après sabé com lo camp dels francesos, que se ere retirat a La Aucata, se anave desfent y que per lo present no y avie que témer si ja no s'i ennovàs altra cosa. Però no obstant lo dit, se digué que lo virrei volia anasen algunas compañías a Roselló de las que la Diputació feie, y que·s perpetuasen allí ab lo sou de la Diputació per guardar de aquellas fronteras. Y confirmà molt aquesta opinió vent que lo virrey, després de haver sabut que los francesos se anaven desfent y staven en guarda la gent de Roselló, envià a zercar en Girona (ahont stave) a don Federich Meca, coronel de la Diputació, que ja avie alguns dias que ere arriuat ab algunas compañías, y que per no tenir-las totas juntas no entrà encara en Girona y stave aposentat en Santa Eugènia, prop de Girona; ⁱⁱ dient-li que conbenia per lo servei de Sa Magestat que ell ab la mitat de la gent de da Diputació anàs en Roselló y tingués compta que en aquellas parts no li succeís altra inconvenient com lo pasat. Al qual respongué don Federich dient que ell no u podie fer sens ordre dels diputats, y replicant-li lo virrey que convenia y anàs sens altra consulta li respongué don Federich, temen-se del que ja·s

20, ii demanaven] de (m *ratllada/tacada*) anàvem| **21, i** present no] present (p. 110) no| allí ab lo sou] allí ab lo sol *Corregim d'acord amb el sentit*| arriuat ab algunas] arriuat ab algunas a zercar de Girona ab algunas *Esmenem el salt de còpia*| aposentat en Santa Eugènia] aposentat en Sant Eugeni *Esmenem l'error de localització seguint la missiva de Frederic Meca que podem llegir una mica més endavant*

20, i Hierònim Vila: ben segurament es tracte del germà de Jaume Ramon Vila, Jeroni Vila, qui, seguint les indicacions dels DGC, era membre del braç militar i ciutadà honrat barceloní (DGC, v. III, p. 1021).| **Pau de Salva:** Pau de Salbà o Salvà, senyor de Salbà i de Bisbal, és alhora el cunyat de l'autor del *Dietari*, d'acord el seu testament, que apunta que Bernat Salbà i Vila, senyor de Salbà, era el seu nebot (ACA, Mon. His. v. 4398, 2v); d'acord amb aquesta dada, Jeroni Vila, esmentat just abans, podria ser, efectivament, el germà del nostre autor. Al seu torn, els DGC esmenten un Pau Salbà membre de l'estament militar l'any 1587, que deu ser el mateix personatge (DGC, v. III, p. 172).| **Francesch de Junyent:** ben segurament es tracta de Francesc de Junyent i Sapila, senyor de Puigverd; assistí a diverses convocatòries de Corts (1599, 1626 i 1640) i provenia d'una família de donzells i cavallers, segons apunta Morales (1983: v. I, p. 279).

21, i Santa Eugènia: Santa Eugènia Sobrehorta, actualment coneguda com Santa Eugènia de Ter (DHEC, v. III, p.387).

murmurava, que·s recordàs Sa Excel·lència de la paraula que havie donada als diputats antes de axir de Barcelona quant li enviaren a don Fransesch Agullana y a misser Fransesch Cornet, que la gent de la Diputació no staria subordinada a ningú sinó a Sa Excel·lència, la qual cosa negà dient no li avia dada tal paraula y que no volia sinó que i anasen se·ns altra consulta, que ell manave y no los diputats.

[22] ^I Y vist asò per don Federich, que li negave la paraula, li digué ab molta còlera que ell no aniria ab la gent sinó fins tingués orde dels diputats, y que ell era un dels del consistori y que may seria de altra parer, y que no volia ser traidor a sa pàtria y que així o escriuria als diputats; y que la gent que la Diputació avie feta no era per star en presidis ni perpetuar-se en Roselló, y que la Diputació no tenia obligació de tal y que no volia s'i obligasen, que sols s'era feta per a servir a Sa Magestat en la present ocasió y acompanyar a Sa Excel·lència; y que pus no·s movia de Girona, y de Perpiñà se sabia com los franzesos se anaven refent, no y volia anar.

^{II} Y tornant-li a replicar, lo virrey digue-li que pus ell era soldat pràtiche y pensàs aquella nit y li'n tornà resposta lo endemà; y don Federich li respongué en resolució que lo que ell deia alesores diria lo endemà y sempre, y que sempre seria de aqueix parer. Y vist per lo virrei tanta resolució lo despedí y al cap de una ora li envià un bitllet escrit de sa mà, y en lo sobreescrit no l'anomenave coronel sinó oïdor de comtes de Catalunya, y dins contenia lo següent:

[23] ^I Con la resolución que tengo tomada é ordenado se levantasen las compañías para acudir a sta ocasión al sevicio de Su Magestad. Vuestra Merced, como acavo de dezir, lizenciará los soldados y desarbolará las banderas, sezando el nombre y ejercicio de capitanes porque quede libre para hazer su voluntad. Nuestro Señor guarde a Vuestra Merced, en 4 de septiembre 1597.

21, II se·ns altra] sels altra *Corregim d'acord amb el sentit* | **22, II** Y tornant-li] Y (p. 111) tornantli

21, II Fransesch Agullana: Francesc Agullana i de Calders, membre de l'estament militar, plomer del General, visitador del General i regent de la Tresoreria, també va formar part dels assistents a les corts de Montsó (DGC, v. III, p. 961-962; Duran 1947:109; Bringué 2003:623).

23, I desarbolará: «abatir y derribar los árboles o mástiles de la embarcación: lo que ordinariamente sucede o en el combate por algún cañonazo que los rompe, o en la tormenta por la furia ímpetuosa y violenta del viento», en aquest cas s'aplica al fet de calar les banderes (*Autoridades s.v. desarbolar*).

El duque de Feria

[24] ^I A la qual respongué don Federich ab la forma següent:

Excelentísimo señor,

^{II} Sta noche entiendo que llegarán los contadores y pienso tomarles muestra luego. Y hecho sto se despedirá la gente y se desarbolarán las banderas, como Vuestra Excelencia manda, porque en ninguna compañía hasta aora se á tomado muestra y stan lexos unas de otras. Haráse toda la diligencia posible para rematar ste negocio, y en sto y en lo demás se servirá a Vuestra Excelencia, cuia excelentísima persona guarde Nuestro Señor, como puede. De Santa Eugenia, a 4 de septiembre de 1597.

Excelentísimo señor, besa las manos de Vuestra Excelencia su servidor,

Don Federique de Meca

[25] ^I Y d'esta manera y per sta ocasió fou desfeta la gent que la Diputació avie feta. Y dita ocasió fou alabat per casi tots los cavallers que se trobaben en Girona (que eren mols) lo que don Federich feu, sinó foren alguns amichs del virrey que deien tenia de anar així com lo virrey li avie dit, o que ja que no u volgués fer la i tenia de dir ab altre terme.

^{II} Vist tot lo sobredit per lo virrey, anomenà 4 capitans dels ordinaris que lo senyor rey té en Catalunya, que foren misser Pau de Fluvià, misser Lluís de Claramunt, donzells; misser Llotrim de Setanti, ciutadà honrat de Barcelona; (de l'altro no poguí saber lo nom) per a que fesen gent a costa del rey y anasen en Roselló. També donà comiat als cavallers dient-los que

25, II 4 capitans] 4 (p. 112) capitans

24, II tomarles muestra: en el sentit de reconéixer, «en la Milicia significa la reseña que se hace de la gente de guerra, para reconocer si está cabal, o para otras cosas» (*Autoridades s.v. muestra*; DCVB *s.v. mostra*).

25, II Pau de Fluvià: donzell i conseller segon l'any 1599, com s'indicarà en el present dietari (p. 249).| **Lluís de Claramunt:** els DGC documenten, entre 1579 i 1611, almenys dos individus amb aquest nom: 1) un membre del braç militar i 2) un cavaller, senyor de Figuera. No sabem amb qui dels dos cal identificar-lo, o encara si hi ha algun altre personatge que corresponga al mateix nom.| **Llotrim de Setanti:** és a dir, Joaquim de Setanti, provinent d'una família de ciutadans honorats de Barcelona, va exercir el càrrec de conseller el 1588 i el de conseller en cap els anys 1592 i 1605. També era un escriptor moralista en castellà de renom entre els seus coetanis; l'obra més coneguda de l'autor és l'assaig *Centellas de varios conceptos*. Mor el 1617 a Barcelona (Rossich 2000:3-4).

se'n tornasen a ses cases pus lo de la frontera stave remediat, los quals li prengueren la paraula de molt bona gana per star disgustats d'ell, no sols per lo que avie passat ab don Federich com per éser ell home de mols poch's compliments y molt melancòlich de condició; y dins poch's dias se n'anaren tots, deixant-lo sol.

ⁱⁱⁱ Dimars, a 9 de setembre de dit any, entrà a las 6 ores de la tarde lo virrey en la present ciutat, acompanyat de alguns cavallers. Dit die se digué, encara que no per nova certa, que a la ralla de Franza y avie 2000 lluterans.

[26] ⁱ *Cartálogo dels cavallers que anaren a Girona per anà en dita jornada de Perpiñà si lo virrei no-ls agués destorbat, los quals anaren molt a punt no sols de armas y cavalls, però ab molts criats y llibreas, y molts ab sos vasalls, tot ha gastos propis*

ⁱⁱ Don Llotrim Carrós y de Centellas, compta de Quirra; don Felip de Heril y de Aymerich, varó de Eril y de Orcau; don Juan de Icart, batlle general; don Pedro de Lanussa, biscomte de Millàs, cavaller aragonès de l'àbit de Santyago; don Bernat de Boxadós, senyor de Vallmoll y de Savella; don Onofre d'Elantorn, senyor de Seró; don Pedro Caralt, senyor de Santa Coloma de Caralt; don Dalmau de Rocabertí; don Pau de Salva, senyor de Salva y de la Bisbal; don Juan Burguès, senyor de Talavera; don Miquel de Pinós y de Fonollet, viscompta de Canet y de Illa; don Lluís de Caralt, de l'àbit de Calatrava; don Juan de Eril; don Juan de Josa; don Juan de Sammanat, señor de Sammanat; don Francisco Sagarriga, de l'àbit de Santiago; don Bernat de Camporrells, senyor de Biosca; don Christòfol de Zentellas, de l'àbit de Santiago; don Alexos Albert; don Anton Despalau, senyor de Granera y de Vilalba; don Hierònim Casador; don Plegamans de Marimon, de l'àbit de Santiago, senyor de Sant Marzal; ⁱⁱⁱ don Francisco de Eril, senyor de Castelldefels; don Francisco de Pau y de Rocavertí; don Juan de Boxadós; don Galzeran de Cardona; don Gipsert de Guimarà, senyor de Papiol y de Llorach; don Climent de Cardona; don Enrrich de Cervelló y de Castro; don Bernat de Pinós y de May; don Pedro de Pinós y de Santclement; don Francisco Girón de Rabolledó; don Carlos de Vilademañy y de Crevilles; don Alexandre d'Elantorn; don Miquel

26, II de Fonollet] de Fonolle (t *corregit sobre s*)| Casador; don Plegamans] Casador (p. 113) don Plegamans

26, I **Cartálogo dels cavallers**: la llista de cavallers coincideix, malgrat unes poques diferències en alguns noms i la disposició d'aquests, amb la que copia Despalau (Simon 1991:141-144).

de Cruïlles y de Requesens; don Ramon de Blanes y de Zentelles; don Guillem de Ivorra; Francesch de Argensola, senyor de Argensola y de Pallargas; Francesch de Aguilar, senyor de Castellet y de Bellveý; Barnat Cudina, senyor de Pons; Raphael Xammar; Sever Salba y de Vallseca, senyor de Foxà; Hierònim Vila; Francesch de Junyent y de Sapila; Fernando Olivet; Lluís de Claramunt; Miquel d'Oms, señor de Sant Jordi; Lluís de Masdovellas; Baltezar Perdina, senyor de Vernes; Pere de Reguer, Galzeran Llentes, Juan Baptista Salcó, Pere Juan Ferreras; t. Amat de Palou; Francesch Salvardena, dos jermans Monrrodons; dos jermans Prats; Don Bernat Aimerihc, don Geroni de Paguera; don Rafel de Agullana; don Miquel Despalau; don Bernat Terré; don Jaime de Climent y de Pujades; don Juan de Peguera; don Garau Despalau; don Gaspar Sagarriga; don Galzeran de Peguera; don Lluís de Aragall;^{IV} don Miquel de Sammanat; don Pedro Vilanova; don Pedro Vila; don Hierònim d'Elantorn; March Antoni Monsuar y de Ariñyó, senyor de Favara y de Torragrosa; Juan Amat y Desfar, señor de Castellbell; Sulpici de Sayol; Pere Granada; Galzeran Torró; Juan Desperes; Garcia Mecip; Rimbau de Corbera, señor de Llinàs y de Altafulla; Hierònim de Argensola; Joachim Bolet; Puig; Vilaplana; Fransesch Vilana; Vilamala; Guardiola, Graells, de Vich; Rotllan; Juan Barcelona, capità de la ciutat de Girona; Joachim Granollachs; Lluísde Sayol; Ugó de Guimarà; Pau Fluvià; Alexandre Cordellas.

[27] ¹ A més dels sobredits (que casi tots anaren a sos gastos y mols ab sos vasalls) se posaren en los castells y fortalezas que tenían per lo señor rei en lo principat de Cataluña, y foren: don Ramon d'Oms, de l'àbit de Montesa, en lo castell de Elna; don Galzeran de Sammanat, en lo de Coplliura; Fransesch Copons, señor de la Manrresana, en lo Castelló de Ampúrias; Joachim Setanti, en lo de Bellaguarda; don Galzeran de Armangol, en lo de Salsas; don Baptista Terré, en lo de Bellber; don Bernat d'Oms, senyor de Vilallonga, en lo de Taltaüll; Nuri Juan Sorribes, en lo de Puigserdà; Fransesch de Marimon, en lo de Castellbó; Fransisco Tort, en lo de València, tinent por lo duch de Cardona.

[28] ¹ Dimecres, a 10 de dit, los honorables consellers, acompanyats de la major part de la Vint-i-quatre, anaren a casa del virrey y li donaren una enbaxada en escrits, la qual contenia com lo requerían, que vist lo que·s deie de Perpiñà y no star aquellas fronteras seguras (per

lo que·s murmurave) anàs a la dita vila per a regonèxer lo castell, altrament ne donarían rahó a Sa Magestat; als quals respongué se n’aconsellaria i·ls ne tornaria resposta.

ⁱⁱ Disapta, a 13 de dit, se’n tingué Concell de Zent. Al qual, estant congregat, arrivà don Alexós Albert que venia de part de tots los cavallers de Roselló a dar-los rahó de tot lo pasat en aquella terra y demanà favor de gent y armas, representant-los la nesecitat que de tot tenían; y lo mateix feren tres síndichs que també eren entrats en dit consell que venían de part dels cònsuls de la vila de Perpiñà ab la mateixa petició, afigint-i que los suplicaven fosen servits de dexar-los trenta míllyas lliures. ⁱⁱⁱ Y fou-los respost per dit Consell que la ciutat per lo present no podia afavorir-los de gent ni armas, però que a la vila de Perpiñà los dexarían vint míllyas lliuras, y que per star la ciutat per lo present ab molts gastos no·s podia allargar a més, y assò per temps de tres anys a for de censal, a rahó de vint míllyas per mill, y la ciutat si no las tenia que las prengué a sensal al preu que pugués; y vent los de Perpiñà que no las volían dexar graciosament (com ells creien) no las volgueren. Y en lo mateix Consell fou llegit per Fransesch Guardiola, notari de Barcelona y oficial de la Casa de la Ciutat, un paper lo qual contenia tot lo contengut en Roselló y los francesos, que és del tenor següent:

[29] ⁱ *Memorial del que s’és vist y entès a persones de crèdit en La Aucata, tornan-se’n la ermada dels enemichs en França, a 24 de agost de 1597*

ⁱⁱ Primerament, com dita armada se era empresa 6 o 8 mesos havia ab orde del rei franzès ab lo d’Espondilla per destorbar lo intent del rei, nostre senyor, majorment que en aquesta terra staven descuidats en cosas de guerra y que avia gran temps que dos espías de França anaven y venían (una de las quals era dins Perpiñà); dos dias abans que don Fernando

28, iii Perpiñà que no] Perpiña (p. 115) que no] **29, ii** una de las quals era dins Perpiñà] una de las quals eren dins Perpiñà *Corregim l’error de concordança de la seqüència*

28, ii Alexós Albert: és a dir, Aleix Albert, membre del braç militar. El present episodi també es pot trobar extractat a DGC (v. iii, p. 307).

28, iii a for de censal: «for», taxa o preu. Llegim, per tant, «a preu de censal» (DCVB).| **Fransesch Guardiola:** segons indica el dietari, hauria estat notari de la ciutat de Barcelona i oficial de la Casa de la Ciutat; el MNA l’esmenta, a més, com a ajudant d’escrivà major entre novembre de 1597 i setembre de 1598 (MNA, v. vii, p. 76, 126).

29, i ab lo d’Espondilla: és a dir, amb el senyor d’Espondilla, que s’esmentarà una mica més endavant.

de Toledo fos tornat de Barcelona, aleshores o volgueren molt cuitar però no pogueren per ésser llur jornada assignada per als 19 de agost.

[30] ^I Per capità general de dita armada venia Alfonso d'Ornano Corzo, manexal de Franza y governador en lo Delfinat, y podent conquistar-lo feia governador a son lloctinent general en los comptats de Roselló y Serdanya. També y era lo capità Linxo de Marzella en Proensa, son gendra, ab altra còpia de cavalls de dita Proensa; y musur d'Espondilla, governador de Besiés, ab son fill y ab sos regiments de cavalls y de peu; y lo comanador de Momoransi, bastart; ^{II} y mosur de Leques, governador de Aigües Mortes, gran ygonau; y mosur de Conas, mosur de Roviach, mosur de Monbozins ab altres 4 o 5 capitans. Són de cavalleria (que eren de 1000 a 1000 y 200 cavalls molt bons) y, de altra part, pasats de 1000 arcabusers a peu, y la més part cavall ab argollers, y també molta part ab alabarders; y de altra part molts regatxos y molts venturers que seguían dita armada. Y de tota la susdita gent, los dos tercios éran ygonaus.

[31] ^I Quant entraren a España, a 18 de agost, partiren de 3 llegües més enllà de Laucata, y se'n vingueren molt a plaer fins en dita Laucata, ahont refrescaren molt bé. Y de dita Laucata partiren a posta de sol, venint a plaer fins que fóran dins España, y de tota la nit no

29, II ésser llur] ésser (ratllat p) llur| 30, I podent conquistar-lo] poden conquerirlo *Corregim d'acord amb el sentit*| 31, I bé. Y de dita] be (p. 116) Y de dita

29, II Fernando de Toledo: prior de Castella de l'orde de Sant Joan, fou virrei entre 1571 i 1580, quan va ser substituït pel comte d'Aitona. També exercí de lloctinent del capità general del castell de Perpinyà. Soldevila (1962, v. II, p. 941) esmenta que «el virregnat d'Hernando de Toledo, prior de Castella, sembla marcar un parèntesi en l'actitud del rei, que li donà sovint la raó» respecte de les disputes entre monarquia i Catalunya (Reglà 1956:86; MNA v. VII, 57).| **o volgueren molt cuitar:** en el sentit de fer apressuradament (DCVB s.v. *cuitar*).

30, I Alfonso d'Ornano Corzo: fill de Pedro Corzo (Cabrera 1876, v. II, p. 246), comanador de les tropes franceses des de la dècada dels 80 d'aquesta centúria, segons esmenta Coppi (1695:145) i d'acord amb les informacions que proporciona el present *Dietari*.| **manexal:** «mariscal».| **Linxo de Marzella:** no ha estat possible documentar aquest personatge./ **Proensa:** és a dir, Provença, regió de França.| **musur d'Espondilla:** no ha estat possible documentar aquest personatge./ **Besiés:** és a dir, Besiers, ciutat occitana.| **Momoransi:** ben segurament es tracte de Montmorency de la Cucara, de qui sospitem que ha de ser un membre de la família noble d'aquest mateix nom, d'origen francès. Hem pogut documentar alguns dels seus avantpassats immersos en la política francesa (Danvilla 2013:17-20), però d'aquest, sols podem establir una relació de parentesc amb Messieur de Fonsusa, que també s'esmenta en el present dietari.

30, II mosur de Leques: no ha estat possible documentar aquest personatge més enllà de situar geogràficament els municipis de Lècas (Lecques en francès) i Aigües Mortes, ambdós occitans.| **ygonau:** «hugonot».| **mosur de Conas:** no ha estat possible documentar aquest personatge més enllà de situar geogràficament Conas com un municipi occità.| **mosur de Roviach:** no ha estat possible documentar aquest personatge més enllà de situar geogràficament Robiac com un municipi occità.| **Són de cavalleria (que eren de 1000 a 1000 y 200 cavalls molt bons):** llegim «[els fins ara esmentats] són [tropes] de cavalleria (que eren de 1000 a 1000 y 200 cavalls molt bons)».| **la més part:** és a dir, «la resta» de genets.| **argollers:** persones amb argolles.| **alabarders:** persones amb alabardes, llances.| **regatxos:** «mosso de soldat per a portar llenya, aigua, etc.» (DCVB).

tocaren en ningun lloch sinó dret a Perpiñà, ahont aribaren dos oras abans del dia, dret al portal de Elna. Y molt cerca de allí stave lo dit Alfonso Corso ab la retraguardia de cavalls, arcabusers y alabarders molt ben armats per a donar lo primer assalt; ⁱⁱ y devant anaven quatre molt ben armats per a donar dos morterets reforzats, sinó que fonch cert que foren descoberts de la guarda, y cridant la sentinella: «quí va llà» respongueren: «amichs de Elna», y los de la sentinella los tiraren algunas arcabuzadas. Ab tot això no dexaren de acostar-se fins que ab llurs mans tocaren lo pont llevadís y se'n tornaren sens fer remor, y digueren al seu capità: «mosur, nos som stats trompats y mal guiats, que si la espera nos hagués dit que y avie pont llevadiz haguérem feta la diligència del contrapont que aportaven». Així que per gràtia de Déu primerament, y per la alarma se feu en la vila, totom muntà a las murallas y no pogueren los francesos executar llur mal intent perquè lo dia los y encontrà.

[32] ⁱ Y vist éser descoberts lo mateix dia, que fou a 19 de agost, se'n tornaren alguns dos mill hòmens de peu ab tots los bestiaris y personas que trobaren per la campanya; y la armada que restave se n'anà a fer forsa a Vilallonga. Y també prengueren a Santa Maria del Mar, Torrellas, Sant Hipòlit y Sant Llorens; y en alguns llochs an molt cremat, y tots robats y sequejats, y tota la gent se n'an menada en Franza. Y havent errada la presa de la vila de Perpiñà, no-s volgueren detenir més dels quatra dias robant y sequejant.

ⁱⁱ Y savent antes que Sa Excel·lència venia ab gran socorro per mar y per terra se retiraren a Laucata, y quant foren allí lo dit Corzo y trobà molta gent de cavall y de peu, y també per mar ab tartanas y fraguatas veu que li venia gran socorro, y un capità de Llenguadoch (se deia públicament) li digué: «mosur, tota la França voidave y venia ab socorro, y per tot lo Llenguadoch se deia públicament que Perpiñà era pres ja als 19 de matí, y que ja avien avisat a llur rei y que vindria encontinent ab grandíssim exèrcit a socorra», y que de prompta volían pasar gran armada en lo Ampurdà per guardà lo pas del Portús que no pogués venir socorro; ⁱⁱⁱ y que dins 8 o 10 dias dins Roselló y tenia de haver pasats de trenta mill hòmens francesos y no havien de parar fins fosen devant Barcelona y seguir la victòria tant endintra d'España per aquest costat com podrien per inquietar lo rei, nostre señor.

31, I Arcabusers] a (*interlineat* r) cabusers| **31, II** llevadiz haguérem] llevadiz hagueren *Corregim i esmenem l'error de concordança d'acord amb la seqüència*| **32, II** pogués venir socorro] pogues venir (p. 117) socorro

32, I a fer forsa: l'estat de conservació del manuscrit no permet llegir clarament el fragment.

32, II pas del Portús: és a dir, coll de Pertús, un dels passos pels Pirineus que comunica la Jonquera i el Pertús.

[33] ^I De sos designes també se estengué com dita armada à costat de fer pasats de setanta mil ducats, y lo dit Corzo se'n tornà molt malcontent, encara que an fet butins y rovas en Roselló en pasar de zent mil ducats, però digueren que i havien regoneguda la terra y los agradà molt y que no·ls faltaria, perquè si lo negoci de la part de Miens stà remediat, y vindria lo mateix rei de Franza ab gran camp.

^{II} També tingueren conzell lo dit Corzo ab los capitans principals y féian diligèncias per a saber qui avie donats los avisos sens los quals tenían per imposible que Perpiñà se agués salvat, perquè sabien com stave per medi de sos espias y quina gent y avie tant dins la vila com dins lo castell. Y han fet algun motiu de avisar a madama de Verri, tanbé com lo duch de Ventador, governador de Llenguadoch, gendra del de Monmoransi, restaven molt sentits de què lo rey de Franza agués deixat a ell per a elegir al Corzo a sta jornada, que és stat causa que no és vinguda molta més armada que y fora vinguda.

[34] ^I Diumenge, a 14 de dit, lo virrey envià a cercar los consellers, dient-los com ell avia rebut avís de Perpiñà, en lo qual se li deie com los francesos se tornaven a refer (conforme se digué ya en dias pasats), que per tant li donasen los mill hòmens que li havien ofert; y los consellers feren de resposta que lo endemà ajuntarían la Vint-i-quatrena y li'n tornarían resposta, y ell replicà dient que lo negoci no requeria tanta dilació sinó que fos lo mateix dia. Y així se n'anaren a Casa de la Ciutat y feren ajuntar la Vint-i-quatrena, a la qual digueren lo que lo virrei los avie dit, y ells determinaren los donasen los mill hòmens, pus los havien promés. ^{II} Y ab dita resposta anaren a casa del virrei, a honze oras de nit, lo qual los rebé ab gran contento, pus veia que la ciutat reparave la falta que ell avia feta en despedir la gent de la Diputació, perquè ell restave molt acorregut que havent escrit al senyor rey la gent que la Diputació feia y confiant Sa Magestat de dita gent (conforme comtà per una carta que Sa Magestat escrigué al capità del castell de Perpiñà, don Hernando de Toledo), procurà que la

33, I armada à costat] armada a costa *Corregim d'acord amb el sentit*| se'n tornà] sent torna *Corregim d'acord amb el sentit*|**34, II** havent escrit] havent (p. 118) escrit

33, I rovas: «allò que algú ha pres a l'enemic en batalla, als habitants d'un lloc en barreig» (*DCVB s.v. roba*).

33, II madama de Verri: no ha estat possible documentar aquest personatge.| **duch de Ventador:** és a dir, Anne de Lévis, duc de Ventadour, tinent de Llenguadoc des del 1593 fins el 1622, any de la seua mort. La seua família estava unida a la dels Montmorency mitjançant el matrimoni amb Marguerita Montmorency, filla d'Enric I de Montmorency. No va exercir el càrrec de governador de Llenguadoc, com s'esmenta en el *Memorial*, sinó que era tinent, tot i que se'n feia càrrec en absència del governador; el substituï en el càrrec el seu fill, Henri de Lévis, a la seua mort (Sandberg 2010:133, 87).

ciutat li donàs aquestos mill hòmens perquè lo señor rei no'l carregàs tant de culpa ni'l trobàs tant desprobeït. Y la carta que lo señor rey escriu a don Hernando és del tenor següent:

[35] ^I A don Hernando de Toledo, mi lugarteniente de capitán general en la frontera de Perpiñán.

El rey.

^{II} Don Hernando de Toledo, mi lugarteniente de capitán general en la frontera de Perpiñán,

Por vuestras cartas de los 22 y 24 del pasado se ha entendido la retirada de Alfonso Corzo y designo con que venía, y es mui conveniente lo que acordáis acerca de poner en mejor orden lo que hasta aquí han stado las cosas de essa frontera, y al duque de Feria se escriba que en quanto el tiempo de lugar aproveche la gente de a pie y de a caballo que pedís, ordene que ascisten essa villa y castillo la infanteria que a mandado hazer dentro de los dos mill hombres que me sirve la Diputación. ^{III} Y en las galeras que ha de volver el príncipe Doria llevarán tres cientos quintales de pólvora y 1500 arcabuzos, y 300 quintales de cuerdas y 150 mosquetes, y se proveherá plomo, que por no haverle en los magatzemes no irá con lo demás. Y entretanto, procurad que la provisión de las vituallas se haga para que por falta de ellas no succede inconveniente. ^{IV} Y vuélboos a encargar y mandar que se conserven, conforme a lo que antes de agora se os ha advertido, y de nuebo os doy muchas gracias por el cuidado y diligencia con que procurásteis prebenir la defensa y seguridad de essa villa y castillo, de que me tengo por mui contento. De San Lorenzo y septiembre, a los 5 de 1597.

Yo, el rey

Por mandado del rei, Nuestro Señor,

Andrés del Prado

35, II el tiempo de lugar] el tiempo da lugar *Corregim d'acord amb el sentit*| **35, IV** gracias por] gracias por (*corregit sobre* con)

35, I A don Hernando de Toledo, mi lugarteniente de capitán general en la frontera de Perpiñán: La carta forma part de la *Relación de la entrada de los franceses por Perpiñán en el año 1597 por la qual consta quan bien lo hizieron los catalanes*, que també incorpora altres trasllats i que podria haver estat consultada per Vila , que fins i tot podria ser el propietari d'un exemplar. Podeu consultar aquesta hipòtesi desenvolupada a l'epígraf «Compilació i traducció de pamflets».

35, III príncipe Doria: Giovanni Andrea Doria I, príncep de Melfi, general de la mar de la corona espanyola, com abans ho havia sigut el seu oncle Andrea Doria, ambdós personatges principals en la lluita contra els otomans (Stagno 2017:146).

[36] ^I Dilluns, a 15 de dit, los honorables consellers feren enbaxada als diputats, suplicant-los fosen servits de olvidar las cosas que entre ells y lo virrey éran pasadas azerca de las rahons que avien tingudas ab don Federich Meca, oïdor de comptes del General, y havent fer desfer lo virrey los dos mill que la Diputació tenia ya fets y pagats, que ja eren casi tots a Girona; y que fosen sentits de mirar la nesecitat concurrent; y que si volían se posarían per medianers entre ells y lo virrei; y los diputats feren de resposta que·ls agraién molt la voluntat y merzè que·ls féian y que·ls ne tornarían resposta.

[37] ^I Dimars, a 16 de dit, vist per los magnífichs de consellers y la Vint-i-quatrena que la bandera de santa Eulària podia ésser treta per alçar los mill hòmens que tenían de fer (conforme constava en la Casa de la Ciutat per altres exemplars), determinaren fos treta, y així·s fou ab la seremònia acostumada, que·s la següent: so és que los consellers feren convidar per al després de dinar de dit dia a mols cavallers y ciutadans, pregant-los fosen a Casa de la Ciutat per a tràurer la bandera de santa Eulària. ^{II} Dit dia, després de dinar, ajuntats que foren los honorables consellers en la Casa de la Ciutat en la instància del Trentenari ab molts cavallers y ciutadans, posaren la bandera en la hasta, y après traent-la de dita instància, aportant-la ajaguda. Y lo cap de la asta aportave misser Pera Juan Ferraras, ciutadà de Barcelona, conseller en cap, acompanyat dels altres consellers y dels cavallers y ciutadans sobredits, ab molt so de tabals, trompetas y menestrils. La pujaren dalt en los corredors de dita casa y la posaren en la finestra del mitg (que dona a la plaza); en la qual finestra posaren una catifa gran y sobre de ella un docer y tres coxins, tots de vellut carmesí, guarnits de or, ahont stigué fins dijous al tart.

[38] ^I Dijous, a 18 de dit, fonch tornada dins dita bandera per quant sols se era treta per a convocar dits mill hòmens. Y tot lo temps que stigue en la finestra y havie en la Casa de la Ciutat música de tabals, trompetas y clarins, y ab moltas graellas a la plaza; y de 24 en 24 horas entrave un companyia de guarda de las de la present ciutat, que sempre que dita bandera se trau stà ab aqueixa serimònia; y també perquè la dita bandera no tenia de anar fora de Barcelona, perquè ella may ix sinó per negocis que tócan a la present ciutat, y aleshoras stà

36, I Dilluns, a 15] (p. 119) Dilluns, a 15] nesecitat] necesita (t *corregit sobre r*)| **38, I** dits mill hòmens] dits mill (p. 120) homens

38, I graelles: «gralles», «instrument musical rústic, consistent en un tub de fusta de 27 cm. de llarg per dos d'ample en un cap i quatre en l'altre, de forma semblant a un clarinet» (DCVB s.v. *grall*).

set dias a la sobredita finestra. Y de aquí, acompañada de consellers y diputats, y de todas las banderas de las confrarias de la present ciutat y de compañías de ynfanteria, la apórtan al portal per ahont té de eixir, ahont la tenen altres set dias.

[39] ^I Divendres, a 19 de dit, envià lo virrei a cercar los consellers y diputats, los quals y anaren cada tribuna per si, y a tots digué com avia rebuda una carta de Sa Magestat en la qual li manave los digués que per star ell ab algunas indisposicions de la gota y ésser ya vell era sa voluntat que de en aquella hora en avant firmàs lo príncep per ell, no mudant en res lo stil, la qual cosa causà gran admiració; y al virrei sols li demanaren los deixàs la mateixa carta per a copiar-la, y ell o feu de molt bona gana, enviant-la a tots los tribunals, la qual és del tenor següent:

[40] ^I Al ilustre duque de Feria, primo nuestro, lugarteniente y capitán general en los nuestros principado de Catalunya, Condados de Roçellón y Serdaña.

El rey.

Ilustre duque, primo nuestro, lugarteniente y capitán general,

^{II} Por star el príncipe, mi hijo, mui hombre y ser ya tiempo que nos ayude, haviéndolo hecho Dios qual se podía desear y su mejor información y expediente de los negocios, y para que corren a más prissa los despachos sin que aya dilación por el impedimento de mi mano desecha que me ha causado la gota, é acordado que de aquí adelante firme el príncipe por mi generalmente las cartas y despachos que se hizieren, no alterando el stilo que se suele tener en ellas en ninguna otra cosa fuera de que la firma sea del príncipe en lugar de la mía, que es lo mismo. He os lo querido avisar con las causas que a ello me mueben para que lo tengáis entendido y lo digáis al canseller, al regente la Cancellaria y doctores de esa Real Audiencia y al portante vezes del general governador de esse Principado y condados, ^{III} y al maestro racional de nuestra casa y Corte, y a su lugartiniente y al baile general y a los diputados del General, y a la ciudad de Barcelona, y a los demás tribunales y ciudades, que es justo lo

40, II sin que aya] sin (p. 121) que aya| He os lo querido avisar] He os lo quando scrivi *Corregim d'acord amb el trasllat del MNA* (v. VII, p. 54).

39, I carta de Sa Magestat: la carta que es copia a continuació es troba també incorporada al MNA, v. VII, p. 54, una font accessible al nostre dietarista.

40, II nos ayude: en el cas del MNA (v. VII, p. 54), la missiva diu «ser ja tiempo que nos ayudemos», la qual cosa pot referir-se al príncep però també al duc i la resta d'organismes que s'hi esmenten.|

mi mano desecha: segons MNA (v. VII, p. 54), «mi mano dretcha» (derecha).| **portante vezes:** és a dir, «portantevozes», «portantveus».

sepan, que de oy más irán llegando cartas y despachos desta forma, a que vos y los demás haréis las respuestas dirigidas de la manera que hasta aquí lo hazíades, porque ste es el stilo que quiero que hacá y allá se guarde, y también avisaréis del recivo desta carta. Dada en San Lorenzo, a 2 de septiembre, 1597.

Yo, el rey

^{IV} Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit, Covarruvias, regens; vidit, Guardiola, regens; vidit Sans, regens; vidit don Petrus Sans, fisci advocatus; vidit Babtista, regens; vidit Sans, regens; vidit Clavero, regens; Gassol, secretarius.

[41] ^I La qual carta consultaren per parèxer-los cosa nova però, pus lo señor rei no mudave lo stil y las cartas venían en son nom y las respotas anaven a ell mateix, se azeptà la firma del príncep, majorment tenint tan justa causa Sa Magestat de la indisposició de la mà.

^{II} Dit dia de divendres arrivà un cavaller mallorquí en la present ciutat de l'àbit de Sant Juan, anomenat Ramon Berga, lo qual venia de part dels jurats de la Ciutat i Regne de Mallorca y del Capítol de la Seu de dita ciutat als consellers de Barcelona y diputats de Catalunya, y al virrei y al Capítol de la Seu de Barcelona, dient-los com en Mallorca se avia sabut lo mal que los francesos avían fet en Roselló y lo perill en què avia stat Perpiñà y la gent que la ciutat y Catalunya feien y, per tant, ^{III} vehent aquella isla las obligacions que a la present ciutat tenia, se oferían a tot lo que los voldrían manar y servir-se de ells, així de dinés, provisions, municions y gent, com de tot lo demás que ls podrían servir, que a tot acudirían ab molta promptitut. Y donà dos cartas als consellers, una de part del Capítol de la Seu de Mallorca, altre dels conseller de aquell Regne, las quals són del tenor següent:

[42] ^I Barzelona

Als molt il·lustres señors de gran providència, los consellers de la insigne ciutat de Barcelona.

Molt il·lustres señors,

41, I cartas venían] cartas (p. 122) venian| **41, III** altre dels consellers] altre dels conseller *Corregim l'error de concordança*

41, II Ramon Berga: comanador de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, ambaixador de la ciutat i Regne de Mallorca, com indica el *Dietari* i ratifiquen els DGC i el MNA, que contenen aquest mateix episodi (DGC, v. III, p. 308; MNA, v. VII, p. 51).

41, III dos cartas: ambdues cartes es poden trobar copiades en el MNA, v. VII, p. 52-53 amb l'orde invers de com estan disposades ací.

Havent entès y tenint per cosa certa se ere atrevit exèrcit poderós de francesos a pasar a la volta de Perpiñà y anar devastant y fent dañy en las vilas circumbeïnas del principat de Catalunya, o havem sentit com és de rahó sentir-o per la molta voluntad y afecció gran que tenim a tota eixa república, de la qual tenim bé en memòria las continuades mercès que tots ne havem rebudas. Y aquí mateix havem acudit a las harmas spirituals, fent y fent fer continuas pregàrias y sacrificis a Déu, nostre Senyor, perquè reprimesca las forzas dels enemichs y don favor y ànimo a tots los habitants de eix principat de Catalunya, ab què mostrant llur valor y esforços y vinguen a debal·lar, suppeditant y vencent tots llurs contraris (com bé sempre han acostumat), del que stam molt confiats que no sols dits enemichs seran expel·lits y llenzats fora, però encara lo valor de Vostres Magnificiències y acostumat bon ordre se aseñalarà en empresas y conquistas de la França. ^{II} Y no havent pogut mancar a mostrar-los nostron ànimo, lo qual sta promptísim a servir a Vostres Magnificiències en tot lo que podrem y per Vostres Magnificiències nos serà ordenat, sent com és cosa que redunda en tant notori servei de Déu, Nostre Señor, y de Sa Magestat, y de eixa universitat y república, a la qual nos sentim tant de veras obligats; lo qual ànimo més en particular declara de paraula lo il·lustre senyor fra Ramon de Berga, que va enviat per la universitat y aporta las presents. Nostre Senyor las molt il·lustres personas que Vostres Magnificiències guarde y en stat y gràcia aumente, com pot. De Mallorca, als 13 desembre de 1597.

Molt il·lustres señors,

Al servei de Vostres Magnificiències, promptísim,

Lo Capítol y canonges de la Seu de Mallorca

[43] ^I Carta dels jurats de Mallorca per als concellers de Barcelona:

Als molt il·lustres señors de gran providència los consellers de la ynsigne ciutat de Barcelona.

Molt il·lustres señors de gran providència,

Havent entesa nova certa que avie arriat camp de francesos a la volta de Perpiñà ab ànimo de fer tot lo dany que podrien a dita plaza y a las vilas circumbeïnas, y sentint-o com

42, I qual tenim bé] qual te (p. 123) nim be| Mostrant llur] mo (*interlineat s*) trant llur| conquistas de la França] conquistas de la fianza *Corregim d'acord amn MNa (v. VII, p. 53) que copia la mateixa missiva/ 43, I* Carta dels jurats] (p. 124) Carta dels jurats

42, I debal·lar: «debel·lar», «vèncer per les armes» (DCVB).

és rahó sentir-o per las tantas y contínuas mercès que de Vostres Magnificiències havem rebudas, y sabent lo amor gran que tots los particulars d'esta, nostra república, tenen de poder fer serveis a Vostres Magnificiències y a tot lo principat de Cathaluña y amostrar-los la gratitut a què las mercès que havem rebudas nos tenen obligats, manaren encontinent congregat tot lo Consell General d'esta unibersitat, en lo qual havem resolt se enviàs a Vostres Magnificiències una persona per dit consell elegida, qui és lo il·lustre fra Ramon de Berga, cavaller de l'àbit de Sant Juan, per a fer la enbaxada y manifestar la voluntat de tot lo Regne: ⁱⁱ star promptíssims y aparellats a tot lo que podrem valer en semblants y altres qualsevols ocasions que redúndan en servei de Sa Magestat, bé, utilitat y auments de aqueixa república, lo que se escusara si fos stat terra ferma, perquè sens poder-los detenir la major part dels cavallers y gent poderosa del nostre Regne foren pasats en persona en fer dita oferta. Lo senyor enbaxador o relatarà més llarch a Vostres Magnificiències de paraula y starà aguardant la barca resposta de Vostres Magnificiències, de la qual seran servits manar-nos, que tot lo Regne stà aguardant ab molta afectió y gana posar en effecte lo que per Vostres Magnificiències nos serà ordenat y o rebrà a molt singular mercè. Cristo las molt il·lustres personas de Vostres Magnificiències garde, com pot y nosaltres desitjam. És de Mallorca y setembre, als 15 de 1597.

Molt il·lustres señors,

A la ordinatió de Vostres Magnificiències promptíssims,

Los jurats del Regne de Mallorca

[44] ⁱ Las mateixas offertas feren los jurats de Çaragoza als consellers de Barcelona per medi de don Federich Pol, donzell de la present ciutat, al qual escrigueren que de sa part offerís a la ciutat de Barcelona en tot lo que fos de son servei y li enviaren una carta per a que de sas mans la donàs als conceller, la qual és del tenor següent:

A los mui ilustres señores los conselleres de la ciudad de Barcelona.

Mui ilustres señores,

43, ii dels cavallers] dels cava (p. 125) llers

44, i **Federich Pol**: donzell, veguer de Barcelona i agutzil reial, va ser membre del braç militar almenys entre els anys 1596 i 1599, segons recull el MNA, i va participar de la campanya de socors a Perpinyà el 1597 (DGC, v. III, p. 1005; MNA, v. VI, p. 586, 606; v. VII, p. 172, 20).| **una carta**: aquesta carta també està recollida en el MNA, v. VII, p. 48.

ⁱⁱ Aquí se tuvo aviso que algunas compañías de gente de guerra de Francia avían entrado en esse Principado por el biscondado de Canete, y por aguardar de saber con zertesa lo que era no escrivimos a Vuestras Magnificencias. Y aunque hasta aora no hemos sabido más particularidad, viendo zelan Vuestras Magnificencias tanto el bien unibersal, que lo reputan por propio, y la obligación que sta ciudad tiene de acudir a todo lo que sea conservación de la autoridad de essa y su servicio, representamos a Vuestras Magnificencias que sta ciudad en sta ocasión y en todas las que nos querrán enplear stará prompta y acudirá siempre que nos avisarán a servir a Vuestras Magnificencias con puntualidad y certesa. Guarde Dios a Vuestras Magnificencias, como deseamos. A 3 de septiembre de 1597.

Mui ilustres señores,

ⁱⁱⁱ Besan las manos de Sus Magnificencias sus servidores,

Pedro Jerónimo de la Porta, Pedro Villanueva, Lorenzo de Burge, Juan de Moçaram. Jurados de la ciudad de Zaragoza.

Pablo de Gurrea, secretario.

[45] ⁱ Als quals, y als de Mallorca, respongueren agraint-los molt la merzè que·ls feren y donant-los avís de tot lo que·ls avia pasat en la entrada dels francesos y en lo punt que de present dit negoci stave.

ⁱⁱ Las mateixas ofertas feren moltes unibersitats de Cathaluña, particularment Tortosa, que avia fet 200 hòmens pagats a gastos de dita ciutat; lo capità de ells era don Joseph Costa. Los quals, quant foren a la Torradenbarra, que ja venían en la present ciutat per ajuntar-se en la gent de assí, reberen un despaig del virrey per a que se'n tornasen, lo que pesà molt a tots. També lo bisbe de Tortosa, don Gaspar Ponter, volia fer cent hòmens pagats a los gastos y bestit de librea, y que aportasen creus bermelles en los pits, y per haver lo virrei despedit la gent de Tortosa no volgué posar en excusió son intent.

44, II magnificencias. Y aunque] magnificencias. (p. 126) Y aunque| 44, III Lorenzo de Burge] Lorenzo Debrerge *Corregim d'acord amb MNA* (v. VII, p. 48) que reporta la mateixa carta| Juan de Moçaram] Juan de Mocaravi *Corregim d'acord amb MNA* (v. VII, p. 48) que reporta la mateixa carta|45, I entrada dels francesos] entrada del francesos *Corregim l'error de concordança*|45, II volia fer cent] volia fer (p. 127) cent

45, II Joseph Costa: no ha estat possible documentar aquest personatge.| Torradenbarra: és a dir, Torredembarra, vila de la costa tarragonina.

[45] ^I En dias pasats los diputats de Catalunya avían rebuda una carta per home propri dels diputats de Aragón del tenor següent:

A los mui ilustres señores diputados del Principado de Cataluña.

Mui ilustres señores,

En ste reino se ha tenido mucho sentimiento de la entrada que los franceses han hecho en el condado de Rosellón por el desasosiego que abrá causado en ese Principado, y por haver sabido luego de la retirada havemos dexado de cumplir antes de aora con nuestra obligación. Y, entendiendo que el señor duque de Feria se stá en Girona y que no stan los enemigos aún desechos, nos ha parecido que faltávamos a la antigua amistad y buena correspondencia que ai entre ste Reino y esse Principado. ^{II} Y por cumplir con entrambas cosas y por saber con zertidumbre lo que pasa, enviamos a Pedro López, nuestro secretario, para que de nuestra parte ofrezca a Vuestras Señorías la voluntad con que ste reino se enpleará a servir a Vuestras Señorías en quanto se offreciere. Suplicamos a Vuestras Señorías le manden dar crédito en lo que en ste particular explicase y nos manden lo que fuera de su servicio, pues saben Vuestras Señorías con la voluntad y veras que le acudiremos a ello. Nuestro Señor las mui ilustres personas de Vuestras Señorías guarde muchos años, con el acresentamiento que puede. De Zaragoza y septiembre, a los 7, de 1597.

Mui Ilustres señores,

Besan a Vuestras Señorías las manos sus servidores, el obispo de Albarrazín, don Bernardino Avarcas, Miguel López, Leonardo de Erlas, don Luis de Bardaxí, don Francisco Pérez Coloma, Matheo Luilos, Juanete Almenara, diputados del reino de Aragón.

[46] ^I Y dada la carta per lo sobredit Pedro López explicà sa enbaxada de paraula, la qual contengué en suma lo mateix que la carta, al qual respongueren los diputats agrahint molt la merzè que los diputats de Zaragoza los feien, dant-li una carta per a dits diputats en resposta de la qual avie portada.

46, I Y dada la] (p. 128) Y dada la

45, I una carta: a diferència de les missives anteriors, aquesta no es troba extractada en els dietaris oficials.

45, II Pedro López: Pedro López Quinto, fill de Miguel López, arxiver i escrivà principal del Regne d'Aragó, va ser nomenat per a aquestes mateixes funcions el 1599, i en va estar el front fins l'any 1634 quan va renunciar al càrrec (Navarro 2004:154, 155). El trobem, a més, participant del procés de canonització de Sant Mastrepila l'any 1614 per nomenament del Regne (Blasco 1622:175).

ⁱⁱ Disapta, a 20 de dit, arrivà en lo moll de la present ciutat una galera del duch de Florenza, en la qual venia una enbaxada de part de dit duch que anave a Sa Magestat per a offerir-se-li en tot lo que fos de son reial servei, y en particular contra del rey de Franza. També portave un present per al príncep de part de dit duc de tigres, leons pardos y molts altres animals per a caza, dos llits y un bufet (que entre tot duien valia més de zent mília escuts). ⁱⁱⁱ Y abans que dita galera no arrivàs en la present ciutat prengué duas tartanas francesas, en las quals y avie més de 60 francesos que foren posats al rem, y llibertaren molta gent que avían presos los francesos en la costa de Catalunya, y restituiren a alguns mercaders de la present ciutat mercaderias que y avien trobades, y las tartanas foren cremades.

[47] ⁱ Dimars, a 23 de dit, a las 4 oras després de dinar arrivà un correu en la present ciutat que venia de Perpiñà remès al virrey ab cartas que li aportaven, avisant-lo que eren entrats cinch-cents francesos dins lo Roselló. Y stant lo carrer Ample ple de gent quant lo correu arrivave, li demanaren que y avie de nou y ell digué que molt malas novas, y que los francesos entraven en Catalunya. Y oït asò per lo poble fou tanta la indignació que prengué contra lo virrei, que públicament murmuraven d'ell, dient-li alguns pesars, que·ls podia molt ben dir, y vingué molt a poc a poch com no se amotinaren contra ell. ⁱⁱ Y entenent lo virrei lo que pasave pregà al compte de Quirra y a don Pau de Salvà, que·s trobaben ab ell quant lo correu arrivà, que isquesen fora a fer asosegar la gent; y així o feren, que hisqueren de fora y digueren lo que pasave com no era tant com lo correu avia dit, y lo compta de Quirra amostrave la carta que lo virrei avie rebuda ab dit correu, la qual, en suma, contenia com se tornave a fer gent per entrar Catalunya y eren ja a la ralla; y tenint por lo poble que no fosen ja entrats (com se murmurave) donaven molta culpa al virrey no sols de haver despedit a la gent de la Diputació (com dit és), però encara com prenia los presents negocis ab tanta fleuma.

47, I podían molt ben dir] podia molt ben dir *Corregim l'error de concordança d'acord amb la seqüència.* | **47, II** pregà al compte] prega al (p. 129) compte

46, II duch de Florenza: Ferran I de Mèdici.

47, II compte de Quirra: és a dir, Joaquim Carròs de Centelles, I comte del castell de Centelles i VIII comte de Quirra (Conejo 2003:569). | **fleuma:** «mancat de caràcter, de decisió; que fa les coses sense coratge o delit o que no gosa fer-les» (DCVB).

[48] ^I Dit dia se tingué Consell de Zent per a dar forma en gastar los diners per a pagar los mill hòmens que la ciutat feia, y los noms dels capitans són los següents:

^{II} Per coronel de tots y capità de una companyia fou mosen Jerònim de Argensola, donzell, y los altres foren los següents: mestre Franzesch Carbonell, misser Pere Llozeres, misser Juan Antoni Farran, don Jerónimo de Armengol, donzells.

^{III} Dimecres, a 24 de dit, reberen los consellers una carta dels jurats de València, la qual anave escrita a la precmàtica de Castella per haver-la ja posada lo rei en València, y és del tenor següent:

[49] ^I Y en lo sobreescrit deia: Als consellers de la ciutat de Barcelona.

A sta ciutat és arivada nova de la comesa e insult que los franzesos han fet en Perpiñà y en sos contorns. Y encara que-s refereix ab veritat, totavia nos ha donat cuidado per lo que aquesta ciutat sempre ha participat dels sucesos de aqueixa, y axí la rebrem molt particular de Vostres Magnificiències se servèscan manar-nos avisar ab puntualitat del que en asò ha pasat y pasa, en lo que aquesta ciutat porà éser bona per a ajudar y servir en aquexa, acudirà a las veras, que té obligació. Nostre Senyor guarde a Vostres Magnificiències, com pot. De València, a 15 de setembre de 1597.

Los jurats de València

49, I manar-nos avisar] manar (p. 130) nos avisar

48, I noms dels capitans: d'acord amb les dades del MNA (v. VII, p. 44) el nomenament dels capitans per a socórrer la ciutat es va efectuar el 16 de setembre i no el 24, com apunta el *Dietari*. S'hi detecta, a més, un esbiaix en els noms dels capitans nomenats, que si bé coincideixen els cognoms en ambdós testimonis, no ho fan en el nom de pila. Concretament al MNA llegim: «mossèn Hierònym de Argensola, per capità y cabo; de don Francisco de Cardona, per capità y sargento maior; mossèn Joan Anthoni Ferran; mossèn Jaume Carbonell y mossèn Joan Pau de Lloreseres, per capitans».

48, II Jerònim Argensola: membre de l'estament militar (DGC, v. III, p. 965); és, a més, l'únic nom d'aquesta seqüència que es correspon amb les dades contrastades amb altres dietaris. Entre d'altres fites, el podem situar en el *Manual de novells ardots*, en les notícies de l'octubre de 1597, on se'ns diu que fou «capità y cabo de les companyies ha enviades la present ciutat per al socorro de la dita vila de Perpinyà» (MNA v. VII, p. 62).

48, III carta dels jurats de València: es correspon amb la missiva que incorpora el MNA (v. VII, p. 59) tot i que amb un seguit de variants en el contingut.

49, I totavia: «sempre» (DCVB).

[50] ^I Disapte, a 27 de dit, partiren quatra compañias de la present ciutat de las que los consellers avien fet per a Perpiñà, que foren las de misser Jeroni Argensola, de don Geroni Armengol, la de misser Fransesch Carbonell y de misser Pere Llozeres, que l'altre encara no stave a punt.

^{II} Dimars, a 30 de dit, pasaren fora las murallas de la present ciutat dos compañias de infanteria que venían de Tarragona y anaven a Perpiñà, las quals avien fetas y los donave sou lo il·lustríssim y reverendíssim señor don Juan Terès, arcabisbe de Tarragona; avia-y en cada companyia dos-cents hòmens.

[51] ^I Divendres, a 4 de octubre de dit any, envià lo virrey alguns officials en casa de tots los botiguers y de alguns mercaders de la present ciutat per a que li aportasen tots los llibres del negoci per a vèurer si avie diners de francesos; y no se n'i trobà ningú per haver-i donat ja cobro abans de tèmer-se del concorrent.

^{II} Disapta, a 11 de dit, vist per la Vint-i-quatrena que las cosas de Roselló staven asosegades, determinaren que los mil hòmens de guerra que y avien enviats a gastos de la ciutat se'n tornasen. Y sabut per lo virrei dita determinació procurà que no tingués efecte (per no conbenir-li a ell per las rahons sobreditas); però vist per la Vint-i-quatrena lo gran gasto que la ciutat feya en mantenir allà dita gent, determinà que s tingués Conzell de Zent per a determinar lo fahedor.

[52] ^I Dilluns, a 20, se tingué dit Conzell de Zent, al qual stant ajuntat arrivaren ab enbaxada de part del virrey los magnífics misser Juan Castelló y misser Jaume Pineda, doctors del Reial Consell, a suplicar als consellers y Consell de part del virrei fosen servits de no fer tornar la gent de guerra que tenia en Perpiñà, per quant en dias pasats don Fernando de Toledo, capità del castell de Perpiñà, avia manat dos-cents homes del castell que entrasen en Franza y fesen lo mal que poguesen. En los quals eren entrats y avían pres molt bestiar, y tornant-se en Catalunya ab la presa, pensant stave lo pas segur, los isqueren de una enboscada

50, II don Juan Terès] don Juan Terres *Corregim el nom de l'arquebisbe* | **52, I** los quals eren] los (p. 131) quals eren

50, I Disapte, a 27 de dit: novament, la procedència d'aquest passatge coincideixen amb les del MNA (v. VII, p. 60), però el MNA no especifica els antropònims.

52, I Juan Castelló: Joan Castelló, doctor en Drets, va ser doctor del Reial Consell i advocat fiscal, a més de regent la Cancelleria després de Josep Mur (DGC, v. III, p. 976; Martínez 2001:82). Apareix esmentat en múltiples ocasions en el MNA (v. VI) exercint d'advocat i els dietaris els relacionen parentivament amb Joan Gallego (cunyat) (MNA, v. VI, p. 465), també membre del Reial Consell, i Josep Quintana (nebot) (DGC, v. III, p. 976). | **Jaume Pineda:** de la mateixa manera que Castelló, Pineda era doctor de la Reial Audiència i advocat fiscal, almenys fins a l'any 1604 segons documenten els DGC (v. III, p. 812).

que·ls tenían feta molts franzesos i·ls mataren tots (que digueren sols ne avían escapat set) y tornaren los franzesos a cobrar lo bestiar; ⁱⁱ y que si en sta ocasió la ciutat feia tornar los mil hòmens que hallà tenia, restaria la frontera molt sola per causa d'esta pèrdua, y que seria donar ocasió als franzesos que tornasen a intentar altra novedat com las pasadas; y que per a llevar dits inconvenients los pregave molt fosen servits de vèurer lo temps en què donaria y no enviasen a zercar tan prest la dita gent. Y oït per los consellers y Consell la dita enbaxada, determinaren de que se'ls pagàs sta mesada, y que a 7 de noembre propvinent se tingués altre Consell de Zent per vèurer lo que·s tindria de fer. Y desfet lo Consell anaren los consellers en casa del virrey tornant-li resposta del que lo Consell avia determinat, del que ell restà molt content.

[53] ⁱ Divendres, a 31 de dit, se cantà en la Seu de la present ciutat un *Te deum laudamus*, al qual ascistiren los consellers fent gràcia a nostre Senyor Déu de què las cosas de Perpiñà stiguessen remediades, per quant se savia per cosa certa que los franzesos se n'eren tornats en Franza y havien desfeta tota la gent de guerra que tenían en la frontera de Catalunya.

ⁱⁱ Divendres, a 7 de noembre de dit any, se tingué lo Consell de Cent que per a dit dia avien aseñalat per a determinar y conclòurer las cosas de Perpiñà; y per no poder-se acavar de resoldre dit dia se allargà fins lo endemà, en lo qual dia fou determinat y conclòs per dit Consell que los soldats que la ciutat tenia a Perpiñà se'n tornasen, enviant una barca a Rosas ab cinch milia lliures per a pagar los soldats aquella mesada (que acabave a 17 del corrent) y que després se'n tornasen a sas casas; y així fou fet.

[54] ⁱ Dimars, a 11 de dit, arrivaren en la present ciutat tres bergatins de Mallorca carregats de salmitre, que era present que los consellers y ciutadans de Mallorca enviaben als consellers de la present ciutat.

ⁱⁱ Dimecres, a 12, reberen los consellers una carta de Sa Magestat en la qual los feia gràcias de la gent que avían renviada a Perpiñà y pregant-los o continuasen fins que ell y enviàs gent. Y la carta és del tenor següent:

[55] ⁱ A los amados y fieles nuestros los conselleres de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

54, ii present ciutat. Dimecres] present ciutat (p. 132) Dimecres

El duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, me ha representado diversas veces el amor y promptitud con que acudís a todas las cosas de mi servicio, y lo que os havéis señalado en sta ocasión de sospecha de entrada de franzeses en Rosellón con servirme con mil infantes que para sta ocasión havéis enviado en Perpiñán y su frontera, que siendo en tal ocasión en tanto más, y hecho dever que procede de lo mucho que celáis mi servicio y la defenza y seguridad de essa provincia, siguiendo vuestra antigua fidelidad y lo que siempre havéis acostumbrado, y os doy muchas gracias por ello. ^{II} Y pues esto os es tan natural y la necessidad se va continuando, sé que no será menester encomendaros la continuación de lo comensado hasta que llega a la frontera la cavallería y infantería que se está aprestando para ir a su defensa, que será con mucha brevedad, sino confiar que os mostraréis en ello los que hasta aquí, en que recibiré muy accepto servicio, y de lo uno y de lo otro me quedará la memoria, que es razón, para hazer a essa ciudad en lo que se offreciere todo el favor y mersed que huviere lugar. Dada en el Campillo, a 3 de noviembre de 1597.

Yo, el príncipe

Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit Covaruvias, regens; vidit, Guardiola, regens; vidit don Petrus Sans, fisci advocatus; vidit Baptista, regens; vidit Sans, regens; vidit Clavero, regens; Gassol, secretarius.

[56] ^I Assosegades que estigueren les cosas de la frontera de Roselló (com dit està) no fou necessitat que la gent de la ciutat se restàs allí, axí com lo rey los ho pregava ab la sobredita carta, mayorment que quant la reberen ya havían despedida la gent (com dit està tot), y també perquè los fransesos vist que no·ls havia reaxit la entrada que volían fer en Cathaluña per la part de Rosselló intentaren fer-la per la part de Pallars, com abaix veurem.

^{II} Dijous, a 13 de dit, vingué nova en la present ciutat com los fransesos procuraven entrar per la part de Pallars y havían fet algun dañ en la frontera.

^{III} Disapte, a 15 de dit, se tingué Consell de 100 per causa que los diputats havían demanat als concellers los venesen dos mil arcabussos, que·ls volían per provehir-ne alguns particulars y universitats (y açò feyen los diputats a instància del bras militar que·ls ho havían suplicat), y per dit Consell fou determinat que dits arcabussos fosen venuts.

55, I fidelidad] (fidel *corregit sobre feliz*) idad] 55, II todo el favor] to el favor *Corregim l'error de còpia*/Yo, el príncipe] Yo el (*ratllat* rey) príncipe] 56, I secretarius. Assosegades] secretarius (p. 133)
Assosegades

[57] ^I Dilluns, a 17 de dit, se tingué Consell de 100 per causa que los concellers havían rebut un despaig del pagador que havían enviat a Coplliure per a pagar los soldats de la ciutat y cobrar las armas d'ells; lo qual deya que mossèn Hierònim de Argençola, donzell, capità y coronel que era de la dita gent per la ciutat, no volia que las compañías se desfessen ni donassen las armas per lo que se havia entès del de Pallars (y assò feye ab orde del virrey); y lo Consell determinà que no fossen pagats los soldats fins haguesen tornat las armas que la ciutat los havia dexadas. Y entès axò per lo dit mossèn Hierònim de Argensola, ab consentiment del virrey (conforme se creu) fou content que tornassen las armas, y axí foren pagats y desfets les compañías y capitans de la ciutat.

^{II} Per los derrers de noembre de dit any reberen los concellers una carta de Sa Magestat, en la qual los agrahia molt lo que havían fet en lo socorro de Perpinyà, de la gent que havían allí enviat y pagada a gastos de la ciutat, la qual és del tenor següent:

[58] ^I A los amados y fieles nuestros los concelleres y consejo de nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros los concelleres y consejo de la nuestra ciudad de Barcelona, El duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general en esse Principado, me ha avisado el amor y zelo con que acudistéis a servirme en la venida de los franceses a Perpiñán y con quanta diligencia y cuydado socorristes aquella plaça de gente, bastimientos y municiones, y es muy conforme a vuestra fidelidad y antiga costumbre y para mi en la ocasión, que fue mui accepto servicio. Y assí os doy muchas gracias por ello y le tendré mui en la memoria para hazeros mersed en lo que se offriere. Del Pardo, a 15 de noviembre de 1597 años.

Yo el príncipe

Por mandado de Su Magestad, Su Altesa, en su nombre,

Andrés de Prado

[59] ^I Dimecres, a 10 de desembre de dit any, aprés de haver estat serca de un mes sens noves de francesos, se digué en la present ciutat per cosa molt certa com entrave gent de armas de França per la part de Rosselló y feyen molt dany per tota aquella terra. Y per esta

57,II los agrahia molt] los agra (*ratllat* it) hía molt| 58,I A los amados y fieles] (p. 134) A los amados (*ratllat* amados) y fieles| mui en la memoria] mui (*ratllat* presente) en la memoria| el príncipe] el (*ratllat* rey) principe

ocasió lo virrey envià lo dit dia a cercar los diputats, los quals, en ser en sa casa, los mostrà una carta en què Sa Magestat li escrivia los digués de paraula (amostrant-los la carta) que los diputats pagassen 200 hòmens de cavall y dos compañias de infanteria per guardar aquella frontera; al qual respongueren que ells ho consultarían y li'n tornarían resposta, la qual fou que vist estaven per a tràurer diputat militar per mort de mossèn Lluís de Tamarit (que era mort lo dilluns abans, a 8 de dit, dia de la concepció de Nostra Senyora), que en haver-hi diputat nou determinarían lo faedor.

ⁱⁱ Dimecres, a 17 de dit, tragneren diputat militar, lo qual fou misser Honofre Bruguera, doctor en Medicina, donzell.

ⁱⁱⁱ Divendres, a 19 de dit, arribà nova en la present ciutat de las entrades que los francesos novament féyan en Roselló, y que·ls ysqué en contra don Joan de Queralt, governador de Roselló, cavaller de l'hàbit de Santiago, ab los cavalls lleugers de Perpiñà y prengué 15 cavalls francesos, y ell fou ferit a la cara.

[60] ⁱ Dit dia los diputats, vent que las cosas de Rosselló se tornaven a somòurer, elegiren 18 personas, sis de cada estament, per a que tots juntament ab ells determinassen lo fahedor en lo present negoci. Y estant juntats los diputats ab la Divuitena, fou llegida una carta del senyor rey, tramesa als diputats, qu·és del tenor següent:

A los venerables y devoto, religioso y amados nuestros los diputados del General en el nuestro Principado de Cataluña.

El rey.

Diputados,

59, i lo virrey] lo virey *Corregim d'acord amb el sentit* | **59, ii** entrades que los francesos] entrades (p. 135) que los francesos] y que·ls ysqué] y quel ysque *Corregim l'error de concordança*

59, ii Honofre Bruguera: Onofre Bruguera era un cavaller català i doctor en Medicina. Va participar com a assistent en el procés d'incorporació de la Medicina a les quatre grans seccions de l'Estudi General de Barcelona i s'agregà al col·lectiu l'any 1572 (Capdeferro 2013:64, 65). A més, va ser nomenat diputat militar el 1597, com recull el present dietari i, posteriorment, obrer de la ciutat entre els anys 1598 i 1599 (MNA, v. VII, p. 86; 162).

59, iii Joan de Queralt: cronològicament creiem que es refereix a Joan de Queralt i de Ribes (i no al seu fill Joan de Queralt i de Moliner), baró de Puigverd, diputat militar i portantveus del governador, segons esmenten els DGC (v. III, p. 1007). En tot cas aquest personatge no apareix associat al càrrec de governador de Perpinyà, com indica el present dietari i, per tant, podria tractar-se d'un error.

60, i Divuytana: «consell o junta de divuit persones que resolía certes qüestions d'administració» (DCVB). En aquest cas, la divuitena fou elegida i convocada perquè decidiren quina estratègia seguir davant el conflicte a Perpinyà, tot tenint en compte les notícies que havien rebut de part del rei el virrei de Catalunya.

El duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general en esse Principado, me ha escrito la afición con que en esta ocasión de entrada de los franceses por los condados de Rossellón y Cerdaña os havéis empleado, habiendo levantado gente y pagádola a costa de la Generalidad por acudir a la defensa dellos y de la provincia y invasión de los enemigos, lo que os tengo en muy accepto servicio; y assímismo escribe que essa ciudad de Barcelona ha hecho lo propio, y que todavía la tiene, hasta 17 deste presente mes. ⁱⁱ Y porque entendemos que a respeto de estar muy cargada de deudas se halla imposibilitada de poder continuar más dicha paga, y que essas tierras están muy faltas de gente para en caso que buelvan entrar con mano armada poderles defender, y teniendo presente el amor y fidelidad que los naturales desse Principado y Condados mostráys a nuestra corona real, y por los dichos respetos dezear que en ellos se viva con la paz y quietud que hasta aquí, ⁱⁱⁱ seré muy servido tengáys por bien que de los dineros de la Generalidad de esse Principado se paguen por tiempo de tres meses los soldados con que dicha ciudad me ha servido hasta aquí, que es lo que forçosamente será menester para el interín, que los que en este reyno se van levantando podrán llegar por ser el camino tan largo, que además de ser cosa justa en que assí lo hagáys, como en ocasiones de la importancia desta havéys acostumbrado, me quedará dello la memoria, que es razón, para hazeros la merced que huviere lugar. Dada en el Pardo, a 16 de noviembre de 1597.

Yo, el príncipe

Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit, Covarruvias, regens; vidit, Guardiola, regens; vidit don Petrus Sans, fisci advocatus; vidit Babtista, regens; vidit Sans, regens; vidit Clavero, regens; Gassol, secretarius.

[61] ⁱ Après fou llegit altre paper, en lo qual se contenia una embaxada que lo bras militar en dias passats havia feta als diputats, la qual és del thenor següent:

Vist lo estat en què estan las cosas de la guerra, apar que y ha necessitat de prompte remey, y axí lo estament militar suplica a Vostres Senyories sían servits de fer la gent necessària per a dit effecte y una embaxada al senyor virrey suplicant-li sia servit de guiar a tots los cavallers que estan en mal, y los que ya són guiats donar-los entera llibertat per a que tots puguen ab

60, I ocasión de entrada] ocasion (*ratllat* particular) de entrada| 60, III servido hasta aquí] servido (p. 136) hasta aquí| que es lo que forçosamente] que (*interlineat* es lo que) forçosamente| havéys acostumbrado] haveys (*ratllat* au) acostumbrado| Yo, el príncipe] Yo el (*ratllat* rey) principe

molta conformitat acudir al que convé promptament, al servey de Déu y de Sa Magestat y bé universal de aquest Principat y Comptats.

[62] ^I Y també dit estament suplica a Vostres Senyories sían servits de armar la terra ab lo modo y forma que s'és supplicat altres vegades de arcabussos y mosquets, pólvora y altres armas, y pertrets de guerra.

^{II} Per via de advertiment se diu a Vostres Senyories que seria cosa fàcil haver deu milia arcabussos dels que tenen los diputats de València recòndits en la ciutat de València, los quals si Vostres Senyories los demànan los prestaran per la urgent necessitat que de present ocorre; y si apar que convé, lo senyor compte de Quirre oferex de anar allí, o lo senyor don Cristòfol de Centellas, son gendre, per a tractar-o ab la diligència y promptitut que-s requereix.

[63] ^I Y entenent que dos milia hòmens no són bastants per a resistir a l'enemich, suplica a Vostres Senyories sían servits de fer embaxada a Sa Magestat, suplicant-li sia servit de correspondrer en lo que de part de la vila de Perpiñà se li ha supplicat; y açò ab molta brevedat; y axí matex suplicar a Sa Excel·lència sia servit de manar prorrogar las causas dels comptats de Rosselló y Cerdaña per a que los naturals de allí púgan acudir a la deffensa de sa terra y pàtria.

61, I molta conformitat] molta (*ratllat* llibertat) conformitat| **62, II** que de present] que de (p. 137) present| **63, I** fer embaxada a Sa Magestat] fer embaxada (*ratllat* a la ciutat) a Sa Magestat

62, II Cristòfol de Centellas: d'acord amb les indicacions del dietari es tracta de Cristòfol de Centelles i Mercader, casat amb Alamanda Carròs i Centelles, filla del comte de Quirra (Fluvià, 2002).

[Llibre tercer del present dietari de l'any 1598]

[1] ¹Dijous, a 8 de janer de 1598, los diputats convocaren la divuytena que per negoci de la guerra de Perpiñà estava elegida, la qual juntament ab ells determinà que, vista la dita carta de Sa Magestat y la instància que lo virrey feya per a que fessen gent (tement-se no·ls succehís com l'altra volta y no fes lo virrey alguna de las curtedats acostumadas), antes de fer ninguns gastos anàs algú dels del consistori per a regonèxer dita frontera y informar-se del que passava, y axí, elegiren per dit efecte a mossèn Francesch de Gaves, oydor militar del present any. ²Axí, de dit partí de la present ciutat lo dit oydor acompanyat de mossèn Francesch de Argensola, donzell, y de alguns oficials de la Diputació per anar a Perpiñà y vèurer les coses de aquella frontera en quin estament estaven, y si era veritat las relacions que los de Perpiñà y Rosselló enviaven cada dia en Barcelona. Los quals tornà-se'n dins poch dias y digueren ésser veritat tot lo que·s deya.

[2] ¹Dimecres, a 28 de dit, los concellés tingueren Consell de 100 per causa que donaren dos mil arcabussos als diputats, los quals tenían de pagar en diners o tornar-ne altres tans per tot lo mes de maig primer vinent, del que se obligaren los diputats; y foren repartits dits arcabussos per la frontera de Fransa a las pars de la Seu de Urgell y de Pallàs. ²Per los darrers de mars del present any se refermà la entrada dels francesos en Rosselló: y féyan alguns danys en la frontera y havían pres un castell rònech, que·s diu Òpol, que stà devant Salsas, lo qual fortificaren y tornaren a edificar fent-lo més fort que no estava.

[3] ¹Diumenge, a 5 de abril del mateix any, aportaren en la present ciutat quatre caps de quatre capitans francesos que don Garau de Cruïlles, ab sos vassalls de Mosset, juntament ab

2, I maig primer] maig (p. 138) primer | **2, II** tornaren] tornaven *Corregim d'acord amb el sentit* **3, I** capità] capital *Corregim d'acord amb el sentit* | **4, I** majors] major *Corregim per concordança amb el substantiu que acompanya «danys»*

1, II axí, de dit: llegim «Axí, de dit [dia] partí de la present ciutat». | **Francesch de Argensola:** cavaller català que exercia el càrrec de visitador del General i que acompanyà, en aquest cas, l'oïdor Gàver en la visita al Rosselló per comprovar l'estat del conflicte. La relació que ja hem esmentat en parlar de Gàver situa Francesc d'Argençola, juntament amb Francesc Reart, en aquesta fita: «Després que és estat arribat lo dit senyor oïdor en Barcelona ha rebut lo memorial següent, per una spita enviada per dit senyor oïdor Francesc de Argensola y Francesc Reart des de Perpinyà en França.» (DGC, v. III, p. 769). | **tornà-se'n:** llegim «se'n tornaren [els oïdors]».

2, I del que se obligaren: llegim «del qual [pagament] se obligaren los diputats».

3, I Garau de Cruïlles: Guerau de Cruïlles, membre del braç militar català (DGC, v. III, p. 166). També el documentem en el *Dietari* de Frederic Despalau (Simon 1991:148). | **Mosset:** municipi del Conflent, al límit amb la Fenolleda i amb la vall de Santa Creu, Llenguadoc. | **vassalls de Mosset:** llegim «que don Garau de Cruïlles ab sos vassalls de Mosset, juntament ab més de sent [*i.e.* cent] altres [francesos], havían mort.»

més de sent altres, avían mort. Y fou que un vespre entraren més de nou-cens hòmens de armes, lo capità dels quals era musur del Vivés, en la vila de Mosset, que és de dit don Garau; ⁱⁱ y estant ya casi apoderats de dita vila per haver-los presos en la nit, y estant les sentinelles adormidas, se referen també dit don Garau y sa gent, encara que·ls prengueren en lo llit per ésser ya passadas las 12 horas de la nit, que feren fugir tota la gent francesa y mataren los ya dits, restant altres de nafrats y presos; y per esta ocasió lo virrey guià lo dit don Garau, perquè estava processat de regalia per cosas antigues de la bandolina.

[4] ⁱY per venir après cada dia avisos en la present ciutat que los fransesos feyen entradas en las fronteras de Cataluña y se esperaven majors dañys, lo virrey envià a micer Joan Castelló, doctor de l'il·lustríssim Consell, als diputats per a que fessen gent de armas per a Perpiñà conforme havían fet lo any passat, al qual féran de resposta que u consultarian; y perquè après que fou tornat lo oydor Gaves se eren asosegades ditas novas, determinaren de enviar sinch cavallers a Perpiñà per a que feren lo matex que havia fet lo oydor Gaves.

[5] ⁱDiumenge, a 12 de dit, partiren de la present ciutat per anar a Perpiñà los sinch cavallers que los diputats havían anomenats, que foren: don Plegamany de Marimon, de l'hàbit de San Iago, don Lluís de Queralt, de l'hàbit de Calatrava, don Berenguer de Paguera, don Frederich Despalau y mossèn Hierònim de Argensola, per a que fessen relació de las cosas de la frontera per a que, conforme a ella, puguessen determinar lo faedor.

5, i Frederich Despalau] Frederi(*ratllat* d) ch (p. 139) Despalau | faedor] faeder

3, ii **musur de Vivés**: no ha estat possible documentar aquest personatge, però podria tractar-se del senyor del territori francès de Vivers, un municipi nord-català del Rosselló, atesa la distància entre aquesta localitat i l'abans esmentat municipi de Mosset. | **sentinelles**: «soldats posats per un cert temps en un lloc per a vigilància i defensa» (DCVB). | **bandolina**: «aplec de gent insurgent o malfactora» (DCVB).

5, i **Lluís de Queralt**: pertanyia al braç militar català, concretament a l'orde militar dels Calatrava. Molas (2012:253) el relaciona amb la casa dels comtes de Santa Coloma. El documentem, a més, dins el *Manual de novells ardits* participant de les festivitats de la ciutat barcelonina (v. VII, p. 348). | **Berenguer de Paguera**: membre del braç militar català, morí, segons indiquen els DGC (v. III, p. 180), el 28 de novembre de 1605. | **Frederich Despalau**: cavaller i dietarista; emparentat amb altres famílies importants com els Alentorn, els Salbà o els Calders. Fou drassaner major del General i va estar present en les ambaixades de Diputació a finals del segle XVI al Consell barceloní, als virreis i altres institucions. Com a dietarista, va escriure unes memòries en forma de crònica on narra els principals esdeveniments polítics esdevinguts a Catalunya entre 1572 i 1600 (BC, ms. 510) (DHC 2003:412). | **Hierònim de Argensola**: membre del braç militar català. El podem situar en el *Manual de novells ardits*, en les notícies de l'octubre de 1597, on se'ns diu que fou «capità y cabo de les companyies ha enviades la present ciutat per al socorro de la dita vila de Perpinyà» (MNA v. VII, p. 62). | **faedor**: «el que ha de fer-se» (DCVB).

[6] ¹ Divendres, a 17 de dit, se feu una crida per part del virrey en la present ciutat, contenint, en efecte, com per causa dels incendis, robos, captivitats de gent que los fransesos havían fet y de cada dia féyan en Cataluña, y per aver pres y estan-s'i fent fors en lo castell de Òpol, en Rosselló, que per tant manava Sa Excel·lència que dins deu dias, comptadors del present dia en avant, que tots los fransesos que vindran de defora y entraran dins lo present Principat sían presos y tinguts per esclaus com a enemichs nostres, a tento que per ells nos són fets y cada dia fan tans danys.

[7] ¹ Diumenge, a 19 de dit, feu convidar lo virrey per a després dinar en sa casa tots los cavallers y ciutadans honrrats de la present ciutat, los quals acudiren (y foren en número 140, abans més que manco). Y ajuntats que foren en una sala de sa casa, los digué com tenia orde de Sa Magestat en què li manava anàs a Perpiñà a regonèxer aquella frontera y proveir en lo que seria necessari, ^{II} y axí los ne avia volgut donar rahó abans de partir perquè si menester era estiguesen a punt per lo que convindria al servey de Déu, nostre Senyor, y de Sa Magestat, y que per lo present no·s moguessen fins tinguessen altre orde. A las quals paraulas respongué lo compte de Quirra, de part de tots los cavallers, dient com tots estaven a punt sempre que se oferís ocasió.

[8] ¹ Dimarts, a 21 de dit, arribaren los sinch dits cavallers de Perpiñà y aportaren dos fransesos presos, los qual prengueren serca de Òpol. Y fou que, essent arribats en Perpiñà, anaren (ab gent de armes de peu y de cavall que de dita vila prengueren) a regonèxer la fortaleza que los fransesos féyan en lo castell de Òpol, y arribats que foren allí ab la mayor cautela que pogueren, veren que era veritat tot lo que assí se deya de Òpol; ^{II} ço hés, que los fransesos se féyan fors y havían ya molt obrat, y passàvan avant fent-i gran fortaleza en ell ab pensament de fortificar-se en dit lloch, y havían exercolats los blats y podades les viñas. Y estant dits cavallers mirant assò, arribaren dos hòmens dels fransesos a sercar aygua en una font serca de dita fortaleza haont dits cavallers estaven, los quals foren presos y aportats en la present ciutat com dit és.

[9] ¹ Dilluns, a 27 de dit, partí de la present ciutat lo virrey per anar a Perpiñà, aportant-se'n solament en la compaña don Christòfol de Centelles, gendre y successor del compte de

6, I dins] din *Corregim d'acord amb el sentit* | 7, I los quals] los qual *Corregim d'acord amb el sentit* | 8, I dos francesos] dos (*ratllat* frares) francesos | 8, II francesos se] francesos (p. 140) se

6, I a tento: amb sentit de tindre en compte o en consideració, «en consideración, con reflexión, en atención» (*Autoridades s.v. atento*).

Quirre, cavaller de l'hàbit de Santiago, y a don Joan Icart, batlle general de Catalunya; alguns cavallers lo acompanyaren fins al portal.

¹¹Divendres, al primer de maig, dia de san Phelip y san Jaume, reberen los diputats un despaig que ls enviava lo virrey per un correu, ab una carta sua y altra de Sa Magestat del tenor següent.

[10] ¹ Carta del virrey per als diputats:

A los diputados del General de Catalunya,

Desde Ostalrrique escribí a vuestras señorías avisándoos de las nuevas que ay de gente de franceses para entrar en Rossellón, y después he tenido otro aviso de Perpiñán en que afirman las nuevas primeras, añadiendo el número y otras circunstancias de traerse artilleria y más provisión, por donde se vee la necesidad que ay de que todos y cada uno por su parte ayude en quanto sea posible, tomando resolución con brevedad en lo que huvieren de hazer, ¹¹pues es beneficio de su patria y servicio de Su Magestad, de quien he recibido oy un despacho en que viene essa carta para ustedes, que creo es en conformidad de lo que tengo escrito y aquí digo. Nuestro Señor guarde a Vuestras Señorías. En Girona, a 30 de abril, 1598.

El duque de Feria

[11] ¹Y la del rey era del tenor següent:

A los venerable y devoto, religioso y amados nuestros, los diputados del General de Catalunya.

El rey.

Venerable y devoto, religioso y amados nuestros,

Al duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, he escrito que luego se parte para Perpiñán para defensa dessa provincia para echar a los franceses que se fortifican dentro de ella. Y aunque según el amor y el zelo que me escriví sé que pudiere excusar de exortaros para que por vuestra parte acudáys también a ello, todavía siendo esto de tanta consideración, y convenir mucho que no se les dé lugar a que hagan pie en ella (por la inquietud y daños que general y particularmente pueden redundar a los naturales della), ¹¹seré mui servido que,

10, I en que afirman] en que (*ratllat* avisan) afirman| 11, I rey: Venerable] rey (p. 141) Venerable

9, I compte de Quirre: és a dir, comte de Quirra.

según fuere la necesidad y os ordenare el dicho duque, assí vays haziendo el esfuerço que sea menester porque los enemigos no solo sean expelidos de ay, pero que se les haga el daño que se pudiere pare excarmentarlos a que se atrevan a hazer las correrías con la libertad y poca resistencia que hasta aquí, y con tanto daño de la província y de su reputación, que tanto se ha conservado por lo passado. Dada en Madrid, a 23 de abril, 1598.

Yo, el príncipe

Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit Baptista, regens; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit Clavero, regens; vidit Covarruvias, regens; vidit Guardiola, regens; vidit don Petrus Sans, fisci advocatus; Gassol, secretarius.

[12] ¹Disapte, a 9 de maig de dit any, determinaren los diputats, vist tot lo sobredit, de fer mil hòmens pagats de las rendes del General repartits ab set companies, y foren anomenats per capitans los següens: per capità y cap de tots fou anomenat Rafel Terrades, de Girona; per sargento mayor, Vergós de la Parra; y los altres capitans foren: don Garau de Marimon y son alferes; don Miquel Despalau; ²don Onofre de Cruïlles; mossèn Phelip Sorribes; mossèn

12, I Rafel Terrades: no ha estat possible documentar aquest personatge. | **Vergós de la Parra:** Seguint les dades dels DGC, podria tractar-se de Francesc de Vergós o bé de Jeroni Joan de Vergós, ambdós oïdors militars de Cervera en 1608 i 1616, respectivament. Però, com que en cap dels dos casos es fa referència al segon cognom, “de la Parra”, podria tractar-se d’un altre personatge que no hem pogut identificar. Amb tot, l’esmentat personatge apareix documentat en el *Dietari* de Frederic Despalau, concretament dins la «Relació llarga de la vinguda [que] feu en Roselló Alfonso Corso, fil del señor Pere Corso» (Simon 1991:140). | **Garau de Marimon:** Guerau de Marimon, germà de Plegamans de Marimon, donzell català, membre de l’estament militar barceloní (DGC v. III, p. 612; 994). El documentem també en el *Dietari* de Despalau (Simon 1991:150). | **Miquel Despalau:** ciutadà barceloní, germà de Frederic Despalau, que formava part del braç militar barceloní (DGC, v. III, p. 86).

12, II Onofre de Cruïlles: figura sota el nom Nofre de Cruïlles dins les notícies que tracten del conflicte catalanofrancés a Òpol, del *Dietari* de Despalau (Simon 1991:150); no tenim cap altra informació al voltant d’aquest personatge. | **Phelip Sorribes:** donzell, regent de la vegueria de Barcelona i obrer del Consell de Cent (DGC v. III, p. 1016). Aquest Sorribes podria ser, concretament, Felip de Sorribes i Descoll, un donzell empobrit que exerciria els càrrecs de conseller segon de Barcelona i diputat militar en 1616 i 1632, respectivament, però no tenim més dades que ens ho confirmen.

Lluís de Claramunt y alferes mossèn Gispert de Pons; don Gaspar de Llupià; mossèn Francesch Fort, de Perpiñà, y per alferes un germà seu (los altres alferes dels altres capitans que no van anomenats no éran cavallers y axí no sabí qui foren).

[13] ¹Feta dita determinació, enviaren a mossèn Francesch Muntant, mercader, síndich del General, a Perpiñà per a que lo virrey firmàs los privilegis per a dits capitans, y també fes acte com los diputats feyen dits mil hòmens per lo temps que lo virrey estava en Perpiñà o en dita frontera y no altrement, y que los capitans que dits diputats elegían volían que no estiguessen subjectes a altri sinó a ell mateix. ²Y tornant-se'n dit síndich, rebé una carta del virrey en què li deya partís a la posta per a Barcelona per donar una carta que ell li rremetia als diputats, la qual contenia com en aquell punt havia rebut avís que la vila de Illa era presa, la qual nova se refermà per molt verdadera, però després se sabé per via certa la veritat del que era estat, la qual és de la manera següent:

[14] ¹*Relació del que lo duch de Feria, llochtinent y capità general per lo senyor rey en lo principat de Catalunya, y altres cavallers escriuhen des de la vila de Perpiñà per rahó de la entrada que an fet los francesos en la villa de Illa, del dit comptat de Rosselló, a 14 de maig 1598*

12, II germà seu. Los] germa seu (p. 142) los| 13, II estat, la qual] estat la la qual

12, II Gispert de Pons: alferes de Lluís de Claramunt, com indica el nostre *Dietari*, i també segons documenta Despalau dins el seu *Dietari* (Simon 1991:150).| **Gaspar de Llupià:** membre de la família noble rossellonesa Llupià, possiblement Gaspar de Llupià i Pagès, que va exercir com a portantveus del llochtinent general de Catalunya. El trobem documentat dins l'obra de Feliu de la Penya (1709:223), en què l'autor enumera tot un seguit de personatges que serien «los más principales que sirvieron en las guerras de los años 1597 y 1598».| **Francesch Fort:** doctor del Reial Consell Criminal i advocat de la vila de Perpinyà (DGC v. III, p. 986). A més, Fernández (2005: 277) enregistra Fort com jutge de l'Audiència entre els anys 1584-1596.

13, I Francesch Muntant: Francesc Montalt, cavaller, síndich del General. El documentem en el *Manual de novells ardits*, concretament dins les notícies d'agost de 1599, en la descripció del procés de jurament del duc de Feria com a virrei de Catalunya (MNA v. VII, p.232).

14, I Relació del que lo duch de Feria: la relació que Vila aporta en el *Dietari* és la traducció al català de la *Relación de lo que el Duque de Feria Lugartiniente y Capitan General por el Rey [...] en el Principado de Cathaluña y Condados de Rossellón y Cerdaña, y otros caualleros escriuhen desde la villa de Perpiñán en razón de la entrada, que han hecho los franceses en la de ylla del dicho Condado de Rossellón a los catorze de Mayo de 1598, años*. Barcelona, Ioan Amelló, 1598. (BC, F.Bon. 10839).

^{II}Dilluns, a 11 de dit mes de maig de dit any, isqué musiur de Fonsuya, nebot de Monmoranci de la Cucara, Regne de França y frontera de Rosselló, ab dos mil infans arcabussers, piquers y alabarders, y sinquanta cavalls, mestres ab 120 arcabussers de a cavall, dos càrregas de escalas, quatre mortarets, tres salsichas y càrrega y mitja de pólvora. ^{III} Anàvan ab sa companyia mosiur de Monbausi, mussiur de Fons, musiur Xanxo, musiur Marcel, lo capità Oliver, lo capità Andrie y altres musiurs y cavallers tras d'ells, ab los quals venia marchant musiur de Rubiach ab més de sinch-sens arcabussers.

[15] ^IDormiren dos nits en la campanya per a fer millor diligència y arribar ab mayor secret a la dita vila de Illa, haont arribaren dijous, a 14 de maig, a les dos horas de la matinada, quant se ponía la lluna, la claror de la qual los havia servit a passar las montañas y llocs sobre dita vila (la qual és de 400 casas y cap del matex bescomptat). ^{II} Y afavorits de la obscuritat de la nit se arrimaren a una torre que està devers ponent, ajuntada ab la muralla de la vila, la qual per part de dintre té una porta per la qual se pot entrar en la vila, y de més avant té una rexa de ferro, que dos dias havia la havían posada, y al seu costat passa una síquia.

[16] ^IY estant per aquella part la campanya molt rasa, ni sense ningun arbre ni cosa que-ls pogués cubrir sens ésser vistos de los centinellas, posaren en una tronera una de las tres salsichas (diuhen salsichas a una màquina de foch feta de tela y plena de pólvora, feta com una mànega molt llarga), ab la qual volaren la torre. Y encara que les matexas parets que

15, I los havia servit a passar] los (*reclam* havia) (p. 143) servit a passar (*ratllat* havia) | **16, I** Y estant] y estar *Corregim d'acord amb el sentit*

14, II musiur de Fonsuya: podem trobar documentat aquest personatge sota dos noms diferents 1) mosur Fonsusa (segons el *Manual de novells ardits*) o, 2) mosur de Fansoso (segons els DGC). Tot plegat, són dues variants del mateix nom i que, per tant, corresponen a la mateixa persona. Dins el *Manual de novells ardits* el trobem citat en una carta enviada per Perot Canta, protector de la confraria de Sant Jordi, on se'ns diu que «als 19 del present [mes de març] mosur Fonsusa de Memoranci entrà ab molta gent de peu y se apoderà del loc y terra de Ôpol, en Rosselló, y vuy se va fortificant ab molta diligència en lo castell, nomenat Salvaterra» (MNA v. VII, p.92).| **salsichas:** vegeu la definició que dona aquesta relació unes línies més avall.

14, III mussiur de Fons: no hem pogut identificar aquest personatge, si bé considerem que, atés que Fons és una localitat francesa, aquest personatge seria el senyor del territori en el període que ens ocupa.

14, III No ha estat possible documentar **musiur Monbausi, musiur de Xanxo, musiur Marcel, capità Oliver i capità Andrie**, tots ells militars de l'exèrcit francès.

15, I servit a passar havia: llegim «los havia servit a passar».

caygueren bedaven la entrada per aquella part, mentres que los uns la desambrassaven per haver restat la muralla més baixa, per allí entraren alguns tres-cents per la vila ab dos escalas, y entrats que foren, tocaren alarma y cridaren grans crits dient «visque França!». ¹¹ Y los naturals de la vila no pogueren impedir que no arribassen fins a la plaça, haont tenint per capità y guia los de la vila a don Francesch d'Ardena, se referen y esforçaren per haver-los trobats en los llits, de tal manera que, havent peleat los uns per no pèrdrer lo guanyat y los altres per cobrar lo perdut ab gran valor y esforços, los féran exir de dita vila, restant en ella mors dels francesos més de viutanta, y aportant-se'n més de altres tans molt mal nafrats y ferits, conforme se sabé per los que trobaren mors en la montanya.

[17] ¹ Dels naturals de dita vila n'i moríran alguns vint; dels soldats de la compania de cavalls de don Xanxo Bravo ne moriren vint, y entre ells lo tinent Baraona; restaren nefrats, encara que poc, lo dit don Francesch d'Ardena y Francisco Roca, altro tinent del dit don Xanxo Bravo y més de altres trenta personas, y algunas d'ellas ab perill de sa vida; fou pres musur Marcel, lo qual regonexia la campanya juntament ab lo capità Andrià ab altres onze.¹² Llevaren-los als francesos finalment moltes armas y municions, y ells pegaren un mortaret a la porta de la vila, anomenada de la Creu, y en tot que feren troços de la porta no pogueren abaxar lo pont llevadís que estave alt.

[18] ¹ Y axí, per no poder entrar per lo dit pont la gent fransesa de a cavall, corraguéran la campanya a l'entorn de la muralla ab gran crit y avalot, tocant las caxas per moltes pars per a que los nostres, trobant-se sobre descuit tan apretats, distribuísan la gent per moltes pars de la vila y afloxassen la resistència que féyan als de dintre la vila de Illa a animar los seus y nos retirar de molt prest ab la despulla de algunas casas y ab 25 cavalls dels de la compania

16, II que trobaren] qe trobaren| 17, II Llevaren-los] llevarenlos (p. 144) los *Eliminem la seqüència «los» i evitem així la repetició*

16, I bedaven: és a dir, «vedaven».

16, II Francesch d'Ardena: natural de Perpinyà, segons les dades dels DGC (v. III, p. 333) se'ns diu que fou pres contra les Constitucions, però no es donen els motius. Altrament, el documentem uns anys després: «llegò a las quatro de la tarde Su Magestad a media legua de la ciudad, y anticipandose el infante Don Carlos en su coche, el assí mesmo algo despues se puso a cavallo saludado de los ligeros de la guarda de Perpiñan, que le atendian con su capitan Don Francisco Dardena» (Céspedes 1634: 258).

17, I No ha estat possible documentar el tinent Baraona i Francisco Roca.

18, I dintre la villa de Illa a animar los seus y nos retirar: segons la relació que tradueix Vila: «musiur de Fonsusa entró en la dicha villa de Ylla a animar a los suyos y se retiró muy de presto» (*Relación de lo que el Duque de Feria*, BC, F.Bon. 10839, p. 181).

de don Xanxo, que's trobaren en la entrada de dita vila. Foren tant los crits y veus dels de España y França que's cridaven per la una y altre part que parexia un judici.

[19] ^I Aportaren-se'n al capità Antonio de Torres, veador y comissari de la dita gent de cavall, ab una ferida al cap, y a Barrera y Sardà ab sis de la dita vila, retirant-se a 8 horas de matinada, per lo qual no fou posible arribar a temps des de Perpiñà don Fernando de Toledo, tinent de capità general en aquella frontera; don Pedro Pacheco, capità de cavalls de Castella; don Joan de Queralt, governador de Rosselló, ab sa companyia de cavalls; don Christòfol de Centelles; don Joan Icart, batlle general, ab altres cavallers que acompanyaven al duch de Feria;^{II} y don Joan de Llupià y d'Oms, baró de Corbera, en Rosselló; Rafel Xammar, Raphel Antoni Deví, Francisco Orís, Moncello Forner, Joan Dezcamps y altres cavallers que anaven en socorro de dita vila. Y per haver-se ya retirat lo enemich no foren de ningun efecte, perquè del tot dexaren la plaça desambrassada los fransesos.

20, I set-cens hòmens] setcens (p. 145) homens

19, I Antonio Torres: les úniques dades al voltant d'aquest personatge provenen dels DGC (v. III, p. 814) que el situen exercint el càrrec d'oïdor el 1604; altrament, podria tractar-se d'altre personatge amb el mateix nom que no hem pogut localitzar. | **Barrera y Sardà:** amb el cognom Barrera hem localitzat dos personatges: d'una banda el MNA (v. VII, p. 280) esmenta un ferrer, en Joan Barrera, i d'una altra, els DGC (v. III, p. 542) recullen un Gabriel Barrera que fou empresonat i alliberat el 1606. Podria tractar-se d'un d'aquests dos personatges, o potser d'un tercer ara per ara no documentat. Del personatge que s'identifica amb el nom de Sardà, no hem pogut localitzar-lo. | **19, I Pedro Pacheco:** no ha estat possible documentar aquest personatge. | **Joan de Queralt:** nebot de Guerau de Queralt, senyor de de Santa Coloma de Queralt, pertanyia al braç militar català i era diputat i portantveus de general governador i deutor del General (DGC v. III, p. 1007).

19, II Joan de Llupià y d'Oms: també conegut com Joan de Llupià i Saragossa, fou un diputat, membre del braç militar barceloní; segons indiquen els DGC (v. III, p. 993) lluità en aquesta fita juntament amb altres personatges com Jeroni d'Argensola. La baronia de Corbera, així com el cognom d'Oms, provenen de la unió del seu avantpassat Lluís de Llupià amb Maria d'Oms. | **Rafel Xammar:** membre del braç militar barceloní (DGC: v. III, p. 717). El trobem documentat en el *Dietari* de Frederic Despalau en esdeveniments diversos, sempre com a membre del braç militar (Simon 1991:143;151). | **Raphel Antoni Deví:** protector del braç militar de la confraria de Sant Jordi de Perpinyà (DGC v. III, p. 498). | **Francisco Orís:** podria tractar-se de Francesc Joan d'Oris i Vallgornera que fou, segons Morales (1983:18) un home d'extracció noble, baró d'Oris, senyor de Nefiac i de Vallgornera, i que hauria estat un dels assistents a les Corts de 1626. El trobem documentat dins el MNA, a les notícies de 1601, com un dels caps de quadrilla de genets en un memorial de festa amb motiu de la canonització de Ramon de Penyaforat (v. VII, p. 346). | **Moncello Forner:** el documentem en el *Dietari* de Frederic Despalau amb grafia «Marsal» Forner (Simon 1991:151), però no tenim més dades al respecte d'aquest personatge. | **en socorro de dita vila:** segons l'original que tradueix Vila: «don Joan Ycart, bayle general en este Principado por su magestad, con otros muchos cavalleros que acompañaron al dicho duque de Feria, sin don Juan de Lupián», és a dir, segons la relació Joan de Llupià no hi anà. (*Relación de lo que el Duque de Feria*, BC, F.Bon. 10839, p. 181).

[20] ¹Pochs dias après se rebé avís com per la vall de Carol eren entrat dos mília fransesos lo dia de Corpus, a 21 de maig, y los carolans y serdanyesos ho havían fet tant valentment, matant-los set-cens hòmens y tancant-los lo pas per a que no se'n puguessen tornar sinó ab molta pèrdua. Y après se sabé la veritat de tot lo que havia passat, qu'és de la manera següent:

[21] ¹Als 19 de maig, musiu Durban y lo capità Cassas, son llochtinent, lo bescompte de la cort, ab quatrecentos hòmens arcabucers, partiren del lloch de Castellnou, terra de França. Féran nit serca de la vila de Tarascó, de hont vingueren a Urs y de allí a l'Ospitalet de Mareins. ²Y après, se ajuntaren ab ells musiu de Casaus, musiu de Lleres, musiu de Esto, y los capitans Batista la Fasia, Casa Lucas, sargent; Bezet de Fox, Benet de les Bordes, camarada, Corones de Pàmias, y Ribes, y altres musius y capitans ab deu petos fors, deu mortarets, dotze magranos.

[22] ¹Posaren la gent en orde (que feyen número de tres mília hòmens) y a 21 de dit en la tarda marxaren ab sos esquadrons, prengueren lo camí de Serdaña y en la nit passaren lo coll de Pimorent (qu'és la primera terra de España), haont foren descuberts per las sentinellas de la torre Serdaña (qu'és la primera fortaleza que Sa Magestat té en la vall de Carol), que per las ordinàrias intel·ligèncias que Noris Joan de Sorribes, alcayt dels castells de aquella frontera, té sempre dins França, estava ya avisat de la vinguda de l'enemich, y ab tres tirs de artilleria que tirà previngué tota la terra. ²No obstant açò, los enemichs prengueren son camí

21, II dotze magranos] dotze magranos (*paraula ratllada*) | **22, I** primera fortaleza] primera (*ratllat* Sardanya) fortaleza

20, I carolans: naturals de la vall de Querol. | **se sabé la veritat:** la informació que Vila recull a continuació prové, ben segurament, d'una relació que a hores d'ara no hem localitzat, però per les dades i l'afició de l'autor a recollir aquesta mena d'escrits, considerem que prové d'un pamflet; fins i tot pàgines més endavant Vila fa referència al fet que ha incorporat una segona relació, a més de la relació que ja hem documentat adés (veg. 14, I).

21, I musiu Durban: documentem aquest personatge en el *Dietari* de Frederic Despalau (Simon 1991:151) juntament amb el capità Casiès (veg. nota seg.). Durban podria ser alhora un avantpassat de François de Fortià-Durban, militar francès que va intervenir activament en la Guerra dels Segadors. | **capità Cassas:** localitzat sota el nom de capità Casiès en el *Dietari* de Frederic Despalau que relata aquest mateix esdeveniment (Simon 1991:151). Casiès seria, a més, bescompte de la cort de Durban (Galceran 1977:60). | **Urs:** llegim «Urtx».

21, II Els personatges sota els noms **musiu de Casaus, musiu de Lleres, musiu de Esto, Batista la Fasia, Casa Lucas, Bezet de Fox, Benet de les Bordes, Corones de Pàmias y Ribes** no ha estat possible documentar-los, si bé sabem que són membres de l'exèrcit francès.

22, I Noris Joan de Sorribes: sota aquest nom podem documentar, segons els DGC (v. III, p. 1016) tres personatges en el període que ens ocupa, però com que una de les possibilitats ha estat localitzada també en el *Dietari* de Frederic Despalau (Simon 1991:141), i el situa a Puigcerdà el 1597, creiem que en aquest cas es tracta de Nuri Joan de Sorribes, donzell, deutor del General.

y lo divendres a 22 aparegueren sobre lo lloch de Fanès, Sabit y Branyolí, molt serca de Puigcerdà, los quals saquejaren, y cremaren algunes casas, captivaren dos o tres persones y prengueren dos mília bèstias de llana y altres bestiars grossos. Y posats en ordenansa, las banderas estesas y tocant ses caxes, arribaren en lo lloch de Dores, que també lo saquejaren y robaren la iglésia y lo sant Sagrament.

[23] ¹Y de allí anaren al lloc de las Caldes, haont en una casa fort que y a, hahont se trobava un monjo de Nostra Senyora de Monserrat ab quatre o sinch fadrins que·s posaren en defensa, y encara que lo enemich volgué rompre les portes ab un mortaret, no li donaren lloch y li mataren quatre o sinch soldats; ²y los de Puigcerdà y terra de Serdània, avisats y avalotats ab la entrada dels francesos, vingueren allí a posar-se-li devant y travaren ab ells una escaramuça en què muriren molts dels francesos y dos dels nostres.

[24] ¹En la tarda, los de la vall de Carol ab Joan Martí, batlle de aquella, y Raphael Oliba, que·ls guiaven, conexent que lo enemich tentava de tornar-se'n per lo matex camí que eren entrats, de part lo principal intent que tenían de anar a la vila de Llivia après de haver-li resistit en un pont, avisaren a Pere Dezcallas, tinent de dit Sorribes en dits castells, lo qual acudí encontinent ab alguns soldats que tragué de ells. ²Y ab los carolans prengué lo pas de la montaña de Pimorent, haont lo disapte als 23 arribà lo enemich que·s retirava y, escaramussant ab ells, los rompé y los desbaratà, de tal manera que entre mors y presos n'i restaren més de 300, ab gran despulla de armes, mortarets y altres cosas que havían robades, sens los quals se són trobats després mols altres mors de la neu y mal temps. Per ser tant poch los carolans poguéran en la nit escapar-se musiu Durban y lo bescompte ab los demés.

23, I rompre les] rompres (p. 146) les| 24, II los carolans] los (*ratllat* carala) carolans

22, II Fanès: és a dir, Feners, població menuda situada a l'Alta Cerdanya.| Branyolí: és a dir, Brangolí, municipi d'Enveig (Alta Cerdanya).| los quals saquejaren: llegim «los quals [enemics] saquejaren y cremaren algunes casas».| caxes: és a dir, «caixes», tambors militars (DCVB).

23, I monjo de Nostra Senyora de Monserrat: fra Pujol, natural de Ripoll (Galceran 1977:61).

24, I Joan Martí: batlle de la vall de Querol i guarda ordinari del General (DGC, v. III, p. 995).| Rapahel Oliba: no ha estat possible documentar aquest personatge.| Pere Dezcallas: Pere Descatllar, tinent del ja esmentat Nuri Joan Sorribes, com diu el *Dietari*. El documentem també dins Despalau (Simon 1991:151): «fou de importància lo que feu Pere Descal·lar, tinent de Nuri, Yoan de Sorribes, alcaide del castell de Puyxserdà; y don Guillem Ivorra, lo qual acodí alí ab molta yent y molts altres cavallés veÿns de alí».

[25] ¹Los bestiaris se són cobrats part en la vall de Carol y part per los de Capsir; en socorro de dit Callar acudiren don Guillem Juarra, Anton Dezcallar, de la Pobla; Anton de Cadel, de Puigcerdà; Climent de Foix, Joan Roset, de Raga; Rafel Robi, Joan Soldavila, Garcia de Linau, Joan Bordes, Miquel Girirgues, Cristófol Monral y lo veguer de Puigcerdà ab la més gent que pogué, axí de la vila com de la terra de Sardeña. En la part del pas de Capsir acudí Joan Merces de Toses, Raphel Pere Miquel, Pere Martí Ros, ab 200 hòmens de Sardeña, y lo veguer de Ribes ab 30 hòmens.

[26] ¹Catàlogo dels capitans fransesos y la gent que cada un aportave:

Musiur Durban, ab 200 arcabussers; lo bescompte de la Cort, ab 200 arcabussers; lo capità Cassiers, llochtinent de Durban, mort; musieur de Gassans, ab 600 arcabussers; lo capità Barta del mas de Ysills, ab 60 pedrenyals, y fou mort; lo capità musieur de Lleres, senyor de Lleres, ab 70 arcabussers; lo capità la Farsia de Saurat, ab 200 de armas, arcabussers y pedranyalers; lo capità Sirjant, senyor de Sirjant, ab 800 arcabussers; lo capità Beret de les Bordes, ab 100 arcabussers, y fou mort; lo capità Camarada, ab 50 arcabussers y pedranyalers; lo capità Corrones de Pàmias, ab 400 arcabussers; lo capità Ribes, ab 50 arcabussers y pedrañalers; musieur d'Esto, ab alguna gent de armas; lo capità Casa Lucas, ab 200 pedrenalers; lo sargent San Bartol y de Mirapeix, ab 50 arcabussers; lo sargent Fionto de Foix, mort; lo sargent Anyer de Siguret; lo sargent la Comba de Saviat; lo sargent Dibornia de Pàmies; lo sargent Mombalant de Pàmies, ab 400 arcabussers y molts altres capitans, los noms dels quals y lo número de la gent que aportaven no·s pogué saber.

En lo Castell de Puigcerdà n'i ha 24 de pressos y alguns més en la vila.

26, I aportave: Musieur] aportave (p. 147) Musieur] pedranyalers; lo capità Sirjant] pedraslas lo capita Sirjant *Corregim el que sembla un error de còpia i per concordança amb la seqüència que segueix el fragment (arcabussers, pedrañalers, etc.)* | **27, I** Puigcerdà] Puigcer (ratllat e)da

25, I Guillem Juarra: podria tractar-se de Guillem de Josa, un noble català que hem documentat formant part d'ambaixades i participant dels assumptes de la ciutat de Barcelona dins el *Manual de Novells Ardits*. Concretament, el localitzem com un dels soldats que hauria participat en el conflicte a Perpinyà el 1597 (v. VII, p. 45). | **en socorro de dit Callar acudiren [...]:** Galceran (1977:61), que recull una relació de la entrada dels francesos en Puigcerdà el maig de 1598, esmenta alguns d'aquests personatges i indica que eren veïns de Llivia, Puigcerdà, Caldes, etc.

26, I Catàlogo de capitans: és possible que Vila extraga aquest catàleg de personatges d'una relació o bé d'una altra obra en què s'inseria aquesta llista i que no hem localitzat.

[27] ¹Assò és la relació verdadera de tot lo succehit en ditas jornadas de Illa y de Puigcerdà, las quals foren molt alabadas de totom, y particularment del virrey que digué un dia, estant en conversació ab alguns cavallers que eren estats en ditas jornadas, que era estada cosa de importància y que havían los catalans resucitada la memòria y fama dels almugàvers antichs, y que bé demostraven ésser descendents de aquells ab lo valor y esforços.

[28] ¹Per no haver partides juntas de la present ciutat les compaïnes que la Diputació feu no·s posen en les jornades que partiren, perquè cada una se n'anà per si quant tingueren feta la gent, per la presa que lo virrey los dava, los quals arribaren en Perpiñà ab la major brevedat que pogueren. ^{II}Y quant foren allí estigueren en guarda de aquella frontera fins per tot lo mes de juny del present any, fent algunes crides en la ralla de França; y, per estar ya fetas las paus entre España y França se'n tornà dita gent.

Dimars, a 23 de juny del present any, vigília de san Joan, se publicaren en la vila de Perpiñà, ab so de tabals y trompetas, las sobreditas paus de España y França, com avant veurem.

[29] ¹Dimars, a 7 de juliol, a las sinch horas après dinat, entrà en la present ciutat lo virrey que venia de Perpiñà, havent donat fi y conclusió a la guerra, per la qual ocasió dexaren los francesos la frontera, y també per estar concertats lo virrey de Catalunya y lo duch de Joyosa. De aquexa manera, si bé no dexaren encara los francesos a Òpol y Salvatierra, castells en la ralla dins Catalunya, fins alguns dias après, poch mesos après dexaren del tot los francesos als dits castells, axí com estava concertat ab los dits virrey y duch de Joyosa, y los nostres y anaren y enderrocaren totas las forçes que los francesos avían fetas, donant fi d'esta manera a la dita guerra.

28, I esforços. Per no haver] esforços (p. 148) Per no haver | lo virrey los dava] (*ratllat* la gent) lo virrey los dava | **28, II** estigueren en guarda] estigueren estigueren en guarda | aquella frontera] aquella (*ratllat* ciutat) frontera | vigília de san Joan, se] vigilia de San Joan (*ratllat* sa pli) se | **29, II** los nostres] (*ratllat* lloch axi i com estava concertat) los nostres

27, I relació verdadera: ara com ara, i com ja hem indicat, no hem pogut localitzar aquesta relació a la qual fa menció el nostre autor.

28, I no·s posaren en les jornades que partiren: atés que unes línies més amunt parla d'una «relació verdadera de tot lo succehit en ditas jornadas», aquesta oració ens fa pensar que aquest fragment encara forma part de la relació, concretament es refereix a una informació que no es recull a la dita relació; aquesta potser prové d'un dietari oficial o d'una relació encartada.

29, I duch de Joyosa: no ha estat possible documentar aquest personatge. | **ralla:** és a dir, «ratlla», «frontera entre dues regions» (DCVB).

[1] ^I Com arribaren en la present ciutat los hermanos de Joan de Dios y com fundaren ospital de son orde, y com foren desterrats de la present ciutat y bisbat

^IEn lo any 1596 o 1597 arribaren en la present ciutat Gervasi Cos y Pere Ros, germans proffessos de la congregació y germandat de Joan de Dios, juntament ab altres germans novicis, essent germà major d'ells lo dit Gervasi Cos, natural del bisbat de Vich del present Principat. Fundaren casa y hospital devant del dormidó de Sant Francesch, en una casa que havían llogada, de hont los tragueren los frares de Sant Francesch per un breu appostòlich que tenen: que a tantas canas aserca de sos monastirs no·s pòdan fundar iglésias, monastirs, ni altres casas pias; ^{III}y per ser-se posats dits germans dins dels límits als dits frares asseñalats, foren-ne expel·lits. Y vist no·ls havia reexit, ab emparo de algunas personas pias establiren unas casas en la Rambla, al costat de l'hort del duch de Cardona, envers lo carrer de Sant Pau, haont posaren hospital acullint en ell alguns pobres los dias que ben vist los era.

[2] ^ICom tot se provà après plenament ab altres cosas de mayor importància, y vist per los concellers y altres personas que lo intent y fundació de dit hospital era perjudicial als

1, I bisbat] bis (*ratllat* p) bat | **1, II** Pere Ros] Pere (*ratllat* y Pere) Ros| germandat] germanctat
Corregim d'acord amb el sentit | bisbat de Vich] bisbat de (p. 149) Vich

1, I hermanos de Joan de Dios: l'orde religiosa de Joan de Déu va nàixer a Granada als volts de 1539 sota la direcció del mateix Joan de Déu, religiós de procedència portuguesa. L'arribada d'aquesta congregació a Barcelona va tenir un pas efímer. Primerament van servir els pobres a l'Hospital General de la Ciutat i després procediren a fundar la seua casa de caritat (Gómez 1963:16;24;90) –tema d'aquest capítol. La comunitat estava formada per Gervasi Corts, Ignasi Garcia, Antonio Clavo i Francisco Bruno (Gómez 1963:90). Segons recull el *Manual de novells ardots*, «eren vinguts en una casa davant lo pes de la Lenya, la qual se diu han establerta per fer una casa de convalsència per als pobres convalescents que ixen del hospital general, per a pèndrer possessió de dites cases y tràurer y expel·lir los que habitaven en dites cases» (v. VII, p. 64).

1, II Gervasi Cos: documentem aquest personatge sota el nom Gervasi Corts dins el *Manual de novells ardots* (v. VII, p. 94). Es diu d'aquest Gervasi que era natural de Vic i que va exercir de germà major de la casa «vulgarment anomenada de Nostra Señora de la Caritat dels hermanos de Joan de Dios». | **Pere Ros:** no ha estat possible documentar aquest personatge, en tota la documentació consultada sobre els germans de Joan de Déu a Barcelona. Però, Vila en canvi si dona algunes dades al respecte d'aquest religiós: «català, natural del lloc de Sant Jordi, bisbat de Gerona, que après fou germà major» (p. 153 del *Dietari*). | **germà major:** és «qui presideix una confraria o associació pietosa» (DCVB). | **dormido de Sant Francesch:** es refereix a l'actual carrer del passatge del dormitori de Sant Francesc, situat prop de les Rambles. | **canas:** «mida longitudinal que consta de vuit pams i equival aproximadament a un metre i seixanta centímetres» (DCVB). | **aserca:** en el sentit de «a prop de».

1, III l'hort del duch de Cardona: formava part de la casa de l'arquebisbe Pere de Cardona, situada a la Rambla. Seguint Rubió (1957:53), estava situat entre els carrer de l'Hospital i de Sant Pau i era l'hort que envoltava la casa de l'arquebisbe.

hospitals generals de Santa Creu y el de Nostra Senyora de Misericòrdia (majorment si dit negoci passava avant com se encaminava), y que lo que dits hermanos pretenían de acullir pobres sans y malalts ya·s feya en los hospitales General y de la Misericòrdia, determinaren lo que en temps antich se feu: que de molts hospitals que y havia en la present ciutat feren lo ospital General tan famós que vuy és dit de Santa Creu. ^{II} Y que havían vist quant bé avia reexit, perquè aleshoras los uns ne valían manco per los otros, determinaren de fer lo matex; y escomatent a dits germans que anasen a l'hospital General a servir los pobres (puis ells deyen que aquex era son intent) no u volguéran escoltar perquè, encara que lo intent de sa germandat era acullir pobres, lo d'ells era manar y ser señors de la bosa y no estar a obediència de ningú. Y vist açò per los concellers, determinaren de traure'ls de dit hospital; y axí, per ésser personas religiosas, demanaren assistència al senyor bisbe, lo qual la donà, enviant-i dos fischs.

[3] ^I Dimars, a 31 de mars de dit any, en lo qual dia se celebrava la festa de Santa Madrona, per ésser-se esdevinguda la sua jornada lo present any en lo dia de Rams, a la tarda los concellers, acompanyats dels oficials de Casa la Ciutat y de altres persones, y dels dos fischs, anaren al dit hospital dels Germans a la Rambla y feren pèndrer per bastaxos tot quant en dit hospital tenían y aportaren-ho en lo hospital de la Mare de Déu de la Misericòrdia, dexant lo dit hospital dels germans sens ninguna cosa, y dient los consellers que si volían anar a residir en dit hospital de la Misericòrdia los hi dexarían estar. ^{II} Y vist per los hermanos

2, I el de Nostra Senyora] el (*ratllat* de) de Nostra Senyora | **3, I** lo present any] lo present (p. 150) any | acompanyats dels oficials] acompanyats acompanyats dels oficials

2, I hospital general de Santa Creu: L'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau té els seus orígens l'any 1401 amb la fusió dels sis hospitals que hi havia aleshores a Barcelona. A finals del segle XIX, degut al creixement de la ciutat i als avenços de la medicina, l'Hospital queda petit i es plantejà la construcció d'un nou edifici. | **Hospital de Nostra Senyora de Misericòrdia:** l'Hospital de Misericòrdia va ser fundat el 1584 –primer sota el nom de Casa dels Àngels– pel sacerdot i catedràtic de la Universitat de Barcelona Diego Pérez de Valdivia. Aquest centre, que va nèixer com un lloc on acollir els pobres sense sostre ni recursos, es va dedicar a l'ajut de dones necessitades exclusivament a partir de 1684. Actualment es coneix com la Fundació Casa de Misericòrdia.

2, II Y que havían vist: llegim «Y [com] que havían vist». | **ser señors de la bosa:** de manera semblant a l'expressió «ser senyor de fer tal cosa», documentada al DCVB sota el significat «tenir llibertat per a fer-la», Vila els descriu amb l'expressió «ser señors de la bosa» amb el sentit de tenir la llibertat per a controlar els diners que aconseguien. Al respecte dels germans i d'aquesta ambició poc caritativa, també afegeix que no volien «estar a obediència de ningú» i que «tot eren defugis y gana de restar amos y fer bosa de part». | **senyor bisbe:** Joan Dimes Lloris. | **lo qual la donà:** llegim «lo qual [bisbe] la donà [l'assistència], enviant-i dos fischs».

3, I Santa Madrona: patrona de Barcelona juntament amb Santa Eulàlia; la festivitat se celebra el quart diumenge després de Pasqua. | **bastaxos:** un bastaix és un «home que té per ofici tragarinar càrrega amb la seva pròpia força muscular» (DCVB).

lo succehit, prengueren-ho molt fort, llansant grans flastomias y maledixions als concellers, però entenent no y havia altre remey aconortaren-se'n molt contra sa voluntat y anaren-se'n estar en lo hospital de Misericòrdia.

[4] ^IY quan foren allí, no volien tenir correspondència ni comunicar-se ab los administradors que governaven dit hospital posats per los concellers, dient que no·ls podían manar ni pendre los comptes per ésser seculars y ells religiosos, sinó que lo bisbe los assenyals una persona eclesiàstica per superior al qual ells estarían subjectes y darían compte, però tot eren defugis y gana de restar amos y fer bosa de part. ^{II}Y vist per los administradors lo que passava, ne donaren rahó als concellers, los quals tots junts suplicaren al senyor bisbe fos servit anomenar en son lloch una persona eclesiàstica, ab tal que no fos canonge de la Seu, y que aquest estigués allí per administrador eclesiàstich, axí com en los hospitals General, de Sant Llàtzer y dels Òrfens los hi ha posats per lo Capítol, y que més avant fos superior dels hermanos y tingué les sues vices. ^{III}Y hoit açò per lo senyor bisbe li aparegué bé, y mirant dit negoci li aparegué nomenar-m'i a mi, donant-me càrrech de administrador eclesiàstich y superior en tot dels hermanos, lo qual càrrech, per ésser en servey de pobres, lo acceptí.

4, I volien] volir *Corregim d'acord amb el sentit*

3, II maledixions als concellers: el *Manual de novells ardots* aporta alguns detalls sobre aquest esdeveniment: «lo dit Gervasi Corts digué en presència dels dits cavallers y del poble que·s trobave allí present, als Senyors consellers segon y quart, moltes paraules impertinents y desacatades, dient los que ell no conexia ni al bisbe ni als consellers, y que ell y tots los altres hermanos de dita casa no tenien ni conexien altro superior, sinó eren lo papa y lo rey, cridant ab alta veu via fora ladres, que·ls robaven los lits y la roba que tenien en dita casa per servey dels pobres de Jesucrist» (MNA v. VII, p. 95).

4, II Hospital de Sant Llàtzer: segons les dades que ens aporta Medina (2013) sabem d'aquest hospital, situat a l'actual plaça del Pedró, que es posà en marxa als volts del segle XII i va estar adreçat a acollir i assistir leprosos. Inicialment el regiren frares llecs, sans i malalts, i clergues. Actualment sols es conserva la capella de Sant Llàtzer, que va ser part d'un conjunt d'edificis que conformaven l'hospital, inicialment anomenat Santa Maria dels Malalts. Medina també concreta que «al llarg de l'edat mitjana l'hospital va anar creixent, [...] arribant al segle XV a ocupar una illa que podia arribar fins el carrer Sant Llàtzer». | **Hospital dels Òrfens:** l'hospital de Nostra Senyora dels Infants Òrfens es va fundar el 1370 per Guillem de Pons. Situat en la plaça dels Àngels, limitava amb l'hospital de Misericòrdia i acollia infants d'entre 7 i 12 anys que havien de ser fills legítims, de pares honrats i orfes. D'entre les condicions que s'exigien, els xiquets havien d'estar sans, no podien haver estat hospitalitzats i havien d'aportar informació personal documentada i anar acompanyats dels seus efectes personals i el seu patrimoni. L'hospital dels Orfes acolliria, des de mitjans del segle XVI fins el segle XVII, un miler de xiquets, aproximadament (Oller 1984:85;86). | **vices:** «veus, funcions delegades» (DCVB).

4, III li aparegué nomenar-m'i a mi: llegim: «li aparegué nomenar-m'i a mi [Jaume Ramon Vila]».

[5] ¹Diumenge, a 10 de maig de dit any, dia de l'Esperit Sant, comensí a exercitar dit càrrech. Y trobant los hermanos molt desavinguts ab los administradors, procurí lo millor que·m fou posible en fer-los tenir correspondència y que tots fessen un cos y una bosa, la qual servís per lo manteniment dels pobres y de la casa, y tinguessen per blanch a Déu nostre Senyor y lo bé y augment de dit hospital, assegurant-los molt que no·ls manarían los administradors seculares sinó yo, y que per esta rahó me havia donat lo senyor bisbe aquest càrrech (y altres cosas que aserca de açò los diguí). ^{II}Demostraren ells en lo exterior estar contents, prometent ho farían, y axí estigueren alguns dias ab correspondència ab dits administradors, però com lo mal no exía de aquí sinó de fer a son pler y que no tinguesen superior per poder fer las cosas més a son salvo, dins pochos dias me donaren ocasió per a que yo tinguí ab rigor de provehir contra d'ells, y en particular contra Gervasi Cos, germà major, lo qual era tanta la supèrbia que tenia que de ninguna manera volia sufrir superior, per lo qual fou forçat castigar-lo.

[6] ¹Dimecres, a 20 de dit, vigília de Corpus, doní rahó al senyor bisbe del dolent modo que tenían los hermanos en dit hospital y lo mal que y estaven, y en particular lo dit Gervasi, y com no volia estar a obediència ni correctió. Y trobant-se lo dit hermano en lo palau, en lo qual ere anat per dar queexas de mi dient lo atropellava molt, li donà lo senyor bisbe per resposta de sas queexas se posàs a la presó, haont estigué tres semmanas y dias. ^{II}Y fent-li en aqueix temps procés ab tota la solemnitat ordinària, se li trobaren causas bastantíssimas (que seria cosa llarga referir-las totas) per a ésser posat en galera, perquè entre les altres cosas se li provà plenament ab testimonis que estant en la Rambla havia mort un miñó ab açots perquè no volgué menjar una poma que ell li donava. Però com és cosa ordinària que com més dolenta és la nou, més soroll mou, foren tans los que pregaren per ell que lo senyor bisbe me digué fos yo content que la presó li servís per pena y tornàs en la Misericòrdia.

5, I molt desavinguts] molt (p. 151) desavinguts | **5, II** no exía de aquí] na exia de aqui | **6, II** com més dolenta és la nou més soroll mou] com mes dolenta es la (ratllat nou mes soroll mou) persona mes valedors te *Tot fa pensar que la lliçó de l'autor és la que apareix ratllada al manuscrit, expressió que, segons documenta el DCVB, s'usa per a referir-se a «aquelles persones que xerren i criden més que les altres sense tenir autoritat ni capacitat per a parlar».* Probablement el copista no ho va entendre o potser va decidir substituir aquesta expressió per una que li semblava més comprensible

5, II per a que yo tinguí: llegim «per a que yo [tingués]».

6, I en lo palau: es refereix al palau Episcopal.

[7] ¹Divendres, a 12 de juny de dit any, nos ajuntàrem en casa del senyor bisbe, en sa companyia, mossèn Phalip Dimas Montaner, conceller segon, lo pare Pere Gil, de la companyia de Jesús, y yo. Y tots junts, après de haver donada rahó de la captura de dits hermanos, fent llegir allí per mossèn Sebastià Garau lo procés y dient cada un de nosaltres lo que en dit negoci sentíam, conegué lo senyor bisbe que lo conceller tenia ganas de què dit germà fos deslliurat y tornat en son càrrech de germà major. ²Però lo pare Gil y yo, que estàvem més al cap de las cosas de dit germà y del dany que a l'ospital de Misericòrdia era si dit germà y tornava, procuràvem en tot lo que podíam que fos desterrat. Y a la fi, se resolgué lo senyor bisbe per fer todas las pars contentas y provar si dit germà Cos se adobaria, de què tornàs a l'ospital, però no per germà major sinó per súbdit.

[8] ¹Y axí, fou tret de la presó y pujat en la instància haont nosaltres éram, en la qual, en presència de tots, se li llegí lo procés per lo dit mossèn Sebastià Garau, prevere y notari apostòlich, y llegit li digué lo senyor bisbe que ya veyà sos demèrits, per los quals merexia grandíssim càstich, però que ell li perdonava per respecte de algunes honrades persones que havían pregat per ell, ab tal y emperò que tornàs a l'hospital de la Misericòrdia, no per germà major sinó per súbdit, y que en ell servís als pobres ab gran exemple de humilitat y caritat, y

7, I senyor bisbe] senyor (p. 152) bisbe | son càrrech] son carrch *Corregim d'acord amb el sentit*

7, I Phalip Dimas Montaner: Felip Dimas Montaner, fill del mercader Cristòfol Montserrat, va formar part dels ciutadans honrats barcelonins a partir de 1599. Doctorat en Drets, va exercir càrrecs com baronies (1595), reconeixedor de monedes (1597), administrador de les places (1597), advocat fiscal (1602) –ho documentem dins el MNA (v. VII, p. 376)–, o oficial del banc de la ciutat (1609). Son pare fou jurat del Consell de Cent durant disset anys i conseller tercer de la ciutat el 1580 (Palos 1988:271;281). Dimas Montaner va exercir com a conseller segon, com ens mostra el *Dietari* i també va formar part d'una ambaixada del Consell al bisbe el 1601 (MNA, v. VII, p. 285), a més de participar dels assumptes de la ciutat com la consagració del bisbe de Vic el 1597 (MNA, v. VII, p. 16).| **Pere Gil:** (Reus 1551- Barcelona 1622) membre de la Companyia de Jesús era, segons Iglésies (2002:34) el braç dret del bisbe Joan Dimes Lloris; exercí de rector dels jesuïtes fins poc abans de la mort del bisbe i fou rector del col·legi de Betlem en tres ocasions (1594/97; 1603/07 i 1616/19). Gras (2002:318) destaca la seua influència entre els representants de poder reial a Catalunya, entre els quals es trobaven el duc de Maqueda o el duc de Fera, ambdós virreis. També va estar vinculat a la Inquisició entre 1605 i 1622 (Gras 2002:324). Va ser, a més, pare provincial de la Corona d'Aragó des del 1620 fins el 1622, any de la seua mort, i va promoure la canonització de Sant Oleguer i Sant Ramon de Penyafort, alhora que fou procurador del procés de canonització d'Ignasi de Loiola i impulsor de la fundació de la Cova de Sant Ignasi de Manresa. El pare Pere Gil va escriure, a més, un nombre considerable d'obres sobre geografia i història natural com *La història moral de Cathalunya* o *Geografia de Catalunya*, entre d'altres (Iglésies 2002:44;35;38).| **Sebastià Garau:** aquest Sebastià era, segons documenten els DGC (v. III, p. 43), síndic del Capítol de la Seu de Barcelona.

7, II estàvem més al cap: l'autor utilitza l'expressió «estar al cap d'una cosa» amb el sentit d'estar al corrent d'un assumpte determinat. El DCVB la defineix com «tenir-ne bon esment, prestar-hi atenció».| **adobaria:** Vila utilitza aquest terme amb el sentit d'«esmenar, corregir, millorar» (DCVB) en referència a l'actitud impertinent del germà Cos.

que en tot estigués a obediència mia, y que si lo contrari feya seria castigat de tot. ^{II} Y encontinent, elegí lo senyor bisbe per germà major a Francisco Rodrigues, castellà de nació, que havia pochos días que ere arribat en dit ospital, y manà al dit Gervasi y al Francisco Rodrigues que·m donassen tots los papers y butlles apostòlicas que tenien en son poder tocans a son institut.

[9] ^IDisapte, a 13 de dit, aní yo a la Misericòrdia per a pèndrer los papers y butllas que ells tenían conforme los ho avia manat monsenyor lo dia abans, y ell se aportà ab tant mal terme que me las donà molt contra sa voluntat, informant-me també los altres de moltas sobergarias que havia fetas la nit abans als altres hermanos, no volent obeyr al germà major. ^{II} Y axí, me fou forçat anar a dar-ne rahó al senyor bisbe, suplicant li donàs mon càrrech a altri perquè yo no·m sentia ab ànimo de tractar al dit Gervasi sens perjudici de ma consciència y salut, y lo senyor bisbe me respongué que ell o remediaria y no·m volgué acceptar la renunciació, ans bé me pregà no·m cansàs que en tot me afavoriria.

[10] ^IDiumenge, a 14 de dit, proseguint dit germà Gervasi en sas insolèncias y inquietant als altres, doní orde fos posat en lo sep ab grillons en lo matex ospital de Misericòrdia, donanne après rahó al senyor bisbe, la qual cosa aprovà y tingué per ben feta. En lo qual sep estigué més de tres semmanas, fortificant-li lo procés, prenent testimonis de nou; y vist per lo senyor bisbe ésser dit hermano incorregible li aparegué castigar-lo, però per ésser religiós y no escandalizar als altres que restaven li feu dir per lo dit mossèn Sabastià Garau, notari de la causa, que ya veyà sos demèrits en lo procés que se li havia llegit, y que se n'avían trobats de nou, per los quals merexia ésser castigat rigurosament, però per ésser ell religiós volia usar de benignitat y que axí li donava a triar: si volia que proceís contra ell jurídicament y ésser castigat o absolt conforme se provaria sa causa, o si volia ésser extrajudicialment desterrat del bisbat; y ell se estimà més (per assegurar la cosa) ésser desterrat. ^{II} Y axí, al cap de uns quants días se li fou intimat de part mia, com a official del senyor bisbe y jutge en dita causa per lo matex notari, que·l desterraven de tot lo bisbat de Barcelona per tot lo temps de

9, I informant-me] informamme | 9, II rahó al senyor] raho al (p. 153) senyor

8, II Francisco Rodrigues: no ha estat possible documentar aquest personatge.

9, I y ell se aporta: llegim «i ell, [Gervasi Cos], se aportà». | també los altres: llegim «los altres [germans]». | sobergarias: el DCVB documenta sobergueria com la «qualitat de soberg; acció soberga, pròpia del qui sobergueja», és a dir, dur a terme accions tiràniques sobre altres.

10, I sep: «cep». | ell se estimà: llegim «i ell, [Gervasi Cos], se estimà».

sa vida, y que si trencava dit desterro se prosseguiria contra ell no tenint altre consideració, lo qual desterro acceptà y lo matex dia que li fonch intimat se n'anà.

^mDesterrat que fou lo dit germà Gervasi Cos, restà la administració dels pobres de dit hospital al sobredit Francisco Rodrigues y a sos companys, que casi tots eren castellans, sinó un germà profés anomenat Pere Ros, català, natural del lloc de Sant Jordi, bisbat de Gerona, que après fou germà major (com llargament veurem).

[11] ^IAportaren-se tan mal y ab tanta sobergaria en la administració dels pobres los dits germans castellans, no podent tampoch sufrir la residència dels administradors ni altres personas que volían bé a l'hospital y residían en aquell, que'm digueren moltes voltas los tragués de casa, y no volent-o yo fer los aparegué a ells fer-ho. Y fou que un matí, vent que yo no feya res del que ells me déyan, y que a un estudiant anomenat Jaume Puig, natural de Taradell, bisbat de Vich, que residia en dit ospital per orde dels administradors, li havían dit moltes vegadas que se n'anàs y que ell no u volia fer, dient que los administradors lo y havían posat y que no'n volia exir per altri, li digueren que se n'anàs; ^{II}y fent ell la sobredita resposta des de la finestra de sa cambra, li tiraren una grandíssima pedra que fou ventura com no'l tocaren. Y vist axò per lo dit Jaume, tancà la finestra encontinent, cridant a grans crits de viafora, y ells procuraren ab parpals y barras ubrir-li la porta y la finestra tirant-li grandíssimas pedras per ella; y ab este rumor y crits que feren los pobres de casa acudí lo vehinat y ells no pogueren executar son mal intent.

[12] ^IDel qual fet aní a dar rahó al senyor bisbe y als concellers, dient convenia molt tràurer tots los hermanos castellans de l'hospital, lo que aparegué a tots mol bé i·ls demaní assistència; y lo senyor bisbe me envià los dos fischs y altres capellans y criats de sa casa, y los concellers hi enviaren a misser Joseph Illa, conceller ters, al qual aguardàrem en Santa Elisabet (perquè yo en tota la matinada no me havia volgut demostrar als hermanos perquè ells no·s pensaren que yo sabés res del cas, per poder-los ab mayor seguretat pendre). ^{II}Y arribat que fou lo

10, II al cap de uns quants] al cap de un quants *Corregim d'acord amb el sentit* | desterro] desterro *Corregim d'acord amb el sentit* | **11, I** veurem. Aportaren-se] veurem (p. 154) Aportarense | voltas los tragués] voltas (*ratllat* o) los tragues | administradors lo y havían] administradors la y havian *Corregim d'acord amb el sentit*

10, II fou intimat: «comunicat».

10, III com llargament veurem: concretament en el capítol «Capítol de com foren trets los hermanos de Juan de Dios de l'hospital de la Misericòrdia y desterrat[s] del tot de la present ciutat y bisbat» que s'integra en les notícies de l'any 1600 (pp. 303-313).

11, I Jaume Puig: no ha estat possible documentar aquest personatge.

11, II viafora: «crit o so d'alarma per a demanar auxili o per a reunir la gent en cas de perill» (DCVB).| **parpals:** «barra sòlida, de ferro o de fusta, per a fer palanca» (DCVB).

conceller, entràrem tots junts en lo hospital y pujàrem en lo guardaroba haont, en presència del conceller y dels altres, diguí als hermanos que vistas sas maldats y mal modo de prosohir, axí en los pobres com en los administradors y benefactors de la casa, majorment ab la insolència que al dit Jaume Puig havían feta aquell matí, y que yo moltas vegadas privadament ab molta amor los havia avisats y que ells may se havían volgut corregir, determinave lo senyor bisba y era de parer que buydassen de la casa de l'hospital y de tot lo bisbat encontinent; ^m y après los digué lo conceller lo matex de part de tots los altres concellers y que ells, com a patrons y fundadors del dit hospital, eren del matex parer que buydasen d'ell, y ells respongueren estaven promtes en obeyr dits manaments, escusant-se ab paraules frívolas del que havían fet ab dit Jaume Puig, dient que son intent no era sinó traure'l de casa, pus ells y estàvan. ^{iv} Y encontinent maní a tots los novicis castellans se despullassen lo àbit los que lo havían pres en dit hospital, y après regoneguérem la casa per vèurer si faltava alguna cosa, prenent informacions jurídicament del fet de aquella matinada; y per ésser ya tart, que passaven las 12, no poguérem acabar lo comensat y axí ho difarírem per lo després dinar, fent tancar las portas principals de dit hospital perquè no se'n poguessen anar.

[13] ⁱEntrentant que nos ne anàrem a dinar, 4 d'ells, ço hés Francisco Rodrigues, profés y germà mayor, altre Francisco, Thomàs y Sebastià, tots novicis i castellans de nació, sentin-se molt culpables y tement ésser castigats per lo que se anava prenent informació, fugiren entre las dotze y la una de mitgdia saltant per las parets de l'hospital, que may més han comparegut. Al després dinar, quant tornàrem per acabar lo comensat lo del matí, nos contaren tot lo fet, y pus nóstron intent no ere més de traure'ls de dit ospital y bisbat per las causas expressadas, no férem ninguna diligència en cercar-los sinó que acabàrem de pèndrer lo inventari y a la tarda acabàrem de tràurer los altres, que entre tots eren deu ab los que havían fugit, tots castellans, y los desterràrem de l'ospital y bisbat. ⁱⁱ Y feu lo senyor bisbe germà major al dit Pere Ros, profés, restant-i alguns tres o quatre novicis catalans, als quals

12, ii entràrem] entrare (*ratllat* n) m | privadament ab] privadament (p. 155) ab

12, i Joseph IIIa: membre del braç militar, va formar part d'algunes de les ambaixades enviades pel Consell a altres personatges importants de la vida barcelonina com el virrei (MNA, VII, p. 403;425). El documentem sota el càrrec de conseller terç, a més de dins el present *Dietari*, en el *Llibre de les Solemnitats de Barcelona* en diverses ocasions (v. II, p. 105;115;120;122).

12, ii prosohir: «procedir».

12, iii son intent no era sinó: llegim «son intent [dels germans castellans], no era sinó traure'l [al germà Jaume Puig] de casa, pus ells [els germans castellans, hi estàvan [a la casa de caritat]].

restà la administració dels pobres de dit hospital. Pochs dias après morí lo senyor bisbe don Joan Dimas Lloris (com abax beurem) per la qual cosa dexí yo lo càrrech de administrador y també per las insolèncias que los dits germans catalans que havían restat feyen que, en conclusió, en fer bosa apart y no voler superior ni donar comtes a ningun tots eren de un compàs.

[14] ^IMort lo senyor bisbe Lloris, y restant en la sede bacant per superior en lo spiritual lo Capítol de la Seu, tingueren ells més ocasió de fer a son plaer, gastant exassívement y aprofitan-se per a si de las caritats que a dit hospital féyan (conforme o testificaren alguns testimonis en lo procés que après los fiu), havent-hi per son respecte molt mal orde en la casa, tenint ab ells grandíssimas qüestions los administradors, ^{II} per la qual cosa en ésser vingut lo senyor bisbe don Alonso Coloma, successor del senyor bisbe Lloris en lo present bisbat de Barcelona, li'n donaren rahó dient-li quant mal estaven dits ermanos en dit hospital y los danys que causàvan, y li suplicaren hi posàs un administrador ecclesiàstich axí com havia fet lo senyor bisbe Lloris. Y perquè lo que resta de aquestos hermanos a dir no succehí res fins l'any 1600, dexarem lo que resta per aleshoras haont podran vèurer quin fi tingueren.

[1] ^I **Com lo senyor bisba Lloris alcansà un breu de Sa Santedat que ell a solas pogués visitar los canonges y la Seu de Barcelona sens adjunt, y com lo comensà a posar en ús i pràctica**

^{II}Cosa notòria és que en casi todas las catedrals de Cataluña està la jurisdixió mixta entre los bisbes y capítols, y que los bisbes no poden a solas visitar los canonges ni las catedrals sens demanar y obtenir adjunt del Capítol. Y per haver-hi agut aserca de açò algunas qüestions entre lo reverendíssim bisbe de Barcelona y lo Capítol de la Seu, aparegué al senyor bisba de Barcelona que per al bon govern convenia que lo bisba tingués plena jurisdixió en la catedral y Capítol per exercitar-se mal la justícia (estant mixta) y seguir-se molts inconvenients. ^{III} Y axí, obtingué un breu de Sa Santedat de Clement Octau: que ell y sos

13, II també per las insolèncias] tambe (p. 156) per las insolencias

14, II **Alonso Coloma**: Idelfons Coloma, natural de València, fou bisbe de Barcelona entre els anys 1599 i 1603. Segons Fernández (2005:99) fou canonge de la catedral de Sevilla i visitador de la Universitat de València el 1597 per tal de resoldre alguns plets, nomenat pel rei Felip I. En els seus anys a Barcelona va establir el primer convent de caputxines a la ciutat, va promoure la canonització de Sant Oleguer i, a més, va assistir com a pontífex a la canonització de Ramon de Penyafort el 1601. Posteriorment seria bisbe de Cartagena i va morir en aquesta mateixa localitat el 1609 (Flórez 1775:91).

successors, los bisbas de Barcelona, poguessen a solas, sens adjunt del Capítol, visitar la catedral y Capítol, axí las personas com los papers y tot lo demás que a ell li aparegués.

[2] ¹Lo qual breu obtingut, lo presentà al Capítol per a que lo obeïssen, del que se feu gran sentiment en Capítol per vèurer que havían perduda una prerrogativa tan gran; però en tot (per vèurer si podían conservar lo passat) respongueren que de ninguna manera lo obeirían, donant-li algunas rahons frívolas, lo que sentí molt lo senyor bisba. ²Y dissimulant per esta vegada tornà a escriurer a Roma, avisant com no havían volgut obeir al breu; y entés per Sa Santedat, cometé lo negoci a dos cardenals, los quals feren relació dient que lo bisbe de Barcelona tenia justícia y que Sa Santedat o tenia que remediar excomunicant als qui u feyen contraris, y axí envià una excomunicació per dit effecte.

[3] ¹Divendres, a 3 del mes de abril de dit any, estant convocat y congregat lo reverent Capítol de la Seu per part del bisba en virtut del sobredit decret, foren publicats per excomunicats 17 canonges de dit capítol, que éran los qui havían fet contrari en la recepció del breu de la visita, fen-se la publicació de dita excomunicació ab gran cautela perquè no u entenguesen los seculars per ésser lo senyor bisbe persona molt zelosa de la autoritat dels ecclesiàstichs. ²Y al matex després dinar, venint ells a vènia, los absolgué. Dit dia los feu presentar altro breu que havia alcansat per a que dit Capítol no·s pogués ajuntar sens expressa llicència sua, al qual, y a tots los demás altres, estigueren molt obediens.

[4] ¹Diumenge, a 12 de dit, de part del senyor bisbe fou publicada la visita a mig ofici en la trona de la Seu per mosèn Joan Alentorn, prevera, altre dels domers de dita Seu, per a visitar lo Capítol, canonges, beneficiats, capellania y archius de la dita Seu y diòsesi de Barcelona, sitant-los y intimant-los que tots fosen per a divendres primer vinent en dita Seu per a rèbrer a Sa Senyoria ab la solemnitat acostumada que·s reben los bisbes y visitadors.

[5] ¹Divendres, a 17, entre las vuit y las nou horas antes de mitgdia, fonch rabut lo molt il·lustre y reverendíssim senyor don Joan Dimas Lloris per lo Capítol y clero de la Seu processionalment com a visitador, y fou ab la forma següent: ço hés, que dit dia y hora partí de sa casa vestit ab muça y roquet descubert, acompanyat de sos familiars y domèstichs,

1, III Sa Santedat] la Santedat *Corregim d'acord amb el sentit* | bisbas de Barcelona] bisbas de (p. 157) Barcelona| 5, I Divendres, a 17] (p. 158) Divendres a 17 | 5, II doctor en theologia] doctor en theologia

3, II Y al matex després dinar: llegim «al matex [dia], després dinar».

4, I Joan Alentorn: no ha estat possible documentar aquest personatge.| prevera, altre: llegim «prevera, [i] altre».

aportant per a assistents lo pare Joseph Guimerà, rector del col·legi de Bethlem, y lo pare Pere Domènech, tots de la companyia de Jesús; ⁱⁱy mosèn Pere Pau Rayguer, prevere y vicari perpètu de Santa Maria de la Mar, doctor en Theologia; y a miser Pere Martyr Calvo, rector del Pi. Y ab aquest acompanyament arribà en la plaça, devant lo portal mayor de la Seu, haont lo isqueren a rèbrer lo Capítol y beneficiats ab creu alta processionalment.

[6] ⁱY arribant al peu de las escalas devant lo portal major, a la que volia pujar li foren presentadas dos requestas y apel·lacions per mossèn Pere Collandres, prevere, síndich del Capítol y beneficiat de la Seu, y per Salvador Coll, notari de Barcelona y escrivà del Capítol, y feren per part del dit capítol per causa dels assistents que aportava y per otras cosas, oferint-se-li lo Capítol a dar-li assistents y que no n'aportàs de forasters per no ésser-se may fet; ⁱⁱy ell, responent a la requesta dient que no volia fer de altre manera la visita y pujant las sobreditas escalas, se agenollà en lo estrado que li tenían aparellat devant lo portal mayor, lo qual estava empaliat de dos draps imperials, haont adorà la vera creu; y après, prengué aygua beneyta y ab lo salpasés ne espargí per lo clero y poble, y lo matex feu de l'encens.

[7] ⁱY fet açò com és acostumat, se posà en lo gramial, a mà dreta de miser Onofre Pau Cellers, dagà y canonge de Barcelona, official y vicari general seu, que aportava lo cap de la professó, y cantant lo *Te deum laudamus* processionalment pujaren en lo altar major, haont

6, I Y arribant] Y arriba (*ratllat t*) nt

5, I muça: «almussa», «peça de la indumentària eclesiàstica, que consistia en una caputxa que no sols cobria el cap sinó que s'estenia fins a cobrir els braços» (DCVB).| **roquet:** «peça de vestit clerical molt semblant al sobrepellís, però amb mànegues estretes i closes o sense mànegues» (DCVB).| **Joseph Guimerà:** d'aquest personatge sols sabem, segons ens indica el mateix autor del *Dietari*, que hauria estat rector del col·legi de Betlem, col·legi d'ensenyament superior de la companyia de Jesús, fundat el 1544 (Bruniquer 1916: v. III, f. 86).| **Pere Domènech:** nascut a Barbens el 1524, ingressà en la Companyia de Jesús el 1551, tot just després d'haver sigut notari a Barcelona. Fou rector del col·legi de Saragossa i també del primer col·legi jesuïta a Girona fins que, el 1584, es traslladà al col·legi de Barcelona fins la seua mort el 1606 (Benítez 1996:198-199).

5, II Pere Pau Rayguer i Pere Martyr Calvo: no ha estat possible documentar aquests dos personatges.

6, I Pere Collandres: el trobem documentat sota el nom de Pere Collantes (MNA v. VII, p. 219) en les notícies corresponents al 1599, i també dins els DGC (v. III, p. 421) com mossèn Collantres el 1602, sota el càrrec de paborde i síndich del Capítol de la Seu de Barcelona.| **Salvador Coll:** membre del col·legi de notaris públics de Barcelona extrets per al càrrec de prior el 16 de novembre de 1598 (MNA v. VII, p. 158). Alhora, els DGC (v. III, p. 850) fan referència a un Coll que fou escrivà de la cort reial el 1606, però no tenim dades suficients per a determinar si es tracta del mateix Salvador Coll o d'un altre personatge amb el mateix nom.

6, II salpasés: «salpassers», «objecte emprat per a fer les aspersions amb aigua beneïta» (DCVB).

7, I Onofre Pau Cellers: doctor en Dret, conseller del rector els anys 1578/1580 i 1584/1586; rector entre el 1582/1584 i el 1596/1598; canonge i degà capitular de Barcelona, canceller de l'Estudi General (1598/1599) i oïdor eclesiàstic de la Generalitat de Catalunya. A més, va assistir a les Corts de Monsó el 1585 i formà part de la comissió que va revisar les Constitucions catalanes impreses el 1588 (Fernández 2005:101;105;177-178).

feu oració agenollat a l'altro setial que li havían aparellat, dient las oracions lo sobredit dagà, y après donà lo senyor bisbe la benedictió pontificalment. Y fet açò se'n anà a la sacristia hi·s posà la capa de cor (qu·és la que porta quan assistex a la iglésia que no va de pontifical), y après se asentà al cor, a la cadira ordinària haont ou los oficis, y encontinent comensaren la missa major, que la digueren de l'Esperit Sant. ^{II}Y acabada la missa, se'n tornà a la sacristia y vestí de pontifical ab capa pluvial negra y se'n tornà al cor, anant al mitg dels sobredits pares Guimerà y Doménech, y se asentà en la cadira pontifical y al seu costat los dits assistens. Y estant en ella, ab la mitra al cap y la crossa en la mà, commensà un sermó en llatí lo matex senyor bisbe, lo qual après proseguí, estant a la trona, lo pare Pere Gil, de la compania de Jesús, que en suma contenia la consuetud, necessitat y antiquitat de las visitas y lo bé y utilitat que de ellas se'n resultava (y altres cosas que aserca de assò digué). Y acabada dita prèdica, que durà alguna mitja hora, Francesch Calopa, notari de Barcelona y escrivà del senyor bisbe, llegí a la trona un edicte, en lo qual se contenia que qualsevol que volgués dir cosa alguna de paraula o en escrits aserca la visita acudissen a ell.

[8] ^IY acabat assò, lo cabiscol y sustentos, ab dos altres canonges, prengueren capas pluvials negras y ab creu alta, la qual se posà al cap del cor estant lo senyor bisbe en sa cadira, feren una absolta general, y après processionalment anaren al claustro, y devant del Capítol ne feren un altre. ^{II}Y acabada se'n tornaren a la sacristia y lo senyor bisbe se mudà la capa pluvial, prenent-ne una de blanca, y acompanyat dels matexos assistens se'n pujà a l'altar major haont visità lo sagradíssim Sagrament: ço hés, que·l baxà del sacrari i·l posà sobre lo altar y après lo amostrà al poble, com és acostumat fer en principi de visites, tornant-lo après al sacrari; y fet assò, que era ya mitgdia, porrogà la visita per lo endemà.

[9] ^IDisapte, a 18 de dit, après de ésser acabada la missa major, devallà lo senyor bisbe a la capella de santa Eulària y visità lo santíssim Sagrament, axí com havia fet lo dia abans en lo altar major. Dit dia, al després dinar, acabadas completas, visità també lo santíssim

7, I y après donà] y (*lletra ratllada*) apres dona | sacristia hi·s] sacristia (*ratllat* y) his | pontifical), y après] pontifical (p. 159) y apres | y encontinent] y (*ratllat* en) (*afegeix* y) en continent | 7, II al mitg dels sobredits] al mitg del sobredit *Corregim d'acord amb el sentit* |proseguí, estant a la trona] proseguí (*ratllat* s) estant a la trona | 9, I altar major. Dit dia] altar major (p. 160) Dit dia

7, II Francesch Calopa: Galceran Francesc Calopa, notari de Barcelona, fou, a més, nomenat escrivà major el 25 de juny de 1598 (MNA, v. VII, p. 112). Apareix esmentat dins el *Manual de novells ardits* participant de diferents processos de la ciutat de Barcelona (MNA v. VII, p. 263;496;515); també el documentem en els *Dietaris de la Diputació* dins els esdeveniments de 1600 (Generalitat, núm. 64, id. MCEM 664).

8, I sustentos: «assistents».

Sagrament que està reservat en la capella de sant March, haont los sabaters tenen la confraria, y après prorogà la visita per al dilluns, lo qual anà prosseguint sens assistens, que no se'n serví sinó lo primer dia. Però per morir lo senyor bisba lo agost vinent no tingué fi dita visita, ni tampoch lo aguera tingut de la manera la havia comensada, perquè abans de morir volgué fer avinensa ab lo Capítol.

[1] ¹ Com los diputats de Catalunya enviaren lo síndich del General a Çaragoza y València per a que vinguessen los comanadors de Sant Joan a compulsar los actes per lo negoci de las encomiendas

¹¹ Divendres, a 12 de juny del present any, enviaren los diputats de Catalunya a mossèn Francesch Montalt, síndich del General, y Monserrat Rialp, notari de Barcelona, y a Joseph Çafont per ajudant, a Çaragoza, haon citaren los comanadors y samblea de Sant Juan y als diputats de Çaragoza; y de aquí anaren a València, ahont també sitaren als diputats de allí y alguns comanadors que s'i trobàvan per a que fossen en Barcelona per a dos de setembre propvinent per a compulsar los actes tocans a les pretencions dels negocis de la Castellania de Amposta y de las altres sinch encomiendas, o que enviassen sos legítims procuradors y a la tornada passaren per Tortosa.

[2] ¹ Y en virtud de un breu apostòlich y enviaren al reverendíssim don Gaspar Ponter, jutge que era en la execució de las censuras ecclesiàsticas de dita causa, y també citaren per a dita jornada als comanadors possessors de las ditas encomandas, y tornaren los dits síndichs y altres a 28 de juliol. Comparegueren per part de tots los sobredits, y en particular de part

1, II o que enviassen] (*ratllat* en lo) o que envissen *Corregim d'acord amb el sentit*

1, II Monserrat Rialp: notari de Barcelona i prior del col·legi de notaris, segons indiquen els DGC (v. III, p. 1008). Podem documentar l'esdeveniment que recull Jaume Ramon Vila en aquest capítol dins els DGC: «se'n anaren Francesc Montalt, síndic del General, y Montserrat Rialp, notari de Barcelona, y Francesc Moragues, porter, per lo negoci de las encomandes en Aragó, València y altres parts» (DGC, v. III, p. 316); Rialp també apareix esmentat dins el MNA (v. VII, p. 293 i 378).|**Joseph Çafont:** seguint el *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*, Josep Çafont fou, l'any 1632, notari de Barcelona i escrivà major de la batllia general (Duran 1947:227). Altres documents, com una clàusula testamentària del 1626, també l'esmenten sota el càrrec de notari (AHSCSP, fitxa 1602).| **samblea:** «assemblea».

1, II Castellania de Amposta: era un priorat que comprenia les terres de la dreta de l'Ebre i l'Aragó. El càrrec de castellà d'Amposta era una de les dues dignitats més altres de l'orde de la Corona d'Aragó, sols superada pel càrrec de prior de Catalunya (Bassegoda 2003:17;19).

2, I Gaspar Ponter: Gaspar Punter y Barreda (Morella 1540-Tortosa 1600) fou un clergue secular, doctorat en lleis a Lleida. Defensor aferrissat de la reforma tridentina, va escriure algunes obres de temàtica religiosa com ara *Doctrina christiana y instrucció breu, fàcil y útil per a ensenyar-la* (1595) (Pitarch 2001:73).

de la samblea de Çaragoza, un cavaller aragonès de l'hàbit de Sant Joan anomenat Carlos Santacruz y Morales, y son assessor se deya misser Santiago. ^{II} Estigueren més de 4 mesos en dita compulsa, la qual se feu en la present ciutat en lo porxo de Sant Jaume, y après de conformitat enviaren tots los altres en Roma, haont prosseguint-se dita causa. Alcansaren los diputats de Catalunya un breu del santíssim pare Clement Octau, fet y concedit en signatura de gràcia, que contenia en efecte que sempre que vacarían la Castellania de Amposta y las altres sinch restassen sacrestadas y no fosen provehidas fins que Sa Santedad agués declarada la causa de las pretensions.

[3] ^I Poch après vagà la Castellania de Amposta per mort del castellà que la posehia, aragonès de nació, y lo gran mestre de Malta, [*espai en blanc*], aragonès de nació, lo provehí en persona de altre aragonès. Y venint a cercar a la Real Audiència de la present ciutat lletres possessòries per als vassalls de dita castellania ^{II} y no·n volgueren fer res los del Real Consell, y com ara los aragonesos no tenían lo breu que en lo citat capítol se conté, lo qual los concedí Gregori 14, no tingueren autoritat ni forçes per a pèndrer pcessió ni tràurer executorials de la Audiència com havían fet l'altra vegada. Y axí restà dita castellania sacrestada y lo matex se farà de las otras sinch encomiendas fins sia declarada la centència.

[1] ^I **Malaltia, mort y obsèquias del senyor don Joan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona**

^{II} Disapte, a 25 de juliol del present any 1598, dia de Sant Jaume, se consagrà en la iglésia de Sant Francesch de la present ciutat lo molt il·lustre senyor don Francisco Arévalo

2, II en dita compulsa] en dita (p. 161) compulsa] 3, II en lo citat capítol] ci (*ratllat p*) tat | 1, I 1598] (*ratllat* 16) 1598

2, I **Carlos Santacruz y Morales**: jurista i conseller de la Reial Audiència d'Aragó (Gascón 2012:679).

3, I [*espai en blanc*]: el MNA (v. VII, p. 5) recull una carta del rei atorgant el càrrec de castellà d'Amposta a Joan de Lanuza, el 1597: «haviendo nombrada el gran mestre de Malta y convento de la religion de sanct Joan a fray don Joan de la Nuça para encomienda [...] y lugares de Ventalles Ferriginales y Amposta». Potser aquest és el nom que falta al manuscrit i que reomple aquest espai en blanc.] y **venint**: llegim «i va fer venir».

1, II **Francisco Arévalo y Suaso**: Francisco Arévalo de Zuazo, natural de Segòvia, fou bisbe de Girona entre 1598 i 1611, any de la seua mort. Segons indica Flórez (1775:128), pertanyia a l'hàbit de Santiago i fou inquisidor del principat de Catalunya, concretament de Barcelona; seria mentre ocupava aquest càrrec que el van nomenar bisbe de Girona, concretament el 1598 (DHEC v. I, p. 108).]

y Suaso, castellà de nació, per a bisbe de Gerona, lo qual era estat molts anys inquisidor en la present ciutat. ⁱⁱⁱ Feu la consecració lo molt il·lustre y reverendíssim senyor don Dimas Lloris, bisbe de Barcelona, asistín en ella, com és costum, los molt il·lustres y reverendíssims senyors don Andreu Capila, bisbe de Urgell, y don Francesch de Robuster y Sala, bisbe de Ellna, elet ya de Vich. De la qual consecració restà tan cansat lo bisbe de Barcelona, axí per sa edad com per fer lo temps molt calorós, que al cap de pochs dias se enmalaltí de una febra molt aguda, y aumentan-li lo mal fou ordenat per los metges que li aportassen lo viàlich.

[2] ¹Dimecres, a 5 de agost de dit any, vigília de la transfiguració del Senyor, en lo qual dia se acostúman de dir matinas en la Seu de part de vespre, tragueren en dita Seu, ans de dir matynes, lo santíssim Sagrament ab la custòdia canonical cuberta ab camiseta de tafetà blanch sobre lo altar mayor, haont estigué fins foren acabadas las matynas; y acabadas li aportaren lo sant Sagrament processionalment com és acostumat: ⁱⁱacompañat de tots los capellans, pabordes, domers, canonges y dignitats de dita Seu, aportant lo tàlem los quatre concellers y don Federich Despalau y mossèn Jaume de Aguilar; lo sant Sagrament aportave lo canonge Garau Mas, un dels quatre domers canonges, servint-li de assistens los dos sacristans menors vestits ab sobrepellissos y estolas, y detrás venia molta gent y poble.

[3] ¹Y partint ab aquest orde de l'altar mayor hisqueren per lo portal mayor, baxaren per les escalas grans y giraren per la plaça Nova y per sota la volta de l'ardiaconat mayor, y

1, iii de Vich] de (p. 162) Vich]

1, iii Andreu Capila: Andreu Capella (1529-1609), natural de València, professor i rector del col·legi valencià de la Companyia de Jesús, posteriorment fou professor a Roma. El 1570 ingressa a la cartoixa de Scala Dei i també fou prior d'altres cartoixes (DHEC v. I, p. 419). Segons Pitarch (2001:71), Capella fou un dels promotors al territori catalanoparlant de la reforma tridentina, juntament amb el patriarca Ribera, i fou recomanat per a bisbe d'Urgell pel rei Felip I, càrrec que exerciria des del 1588 fins la seua mort (Oliva 1831:345).| **Francesch de Robuster y Sala:** natural d'Igualada, fou ardiaca de Santa Maria del Mar, a Barcelona, el 1578; president de la Generalitat de Catalunya el 1581; rector de la Universitat de l'Estudi General entre 1586 i 1588, bisbe d'Elna entre els anys 1589-1598 i bisbe de Vic del 1598 fins l'any 1607.

2, i y acabadas li aportaren lo sant Sagrament: llegim «y acabadas [les matines] li aportaren [al bisbe] lo sant Sagrament».

2, ii tàlem: Vila utilitza aquest mot amb el sentit de «pal·li», és a dir, «peça de tela fina col·locada a manera de cobricel damunt sis o vuit barres llargues, que són portades per altres tantes persones, i sota la qual va la custòdia en les processons i un rei o prelat en l'entrada a llocs de la seva jurisdicció» (DCVB).| **Jaume de Aguilar:** Jaume d'Aguilar Peralta i Camporrells, fill de Jaume d'Aguilar. Segons indiquen els DGC (v. III, p. 667), formava part de l'estament militar i era parent de mossèn Pere i Francesc Cassador. Jaume d'Aguilar fill continuaria el dietari i llibre de comptes que va iniciar el seu pare a partir del 1574. També apareix documentat al *Llibre de les Solemnitats de Barcelona* (Duran 1947:127), dins el capítol que narra la primera vista del rei Felip II com a rei, l'any 1599. Jaume d'Aguilar va ser, juntament amb mossèn Pere Pau Bonaventura Bolet, un dels encarregats d'acudir a la galera reial a rebre el nou rei.

entraren dins lo palau Episcopal, hont estava malalt dit senyor bisbe, lo qual estava en lo llit, y sobre lo llit tenia la capa de cos estesa, y ab roquet y estola vestit; y en la cambra éran arribats abans lo virrey y lo sobredit bisbe de Gerona, los quals, juntament ab los concellers, éran estats convidats per dita ocasió per lo senyor bisbe de Barcelona. ^{II} Y après de haver rabut lo santíssim Sagrament ab la cerimònia acostumada (conforme està contengut en lo ordinari del bisbat) se'n tornaren lo santíssim Sagrament ab la matexa cerimònia y orde que éran vinguts, aportant lo tàlem lo virrey juntament ab lo conceller. Y exint del palau Episcopal giraren a mà dreta fins a Sant Jaume, y per la Llibreteria y plaça del Rey, devant la Inquisició, entraren per lo matex portal mayor, tornaren a l'altar, haont ensanaren lo santíssim Sagrament ab la cerimònia que se acostuma quan tórnan de aportar lo santíssim Sagrament als demés malalts.

[4] ^I Divendres, a 7 de dit, havent-li aumentat al senyor bisbe lo mal y estant ab gran perill de sa vida, a set horas del matí lo extremunciaren, aportant-li dit sagrament de la parròquia de Sant Jaume per estar lo Palau en dita parròquia y no acostumar la Seu de administrar dit sagrament.

^{II} Disapte, a 8 de dit, al mitgdia passà d'esta vida en l'altra lo senyor bisbe, après de ésser estat bisbe de Barcelona 21 anys, deu mesos y vint-i-quatre dias. Morí de edat de més de 80 anys, essent estat abans quatre o sinch anys de bisbe de Urgell.

[5] ^I Mort que fou dit senyor bisbe, posaren a punt la sala gran del palau Episcopal per la solemnitat de las funeràrias, empaliant-la tota de dol y fent en ella set altars: hun de gran en lo cap de la sala y tres a cada costat, y en lo mitg feren un gran túmol sobre moltas grades. ^{II} Y mentre assò se feya, enbalsamaren lo cos i-l vestiren de pontifical, posant-lo de aquesta manera ab unas andas o flors de morts, cubertas ab un imperial de la Seu, en la capella del Palau (que està al cap de la sala primera).

[6] ^I Diumenge, a 9 de dit, per no estar encara la sala gran a punt no puguéran tràurer lo cos de la capella fins al mitgdia; y axí, aquella matinada hi digueren moltas missas baxas en

3, I | la Inquisició] la (p. 163) Inquisició] **3, II** sobre lo llit] sobre (*ratllat II*) lo llit

3, I lo virrey: Lorenzo IV Suárez de Figueroa i Córdoba, II duc de Feria i I marquès de Villalba per mercè del rei Felip II. Tot i que Moreri (1753:59) indica que va ser virrei de Catalunya des del 1598, va exercir de virrei i capità general del principat de Catalunya entre els anys 1596 i 1602, i posteriorment va ser virrei de Sicília entre 1602 i 1606.

3, II ordinari: «llibre en què es contenen les cerimònies ordinàries de la missa» (DCVB).| **ensanaren:** és a dir, «encensar», «dirigir el fum de l'encens» (DCVB).

5, I túmol: segons el DCVB, el túmol era el «cadafal cobert de draps de dol, sobre el qual es col·loca un taüt o es figura que hi ha el mort del qual se celebren les exèquies».

dita capella. Al mitgdia de dit diumenge fou aportat lo cos en dita sala y posat enmitg, sobre lo túmol, y als peus li fou posada la creu canonical de la Seu.

[7] ¹Dilluns, a 10, y dimars, a 11, estigué lo cos a la sala ab la forma sobredita, y ab lluminària continua de 12 atxes, y en tots los altars se digueren moltas missas baxas; y en lo del cap de la sala, com a altar mayor, se deya a las nou horas un ofici cantat, dient la missa un canonge, y los diacas eren beneficiats, al qual assistían los concellers vestits ab gramallas de dol y los parents del bisbe ab los mermesors; y los sobredits tres dias de diumenge, dilluns y dimars anàvan lo clero y Capítol de la Seu processionalment en la creu major, ço hés acabada la missa mayor y acabadas completas, a fer absoluta general al cos en la dita sala. ²Y lo matex feren cada dia dels tres totas las parròquias y monestirs de la present ciutat y en tots ells; y lo dia esdevenidor de dimecres fins que lo cos fou soterrat, tocà la Seu y totas les demás iglésias de la present ciutat tres tochs generals cada dia, y totas las parròquias y monastirs li feren aniversari ab cos present, y lo matex feren totas las demás parròquias del present bisbat de Barcelona.

[8] ¹Dimecres, a 12 de dit, fou la solemnitat de la sepultura, la qual se feu ab la forma següent: ço hés, que los concellers, com a caps de dol, convidaren al virrey y don Gastó de Moncada, marquès de Aytona, al molt reverent fra Barthomeu de Montegut, abat de Bañolas, y a molts altres ecclesiàstichs, cavallers y ciutadans, ²los quals tots acudiren a Casa la Ciutat, accepto lo virrey que acudí a casa lo senyor bisbe, y, ab agraduació, ab gramallas negras

7, I missa un canonge] missa (p. 164) un canonge

7, I al qual assistían: llegim «al qual [ofici] assistían».| **gramallas:** «túnica llarga fins als peus, que portaven antigament els homes i també les dones, i especialment els consellers i regidors» (DCVB).| **mermesors:** els mermessors o marmessors eren les «persones encarregades de complir la voluntat d'un testador» (DCVB).| **processionalment en:** llegim «processionalment amb».

7, II tochs: l'autor ens indica que durant els tres dies de dol, i també el dia del soterrament del bisbe, es feien tres tocs generals, és a dir, que tres vegades al dia es feien sonar les campanes que indicaven que s'anava a dir una missa. Recull aquesta accepció de «toc de missa» el DCVB.

8, I Gastó de Moncada: Gastó de Montcada i de Gralla, segon marquès d'Aitona, va ostentar el càrrec de marquès des del 1594 fins el 1626, any de la seua mort. A més, va ser virrei de Sardenya (1590-1595) i virrei d'Aragó (1604-1610); posteriorment va formar part de la cort del rei Felip II.

Barthomeu de Montegut: Bartomeu de Montagut de Vallgornera i de Setantí va exercir com abat de Sant Esteve de Banyoles entre els anys 1596 i 1610. Apareix documentat dins Soca (2002:22): «Un capdavanter en la revitalització del monaquisme català de la contrareforma (...)»; i també a l'obra de Zaragoza (2004:121). Aquest mateix personatge tornarà a sorgir dins les notícies del dietari de Vila, a la pàgina 184, dins la notícia que relata la mort del rei Felip I.

8, II accepto: és a dir, «excepte».| **agraduació:** la graduació és el «grau de dignitat, d'autoritat, principalment en la milícia i en l'ensenyament» (DCVB), és a dir, el seguici del bisbe anava ordenat seguint el grau de dignitat dels membres que el conformaven.

aportant los caperons al coll, y lo matex feu lo marquès de Aytona y los cònsols de la Mar que foren també convidats, y molts cavallers y ciutadans.

[9] ^IPartiren de Casa la Ciutat, anaren al palau haont éran ya arribadas las parròquias y monastirs, y en ser allí arribà lo virrey, y après lo Capítol y clero de la Seu ab la creu mayor y, en ser tots junts, baxaren lo cos que havían ya tret a la primera sala y ordenaren la professó, la qual feu la volta de Corpus al revés (com és acostumat en semblants jornades), y anava ab la forma següent: ^{II}ço hés, que primerament anaven més de sinquanta còvens ab pa de dintre cubert ab tovallas blanques que·ls aportaven donas al cap, y tras d'ells venían sinquanta atxas de la ciutat ab escuts de las armas de la ciutat, aportant-las pobras vestits ab gramallas de dol; après venían la creu mayor de la Seu y, tras d'ella, todas las de las parròquias y monastirs de la present ciutat.

[10] ^IAprés venia lo clero de Santa Maria de la Mar y après tot lo altro clero de las altres parròquias; après venían tots los ordes agraduats com lo dia de Corpus y après d'ells venia lo clero y Capítol de la Seu, aportant lo cap de professó lo molt il·lustre y reverendíssim senyor don Francesch Arévolo y Suaso, bisbe de Girona, que feu lo offici de pontifical. Y tras d'ell venia lo cos descubert, vestit de pontifical, encara que molt negra y escares, y sentia molt perquè no lo havían ben embalsemat. ^{II}Y essent lo temps tan calurós, anava sobre un túmol molt alt, cubert de brocat vermell, aportan-lo per desota bastaxos al cap (que no·s véyan); y a l'entorn del cos anàvan, com a portans, dos dignitats de la Seu al cap y dos canonges als peus, y en lo mitg de las dignitats anave lo prior de Santa Catherina, y als peus, al mitg dels dos canonges, anave lo guardià de Sant Francesch. A la part dreta en lo mitg

9, I après lo Capítol] (*ratllat p*) apres lo Capítol | 9, II mayor de la Seu y, tras] mayor de la Seu (p. 165) y tras | 10, I professó lo molt] professo la molt *Corregim d'acord amb el sentit* | 10, II dos canonges] dos (*ratllat al*) canonges

10, I escares: segons el DCVB, l'escara és la «crotera seca i de color obscur, com la produïda per un càustic, per l'acció del foc». Per tant, entenem que el nostre autor ens indica que el cos del bisbe s'havia ennegrit i tenia crostes perquè no l'havien embalsamat correctament i feia molta calor. | **sentia:** feia olor.

10, II prior de Santa Catherina: el prior de Santa Caterina el 1598 fou Pau Genovès, segons ens indica *Lumen domus* o *Annals del convent de Santa Caterina de Barcelona* (CRAI-UB, ms. 1005, f. 157v-174): «Capítol 16: dels successos en lo segon priorat del pare mestre fra Pau Ginovès han succeïts, des de l'any començat de 1597 fins al de 1600 [*ratllat exclusive*].» (MCEM id. 459). **guardià de Sant Francesch:** tot i que no ha estat possible documentar qui va exercir aquest càrrec en l'any que ens ocupa, els DGC sí recullen aquest càrrec en diverses notícies. El trobem dins un esdeveniment del 1599, i se'ns diu que: «vingué lo guardià de Sant Francesc, revestit portant la Vera Creu, y alguns frares ab ell, ab dos candeleros, y lo dit guardià posà la Vera Creu sobre dit dossier» (DGC v. III, p. 343). | No ha estat possible documentar qui van ser els **priors de Sant Agustí i del Carme** el 1598.

anava lo prior de Sant Agustí, y a la part esquerra lo prior del Carme, y entre ells anaven pabordes y beneficiats de la Seu com a portans, però per sentir lo cos tant no podían anar arenglats ni ab la ordenança deguda perquè tots se apartaven del túmol tant quant podían.

[11] ^ITras del cos venia tota la família dels capellans y patges del dit senyor bisbe, ço hés: primerament anaven sinch patges vestits de llobas de drap burell y becas de draps morat al coll, los quals eren del seminari que dit senyor bisbe havia fet del monastir de las monjas de Montalegre de la present ciutat; ^{II} y après venían tots los seus capellans endolats ab los caperons al coll, y tras d'ells anava mossèn Sebastià Garau, prevere, falder que era estat del dit senyor bisbe, anava ab sobrepellís y capa pluvial negra ab una tovallola de tafetà negra al coll, y ab una mitra en las mans per rahó del bisbat de Urgell que dit senyor havia tingut abans del de Barcelona (perquè mana lo pontifical que tans bisbats com an tingut los aporten tantas mitras a l'enterro), y axí li aportaven la sobredita mitra perquè la del bisbat de Barcelona ya la aportava lo cos al cap posada.

[12] ^I Tras dita família y a l'entorn del cos anaven 150 atchas pagadas dels béns del mort que las aportavan personas ab gramallas, ab caperons al cap, posadas en totas ellas uns escuts de las armas del dit senyor bisbe; après venia lo guarda del virrey y ell en lo mitg ab los concellers; ço és, hy a la primera filera a mà dreta anava lo virrey y a mà esquerra lo conceller

11, II tots los seus] tots los seu *Corregim d'acord amb el sentit* | **12, I** a l'entorn del] a l'entorn (p. 166) del | ço és, hy] ço hy *Afegim el verb per tal de donar sentit a l'oració*

11, I patges: «noi o jove afecte al servei d'un cavaller, d'un príncep o d'un prelat» (DCVB).| **llobas:** «vesta talar que duien les dones i els homes revestits de certs càrrecs (consellers, jurats, etc.)» (DCVB).| **burell:** «de color fosc, com de cendra; intermedi entre negre i blanc» (DCVB).| **becas:** «peça d'indumentària, consistent en una faixa ampla que passa per davant els pits i per damunt les espatles i penja a l'esquena en dos caps» (DCVB).| **monjas de Montalegre:** convent augustinià que va nàixer en el segle XIII format per un seguit de nobles situat en el Coll de Montalegre. Un segle després es van traslladar a la ciutat comtal. El 1593 s'extingeix l'orde i, com recull el *Dietari*, el bisbe Lloris hi funda un seminari (Campoy *et. al.* 2006: 230). Per saber més sobre la fundació del seminari, llegiu el final del present capítol.

11, II Sebastià Garau: Vila apunta que aquest Garau era un prevere que mantenia una estreta relació amb el bisbe Dimas Lloris. Dins l'AHSCSP hem localitzat un document on es parla d'un beneficiat del bisbe anomenat Sebastià Grau, i creiem que el nostre autor parla d'aquest personatge. La fitxa ens indica que el contingut és el següent: «Sebastià Grau, prevere beneficiat de la Seu de Barcelona, com a procurador del bisbe Joan Dimes Lloris, fa establiment de nou a favor de Vicenç Sala, mercader de Barcelona (...)» (AHSCSP- 9859).| **falder:** «servent encarregat de portar alçada la falda o rossegall d'una dama, d'un prelat, etc.» (DCVB).| **mitras:** «capell alt i acabat en punta, que en les grans solemnitats porten els arquebisbes, bisbes i altres prelats que tenen aquest privilegi» (DCVB).

en cap, y al mitg mossèn Francesch Calça, donzell, prom de dit conceller. ¹¹A la segona anava lo sobredit marquès de Aytona, y a la mà esquera lo conceller segon, y en mitg altro prom; en la tercera anava, a mà dreta lo conceller ters, y a mà esquera lo sobredit abat de Bañolas, y al mitg don Fèlix Malendrich, nebot de dit senyor bisbe, de edat de 13 fins a 14 anys. A las altres fileras anaven agraduats los altres parens de dit senyor bisba, ab cavallers y ciutadans y ab los cònsols de la Mar.

[13] ¹ Y ab aquest orde y solemnitat feren la sobradita volta, fent moltes absoltas a cant de orga per lo camí. Y arribant a la Seu entraren per lo portal major y posàran al cos ab lo dit túmol, en lo mitg de la capella ardent, que estava al cap del cor, devant la cadira pontifical; las dos-sentas atches posaren per las brandoneras que estaven en lo entorn de dita capella y arribàvan fins a las rexas de l'altar mayor, posadas a manera de gradas de teatro ab gentil orde. ¹²Y a més de la sobredita lluminària estaven dins la capella, al costat del túmol, quatre ciris de pes de més de vuit lliures cada hun, y en la còpula de dita capella estaven sinch atchas, ço hés, una al cap y altre a cada cantó, sobre los quatre pilars que sustentàvan dita cúpula, y per tota ella estaven compartits, que parexían tiara, tres-cents y vint-y-sinch siris de pes de mitja lliura cada un.

[14] ¹ Y ordenat tot lo sobredit se comensà la missa a cant de orga, la qual celebrà lo sobredit bisbe de Gerona. Y après de haver offerit lo Capítol y clero de la Seu (com és acostumat en totas las sepultures), anà a oferir lo virrey ab una atcha blanca ab un escut de or, y après oferí lo conceller en cap, y tras d'ell lo marquès de Aytona, lo conceller segon,

13, I posaran] posaral *Corregim d'acord amb el sentit*| **14, I** consallers y parents] consallers (p. 167) y parents

12, I Francesch Calça: reconegut humanista barceloní, Vila ens diu d'ell que era un «prom», un home respectable a la ciutat de Barcelona. Dins la seua producció destaca el tractat *De Catalonia liber primus* i la seua activitat poètica –va escriure al voltant de trenta composicions–, escrita en llatí majoritàriament, però també en català, castellà o fins i tot grec. A més, segons ens indica Figueras (1994:89), fou conseller de la ciutat el 1576 i podria haver estat conseller en cap del cap municipal barceloní el 1583. Per tant, no ens ha de sobtar la seua presència en un acte de ressò com el que recull aquest capítol. | **prom:** «prohom». **12, II conceller segon:** Felip Dimas Montaner, com el mateix Vila ens ho indica en el *Dietari* (p. 152); també fou doctor de la Reial Audiència, catedràtic de cànons a Lleida i a Barcelona, conseller de Barcelona i advocat del Consell de Cent (DGC v. III, p. 997). | **conceller ters:** és a dir, Josep Illa. És l'autor del *Dietari* qui ens dona aquesta informació a la pàgina 154, dins el capítol «Com arribaren en la present ciutat los hermanos de Joan de Dios y com fundaren ospital de son orde, y com foren desterrats de la present ciutat y bisbat». El trobem documentat, a més, com a conseller el 1603 (MNA v. VIII, p. 1). | **Fèlix Malendrich:** fill i hereu universal de Joan Malendric, segons indica Mañé (2013, v. VII, p. 195). Alhora, el *Llibre de les Solemnitats de Barcelona* ens el descriu com «lo mes prop parent de dit senyor bisbe» (Duran 1947: v. II, p. 91) i també esmenta que era el seu nebot.

don Federich Malendrich, y après los altres consallers y parents del bisbe, oferint cada un dels sobredits un ciri de mitja lliura ab dos o tres reals en cada ciri. Y los demás altres, axí los que estaven en lo altar mayor com los que estàvan al cor, oferiren un ciri de tres onsas, y altres de manco, y qui ab un sou, qui ab un real a cada ciri, la qual oferta se pagà dels béns del senyor bisbe mort. ⁱⁱ Après oferíran las señoras, que foren convidadas per part de dona Victòria Malendrich, donzella, neboda de dit senyor bisbe y germana de dit don Fèlix, que tenia lo dol en un cadafalet al costat de las gradas de Santa Eulària, a la part de l'orga, pagant-se també dita oferta de béns del difunt. Feu-se lo ofici ab molta solemnitat y predicà en ell ab una trona portàtil a l'altar major, per causa del gran concurs de gent que y havia, lo pare Lluís Prado, de la companyia de Jesús; y acabat lo ofici feren les absoltas acostumadas. ⁱⁱⁱ Y per pudir tant lo cos no'l soterraren fins que tota la gent se'n fou anada, dexant-lo en dita capella ardent; y en ésser-se'n totom anat, tancaren las portas; los fossers a solas, sens clero, lo soterraren en la capella de Sant Pacià, la qual ell avia elegida per sa sepultura. *Anima eyus requiescat in pace. Amen.*

[15] ⁱ Fou dit senyor bisbe singular prelat, natural de la present ciutat, doctor en Lleys y Cànon, y abans de ser bisbe de Urgell era anat en Flandes ab lo senyor don Phelip Primer per assessor o conceller seu, essent dit senyor príncep; y après fou regent de Cort y après bisba (com dit està), ab tots los quals càrrechs se aportà ab gran prudència y cristiandad. Y entre las altres virtuts que tingué, en particular essent bisba, fou una molt gran: zelador de la autoritat pontifical y ecclesiàstica, no derogant en ella per ninguna cosa, rompent per en assò ab alguns virreys y altres personas principals; fou molt mortificat y exemplar, no assistint may en ningun acte que no fos de son ofici o molt religiós. ⁱⁱ Fou gran seguidor de comèdias y actes profans, no sufrint que ningun sacerdot y ecclesiàstich hi assistís, castigant los que lo contrari féyan; fou gran almoynier y molt pio en cosas ecclesiàsticas, com ho demòstran las memòrias que ha dexadas, com és lo tabernacle de la Seu, lo qual daurà tot de nou y engrandí, crexent-lo més del que era, fent en ell un sacrari molt rich ab una caixa de plata de dins ab

15, ii religiós. Fou gran] religios (p. 168) Fou gran | dins ab dos àngels] dins (*ratllat* que tenia un versicle) ab dos àngels| avaluat lo vericle] avaluat la vericle *Corregim d'acord amb el sentit*

14, i onsas: l'unça era una «moneda d'or que pesava una unça i valia setze duros» (DCVB).

14, ii Victòria Malendrich: l'única informació que coneixem d'aquest personatge és que era germana de Fèlix Malendric i per tant, neboda del bisbe.| **Lluís Prado:** no ha estat possible documentar aquest personatge.

15, i zelador: amb sentit de gelós, que actua amb zel.

dos àngels de plata de sobra, que tenían un vericle de or en las mans, ab moltas pedras y perlas finas, avaluat lo vericle a solas a més de 500 lliures; pujà la festa de sant Pacià a dobla mayor, ab molta lluminària y solemnitat; fundà en la Seu molts aniversaris y missas. ⁱⁱⁱ Y per obeyr lo Concili de Trento, que mana que en cada bisbat hi haja seminari o col·legi per estudiants pobres, vist que en la present ciutat lo monastir de Montalegra se anava molt acabant, axí per la molta relaxació que en ell hi havia agut, com també per ésser vingut lo número de las monjas a dos, fundà en dit monastir seminari, ab breu que alcansà de Sa Santetat per fer-ne seminari; y per morir prest no-l pogué acabar de perfeccionar. Tingué algunas qüestions ab lo Capítol per conservar la sua jurisdixió, per la qual cosa li perderen lo respecte, y axí li causaren que ell agués la sobradita visita. En fi, voler dir las suas virtuts com seria rahó seria may acabar.

[1] ⁱ Malaltia y mort del senyor rey don Phelip, Primer de Aragó y Segon de Castella, fill del senyor emperador Carlos Quint

ⁱⁱ Dimars, a 25 de agost del present any 1598, dia de Sant Lluís, rey de França, se sabé en la present ciutat per nova certa com la magestat del senyor rey don Phelip, Primer de Aragó y Segon de Castella, fill de l'emperador Carlos Quint, emperador de Alemaña y rey de España, estava molt mal ab gran perill de sa vida en lo monestir de Sant Llorens (dit lo Escorial, en lo Regne de Castella), prop de la vila de Madrid, haont dit senyor ha residit en sa Cort. ⁱⁱⁱ La qual nova, sabuda per los honorables concellers, enviaren embaxada al reverent Capítol de la Seu per a que fossen servits que per al pres dinar se fes solemne professó com la de Corpus, pregant en ella per la vida y salut del senyor rey.

[2] ⁱ Dit dia al després dinar, acabadas vespres, se feu dita professó acompanyada de totas las confrarias de la present ciutat, ab lluminària ab las mans y sensa banderas, y de totas las parròquias y monastirs (accepto que no-s portava sinó la creu canonical de la Seu). ⁱⁱ Y partint

15, iii causaren que ell] causaren que (*ratllat q*) | **1, ii** lo monastir] lo (p. 169) monastir

15, ii vericle: «recipient format de dos cercles de vidre voltats d'un marc d'or, dins el qual es posa l'hòstia per exposar-la a l'adoració dels fidels» (DCVB).| **dobla:** «festa votiva amb missa cantada i sermó» (DCVB). Pujades recull aquest episodi dins la seua *Corònica universal* (1609: f. 239 v): «poch après, ell mateix instituí que totes les esglésies del bisbat celebressin la festivitats de aquest sanct ab doble major. Y perquè ab particular veneració fos celebrada magníficament en la sua cathedral, dotà aquella de competents rendes per a suportar los gestos de tanta solemnitat: lluminàries y altres coses per al culto divino».

1, iii al pres dinar: «après», «després (posterioritat de temps)» (DCVB).

de dita iglésia, feu la matexa volta del Corpus, accepto que no entrà dins Santa Maria de la Mar; aportaven en dita profesó la civera del dia de la Concepció adresada de la matexa manera y, en lloch de la varònica de nostra Senyora que aquell dia se acostuma portar, aportàvan lo *vultum domini* (qu'és la verònica de Christo). Lo tàlem aportaven lo virrey y concellers [...].

[3] ^I Dijous, a 27 de dit, comensaren en la Seu a tràurer lo santíssim Sagrament, y lo matex feren totas las altres iglésias cada dia per son orde (y açò se feu per orde del reverent Capítol, sede vacant, y allí), per a que pregassen per la vida y salut de dit senyor, la qual devoció continuaren fins que saberen sa mort.

[4] ^I Dilluns, a 21 de setembre de dit any, reberen los diputats una carta de Miquel Ardèvol, mercader, agent de dits diputats en Madrid, lo qual deya com diumenge, a 13 del matex mes de setembre, a la matinada, fou nostre Senyor servit de aportar-se'n a la glòria la ànima del senyor rey don Phelip, ^{II} lo qual tenia de edat 71 anys, 3 mesos y 23 dias (perquè nasqué lo any 1527, a 21 de maig), après de haver regnat 39 anys, 11 mesos y 23 dias, perquè fou jurat per rey de Aragó y compte de Barcelona après de la mort de l'emperador, son pare, que morí a 21 de setembre de l'any 1558.

[5] ^I Y rabuda dita carta, enviaren embaxadas al virrey per don Federich Despalau y mossèn Joatxim de Setanti, ciutadà honrrat, dient-li com los diputats havían rabuda una carta de Madrid en la qual los avisaven de la mort de Sa Magestat y que si Sa Excel·lència ne tenia avís, als quals respongué que ell també ne tenia carta en què lo avisaven del matex, però que no era del príncep ni de ningú del Consell de Aragó sinó de particulars, y que quant de aquexas personas la tingués ell los avisaria. ^{II} Y de aquí anaren als concellers per a fer-los-ho a saber, y ells feren de resposta que no'n sabían res per via certa y que ells no farían ningun señal de tristícia fins tinguessen avís particular, y que·ls besaven las mans de l'advertiment.

2, II concellers [...]] [...] (*ratllat* y lo Santissim Sagrament) | 4, II 71 anys] 71 any *Corregim d'acord amb el sentit* | 5, I Y rabuda] (p. 170) Y rabuda

2, I **accepto**: «excepte»

2, II **civera**: «taulell amb dues barres horitzontals paral·leles, que serveix per portar imatges o emblemes religiosos» (DCVB).

4, I **Miquel Ardèvol**: mercader barceloní que assolí el 1598 el càrrec d'agent dels diputats del General en la cort del rei (Pérez 2001:394). Els DGC (v. III, p. 332) fan referència de la carta enviada per Ardèvol on informa de la mort del rei: «essent avisats per letres de [...] [Henric de Blanes] y de Miquel Ardèvol, agent nostre».

[6] ^I Dimars, a 22 de dit, se refermà molt la dita nova, y axí los de la Audiència no féran negoci ningú y tots los càrrechs, axí de virrey y de regent com tots los altres de la Audiència, quedaren suspesos.

^{II} Dijous, a 24 del matex, éran arribadas en lo moll de la present ciutat 12 galeras entre de Nàpols y Gènova; lo capità de ellas era lo fill mayor de Joan Andrea, general de la Mar (que era tintent per son pare), y eren entradas en dit moll sensa saludar la ciutat. Y vist açò per los concellers, acudíran al baluart de mitgjorn y manàran tancar tots los portals de las muralles, vedant que ningú entràs ni hisqués fins aguessen saludat, detenint-se la gent de les galeres, que ya ne havia entrada molta. ^{III} Y estant los concellers en lo baluart tractant entre si del tirar de las galeras (perquè ell donava per excusa que per ésser vinguts de nits y saber-se la nova de la mort de Sa Magestat no havia fet tirar), arribà un secretari del duch de Feria, òlim virrey, i·ls donà una carta de part del senyor príncep don Felip, ya rey y successor de son pare, la qual anava a concellers y Concell; y dada dita carta los digué de part de dit duch com ell los pregava que se allargassen fins a sa casa perquè avia rebut privilegi del senyor rey per a que lo tornassen a jurar per virrey. ^{IV} Y vist per los concellers que ell ya no era virrey no y volguéran anar, sinó que li feren de resposta que puix la carta venia a concellers y Consell, lo farían ajuntar y que en ell llegirían la carta, y ab aquesta resposta lo despediren.

[7] ^I Y après los honorables concellers enviaren a mossèn Miquel Ferrer, donzell, y mosèn Hierònim Vila, ciutadà, al dit duch dient las matexas rahons y que no·s donàs pena que despedirían lo més prest que podrían; y ell los feu de resposta que·s donassen pressa perquè volia jurar aquella tarda, y axí encontinent tocàran a Consell, axí per an açò com per lo de las

6, IV vist per los concellers] vist per (p. 171) los concellers

5, II **via sarta**: és a dir, per «via oficial».

6, II **Joan Andrea**: Joan Andrea Dòria o Giovanni Andrea Dòria (1539-1606), ciutadà de Gènova i príncep de Melfi. Va posar algunes de les seues embarcacions al servei del rei Felip II i va comandar algunes d'aquestes defensant les causes de la monarquia hispànica fins al punt que és nomenat general de les galeres espanyoles (Kirk 2011:59). Perea (1998:69) el localitza dins un document que tracta de la batalla de Lepant, i el situa en la batalla «ab sinqua[n]ta-sis galeres». | **entrada molta**: llegim «ne havia entrada molta [gent de les galeres]».

7, I **Miquel Ferrer**: militar que va participar també de la comissió encarregada de preparar la ciutat per a la vinguda del rei amb motiu del seu casament a Barcelona; el 1600 a més, assolí el càrrec de conseller en cap (MNA v.VII, p. 156; 262). Alhora, els DGC (v. III, p. 984) esmenten un Miquel Ferrer, donzell, domiciliat a Barcelona i oïdor de comptes. | **Hierònim Vila**: seguint les indicacions del *Dietari*, aquest Jeroni Vila era un ciutadà honrat barceloní, com també així ho esmenta el MNA (v. VII, p. 137), que alhora indica que qui acompanyà Miquel Ferrer en aquesta tasca no seria Jerònim Vila sinó Jaume Vila: «procuraren en que mossèn Miquel Ferrer, militar, y mossèn Jaume Vila, ciutadà honrat, anassen de part dels senyors consellers al dit senyor duc de Feria per a dir-li com los senyors consellers no podien anar en sa casa». Altrament, aquest Jeroni Vila podria ser el germà de Jaume Ramon Vila, senyor de la baronia d'Esponellà i militar català (Batlle 1999:11-112).

galeras. Y encomensant a tocar la campana las galeras, se'n pujaren alta mar y tornaren saludant, y la ciutat los respongué com és de pràctica.

[8] ^I Y ajuntat lo Concell, fou desclosa y llegida la carta, la qual és del tenor següent:

^{II} A los amados y fieles nuestros los concelleres, consejo y hombres buenos de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

Domingo, a 13 de setiembre presente mes, fue nuestro Dios servido llevar para si el rey, mi padre y señor (que aya gloria) habiendo recibido todos los sacramentos de la Iglesia con su acostumbrada devoción; y su fin ha sido tan chatólico y exemplar como su vida. Y mi sentimiento, como la pérdida de tal padre y senyor, que las obligaciones naturales de hijo las acresentó con beneficios más que de padre, y no se las tienen menores lo de esse Principado, pues tantos años los governó y conservó en religión, paz y justícia, con aumento general y particular de los naturales dél, ^{III} dóyos cuenta deste suceso para que lo sepáis como es justo, y que en essa mi ciudad hagáys la demostración pública de lutos y honrras, tanto mejor que en semejantes casos se ha acostumbrado, quanto la ocasión presente lo es de todas las de los siglos passados, pidiendo a nuestro Señor su descanso eterno y que mis acciones las enderece a su santo servicio y al bien universal de mis reynos y vasallos, y al de esse Principado particularmente, que yo tanto amo y estimo. ^{IV} Como su divina Magestad sabe que deseo asertar a daros la satisfacción que merecéis, vassallos tan fieles y leales como vosotros soys, y entretanto que doy assiento y me desembrasso de las cosas destos mis reynos para yr a visitar essa província por mi persona, he mandado al duque de Feria, como rey y señor natural que soy de esse mi Principado, que en mi nombre haga el officio de mi lugarteninente y capitán general en virtud del privilegio que le he mandado embiar, firmado de mi real mano y despachado con las solemnidades que se acostumbra. ^V Mándoos que le acceptéis y le obedescáys como bien soléis, y sed siertos que, en dando lugar los negocios destos reynos

8, III Señor su descanso] Señor (p. 172) su descanso | 8, IV mi real mano] mi (*ratllat* mano) real mano

8, III dóyos: «os doy».

(que espero será con mucha brevedad), sin perder tiempo iré, placiendo al Señor, a visitar esse Principado; y el juntarse el amor que os tengo y cumplir con mis obligaciones, con mucho gusto y contento, os assegura bastantemente que no habrá dilación de concideración, y hagora no se puede hazer sin atropellar lo de acá y lo de allá, sin conseguirse el fruto que devéys esperar de mi yda, en todo lo que fuere bien y acressentamiento de los naturales desse dicho Principado, como más en particular os dirá el duche de Feria, al qual daréys entera fe y crédito en todo. Dada en Torre de Lodones, a 17 de septiembre, 1598.

Yo, el rey

Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit Baptista, regens; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit Clavero, regens; vidit Covarruvias, regens; vidit Guardiola, regens; vidit don Petrus Sans, fisci advocatus; Gassol, secretarius.

[9] ¹ Y oÿda per los concellers y Consell la sobredita carta, en lo matex punt se posaren los caperons de dol al cap (perquè ya aportaven las gramallas de dol per la mort de Francesch Comellas, mercader, conceller quart, que era mort lo dilluns passat) y llevaren lo cobritaula de vellut carmesí, fent gran sentiment de dol y tristícia. Dit dia, al després de dinar, porfiant lo virrey en voler jurar, elegí lo Consell de Cent una Vint-i-quatrena per a que ves si era contra lo privilegi de la ciutat acceptar lo dit privilegi de la Magestat sens haver ell jurat, no sols com a rey, però ni com a príncep, perquè lo jurament que li feren com a príncep lo any 1585 en las Cors de Monsó fou ab condició que son pare o ell haguessen de tornar a tenir corts dins set anys, y dit temps ere passat sens tenir-ne. ¹¹ Y per dar-se tanta pressa lo virrey, determinà lo Consell que miser Dimas Montaner, conceller segon, per quant lo conceller en cap estava malalt en lo llit, anàs ab *pro mania* de cavallers y ciutadans a casa del virrey per a dar-li rahó del que lo Consell havia determinat, dient-li com lo cas ere nou y molt grave y que requeria espay per a mirar-lo, y que axí li suplicassen se aguardàs que ells y darían tota la pressa posible.

8, v Torre de Lodones] Torre de Ladones *Esmenem el topònim seguint el trasllat de la mateixa missiva a MNA (v. VII, p. 139)*/ 9, I aportaven las gramallas] aportaven las (p. 173) gramalles] lo any 1598] lo any (*subratllat* 1598) | tenir corts] tenir cor (*ratllat* s) ts | 9, II Consell que] consell (*ratllat* per) (*interlineat* que

[10] ^IY ab esta embaxada anaren y·l trobaren ab una sala de sa casa, ab gramalla vestit y caperó al cap, y li donaren la sobredita embaxada, a la qual respongué que·s donassen la major pressa que puguessen, que convenia per haver-hi per lo present molts forasters en la present ciutat y que era rahó vessen que los manaments de Sa Magestat éran obeÿts per a que prenguesen así exemple los altres regnes, y que per son respecte ell se aguardaria. ^{II}Y ab esta resposta se'n tornaren en Casa la Ciutat y la referiren en Concell, ahont se determinà que·s fes a saber als diputats (los quals lo mateix dia havían rebuda altre carta de Sa Magestat per lo mateix effecta y del mateix thenor), com de fet los ne enviaren embaxada, donant-los rahó de tot y suplicant-los fessen las mateixas diligèncias en mirar si era contra Constitutió y que tinguessen correspondència ab ells. ^{III}Y los diputats agraphiren molt la embaxada, y axí asenyalaren personas per dit efecte; y dient que ells també feyen las mateixas diligèncias perquè havían rebuda altre carta de Sa Magestat per lo mateix efecte, y que gustarían molt de estar de conformitat, y axí se comunicaven lo que dit negoci se feya en cada tribunal.

[11] ^IDiçapte, a 26 de dit, se tingué Concell de Cent, en lo qual feu relació la dita Vint-y-quatre que lo virrey podia juntar per ésser admés lo privilegi de Sa Magestat, encara que no hagués jurat, per quant se trobaven exemplars de coses consemblants en altres temps, y en particular en temps del rey don Pere Tercer y del rey en Martí, y de altres que foren admeses ses cartes y privilegis antes de ésser jurats per altres ocasions semblants en aquestas, y axí se li feu a saber per a que aseñalàs hora per a dit jurament.

[12] ^IDit die al després dinar se feu lo dit jurament: y fou que a les quatre horas y mitja arribaren los concellers a l'altar major de la Seu, vestits ab las gramalles de dol ab los caperons al cap (aportant-los de aqueixa manera fins foren acabades les obsèques), y es posaren a lo altar major a la part dreita, aseguets en son lloch acostumat. Y al cap de mitja hora arribà lo virrey ab la guarda, acompanyat de alguns cavallers y ciutadans, lo qual anava vestit ab gramalla de vellut negra ab lo caperó al coll y la falda rosegant, y a la sua mà dreita anava don Gastó de Moncada, marquès de Aytona y mestre rational, vestit de la mateixa manera (excepto que la falda de la gramalla no era tant llarga); y a la esquerra miser Joseph Mur, regent la Cancilleria, ab gramalla de la mateixa manera. ^{II}Y arribat lo virrey a l'altar major se agenollà en un estrado de vellut morat que li tenían; y abans de prestar lo jurament, lo qual

10, II fet los ne enviaren] fet (p. 174) los ne enviaren | 12, I a la sua mà] a la sua (p. 175) ma

llegí lo molt il·lustre y reverendíssim señor don Onofre de Reart, canonge de la Seu de Barcelona y elet bisbe de Elna, que estava acentat ab una cadira rasa devant de l'estrado; après de haver fetas las protestacions ordinàrias (conforme està continuat en lo capítol 23 del primer llibre), ne feren altres dos de extraordinàries, una de part dels concellers y altre de part dels diputats, totas contenint una mateixa cosa.

[13] ¹Y la dels diputats, que fou la que yo poguí haver, és del thenor següent:

²Los deputats del General de Cathalunya, als 24 del present mes, han rebuda una carta de Sa Magestat, dada en Terra de Ladones als 17 del corrent, ab la qual, juntament ab la crehença que per boca exelsa en virtut de dita carta los és estada explicada, han entès com Sa Magestat és estat servit anomenar a Vosa Excel·lència per son llochinent y capità general en lo present principat de Cathalunya y comptats de Rosselló y Cerdanya, enviant per dit efecte son real privilegi de llochinent general. Y a bé que dits diputats probablement han tingut rahó de duptar per no haver Sa Magestat jurat los Usatjes, Constitucions, capítols y privilegis y actes de Cort, usos y costums de Cathaluña, gràcias, concessions y prerrogativas que per los sereníssims predecessors reys de Aragó y comptes de Barcelona són estats concedits, atorgats y jurats als dits Principat y Comptats, y als brassos y persones, axí eclesiàstiques com militars y reals, y a las ciutats, vilas y llochs y col·legis de aquells, ³si Sa Magestad se hauria de abstenir de la declaració y nominació de llochintents y capità general en lo present Principat y Comptats com bé molts dels sereníssims predecessors seus han acostumat fer, majorment havent la magestat del rey don Phelip, de feliz recordació com a pare y legítim administrador del rey don Phelip, fill seu (vuy señor nostre), benaventuradament regnant als 14 de noembre 1585, jurà y prometé en dit nom a la Cort

12, II y reverendíssim señor] y (*ratllat* fidei) reverendíssim | extraordinàries] extraordinaris
Corregim d'acord amb el sentit | 13, II de dita carta] de (*ratllat i interlineat* una) dita | comptes de
Barcelona] comptes (p. 176) de Barcelona

12, II Onofre de Reart: (1551-1622) nascut a Perpinyà, va ser canonge penitencier de la catedral de Barcelona; bisbe d'Elna entre 1599 i 1608. Posteriorment es va traslladar a la seu de Vic (1608) i a Girona (1611-1620). El 1622 renuncià al bisbat, sent l'únic bisbe català que ho feu durant el segle XVII (DHEC v. III, p. 213-214). | **capítol 23 del primer llibre:** és a dir el capítol intitulat «en lo qual se posa com lo duc de Fera fou provehit per virrey de Cataluña», corresponent a les notícies de l'any 1596 (pp. 65-68).

13, III promesa del príncep Felip a la Cort General de Cathaluña: el jurament determina que el príncep Felip «ab pacte que dit cereníssim príncep, per si ni per interposada persona, no puga exercir jurisdicció alguna en Cathalunya fins haia personalment prestat dins la ciutat de Barcelona semblant jurament del que de present vostra magestat en son nom ha prestat» (Bringué 2001:346).

General de Cathaluña y als 3 braços de aquella que abans que lo señor príncep (qui aleshores era y vuy regna), no usaria de jurisdicció alguna per si ni per interposada persona en los dits Principat y Comptats que primer Sa Altesa y vuy Magestat no hagués personalment prestat lo jurament acostumat prestat per los sereníssims reys de Aragó y comptes de Barcelona, predecessors seus, de observar los Usatges, Constitucions, capítols y actes de la Cort, usos y costums de la terra y las demás cosas alt exprimidas y expressadas, com bé apar o aseñala Sa Magestat ab sa real carta, dient desitja venir a aquest Principat y cumplir ab sas obligacions.

[14] ^IEmperò, conciderant que la dita real Magestat ab la carta dalt calendada dona causas legítimas y rahons molt justas de no poder venir per ara a prestat personalment lo sòlit y acostumat jurament y jurar las ditas cosas al especificadas y designadas, y confiats que la seguretat y promesa que Sa Magestat és estat servit fer y donar ab dita reial carta, prometent debaix sa paraula reial que, en haver donat aciento a les coses y negocis molt inportants sos regnes, ab la major brevedat y sens pèrdrer temps vindrà personalment al dit Principat y farà tota mercè a aquell y sos habitants, ^{II} conciderant que, venint ara de present Sa Magestat a aquest Principat a prestat lo dit jurament, per la concurrència y gravetat dels negocis de sos regnes, no·s porà detenir, ans bé se n'hauria de anar dins molt breu temps de hont los habitants y pobles de dit Principat no alcançarían lo fruit tant desitjat de poder gosar de sa reial persona y espay de molt temps ab tota quietut y repòs.

[15] ^IPer las ditas causas y rahons, y altrás, y per lo molt amor que tenen a Sa Magestat com a llur señor y rey natural, per aquesta vegada tant solament, ab que no·s puga ésser tret en conseqüència y sens perjudici y derogació del capítol 27 (comensant: «Nostres successors») del rey don Jaume Segon en la segona Cort de Barcelona, any 1299; y del

14, I importants sos regnes] importants (p. 177) sos regnes | **14, II** conciderant que] conciderant (*afegeix abita*) que *Corregim d'acord amb el sentit: «abita» deu provenir d'un salt de lectura que no ha estat cancel·lat (cf. «habitants» més amunt), altrament no entenem el sentit de la seqüència* | **15, I** ditas causas] ditas causa *Corregim d'acord amb el sentit*

14, I al especificades: llegim «alt [*i. e.* dalt] especificadas».

15, I capítol 27: «Nostres succeïdors en lo contat de Barcelona, o en Cathalunya, hu apres altre per tots temps, ans que·ls rics hòmens, ne los cavallers, ni·ls ciutadans, ni los hòmens de vilas li fàçan sacrament, e feeltat, juren, e sien tenguts de jurar, e de confirmar, e de aprovar públicament la venda, e la franquesa del bovatge e tots los altres statuts, e ordinations fetas en aquesta present Cort, e en las generals Corts fetas a Montsó, e a Barcelona, e en altres locs de Cathalunya, e altres privilegis, e gratias atorgades, axí en general, com en special, a rics hòmens e a cavallers, e a ciutadans, e a locs, e a vilas que són nostras, o dels demunt dits, e si algú, o alguns de Cathalunya de qualque dignitat o conditio sien, féyan al dit senyor de Cathalunya sacrament o feeltat, abans que ell haja fet lo dit sacrament e confirmatiu, que no valla». *Constitucions i altres drets de Cathalunya* (C-1588 lib. 4, tit.1, p. 269).

privilegi del sereníssim rey en Pere Tercer, dat en Barcelona a 14 de las calendas de novembre, any 1339; y del capítol 22 (comensant «Poch valrria») del rey don Fernando Segon en la primera Cort de Barcelona, any 1481; y de la promesa per la magestat del rey don Phelip, de gloriosa memòria com a pare y legítim administrador de Sa Magestat, feta a la Cort General de Cathaluña y als 3 braços de aquella, als 14 de novembre 1585; ¹¹ si en quant sien contràries o altrament perjudicials al present acte y sens perjudici o derogació dels demás Usatges, Constitucions, capítols o actes de Cort, usos y costums, privilegis (axí reals com particulars), y de qualsevols altres drets y perrogatives de Cathaluña, als quals no entenem perjudicar per lo present acte, ans bé volem y entenem que en tot cas romanguen salvos y il·lesos y en llur força y valor ab tota plenitut e integritat, tot y sens perjudici, lesió o derogació alguna de aquells los dits deputats, concéntan al jurament per Vostra Excel·lència prestat, ab tal emperò y no altrament que per lo dit concentiment no sia vist derogar ni perjudicar als dits Usatges, Constitucions, capítols y actes de Cort, observant-se de aquells

15, II perjudici, lesió] perjudici (p. 178) lesio

15, I privilegi de Pere tercer: no hem sabut localitzar aquest privilegi atorgat per Pere III, si bé, segons López (2009:51-52), conté el manament que el monarca de la Corona d'Aragó, malgrat que accedeix al títol per regles de successió, no pot exercir com a rei del territori fins que no haja jurat les Constitucions a la ciutat de Barcelona, ni pot accedir-hi mitjançant persona interposada.] **capítol 22:** «Poc valria fer leys, e constitutions, si no eren per nos, e nostres officials observadas: per ço confirmants los usatges de Barcelona, e las constitutions del Principat de Catalunya, capítols e actes de Cort, privilegis communs, e particulars, e otras libertats del dit Principat, volem, e manam que aquells, e aquellas sien observats [...] volent e declarant que qualsevol letras, provisions, manaments, commissió o commisions ab carta o sens carta, contra los dits usatges, constitutions, capítols e actes de Cort, e encara contra privilegis e libertats, usos e costums de la Església, de Barons, cavallers e hòmens [...], e dels singulars de aquells atorgadas, e de aquí avant atorgadoras fetas, e faedoras per nos, e successors nostres o per nostre Primogenit o Loctinent, Governador o per qualsevol altres officials nostres presents, e esdevenidors, esser *ipso facto* nulles». *Constitucions i altres drets de Catalunya* (C-1588 lib. 1, tit. 16, p. 49).] **promesa per la majestat del rey don Phelip:** segons les Corts de 1585, Felip II jura que: «com a pare y legítim administrador del sereníssim don Phelip, príncep y primogènit en los Regnes de Aragó y Principat de Catalunya y comptats de Rosselló y Serdanya, jura per Nostre Senyor Déu y la creu + de Jesucrist y los sants quatre Evangelis, ab les sues mans corporalment tocats, que darà obra ab acabament que lo dit sereníssim príncep, venint a edat de catorse anys, tindrà y observarà y farà tenir y observar als prelats, religiosos, clergues, magnats, barons, rics hòmens, nobles, cavallers, hòmens de paratge y a les ciutats, viles y llocs del Principat de Catalunya y comptats de Rosselló y Serdanya [...] y a tot lo dit Principat y Comptats, la carta de la venda del Bovatge, herbatge, terratge, e tots los Usatges de Barcelona, Constitucions, Statuts, Capítols, Ordinacions y Actes de les Corts Generals de Catalunya; [...] e més, la confirmació de totes les Constitucions de Catalunya, axí les del rey en Jaume com dels altres reys; e més, que ans de exercir algun acte de jurisdicció per si o per interposada persona en lo principat de Catalunya y comptats de Rosselló y Serdanya prestarà dins la ciutat de Barcelona consemblant jurament del que en la present vila de Monsó sa magestat en dits noms per sa altesa presta y totes les altres coses que en semblant jurament se deu y és acostumat jurar; e més, darà obra ab acabament que venint lo dit sereníssim príncep a edat de catorse anys, farà y prestarà en la dita ciutat lo dit y consemblant jurament» (Bringué 2001:345).

usos y costums, privilegis generals y particulars, y a las demás cosas preditas, ⁱⁱⁱe suplicam e instam que Vostra Excel·lència sie servit exceptar las preditas protestacions y salvetats, en quant són conformes als Usatges, Constitucions, capítols y actes de Cort, drets de la terra, usos y costums de aquella, y als privilegis generals y particular, y a las demás cosas alt referidas; y requieren que la present scriptura sia continuada al peu del jurament per Vostra Excel·lència fet, y que sens ella y sens la escriptura subsegüent no done còpia autèntica del dit jurament.

Franciscus Ferrer, advocatus generalis Catholonie; Jover, advocatus generalis Catholonie.

[16] ⁱY la dels concellers és del mateix thenor paraula per paraula, y fou llegida primer; y totas, ab las altres ordinacions, foren incertades al peu del dit jurament com se contenia dalt. Y legidas y donadas a Gabriel Alsina, secretari del virrey, per a que las continuàs, prestà dit jurament ab la forma acostumada, als quals actes acistiren sempre los honorables concellers (que may éran moguts de l'altar major). Y acabat tot tampoch no l'acompanyaren (com és acostumat), y açò se feu per causa que lo virrey no volia que la falda de las gramallas las aportasen patges sinó que las aportasen rosegant axí com ell, lo que los concellers no volgueren fer, al·legant la consuetut y molts exemplars, en particular lo de la sepultura del bisbe Lloris, que, anant ab companya de dit virrey, anaven ab las faldas altas. ⁱⁱ Y el virrey, y als de la Audiència que li aconsellaven dit negoci, particularment lo regent Mur, no·ls agradà dit exemplar ni los altres; y axí, se concertaren que·s trobasen en lo altar major de la Seu, com o feren, y que no l'anassen a cercar en sa casa ni l'acompanyasen després a ell, al que los concellers vingueren bé. Y fet tot lo sobredit, se'n baxà en Santa Eulària y de aquí a la casa, y los concellers se'n tornaren en Casa de la Ciutat se'ns haver-lo acompanyat baix a Santa Eulària.

16, I las aportasen] los aportasen *Corregim d'acord amb el sentit* | bisbe Lloris] bisbe (p. 179) Lloris

16, I Gabriel Alsina: Gabriel Olzina, cavaller i notari públic i escrivà de manament, a més d'ostentar el càrrec de secretari del lloctinent general durant prop de vint anys, entre d'altres activitats (DGC v. III, p. 1001). Va exercir d'arxiver reial entre els anys 1572 i 1584 substituint Antoni Viladamor; la seua dubtosa activitat dins aquest càrrec li valgué l'obertura d'un procés, acusat d'irregularitats com ara la còpia d'alguns materials sense permís. Malgrat aquest procés obert, el 1593 seria nomenat arxiver de l'Arxiu Reial, rellevant Viladamor (Miralles 2007:48;64;79). També participà de les corts de 1599 (de la Penya 1709, v. III, p. 231).| **rosegant:** «arrossegant».

[17] ¹Diumenge a la tarde, a 27 de dit, morí de malaltia mosèn Juan Miquel Pons, donsell, conceller en cap. Y és de notar que en lo present any se sien morts dos diputats, dos concellers, lo señor bisbe y lo señor rey, de las morts dels quals ya se n'ha feta menció en sos llochs, sinó és del molt reverent fra Francesch de Botaller y de Oliver, abat de Poblet, diputat eclesiàstich, lo qual morí lo juny proppassat, y en son lloch fonch extret lo reverent mossèn Francesch Oliver, canonge de Gerona. ²Dit dia al mitgdia comensaren de tocar per lo señor rey y fins lo dilluns, a 5 de octubre, que foren nou dies, tocaren cada dia la Seu y totas las iglésias de la present ciutat, tres tochs de una hora cada toch.

³Dimarts, a 6, dimecres, a 7, dijous, a 8, y divendres, a 9 de dit mes de octubre, tocaren cada dia dels quatre sobredits deu tochs cada dia, de un quart cada toch, que entre tot durà lo tocar 13 dias.

[18] ¹Dilluns, a 5 de octubre sobredit, se feu cridar per los llochs acostumats de la ciutat, de part dels honorables concellers, que los tres dias esdevenidors (ço és dimars, dimecres y dijous) ningun menestral ubrís del tot la porta ni paràs botiga, per quant los dits tres dias los honorables concellers tenían de tenir lo dol en la Casa de la Ciutat. Y axí fou fet, que en dits dias no-s feu feyna públicament; y per als dits tres dias convidaren los concellers per lo dol en Casa de la Ciutat (que en ella tenían de tenir) per el quòndam senyor rey, que feren lo virrey, los diputats, los cònsols de la Llotja, los alcaldes, lo mestre rational (que és lo marquès de Aytona sobredit), lo batlle general, lo veguer, lo compte de Quirra, lo prior de Cathaluna y tots los abats de l'orde de Sant Benet que-s trobaren en la present ciutat, y tots los cavallers

18, I y dijous] (omet) Restituïm el mot que sols apareix al reclam de la pàgina just anterior | ningun] (p. 180) ningun

17, I Juan Miquel Pons: Miquel Joan Pons, cavaller i conseller en cap de Barcelona el 1598 (DGC, v. III, p. 1005). Nomenat per a aquest càrrec en l'extracció de consellers del 30 de desembre de 1597, pertanyia a l'estament militar; participa de les exèquies per la mort del conseller quart, abans citat, i mor un parell de mesos després: «Dit dia nostre Senyor fou servit a les deu hores de la nit, de aportar-se'n de aquest mon al altre la ànima del magnífic senyor Miquel Joan Pons donzell, lo any present conseller en cap de la present ciutat *cuius anima requiescat in pace*» (MNA, v. VII, p. 83;134;146). **Francesch de Botaller y de Oliver:** Francesc Oliver de Boteller era fill del vescomte de Castellbó. Fou successor de Joan de Guimerà en el càrrec d'abat de Poblet, diputat eclesiàstic del General de Catalunya i president de la Diputació (1587-1590 i 1596-1598). Durant l'exercici de president va dur a terme una intensa política de sanejament de les concessions atorgades per Felip II, enfrontant-se amb el monarca en diverses ocasions (Rovira 1994: 19-20). El bisbe mor el 17 de maig de 1598 i es soterrat al monestir de Poblet (MNA v. VII, p. 104). **Francesch Oliver:** Francesc Oliveres, canonge de Girona, diputat eclesiàstic i prior de Nostra Senyora de Ridaura (DGC v. III, p. 1001). Fou, a més, l'encarregat de substituir Francesc Oliver de Boteller en el càrrec de diputat, com bé esmenta Jaume Ramon Vila al *Dietari* i com corroborem mitjançant el MNA (v. VII, p. 107): «[el 18 de maig de 1598] fonc feta extracció de diputat eclesiastic en la casa de la Diputació, y fonc extret lo reverent mosset Francesc Oliveres, canonge de la seu de Gerona».

y ciutadans, los quals tots acudiren, excepto lo virrey y lo prior de Cathalunya. Y los diputats, cònsols de la Llotja, alcaldes y batlle general anaren tots consistorialment, ab masses altes de sos tribunals, y los demás cada dia dos vegadas; los altres y anaren cada hu.

[19] ^IEstant los concellers ab pensament si convidarían als inquisidors al dit dol y a la capella ardent per no ésser-se may fet, ajustaren *pro mania* per a dit effecte, la qual los aconsellà que seria ben fet fossen convidats, y axí donaren a càrrech a dos juristes, los quals anaren acompanyats de alguns oficials de Casa la Ciutat, tots ab gramalles ab los caperons al cap, a convidar-los de part dels concellers per a Casa de la Ciutat ab sobredit dol y per a la Seu, per a la capella ardent, y no acudiren a ninguna part. ^{II}Y vista una descortesia com aquesta per los honorables concellers, manaren al notari qui aporta lo dietari de Casa la Ciutat que·n fes nota molt particular en ell, per a que no fossen may més convidats «en ninguna ocasió, pues no havían acudido a la primera». Y ab lo mateix orde y cerimònia que havían convidats als inquisidors convidaren a tots los altres tribunals y persones sobreditas, accepto que el virrey y diputats y enviaren cavallers y ciutadans acompanyats de tots los oficials de la Casa.

[20] ^IDits tres días estigueren los concellers en Casa de la Ciutat vestits ab gramallas de dol ab los caperons al cap en la sala gran del Concell de Cent, la qual estava ab portalera de dol a la porta y los dòs de blanchs, que està devant la verge Maria (allà ahont acostúman de estar los concellers ab los cavallers, ciutadans y mercaders quant tenen Concell de Cent). ^{II} Estava tot endolat, axí los banchs com las portas, y los concelleres estàvan aseguts en lo banch de front la verge Maria, acompanyats de molts cavallers, ciutadans, mercaders, artistes, y los oficials de Casa la Ciutat, tots ab gramallas y caperons al cap, los quals estàvan acentats en lo mateix banch a la part dreta (per quant en la dita sala és aqueix lo lloch manco principal per causa que quant tenen Concell de Cent estan en aqueix lloch los mercaders), y la altre part estava desembaraçada per a las visitas, las quals tinguéran los tres días asenyalats de dimars, dimecres y dijous.

19, II ninguna ocasió] ninguna (p. 181) ocasió | **20, I** de blanchs] de (*ratllat* bl) blanchs | los cavallers] los (*ratllat* conse) cavallers | **20, II** de front] de (*ratllat* çota) (*interlineat* front)

18, II los demás: «la majoria».| **cada dia dos vegadas:** llegim «[la majoria van anar] cada dia dos vegadas; los altres y anaren cada [dia] hu [una vegada]».

19, I *pro mania*: a hores d'ara no coneixem la definició exacta d'aquest terme, ben segurament provinent del llenguatge jurídic, que designaria un càrrec concret o semblants (*cf.* nota pàgina 125).

20, I dòs: «dors», és a dir, revers.

[21] ^ILos diputats y anaren cada dia dos voltas concistorialment, excepto lo primer die que passaren tota la matinada ab embaxades en Casa la Ciutat per saber quin lloch los donarían los concellers, però ningun dels sobredits tribunals que·ls anaren a visitar se movían de son lloch, si no fou per los diputats que·ls axían a rèbrer unas quantas passas lluny de allà ahont séyan, que per als altres no féyan més que alçar-se de peus (y açò féyan ells perquè representàvan lo cap de dol, que may se acostuma de mòurer per ningú).

[22] ^IDijous, a 8 del dit, se feu altre crida per los llochs acostumats de la present ciutat de part dels honorables concellers, contenint, en summa, que lo endemà, que era divendres, manaven a totom generalment que ningú obrís porta ni paràs obrador ni fes feyna en públich ni en secret, ans bé acudís totom a la Seu ahont se tenia de çelebrar solempne aniversari per la ànima del senyor rey don Phelip, que allí pregasen a Déu per ell.

[23] ^IDivendres, a 9 de dit, se celebrà en la Seu lo aniversari per la ànima del senyor rey ab la solempnitat de la sepultura, y fou ab la forma següent: ço és, que sobre les escales de Santa Eulària feren un gran cadafal que s'i pujave ab tres o quatre grades, del qual axien quatre pilars grans que sustentaven una cuberta, feta a manera de piràmida quadrada ab uns marlets tot a l'entorn, y sinch torres, una en lo més alt y altre sobre cada pilar; sota cada una d'ellas estava una atxa, y en lo més alt estava un escut dorat ab les armes del senyor rey, y en las de sobra los pilars estàvan altres escuts deurats ab les armes de la ciutat sota los marlets, que estaven a l'entorn de dita cuberta; com a tovallons unas telas pintadas de or y plata ab escuts de la ciutat y del quòndam senyor rey. ^{II}Y per lo sobrecel de dita capella sota la cuberta estava un drap blau tot pintat de or y plata ab molts personatges, y en lo mitg estaven las armes reals, y als cantons las de la ciutat, y en los pilars y havia uns escuts de la ciutat. Per tota la còpula de la capella ardent estaven ab molt gentil orde més de quatre-cents ciris (sense las sobredits sinch atxes); en lo mitx de dita capella y havia un gran túmulo sobre dos grades, les quals ab tot lo paviment de dita capella y les grades d'ella estaven cubertas de dol, y lo túmol o estava ab lo imperial de la reyna, última muller del senyor rey, per no haver-i hagut temps de fer-ne de nou conforme après. ^{III}Y sobre lo dit túmol estava al cap dos coxins de vellut blau ab una corona real y cetro dorat, y als peus estava la creu major de la Seu, y a

21, I però ningun] per ningun *Corregim d'acord amb el sentit* | lluny de allà] lluny (p. 182) de allà |
22, I ànima] animo *Corregim d'acord amb el sentit* | 23, I cuberta; com a tovallons] cuberta (*ratllat*
uns) com a tovallons | 23, II pilars y havia] pilars y (p. 183) havia | uns escuts] uns (*ratllat* as) escuts

l'entorn de dita capella estaven moltes blandoleras de terra, la una més alta que la altra a manera de grades de teatro, en les quals estaven 250 atxes ab escuts de la ciutat.

[24] ¹Y al costat de dita capella, al costat de l'orga, havían fet un cadafal gran de quatre palms de alçada, cubert de dol, per las señoras, per quant los honorables concellers havían enviat a suplicar a les señores dona Castellana de Centelles, comptessa de Quirra, y a las bescomptessas de Peralada y de Canet, y a dona Violant de Cardona y de Centelles, muller del governador, per a que fossen servides de tenir lo cap del dol per part sua. Y axí, lo dit dijous foren convidades totas las señoras de Barcelona, ço és, mullers de cavallers y ciutadans, part dels honorables concellers y de las ditas senyoras.

[25] ¹Comensà's la solempnitat de dit aniversari a les sis horas de matí, en la qual hora en la Seu ensengueren tota la sobredita lluminària, y axí des de aqueixa hora fins cerca de las nou que·s començà la misa, acudiren en la dita Seu totas las parròchias y monestirs de la present ciutat ab creu alta, personalment ab vestiments negres; y axí com arribaven, en tenir lloch féyan una absoluta cantada pujant en dita capella ardent, y las demás las féyan a cant de orgue, y lo mateix feren los canonges de Santa Anna, que may acostumaven de axir personalment de sa casa. ²Y prop de las 9 horas arribaren los magnífics concellers ab lo orde següent: primerament anaven los dos caps de guayte, lo ordinari de la ciutat y lo del morbo, vestits ab gramalles de dol, ab los caperons al cap, ab los bestons tenyts de negra e les mans; y tras d'ells venían tots los veguers ordinaris y extraordinaris vestits de la mateixa manera, y los dos últims ab les masses de plata cubertas de dol. Aprés venia lo conceller segon, y en la

23, III de terra] de de terra | 24, I ciutadans, part] ciutadans (*ratllat q*) part | 25, I totas las] totas (p. 184) las | 25, I començà la misa] comensà la misma *Corregim d'acord amb el sentit* | 25, II magnífics concellers] magnífics de concellers *Corregim d'acord amb el sentit*

24, I Castellana de Centelles: Elisabet Castellana de Mezquita, baronessa de Pierola, era l'esposa de Jeroni de Centelles que assolirà el títol de comte de Centelles i de Quirra. (Riquer 1998:346).| **bescomptessa de Peralada:** el títol de comte de Peralada va estar atorgat pel rei Felip II el 1599 a Francesc Jofre I de Rocabertí i de Pacs, fill de Francesc Dalmau I de Rocabertí i de Sarriera (comte entre 1567 i 1592) (Baig 1996:311). El comte es va casar, el 1615, amb Magdalena Safortesa (Amorós 1984:48). Segons aquestes dades, no podem determinar exactament a quin personatge es refereix el nostre autor en aquest cas.| **bescomptessa de Canet:** el vescomte de Canet el 1598 era, segons Sárraga (1996:19), Miquel Galceran de Pinós i de Fenollet, vescomte d'Illa de Canet i comte de Vallfogona el 1600 per designi reial. Fill de Pere Galceran de Pinós-Fenollet i de Pau, no sabem qui encapçalava el vescomtat l'any que ens ocupa, i tampoc no hem trobat més dades d'aquests personatges, de manera que no podem identificar qui fou la vescomtessa.| **Violant de Cardona y Centelles:** Violant de Centelles, muller del portantveus de governador, Enric de Cardona. Segons Pujades, era «la dama de més fe y més respectada de quantes hi ha hagut en nostra temporada» (Molas 2012:254).

25, II caps de guayte: «caporal de les guaites d'una ciutat o exèrcit» (DCVB).| **ordinari del morbo:** el guarda del morbo era aquell «oficial encarregat de vigilar per impedir l'entrada i propagació de malalties infeccioses» (DCVB).| **tenyts:** «tenyits».| **conceller segon:** és a dir, Felip Dimas Montaner

sua filera anave a mà dreita don Gerògim de Centelles, compte de Quirra, y lo abat de Sant Culgat, fra don Miquel Aymerich, y fra Àngel Juellar, abat de Sarrateix; i après venían dos o tres fileras de cavallers y ciutadans. ^m Y tras de estos venia lo conceller ters, y ab la sua filera anaven fra Francesch de Pons, abat de Ripoll, y fra Bartholomeu de Montagut, abat de Banyoles, ab altres fileras de cavallers y ciutadans de darrera; après venia lo conceller quint ab fra Bernat Casà, abat de Sant Pere de Galligans, ab altres tants cavallers y ciutadans, y detràs de tots venían tots los officials de Casa de la Ciutat. Y és de advertir que tots anaven ab gramalles y caperons al cap sinó és los eclesiàstichs, y tots ab les falde rosegant sinó los concellers y lo compta de Quirra.

[26] ¹ Y ab aquest orde y concert isqueren de Casa la Ciutat y tiraren per la iglésia de Sant Jaume, devant la Diputació y casa del bisbe, entraren per la Seu per lo portal major y per lo mitg del cor pujaren a l'altar major, ahont se aseguraren en uns escons a la part esquerra ab la orde següent: primer lo conceller segon, après lo compte de Quirra (perquè lo virrey y tenia de ser y los concellers no·s dexen procehir de dos, estigué en segon lloch lo compta), après lo conceller ters, après un abat, après lo quint, y après los altres abats; y tras dels concellers estàvan los demás que eren vinguts ab ells, acentats ab banchs. ⁿ Al cap de una estona vingué lo virrey, anant primers tots los porters ab las vergas en las mans, y tras d'ells venían los criats o gentilshòmens de sa casa vestits ab sotanilles y arrervelos de contra y sombreros de feltra, y tras d'ells quatre o sinch cavallers de la terra ab gramalles y caperons al cap; y après, y de la mateixa manera, venían los porters dels concellers y regent ab las massas cubertas de

25, II don Gerònim] don Geonim *Corregim l'errada en el nom propi* | **26, I** Ciutat y tiraren] Ciutat (p. 185) y tiraren | **26, II** las vergas] la vergas *Corregim d'acord amb el sentit*

25, II | **Miquel Aymerich**: Miquel d'Eimeric era abat de Nostra Senyora de Lavaix fins que, el 1594, rep l'abadia de Sant Cugat (Zaragoza 2004:146). El documentem al cap de les dues abadies tant als DGC (v. III, p. 37;163) com al MNA (v. VII, p. 197). | **Àngel Juellar**: Àngel Juallar (Perpinyà 1566-1623) era benedictí i va estar al front de l'abadia de Santa Maria de Serrateix entre 1594 i 1600 i, posteriorment, de l'abadia de Sant Martí de Canigó, entre 1600 i 1623 (Fernàndez 2010:328).

25, III | **Francesch de Pons**: és a dir, Francesc de Ponts de Montclar, paborde d'Aja i abat de Ripoll (1594-1611); fou president de la Congregació Claustral en dues ocasions (1590-1594 i 1597-1600) i electe bisbe d'Elna, bisbat que no acceptà. Morí, exercint el càrrec de bisbe de Ripoll, el setembre de 1611 (Zaragoza 2004:364). | **Bartholomeu de Montagut**: Bartomeu Montagut i Vallgornera, abat de Sant Esteve de Banyoles i president de la religió de Sant Benet, segons documenten els DGC (v. III, p. 997). | **conceller quint**: l'encarregat d'exercir el càrrec de conseller quint el 1598 fou Jerònim Talavera, notari de Barcelona (MNA, v. VII, p. 83). | **Bernat Casà**: Bernat Cassà fou abat de Sant Pere de Galligans (un monestir benedictí situat a Girona) entre els anys 1594 i 1598, segons ens indica l'abaciologi compilat a Zaragoza (1997:109); altrament, el MNA el documenta al capdavant d'aquesta abadia el 1599 (v. VII, p. 203).

26, I | **après lo quint**: llegim «après lo [conseller] quint».

26, II | **arrervelos**: «capa algo larga, con solo cuello, sin capilla» (*Dic. Autoridades s.v. herreruelos*). |

vergas: «bastó usat com a signe d'autoritat; ceptre» (DCVB).

dol, y tras d'ells venia lo virrey, vestit de la mateixa manera ab la falda alta, y a la sua mà esquerra anava miser Joseph Mur, regent la Cancellaria, y après venían tots los del Reial Concell de la mateixa manera ab las faldas rosegant. Lo marquès de Aytona no y anà perquè lo regent Mur no volgué que·l preceís (axí com havia fet lo dia del jurament) y lo virrey se estimà més fer aqueix plat an al regent que donar al marquès de Aytona lo lloch que li tocava.

[27] ¹Y d'esta manera arribaren a la Seu a peu y entraren també per lo portal major, y per mitg del cor se'n pujaren a l'altar major y lo virrey se asegué en lo estrado de vellut negra, a la part dreta, y lo regent, ab lo demás de la Audiència, se acentaren ab uns banchs colxats que havían fets posar a l'altar major, a la mateixa part del virrey. ²Los diputats no y anaren per causa que lo virrey havia donat son lloch als de la Audiència, contentint una cosa com aqueixa los concellers; però no y ha que marevellar-se de res que pus que no y havia ningun conceller, cavaller ni ciutadà honrrat sinó juristes, feren una cosa tant mal feta com aquellas y donaren lloch als del Reial Concell en part ahont may ne han tingut ni és rahó que·n tingan.

[28] ¹Prechiren algunas cosas acerca de açò, perquè vehent los diputats lo agravi que se'ls feya de no donar-los lloch en semblant jornada y que los concellers o contentían, digueren al virrey que·ls donàs altre lloch, pues los llevava al que sempre havían tingut. Y lo virrey, après de haver-o consultat ab los de son concell, los respongué que·s posaren ab un banch devant la rexa que està devant las escalas de Santa Eulària, y los concellers no u volgueren comportar, dient que aquell lloch era per a los grandes, sinó que·ls donarían lloch agraurant-los entre ells. ²Y vist per los deputats que per ésser mort lo conceller en cap que lo conceller segon lo tenia de prechir (y juntament lo compte de Quirra), no y volgueren anar ni acceptar lo lloch que·ls donàvan, y axí dexà de anar un tribunal tant principal a las obsèques del senyor rey per causa del virrey y regent, y dels concellers que u comportaren.

26, II los de contra] los de contra (*afegeix y*) | 27, I a l'altar] al (p. 186) altar | 27, II y donaren] donasen *Corregim el temps verbal per concordança amb la resta de verbs de la seqüència (feren, procehiren)* | 28, II donàvan] dona (*ratllat rran lloc*) (*interlineat van*)

[29] ^I Y après de aquest tribunal, de la Audiència vingué mossèn Francesch Cosma Fivaller, donsell, cònsol de Llotja, ab lo cònsol mercader, acompanyats dels dos verguers devant, ab gramalles de dol y caperons al cap y las massas també cubertas de dol, y ab més de 30 mercaders, tots de la mateixa manera, al qual tribunal fou donat lloc prop de la capella ardent; y après vingué don Juan Icart, batlle general de Cathalunya, ab don Francesc Agullana, son lloctinent, ab gramalles y caperons al cap, acompanyat dels oficials de la batllia, los quals se posaren al cor en las cadires altas, desota la trona. ^{II} Lo mestre Racional, que és lo marquès de Aytona, no y anà per lo que dit està, però los officials del Racional demanaren lloch als concellers, dient que y volían anar ab lo tinent de mestre Racional, que és don Gaspar Vilanova, y los concellers feren de resposta que pus lo mestre Racional era en Barcelona no volían donar lloch al tinent, y axí no y anaren. Los inquisidors demanaren lloch al reverent Capítol, que·ls donasen lo altre part de cor enfront del batlle general (que és a part de la cadira del bisbe), y que quant los dos capellans vindrían ab les capes plubials per a l'ofertori anasen tots dos a ells; y lo Capítol feu de resposta que lo hu aniria a ells y lo atre al batlle general, y los inquisidors no·ls aparegué bé, pues no podían ésser més singularitzats que los altres, y axí no y anaren los alcaldes tampoch (no y anaren pus no·ls volgueren donar lloch particular, axí com ells demanaven).

[30] ^I Arribats que foren los sobradits tribunals, y aseguts en los llochs com dit està, se comensà la missa major a cant de orga, la qual çelebrà lo sobredit elet de Elna, per haver-o demanat los honorables concellers al reverent Capítol. Y per ésser tant gran la multitud de la

29, I la Audiència] la (p. 187) Audiencia | general de Cathalunya] general de Cathal (*ratllat* I) unya [Francesc Agullana] Joseph Agullana *Corregim una errada en el nom del lloctinent del batlle Joan Icart, d'acord amb les dades del Llibre de les solemnitats de Barcelona (vegeu la nota explicativa baix)* [posaren al cor en] posaren al cor (*ratllat* ab) en | **29, II** al reverent Capítol] al (*ratllat* racional) reverent| **30, I** Arribats] (p. 188) Arribats | cadires baixas] cadires baixa (*ratllat* x) s

29, I Francesch Cosma Fivaller: Francesc Cosme Fiveller, donzell barceloní que exercí el càrrec de cònsol de la Llotja el 1598, juntament amb Lluís Miralles, mercader (MNA v. VII, p. 101; DGC v. III, p. 245;391;671). No s'ha de confondre amb un altre personatge amb el mateix nom, membre de la poderosa família barcelonina dels Fivaller, que formava part de l'estament militar i arribà a ser conseller de la ciutat (Fargas 1993:104).| **Francesc Agullana:** corregim d'acord amb les dades del *Llibre de les solemnitats*, que atorga el càrrec de lloctinent del batlle general en aquesta fita a Francesc Agullana, membre de l'estament militar que formà part dels assistents a les corts de Montsó (Duran 1947:109; Bringué 2003:623). Atribuïm aquesta errada, d'entrada, al copista, atés que es tracta d'un càrrec rellevant i, per tant, difícilment Vila hauria pogut equivocar-se en una dada d'aquesta rellevància.

29, II Gaspar Vilanova: germà de Perot de Vilanova, autor de l'obra memorialística *Memòries per a sempre*, en què apareix esmentat en diverses ocasions. Natural de Flix, es va posar al servei de don Francisco de España, mestre de cambra del rei Felip I. Fou lloctinent del Mestre Racional de Catalunya i primer baró de Perves per designació de Felip II el 1599 (Simon 1991:30).

gent que acudí a la Seu era tanta la rumor que no podían los cantors respóndrer al sacerdote, y axí fou forçat valer-se de campaneta. ^{II} Y proseguint la missa avant, com arribaren a l'ofertori oferiren primer los ministros de l'altar y après tot lo clero que vingué processionalment; se alçà après lo virrey de son lloch y anà a oferir a l'altar major, y oferí un ciri blanch ab un dobló de or, y après anà lo diaca a fer oferir los concellers que no·s moguéran de son lloch y oferíran un ciri ab un real, y lo mateix féran tots los que éran vinguts ab ells; y lo subdiaca anà als de la Audiència que tampoch no·s moguéran de son lloch, y oferiren altro ciri y real cada hu; y al cor anà un domer a pèndrer la oferta perquè havían donat un ciri blanch y un sou a tots los qui estaven en las cadires altas; y als de las cadires baxas donaven altro ciri més petit y dos diners, tot per oferir, la qual oferta pagà la ciutat.

[31] ^IAprés se comensà lo sermó en una trona a l'altar major, lo qual feu fra Alonso de los Àngelos, frare descals carmelità, castellà de nació, que ell se procurà ab molts medis que y posà ab los concellers. Y après de haver acabada la missa ab la solemnitat acostumada se feren tres absoltes generals, y acabades, totem se'n tornà en ses cases y los tribunals se n'anaren ab la forma que éran vinguts: primer lo virrey y après los altres; y los concellers no acompanyaren al virrey ni l'isqueren a rèbrer per ésser ells cap de dol (com dit està).

[32] ^IDiçapte, a 10 de dit, feren celebrar los diputats en la Casa de la Diputació altre aniversari per la ànima de dit quòndam señor rey. Y fou que quatre dias abans havían fet parar tres altars en los corredors o claustros de dita casa, hu en cada cantó sens lo de la capella, en los quals se çelebraren moltas missas tots los dits dias; y devant la capella de sant Jordi havían fet un túmol molt alt sobre quatre grades cubertas de drap negre, y lo túmolo estava ab un gran drap de vellut negra guarnit ab flocadura de or y seda negra, ab sinch escuts de la Diputació. ^{II}Y sobre dit túmol, a la part del cap estaven dos coxins de vellut negra ab una corona y cetro real, y als peus, que estàvan envers lo altar (ahont dihuen lo ofici lo dia de sant Jordi) havían posada la creu major de la Seu; y per lo dit diçapte feren dos altars en lo més

31, I éran vinguts: primer] eran vinguts pri (p. 189) primer *Corregim i evitem així la repetició del mot amb la pàgina següent*/ **32, II** envers] enves *Corregim d'acord amb el sentit*

31, I Alonso de los Àngelos: Alonso de la Fuente Chinchón (1551-1602), frare descalç carmelità, provincial de Catalunya entre 1594 i 1597; posteriorment fou prior del convent de Sant Josep a Barcelona i, el 1600, fou elegit primer definidor de la Província. Destaca la seua activitat com a predicador, duent a terme sermons per a ocasions diverses, fins al punt que Jeroni Pujades en parla a la seua *Crònica* i va escriure una relació jurada sobre la vida del religiós el 1597 (Gras 2013).

avant, en los dos corredors de l'hort de dita casa, en los quals se digueren també moltes missas.

[33] ¹Y a las set horas de dematí de dit dia ensengueren moltes atxas per lo dit corredor y claustro, y per totas las gradas del túmol estaven molts ciris encesos, que per no tenir prou lloch no pogueren fer capella ardent. Y a dita hora comensaren a venir las religions personalment, axí com havían fet lo dia abans a la Seu, y feren absoltes en dit túmol (las parròchias no y anaren). Mentretant que las religions féyan absoltes en dit túmol, arribaren los diputats y ohidors, cada hu per si, ab molts que·ls acompanyaven, y los diputats ab massas altas cubertas de dol, y tots vestits ab gramallas y los caperons vestits al cap. Y après arribà lo virrey a cavall ab gramalles vestit y ab lo caperó al coll y, apeat que fou en la entrada de dita casa, se'l posà al cap, y lo mateix feren tots los cavallers que l'acompanyaven. ²Los diputats lo isqueren a rèbrer al cap de la escala y lo acompanyaren fins al seu estrado, que estava a la part dreita de l'altar, ahont çelebraren la missa; y al cap de una estona arribaren los honorables concellers, acompanyats dels oficials de la Casa de la Ciutat, de hont isqueren tots junts a peu ab gramalles de dol vestits y los caperons al coll (que sols és en pràctica aportar los caperons al cap del dia que saben la nova de la mort del rey, reyna o primogènit, fins que és feta la capella ardent en la Seu). Y en ésser arribats al peu de la escala de la Diputació se posaren los caperons al cap, y lo mateix feren tots los que·ls acompanyaven. Al cap de la escala los isqueren a rèbrer los oficials de la casa de la Diputació, ço és los accessors ab lo procurador fiscal y altres, i·ls acompanyaren fins al seu banch, ahont acostumaven de estar en lo dia de sant Jordi; los diputats, per ésser ells lo cap del dol, no·ls isqueren a rèbrer.

[34] ¹Y cerca de las 10 horas abans de mitgdia comensaren la missa major a cant de orga en lo mateix altar ahont fan la festa lo dia de sant Jordi, lo qual estava ab pàlit de vellut negra, ab un Christo en lo mitg que servia de retaule, ab un docer gran de vellut. Celebrà la missa lo mateix elet de Elna; a l'ofertori anà lo virrey sols a l'altar a oferir, y no oferí altri; predicà un frare de Sant Agustí, castellà de nació, anomenat fra Emanuel y, acabat dit ofici, féran una absoluta general. ²Totas las religions y iglésias de la present ciutat tocaren dos dies abans, y

33, 1 tots vestits ab] tots vestits ab grama (p. 190) gramallas *Eliminem la seqüència «grama» per tal d'evitar la repetició* | dit ofici] dit (p. 191) ofici

34, 1 fra Emanuel: no ha estat possible documentar aquest personatge, més enllà de què els DGC (v. III, p. 330) l'esmenten fent un sermó a les exèquies de Felip I, de la mateixa manera que esmenta Vila en el present capítol.

lo mateix diçapte a instància de dits diputats se inplorà dit aniversari, si no fou la Seu que, pregant-los-na molt los diputats, per via de embaxada, los féran de resposta dient que havían mirats molts exemplars y que no·s podia fer perquè la Seu no tocava sinó per los que se enterraven a ella o per los aniversaris que en ella se çelebraven, y que si los diputats volían que lo Capítol faria celebrar un aniversari en la Seu, y que no volían res de caritat, y que ab aquesta ocasió tocarían; y los diputats no·ls aparegué.

[35] ^IDimars, a 13 de dit, se celebrà altre aniversari per lo dit señor rey en la iglésia de Santa Àgata, ab túmol alt y la iglésia empaliada de dol, lo qual se feu a gastos dels inquisidors. Y digué la missa hu de ells anomenat Alonso Marques; féyan-li diaques dos frares de Santa Catherina, anomenats lo hu fray Genovés, y l'altre fra Rifós; predicà un frare del Carme.

^{II}Per todas las iglésias, axí de monjes com de frares de la present ciutat, se feu ab diversos dias aniversaris per la ànima del señor rey, y lo Palau o feu tres dias arreu. Las parròchias no·n feren res per no haver-i qui u pagàs, y de esta manera tingueren fi en la present ciutat las sobreditas funeràrias, las quals se feren ab més magestat que may per ningun altre rey se sien fetas. *Anima ejus requiescat in pace. Amen.*

[37] ^IDimars, a 20 de dit, se tingué Concell de Cent per causa que los honorables concellers havían rebuda una carta de Sa Magestat en agrahiment del jurament del virrey y de las honras de las obsèquias del rey, son pare, la qual és del thenor següent:

[38] ^IA los amados y fieles nuestros, los concelleres y consejo, y hombres buenos de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

^{II}Amados y fieles nuestros,

Por vuestra carta y la que el duque de Feria me ha escrito tengo entendido el sentimiento que con tanta razón tenía des del fallecimiento del rey, mi señor padre, que tenga

34, II se inplorà] se (ratllat se) inplora| 36, I virrey y de] virrey (omet) Restituïm el mot, que sols apareix al reclam de la pàgina just anterior | las honras] (p. 192) las honras

35, I Alonso Marques: és a dir, Alfonso Màrquez del Prado, inquisidor General, fou bisbe de Cartagena i de Segòvia, i posteriorment va encapçalar el bisbat de Tortosa (1621) (DHEC v. II, p. 558-559).| fray Genovès: no ha estat possible documentar aquest personatge.| fra Rifós: Rafael de Rifós, vicari general de l'orde de Sant Domènec i mestre en teologia, fou bisbe d'Elna l'any 1618 i morí dos anys després a Perpinyà (DHEC v. III, p. 247).

de gloria, y la voluntad y aplauso grande con que esa ciudad ha acudido a jurarle por mi lugarteniente y capitán general, que todo es claro testimonio de vuestro amor y gran fidelidad y os lo estimo tan excepto servicio, como es razón, y es muy conforme al concepto que yo tengo de essa ciudad; ⁱⁱⁱ y assí podéys creher que tendré todo esto presente para hazeros el favor y merced que huviere lugar y que me daré toda la prissa possible para visitar essa ciudad y província, y daros este contentamiento y recibirle. Yo, *datum* en Madrid, a 11 de octubre, 1598.

Yo, el rey

Vidit Frigola, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit Covarruvias, regens; vidit, Guardiola, regens; vidit don Petrus Sans, fisci advocatus; Gassol secretarius; vidit Baptista, regens; vidit Clavero, regens.

[1] ⁱ Capítol lo qual tracta breument de la vida del rey don Phelip Primer, y de las mullers y fills que tingué, ab algunas cosas que ell feu

ⁱⁱ Aprés de haver tractat en los 3 capítols precedents de la malatia, mort y obsèquias del señor rey Phelip, primer de aquest nom, de bona memòria, me apar tractar en aquest de sa vida y casaments, y los fills que de aquell tingué, ab algunas cosas notables que en son temps feu.

[2] ⁱ Fou dit rey fill de l'emperador Carlos Quint y de dona Isabel, filla de don Emanuel, rey de Portugal. Nasqué dit rey don Phelip a 21 de maig de l'any 1527, fou petit de cos però de alts pensaments y molt gentil de cara, encara que un poch boquitort, però no era de manera que l'afeàs, ans bé li donava alguna gravetat. Casà en vida de son pare ab dona Isabel, filla del rey de Portugal don Juan, de la qual hagué un fill anomenat don Carlos, lo qual morí en la presó, ahont lo dit son pare lo tenia pres, en lo any 1568. E aprés morta la dita dona Isabel, casà en segones núptias ab dona Maria, reyna de Inglaterra, filla major y heretera de Enrrich

1, i Capítol lo qual] (p. 193) Capítol lo qual | cosas que ell] cosa que ell *Corregim d'acord amb el sentit* / **2, i** alguna gravetat] algun gravetat *Corregim d'acord amb el sentit*

2, i gravetat: «serietat» (DCVB).

Octau, rey de Inglaterra, de la qual no hagué infants. ⁱⁱ Y après, mort lo emperador, son pare, y la dita dona Maria, casà en terceras núpcias ab dona Isabel, filla de Enrrich 2, rey de França, de la qual hagué dos fillas: dona Isabel y dona Catherina; la qual dona Catherina, filla sua segona, casà en lo any 1585 ab lo sereníssim don Carlos Juan Emanuel Filiberto, duch de Saboya y príncep de Piamont, fill de don Emanuel Philiberto, duch de Saboya, y de dona Margarida, germana de Enrrich Segon, rey de França. Y la dita dona Isabel, filla major, casà en lo any 1599 (com avant llargament veurem) ab lo sereníssim señor don Alberto de Àustria, arxiduch de Àustria, fill del Maximiliano Segon, emperador de Alemanya, y de dona Maria de Àustria, germana del senyor rey don Phelip. ⁱⁱⁱ Y morta dita dona Isabel, muller sua, casà après en quartas núpcias ab doñ·Ana de Àustria, neboda sua, filla dels matexos Maximiliano Segon, emperador de Alemanya, y de dona Maria de Àustria, sa germana, de la qual doñ·Ana hagué quatre fills: ço és, don Fernando, don Ianislao (o, com diuhen altres, don Carlos Llorens), y a don Jayme, que tots tres moriren en pueril edat, y après hagué a don Phelip, que vuy regna y regne molts anys al servey de Déu.

[3] ⁱ Partit que fou lo emperador Carlos quint, son pare, de Flandes per a Espanya après de haver-li renunciats los estats, continuà la guerra que dit son pare tenia ab lo rey de França, ab tant fervor de sos capitans que dins poch temps guanyà al francès las batallas, prengué lo condestable y lo almirante y molts altres cavallers e vingué a molt poch que no prengué a Enrrich, rey de França, segon de aquest nom. ⁱⁱ Y per força de armas entrà en la vila de Sant Canti y de An, en Picardia; y vingué lo seu exèrcit molt prop de París, per hont lo dit rey Enrrich tingué per bé de demanar-li pau, donant-li sa filla per muller (com dit està), per la qual cosa se confirmà molt dita pau ab gran contento de tota la christiandat.

[4] ⁱ Y tornant-se'n en Castella, castigà y reprimí la audàcia de alguns heretges que comensaven a inficcionar aquell Regne, y los moros de Granada qui se éran revel·lats; per lo mar oceano, en las Índias de Ponent, conquistà per medi de sos ministres, capitans y exèrcit

2, ii Piamont] Pia (p. 194) Piamont *Eliminem la seqüència «Pia» i evitem la repetició* | 2, iii don Ianislao] don (*ratllat* Ialis) Ianislao]

3, i Partit que fou: de la unitat de sentit 3 fins a la unitat de sentit 6 d'aquest capítol el text prové de les *Constitucions de Catalunya*, com ja hem analitzat en l'epígraf «L'us de les *Constitucions*» integrat en l'estudi de les fonts del *Dietari*.

3, ii per força de las armas: llegim «per força de armas entra [el rei] en la vila de Sant Cantí». | **Sant Cantí:** es refereix a la batalla de Sant Quintí, en la qual les tropes del monarca es van enfrontar amb el rei francès Enric II. | **An:** es refereix a la vila de Ham, que documentem a partir de Coligni (1788:229), situada a la regió francesa de Picardia. | **demanar-li pau:** es refereix a la pau de Cateau-Cambrésis.

moltas islas que vuy se diuhen de son nom las Philipinas. ^{II} Y sent-se-li revel·lats los de Flandes, envià allí lo duch de Alba ab exèrcit, lo qual castigà molts de dits rebeldes, y particularment als comptes de Agmont y de Horno, llevant-los lo cap públicament. E fahent lliga ab lo papa Pio Quint, de feliz recordació, y ab la senyoria de Venècia, envià per capità general de aquella a don Juan de Àustria, son germà, fill natural de l'emperador Carlos Quint, son pare, al qual donà nostre Senyor Déu victòrias contra la armada turquesca prop de Lepanto, a 7 de octubre 1571.

[5] ^I Havent en la dita armada de don Juan molts cavallers principals cathalans y molta altre gent ordinària de Cathalunya, y essent mort don Sebastià, rey de Portugal, y don Henrrich, cardenal, son immediat successor en dit regne, pretengué Sa Magestat succehir en aquell; y en particular per ésser net del rey don Emanuel, rey de Portugal, y essent com és propsuccessor. ^{II} Y axí, per moltas vias o feu a saber als portugueses, fent-los grans ofertas de privilegis y libertats si pacíficament y sens derramació de sanch li donaven lo que en dret y justícia era seu, lo que no volgueren escoltar dits portugueses, estimant-se més per rey a don Antonio, fill bastart de l'infant don Luís y prior que era de Portugal de l'orde de Sant Juan de Jerusalem. Y axí li fou forçat de entrar ab poderós exèrcit lo any 1580 en dit regne, expel·lint-ne de ell a dit don Antonio, lo qual se era fet coronar per rey en Santarén.

⁵⁵⁵ **4, I** de alguns heretges] de (p. 195) alguns (*ratllat* euges) heretges | **4, II** Lepanto] Lepato *Corregim l'errada comesa en el nom propi* | **5, II** Santarén] Santa (p. 196) Santaren

4, II duch de Alba: és a dir, Antonio Àlvarez de Toledo i Beaumont, v duc d'Alba, qui rebé el títol del seu oncle Fadrique Àlvarez de Toledo, mort el 1585 sense successors. Antonio Àlvarez fou cavaller del Toisó d'Or per nomenament reial el 1599, a més de virrei, lloctinent i capità general de Nàpols. Va exercir de majordom major del rei Felip III i fou membre del Consell d'Estat i de Guerra del monarca. Finalment, morí el gener de 1639 (Pinedo 1787:276-277).| **compte de Agmont:** és a dir, Felip Lamoral d'Egmont (1522-1568), príncep de Gavre, era un dels homes més prestigiosos de la noblesa flamenca. Considerat un heroi a la batalla de Sant Quintí contra l'exèrcit francès, va servir l'emperador Carles i també el seu fill Felip I. Acusat de rebel·lió, fou condemnat a mort i executat públicament al mercat de cavalls de Brussel·les, per manament de Felip I, el juny de 1568 (Aldea 2003:93).| **compte de Horno:** és a dir, Felip de Montmorency, comte d'Horn, va ser capità dels arquers de la guàrdia reial de Felip I; el mateix rei li va concedir el govern i capitania general del ducat de Güeldres i el comtat de Zutphen. Admirall del mar de Flandes, va lluitar, com Egmont, en la batalla de Sant Quintí; fou membre del consell d'Estat de Flandes i cap de finances. Morí, juntament amb Egmont, decapitat per manament reial a Brussel·les el 1568 (Pinedo 1787:228).| **5, I Henrrich:** don Enric I de Portugal (1512-1580), cognomenat el Cardenal, successor del rei Sebastià I el Desitjat, que va regnar entre 1557 i 1578, Enric sols regnaria durant dos anys (1578-1580). Abocat a la vida religiosa des de ben jove, fou arquebisbe de Braga i d'Évora i cardenal de la Santa Seu fins que va ser nomenat rei en desaparèixer el seu nebot en la batalla d'Alcazarquivir. A la seua mort es produeix el conflicte al voltant de la successió que recull Vila, entre Antoni, nebot del rei Enric, i Felip I, net del rei Manel.

5, II Antonio: fill bastart de l'infant don Lluís de Portugal, prior de Crato. Es va nomenar rei de Portugal a la mort d'Enric I a la ciutat de Santarem i a Lisboa, però va tenir un regnat efímer després que Felip I exigira la corona portuguesa per ser net del rei Manel I de Portugal. A l'entrada del duc

[6] ^IY après de alguns anys, ço és, en lo any 1582, esent-se alçades las islas de la Tercera, que són de dit regne, per lo dit don Antonio, envià allí lo marquès de Santa Cruz ab gran armada, lo qual trobà prop de la isla de Sant Miquel gran armada de vaxells de francesos, dels quals se era valgut lo dit don Antonio. ^{II}Y aquells ventsé axí ab la batalla naval que ab ells tingué, morint-li Phelip Estrotio y altres capitans del rey de França, encara que dit don Antoni se escapà ab una pataxa; com encara en la que tingué lo any següent, que tornà ab los de terra de ditas islas, restant pacifich señor de dit regne per via de conquista.

[7] ^IMoltes altres bonas cosas feu en son temps, grans serveys y beneficis a tota la universal Iglésia per lo que, y per sa gran christiandad, merexia ell per sa persona (encara que no l'hagués heretat dels invictíssims reys de Aragó, sos predecessors) lo títol de cathòlic. ^{II}Y après de aquestas y moltes altres bonas obras que en lo temps de sa vida feu, morí de edad de 71 anys, diumenge a 13 de setembre del present any 1598, en lo monestir de Sant Llorens (dit en altre manera lo Escorial), com tot llargament està dit en los precedents capítols. Lo qual Monestir fundà ell per sa sepultura y dels altres predecessors seus de la casa de Àustria, que és convent de frares gerònims, que és hu dels més çelebres que lo món té, axí en edificis com en ornaments, renda y altres grandesas.

[8] ^IPer los capítols precedens y en particular per aquest present, se han vistas las parts de aquest rey, las quals en lo que toca a christiandat y prudència no y ha hagut rey ningun que li haze aportat aventatge, però desdauraré en alguna manera estas virtuts ab sa pròpia supèrbia, crueltat y severitat. ^{II}Y pus tant llargament havem tractat de sas virtuts, és rahó que

d'Alba a Portugal, Antonio va fugir a França sol·licitant ajut militar, que Enric III li va prestar, però que va acabar amb una derrota per al portugués, qui després de dos enfrontaments fallits es va exiliar a París, on va morir el 1595 (Capmany 1784:214).| **Santarén:** es refereix a Santarem, ciutat portuguesa on Antoni I fou nomenat rei de Portugal el 1580.

7, I 71 anys] 71 any *Corregim d'acord amb el sentit* | 8, I desdauraré en] desdaurare (p. 197) (*afegeix desdaurar*) en

6, I marquès de Santa Cruz: Àlvaro de Bazan (1526-1588) va intervenir en diferents accions navals contra els pirates i els corsaris a Orà, Mers el-Kebir i Tetuan. Rebé el títol de capità general de les galeres de Nàpols el 1566 i fou assessor de don Joan d'Àustria. Nomenat marquès de Santa Cruz el 1569 per designi reial, va lluitar a la batalla de Lepant el 1571 i, cinc anys després, era capità general de les galeres espanyoles. Va participar de l'ocupació de Portugal i de la batalla de la illa Terceira contra l'aspirant a monarca de Portugal, Antoni I, el 1580 i 1582 respectivament. Posteriorment fou nomenat per Felip I com gran d'Espanya (Salazar 1996:97-99).

6, II ventsé: «vencé». Segons ens diu l'*Epitome*, «Y vencé axí ab la batalla naval que ab ells tingué».| **Phelip Estrotio:** és a dir, Felip Strozzi, almirall florentí, fill de Pedro Strozzi, mariscal de França, va lluitar amb bàndol francès, entre d'altres, el 1582 defensant Antonio I de Portugal. Morí en la batalla naval de Sant Miquel (Sada 2002:384).| **pataxa:** és a dir, «patatxo», «vaixell petit de vela» (DCVB).| **la que tingué:** llegim «la [batalla] que tingué».

tractem dels defectes que tenia, per los quals fou molt avorrit en lo intrínsech de sos vassalls, y que ningú lo tenia de grat, si bé en lo exterior totom li demostrava gran amor y respecte.

[9] ^IFou lo dit rey lo més grave per sa persona que en lo món fins lo dia de vuy hage tingut, perquè may se li conegué a ell tristícia en las adversitats ni contento y alegria en les prosperitats; y açò no sols en públich, ahont és rahó que los reys amostren gravetat, però ni en secret ni sos íntims familiars no li conegueren may mutació alguna, tanta era sa gravetat ordinària. Era de son natural cruel, sanguinolent y covart, y amich de subjectar al vassall, però dissimulava estos defectes ab sa gran gravetat y poch comunicar-se. ^{II}No gustava de ninguna manera de què los vassalls tinguessen privilegis ni libertats, per la qual cosa afavorí sempre tota sa vida més als castellans que no als de la corona de Aragó, volent que esta causa per las cosas de Castella fossen preferides a las de aquesta Corona, honrrant-los en tot lo que los era perjudicial, si bé en las cosas que tocavan a son interés los tractava ab gran crueltat, com éran los grans pechos y gavellas que·ls posava, quintant-los algunas vegadas. ^{III}Y per no comportar-li aquestas cosas, los de la corona de Aragó los tenia molt de tema, si bé en lo exterior los amostrave gran aplauso, però conexia's tot ésser fixió, com se veyia en totas las ocasions, y en particular ab los aragonesos, que volent-los posar virrey castellà o foraster, y no volent-li ells comportar per ésser contra dels fueros y lleys del Regne, ho sentí molt, ^{IV}y vent no podia fer altre cosa anomenà per virrey de Çaragossa a un bisbe natural de Aragó, anomenat don Jaume Ximeno, bisbe de Teruel, però envià a Çaragossa al marquès de Almenara, castellà de nació, per a que aconcellàs al virrey lo que tenia de fer; y al bisbe li escrigué privadament que no fes cosa en lo govern del Regne que no fos ab parer y voluntat del marquès de Almenara; y de aquest compàs feya las demás cosas del govern de sos regnes.

9, I no li conegueren] ni li conegueren *Corregim d'acord amb el sentit* | **9, III** volent-los posar virrey] volentlos (*omet* posar) (p. 198) virrey *Recuperem, en aquesta ocasió, el reclam de la pàgina anterior, per donar sentit al text.* | **10, I** Ordenà] (*omet*) *Afegim aquest verb per a donar sentit a l'oració*

9, I tristícia: «tristesia» (DCVB).

9, II pechos: tribut que es pagava al rei (*Autoridades s.v. pecho*). | **gavellas:** és a dir, «gabella», «impost que antigament es cobrava damunt la compra o venda de certs articles de primera necessitat» (DCVB).

9, III tema: «tírria» (DCVB). | **fixió:** «ficcio».

9, IV Jaume Ximeno: Jaume Jimeno de Lobera, bisbe de Terol i lloctinent general del Regne d'Aragó entre 1590 i 1593, segons indica el *Índice de la colección de don Luis de Salazar* (v. XXIV, p. 284) a través de la documentació d'una carta. | **marquès de Almenara:** Íñigo López de Mendoza.

[10] ¹Aportà's ab dits aragonesos ab grandíssima crueltat en los negocis de Antonio Pérez, aragonès, secretari seu, pres en Madrit: se escapà de la presó y se n'anà en Çaragossa. Ordenà li donasen la persona de Antonio Pérez, y no volent-ho fer los de Çaragossa, après de moltas dadas y tomadas, donà orde al virrey y al marquès de Almenara per a que li enviaren de qualsevol manera, los quals, volent posar dit negoci en execució, fou tant lo que los naturals de la ciutat sentiren aquest agravi que ab mà armada defensaren dit Antonio Pérez que no se'l ne aportaren, fent en açò gran resistència. ²Y era tanta la fúria del poble, no conciderant lo que féyan ni los danys que de aquí se'n podían seguir, que ab fúria gran anaren a tràurer a dit Antonio Pérez de la presó de la Inquisició, ahont lo havían fet posar per enviar a Castella; y aquelles trencaren, no tenint respecte als inquisidors, y mataren al marquès de Almenar arrossegant-lo après de mort per los carrers, fent moltes altres insolències en dit negoci.

[11] ¹Y entés açò per lo rey ho sentí molt, vehent que axí se li éran desacatats, y desitjós de castigar una injúria com aqueixa envià a Çaragossa a don Alonço de Vargas, castellà, ab exèrcit per a castigar los delinqüents. Lo que entès per Antonio Pérez y altres que·s sentien culpables en dit negoci, se'n passaren a França. ²Arribat que fou lo exèrcit en Aragó, trobà molt poca o ninguna resistència, y axí se n'entrà sens ninguna dificultat en Çaragossa, ahont foren tantas las justícias que·s feren dels naturals que no sols castigaren als que tenían culpa, però per poca suspita que n'í hagués los castigaven rigurosíssimament (qu·és impossible

11, I lo rey ho sentí] lo rey (p. 199) ho senti

10, I Antonio Pérez: (Madrid 1540), va estudiar des de ben jove a diferents universitats espanyoles, a Flandes i a Itàlia. Relacionat amb la Casa d'Éboli, seria el príncep qui l'introduí en la dinàmica d'assumptes nobles, fins al punt que es va creure que era fill seu. A la mort de son pare, Gonzalo Pérez, el 1566, Antonio s'incorporarà com a secretari d'Estat, ocupant-se dels assumptes tocants a Itàlia; fou nomenat, el 1567, secretari de Castella. Segons indica Marañón (1969, v. I, p. 37) la relació d'aquest personatge amb el monarca Felip I fou del tot extraordinària, fins al punt que el rei no feia cap pas endavant sense el vistiplau d'Antonio Pérez. Fou acusat per la mort de Juan de Escobedo, secretari com Pérez, assassinat el 1578; l'acusació, que arribaria al rei a mans de la vídua d'Escobedo, es veuria alimentada per tot un seguit de personatges que, gelosos del poder de Pérez, intervingueren contra el secretari. Finalment Antonio Pérez fou detingut el 28 de juliol de 1579 acusat per la mort d'Escobedo (Marañón 1969 v. I, p.26-27;33;374-375;407).| **per a que li enviaren:** llegim «li enviaren [*i.e.* Antonio Pérez] de qualsevol manera».

10, II aquelles trencaren: en aquest cas el mot «aquellas» pot fer referència a: 1) les ordres del rei o, 2) els barrots de la presó; en tot cas, el fet que l'antecedent no quede clar –fenomen poc habitual en l'escriptura de Vila– ens fa pensar que podria tractar-se d'un error de còpia i que ens falte un fragment del text, així explicariem la pèrdua de l'antecedent en l'oració.

11, I Alonço de Vargas: general castellà encarregat de sufocar, per orde de Felip I, la rebel·lió aragonesa de 1591, també coneguda com les alteracions d'Aragó. Segons recull Carrillo (f.421), Alonso de Vargas «entrò en la Ciudad sin contradiccion, encuentro, ni detenimiento, como en casa propria, y tierra de su Rey y señor: con esto se dio autoridad y poder a la justicia, y fueron castigados los inquietas, y favorecedores de Antonio Perez, pagando sus atrevimientos, unos con las vides, otros con destierros, segun sus delictos» (Citem a partir de Gascón (2000:219).

poder comptar las justícias que·s feren), y açò sens servir orde, lley ni fuero, ni justícia del Regne, y fins a les dones y gent de poca edat.

[12] ¹Y entre los otras que foren justiciats, foren don Juan de Lanussa, justícia de Aragó, que fou feta sa causa dins 24 hores (que tot anave ab aquesta pressa); a don Juan de Luna, a don Diego de Eredia y Moles y altres, posant-los los caps per las plassas y llocs més públichs de la ciutat ab grans lletreros que narràvan lo fet, enderrocant-los las casas fins los fonaments y confiscant-los los béns. ²Lo duch de Villahermosa y lo comte de Aranda feu portar presos en Castella, ahont moriren; ço és, lo duch de Villahermosa enmantsinat y lo conde de Aranda creuhen de pura passió de ànimo que, essent home tant principal, lo haguesen tractat com a plebeo, perquè lo tormentaren com si fos estat lo més vil y facinerós home del món. Y perquè veyá ab quanta rigor y crueltat se feu, y com no volia usar de misericòrdia (preciant-se molt en lo exterior de ella), fou que estant dit compta devant lo jutge que li feya la causa, tot nu,

| **12, I** Y entre] Y entrar *Corregim d'acord amb el sentit* | **12, II** comte de Aranda] comte de Arada *Corregim l'errada en el nom propi* | ahont moriren: ço és] ahont moriren (*ratllat* cons) ço es | conde de Aranda] conde de Arada *Corregim, novament, l'errada en el nom* | vingués lo botxí] vin (p. 200) vingués lo botxí *Eliminem la seqüència «vin» per tal d'evitar la repetició*.

12, I Juan de Lanussa: justícia d'Aragó entre 1554 i 1591 (Gascón 2007 v. II, p. 246). Fou empresonat i executat el 1591 durant les alteracions d'Aragó per orde reial, junt amb Juan de Luna i Diego de Heredia (Gascón 2011:234). Recull l'episodi de l'ajusticiament Porcar (2012:51).| **Juan de Luna:** Juan de Luna, senyor de Purroy i diputat d'Aragó va encapçalar, juntament amb Lanuza i Heredia, entre altres, la revolta aragonesa de 1591 contra el rei. Va estar al capdavant de la resistència contra Felip I però, conscients que les tropes no eren suficients per fer front a Alonso de Vargas, va abandonar el front fugint a Épila. Acusat de traïció, crim de lesa majestat i resistència a les tropes reials, fou executat l'octubre de 1592 i el seu cap va romandre, junt amb altres participants del conflicte, pels llocs públics de la ciutat de Saragossa durant set mesos, a mode de recordatori pel delictes comés (Gascón 2007, v. II, p. 142;146-147;54-56).| **Diego de Eredia y Moles:** Diego Fernández de Heredia (1553-1592), germanastre del comte de Fuentes, una de les huit cases nobles aragoneses. Fou un dels principals responsables de les alteracions d'Aragó, en ordenar garrotar alguns vassalls sense haver-los fet cap procés judicial; executat públicament com Juan de Luna, va ser, junt amb Martín de Lanuza, un dels més compromesos en les últimes fases del moviment revolucionari (Gascón 2007, v. I, p. 73; v. II, p. 54-56;138).

12, II duch de Villahermosa: és a dir Ferran d'Aragó, VI comte de Ribagorça i V comte de Villahermosa. Participà activament en el conflicte de les alteracions i va formar part d'un Consell de Guerra creat per a l'ocasió, el qual també l'integraven el comte d'Aranda, Miguel de Gurrea o Pedro d'Híjar. Com Juan Luna i altres, va fugir a Épila acompanyat del comte d'Aranda i allí es va reunir amb Luna i Lanuza en el que s'ha denominat com la «Junta d'Épila». Finalment, mor a una pressó castellana el 1592 perquè, segons indica Argensola (1991:148-149), «para que quedase exemplo al pueblo mandó el rei al governador que executase sentencia de muerte en algunos de los presos que él juzgase merecerla» (Gascón 2007, v. II, p. 234;141-142;147;123).| **enmantsinat:** «emmetzinat», enverinat amb metzina (DCVB).| **compte de Aranda:** Luís Ximénez d'Urrea (1562-1592), IV comte d'Aranda i diputat d'Aragó. Com Villahermosa, formà part del Consell de Guerra convocat per a fer front a les tropes castellanques encapçalades per Alonso de Vargas. Assistí, com Villahermosa, a la denominada Junta d'Épila. Finalment seria empresonat i traslladat a Castella, on va morir el 1592 (Gascón 2007, v. II, p. 257;138;141).| **facinerós:** «criminal» (DCVB).

aguardant que vingués lo botxí per a fer lo exercici, hu dels jutges se alçà y li posà la sua capa per pareixer-li que no estava bé de aquexa manera, y entès per lo rey la pietat y cortesia que lo jutge havia usada ab lo dit compte li llevà lo càrrech de continent y li manà que anàs a descançar en sa casa; y d'esta manera castigava y despedia molts oficials y criats, que per no ésser tatxat de cruel no u gosava fer de altra manera. ^{III} Y a la fi dit compte morí, y proseguint-se après sas causas, al cap de molts anys foren donats per líberos y fahels, y que no se'ls havia trobat culpa, tornant los estats a sos successors (que ya'ls havían confiscats), però ells anaren per esta vegada per morts. Aquest orde y modo de perseguir era lo seu y de tots sos ministres, que de esta manera feu preterir en son temps, volent-se fer de aquesta manera: tenir per rey pio y amador de sos vassalls, y essent molt al contrari.

[13] ^IAprés de haver fetas estas crueltats, estant encara lo exèrcit en Çaragossa, congregà Corts als aragonesos en la ciutat de Taraçona, ahont per estar dits aragonesos tant oprimits feu las lleys y fueros a son plaer y gust, acistint a ellas personalment sens trobar ninguna resistència, desfent y acabant la grandesa dels aragonesos que des del principi dels reys de Soboarbe fins aleshores avían tingut ab tant gran contento dels reys passats, de immortal memòria; ^{II}destruhí y asolà del tot en aqueixas Corts la autoritat y grandesa de las justícia de Aragó, posant-lo a son modo y hòmens baxos, serçanà molt la autoritat dels diputats de Aragó y jurats de Çaragossa; y per dir-o ab una paraula, feu tot lo que havia desitjat tota sa vida, que era que no tinguessen lleys ni rahons per a fer-li lo contrari. ^{III}Y per conservació de ditas Corts posà lo sello en dit negoci; feu en la Alcaferia presidi de soldats y casa de fortaleza, tenint en ella soldats de guarnició com estan en las fronteras dels enemichs; molts altres cosas feu que per no ser llarch las dexo.

13, I oprimits] aprimits *Corregim d'acord amb el sentit* | **13, II** no tinguessen] no (p. 201) tinguessen | **13, III** posà lo sello] posar lo sello *Corregim d'acord amb el sentit*

12, III fahels: «fidels» (DCVB).

13, II reys de Soboarbe: és a dir, antic Regne de Sobrarb, el primer rei del qual fou García Ximénez. L'historiador del segle XVII Pedro Abarca explicava el naixement d'aquest, dient que «Dizen pues, que habiéndose perdido España en el trájico reinado de don Rodrigo, se juntaron como trescientos cristianos en la admirable cueva de San Juan de la Peña [...]. Guiados pues, y animados de su luz [*i. e.* de Déu] los tercientos cristianos, eligieron por caudillo a un caballero llamado Garcí Ximénez, a quien, o le dieron título de rey de aquellas montañas (como era natural, si le dieron alguno), o se lo mudaron presto por el de Sobrarbe» (Citem a partir de Jimeno 2011:98).| **justícia de Aragó:** «jutge; magistrat encarregat d'administrar justícia especialment en els Regnes de Castella, Aragó i València» (DCVB).| **serçanà:** serçanar, «retallar, minvar» (DCVB).

13, III Alcaferia: «nom d'un castell construït dels moros a Saragossa i convertit després en palau dels reis cristians» (DCVB).| **presidi de soldats:** llegim «feu en la Alcaferia [un] presidi de soldats».

[14] ^I Ab los valencians no tingué tant que partir perquè ya abans de açò havia fet d'ells tot lo que havia volgut, posant en dit regne pragmàtiques y lleys al modo de Castella (y açò sens tenir-los), sent axí com era acostumat, ginyant en açò als valencians, qui ab finesas vanas, qui ab amenaças, per ésser lo govern de Castella lo que més a ell agradava (per ésser aquells tant subjectes y governar-se aquell Regne per monarquia y no a modo de república com lo de Aragó) procurava ell que tots se governasen de aqueixa manera. ^{II} Y en totas aqueixas cosas y altres may ell s'i demostrave sinó lo govern per medi de sos ministres, los quals de ordinari y los més éran de sa condició (per triar-los ell axí); y quant se recorria a ell personalment amostrave gran aplauso però sempre los remetie a sos ministres, los quals no féyan una tilla sens son parer y consentiment per ésser ell tant puntual, que fins a las més mínimas cosas volia saber. ^{III} Quan los negocis no resixían axí com ell volia o los vassalls se quexaven, donava las culpas a sos ministres, dient que havían excedit més del que ell havia manat, y de esta manera los satisfeya; y quant alguns amichs de sos ministres se quexaven de aquesta manera de govern, responent que era gran prudència del rey, y que son intent no era sinó conservar la pau y quietut de tots los seus regnes y de la christiandat.

[15] ^I En Cathaluña, no podent fer aquellas cosas que havia fetas en Aragó (si bé les desitjava per haver-las amanaçadas moltas vegadas sos presidents y ministres) per no haver-li donades tals ocasions los cathalans ni trobar en ells facilitat y poca resistència com trobà en los valencians, procuraren perseguir-los per altre via. Y fou que no sols no·s venia·n contrari ab les cosas que directament tocàvan contra d'ell per conservació de nostros privilegis y libertats, sinó també procurava ell ab sas cauthelas y forças per sos ministres aniquilar y destruir, sinó també ab las qüestions que los cathalans tenían no sols ab los castellans, aragonesos y valencians, com encara ab algunas que·s tingueren ab genovesos y altres nacions fora de sos regnes, ^{II} afavorint sempre la part contrària de Cathalunya, com plenament se demostra ab lo de l'escusado, ab lo dels diputats y insquisidors, ab las qüestions dels frares de la Mercè castellans y catalans, llevant-nos de assí lo General (ahont té de estar) y transferint-lo en Castella; ab las qüestions dels frares de Moncerrat, també de castellans y cathalans (y après, per fer-nos gran mercè, feu que lo hun trieni fos lo abat cathalà y lo altre castellà); ab los negocis de las encomiendas de sant Juan contra de aragonesos y valencians;

14, III conservar la pau] conservar la (p. 202) pau | 15, I amanaçadas] amancadas *Corregim d'acord amb el sentit* | 15, II en Castella; ab] en Castella (*ratllat* ahont te de citar) ab

14, I ginyant: «persuadint amb enginy».

ⁱⁱⁱfent-nos en aquestos y altres semblants negocis tot lo contrari que pogué, afavorint sempre ab causes per Sa Santedat y altres la part contrària, perseguint y aniquilant per totas las vias que·s pogué la authoritat y jurisdicció dels tribunals de la Diputació y Casa de la Ciutat, procurant per diversas vias y ab diversos temps ab los diputats y concellers (qui aleshores éran), qui ab amenaças, qui fent-los mil promesas, fessen y contentissen lo que ell volia, essent las demás cosas que demanava contra Constitucions, privilegis, capítols y actes de Cort, usos y costums de Cathalunya y Barcelona, com en tot lo discurs de sa vida plenament se ha vist.

[16] ⁱY en particular, pochys anys abans de sa mort, esent son llochtinent y capità general en lo present principat de Cathaluña y comptat de Rosselló y Cerdanya don Bernardino de Cardenes, duch de Maqueda, procurà ab alguns dels diputats qui aleshores éran que abul·lisen alguns capítols de nou redrés de la Casa de la Diputació fets en las últimas Corts, çelebradas en la vila de Monçó lo any 1585, perseguint als altres diputats, o diputat y a sos vassalls valedors de ells, qui venían en contra de una cosa tant mala com aquella (com de lley y justícia no·s podia fer sinó era tenint altres Corts y en ellas abolir-los com és acostumat fins lo dia de vuy fer-se axí en Cathalunya), perseguint per totas las vias que pogué al diputat y sos valedors, que éran molts cavallers que li féyan contrari en dit negoci. ⁱⁱY ab los altres diputats que restaven, procurà que se abulisen los Capítols ab los quals se éran defensats los altres diputats y sos valedors, del que ells feren contents, no tenint compte al jurament que prestaren y trencaven en la ofensa de Déu y agravi a la terra, cayent a excomunió sinó a sos propris interessos y gust, premiant y fent mercès ab privilegis y altres cosas als que havían contentit en una cosa tant mala. Moltes altres cosas de aquest compàs feu en la present ciutat i Principat, que seria cosa llarga casi imposible relatar-las, però pus d'ellas y haurà molts authors que las tractaran llargament me remeto en ells, pues mon intent no és fer història sinó dietari.

[17] ⁱYo crech que ell ne haurà feta particular esmena y penitència y ho haurà dextat encarregat a son fill que satisfés dits agravis, pus en las primeras Corts que çelebrà als cathalans en la iglésia de frares menors de la ciutat de Barcelona, en lo any 1599, abolí y

15, **III** Diputació y Casa] Diputacio (p. 203) y Casa | 16, **I** abullisen] ab (*ratllat* e) (*interlineat* u) llisen | 16, **II** altres diputats] altres (*ratllat* capitans) diputats | cosa llarga] cosa (p. 204) llarga

16, **I** abullisen: «abolissin».

donà per nul·los y que no poguessen ser trets per exemplars en ningun temps tots los procehiments que per lo rey son pare y sos ministres foren fets contra de la persona de Joan Granollachs, diputat militar lo trienni de l'abolliment de dits capítols, y a sos valedors, los quals havían defensada la part contrària, donant-los en recompensa del que havían patit per la defensió de dits privilegis pencions, privilegis y altres gràcies, declarant haver procehit ditas personas ab molta fidelitat y justícia. Nostre Señor hage volgut acceptar-li sas bonas obras y perdonar-li los grans agravis que ha fets als naturals de la corona de Aragó. "Y per dir-o ab una paraula y remetent lo present capítol, fou dit rey molt gran cathòlic y prudent com tot llargament està dit y és encara molt més, però per lo que toca als privilegis, libertats, capítols y actes de Cort, usos y costums, pragmàticas y fueros de tota la corona de Aragó, y als naturals de ella, és estat lo rey que més los ha contradit.⁵⁶²

[1] **^I Capítol de com, seguida la mort del rey Phelip Primer, lo señor Phelip Segon, son fill, determinà de venir a celebrar son casament y de la infanta, sa germana, en la present ciutat y no tingué efecte**

^{II} Mort que fou lo predit rey, y dexant los casaments de sos fills de la manera que està dit, lo señor rey Phelip Segon, son fill, determinà de venir a celebrar sos casaments en la present ciutat, lo que après no tingué efecte (com tot llargament veurem).

[2] **^I Per aportar la història més llarga y lligada se han tingut de posar après del capítol 12 (que tracta de la malatia y mort del señor rey Phelip Primer y las obsèquias que en la present ciutat li feren) los altres capítols que després venen, los quals algun d'ells rebí las relacions en lo més de noembre; ^{II} y axí ara, per seguir lo orde del dietari, tenim de tornar atràs, lo que yo crech que no parexerà mal al lector, pus ha vist que per rahó de la història no·s podia fer altre cosa, pus ab aquest parèntesis resta advertit.**

1, II Mort] (p. 205) Mort | **2, I Per aportar la història més lligada**] Per aportar (*afegeix mes*) la historia mes lligada *Considerem la repetició del mot «més» un error de còpia que no ha estat corregit, i així, l'eliminem per tal de donar sentit al fragment*

17, I Joan Granollachs: cavaller i diputat de l'estament militar a Barcelona entre 1590 i 1593, fou un dels defensors de la jurisdicció de la Diputació front a l'Audiència. Després d'alguns canvis en el sistema legal el 1585, es va donar un enfrontament progressiu entre aquests dos organismes i, Granollachs, defensor de l'expansió del poder del primer, el 1591 es va veure obligat a tancar-se a l'edifici de la Diputació de forma permanent fins l'abril de 1592, juntament amb el seus partidaris; no seria fins el 1599 que es resoldria la causa a favor de Joan Granollachs (Pérez 1993:292).

1, I celebrar son casament: aquest episodi sobre el casament de Felip II a Barcelona recollit al *Dietari* de Jaume Ramon Vila ja ha estat objecte d'estudi a mans de Duran (1973).

[3] ¹Dilluns, a 26 de octubre de dit any, envià lo virrey a sercar los concellers y diputats, los quals hi anaren lo mateix dia, cada tribunal per si, y com foren allà los digué de paraula per part de Sa Magestat com havia determinat que a 20 de noembre pròxim partiria de Madrit per a venir a jurar en la present ciutat, passant primer per Çaragossa, y que també havia determinat celebrar en la present ciutat de Barcelona los casaments seu i de la infanta, sa germana, ⁱⁱ y que Sa Magestat li havia escrit que·ls o digués de sa part y que fessen las demostracions ordinàries de alegria que aquesta ciutat té acostumat de fer en semblants jornadas, però que no dexasen lo dol del rey, son pare, per sa vinguda fins a la vinguda de la reyna, y que los cavallers no·s posasen de gala ab colors ni recamos fins a la celebració de dits casaments, que per sa vinguda bastava posar-se negres ab gales y plomas del mateix color. Y donà après de haver dit tot lo sobredit una carta de Sa Magestat per cada hu de dits tribunals.

[4] ¹Dit dia manaren los honorables concellers ajuntar lo Concell de Cent per causa que la carta anave a concellers y Concell, y ajuntat que fou, se desclogué y legí dita carta, la qual és del thenor següent:

[5] ¹A los amados y fieles nuestros, los concelleres, Consejo y hombres buenos de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

ⁱⁱAmados y fieles nuestros,

Al duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, escribo que de mi parte os diga la resolución que he tomado en mi partida de ir a jurar a essa mi ciudad y casarme a ella, y lo que acerca desto y de otras cosas se havia de hacer. Y assí, remitiéndome a ello en este negocio, no tengo qué decir, más que encargaros más que dándole entera fee y crédito os mostréys en la execución y cumplimiento dello, ⁱⁱⁱlo que yo confío y havéys acostumbrado, y tanto más en esta ocasión, pues lo devéys tanto al amor que os tengo y deceo de favoreceros y hacer merced a essa ciudad en todo lo que le tocare y fuere de su beneficio, como lo merece su gran fidelidad y buenos servicios. Dada en Madrid, a 20 de octubre, 1598.

3, II posasen de gala ab] posasen de (omet gala) (p. 206) ab *Restituim el mot que sols apareix al reclam de la pàgina just anterior* | 5, I al duque] el duque *Corregim d'acord amb el sentit* | 5, III su beneficio] su (*ratllat* serbicio) beneficio

Yo, el rey

Vidit Covasruvias, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit Baptista, regens; vidit Clavero, regens; vidit Guardiola, regens; vidit Petrus Sans, fisci advocatus; Gassol, prothonotarius.

[6] ¹La dels diputats fou del mateix thenor, paraula per paraula, *mutato termino seu nomine*. Y llegida la carta en lo Consell se determinà que per altro se determinàs lo fahedor.

[7] ¹Dijous, a 5 de noembre de dit any, se tingué Concell de Cent per a ordenar lo que·s tenia de fer per la vinguda del senyor rey y, entre altres cosas que determinà, feu que llevasen la pescateria que estava entre la Duana y lo General y se posàs en lo lloch ahont està, per a que restàs allí una bella plassa y sobre la Duana se fes una bella sala de armas, lo qual tot se executà de continent, que quant Sa Magestat arribà ya estava tot fet. ¹¹També elegiren en dit Concell una Vint-y-quatrena per a que ordenasen lo que·s tenia de fer en dita vinguda y casaments, donant-li poder gastasen fins a vint mília lliures (los noms dels quals se omitexen y sols se posaran los estaments, ço és, militars, ciutadans, mercaders, artistes y menestrals).

[8] ¹Divendres, a 13 de novembre del present any, reberen los diputats una carta de Sa Magestat per a que donasen propri ús a tots los que vindrían en la present ciutat en sa companya y de sa germana, com també los qui vindrían ab la reyna y archiduch, ¹¹la qual cosa lo virrey los havia ya dita de part de Sa Magestat lo dia que·ls donà la carta de la vinguda de Sa Magestat, però per major demostració de amor y obligar-los que ab major gana o fessen, los escrigué la següent carta:

[9] ¹A los venerables y amados nuestros los diputados del General en el nuestro Principado de Cathaluña.

El rey.

¹¹Diputados,

5, III regens; vidit Guardiola] regens (p. 207) vidit Guardiola | 9, II A los venerables] (p. 208) A los venerables

El duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, en virtud de la carta de crehencia que os dio mía os habrá significado el contentamiento que recibiré en que déys proprio uso y servicio no solo a las cosas que yo y mi hermana y nuestros criados, y todos los señores y cavalleros, y otras personas que siguieren mi corte llevaren, pero también de todas las que truxere la reyna y archiduque Alberto, y los que con ella y él vinieren. ^m Y conforme a aquello y las causas que os habrá representado, tengo por cierto que lo habréys provehído, pero para que entendáys con quantas veras deseo que en esta ocasión hagáys esta liberalidad y demostración de amor, he querido de nuevo significaros el particular contentamiento y servicio que recibiré en que lo hagáis así, pues en tiempo de tanto accontentamiento no es justo que haya cosa que pueda causar molestia ni disgusto, sino que cada uno en su tanto tenga de que loarse de vuestro buen tratamiento y suelta que hisiéredes que dello. Y todo lo demás me quedará la memoria, que es razón, para hazeros el favor y merced que merecéys. Dada en El Pardo, a 5 de noviembre, 1598.

Yo, el rey

Vidit Covarruvias, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit Guardiola, regens; vidit Petrus Sans, fisci advocatus; vidit Baptista, regens; vidit Claver, regens; Gassol, prothonotarius.

[10] ¹Per haver rebudes los concellers y diputats les sobredites cartes y certificar-se per altre part molt la sobredita vinguda comensaren en la present ciutat de fer las preparatòrias per a dit effecte, axí de provisions com de altres cosas pertanyents a dits recibiments, y fer preparació y disposicions, fent en la plassa ahont està la pescateria (dita ara la plassa de la Reyna) un grandíssim arch triumphal, fet ab molta architectura y artifici, de obra jònica y dòrica (com avant se dirà); y en la Rambla ne feren altre, encara que no tant gran, prop de la Draçana, de obra dòrica, fet també ab molt artifici, los quals archs féyan fer los diputats a gastos de la Diputació. ^mLa ciutat també feya fer preparatòrias, obrant de nou y acabant lo

9, III cada uno] cada (*ratllat h*) uno | 10, I Per haver] (p. 209) Per haver

portal de Sant Antoni que estava molt dolentament, posant-lo en la forma y perfecció que vuy està, si bé encara no està acabat de perfeccionar perquè y faltan los bultos en las tres capellas sobre el portal; y de altre part volían fer un arch de fusta ab son arch triumphal a la vora de la mar per la desembarcació de la senyora reyna.

[11] ^ILo Capítol de la Seu, la Lotja, los inquisidors y los demás tribunals de la present ciutat féyan tots per sa part, cada hu en sos llochs, grans preparatoris per las ditas vingudas, pensant tots y tenint per molt cert que paraula de rey, majorment certificada per tantas vías y cartas, no tenia ni podia faltar, particularment no havent-li donat ocasió en la present ciutat de fer lo contrari, ans bé se havia fet tot lo que havia demanat (com en los capítols atràs se ha plenament vist); ^{II}però com en totas las cosas de aquest món y ha mundança y los hòmens estan subjectes a mil misèrias, de las quals tampoch no se escàpan los reys (fa en ells lo mateix efecte que en los altres), perquè ab la mateixa facilitat que prometé de venir a casarse assí, sens procurar-ho la terra ni pensar-i, ab la mateixa y encara major (per no haver-i hagut ocasió en contrari) se'n desdigué, lo que la terra sentí (com era rahó) fent las diligèncias que com a faels y leals vassalls tenían obligació, fent-ne lo sentiment que lo cas requiria (com tot llargament veurem en lo any següent).

[12] ^IY perquè mentre aquestas cosas passàvan y mudà lo rey de intenció, arribà la reyna en Ferrara ab lo archiduch, y en ella celebrà Sa Santedat los desposoris; y lo rey arribà en València per a fer lo que havia promés assí.

^{II}Comensaré los anys següents ab aquestas relacions, les quals per ser matèria llegida passaré consecutivament ans de tornar a tractar de las diligèncias y embaxadas que los concellers, diputats y bras militar féran a Sa Magestat manifestant-li lo gran pesar y desconsuelo que los naturals de aquest Principat tenían en no haver vingut Sa Magestat a celebrar dit casament en la present ciutat, encara que ditas relacions no las rebés tant prest que no fossen molt abans las diligèncias sobreditas, però puix ya estan ditas las causas, no pens que niguna fassa maravella, y axí donaré fi al sobredit any.

11, II mil misèrias] mil mise (p. 210) miserias *Eliminem la seqüència «mise» i evitem així la repetició* | **12, I** lo archiduch] lo arciduch *Corregim l'errada d'acord amb el sentit* | **12, II** Comensaré] comensare (*ratllat n*)

10, II portal de Sant Antoni: malgrat que l'autor es refereix a unes obres sobre el portal, posteriors al moment en què s'esdevé la visita del monarca, podem documentar diferents obres sobre Sant Antoni en la primera meitat del segle XVII (almenys fins el 1637), de manera que no ens permet datar el moment en què es va escriure el *Dietari* (Perelló 1996:166).

[1] ^ICapítol de la extractió de concellers lo present any

^{II}Dimars, lo primer dia de desembre de dit any, se feu nova extractió de concellers, que foren lo següents: mestre Pere Benet Soler, doctor en Medicina, que no era ciutadà ni cavaller, fou conceller en cap; mosèn Pau de Fluvià, donsell, conseller segon; miser Juan Batista Llorens, conceller ters; Rafel Antich, mercader, conseller quart; Grau Saonés, mariner, conceller quint.

[Llibre quart del present dietari de l'any 1599]

[1] ¹ **Capítol del sentiment que la present ciutat feu de la mutació de parer que lo señor rey feu en no venir-se a casar assí y de las embaxadas que li feren**

^{II} En lo capítol 18 del llibre tercer del present dietari se ha vist clarament com seguida la mort del rey Phelip Primer, après de haver fetes y celebrades les sues obsèques per lo señor rey, Phelip Segon determinà de venir a casar en la present ciutat, lo que sentiren molt los castellans per ésser enemichs nostres, y axí procuraren ab Sa Magestat revocàs dita determinació, posant-li moltes cosas y rahons aparents al devant; y com véran que de esta manera no podían axir ab son intent, feren per medi de la emperatrís dona Maria, sa àvia y tia, y ab la infanta, sa germana, que la y destorbasen.

[2] ¹ Y tant féran que n'isqueren ab son intent (com veurem) perquè no·s celebraren en Castella dits casaments sinó en València, de la Corona de Aragó, esent-ne causa de açò don Francisco de Rojas Sandoval, marquès de Dénia, gran privat del rey (tant que no·s llig en ningun temps de altres reys haver altri privat tant), per ésser estat virrey de València y tenir estats en dit regne, lo que los castellans toleraren millor per ésser València més cerca de Castilla que no Barcelona, però no alcançaren lo que ells desitjaven: que se celebrasen en Castilla. Lo modo ab que Sa Magestat se desdigué del que assí havia promès fou de la manera que·s segueix.

[3] ¹ Dimars, a 5 de janer del present any 1599, vigília dels reys, arribà un correu en la present ciutat ab cartas de Sa Magestat.

2, I causa de açò] causa de aco *Corregim d'acord amb el sentit* | Castilla que no Barcelona] Castilla (p. 212) que no Barcelona

1, I Capítol del sentiment que la present ciutat feu: ha estudiat aquest capítol Duran i Sampere (1973): «El rei Felip III volia casar-se a Barcelona».

1, II emperatrís dona Maria: és a dir, Maria d'Habsburg i de Portugal, filla de l'emperador Carles V i d'Isabel de Portugal, que va contraure matrimoni amb l'emperador Maximilià II el 1547 (Gil 2017:371-372). | **la y destorbasen:** llegim «l'hi destorbasen».

2, I Francisco de Rojas Sandoval: Francisco Gómez de Sandoval, v marquès de Dénia després del seu avi Francesc de Borja. Es va casar amb Catalina de la Cerda i la seua carrera es va veure impulsada a partir de 1580 quan va encapçalar una de les tropes castellanques que havien d'intervenir a Portugal al servei de Felip I. Va servir 46 anys a la monarquia, concretament als reis Felip I i Felip II, comptant amb múltiples beneficis d'aquesta relació, entre d'altres l'encomanada de Mèrida de l'orde de Santiago, l'estatus de gentilhome o l'encomanada major de Castella d'aquesta mateixa orde (1599). Formava part del cercle cortesà més proper als monarques, i el 1595 va ser nomenat virrei de València, càrrec que va exercir fins l'any 1597 quan tornaria a la Cort per ser nomenat cavallerís major de Felip II. El 1599 era nomenat I duc de Lerma per Felip II, com descriu el present dietari: «al qual lo havia fet duch de Lerma» (p. 292) (Garcia 1998).

ⁱⁱ Dimecres, a 6 de dit, reberen los diputats y concellers las cartas que los sobredits correus havían portades, totas contenint una mateixa cosa y de un mateix thenor. Y la dels concellers és la següent:

A los amados y fieles nuestros los concelleres de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

ⁱⁱⁱ El duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, escribió que de mi parte os represente las causas que me han movido y forçado para no poder hacer en esa ciudad la celebración de mi casamiento como lo tenia propuesto, y deseando por la voluntad grande que me queda de visitar esse Principado y tenerles Cortes, como más particularmente lo entenderéis del dicho duque. ^{iv} Y assí en esto no queda que decir sino remitirme a él y aseguraros que siempre tendré muy presente la voluntad con que os havéys dispuesto a servirme en esta ocasión, como espero lo haréys en la presente y en todas las demás que se ofrecieren, y que la mía estará muy dispuesta para haceros el favor y merced que vuestra gran fidelidad y servicios merecen. Dada en Madrid, al último de diciembre, 1598.

Yo, el rey

Vidit Covarruvias, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit Guardiola, regens; vidit Petrus Sans, fisci advocatus; vidit Baptista, regens; vidit Clavero, regens; Gassol, prothonotarius.

[4] ⁱY llegida dita carta per los concellers, estigueren espantats de una tant gran mudança, y axí encontinent anaren en casa del virrey per saber la causa del disfavor que feya en la present ciutat en no venir-se a casar assí axí com havia promés. Y en ésser allí, los digué lo virrey de paraula de part de Sa Magestat com las causas que l'havían mogut y forçat a no venir a casar-se assí sinó a València era estar València més prop de Castella, que per tenir de

3, II havían portades] havia portades *Corregim l'error de concordança* | 3, III el rey Vidit] el rey (p. 213) Vidit

present Corts als castellans no se'n podia apartar molt; y ésser, per altre part, los gastos majors per a venir assí que no a València, y que per no trobar-se per lo present ab diners no havia pogut fer altre cosa. ⁱⁱ Y també que la reyna inglesa lo inquietava per las parts de Portugal, y que per no apartar-se tant lluny de dit regne y no causar per sa absència alguna novetat en ell no gosava apartar-se més anllà de València. Y que per totas aquestas causas y altres se era determinat y resolt de anar-se'n a casar a València per a ser també la casa del Real de València molt gran y capaz per a las personas reals, y que la reyna desembarcaria en Binaròs. ⁱⁱⁱ Y entès açò per los concellers se'n tornaren a Casa de la Ciutat y determinaren que se'n donàs rahó al Concell de Cent, y axís encontinent y tocaren.

[5] ⁱ Dit die se ajuntà lo Concell de Cent, al qual estant congregat feren relació los concellers de la carta de Sa Magestat y de la explicació del virrey los havia feta, fent-los llegir dita carta en Concell; la qual legida estigueren espantats de una tant gran novetat, lo que may se haguera cregut, y axí determinà dit Concell encontinent que vist lo gran disfavor que lo señor rey feya a la ciutat, mayorment no havent-s' o procurat la terra (axí com o havia fet València, que per medi del marquès de Dénia sobredit o havia alcançat), que anàs en Cort lo conceller en cap a suplicar-li fos servit de venir, y que anàs acompanyat de cavallers y ciutadans, los quals foren extrets de las bolças de concellers (com és acostumat), ço és: ⁱⁱ de la de cap fou extret misser Gerònim Fivaller, ciutadà honrrat de Barcelona; de la segon mosèn Antoni Juan Ferran, donsell, y de la ters mestre Bernat Caxanes, doctor en Medicina; los quals lo diumenge vinent partiren ab molta pressa, ab gran grandesa y gasto, anant per lo camí ab massas altas, entrant per totas las vilas y ciutats, axí en la anada com en la tornada.

4, I no se'n] no (*ratllat* no) sen| 5, I estant congregat] estant con (p. 214) congregat

4, II **reyna inglesa**: és a dir, Isabel I, filla d'Enric VIII.| **Real de València**: es refereix al palau reial de la ciutat de València, actualment desaparegut i que, parcialment, ocupava els actuals Jardins del Real.

5, I **conceller en cap**: és a dir, Pere Benet Soler.

5, II **Gerònim Fivaller**: és a dir Jeroni Fivaller o Fiveller va ser ciutadà honrrat de Barcelona, doctor en Drets i assessor ordinari del General (DGC, v. III, p. 985). Participa de l'acte d'extracció de la bandera de Santa Eulàlia el 1597 i és un dels advocats que participa en les negociacions prèvies al jurament del càrrec de virrei del duc de Fera l'any 1598. Un any després, entre d'altres fites, va ser enviat com a ambaixador de les institucions catalanes a la Cort reial (MNA, v. VII, p. 45, 144, 381).|

Antoni Juan Ferran: situem aquest personatge en el present episodi i, possiblement, en les festes en honor a la canonització de Sant Ramon de Penyafort l'any 1601 dins una esquadra de genets (MNA, v. VII, p. 346).| **Bernat Caxanes**: doctor en Medicina que va participar de l'ambaixada enviada al monarca amb motiu de les seues esposalles (Chamorro 2013:60). Fou insaculat en la Diputació el 1596 i va morir el 1602 (Serra 2015:265)

[6] ¹ Com a conceller, encara que per la causa de la mort del rey, aportava encara la gramalla negra, en Çaragossa li féran molta honrra, axint-lo a rèbrer lo jurat segon acompanyat de molts cavallers y ciutadans, y se'l posà en la mà dreta, hospedant-lo en sa casa ab los altres que l'acompanyaven. Lo endemà que fou arribat lo aportaren ab cotxos a Nostra Señora del Pilar a hoir missa; ^{II} al despús dinar de dit dia lo pasejaren per tota ciutat y anà a visitar al duch de Alburquerque, virrey de Çaragossa, lo qual li feu grans compliments; y a dit conseller lo visitaren en la casa ahont posàvan los altres jurats de Çaragossa. Y al cap de tres dies se n'anà camí de Madrit, ahont ya no trobà lo rey, que ya era partit per a València.

[7] ¹ Y axí lo anà seguint y lo alcançà en Almança, un lloch que està entre Madrit y València, ahont li explicà la embaxada que portava après de haver-li besades las mans, la qual, en summa, contenia lo gran sentiment que la ciutat de Barcelona havia fet de què Sa Magestat no anàs en ella a celebrar son casament, jurar y tenir las Corts. Al qual, feu Sa Magestat de resposta, amostrant-li gran afabilitat, digué que a ell li pesava molt però que no se havia pogut fer altre cosa per las causas que lo virrey de Cathaluña los havia donadas de sa part, però que lo més prest que podria vindria a jurar y tenir Corts. Feu-li molta honrra, que en particular, en essent en la casa ahont posava li envià molts plats per a dinar y confituras, y molts altres regalos; y après de éser-se lo conceller despedit d'ell, se'n tornà en la present ciutat ab carta que li donà en resposta de la embaxada.

[8] ¹ A la tornada passà per València y los jurats de València li feren molta festa y cumpliment, si bé no saberen sa vinguda y axí no isqueren a rebre'l, però li feren molts presents de confituras. Anà après lo conceller a visitar lo virrey, qui era lo compte de Benavent, lo qual li feu grans compliments y volgué que entràs a visitar a sa muller, dona

6, II visitaren en la casa] visitaren (p. 215) en la casa] posàvan los altres] posava los altres *Corregim l'error de concordança de la seqüència* | **7, I** la qual, *en summa*] la qual, en summo *Corregim d'acord amb el sentit*

6, I Com a conceller: és a dir, conseller en cap. | **En Çaragossa li féran molta honrra:** llegim «En Çaragossa li féran molta honrra [al conceller en cap]»

6, II duch de Alburquerque: és a dir, Beltrán de la Cueva, VI duc d'Alburquerque. Deixeble de Beltrán de la Cueva, I duc d'Alburquerque i privat d'Enric IV, fou virrei d'Aragó entre 1599 i 1602 (Moréri 1753:562; Carceller 2006).

8, I compte de Benavent: Juan Alonso Pimentel de Herrera, v duc-comte de Benavent, va ser virrei de València entre els anys 1598 i 1602 i virrei de Nàpols entre 1603 i 1610; va ser majordom major de la reina Isabel i president del Consell d'Itàlia l'any 1621 (Soler 2008:122). Era l'espós, com esmenta aquest testimoni, de Mencía de Requesens.

Mancía de Requesens y de Súniga, filla de don Luís de Requesens y de Súniga y de dona Gerònima Gralla, cathalana de nació, la qual li feu molts cumpliments, alegrant-se molt de la visita que dit conceller li havia feta.

[9] ¹Lo mateix dia de dimecres, dia dels reis, feren ajuntar los diputats, braços, en la Diputació, en los quals entre los altres acudí lo duch de Cardona. Y après de haver proposat los diputats tot lo sobredit, y legida en ells la carta de Sa Magestat tenían, que era conforme la dels concellers (y diu la crehensa que lo virrey los havia explicada que també los havia enviats a cercar, axí com havia fet als concellers), elegiren los braços altre embaxada, hu de cada estament, los quals foren: per ecclesiàstich, miser Juan Francesch Descamps, sacristà de Elna; per militar a don Phelip de Aril, baró de Eril, y per real a miser Gerònim Ollès, ciutadà honrrat de Barcelona.

[10] ¹Y vist per alguns cavallers celedors del bé públich la nominació feta per los diputats, suplicaren al duch de Cardona, que-s trobava aleshores en la present ciutat, fos servit de ajuntar lo bras militar per a que suplicasen als diputats revocasen als dos primers embaxadors (ço és ecclesiàstich y militar) per quant lo sacristà Descamps estava excomunicat molts anys havia (encara que ell se feya absòdrer ab cauthela), y no aparexia bé que persona

9, 1 li havia feta. Lo mateix] li havia feta (p. 216) Lo mateix| Elegiren] ele (g *corregit sobre* ?) iren| Gerònim Ollès] Geronim Oles *Corregim l'antropònim*

8, 1 Mancía de Requesens y de Súniga: Mencía de Requesens i de Zúñiga, filla de Lluís de Requesens i de Zúñiga i de Jerònima Gralla. Va estar casada en primeres núpcies amb Pedro Fajardo, marquès de Los Vélez, i posteriorment amb Juan Alonso Pimentel de Herrera, v duc de Benavent (Ahumada 2007:64; 68; Duran 1973:82).| **Luís de Requesens y de Súniga:** Lluís de Requesens i Zúñiga, fill de Juan de Zúñiga i Avellaneda, va tenir una carrera ben destacada: el 1552 va ser nomenat capità general de les naus de l'orde de Santiago (un nomenament no exempt de conflicte); el 1561 va ser nomenat ambaixador a Roma; el 1568 esdevingué lloctinent general de la Mar, participant de forma destacada en la batalla del Lepant (1571). Un any després d'aquesta fita era nomenat governador de Milà i posteriorment, el 1573 de Països Baixos fins la seua mort sobtada a mietat 1576 (Hendriks 1994:83-84).| **dona Gerònima Gralla:** filla de Francesc Joan de Gralla i Desplà i Guiomar d'Hostalric. Jerònima Gralla es va casar el 1552 amb Lluís de Requesens, a qui va acompanyar en la majoria de les seues empreses fins el 1572 quan, en lloc d'acompanyar-lo a Milà, decidí tornar a la ciutat comtal (Molas 2001: 54-56).

9, 1 duch de Cardona: d'acord amb el MNA (v. VII, p. 223), aquest càrrec l'ostentaria Ramon Folch i de Cardona. En canvi, Morales (1983:246) atorga el càrrec a Diego Folch de Cardona mitjançant el seu matrimoni amb Joana d'Aragó Folch de Cardona, també duquesa de Sogorb, Ampúries i Prades, marquesa de Pallars i vescomtessa de Villamur.| **Phelip de Aril:** Felip d'Erill i d'Orcau, baró d'Erill, era lloctinent de governador de Catalunya (1599) i oficial reial (MNA, v. VII, p. 172; DGC, v. III, p. 334). El 1599 rebé, a més, el títol de comte a mans del monarca Felip II (Fluvià 1997:100).| **Gerònim Ollès:** Jeroni de Ollers, doctor en Drets, va formar part de múltiples ambaixades de part del Consell de Cent i el General, com recull Vila i també documenten els MNA (v. VII, p. 294, 393); entre altres va estar convidat a l'entrada de Sa Magestat a la ciutat de Xàtiva el febrer de 1599 (MNA, v. VII, p. 393 i seg.).

10, 1 celedors: és a dir, «zeladors».

excomunicada anàs per embaxador de Cathaluña allà ahont y havia altres que no tenien aqueix impediment.

[11] ^I Y també lo baró de Eril no era rahó que y anàs per ésser restat ell en lloch de governador, y per ésser oficial real no podia anar. Y axí en lo dit respecte feu lo duch de Cardona ajuntar dit bras, el qual, estant congregat en lo Capítol de la Seu, foren per dit duch preposades totes las sobreditas cosas, las quals paregueren a tots molt justes, afagint-y molts de més avant que dit baró no podia anar, axí per lo que està dit com també per no tenir confiança d'ell en cosas que tocaven al benefici de la terra, per quant se digué públicament que dinant los dies passats ab lo virrey en sa casa, que no tenia necessitat Sa Magestat de venir a tenir Corts personalment als cathalans, que Sa Excel·lència los podia tenir; ^{II} y que també digué, estant en conversació ab lo duch de Cardona en lo Monestir de Jesús (ahont dit duch posava), en presència de alguns frares y de altres personas, tractant de aquestas matèrias, digué que no y havia ningun cathalà que fos home de res, pensant-se (crech yo) ell, que tots los demés cathalans devían ésser de son compàs, perquè per ço ome tan principal és hu dels hòmens de manco parts que y haja en Cathalunya (per no ésser home de res y ni per ningun negoci), y axí no y ha para que atribuhir-li a mal pensàs lo mateix dels altres cathalans. ^{III} Y trobant-se present en lo dit bras don Francisco de Eril, son germà, y molts altres parents seus, no gosaren contradir a ninguna de las sobreditas cosas ni a altres de aquest compàs que de dit baró digueren per ésser tan públicas y verdaderas.

[12] ^I Y hoit tot lo sobredit per lo bras, y vistes ésser tant justes las sobredites causes, enviaren embaxadors al Capítol de la Seu, lo qual estava ajuntat en la libreria del mateix claustro, per a que tots junts fessen embaxada als diputats per a que revocasen los sobredits embaxadors, referint-los totes las sobreditas cosas. Y axí se feu, que tots o suplicaren als diputats, los quals ne feren molt poch cas y no volgueren revocar ningun, ans bé feren partir dita embaxada ab molta pressa, la qual anà en Madrit y no y trobà lo rey, que ya era partit per a València, y per lo camí li explicaren la embaxada, als quals respongué (com avant veurem) fent-los molta honrra y mercè.

[13] ^I Vist tot lo sobredit per lo bras militar y que los diputats no havían volgut fer cas del que ell y lo Capítol de la Seu los havían advertit, no tenían confiança ninguna del baró de Eril; elegiren per embaxador a don Alexandro de Alentorn per a que en nom del bras militar

11, I tots molt justes] tots molt (p. 217) justes| 12, I no volgueren] no (ratllat n) volgueren| feren partir] feren par (p. 218) partir

suplicàs a Sa Magestat fos servit de venir-se a casar en la present ciutat, com ho havia promès, y li representàs lo servey que tota la terra li havia fet en jurar-li lo duch de Feria per son lloctinent y capità general, no esent Sa Magestat jurat, y que açò se era fet ab beneplàcit y contento de tots y no de la manera li havían escrit (que sols alguns y havían treballat y negociat). ⁱⁱ Lo que, entès açò per lo duch de Feria, virrey de Cathalunya, li pesà molt que don Alexandro anàs ab dita embaxada a dir açò al rey de part de tot lo bras militar de Cathaluña, per quant ell era estat lo que havia escrit a Sa Magestat, que sinó per respecte de alguns per saber-o ben negociar no l'haguéran jurat; y açò feu sobornat per alguns mal ministres y mal intencionats, y també perquè lo rey o atribuhís a son bon modo de obrar y governar y a las personas que ell volia fer plaer, y no a tota la terra com era rahó.

ⁱⁱⁱ Y per aquest respecte procurava en destorbar dita embaxada, y axí manà ab grans penas que no li donasen cavalls de posta. Y vist açò per don Alexandro, partí de la present ciutat ab molta pressa ab mulas de lloguer, y a Masquefa o Igualada prengué la posta.

[14] ⁱ Dilluns, a 11 de janer, partiren de la present ciutat a la posta los embaxadors de la ciutat y General. Y los del General, als quals afavoria molt lo virrey (perquè los diputats éran aleshores tals que féyan tot lo que ell volia) se n'aportaren una carta sua per a Sa Magestat, la qual, per estar en lo exterior molt favorable y al propòsit, me ha aparegut posar-la assí y és del thenor següent (la còpia de la qual me donaren sens sobreescrit y axí no·l podré posar):

ⁱⁱ Señor,

El General de este Principado ha asenyalado al doctor Descamps, sagristán de la iglesia cathedral de Elna, y al barón de Eril y a misser Ollès para que vayan a suplicar a Vuestra Magestad, con el mayor encarecimiento que les sea posible, se sirva proseguir en la primera resolución que havia tomado en honrrar a este Principado y ciudad con la universal alegría de sus bodas, la qual, quanto más los tenia regosijados y favorecidos ha sido de mayor sentimiento el caer de aquesta esperança, con que se junta el suplicar assí mismo a Vuestra Magestad les celebre Cortes, siendo las causas que hay para ello tales que Vuestra Magestad, como rey y padre, no puede bolverles el rostro. ⁱⁱⁱ Y siendo aquesta provincia de tan gran fidelidad a los predecesores de Vuestra Magestad, y particularmente en amar y servir a

13, i terra li havia] terra (*ratllat* y cap) li havia| 13, iii ab molta pressa] ab (p. 219) molta pressa| 14, i ell volia] ell (*ratllat* s) volia

13, iii **posta**: «lloc on es feia parada per canviar els cavalls» (DIEC2).

Vuestra Magestad, se han aventajado sobre todo quanto se ha hecho en sus antepassados, de gloriosa memoria; y habiendo sido fiel testimonio y parte por cuyas manos ha pasado, faltaría yo mucho a las obligaciones con que nací al servicio de Vuestra Magestad en no se lo representar, y a lo que esta provincia me tiene obligado, viendo de la manera que ha procedido; y si pudiera, sin haçer falta al servicio de Vuestra Magestad, acompañaría de muy buena voluntad esta embaxada para ponerme a los pies de Vuestra Magestad, haziendo por mi parte aqueste oficio. ^{IV} Y porque tengo escrito a Vuestra Magestad más patricularmente sobre esta materia acabaré en esta rogando a Nuestro Señor, guarde de la cathólica persona de Vuestra Magestad. De Barcelona, en 10 de enero, 1599.

Señor, besa Vuestra Magestad las manos,

El duque de Feria

[15] ^I Estaven tant centits los concellers de la mutació de parer que Sa Magestat havia feta en no venir a casar-se a esta ciutat que, a més de las diligèncias sobreditas, escrigueren una carta al sereníssim don Alberto, arciduch de Àustria, que venia ja en España ab la señora reyna, suplicant-li intercedís ab Sa Magestat per a que vinguessen tots a celebrar sos casaments en la present ciutat axí com havia promès, en la qual carta respongué lo archiduch de manera següent:

^{II} A los concelleres de Barcelona, etcètera,

Con su carta de 18 de enero me alegré mucho por haver entendido que la voluntad que muestran tenerme, de que estoy tan agradecido, como lo mostraré en las ocasiones que se ofrecieren en que puedan experimentar la mucha que hallarán en mi para todo lo que los estuviera bien. Lo que ahora se esperava de nuestra llegada a esa ciudad tuviera yo por muy buena, y a no estar tan adelante la resolución del rey, mi señor, de que nuestros casamientos

14, III obligaciones com] obligaciones (*ratllat* q) con| sin haçer falta] sin (p. 220) haçer falta| **15, II** puedan experimentar] puedan exprimentar| para todo] para (*ratllat* que) todo

15, I Alberto, arciduch de Àustria: Albert, arxiduc d'Àustria i governador de Flandes, nebot de Felip I, esposat amb Isabel Clara Eugènia l'any 1599, com descriu el present episodi.

15, II A los concelleres de Barcelona: el contingut de la carta es correspon amb el del trasllat del MNA (v. VII, p. 179), amb lleugeres modificacions que no afecten el contingut en conjunt, més enllà d'un segment en què el present trasllat esmenta l'acte de jurament a la ciutat comtal –«tuviera por bien jurar en Barcelona»– i el MNA escriu «tuviera por bien fuera en Barcelona», referint-se a les nupcies.

se efectuasen en Valencia, hiziera yo qualquiera diligencia que podria ser de provecho para que Su Magestat tuviera por bien fuera en Barcelona. ^{III} Pero ya que por lo dicho no puedo darles en esto la satisfacci3n que quisiera, holgar3 mucho que me adviertan de todas las otras cosas de su aprovechamiento y comodidad, que acudir3 a ellas con las veras y voluntad que merece la que me ha mostrado con su carta. Nuestro Se1or les guarde y prospere como dezeo. De la galera del puerto de Tol3n, 4 de 1599.

Alberto

[16] ^IFou descuyt del secretari no posar lo mes, perquè yo copy esta de l'original que m dexaren de Casa la Ciutat y no y era lo nom del mes, y per escriurer ab fidelitat no la y he volgut posar. Pens degué ésser a 4 de febrer, perquè la reberen abans de mitg mes de febrer.

Per los primers de febrer del present any arribà un home propri de València ab carta dels jurats per als concellers de Barcelona, en la qual los demanaven provisions. Y la carta és del thenor següent:

^{II} Als concellers de la ciutat de Barcelona,

A quatre del present rebérem lletra de Sa Magestat, ab la qual nos diu que ha determinat venir a esta ciutat a celebrar son casament, y que a 25 de dit partiria de Madrit y serà assí promptament. Y com estàvam descuydats de aquesta mercè y teníam per cert que Sa Magestat aniria a eixa ciutat a rèbrer la sereníssima señora reyna y afectar en ella son casament, nos havem trobats desaperebits de forment. Y fent discurs de la part ahont més promptament nos podríem provehir, ha aparegut que ninguna millor ni ab més brevedat que de aquexa ciutat per estar certificats que ab la ocasió de la anada de Sa Magestat en eixa, y per lo que de ordinari està ben provehida de forments y ne té abundància, y axí ab esta suplicam quant encaridament podem a Vostres Magnificiències se servéscan valer a esta

15, II por bien fuera en Barcelona] por bien jurar en Barcelona *Corregim d'acord amb el trasllat del MNA*| **15, III** veras y voluntad] veras y validad *Corregim d'acord amb el trasllat del MNA*| mostrado con su carta] mostrado (p. 221) con su carta| puerto de Tol3n] puerto de Colon *Corregim d'acord amb el trasllat del MNA*| **16, I** era lo nom del mes] era del lo nom del mes *Corregim l'error de c3pia*

15, III puerto de Tol3n: ha de ser el port de Toulon, situada a la badia francesa que rep el mateix nom. Serà un lloc de pas en la seua vinguda des de Gènova, segons indica Vila en la pàgina 228: «se éran embarcats en Gènova, ab 41 galeras, y que féyan ya lo camí per a España».

ciutat en esta ocasió tant precisa ab vint mília, o almenys ab quinse mília, cafiços de forment, o ab aquella summa que més sie possible que no fassa falta a la provisió de aqueixa ciutat; ^{III} y que lo preu y tot lo demás que convindrà per a que aqueixa ciutat no rebe dany ni pèrdua alguna en lo dit forment esta ciutat ho pagarà y satisfarà a tota indemnitat de aqueixa, y restarà ab nova obligació y molt estreta obligació de valer y servir a eixa ciutat en semblants y altres ocasions. Y del que Vostres Magnificiències determinaran ja ns faran de avisar-nos ab aquest propi, que no va per altre afecte per ésser lo temps tant breu com Vostres Magnificiències veuen. Y ab esta confiança restam suplicant a Nostre Señor Déu, guarde y prospere a Vostres Magnificiències, com té lo poder. De València, a 8 de janer 1599.

Los jurats de València

[17] ^I Ab la qual respongueren que també havían rebut cartas de Sa Magestat en las quals deya lo mateix de venir-se a casar ací, y que de altre part estave la ciutat per lo present desprovehida, y axí no li podían acudir com axí se desitjava, y que en altre ocasió los servirían ab molta voluntat y amor.

^{II} Pochs dies après que l'home propi de València se'n fou tornat ab la sobredita resposta de part dels concellers de la ciutat de Barcelona, arribà en la present ciutat un cavaller valencià, anomenat Monseriu, que venia com a síndich de València, que venia a mallevar diners y a cercar provisions. Y en lo que toca als diners feu la anada per la vinguda; de las provisions se'n portà algunas que particulars de assí li vengueren.

[18] ^I Dimecres, a 10 de febrer del present any, arribà un correu en la present ciutat tremès per los sobredits embaxadors del General als diputats, dient-los com havían parlat ab lo señor rey y los aportà una carta sua en resposta de la dita embaxada, la qual és del thenor següent:

16, II mília, cafiços] mília, cáficos] falta a la provisió] falta (p. 222) a la provisió] **16, III** restam] resta (m *corregit sobre* ra)] **18, I** havían parlat] havian (p. 223) parlat

16, II cafiços de forment: el caffès és una «mesura de capacitat, equivalent a vint-i quatre barcelles» que es feia servir a la Ribagorça, Tortosa i València (DCVB).

17, II Monseriu: pot tractar-se de Gaspar de Montseriu, cavaller valencià que podem documentar en les corts valencianes d'aquest mateix any (Muñoz 2005: 91).| **mallevar:** «manllevar» (DCVB).

18, I arribà un correu: la carta que es trasllada a continuació es pot llegir al MNA (v. VII, p. 394 i seg.).

A los venerables y amados nuestros los diputados del General, en el nuestro Principado de Cathalunya y Condados de Rossellón y Serdanya.

El rey.

ⁱⁱ Diputados,

El doctor Juan Francisco Descamps, sacristán de la santa iglesia de Elna, don Phelipe de Eril y Orcau, barón de Eril, y el don Gerónimo Ollès, me dieron vuestra carta de 10 de enero y un memorial en conformidad della, y me dixeron de palabra el desconsuelo que vosotros y todos los naturales de esse mi Principado y Condados tenéys de que la reyna, mi muy cara y amada muger, passe sin desembarcar en essa mi ciudad de Barcelona, y de que en ella no se çelebre mi casamiento, perdiendo las esperansas de mi ida a celebraros Cortes.

ⁱⁱⁱ Lo que cerca desto vosotros y ellos me havéys representado es bastante testimonio de la fidelidad de los naturales de esse mi Principado y Condados, de lo que aman mi real persona y desean mi servicio, y lo uno y lo otro os tengo bien merecido, pues quando mi deliberación solamente pendió de mi real voluntad tuvo en ella el primer lugar esa provincia, y assí señalé esta mi ciudad de Barcelona para celebrar en ella mi casamiento y a esse fin mandé disponer las demás cosas, hasta que causas preçisas no menos convenientes para el servicio de Nuestro Señor y mio, que para el bien universal de mis súbditos y vassallos, me obligaron a no alexarme de Madrid hasta el primer lugar marítimo donde recibiré la reyna y casarme y despachar la infanta, mi muy cara y amada hermana.

[19] ⁱ Y entre otras muchas fueron haver dexado el rey, mi señor y mi padre, que haya gloria, mi real patrimonio y rentas exhaustas y empeñadas hasta fin del año 1601, sin quedar de qué prevalerme para la conservación y defensa de mis reynos; y para dar orden a esto mandé convocar Cortes en estos reynos de Castilla, y dellas espero tan grande servicio que con él se podrá suplir mucha parte de los gastos que en la dicha conservación y defensa se

18, iii amada hermada] amada her (p. 224) hermana| 19, i conservación y defensa se] conservacion y defensa (*ratllat* y) se

18, iii de que la reyna, mi muy cara y amada muger, passe sin desembarcar en essa mi ciudad de Barcelona: aquesta seqüència no es trasladada a MNA (v. VII, p. 394).| esa provincia, y assí señalé esta mi ciudad de Barcelona: a MNA (v. VII, p. 394 «tuvo en ella el primer lugar essa mi ciudad».)| amada hermana: és a dir Isabel Clara Eugènia.

ofrecen. ⁱⁱ Y a esto se añadió los avisos que me llegaron de que la inglesa, (común enemiga de la cristiandad con liga de las islas de Olanda y Gelandia y de otros hereges enemigos de nuestra santa fee cathólica), armava poderosamente por la mar con estos mis reynos de España y de las Índias y alexarme era lo mismo que faltar a la defensa de estos reynos y a la defensa de la armada enemiga, que por lo uno y lo otro he mandado hazer todas las prevenciones necessarias que, pues van endereçadas a mayor servicio de Nuestro Señor y bien de mis vassallos con mi calor, espero buen successo.

ⁱⁱⁱ Y con ocasión tan peremptorias elegí el lugar marítimo más cercano de Madrid, con no menos cuydado mío, que quisiera escusar a la Reyna el trabaxo de passar hasta Valencia, desembarcando en esa mi ciudad de Barcelona, y que la infanta, mi hermana, gozará la mesma comodidad. Y aunque de vuestro zelo estoy asegurado de que os satisfaréis de lo que aquí os digo, me haze tanta fuerça el amor que os tengo que si en la brevedad de las Cortes por qué me suplicáys pudiesse haver certesa, ^{iv} me placería mucho que el tiempo que tengo senyalado para las otras cosas precisas diesse algún lugar para esta, que deseo más que ninguna otra, rompiendo por otras dificultades que no se pueden vencer sino con el amor que tengo a esse Principado y Condados; y aún la incerteza de la mar me podría obligar a celebrar mi casamiento en esa provincia, de que no me passaría.

[20] ⁱ Esta es la disposición de mi real ánimo, y lo demás pende de vosotros y de los naturales de esse mi Principado y Condados, tomando buen acuerdo en la brevedad de las Cortes; y por esso os pido y encargo que vosotros y los braços de esse Principado y Condados y essa mi ciudad de Barcelona resolgáys con el il-lustre duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, lo que poréis hacer para que sean tan breves que os las pueda tener, haciéndolo tocar con las manos de él, ⁱⁱ porque por su relación de él me he de mover, y

19, ii la inglesa] la (*ratllat* iglesia comun) inglesa] alexarme era lo mismo] y acoxarme ahora la misma *Corregim d'acord amb* MNA (v. VII, p. 394)./ las prevenciones necessarias] las provisiones necessarias *Corregim d'acord amb* MNA (v. VII, p. 394)./ espero buen] espero espero buen] **19, iii** con ocasiones tan peremptorias] con ocasion tan peremptorias *Corregim d'acord amb* MNA (v. VII, p. 394)./ Cortes por qué] Cortes per que *Corregim d'acord amb el sentit* **19, iv** precisas diesse] precisas (p. 225) diesse] algún lugar para esta] algun lugar para este *Corregim d'acord amb* MNA (v. VII, p. 395).

19, ii la inglesa: és a dir, l'armada naval anglesa.

19, iii amor que tengo a esse Principado y Condados: segons MNA (v. VII, p. 395): «amor que tengo a essa mi Ciudad».| **casamiento en esa provincia:** segons MNA (v. VII, p. 395): «casamiento en esa Ciudad».

20, i naturales de esse mi Principado y Condados: segons MNA (v. VII, p. 395): «naturales de essa mi Ciudad».| **braços de esse Principado y Condados y essa mi ciudad de Barcelona:** segons MNA (v. VII, p. 395): «desse mi principado y condados resolváys».

cuidádmelo con mucha diligencia y certesa, guiándoos con presupuesto de que en la brevedad de tiempo de ninguna manera puedo dispensar, como lo hisiera, a toda satisfacción vuestra con no menos gusto y contento mío, si pendiera de mi real voluntad y las ocasiones no fueran tan apretadas. Y quando vosotros no os podáys disponer agora con la dicha brevedad, no os aflixa esto, pues habiendo acabado las Cortes de Castilla y dado aciento en lo que tanto insta, procuraré con la mayor brevedad que me será possible bolver a estos reynos a hazeros merced. Dada en Almacán, a 4 de hebrero de 1599.

Yo, el rey

Vidit Covarruvias, vicecancellarius; Franquesa, secretarium.

[21] ^IY rebuda dita carta per los diputats, manaren que per a l'endamà se juntassen los brassos per a tornar resposta a Sa Magestat.

Dijous, a 11 de dit, se ajuntaren los brassos en la Diputació, als quals acudí entre los altres lo duch de Cardona. Y proposat per lo diputat ecclesiàstich, en summa, lo que contenia la carta sobredita (la qual també fou llegida), determinaren tots y que lo que Sa Magestat demanava de la brevedat no·l ne podían cerciorar per no saber las universitats que farían, però que de sa part farían tot lo posible en abreviar-las. ^{II} Y de aquest parer foren tots sinó lo concellé ters, que y anà en defecte del conceller en cap, que aportà lo vot de Casa la Ciutat (com és acostumat en braços), dient que s'elegís 12 personas, quatra de cada estament, y que aquestes consultasen ab lo virrey la resposta y resolució, lo qual parer no seguí ningú sinó lo dit majorment, perquè no·s pensàs ningú ni donasen lloch de presumir, o que lo virrey pogués tenir ni tractar negocis de Corts, axí com li havían dit lo baró de Eril.

[22] ^IDijapte, a 13 de dit, anaren los diputats a casa del virrey a dir-li la resolució dels brassos; y com no podían asegurar lo negoci de la brevedat de las Corts y mostraren-li la

20, II y cuidádmelo con mucha diligencia] y avisádmelo con mucha diligencia *Corregim d'acord amb MNA* (v. VII, p. 395)./ si pendiera de mi real voluntad] si pudiera de mi real voluntad *Corregim d'acord amb MNA* (v. VII, p. 395).|la brevedad] la (*ratllat* marcha) brevedad| **21, I** per a l'endamà] per a (p. 226) l'endama| elegís 12 personas] elegí (*ratllat* una) (*interlineat* 12) persona *Corregim d'acord amb el sentit*

20, II menos gusto y contento mío: el MNA (v. VII, p. 395) copia «menos gasto y contento mio», però conservem la forma traslladada per Vila, que s'ajusta millor al context.| **Almacán, a 4 de hebrero de 1599:** la còpia del MNA (v. VII, p. 395) està datada del 6 de febrer d'aquest mateix any i ha estat redactada a Vallada. És la missiva a què es refereix el dietari unes línies més avall.

carta que responien a Sa Magestat. Dit dia reberen los concellers carta de Sa Magestat en resposta de la embaxada del conceller, la qual ell los havia enviada, y és del thenor següent:

A los amados y fieles nuestros los concelleres de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros, el doctor Pedro Benito Soler, conceller en cap de essa mi ciudad de Barcelona,

La qual va paraula per paraula com la que reberen los diputats, y axí no se continua per contenir lo mateix.

ⁱⁱ Dilluns, a 15 de dit, se ajuntà lo bras militar per quant havia rebuda carta de Sa Magestat en resposta de la embaxada que li havían feta per lo sobredit don Alexandro de Alentorn (y per ésser del mateix thenor que la dels diputats no la pos assí, pues en res no discrepa de aquella, axí com la dels concellers).

[23] ⁱ Divendres, a 19 de dit, a 5 horas de la tarda, entrà lo conceller en cap que tornava de la sobredita embaxada; isqueren-lo a rèbrer los altres concellers al portal de Sant Antoni, com és acostumat.

ⁱⁱ Dimars, a 23 de dit, reberen los diputats una carta dels embaxadors per un correu que havían despedit, la qual, en summa, contenia que no havían volgut donar la carta que·ls diputats escrivían al senyor rey en resposta de la que ell havia escrita per lo negoci de las Corts, conforme determinaren los brassos, y que o havían consultat ab lo confessor de Sa Magestat y ab lo vice-canceller, y que los havían aconsellat que no la donasen. Y vist per los diputats lo fet, los escrigueren fent-los de resposta que la donasen vista la present y que

22, i Soler conceller] Soler con (p. 227) conceller

22, i **A los amados y fieles nuestros los concelleres de la nuestra ciudad de Barcelona:** és la missiva que podem llegir a MNA (v. VII, pp. 394-395) (*veg. supra*, [17, II-19, II]).

23, ii **confessor de Sa Magestat:** és a dir, Gaspar de Córdoba, membre de l'orde dels Predicadors. Va ser confessor del monarca des del 1597, abans d'ésser nomenat rei i fins al 1604. No sols va exercir com a confessor seu sinó que va formar part del consell d'Estat, el consell de Guerra i el d'Hisenda, ampliant la seua influència considerablement. Aquesta actitud li va valdre que Joan de Ribera l'utilitzara com a model de les pràctiques que els confessors no haurien de seguir en un memorial que va enllestir el 1608 (López 2010).

tornasen encontinent, y que no·ls pagarían lo salari de embaxadors sinó a fins a mitg mes de mars esdevenidor.

[24] ^IDiçapte, a 27 de dit, se tingué Concell de Cent, en lo qual feu relació lo conceller y los altres embaxadors que ab ell éran anats de la resposta que lo señor rey de paraula los havia donada, la qual, en summa, contenia lo mateix que la carta que ell havia enviada, la qual fou llegida en Concell de Cent; però tots, y lo bras militar quant rebé la sua, responían lo mateix que los brassos havían determinat. ^{II} Y axí no·s feu més negoci ni resposta per dita vinguda de rey, fent fer diputats y concellers y los altres tribunals tots los preparatoris que per a ditas vingudas se féyan en dita ciutat, la qual cosa se feu ya per lo primer avís que·n tingueren lo dia dels reys sobredits, que per haver-o escrit ab tanta pressa y fervor lo rey sa vinguda se feya feyna cada dia, acceptat lo dia de Nadal.

[1] ^I **Capítol com la señora reyna dona Margarida passà ab 41 galeras per la plaja de la present ciutat y lo que·n Barcelona se feu per dita ocasió**

^{II} En saber-se en Barcelona que la magestat de la señora reyna ab la archiduquessa, sa mare, y lo archiduch Alberto se éran embarcats en Gènova, ab 41 galeras, y que féyan ya lo camí per a España, se feren moltes devocions en la present ciutat per la dita bona navegació.

[2] ^I Dimars, a 10 de mars, se feu professó general en la present ciutat a instància dels honorables concellers per a suplicar a nostre Senyor per la bona y feliz navegació de la senyora reyna, a la qual convidaren al virrey, suplicant-ho primer al reverent Capítol de la Seu per a que fosen servits de fer-la y convidar per a ella a totes las parròchias y monestirs, del que ells foren contents. Y axí al després dinar, après de haver acabadas completas, se feu dita professó, la qual feu la mateixa volta que la de Corpus, acompanyant-la totes las confrarias sense banderes, y las parròchias y monestirs sensa creus ni ganfanons, que sols y anàvan los de la Seu. ^{II} No y aportaven quimera, que lo cap de la professó feya lo canonge Grau Mas, vestit ab sobrepallís y capa pluvial, acompanyat de ministres, y lo subdiaca ab la

23, II no·ls pagarían] no·ls paguian *Corregim d'acord amb el sentit*| 24, I contenia lo mateix] contenia lo (p. 228) lo mateix| 1, I lo que·n Barcelona] lo quem Barcelona *Corregim d'acord amb el sentit*| dita ocasió] dia ocasio *Corregim d'acord amb el sentit*| 2, I la de Corpus] la de (p. 229) Corpus

1, II sa mare: és a dir, Maria Anna de Baviera.

2, I ganfanons: és a dir «gamfaró», «bandera que penja d'un pal travesser i que sol esser la insígnia d'una confraria, gremi o altra corporació» (DCVB).

Vera Creu en mitg dels acòlits, cantant per tota la professó las letanias; seguiren dita professó lo virrey y concellers ab molts cavallers y poble.

[3] ¹Dilluns, a 22 de dit, a la matinada, arribà nova com la señora reyna era en la costa de Cathalunya, y en lo mateix punt despachà lo virrey un gentilhome de sa casa per a València per a donar-ne avís al señor rey. Y dit dia, després dinar, ajustaren los concellers la Vint-y-quatrena elegida per las festas del rey, per a vèurer quinas demostracions de alegria farían a la señora reyna quant passaria per la plaja de la present ciutat, la qual digué que pus no sabían que lo que la señora reyna tenia de fer ni tenían avís de Sa Magestat, que no volían determinar res fins que ella fos arribada, y aleshores determinarían conforme veurían.

[4] ¹Dimars, a 23 de dit, a la matinada, arribà avís com la senyora reyna era en Palamós y poch après arribaren 12 galeras, de las quals las 2 restaren en lo moll y las 10 tiraren en avant per a regonèxer la costa, perquè se sabia que Morat Arrays aguardave a pas a la reyna per provar y vèurer si poria fer alguna presa (per ésser ell corsari famós); las quals galeras arribaren a la nit. ^{II} Y en lo de matí, entre las 8 y 9 horas, arribaren 16 galeras (que éran las de Cicília) que anaven en companya de la senyora reyna, y com la ciutat las va vèurer, pensant que en ellas venia la señora reyna, tirà tota la artilleria y lo virrey se embarcà ab una galera, y lo conceller en cap, ab orde dels demés concellers, ab una barca armada, acompanyats dels dos veguers y de alguns cavallers y ciutadans; y los diputats y enviaren al compte de Quirra, lo qual anà ab altre barca armada acompanyat ab alguns cavallers.

[5] ¹Y arribats en las galeras saberen com no y era la senyora reyna, y encontinent se'n tornaren y saberen com la señora reyna ab les altres galeras era restada a Palamós a hoir missa y que la tarda passaria en la mar. Y en las sobreditas 16 galeras venia don Guillem de

4, II en companya de] en (omet companya) (p. 230) de *Recuperem, en aquesta ocasió, el reclam de la pàgina anterior per donar sentit al text.* / cap, ab orde] cap ab (ratllat altre ab los dels) (interlineat demes) ab

2, II letanias: «lletanies».

4, I Morat Arrays: és a dir, Murad Reis o Murat Reis, també conegut com El gran Murad, va ser un dels corsaris més famosos de la segona meitat del segle XVI i principis del XVII. Fou el primer corsari en navegar l'Atlàntic i va arribar fins les Illes Canàries. El documentem assaltant unes naus de Malta el 1589 i el 1594 unes naus toscanes, el mateix any en què va rebre la denominació de general de les galeres algerianes (Lane – Poole 1890:192, 193). Teixidor (1902:16; 148) el situa en les Canàries a principis del segle XVII i, l'any 1605, en el golf venecià.

5, I don Guillem de Santcliment: Guillem de Santcliment i de Centelles, va ser un militar i diplomàtic al servei de la monarquia. Va iniciar la seua carrera militar l'any 1570 en les revoltes contra els moriscos a Granada i va participar de diversos episodis bèl·lics, entre els quals destaca la seua intervenció a la batalla de Lepant. El 1580 rep l'hàbit de Sant Jaume de l'Espasa i inicia la seua carrera diplomàtica, exercint d'ambaixador reial a Nàpols, Torí i Praga, on va morir el 1608 (Vázquez 2015: 23, 24).

Santcliment, que venia acompanyant la senyora reyna (com dit està) y no feu més de desembarcar y dinar en sa casa; y a la tarda se'n tornà embarcat. Arribat que fou lo conceller, y donant avís als altres de què passava, se donà orde que totes las confrarias fossen ab banderas de infanteria, ab arcabussos a tall de guerra als baluards y muralles de mar per a fer salva quant la senyora reyna passaria.

[6] ^IEntre las quatre y sinch hores de la tarde se descubriren las galeras de la senyora reyna y en lo mateix punt lo virrey, ab alguns cavallers de la terra, se embarcà ab 2 galeras de las que estaven en lo moll, y a l'enbarcar saludaren las galeras y lo baluard de mitgorn respongué; lo conceller en cap se embarcà conforme havia fet de matí, y també en lo embarcar saludaren de las galeras que estaven en lo moll, y lo baluard de mitgorn feu lo mateix, y tiraren tots lo camí de las galeras de la reyna. ^{II} Y lo conceller arribà primer a las galeras y aguardà que lo virrey fos arribat, lo qual pujà primer a la galera de la reyna y ab ell don Enrich de Cardona, governador de Cathalunya, y no ningú dels altres cavallers que anaven ab ell, per a que Joan Andrea, general de la Mar, genovès de nació, no volgué que pujàs altre per a ser ell enemich de la nació cathalana.

[7] ^IY en haver besada la mà lo virrey a la senyora reyna, procurà que lo conceller pujàs ab la companya encara que pesàs al dit genovès. Y arribat que fou en sa presència, après de haver fetas las tres reverèncias, li besà la mà; y restant lo conceller a la tercera reverència agenollat, li manà la senyora reyna que se alçàs y·s cubrís (dient-li en castellà), y ell o feu encontinent y retirà a la un costat de la popa, prop del virrey; y entretant tots los cavallers y ciutadans que venían ab sa companya besaren la mà. Y en haver acabat, lo conceller se descubrí y li digué que la ciutat de Barcelona se era molt alegrada ab sa real persona y que hagueren rebut grandíssim contento y mercè de gosar de sa reial presència y de poder-la servir y regalar molt de veres en tota cosa, y que dita ciutat se li oferia en tot lo que fos de son reial servey. ^{II} Y la reyna li digué que·s cubrís, senyalant-li també ab la mà, lo que ell feu, y lo intèrprete digué a la senyora reyna tot lo que lo conceller havia dit a la senyora reyna ab sa llengua tudesca o alemanya. Respongué a la embaxada del conceller ab molta afabilitat, y en haver acabat de dir la resposta, digué lo intèrprete en italià que la senyora reyna haguera hagut gran contento de dar-lo a la ciutat de Barcelona ab sa presència, lo que desitjava molt,

6, I tiraren tots] tirant tots *Corregim d'acord amb el sentit* | 6, II virrey fos arribat] virrey (p. 231) fos arribat

6, I Joan Andrea: és a dir, Joan Andrea Dòria (*veg. nota supra*).

emperò com havia de seguir lo orde a ella donat no podia fer altre cosa, y que li restave gran memòria de recordar-se de l'amor y voluntat que li havían amostrada, de la qual en tota ocasió tindria molt present en benefici y utilitat de dita ciutat.

[8] ^I Y après de tot açò lo conceller se despedí de la señora reyna ab la serimònia acostumada y se embarcà ab tots los demás que l'havían acompanyat en aquest endemítg que aquestas cosas passaven. Los diputats, que tot lo després de dinar se havían estat al General, isqueren de dita ciutat ab massas altas, acompanyats dels oficials d'ella, ab gran número de atxas per ésser ya de nits, y se n'anaren al moll a embarcar-se ab una galera, la qual tirà com los diputats y entraren y no respongué lo baluart. Y en éser-se embarcats anaren a la volta de la reyna, però aturaren-se en haver passat lo moll perquè reberen avís que no li besarían la mà per ésser estat tart, y axí se'n tornaren a terra.

[9] ^I En ésser de nits en las casas de la Llotja y General ensengueren moltes graellas dalt per los marlets de ditas casas, y per las murallas del mar y baluarts de llevant y mitgjorn ensengueren també moltes y grans fallas de garbons, lo que aparegué molt bé a la vista, en particular des de las galeras de la reyna. Y de la salva que la ciutat feu de artilleria y mosqueteria de las companyas de la present ciutat, que estaven allotjades per las murallas de la mar ab las banderas de camp de cada companya (la qual salva se acertà a fer a temps que lo conceller parlava a la senyora reyna), y las galeras de la reyna respongueren en quatre tirs; ^{II} quant lo virrey y concellers, que anaven cada hu, desembarcaren a terra, tiraren y la ciutat los respongué, y après totas las sobreditas 16 galeras se n'anaren a juntar ab las altres de la señora reyna y totas juntas feren lo camí de Binaròs, ahont tenia de ser lo desembarcador, tenint lo temps molt pròspero y la mar molt bonança.

[10] ^I Dimecres, a 24 de dit, acabat lo ofici major a la Seu se feu professó dins la iglésia, fent pregàries a Nostre Señor Déu de la bona navegació de la señora reyna.

^{II} Dimars, a 20 de abril del mateix any, se feu professó general com la de Corpus, acompanyada de totas las confrarias, monestirs y parròquias de la present ciutat, fent la mateixa volta de Corpus. Aportaren per cap de professó la civera en lo *vultum Domini* y lo

7, II lo orde a ella] lo (omet orde) (p. 232) a ella *Recuperem, en aquesta ocasió, el reclam de la pàgina anterior per donar sentit al text*| 8, I avís que no] avís que (*ratllat* no passarian lo moll que Sa Magestat ya era fora y) no| 9, I marlets] marlets *corregit sobre* malalts| 9, II cada hu] cada (p. 233) hu

9, I marlets: és a dir, «merlets» (DCVB).

9, II Binaròs: Vinaròs és un municipi castellonenc de costa que limita amb Catalunya.

tàlem los concellers sens lo virrey, que no y anà. Feu-se dita professó per gràcias que féran a Nostre Señor Déu de la feliz navegació que havia donada a la señora reyna, la qual ya se sabia per nova certa que havia desembarcat a Vinaròs ab gran contento y salut.

[1] **¹ Capítol com lo diputat militar anà a València a donar lo parebién al señor rey de son casament**

^{II} Vist per los diputats que ya lo señor rey havia consumat son matrimoni en la ciutat de València, determinaren que anassen dos diputats per donar-li lo parabién de son casament, la qual determinació feren per los primers de mars del present any. La qual, entesa per lo bras militar que dos diputats y volien anar y que ya lo ohidor real havia més de un any que era en Roma per lo negoci de las encomandas, enviaren-los una embaxada suplicant-los fossen servits de què anàs tant solament lo hu, perquè si anaven dos no podrien fer negoci (per quant la major part té de restar per a fer concistori).

[2] ¹ Cumplit y entesa dita embaxada per los diputats, aparexent-los justa, determinaren que anàs lo hu tant solament, y encontinent avisaren al diputat ecclesiàstich, mossèn Francesch Oliveras, canonge de Gerona, que no estave guayra de gana, per a que ell després de dinar se trobàs en la Diputació per determinar la dita anada. Y ell, pensant que no mudarían de la determinació que havían feta de què ell y lo diputat militar anirían, no y anà, dient que no-s trobava encara de gana y que procuraria per a lo endemà de anar-hi. ^{II} Però lo diputat militar, que era lo sobredit metge Onofre Bruguera, que tenia gana de anar sol, li jugà una burla, y fou que lo mateix després dinar concertà que ell anàs sol, fent determinar lo concistori y que cada diputat y ohidor anomenasen dos cavallers perquè anasen ab ell, y que se determinàs en escrits; en la qual determinació hi cridaren alguns de la Audiència (lo que no-s podia fer).

1, II qual entesa] qual (p. 234) entesa| **2, I** gana, per] gana (*ratllat* que quant) per|

1, I parebién: és a dir, «parabién» o «parabens», «felicítació». El DCVB no documenta aquesta forma però sí que hi apareix en múltiples vegades en el dietari de Pere Joan Porcar amb aquest sentit de felicitació o enhorabona, d'acord amb les dades del CICA. Al seu torn el terme s'usa en portugués amb aquest mateix sentit i també en castellà (*Autoridades s.v. parabién*).

2, I Francesch Oliveras: Francesc Oliveres, canonge de Girona, prior de Nostra Senyora de Ridaura i diputat eclesiàstic nomenat el 1598 (DGC, v. III, p. 1000; MNA, v. VII, p. 105).

[3] ^I Y feta y conclosa en escrits dita determinació, enviaren-o a dir al diputat eclesiàstich per a que anomenàs per sa part dos cavallers, del que ell feu molta maravel·la y grandíssim sentiment, recurrent en lo mateix punt al bras militar y Capítol de la Seu, que estaven ajuntats en lo Capítol y llibreria del claustro de la Seu, en los quals llochs entrà ell personalment, suplicant-los que l'afavorisen en què no se li fes un tant manifest agravi de què ell no anàs axí com havían determinat la primera volta; y lo Capítol representà lo agravi que·s feya a l'estament eclesiàstich de què ya que no hagués de anar més de hu, que no fos ell, ^{II} al qual respongueren que no trobaven forma com poder-lo afavorir per haver-se determinat de aqueixa manera en consistori; y particularment lo bras militar, dient de més avant que havent ell suplicat que no anàs més que hu no li estava a ell bé asenyalar qual seria, majorment havent-lo asenyalat ya lo consistori, y axí se n'anà molt desconsolat.

[4] ^I Dilluns sant, a 5 de abril, partí de la present ciutat lo diputat militar vistas las diligències que lo diputat eclesiàstich feya y tenint temor no li posàs algun destorp; y axí se n'anà en una torra prop de ciutat, aguardant allí tots los cavallers que se'n tenían de anar ab ell fins que estiguesen a punt, fent llevar acte de la sua partida.

^{II} Dimars, tercera festa de Pasqua de Resurrecció, a 13 de abril del present any, partiren tots los cavallers que tenien de anar en companya del diputat de la present ciutat, y anaren en la torra ahont lo diputat los aguardava, aportant-se'n moltes adsembles, axí sues com del diputat, ab reboster de sas armas y de la Diputació. Axiren de dita ciutat ab música de trompetas y menestrills; la recàmara que aportava era molta, perquè ultra de l'ordinari se n'aportava adresses per a fer-se dir missa, ço és altar, plata per a parar-lo, lo sant Jordi petit y los candeleros vells grans per a atxas y capella, ab tanta y major casa que ningun grande se'n pogués aportar, que fins a colgaduras de brocat, docers y cadiras de vellut, y éran més de cent a cavall.

^{III} Los cavallers que anaren en sa companya foren: don Berenguer de Peguera, don Juan Burguès y de Ço, señor de Talavera; don Federich Despalau, don Miquel de Meca, don Anton

^{3, I} enviaren-o a dir] enviarono a dir *Corregim d'acord amb el sentit* [quals llochs] quals (p. 235) llochs| ^{3, II} havent-lo asenyalat ya] haventlo ya asenyalat ya *Corregim i eliminem la repetició de l'adverbi*| ^{4, II} sant Jordi petit] sant Jordi (p. 236) petit

^{4, II} **adsembles**: és a dir, «atzembla», «bèstia de càrrega» (DCVB).| **recàmara**: és a dir, «recambra», «conjunt de gent de servei i d'objectes que forma el seguici d'un personatge» (DCVB).| **plata per a parar-lo**: llegim «plata per a parar l'altar».

^{4, III} **Los cavallers que anaren en sa companya foren**: aquesta llista es correspon a grans trets amb la que extracta Frederic Despalau en el seu *Dietari* (Simon 1991:169).

Despalau, señor de Granera y Vilalba, don Balthazar de Meca y de Clesquerí, señor de Clesquerí; miser Joseph Quintana, mossèn Selso Ferrer, mossèn Juan Palau, mossèn tal Rius, mossèn tal Tort, misser Franceshc Olzina, don Miquel Despalau, mossèn Luís de Claramunt, mossèn Ribat de Palmarola, racional de la Diputació; mossèn Galceran Descoll, mossèn Francesc Serra, mossèn Juan de Gualbes, mossèn tal Monrrodon y altres cavallers y oficials de la casa de la Diputació, aportant-se'n també las dos massas grossas dels diputats.

[5] ¹Partit que fou de la torra, trià son camí dret envés València, passant per Vilafranca de Panadès, per Tarragona y per Tortosa, en los quals llochs entrà ab massas altas y fou visitat per los concellers (o cònsols de ditas ciutats y parts) y per altres persones principals, fent-li tots grandíssims cumpliments y ofertas. En lo Regne de València fou molt regalat per tots los llochs ahont passà fent-li molt agasajo, que foren Sant Matheu, Vilarreal, Molvedre y altres. ^{II} Entrà en la ciutat de València lo dia de sant Jordi, que és a 23 de abril, en la qual se li feu un solempne recebiment, axint-lo a rèbrer lo almirant de Castilla, lo compte de Benavent, lo marquès de Los Veles, son fillastre don Pedro de Mèdicis, germà del gran duch de Florensa y grande de España; lo príncep de Orange, lo compte de Berlamont, lo rey o príncep de Maruejos y molts cavallers, cortesans y valencians, als quals y als sobredits grandes havia emprats y convidats lo compte de Benevent, virrey de Valencia.

[6] ¹Los carrers anaven plens de cotxes, de damas y cavallers que eren axits a vèurer lo recibiment per ésser tant solempne, que sols lo diputat aportava en sa companya més de cent

5, II del gran duch] del gran (p. 237) duch| cavallers, cortesans] cavallers (*ratllat* catalans) cortesans

5, II almirant de Castilla: és a dir, Luís III Enríquez de Cabrera i Mendoza, VIII almirall de Castella, IV duc de Medina de Rioseco i comte de Melgar, casat amb Victòria Colona, filla d'Antonio Colona, conestable de Nàpols (Ortega 1950:108).| **marquès de Los Veles:** Luís Fajardo de Requesens i Zúñiga, IV marquès de Los Vélez, fill de Pedro Fajardo i Córdoba, de qui no sols heretà aquest títol sinó també el de marquès de Molina, el títol d'«adelantado» i capità major del Regne de Múrcia i comanador de Villarrubia, a més de cavaller de l'orde de Santiago. Va ser, a més, general de la Mar i el 1628 va ser nomenat virrei de València, càrrec que va ostentar fins a la seua mort l'any 1631 i en el qual el va succeir el seu fill, Pedro Fajardo de Zúñiga (Agüera 2005: 42, 43).| **don Pedro de Mèdicis:** és a dir, Pere de Mèdici, germà de Ferran I de Mèdici, duc de Florència, ambdós fills de Cosme I de Mèdici i d'Elionor de Toledo. Romero (1989:99) el situa en la cort madrilenya fins a la seua mort el 1604.| **príncep de Orange:** es tracta de Felip Guillem d'Orange - Nassau, fill de Guillem d'Orange-Nassau, un dels principals responsables de la revolta dels Països Baixos envers Felip I (Benavent 2017:215); Felip Guillem d'Orange esdevingué príncep l'any 1584 a la mort de son pare.| **compte de Berlamont:** Florenci de Berlaymont, comte de Berlaymont, i cavaller del Toisó d'Or. Heretà el títol del seu pare, Carles de Berlaymont, i es va esposar amb Margarida, comtessa de Lalain (Vegiano 1865:163).| **rey o príncep de Maruejos:** Àhmad al Mansur, sultà saudí (1578-1603) que va centrar gran part de la seua vida en el projecte de reconquesta d'al-Àndalus, estant en contacte en múltiples països i ambaixades, sense èxit (Mouline 2016).

sinquanta de cavall y 60 adsemblas. Entrà en dita ciutat ab las massas altas, anant ell a mitg de l'almirant de Castella y del compte de Benavent; los altres grandes se posaren devant, mesclats ab los altres cavallers que anaven ab lo diputat; y ab aquest acompanyament lo dexaren en sa posada, la qual havían molt parada dels brocats y adreços de la Diputació que se n'havia aportats. ¹¹ Lo endemà que fou arribat tingué moltes visites de tota la noblesa de València: visita'l, entre los altres, lo sobredit don Guillem de Santcliment, embaxador de Alemanya, lo qual per ésser home impedit de la gota no podia anar a cavall y per ço no pogué exir en lo recibiment. Fou també visitat per part de la senyora dona Mancía de Requesens y de Súnyga, comptessa de Benavent, per quatre fills seus que li envià acompanyats de molts cavallers.

[7] ¹Pochs dies après li donà Sa Magestat audiència, a la qual anà acompanyat de tots los grandes sobredits, afigint-se de més avant lo compte de Lemos, elet virrey per a Nàpols; lo príncep de Malfet, lo compte de Agamon y lo duch de Umala. Isqué de sa casa ab lo sobredit acompanyament y ab las massas altas, arribant de devant, y arribant en lo palàcio real ab tota aquesta grandesa, lo isqueren a rèbrer de l'aposeno del rey lo compte de Miranda y lo duch de l'Infantado, y juntament ab tots entrà en lo aposento del rey, lo qual estava dempeus, arrimat al costat de un bufet; y après de haver-li fetas las tres acostumadas reverèncias, a la última li besà la mà, donant-li una carta de part dels diputats, y lo rey li prengué y li manà

⁵⁸⁹ 7,1 tota aquesta] tota (p. 238) aquesta

6,1 adsemblas: «atzembles».

7,1 compte de Lemos: Fernando Ruiz de Castro Andrade i Portugal, VI comte de Lemos, III marquès de Sarria, va ser virrei de Nàpols entre els anys 1599 i 1601, any de la seua mort. A més, va estar al servei dels monarques Felip I i II en diverses campanyes al nord de la Península i a Portugal abans de ser nomenat virrei (Salas 2014:60, 61).| **príncep de Malfet:** és a dir, Ferran II Gonzaga, príncep de Malfeta i duc de Guastalla (1563-1630), casat amb Victòria Doria del Carreto (Olea 2007:296; Allsop 2016:38).| **compte de Agamon:** ben segurament es refereix a Charles d'Egmont, príncep de Gaver, cavaller del Toisó d'Or i comte d'Egmont després de Lamoral Egmont, decapitat l'any 1568. Charles d'Egmont fou, a més, governador del comtat de Namur entre 1599 i 1620 (Pérez-Bustamante 2006:500, 480).| **duch de Umala:** Martínez (2004:559) l'identifica amb Carles de Lorena, duc de Mayenne, fill de Francesc de Lorena i Ana d'Est. Almirall i cambrer major de França, cavaller de les ordes reials i governador de Borgonya, va dedicar la seua vida als afers militars: el 1588 encapçalà la Santa Lliga sota el títol de tinent general de l'Estat i de la corona de França. Anys després, però, tingué diversos enfrontaments amb el monarca Enric IV de França i no fou fins 1599 que tornà a servir a la corona. Morí el 1611 a Soissons (Moréri 1753:284, 285).| **duch de l'infantado:** és a dir, Íñigo López de Mendoza (1536-1601), V duc del Infantado, comte de Saldaña (1554) i marquès de Cenete (1580). Fill de Diego Hurtado de Mendoza i María de Mendoza i espòs de Luísa Enríquez de Cabrera, filla de l'almirall de Castella. Va formar part de la Cort reial tot i que de forma intermitent; però, segons González (2014:156) va tenir un paper força rellevant en l'organització de les noces de Felip II a València, a què va acudir amb tota la seua família (González 2014:154-156).

que se alçàs. ⁱⁱ Y després, estant denpeus, li digué de part dels diputats de Cathaluña y de part de tot lo Principat li donà lo parabién del casament y li suplicà fos de son reial servey venir a Cathalunya, perquè tots los pobles en ella ne rebrían gran mercè y contento de vèurer sa reial persona, al qual respongué lo rey agrahint-li molt la voluntat que tenia a son servey y que procuraria prest en venir a jurar y tenir Corts.

[8] ⁱ Y après li besaren la mà tots los cavallers qui lo havían acompanyat, amostrant lo rey en tot gran afabilitat y contento, y fet açò se despedí lo diputat demanant-li licència per a besar las mans a la magestat de la señora reyna, la qual lo rey li atorgà ab molta voluntat. Y de aquí, ab lo mateix acompanyament, anà a l'aposeno de la reyna y ab la mateixa cerimònia que ab lo rey li besà la mà, donant-li lo parabién del casament y altra carta dels diputats; y alguns dels cavallers que ab ell anaven li besaren la mà. ⁱⁱ La reyna demostrà tenir gran contento y respongué (per medi de intèrprete) que agrahia molt la voluntat del principat de Cathalunya y que procuraria ab moltes veras ab Sa Magestat que vinguessen prest, y que ella per sa part o desitjava molt. Lo duch de Cardona no acompanyà al diputat perquè no havia encara besadas las mans al rey, esent entrat en València mitg quart après que lo diputat.

[9] ⁱ Alguns dies després estigué lo diputat en València tornant las visitas que li havían fetas, y publicant-se per València la vinguda de Sa Magestat en lo present Principat se n'anà lo diputat a despedir-se d'ell, lo qual li digué com havia determinat de venir-se'n a jurar en lo present Principat y li donà una carta per als diputats en resposta de la qual o que ell li havia portada, y lo mateix feu la señora reyna quant se n'anà a despedir d'ella; y axí partí encontinent ab molta pressa.

[10] ⁱ Dimecres, a 12 de maig, a la tarda, entrà en la present ciutat lo sobredit diputat Burguera. Isqueren-lo a rèbrer més anllà del portal de Sant Antoni lo diputat real y los oïdors ecclesiàstichs y militar, acompanyats dels oficials de la casa y de alguns cavallers. Las cartas que en resposta de l'embaxador y de las que ell havia aportades a Sa Magestat són los següents. La del rey:

ⁱⁱ A los venerables y amados nuestros los diputados del General del Principado de Cathaluña y Condados de Rossellón y Cerdaña.

9, I diputat. Alguns] diputat (p. 239) Alguns

10, I Burguera: és a dir, Onofre Bruguera.

El rey.

Diputados,

El diputado Onofre Burguera, con vuestra carta de 3 deste mes, en la audiencia grata que le di me ha significado el contentamiento universal y particular que los naturales de esse mi Principado y Condados tenéis de mi felice casamiento y llegada de la reyna, mi muy chara y amada muger, acto proprio de la fidelidad con que los naturales de esse mi Principado y Condados amáys y reverenciáys mi real persona y servicio, como vuestros predecesores lo han hecho con los señores reyes, mis progenitores, de gloriosa memoria, en todos los siglos passados, de que os doy tan cumplidas gracias como merecéys. Y lo tendré presente en las ocasiones del bien y acrecentamiento de esa provincia para donde, placiendo a Dios, partiré sin más dilación; y con eso he dado licencia al diputado para bolverse. Dada en Valencia, a 29 de abril de 1599.

Yo, el rey

Vidit Covarrubias, vicencancellarius; Franquesa secretarius.

[11] ¹La de la reyna:

A los venerables y amados nuestros los diputados del General del Principado de Cathaluña.

Diputados,

Onofre Braguera me dio vuestra carta de 3 de abril y me significó de vuestra parte lo que trahía a su cargo, habiendo quedado yo muy satisfecha de vuestra voluntad y zelo de servirme esse Principado, cumplido en esta ocasión de tanto contento para mi con su antigua fidelidad, como lo acostumbra en todas, de que tendré mucha memoria en las que se ofrecieran para favoreceros como merecéys. En Valencia, a 24 de abril, 1599.

Yo, la reyna

Por mandado de la reyna, nuestra señora,

Joan Ruiz de Velasco

[1] ¹ Capítol de com se publicà en la present ciutat la vinguda de Sa Magestat y dels preparatoris que·s feren

^{II} Diçapte, a 24 de abril del present any, rebé lo virrey carta del marquès de Dénia avisant-lo com Sa Magestat se era resolt y determinat de venir en la present ciutat per a jurar, la qual nova se publicà encontinent (si bé havia ya dies que·s deya).

[2] ¹ Diumenge, a 25 del mateix, reberen los honorables concellers una carta de Sa Magestat del thenor que·s segueyx:

A los amados y fieles nuestros, los concelleres de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

Por el amor que tengo a los naturales de esse mi Principado y Condados, y particularmente a los de essa mi ciudad, he deliberado de ir a ella a jurar, para donde partiré, placiendo a Dios, desta de Valencia a los 26 deste mes; y sin perder tiempo proseguiré mi viage con que espero que para el primero de mayo podré jurar en essa mi ciudad. Y por el contentamiento que havéys de tener dello y de la demostración que hago de amor iendo a visitar a essa ciudad y provincia, sin que me lo hayan impedido cosas tan precisas como son las Cortes de Castilla, que al presente están pendientes,^{II} os lo aviso, y pido y encargo que prevengáys que esa mi ciudad esté bien bastecida de todo lo necessario para mi servicio y de los que me irán sirviendo, y que el aposiento se haga con toda comodidad y gusto, con la demostración de amor que esa mi ciudad ha siempre acostumbrado señalarse en todas ocasiones y lo espero de vuestra gran fidelidad. Y en todo lo que a esto tocare daréys entero crédito al duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general en ese mi Principado y Condados. Dada en Valencia, a 22 de mayo, 1599.

2, I A los amados] (p. 241) A los amados

Yo, el rey

Vidit Covarruvies, vicencancellarus; Franquesa, secretarius.

[3] ^ILa qual carta reberen los concellers estant en Casa de la Ciutat, aguardant que lo Concell de Cent se ajuntàs, que per ésser dia de sant March n'í acostuma de haver per la extracció que·s fa de cònsols de la Mar. La qual feta, se llegí la sobredita carta y determinà per lo Consell se convocàs la Vint-y-quatrena, la qual havien elegida la altre vegada quant pensaven vindria assí a casar-se, per a que determinàs lo fahedor. Y après ella determinà se fes per dita vinguda tot lo que en lo any 1564 se feu per la vinguda del rey Philip Primer, pare seu, quant vingué a jurar en la present ciutat après de la mort de l'emperador, son pare.

[4] ^IDilluns, a 26 del mateix, a la matinada anaren los concellers a casa del virrey a saber més en particular lo que tenia de fer, per remetre'ls lo senyor rey al virrey; y feu-los de resposta que ell també tenia lo mateix avís, que·s posasen a punt ab la major brevedat que fos possible, pues Sa Magestat asenialava lo temps tant curt. Dit dia se comensà a mudar lo virrey de la casa del carrer Ample a la casa nova del rey, que està al costat de la Seu.

^{II} Divendres, a 30 de dit, se posà un cartell en la plassa de Sant Jaume per part del virrey, en manament del senyor rey, lo qual en summa contenia com Sa Magestat, per causas urgents, havia tingut de porrogar la sua vinguda, que tenia de ésser lo primer de maig, fins a 20 del mateix mes. Per lo qual dia manava en dit cartell que tots los arcabisbes, bisbes, abats, priors y altres prelat, y procuradors de Capítols, y altres qualsevols ecclesiàstichs que entren en Corts; ^{III} y a tots los duchs, marquesos, comptes, bescomptes, barons, nobles, magnats, cavallers y altres del bras militar, y a tots los síndichs de las ciutats, vilas y llochs reals, que per a dita jornada se tràpian en la present ciutat per a prestar lo jurament de fidelitat, per lo qual dia volia jurar en la present ciutat si feriat no era, o lo endemà o qualsevol altre dia esdevenidor més prop a dita jornada que feriat no fos.

3, I la sobredita carta] la (p. 242) sobredita carta| **4, II** contenia com] contenia (*ratllat* que) com| tots los arcabisbes] tots los arcabisbe *Corregim l'error de concordança de la seqüència*

4, III dita jornada se tràpian en la present ciutat: llegim «dita jornada se troben en la present ciutat [*i.e.* totes les persones adés esmentades]»| **no fos:** el reclam no es correspon amb l'inici del full següent.

[5] ¹ Dit dia, a las 6 horas de la tarda, se tocà a Concell de Cent ab molta pressa per causa que entrà lo clavari, qui era mossèn Francesc Gamis, donzell, y la Vint-y-quatrena que lo Concell de Cent havia elegida per a fer los gastos de las festas del rey. Y havia qüestió que lo clavari volia entrevenir-hi en lo negoci de las festas (pus ell o tenia de pagar) y fer las partidas, y la Vint-y-quatrena no volia que y entrevingués sinó que pagàs lo que li dirían. Y per esta qüestió se tocà dit dia y hora a Concell ab tanta pressa que·s pensava seria alguna carta del rey o altre cosa de molta importància, y axí acudiren tots ab molta pressa, y quant saberen la fredor se'n tornaren molts del Concell, que no y volgueren acistir, y los que restaren foren de parer que dit clavari y entrevingués com si fos de la Vint-y-quatrena. Pochs dies après reberen los concellers un cartell de Sa Magestat, lo qual és del thenor següent:

[6] ¹ Philipus, Dei gratia rex Castellae, Aragonum legionis, utriusque Ciciliae, Hierusalem, Portugaliae, Ungariae, Dalmatiae, Croatiae, Navarrae, Granatae, Toleti, Valentiae, Galitiae, Majoricarum Hispalis, Sardiniae, Cordobae, Corcicae, Murτιαe, Gieniis, Algarbii Algesiriae, Gibraltaris, Insularum Canariae, nec non Indiarum orientalium et occidentalium insularum, ac terre firme, maris, oceani, archiduch Bestriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Modiolani, Athenarum et Neopatriae, comes Aspurgi islandrie, Tirolis, Barcinone, Rossilionis et Ceritaniae, marchio Oristanis et comes Gossiari.

Dilectis fidelibus nostris conciliariis, concilio et probres hominibus nostre civitatis Barcinone, salutem et dilectionem.

Cum nos decrevimus incolis et habitatoribus nostre Principatus Catholoniae et Comitatus Rosilionis et Ceritaniae, prestare juramentum solitum et consuetum per serenissimos reges Aragonum, ^{II} predecessores nostros, divine recordationis, et juramentum et homenagium fidelitatis prestari solitum, si necesse fuerit, ab illis recipera, ad dictis juramenti prestatione istam civitatem Barcinone, et in ea eligimus et diputamus ad diem primam, mensis may, proximam assignamus. Ideo vobis dicimus et mandamus scienter et expresse ac regia auctoritate, quod constituatis ex vobis sindicum et procurater em vestrum, plena potestate supultum, qui vice et nomine vestro die et loco prestaturis celebratione hujus

5, I Dit dia, a las 6] (p. 243) Dit dia, a las 6] 6, II dive recordationis] dive (p. 244) recordationis

5, I **Francesc Gamis**: doctor en Drets i advocat, conseller de Barcelona l'any 1604 (DGC, v. III, p. 477; 986). Va ser assessor del General l'any 1601 i també va exercir de clavari de la ciutat de Barcelona, com esmenta Vila; d'acord amb el MNA (v. VII, p. 193) va tenir un paper força important en la preparació de la ciutat davant la visita del monarca l'any 1599.

modi juramenti intersit, nos enim rex ibidem et personaliter derimus, die eodem altissimo concedente.

Datis in civitate Valentiae, die vigesima mensis aprilis, anno a Nativitate Domini MDLXXXVIII.

Yo, el rey

Vidit Covarruvies vicecancellarius; vidit Franquesa, consecrarius generalis.

[7] ¹Pochs dies après arribaren los aposentadors del senyor rey y de l'archiduch, y lo del rey era don Diego de Espinosa, cavaller de l'hàbit de Santiago, lo qual anava aposentant per la present ciutat, acistint-li mossèn Juan Dusay, ciutadà honrrat y veguer de Barcelona, y mossèn Juan Batista Llorens, conceller ters. A l'aposentador de l'archiduch acistían mossèn Ferrer de Busquets, donsell, sotsveguer, y Rafel Antich; los quals tots féyan tants agravis prenent los aposentos ab tanta violència que per casas de viudas y capellans aposentàvan, no podent-se fer, y axí fou forçat que lo reverent Capítol de la Seu, estant sede vacant, se ajuntàs per remediari los dits agravis.

7, I mossèn Ferrer] mossen Feerrer *Corregim la duplicació de la vocal*

7, I Diego de Espinosa: és a dir, Diego de Espinosa Arévalo Sedeño, comanador del camp de Criptana, cavaller de l'hàbit de Santiago i aposentador del rei, com indica Vila (Arroyo 2012:71; 484).| **Juan Dusay:** Joan Dusai, ciutadà honrat de la ciutat comtal. Va ser conseller terç l'any 1594 i nomenat veguer de la ciutat l'any 1597; a més va participar de múltiples ambaixades i divuitenes entre els organismes de la ciutat comtal (MNA, v. VII, p. 509; 611; 606; 313). El trobarem en les notícies de 1601 com a part implicada en un frau de safrà (veg. capítol segon de les notícies de 1601).| **Juan Batista Llorens:** doctor en Dret i conseller tercer la ciutat de Barcelona l'any 1599, com consta en el present *Dietari* (p. 211) i també documenten el MNA (v. VII, p. 162) i les rúbriques de Bruniquer (1912, v. I, p. 50).| **Ferrer de Busquets:** d'acord amb les informacions que ens proporciona Vila, Antoni Joan Ferrer de Busquets era sotsveguer de Barcelona (la primera referència a aquest càrrec la trobem l'any 1588 segons els DGC (v. III, p. 238)).| **Rafel Antich:** mercader, conseller quart el 1599 i oïdor militar de la Generalitat el 1641. Participà en la defensa de Catalunya en la Guerra dels Segadors, almenys en els primers anys de la guerra (MNA, v. VII, p. 156; 162; Busquets 1994:135).

[8] ^I Dimecres, a 12 de maig del present any, entraren en la present ciutat misser Joseph Mur, regent la Cancilleria, y misser Salvador Fontanet, regent la Cancellaria, que tornàvan de Cathalunya, ahont éran anats a rèbrer lo senyor rey (com és acostumat), y no l'aguardaren perquè saberen que venia per mar.

^{II} Dijous, a 13 de dit, se ajuntà lo reverent Capítol de la Seu per a remediari los agravis que los sobredits aposentadors féyan als canonges y ecclesiàstichs y enviaren embaxada de dos canonges (qui éran los reverents mossèn Bernat Oliva y mossèn Pere Pla) als concellers per representar-los lo agravi que se'ls feya de aposentar-los ningun en sas casas: perquè a més de ésser ecclesiàstichs y per esta rahó no poder-se fer, tenían de altre part de l'emperador Carlos Quint y del rey Phelip Primer, son fill, que contenían, en summa, que no·s pogués aposentar; y també als donaren orde que diguesen a dits concellers com ells tenían entès que cercaven minyons per a donar las claus al rey lo dia de la entrada y no prenían dels de la Seu (com és acostumat per a semblants jornadas). ^{III} Los quals, ab la sobredita embaxada, anaren en Casa de la Ciutat y proposaren als concellers, los qual feren de resposta que en lo que tocava a l'aposentar en las casas dels ecclesiàstichs ya ells havían dit als aposentadors que a ditas personas no·ls fessen ninguna força si ells de grat no·ls volían acceptar, y que en lo dels minyons era cosa que la féyan per a dar gust a Sa Magestat y que, per tant, cercàvan los minyons no sols de millor veu, però encara que tinguessen molt bona cara, que si fos possible haver cerafins los procurarían, y que axí no·s volían obligar a pèndrer los de la Seu si'n trobàvan de millors; y ab estats respostas se'n tornaren y las referiren en Capítol.

8, I Salvador Fontanet] Salvador (p. 245) Fontanet] que tornàvan] que tornava *Corregim d'acord amb el sentit*] és acostumat] es acostuma *Corregim d'acord amb el sentit*

8, I Salvador Fontanet: gironí, doctor en Drets, va tenir una carrera força rellevant en el marc de la política catalana de principis del segle XVII. L'any 1591 iniciava la seua trajectòria com a provisor del bisbe de Girona, però pocs anys després ja era jutge de cort de la Reial Audiència i dos anys després, el 1597, jutge segon de la Sala del Canceller. Entre 1598 i 1599 va ser regent de la Tresoreria; aquest mateix any assistí a les Corts, una fita que el feu aproximar-se a l'estatus de ciutadà honorat (1599). El 1605 es nomenat advocat fiscal del Consell d'Aragó i es trasllada a Valladolid; tornarà a Barcelona el 1625 per preparar les Corts de l'any següent, per a les quals serà nomenat habilitador per manament de Felip III (Simon 2000).

8, II remediari los agravis: Pere Joan Porcar també fa referència a les malifetes dels aposentats en la ciutat de València amb motiu de les noces de Felip II: «sa Magestat ens à portat a Valètia per tal bruta gent» (Porcar 2012:95).| **Bernat Oliva:** canonge de la Seu de Barcelona, el trobem documentat en diverses cerimònies religioses a la ciutat comtal (DGC, v. III, p. 1000; MNA, v. VI, p. 237; 309; 329); el present dietari, en les notícies referents a l'any 1601, esmenta un mossèn Oliva que formava part del Reial Consell, però no sabem si és el mateix personatge.| **Pere Pla:** doctor en Drets, canonge i president del Capítol de Barcelona (DGC, v. III, p. 1005). Més enllà d'aquesta informació, els dietaris el documenten com a membre del Capítol participant de cerimònies i ambaixades en representació de la Seu (MNA, v. VII, p. 408; DGC, v. III, p. 431).| **que contenían:** *llegim:* «tenían de altre part [privilegis] de l'emperador Carlos Quint y del rey Phelip Primer, son fill, que contenían»

[9] ^I Dit dia de dijous entrà en la present ciutat don Juan Terès, arcabisbe de Tarragona, per lo portal de Sant Antoni. Isqueren-lo a rèbrer don Onofre Icart, elet bisbe de Elna y alguns altres; y com ell anava ab llitera, no feren sinó donar-li la benvinguda y anar-se'n per altre camí.

[1] ^I **Capítol de la vinguda del señor rey don Phelip Segon en la present ciutat, y del jurament que prestà y de las Corts que celebrà, ab tot lo demás que en ella feu los dos mesos que y estigué**

^{II} Divendres, a 14 del present mes de maig de dit any, a las 8 horas de matí, asenyalà Monjuich galeras de la part de ponent, en las quals venían lo senyor rey y reyna, y lo archiduch Alberto, son cunyat, y la señora infanta dona Isabel, sa germana. Y per venir ab tanta pressa y descuyt no-s creya que fos lo señor rey fins que una galera se avançà, posant-se a rem y vela, donant avís a la present ciutat que en ellas venían Sas Magestats y altesas. Y rebut aquest avís enviaren aquí mateix los honorables concellers a Sa Magestat per a besar-li las mans y saber la hora que volia entrar, a mossèn Jaume de Aguilar y a mossèn Pau Bolet, donsells, los quals encontinent se embarcaren ab una barca y anaren a la galera real, en la qual venia Sa Magestat.

[2] ^I Y arribats que foren en dita galera, que ya estava prop la montanya de Monjuich, parlaren primer ab lo marquès de Dénia, qui és lo qui més priva ab Sa Magestat, y digueren-li lo perquè venían, y ell los feu moltes preguntas acerca de les serimònies que la ciutat té en semblants jornades y també de quina manera reberen lo senyor rey Phelip Primer lo any 1564, lo que li contaren tot molt llargament; y après de ser informat se n'entrà en la popa a dar-ne rahó a Sa Magestat. ^{II} Y al cap de una estona entraren ells y, après de haver fetas las 3 reverèncias, li besaren la mà estant agenollats y ell los manà que se alçassen, y ells explicaren sa embaxada que, a summa, contenia com los concellers y ciutat de Barcelona los enviàvan

9, I ell anava] ell (p. 246) anava| 2, II ells explicaren] ells (p. 247) explicaren

9, I **llitera**: «vehicle a manera de cotxe sense rodes, amb vares horitzontals que surten per davant i per darrera, a propòsit per a ésser conduïda a braços o per bèsties» (DCVB).

1, II **Pau Bolet**: és a dir, Pere Pau Bonaventura Bolet, membre del braç militar, esposat amb Marianna Bolet Vilar. Cavaller domiciliat a la ciutat comtal i representant del braç militar, fou insaculat l'any 1585. Alhora, era propietari d'una còpia de la *Crònica* de Jaume I duta a terme a partir del manuscrit de Poblet, que posteriorment heretà el seu fill Joaquim Llätzer Bolet i que cedí a Jaume Ramon Vila per a confegir-ne una altra còpia (Vila 1914:54; Serra 2015:193; DGC, v. III, p. 970; Batlle 1999:129).

per a que de sa part li besasen las mans y diguesen lo gran contento que tots rebían de sa benaventurada vinguda, si bé los pesava com totas las cosas que per al recibiment se féyan no estaven a punt, per no haver tingut temps per no pensar-se que vingués tant prest; y també com y a quina hora era servit Sa Magestat entrar. Y ell los feu de resposta que volia entrar a las 2 horas après dinar a cavall, y que no·s donasen pena que no volia sinó entrar en palàcio per lo pont de la muralla de Mar, y que com tot estaria a punt entraria ab la forma acostumada per a jurar, axí com havia fet lo senyor rey, son pare, lo any 1564, y que ell acceptava per ara la bona voluntat.

[3] ¹Y ab esta resposta se'n tornaren y la referiren als concellers, los quals en lo mateix punt manaren a totas las companyas de la present ciutat se trobasen ab arcabussos y banderas a tall de guerra a las murallas de la Mar. La torre del cap del riu, en saber era lo senyor rey comensà a tirar, la ciutat feu lo mateix punt una gran salva de artilleria, comensant lo baluart de Llevant y lo de Mitgjorn, y tota la artilleria que estave posada per las murallas de Mar. Poch après se anaren acostant las galeras de Sa Magestat en aquesta segona salva (que a la primera no respongueren) ab tota la artilleria que aportaven, comensant la real, en la qual anave Sa Magestat, ab 4 tirs, y responent las altres ab tota sa artilleria; la arcabuceria de la ciutat anave sempre tirant, fins que Sas Magestats y altesas foren desembarcats. ^{II} Sabut també per lo virrey (y los sobredits cavallers que la ciutat envià, que també) tot lo que passava, aguardà a la vora de la mar las galeras y entrà en lo mateix punt en la que Sas Magestats anàvan, dels quals tingué també la mateixa resolució acerca de la entrada, y après se'n tornà en casa y convidà a tots los cavallers y ciutadans que per a las tres horas après dinar fosen a sa casa per a acompanyar-lo al recibiment del señor rey.

[4] ¹Los concellers lo mateix après dinar se ajuntaren a la Llotja, y los diputats a la casa del General, y de aquí en fora los concellers ab promenia, y los diputats consistorialment, anaren a la vora del mar (ço és los concellers a cavall y los diputats a peu, cada tribunal per si), y allí aguardaren que lo señor rey desembarcàs. Y per a que desembarcàs prengueren dos barcas y clavàran-i pots y las ajuntàran (que parexia que totas dos éran una), y cubriren lo empostat ab un drap de brocat, posant-hi quatre cadiras de vellut carmesí, dos a cada cap, y

3, II y après se'n] y (p. 248) apres sen

3, I comensant la real: és a dir, la galera reial (*veg. infra*, [4, II]).

3, II la que Sas Magestats anàvan: llegim «entrà en lo mateix punt en la [galera en] que Sas Magestats anàvan».

4, I promenia: «prohomenia», «condició de prohóm». | pots: és a dir, recipients.

dos coxins. ^{II} En estar a punt la barca la acostaren a la galera real y lo señor rey saltà en ella, en cos vestit de plata y pardo, acompanyat de alguns grandes, y anaren a la galera ahont estava lo arciduch y la señora infanta, los quals en lo mateix punt desembarcaren, posant-se en dita barca; y après tots junts anaren a la galera real a cercar la senyora reyna, la qual baxà vestida de encarnat, y de la mateixa manera anava la señora infanta.

[5] ^IY en arribar la barca en terra, acostàran-hi un desembarcador de fusta ab dos graons, fet a manera de cavalcador, y per ell desembarcaren. En lo mateix punt que feren en terra s'i acostaren los diputats, donant-los a tots la benvinguda y besant las mans al señor rey y a la señora reyna, y après se'n tornaren a peu, com éran vinguts, tornant-se'n en la mateixa casa del General, y com foren fora de sa presència tornaren a alçar las massas. ^{II} En ésser-se'n anats los diputats s'i acostaren los concellers, los quals anaven vestits ab las gramallas de grana, aferradas de pells (que lo dia de Pasqua proppassat havían dextat lo dol del senyor rey) y feren lo mateix que los diputats. Y en ésser desembarcat lo señor rey feu la ciutat altre salva de artilleria y de arcabuceria, y las galeras no tiraren aleshores perquè lo señor rey havia manat que ninguna galera tiràs per venir las damas molt mareadas y fer-los dany lo tirar, que per aqueixa resposta no tirà la ciutat fins que foren tots en terra (acostumant en semblants ocasions a tirar quant trèuan los peus de la galera).

[6] ^IY feta tota aquesta cerimònia se posaren tots a cavall, anant primer molts cavallers de la terra a cavall, cuberts, y après venían los verguers dels concellers, descuberts, ab las massas altas; y après los quatre concellers ab promenia, ço és: al costat de Garau Saonés, mariner, conceller quint, anave mossèn Jaume de Aguilar, donsel; al costat de Rafel Antich, mercader, conceller quart, anava mossèn Pons de Peramola y de Vallterra, donsell; al costat de misser Juan Batista Llorens, conceller ters, anava mossèn Federich Pol, donsell; y al costat

4, II en cos vestit de plata] en cos vestit en cos vestit de plata *Eliminem la repetició, que pot haver estat un error de còpia que no ha estat cancel·lat| estava] estava Corregim d'acord amb el sentit|* 5, II en ésser desembarcat] en esser desem (p. 249) desembarcat

6, I **Garau Saonés:** l'única informació que coneixem d'aquest personatge és que era mariner i va exercir el càrrec de conseller cinqué l'any 1599, com recull Vila i també el MNA (v. VII, p. 258).| **Pons de Peramola y de Vallterra:** Pere Ponç de Peramola i Vallterra, donzell i obrer del Consell de Cent. El documentem al capdavant de múltiples ambaixades entre el Consell i la Diputació, o fins i tot com a membre d'una ambaixada a la cort reial l'any 1602 (MNA, v. VII, p. 428; 478; 204; 171).

de mossèn Pau de Fluvià, donsell, conceller segon, anava misser Pere Farreras, ciutadà honrrat de Barcelona; ^{II} los quals tots anaven a cavall y cuberts. Aprés se havían posats alguns grandes, lo que vist per los concellers se paràran y no volían caminar, y entesa per los grandes la causa se n'anaren de aquell lloch y esperaren entre los cavalls de la terra y los verguers de concellers; y en aqueix lloch restà lo duch de Feria, del que no se adonaren los concellers fins foren ya molt dintre de ciutat y per no mòurer qüestió no digueren res, pus també lo camí era curt (puix també entra concellers y rey no s'i pot posar ningú).

[7] ^I Y aprés del dit duch de Feria, devant del señor rey, anaven molts alacayos, vestits ab librea groga, ab faxas de vellut carmesí y blanch, y aprés venia la magestat del señor rey a cavall, vestit de plata y pardo (com està ya dit), y a la sua mà esquerra anava un poch de respecte mestre Pere Benet Soler, doctor en Medicina, conceller en cap, a cavall y cubert; y a l'entorn del rey anaven molts patges ab la mateixa librea y altres criats de la casa del señor rey, a peu y descuberts, y aprés venia don Francesc de Rexas y Sandoval, marquès de Dénia, sumiller de corps del señor rey, y tras d'ell don [*espai en blanc*] marquès de Camarasa, capità general de la guàrdia.

[8] ^I Y aprés venia una carroça, que la tiràvan 6 cavalls, y dins anava a la popa la senyora reyna y a la proa la senyora infanta. Lo señor archiduch anava a cavall, vestit de or y vert, al costat esquerra de dita carroça, y tras d'ell venia a cavall son camarer don Diatristany y detràs venían altres carroces, en las quals anaven las damas acompanyadas de cavallers cortesans. Y ab aquest orde entraren per lo portal de Mar, y prenent per sobre la muralla a mà esquerra anaren dret al pont y aquí se apeà y se n'entrà en las casas ahont acostuma de posar lo virrey,

7, I esquerra anava] esquerra (p. 250) anava] Francesc de Rexas] Francesc de (*ratllat* Rexach) Rexas

6, I **Pere Farreras**: Pere Ferreres, ciutadà honrat de Barcelona, conseller en cap l'any 1597. Un any després d'exercir aquest càrrec va ser condemnat, juntament amb altres consellers, per un negoci amb blat i forment per a la ciutat. Els anys posteriors exercirà d'ambaixador i participarà en l'organització de les festes per la canonització de sant Ramon de Penyafort (MNA, v. VII, p. 1; 102; 187; 276; 281).

7, I **sumiller de corps**: el sumiller de corps era, d'acord amb el DRAE, el «jefe de palacio que tenía a su cargo el cuidado de la real cámara». | **marquès de Camarasa**: Francisco Manuel de los Cobos i Luna, II marqués de Camarasa (1575-1616), fill de Diego de los Cobos, I marqués de Camarasa, i Francisca Luisa de Luna (De la Torre 2010:32). D'acord amb Vila, era capità de la guàrdia espanyola, una informació que ratifica el MNA (v. VII, p. 518).

8, I **Diatristany**: Francesc Diatristany, cambrer major de la reina Margarida d'Àustria (DGC, v. III, p. 773; 981). El trobem, a més, en la cerimònia de casament de Felip i Margarida, exercint de traductor entre les parts: «interpretó en tudesco las palabras de S. S., y S. M. se volvió á la madre y le hizo reverencia y le pidió licencia para dar el sí, que lo dixo en tudesco, y D. Francisco de Diatristan lo interpretó a S. S. en latín y en voz alta» (*Relación de los casamientos de la reina Doña Margarida (...)*, p. 18).

que la una és del bescompte de Rocabertí y la altre del duch de Cèsar, las quals li tenien aparelladas, prenent de més avant totas las casas de aquella isla ab ponts que-s passava a la Mercè, ahont hoiren los oficis tot lo temps que estigueren en la present ciutat, conforme feren en lo any 1585 com vingué ab lo rey, son pare.

[9] ^I Diçapte, a 15 de dit, enviaren tots los tribunals de la present ciutat, que fóran los concellers, los diputats, lo bras militar, lo Capítol de la Seu, lo Concell Real y los inquisidors, a casa del señor rey per a demanar-li licència y hora per a poder-li besar las mans, y lo marquès de Dénia los feu de resposta de part de Sa Magestat com no volia ninguna visita fins que fos entrat ab la cerimònia acostumada, y que després los ohiria; y axís no y anà ningun tribunal.

^{II} Dilluns, a 17 de dit, se ajuntà lo bras militar al Capítol de la Seu, presidint en ell don Joachim Carròs y de Centelles, compte de Quirra, per a tractar lo negoci de las Corts, y axí determinaren de fer tres embaxades: la una a l'arcabisbe de Tarragona, altre als concellers y altre als diputats, suplicant a tots fossen servits de suplicar a Sa Magestat fos de son reial servey çelebrar-nos Corts, y tots respongueren que en haver jurat Sa Magestat y donada le y suplicaven; ^{III} y en particular la y digué lo arcabisbe, a qui éran anats de part del bras militar don Pedro de Queralt, señor de Santa Coloma, mossèn Onofre de Argensola, señor de Argensola y de las Palargues, y mossèn Gerònim Vila, fent-los de resposta que ell an aquell punt estava ajuntat ab tots los prelats y procuradors de capítols que-s trobàvan en la present ciutat, que també avían feta altre embaxada al bras militar perquè féssan lo mateix, y que ell per sa part no faltaria, fent-hi tot lo possible.

9, II Dilluns, a 17 de dit] (p. 251) Dilluns a 17 de dit

8, I bescompte de Rocabertí: Francesc Jofre I de Rocabertí i de Pacs, vescomte de Rocabertí entre 1592 i 1634 i comte de Peralada des del 1599, gràcies al títol que li va concedir el rei Felip II (Morales, 1983:70).| **duch de Cèsar:** Antoni Cardona, germà del III duc de Cardona, Lluís, va heretar tots els seus títols l'any 1571 a la mort d'aquest últim. Era, alhora, fill de Ferran de Cardona, esmentat en un passatge una mica més endavant (*veg. supra* [11, I]) (Molas 1997:45).

9, II arcabisbe de Tarragona: és a dir, Joan Terès.

9, III Pedro de Queralt: és a dir, Pere de Queralt i Icart, senyor de Santa Coloma, doctor i ambaixador del General en la Cort; fill de Guerau de Queralt (DGC, v. III, p. 1007). Els dietaris l'esmenten sovint formant part d'ambaixades com a membre del braç militar i també recullen el seu nomenament com a comte de Queralt l'any 1599 (MNA, v. VII, p. 109; 171; 230).| **Onofre de Argensola:** Onofre d'Argençola, cavaller, senyor de Pallargues, d'acord amb les informacions que proporciona Jaume Ramon Vila (MNA, v. VII, p. 441; 457).| **Gerònim Vila:** podria tractar-se de Jeroni Vila, germà de Jaume Ramon Vila i ciutadà honorat de la ciutat de Barcelona. Els DGC no esmenten la presència de Jeroni Vila en aquesta ambaixada i, per tant, la seua presència en el testimoni de Vila és més fàcil d'entendre si és tracta del seu germà (DGC, v. III, p. 342; 1021).

[10] ¹Dit dia de dilluns se publicà per ciutat com lo señor rey lo endemà volia entrar en la present ciutat ab la cerimònia acostumada per a jurar, no obstant que los archs triumphals ni altres aparells que per dita entrada se féyan no estaven a punt, si bé s'i donava tota la pressa posible. Y per dit efecte se feu crida per los llochs acostumats de la present ciutat ab so de sis tabals a cavall y de dotse trompetas a peu de part dels honorables concellers, ⁱⁱ anant ab sobrevestas o cotas de domàs carmesí, la qual notificava com la magestat del señor rey don Phelip Segon havia determinat de jurar lo endemà y, per tant, que totom fes nets tots los carrers per allà ahont havia de passar y aquells, empaliats del millor modo que poguessen; ⁱⁱ y que passaria per lo carrer de l'Hospital, per quant tenia de entrar per lo portal de Sant Antoni, per la Rambla, per lo dormidor de Sant Francesch; y en lo pla, en un cadafal gran, faria lo jurament acostumat, per ahont manaven a totes las confrarias haver de ser a fer-li la deguda reverència ab los panons y ab los majors regositjos que fos posible.

[11] ¹Y que de aquí tiraria per lo carrer Ample avall, y per los Cambis devant Santa Maria, carrer de Moncada y la Bòria, sota la presó y la Llibreteria, devant Sant Jaume y devant la Diputació, y per devant lo palau Episcopal. Y per lo portal Major entraria en la Seu, de hont après de haver prestat lo jurament a la iglésia y Capítol y feta oració, se'n tornaria per devant lo mateix palau y Diputació, plassa de Sant Jaume, casa de la Ciutat, Regomí, y per lo carrer Ample. ⁱⁱ Se aturaria en la casa de don Fernando de Cardona, almirante de Nàpols (y vuy son fill o net don Anton de Cardona, duch de Cèsar, Soma y Braena, y señor de las baronias de Bellpuig), y que aquí se apareia; y que per la dita nit y las dos següents se fessen alimàries, balls, màscaras y altres regositjos onests, y que totom deix lo dol, fent gran demostracions de alegrias.

[12] ¹Dit dia de dilluns se tingué Concell de Cent per cosas tocants a las festas concorrens, y també en ell firmaren sindicat als venerables concellers per lo dia que li tenia de prestar los homenatges y lo jurament de fidelitat, com és acostumat.

ⁱⁱ Dimars, a 18 de dit, entrà lo señor rey ab la serimònia acostumada en la present ciutat, ço és que, informat Sa Magestat de tot lo serimonial que en semblants jornadas se acostuma

10, ii Antoni, per la Rambla] Antoni (p. 252) per la Rambla

10, i y aquells, empaliats: llegim: «i aquells, [que fossen] empaliats».] panons: «penons».

11, ii Fernando de Cardona: Ferran de Cardona-Argensola i Requesens, almirall de Nàpols i duc de Somma. Va ser conegut entre per encapçalar una crítica constant a les accions virregnals i la defensa de Catalunya, així com per patrocinar l'obra d'Ausiàs March. Es va casar amb Beatriu Fernández de Córdoba i va tenir cinc fills, Antoni de Cardona entre ells. Vivia en el Palau Sessa, situat al carrer Ample, com recull el present capítol; morí l'any 1571 (Yeguas 2017: 75-79).

(per haver-lo demanat ell mateix per medi del vice-canceller Covarruvies); y sabut que la primera cosa (pus aleshores no venia de camí dret) era anar a Valldonsella, envià a demanar licència a don Camilo Gutano, patriarca de Alexandria, nuncio en España per la Santedat, que seguia la Cort y passava en lo palau Episcopal. Y obtinguda dita licència se n'anà cerca del mitgdia per lo portal de Sant Antoni a Valldonsella ab una carrossa, que la tiraven sis cavalls, acompanyat del marquès de Dénia, que anava ab ell dins la carrossa, y de alguns altres cortesans.

[13] ¹ Arribat que fou a Valldonsella se apeà de la carrossa a mitg pati y de aquí fou rebut ab la Creu alta per la abadessa y monjas de dit convent, anant ab alguns capellans, aportant lo cap de la professó lo molt reverent pare fra Pere Nogués, abat del monestir de Santes Creus, vestit de pontifical ab diaques y gramial, aportant ell mateix la Vera Creu en la mà. Lo qual, en éser-se apeat, la adorà lo senyor rey y se posà après en lo gremial en la mà dreta de l'abat, y procesionalment entraren en la iglésia per lo portal del pati y anaren a l'altar major, y aquí se agenollà en un setial que li tenían aparellat; y ditas las oracions per lo sobredit abat, se alçà Sa Magestat de peus y se posà a la un cantó de la grada de l'altar a la part de l'Evangelí.

[14] ¹ Y la molt reverent senyora [*espai en blanc*] de Vilatorra, abadessa de Valldonsella, que anave ab recibiment darrera totas las monjas, ab sa crossa y stola, li volgué besar la mà, y après féran lo mateix totas las demás monjas, y Sa Magestat a ninguna la volgué donar, ans com la y volían pèndrer per a besar la retirava en darrera, fent-los reverència y inclinant-los un poch lo cap; y ab esta cortesia rebé a cada una. Passadas que foren totas las monjas se n'entrà dins lo Monestir per lo portal qui està sota del cor, y se'n puja dalt en lo cor y feu oració a Nostra Señora, y de aquí se n'entrà en la abadia a dinar, y las monjes se retiraren en lo altro quarto de la casa, dexant ubert lo claustro alt y baix per los cortesans.

[15] ¹ Dit die, al després dinar, los honorables concellers se ajuntaren en Casa de la Ciutat ab promenia, aportant las gramalles novas de vellut carmesí, aforrades de brocat de tres

12, II Valldonsella, envià] Valldonsella (p. 253) envia| 14, I las monjes] las mon (p. 254) monjes

12, II vice-canceller Covarruvies: Dídac Covarrubias Sanz, llicenciat en Drets, regent i vice-canceller a partir de 1599 (Porcar 2012:85).| Camilo Gutano: és a dir, Camillo Caetani, nunci a Espanya entre 1592 i 1600 (Pujana 2006:744).

13, I Arribat que fou a Valldonsella: Paulí (1972:60-61) extracta la ressenya de l'arxiu catedralici d'aquest mateix esdeveniment i fa constar que qui encapçalava la processó era l'abat de Poblet, Joan Tarròs, i no el de Santes Creus, com descriu el *Dietari*.| Pere Nogués: Pere Nogués va exercir el càrrec d'abat del monestir de les Santes Creus entre 1593 i 1608 (Baldor 1999:37).

14, I senyora [*espai en blanc*] de Vilatorra: és a dir, Paula de Vilatorra, abadessa de Valldonzella entre 1582 i 1602 (Paulí 1972:154).

altos (que lo camper era de or y lo alto de plata) que per dita jornada se havían fetas; y los verguers las aportàvan de tafatà carmesí ab las gorras altas de rissa, que may ni per semblants jornadas se havían fetas (si bé après que lo senyor rey se'n fou anat los feren tornar las gorras de drap planas); y tots a cavall, y los verguers ab massas altas, y devant ells los tabals, trompetas y clarins, tots vestits de domàs carmesí, a cavall; y ab esta cerimònia arribaren al portar de Sant Antoni, ahont aguardaren que lo senyor rey arribàs.

[16] ^ILo duch de Feria, òlim virrey, havia convidats a tots los cavallers y ciutadans per sa casa per acompanyar-lo a dit recibiment, ahont acudiren tots y lo acompanyaren fins a Valldonsella. Y en esent arribats allí, en lo mateix punt Sa Magestat se posà ab la mateixa carrossa y tots los cavallers devant a cavall; y en ésser arribat al cap del camí de Valldonsella (que entra en lo camí gran que va al portal de Sant Antoni) se apeà de la carrossa y los concellers se trobaren aquí a peu y li besaren la mà, y lo senyor rey se posà a cavall en un cavall ricament adornat. ^{II} Y ell anava vestit riquíssimament, a tall de camí, ab calsa tirada y ropilla, tot brodat de or, ab botas y mitjas blancas de daçota, sombrero (tot de brodader ab plomas), y lo cordó de diamants; y lo boemio era de satí morat, tot ell brodat ab moltas perlas, fet ab molt artifici y primor, y ab tanta riquesa que apenas se veyà lo satí morat, era aforrat de brocadello de or ab altos de fil de or. Y tots los grandes y cavallers qui l'acompanyaven se éran també posats a tall de camí, com si aleshores fossen vinguts de nou en Barcelona.

[17] ^ILos concellers se posaren devant, a peu, cuberts, y l'acompanyaren fins al portal per ésser curt lo trast, y de aquí se aturà per a rèbrer las claus de la ciutat. Y fou que de dalt, sobre lo portal, baxà una bola gran (o magrana) que baxava ab tant artifici que no's veyà com, la

16, II apenas se veyà] apenas (p. 255) se veyà

15, I brocat de tres altos: segons documenta Martí (1994:285) «alto» fa referència a l'altura; l'expressió «brocat de tres altos» apareix documentada en diversos testimonis com ara el *Llibre d'Antiquitats de la seu de València* o el llibre del convent de Santa Maria Magdalena de València (Callado 2014).| gorras altas de rissa: és a dir, gorres fetes d'un material semblant al vellut (*Autoridades s.v. rizo*).

16, I se posà ab la mateixa carrossa: llegim «se posà [el virrei] ab la mateixa carrossa [que Sa Magestat]»

16, II calsa tirada: «unes calces tirades ab les coltellades de vellut». Al seu torn, les coltellades eren unes «obertures que es feien en els vestits en els segles XVI i XVII, perquè es deixàs veure el folro, que solia ésser de color diferent de l'exterior del vestit» (DCVB s.v. calça).| ropilla: és a dir, «peça de vestit curta, amb mànegues, que es portava ajustada a mitjan cos sobre el gipó» (DCVB).| daçota: «dessota», «davall» (DCVB s.v. dessota).| boemio: d'acord amb *Autoridades* (s.v. boemio) es tractava d'una «espècie de ropa o capa petua al modo de capotillo, que podó traher su nombre de la Província de Boèmia» i que els patges del rei utilitzaven cerimònies com l'entrada dels monarques.| brocadello: és a dir, «teixit de seda i or, més lleuger que el brocat» (DCVB).

17, I trast: «espai destinat a una classe o categoria de persones, sobretot en una cerimònia, en una acció de comunitat» (DCVB).

qual axí com anava baxant se anava ubrint, comensant per la primera cuberta, y com fou a mitg lloch se acabà de ubrir la segona, y com fou en dret del señor rey, se acabà de ubrir la tercera y isqué d'ella un minyó vestit com a àngel, que aparagué estava a l'ayre perquè sota dels peus no tenia res ab què stubat, lo qual li donà dos claus deurades dient-li ab veu alta e intel·ligible, sense cantar, los següents versos:

[18] ^I *Barcino, dives opum, multis pulquerrima rebus,
adventu leta est magno, Philipe, tuo.
Hec tibi jam placuit puero juvenique placebit,
hanc emere optabas cum patris ipsa foret,
hec tua jam nunch est, tibi serviet usque,
tuisque parebit dictis concilysque tuis,
hec multa a priscis accepit regibus olim,
abs te plura tamen munera ferre cupit,
hec tibi nunch claves portarum tradit et optat
Nestorcis annis te superesse patri.*

[19] ^I Y dits los sobredits versos allargà la mà ab molta gràcia y li donà las claus, las quals prengué de sas mans lo señor rey y las donà en lo mateix punt al conceller en cap, las quals prengué ab molta reverència, besant-li la mà, y lo minyó se'n tornà a pujar, tornant-se'n a clòurer la magrana de la mateixa manera que quant baxava.

^{II} Lo portal de Sant Antoni no l'empaliàran ni tampoch y foren los personatges y altres inversions axí com havían fet lo any 1564 quant vingué son pare (perquè aleshores lo portal estava de manera que havia menester adorno), y per esta ocasió lo havían acabat de manera

18, I magno] magne| optabas] obtabas *Corregim d'acord amb el sentit i per l'acarament amb el LDS| serviet] serviat| accepit] acc (e *corregit sobre i*) p (i *corregit sobre e*) t| **19, I** y lo minyó se'n] y lo (p. 256) minyo sen*

17, I stubat: és a dir «estovar», «fer tou» en el sentit que el nen vestit d'àngel no tenia res on posar peu, una base on deixar caure el seu pes (DCVB).| **versos següents:** els versos coincideixen amb la narració oferida pel LDS (v. II, p. 131).

18, I Nestorcis: Nèstor, personatge de la mitologia grega que destacava per la seua prudència i saviesa.

19, II lo any 1564: es refereix a la visita amb motiu de les Corts de 1563-64 (Serra 2001-2002).|

que vuy està ocupat, accepto que los bultos no éran encara fets en las tres pasteras que estan sobre lo portal; si bé y volgueren fer personatges de reys de Aragó ab molts títols, però per la brevedat del temps no pogueren fer res més del sobredit, y axí se tingueren de contentar de què fos tantsolament obra nova.

[20] ^I Y en lo mateix punt que lo minyó se'n fou anat (o pujat) y lo conceller en cap hagué presas las claus de la mà del senyor rey, los altres concellers posaren lo señor rey sota del tàlam, lo qual era de brocat ras de or ab los tovallons de domàs carmesí, ab escuts dels comptes de Barcelona y de la present ciutat, tots de brodador de or. Las sis vergas del tàlam (que éran dauradas) aportaven-los quatre concellers cuberts del cap, y las dos altres mossèn Pere Pau Bolet, donsell, y mossèn Alexandre Cordellas, ciutadà honrrat de Barcelona (y estos dos anaven descuberts en lo fre del cavall del señor rey). ^{II} Posaren 2 cordons de seda carmesina, hu a la part dreita, lo qual portava junt al fre lo conceller en cap, cubert, tenint la mà esquerra al fre del cavall y las claus que lo senyor rey li havia donadas; y a la part esquerra li'n posaren altre, portant lo cap d'ell mossèn Pere Ferreras, ciutadà honrrat, descubert; y lo restant de dits cordons aportàvan, que féyan cor a modo de ala (que aparexia molt bé y donava molta magestat), y feren los següents anomenats per concellers y representants als de la 24^a de las festas, los quals aprobàran per bons.

[21] ^I Los portants los cordons al fre del cavall del senyor rey:

Part dreita, cavallers y ciutadans: lo conceller en cap al fre; ciutadans: mossèn Federich Pol, donsell; mossèn Gerònim Fivaller; mossèn Francesc Vilana; mossèn Pere Costa; mossèn Vicens Castelló, doctor en Medicina, cònsol de Llotja, per ciutadà; artistas: Juan Sala, Nadal Castelló, Pere Pau Sagní, notari reial; Jaume Magarola, apotecari; Miquel Miró, silurgia.

^{II} Esquerra, mercaders: mossèn Pere Farreras, ciutadà honrrat de Barcelona; lo cònsol Mercader, Barthomeu Sala; Miquel Puigianer; Monserrat Llavaneras; Jaume Morilló; Perot

20, II modo de ala] modo de (p. 257) ala

19, II bultos: «relleu, expansió de la figura fora del pla» (DCVB).| pasteras: «cavitat poc profunda practicada a un retaule o a una paret per a situar-hi una imatge» (DCVB).

20, I Alexandre Cordellas: ciutadà honrrat de la ciutat de Barcelona. Documentem Alexandre Cordelles formant part de múltiples ambaixades entre 1597 i 1599; el 1599, a més, va ser escollit per a síndic de Corts, càrrec que va rebutjar pocs dies després (MNA, v. VII, p. 22; 201; 207; 212).

21, I Los portants los cordons: l'orde, noms i càrrecs generalment coincideixen amb els que aporta el LDS. Sols detectem dues modificacions importants: l'absència del ciutadà Jaume Alós Colom entre els ciutadans que hi participen i la vacil·lació entre el nom propi del primer menestral que s'esmenta, que ací és Perot Ferrer i al LDS s'anomena Janot Ferrer.

Antich; Pau Farrer. Menestrals: Perot Ferrer, Magí Ferrer; Joan Font, calçeter; Barthomeu Castelló, baster; Jaume Llopart, boter.

[22] ^I Lo orde de la cavalcada fou que primer anaven tots los cavallers de la terra, après venían també a cavall los tabals, trompetas y clarins de la ciutat (vestits de la manera que està dit), y tras d'ell venían los tabals y trompetas del senyor rey, també a cavall y cuberts com los de la ciutat, vestits de la librea del señor rey (que era groga, blava y vermella). Y après venia mossèn Juan Dusay, veguer, ciutadà⁶⁰⁷ honrrat de Barcelona. Y en aqueix endret comensava la guarda de alabarders del señor rey, anant a la part dreta la tudesca y a la esquerra la espanyola, tots vestits de la librea del señor rey; ^{II} après del veguer venían los cortesans, y tras d'ells los quatre massers del senyor rey a cavall, descuberts, ab las massas al coll (que estan fetas com una columna ab una corona real o imperial al cap, axí com las columnas del *non plus ultra* de l'emperador Carlos Quint), y detrás d'estos venían los grandes a cavall, y tras d'ells molts patges, descuberts, a peu; y après venien los quatre reys de armas a cavall, descuberts, ab unas sobrevestas fetas com unas dalmàtiques però més curtas, ab totas las armas reals qui prenían tota la sobrevesta. ^{III} Après venia lo marquès de Dénia, camarer major y sumiller de corps del senyor rey, a cavall, cubert, ab lo estoch nu ab la mà dreta, arrimat al musclo; y tras d'ell venían los verguers de concellers, a peu, ab las massas descubertas.

[23] ^I Y après venia la magestat del señor rey a cavall debaix del tàlam (com ya està dit) ab los cordons al fre del cavall, y après del tàlam venia tota la guarda espanyola a cavall (que éran més de setanta a cavall), ab cavalls vestits tots ab unas cotas llargues de los colors del señor rey, y totas las cotas aportàvan petàs de prova, ab morrions al cap de infants ab moltas plomas, ab llançes en la mà, y a l'erçó de la sella dos pedrenyals y una massa de armas, y tras d'ells venia molt de poble.

22, I veguer, ciutadà] veguer (p. 258) ciutadà| 22, II tras d'ell molts] tras d'ell molts *Corregim l'error de concordança d'acord amb la seqüència*| 22, III musclo, y tras d'ell venían] musclo y tras d'ell venia y tras d'ell venian *Corregim aquesta repetició que atribuïm a un error de còpia*

23, I petàs: és a dir, «pedaç», «tros, bocí» (DCVB).| morrions: «capell militar, alt i amb galteres, que protegia el cap i la cara del soldat» (DCVB).| erçó: «arçó», «arc de fusta que hi ha davant i darrera de la sella i del bast» (DCVB).

[24] ^I Y ab aquest orde y cerimònia entrà en la present ciutat passant per lo carrer de l'Hospital fins a la Rambla, y aquí girà a mà dreta y tirà fins a la Drassana. Y abans de arribar a la Drassana havían feta los diputats una arcada (o arch triumphal) que prenia casi tota la Rambla de emplaia, fet de obra dòrica ab tres portals, y per lo del mitx passà lo senyor rey ab tota la sobredita cavalcada. Y per la brevedat del temps no pogué ésser acabat de pintar ab lo modo y trassa que havían donada, per a que sols estava pintat de gaspis de diferents spècies y colors, que si haguessen tingut temps y volían pintar per totas parts tot lo abolori de la casa dels comptes de Barcelona y reys de Aragó, antecessors de Sa Magestat.

[1] ^I Capítol de la fundació del monestir de las caputxinas de la present ciutat

^{II} Estant Sas Magestats en la present ciutat se fundà lo monestir de las monjas caputxinas (com en lo present capítol veurem). Y fou que sor [espai en blanc] Seraphina, que havia molts anys que era viuda y vivia molt exemplarment y molt retirada en companya de altres personas recullidas, desitjava fundar un monestir de monges caputxinas. Y arribant en la present ciutat Sas Magestats, tingué entrada ab ells, y conexas-li sa gran virtut li feren moltes mercès, comunicant-se ab ells ab molta familiaritat y llanesa, per la qual tingué ella ocasió de comunicar-los sos pensaments y propòsit de fundar un monestir de caputxinas, però que per sa pobresa no havia pogut executar sos intents, a la qual respongueren las magestats dient-li que ls aparexia molt bé, dient-li que li ajudarian. ^{III} Y també comunicà dit negoci ab la marquesa de Monteclaros, dueña de la reyna (señora ya de edat y viuda), ab la qual trobà tant bon favor que, comunicant-ho ab Sas Magestats y ab lo nuncio, y aparexent-los a tots molt bé, se feu dita marquesa fundadora de dit monestir, comprant-li unas casas al carrer del

24, I de arribar] de (p. 259) arribar| 1, II comunicant-se ab ells] comunicant-se ab ell *Corregim l'error de concordança d'acord amb el sentit*| 1, III Magestats y ab lo nuncio] Magestats y (p. 260) ab lo nuncio

24, I gaspis: «jaspis». | abolori: «genealogia» (DCVB).

1, II sor [espai en blanc] Seraphina: sor Àngela- Serafina, abans coneguda com Àngela Margarida Serafina Prat. Es traslladà a Barcelona per contraure matrimoni amb el sastre barceloní Francesc Serafí, amb qui va tenir tres filles (una de les quals, Bàrbara Serafí, serà monja professa sota el nom d'Estefania, com veurem). A la mort del seu marit l'any 1582, Àngela M. Prat tornarà a Manresa, però el 1593 ingressarà en la Tercera Orde de Sant Francesc de Barcelona i el 1588 formarà una comunitat de caputxines. El 1599 inicia la fundació de les caputxines de la ciutat comtal, coincidint amb la convocatòria de Corts i la presència dels monarques en la ciutat comtal. El 1602 fou nomenada superiora del convent, càrrec que va exercir fins a la seua mort el 1608 (DHEC, v. III, p. 135-136; Gras 2010).

1, III marquesa de Monteclaros: Isabel Manrique, IV marquesa de Montesclaros, esposa de Juan de Mendoza y Luna (Salazar 1697: v. II, p. 605).

Carme, al costat de la riera d'en Prima, qui éran de [*espai en blanc*], juglar, fent-li en tot molta charitat y favor. Y desitjant vèurer posat en efecte dit negoci abans que ella no se n'anàs de la present ciutat, procurà ab lo nuncio que s començàs a fer dita fundació, donant forma y clausura al dit monestir.

[2] ^I Diumenge, a 6 de juny del present any, se feu la fundació del dit monestir y fou que de la entrada de ditas casas feren iglésia, posant lo altar al cap ab un Christo per retaule; digué la missa lo il·lustríssim y reverendíssim señor don Camillo Gayetano, patriarxe de Alexandria y nuncio de España, beneint en ella la iglésia y vestint-los, en haver acabada la missa, lo hàbit de Caputxinas ab las benediccions y cerimònias que la Iglésia té asenyaladas per a cosas semblants; y après los donà a combregar, dexant lo Santíssim Sagrament reservat en la iglésia. Acistí a esta serimònia lo duch de Feria y lo marquès de Montecclaros, fill de la dita marquesa, y dita marquesa y altres cavallers cathalans y cortesans. Acabada la missa las tancà dins dit monestir, posant en ell clausura.

[3] ^I Manà après dit nuncio als pares caputxins tinguesen cartas d'ellas y fossen sos prelats, confessant-las y dient-los missa, lo que ells resistíran molt per ésser fora de son institut. Y agravant-los lo nuncio ab censuras per a que acceptasen dit càrrech, li suplicaren fos servit que a lo menos no ls obligàs a confessar-las, pus sabia que era tant fora de son institut per a que las missas (puix Sa Senoria il·lustríssima manava ells las dirían); y axí lo nuncio, per no inquietar-los, fou content acceptar-o de aqueixa manera, ^{II} per no haver ninguna professa entre ellas no poguéran posar la casa ab lo orde y forma que requiria, y així s los prometé lo nuncio y axí mateix la marquesa de Montecarlos de fer-los venir monges caputxines de algun monestir; y perquè dit negoci no tingué efecte enviaren a cercar-ne a Itàlia. Y per quant tenia de ésser cosa llarga y no sabían si volrían venir, procurà dita sor Serafina, filla sua, monje professa del monestir de Santa Elisabet de la present ciutat, pogués

2, I iglésia] iglesia *Corregim d'acord amb el sentit* | 3, I dirían; y] dirian (p. 261) Y

1, III procurà ab lo nuncio: llegim «procurà [la marquesa] ab lo nuncio».

2, I marquès de Montecclaros: és a dir, Juan de Mendoza y Luna, III marqués de Montesclaros, fill d'Isabel de Mendoza. Va iniciar la seua carrera militar el 1580 i era membre de l'hàbit de Santiago des del 1591. El 1603 va ser nomenat virrei de Nueva España, càrrec que ostentà fins el 1607, quan es desplaçà a Perú per exercir de virrei. No tornaria a la Península fins el 1616 i, uns anys després, va ser conseller d'Estat. El 1623 era nomenat president del consell d'Hisenda i posteriorment del d'Aragó. Va morir el 1628 (DBE, v. XXXIV, p. 595-597).

3, II filla sua: és a dir, Bàrbara Serafí, filla de sor Àngela Serafina, monja clarissa a Santa Isabel de Barcelona, com esmenta Vila, des de l'any 1591, sota el nom de sor Estefania (Gras 2010).

axir de dit monestir y anar a ser abadessa y fundadora del present monestir de las caputxinas de Barcelona.

[4] ^I Divendres, a 18 de febrer de l'any vinent, 1600, isqué de dit monestir de Santa Elisabet la sobredita sor Estefania Serafina y anà al monestir de las Caputxinas. Procuraren un breu de Sa Santetat per a eximir-se del tot de ditas monjas, y obtingut lo presentaren al nuncio successor del sobredit, per quant lo dit don Camillo Gayetano ya se n'era tornat en Itàlia; y vist axò per lo nuncio, posà a ditas monges debaix de la obediència del bisbe de Barcelona. Vist axò per la sor Estephania Serafina, que las monges de Itàlia no venían, y sentint molt la absència del monestir de Santa Elisabet, ahont se era criada, determinà de tornar-se'n (com de fet o posà per obra),⁶¹⁰ restant lo dit monestir de las caputxinas sens ninguna monge professa ni ab forma de poder passar avant que no n'i vingan de altre part.

^{II} Lo que sia, en son lloch ne daré rahó ab lo favor de Déu; lo que acerca de assò és que viuen ab molt exemple y recolliment, çelebrant los officis y horas canònicas ab molta devoció, esent superiora d'ellas la sobre dita sor Seraphina.

4, II Serafina. Capítol] Serafina (p. 262) Capítol

4, I posà per obra: en la història de la vida de la venerable Serafina podem llegir: «tuvo revelación de la Fundación de su convento de Capuchinas, ofreció al Señor a su hija Bárbara (assí se llamava en el siglo, Estefania en la profesión) [...] porque tanto estava ferviente en este real monasterio la perfección religiosa, quiso que en él se pantara esta encendida flor [...]. En 4 de noviembre 1599 pasó sor Estefania al convento de capuchinas, que governó allí en medio de tan poca edad, que era la de veinte y dos años, no poco tiempo, reconociéndola por superiora su venerable madre, [...] hasta que conociendo madre e hija el espíritu de San Pablo, que era que perseverara cada una en su vocación, y que lo era el de vivir y morir Esteefania en el convento de santa Isabel, se restituyó en él, donde con tanta experiencia la hizieron vicaria» (Boer 1735:154-155).

4, II sor Seraphina: és a dir, sor Àngela Serafina (veg. *supra* [1, II]).

[1a] ¹ **Capítol de la extracció de diputats y oïdors**

ⁱⁱ Dijous, a 22 de juliol del present any, se feu nova extracció de diputats y oïdors, y foren los següents:

ⁱⁱⁱ Diputats: miser don Jaume Cordellas, canonge de Barcelona, diputat ecclesiàstich; don Juan de Vilanova, señor de Molig, natural de Perpinyà, diputat militar; misser Andreu Reart, burgès de Perpinyà, diputat real.

[2] ¹ Oïdors: miser Onofre Pau Sallés, dagà y canonge de Barcelona, oïdor ecclesiàstich; don Joseph de Castell, senyor de Mayals, natural de Lleyda, oïdor militar; miscer Matheu Falguera, natural de Balaguer, oïdor real, al qual lo any vinent feren, lo primer de maig, ciutadà honrat de Barcelona.

[1b] ¹ **Capítol del jurament del duch de Feria per virrey de Cathalunya, après de la anada del señor rey**

ⁱⁱ Sempre que lo rey entra en Cathaluña perden sos llocs tots (lloctinents, lo privilegi de lloctinent y capità general) que si no és ab nou privilegi no poden exercitar dit càrrech. Y axí per dita rahó provehí Sa Magestat de privilegi nou al mateix don Lorenzo Suares de Figueroa y Còrdova, duch de Feria y marquès de Vilalta, precehint per a n'açò tota la forma acostumada, com està contengut en lo capítol 23 del dia primer de dit dietari present. Y per estar lo virrey en Barcelona y no venir aleshores de camí fou lo jurament ab la forma següent:

[2] ¹ Dissapte, a 21 de agost del present any, anaren los magnífichs de concellers a cavall, ab agraduació, a casa del virrey y lo acompanyaren a la Seu, ahont prestà lo jurament ab la

1b, ii nou privilegi no] nou privilegi nou *Corregim el possible error de còpia que canvia el adverbí de negació per l'adjectiu nou*] està contengut] està (p. 263) contengut

1a, iii Juan de Vilanova: el diputat Joan de Vilanova era senyor de Molig i estava domiciliat a Perpinyà, com recull Vila. El 1602 era empresonat per manament del virrei, juntament amb Andreu Reart, com a conseqüència del procés d'aprovació i impressió de les Constitucions catalanes, especialment per la seua negativa a l'aprovació del document (MNA, v. VII, p. 417 i seg.; DGC, v. III, p. XXXI; 450).| **Andreu Reart:** també conegut com Andreu de Reart, va ser veguer de Perpinyà almenys des del 1597 i diputat real entre els anys 1599 i 1603; podria ser, a més, germà d'Onofre de Reart, tot i que no ho hem pogut verificar (DGC, v. III, p. 307-308; 800).

2, i Onofre Pau Sallés: és a dir, Onofre Pau Cellers.| **Joseph de Castell:** és tracta de Josep de Castellbell, domiciliat a Lleida, va exercir d'oïdor de comptes entre els anys 1599 i 1602. A més, va ser empresonat conjuntament amb Joan de Vilanova i Andreu de Reart en el conflicte al voltant de l'acceptació de les Constitucions l'any 1602 (DGC, v. III, p. 975; XXXI; MNA, v. VII, p. 275, 380).|

Matheu Falguera: Mateu Folguera, ciutadà de Balaguer que va exercir com a oïdor de comptes entre 1599 i 1602 (DGC, v. III, p. 985).

forma acostumada y protestacions que en lo citat capítol se conté. Y ab la matexa agraduació lo tornaren acompanyar a sa casa (no apeant-se may en ella); y pus lo virrey no venia de camí (com dit està) no y anà ningun altre tribunal sinó lo canceller y regent ab tots los del Real Concell, qui li anaven de darrera.

[1] ⁱ Capítol de com consegraren lo altar major de la Seu

ⁱⁱ Diumenge, a 5 de setembre del present any, fou conegrat lo altar major de la Seu de la present ciutat, lo qual, per haver-lo alsat y tret de sa forma lo reverent bisbe don Juan Dimas Lloris quant amplificà y renovà lo tabernacle, havia la ara de l'altar perduda la forma que tenia y per consegüent la consecració que de molt antich tenia. Y feu dita consecració lo il·lustríssim señor don Leonardo Vayro, bisbe de Pussol en lo Regne de Nàpols, italià de nació, lo qual venia de Castilla de conegrar los altars de las capellas de l'Escorial. ⁱⁱⁱ Y estant en la present ciutat aguardant embarcació per a Itàlia li suplicà lo reverent Capítol (per ésser encara sede vacant) fes dita consecració, la qual feu dit die, servant en ella lo orde passat en lo pontifical romà, y tornà dins la ara de l'altar ab una capça de plom las matexas rellíquias que y trobaren los anys passats quant mogueren dita pedra, las quals abans estàvan en un vas de terra possadas en lo pilar del mitg, sota la ara de l'altar.

[2] ⁱ Y entre altres relíquies que y trobaren fou una y molt particular de la sanch de sant Juan Batista, las quals posaren afingint-n'i de altres més avant (y ab lo lloch y forma sobredit). Estava lo altar major empaliat de la empaliada major y, abans de la consecració (que com fou acabada féran las vuyt horas del matí), estava lo altar sens pàlit, tovallas ni catifas, y en haver-la acabada paràran lo altar major de dos graons ab molts sants de plata y lo pesebre en lo mitg, y posaren lo pàlit major de brocat de tres altos; y mentre açò se feya cantaren en lo cor las horas. ⁱⁱ Y acabadas, feren la professó acostumada y lo bisbe se retirà en la sacristia, y après de tot açò digué lo mateix bisbe la missa major de pontifical ab molta música, la qual se digué de la dedicació de la iglésia. Predicà a mitg ofici un frare dominico; acabada la missa mossèn Juan Castellar, prevere y mestre de cerimònias de la Seu, se posà al portal de la part de la rexa de la sacristia y publicà de part de dit senyor bisbe quaranta dies

I, III las quals abans] las (p. 264) quals abans

I, II Leonardo Vayro: Leonardo de Vairo, bisbe de Puçol al Regne de Nàpols almenys des de 1586, on va exercir d'espia per al monarca espanyol (Carnicer 2005:138).| **Juan Castellar:** no ha estat possible documentar aquest personatge.

de perdó a tots los que se havían trobats presents a tot lo sobredit. Los consellers no s'i pogueren trobar, si bé foren convidats de part del reverent Capítol, per estar molt ocupats en cosa de importància.

[1] ^I Capítol de com los diputats enviaren a demanar las Constitucions al señor rey y la resposta que·ls feu

^{II} A mitg setembre del present any, vist per los diputats lo quant tardaven a venir las Constitucions, determinaren de escriúrer una carta a Sa Magestat, en la qual li suplicàvan fos de son reial servey en manar enviar las Constitucions fetas en las Corts del present any.

[2] ^I Dimecres, a 6 de octubre del mateix any, reberen los diputats una carta de Sa Magestat en resposta de la que li havían escrita per los negocis de las Constitucions, la qual és del thenor següent:

A los venerables nobles y amados nuestros los diputados del General del Principado de Cathaluña y Condados de Rossellón y Cerdanya.

El rey.

Diputados,

^{II} Agradescóos quanto es justo el zelo con que me suplicáys haga merced a esse mi Principado y Condados de inbiaros las Constituciones, Capítulos y actos de corte y redresso del General que se han establecido en estas últimas Cortes, la qual se os remitirá con mucha brevedad, y no se ha dexado antes por las muchas ocupaciones de mi viaje. Días ha que se platica con Ambrosio Espínola de comprarle sus quatro galeras para mi real servicio, y esta

1, II Constitucions determinaren] Constitucions determina (p. 265) determinaren

2, II Ambrosio Espínola: Ambrosi Spínola Doria (1569-1621) provenia d'una de les famílies més importants d'Itàlia i comptava amb una important fortuna a la península Ibèrica que havia heretat del seu pare i alguns oncles, a més de societats mercantils arreu d'Europa. Va treballar al servei de la monarquia hispànica des de la dècada dels 90 del segle XVI aproximadament, i l'any 1600 va començar a col·laborar amb el seu germà, Frederic Spínola, finançant diversos projectes al servei de la monarquia i el 1602 es trasllada de Gènova a Flandes. Frederic va estar al servei de Felip I i el seu fill en diverses campanyes, una de les quals va ser la d'atac a Anglaterra i la seua estructura naval i que comptà amb el suport d'Ambrosi, qui proporcionava els recursos escaients. A la mort de Frederic l'any 1603, Ambrosi es feu càrrec de les galeres del seu germà i de la continuïtat del projecte que assetjava Anglaterra enmig d'una situació cada vegada més tensa amb l'arxiduc Alberto (Retortillo 2016:48-100).

plática ha passado tan adelante que no es posible daros en este la satisfacción que quisiere yo.
^{III} Tendré contentamiento y assí os lo encargo que, quons quanta más brevedad fuere posible, déys orden en que ese Principado y Condados gose del fruto que se espera de las galeras que han de tener, procurando armarlas sin omición, y por el beneficio público de essa provincia me serviréys en ello. Dada en Calatayud, a 28 de setiembre, 1599.

Yo, el rey

Vidit Covarrubies, vicedancellorus; don Petrus Franquesa, secretarius.

[1] ^I **Capítol de com la mar enderrocà la muralla de davant del monestir de Sant Francesch y lo dany que en dit monestir feu**

^{II} Dilluns, a 15 de noembre del present any, feu tant gran maror que a la tarda de dit dia, abans de enfoscar, enderrocà la mar tota la muralla que està de davant del monestir y iglésia de Sant Francesch, que lo dany y enderroch que havia fet en lo any 1596 en lo tros de muralla que està davant de l'hort de dita casa (com en lo capítol 15 del primer llibre del present dietari està llargament contengut), lo qual anave ya adobant-se, fent-hi molt millor muralla que no estava de abans, y aquí no y feu ningun dany sinó en lo tros que restava fins a l'endret del pla de Sant Francesch. En lo monestir feu també gran dany perquè enderrocà del tot, fins als fonaments, tota la capella petita de Sant Francesch, que estava a la un cantó del claustre petit del monestir. ^{III} La qual capella y claustro era tradició molt antiga y certa que u fundà lo mateix sant Francesch al temps que arribà y residí en Barcelona (com consta per memòrias antiquíssimas y autenticadas de Casa la Ciutat). Badà més avant dita maror totas las parets de la cuyna de dit monestir y lo refector y dormidor nou; feu també tant gran moviment com si fos estat terratrèmol quant caygué tot lo sobredit andarroch, però fins lo dia de vuy, per la misericòrdia del Señor, no ha fet més moviment.

[2] ^I Descalsà també y descubrí molta part dels fonaments de la iglésia, los quals estan fets ab tanta perfecció y fortaleza perquè van enbiaxats y fent una gran punta dintra de la

2, III rey Vidit] rey (p. 266) Vidit] 1, II casa] cas(a *corregit sobre* ?)] 1, III quant caygué] quant (p. 267) caygué

2, III **quons quanta**: llegim «con quanta más brevedad».

2, I **enbiaxats**: és a dir, col·locats en biaix (DCVB).

mar, fets tots de pedras molt manudes, posades ab molta argamassa y altre batum que apar obra molt perfeta y imperterible. Y tement-se los frares que si no se remediava prest seria en gran detriment del monestir, procuraren que lo virrey escrigués a Sa Magestat perquè fos de son reial servey manàs als concellers remediassen prest lo dany, lo que Sa Magestat feu encontinent, y axí o escrigué als concellers; la qual carta és del thenor següent:

[3] ^I A los amados y fieles nuestros, los concelleres, consejo y hombres buenos de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

Por carta del duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, e entendido, no sin displacer mío, el notable danyo que de nuevo ha hecho una tormenta en las murallas de la marina de essa ciudad, derribando gran pedaço dellas, y el peligro con que se está para que sean mayores si no se atiende al remedio de aquello con gran cuydado y presterá. Y deseando yo, por lo que amo a la dicha ciudad y al bien y acrecentamiento della, que sin perder tiempo y sacando fuerças de flaqueza se ponga el remedio que convenga, le escribo que trate con vosotros; ^{II} lo que de éll entenderéys será muy servido, que dándole entera fe y crédito y conciderando con la atención que es razón que devéys a la conservación, seguridad y beneficio de essa ciudad, y tomando parecer y cuydado en las personas muy pláticas y inteligentes que se hallaren de lo que convenga hazerse, aquello se executará con la prestesa que el caso requiere, pues quanto más se tardará tanto mayor será el danyo y la impossibilidad de remediarlo, que aunque en ello haréys lo que os toca y es proprio de vuestros oficios, lo tendré en particular servicio. Dada en Madrid, a 18 de octubre, 1599.

Yo, el rey

3, I sin displacer mío] sis displacer mio *Corregim l'error d'acord amb el sentit* | 3, II conciderando con] conciderando (p. 268) con

Vidit Covarruvias, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit don Monserrat de Guardiola, regens; vidit don Petrus Sans, regens; vidit Baptista, regens; vidit Clavero, regens; vidit don Juan Sabater; Gassol, protonotarius.

[4] ^I Y llegida la dita carta anaren a casa del virrey, lo qual los digué, en summa, de part de Sa Magestat lo mateix que la carta contenia, y pochs dies després feren posar mà en reparar lo dit enderroch, fent una muralla molt gran ab uns esparons molt grossos y espeços per la part del terraplè y dexant los enderrochs de la muralla en los mateixos llochs ahont éran cayguts, que servexen ara per reparo de la mateixa muralla.

[1] ^I **Capítol de com isquéran dos monjas del monestir de Santa Elísabet per anar a Montblanch**

^{II} Dimecres, a 17 de noembre del present any, isquéran del monestir de Santa Elisabet de la present ciutat sor Catherina Segura y sor Margarida Sansona, monges professas, per anar a Monblanch per causa que en lo monestir de Monblanch de monges de Santa Clara s'i havían mortas dos monjas que los anys passats y héran anadas del mateix monestir de Santa Elisabet, per a posar-hi la observància per ésser las monges de Montblanch claustrals y demanar ellas matexas la reforma; y per éser-se mortas las primeras (com dit està), y las que y restàvan éran monges jóvens y las demás novícias, anaren las sobreditas. ^{III} Las quals, lo dit dia a las deu horas isqueren de dit monestir de Santa Elisabet, acompanyant-las dona Francisca de Cardona y de Rovira y dona Catherina de Babau de Salbà, y des de la porteria ahont las aguardaren que isquésan las acompanyaren a la mateixa iglésia ahont ohiren missa, la qual los digué lo reverent pare fra Benet de Salbà, comissari de la província, y en ella los donà a combregar. Y acabada la missa se posaren en cotxo en companya de ditas señoras y

1, II isquéran del monestir] isqueren del (p. 269) monestir] Montblanch] monr (l *corregida sobre la r*) anch] **1, III** y de Rovira] y de (*ratllat* Eril) Rovira

4, I esparons: «esperons».

1, II No ha estat possible documentar **sor Catherina Segura, sor Margarida Sansona i Francisca de Cardona y de Rovira**

1, III **Catherina de Babau de Salbà**: Caterina va contraure matrimoni amb Antoni Sacosta i, posteriorment, amb Francesc Jeroni de Babau, cavaller de Vilafranca del Penedès (Martínez 1995:174); morí l'any 1613 (Ferré 1988:172-173).| **Benet de Salbà**: es refereix a Bernat de Salbà, franciscà que professà a Santa Maria de Jesús de Barcelona. Fou ministre provincial entre 1593 i 1596 i entre 1606 i 1609, quan passà a ser comissari general de les Índies. Posteriorment fou bisbe d'Urgell i esdevingué sobirà de les Valls d'Andorra. Finalment morí el 1620 i el seu cos fou traslladat novament a Santa Maria de Jesús (Ferré 1988:173).

se n'anaren a visitar las monges dels Àngels, y après anaren a alguns altres monestirs de monges de la present ciutat y dinaren en casa de dona Catherina de Babau, y après per sas jornadas arribaren en Monblanch.

[1] ¹ Capítol com lo cardenal don Ernando Ninyo de Guevara arribà en la present ciutat que tornava de Roma

^{II} És estat descuyt de posar lo present capítol en aquest lloch perquè, *servato ordine*, tenia de ser abans que los dos precedents, y perquè no u advertí fins que haguí acabat de escriurer lo altro n'e feta aquesta nota y satisfacer al lector.

[2] ¹ Dimars, a 2 de noembre del present any, arribà en la present ciutat ab 4 galeras lo cardenal don Ernando Niño de Guevara, que tornava de Roma y venia en España per inquisidor major d'ella. Tiraren las galeras en què venia quant foren devant Barcelona y lo baluart de mitgjorn respongué (per éser-y lo cardenal) ab sinch pessas; y lo baluart de la draçana, que està a càrrech del senyor rey, respongué ab 4 pessas (lo que no acostuma de fer). Los inquisidors ab gran acompanyament lo aguardaren al moll, y en ésser desembarcat li donaren la benvinguda y lo volgueren acompanyar, però ell se posà al cotxe ab lo virrey, que l'era axit a rèbrer, y ells se'n tornaren; y lo mateix dia ab lo mateix acompanyament lo anaren a visitar en la casa del virrey, ahont posava.

[3] ¹ Dimecres, a 3 de dit, lo visitaren los concellers y diputats (cada tribunal per si), fent a tots lo cardenal grans cortesias y agraïnt-los molt la visita. Dit die a la tarde juntament ab lo virrey pasejà ab un cotxo per Barcelona y anà a visitar la casa y presons de la Inquisició com a inquisidor major.

^{II} Pochs días après don Miquel de Alentorn, cavaller de l'hàbit de Sant Juan, comanador de Masdéu, y don Phederic Despalau, acompanyats dels accessors de la Diputació, anaren ab embaxada per part dels diputats al dit cardenal, fent-li a saber com estas últimas Corts, celebradas per Sa Magestat en la present ciutat als cathalans, los havia concedit moltes prerrogativas y privilegis tocants als inquisidors y tornat a lloch moltes cosas que los inquisidors de Cathaluña se havían usurpat, estirant la jurisdicció més del que podían en criminal y civil, ab altres molts abusos en gran perjudici de Sa Magestat y dels barons y poblat en lo present Principat y Comptats, y que Sa Magestat se era obligat de escriurer-o a

2, I lector Dimars] lector (p. 270) Dimars| 3, II lo present Principat] lo present princi (p. 271)
Principat

Sa Santedat y tractar-ho ab lo inquisidor major quant seria en España. ^{III} Y axí suplicaven a Sa Senyoria il·lustríssima fos servit de remediari dits negocis y agravis que los inquisidors (o sos ministros) y ells feyen y que confiàvan, pus tenían tanta justícia, los faria tota mercè. Respongué lo cardenal a dita embaxada que «era verdad que venía en España para servir dicho cargo y que en todo lo que se le ofreciera por este Principado lo haría con mucha voluntad, porque quería mucho a los catalanes», y ab esta resposta se'n tornaren y la referiren als diputats. Aprés, dins pochos dias, se n'anà dit cardenal en Castella.

[1] ^I **Capítol com los diputats reberen la primera vegada las Constitucions**

^{II} Dijous, a 18 de novembre del present any, lo virrey envià a serrar los diputats, als quals anaren concistorialment en sa casa; y quant foren allí los donà las Constitucions de part de Sa Magestat y una carta, y ells digueren que las mirarían. Y quant foren a la Diputació ubriren la carta, la qual és del thenor següent:

[2] ^I A los venerables nobles y amados nuestros los diputados del General de Cathaluña y Condados de Rossellón y Serdanya.

Yo, el rey.

Diputados,

He firmado las Constituciones, Capítulos y actos de Corte que, con acuerdo y voluntad de los tres brassos de este mi Principado y Condados, se establecieron las Cortes que les hice merced de celebrarles en esta mi ciudad de Barcelona en los meses de junio y julio deste año; y el expectable mi vicecancellor ha firmados los capítulos de Corte, como es costumbre, y por su propria persona ha acistido a la comprobación, assí de las Constituciones como de los capítulos de Corte con que estoy satisfecho que van con la puntualidad, fidelidad y verdad que se deve. ^{II} Hélos mandado remitir al ilustre duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, con orden que os los entregue y vosotros los recibáys de su mano con el reconocimiento que se acostumbra. Y por ser tan conveniente como necessario para la administración de la justicia su publicación, os pido y encargo que dando entero crédito al

3, III ministros y ells feren] ministros (*ratllat pr*) y ells fey (*y corregida sobre la r*) en| 2, I tres brassos] tres (p. 272) brassos

duque, sin perder ningún tiempo las hagáys publicar y imprimir, que por el beneficio universal de esse Principado y Condados en efectuarlo assí, demás de cumplir con vuestra obligación me haréys muy accepto servicio en avisarme dello. Dada en Madrid, al 1 de noviembre, 1599.

Yo, el rey

Vidit Covarruvies, vicecancellarius; don Petrus Franquesa, secretarius.

[3] ¹Divendres, 19 del mateix, reberen altre de Sa Magestat, la qual, en summa, contenia que donasen al marquès de Dénia, al vice-canceller, al regent Sabater, a don Pedro Franquesa y al secretari Muyel los diners que la Cort los havia asenyalats, anomenant en particular tots los sobredits en la dita carta. La qual, per no contenir altre cosa y ésser molt llarga no la he volguda posar de *verbo ad verbum* com fas de las altres (y la data de ella és de Madrit de 30 de octubre).

²Diçapte, a 20 del dit, manà lo virrey al qui té las claus de la sala gran (ahont estan los notaris reals, que està devant la Seu) que la obrís perquè volia que·s comensàs a fer negoci; y ell, com és oficial dels diputats per rahó de dit càrrech los o anà a dir, y ells li manaren que no·s mogués de la Diputació fins a vèurer lo que·s tenia de fer. Y axí en lo mateix punt li feren una embaxada de tres personas, una de cada estament, dient-li de part dels diputats com havían entès que Sa Excel·lència havia manat ubrir la sala y que la Audiència fes negoci, y que li suplicaven fos servit de aguardar-se alguns dias fins haguesen comprovadas las Constitucions ab los processos, que estaven en poder dels notaris que feren dels tres brassos,

3, I contenir altre cosa] contenir altre (p. 273) cosa

3, I reberen altre: llegim «reberen altre [correu]». | **Sabater:** és a dir, Joan Sabater, regent. | **Pedro Franquesa:** Pere Franquesa va ocupar múltiples càrrecs al llarg de la seua vida: escrivà de manaments del Consell d'Aragó el 1577, regidor en el consell madrileny el 1586, secretari en el Consell d'Aragó des de 1590 a més de secretari de la reina. El 1590 marca el punt de creixement de la seua carrera, va comptar amb el favor del monarca i del duc de Lerma, la qual cosa li va permetre ascendir en els òrgans de poder i també adquirir múltiples senyories. El 1601 prengué l'hàbit de Montesa i dos anys després era nomenat comte de Villalonga. Pocs anys després, el 1608, s'iniciaren diversos processos legals que l'investigaven per aprofitar-se de la seua posició per a fer negocis fraudulents, la qual cosa va suposar el declivi de la seua carrera i que el va acompanyar fins a la seua mort el 1614 (Guerrero 1991). | **Muyel:** el MNA (v. VII, p. 221) es remet a aquest personatge amb el nom de Muliel i era secretari de càmera de Sa Magestat l'any 1599.

y que en ésser comprovades y vehent que venían bé las aceptarían y que après se poria fer negoci axí com antes (après de Corts generals) és acostumat de fer-se.

[4] ^I A las quals paraules respongué lo virrey dient que Sa Magestat pretenia que las Constitucions éran vàlidas y se tenían de guardar del dia de la conclusió de las Corts en avant, y que ell ya las havia aceptadas y que axò bastava, y que si ells las volían fer mirar que las mirasen però que tenían de acceptar encontient lo que Sa Magestat enviava, de qualsevol manera que vingués, y que no·s tenia de crèurer que Sa Magestat ni sos ministres enviassen cosas que no fosen molt autènticas y verdaderas, y que la terra patia tardança tant en fer negoci y que ell no volia aguardar més. ^{II} Y ab aquesta resposta se'n tornaren y la referiren en concistori, la qual sentiren molt los diputats (com era rahó), però podent no volgueren procehir de fet sinó que digueren al qui té càrrech de ubrir la sala que la ubrís, que ells entretant veurían lo remey que s'i tindria de donar. Y axí la sala fou uberta y se comensà a fer lo negoci.

[5] ^I Dit dia envaren los concellers altre embaxada al virrey per lo mateix efecte y ell los envià la mateixa resposta que als diputats.

^{II} Dilluns, a 22 de dit, enviaren los diputats a mossèn Jaume de Aguilar y a mossèn Joseph de Bellafilla, donells, al virrey, dient-li com en las Constitucions que Sa Excel·lència los havia donades de part de Sa Magestat y faltave lo que tocave al negoci del breu dels ecclesiàstichs y lo capítol o capítols dels inquisidors, y lo procés comú del protonotari, y lo nou redrés del General y casa de la Diputació, y que fos servit de manar-los enviar a cercar; als quals respongué lo virrey dient que·n feya molta maravella y que tenían molta rahó, y que ell y enviaria ab la major brevedat posible. Y ab esta resposta se'n tornaren après.

[6] ^I Anant mirant las Constitucions trobaren algunas cosas mudades, per la qual cosa y hagué moltas demandas y respostas, las quals per no ésser de molta importància no las posaré. Vist per los diputats que lo virrey no procurava en remediar dita falta, y que de enviaren alguns correus ab cartas per Sa Magestat representant-li la falta de tot lo sobredit; y entenent que tampoch no u negociaven bé per esta via, determinaren enviar-hi un embaxador, com en lo capítol tercer del segon llibre veurem, ab alguna part dels procehiments de dit negoci, que per ésser tant llarchs no acabaran de continuar-se en lo dit capítol, ni quiçà ab lo altre.

4, I las Constitucions] las (*ratllat* virrey) Constitucions] 4, II y la referiren] y la (p. 274) referiren] 6, I tercer del segon] tercer (*reclam* del) (p. 275) (*ratllat* referien en consistori la qual) segon *Recuperem el reclam per donar sentit al text*

[1] ^I **Capítol com prengueren pcessió del present bisbat per don Alfonso de Coloma**

^{II} Diumenge, primer de l'advent, a 28 de noembre de dit any, se tingué Capítol a las 11 horas après de mitgdia. Acabat lo ofici, lo qual se tingué a instància de l'inquisidor Alfonso Marques, y ell com a procurador del molt il·lustre y reverent señor don Alfonso Coloma, bisbe de Barcelona, valencià de nació, germà del compte de Ellda, y canonge que era estat de la seu de Lisboa en Portugal, y últimament de la seu de Civilla. ^{III} Y congregat dit Capítol presentà en ell las butllas del bisbat que lo Santíssim pare nostre Clement Octau havia enviades al dit don Alfonso Coloma per a bisbe de Barcelona, las quals presentà dit inquisidor juntament ab las procuras que de dit señor bisbe venían remesas a ell y a don Francesch Olivó de Alvèrnia, ardiaca de Santa Maria, y a misser Paulo Pla, canonges los dos de Barcelona, per a pèndrer pcessió en son nom del present bisbat. Y lo reverent Capítol las cometé per a que las mirasen los reverents miser Pere Pau Caçador, doctor en Drets, y a mossèn Francesc Pons, doctor en Santa Theologia, y canonges los dos de Barcelona, ab lo orde que lo Capítol acostuma.

[2] ^I Dit dia, al després de dinar, entre las tres y las quatre de la tarda, acabadas las vespras, se tornà a juntar lo reverent Capítol y en ell feren relació los sobredits commissaris com las butllas y procuras venían ben despedidas; y encontinent ho feren a saber als dits procuradors y en particular a l'inquisidor, que no era en Capítol, los quals encontinent demanaren los donassen la pcessió per son principal y lo Capítol respongué que era molt content. Y axí, en lo mateix punt los sobredits ardiaca de Santa Maria y lo canonge Paulo Pla anaren a cercar a la Inquisició al dit inquisidor y lo acompanyaren al Capítol.

[3] ^I Y estant de dins feren tot lo que en semblants actes és acostumat, havent prestat primerament las caucions y firmadas las cauthelas dels drets que en la Iglésia se han de pagar. Y fet tot açò arribà la creu de beneficiats ab llums y tot lo clero de la Seu procesionalment a la porta del Capítol, y en lo mateix punt lo cabiscol y sustenter entonaren lo *Te Deum*

^{1, III} Alfonso Coloma] Alfonso Colona *Corregim l'error de còpia* | canonges] canonge *Corregim d'acord amb el sentit* | ^{2, I} juntar lo reverent] juntar lo (p. 276) reverent

^{1, II} **compte de Ellda:** Antoni Coloma i Saa, II comte d'Elda, germà del bisbe Ildefons Coloma. Cavaller de l'hàbit de Santiago, va ocupar múltiples càrrecs, entre ells el de governador de Sàsser (1578-1580) i de Cagliari (1580-1581); comanador d'Estepa, virrei de Sardenya (1594-1604); general de les galeres de Portugal (1604-1615 i Sicília (1615-1619). El 1619 va ser nomenat general de les galeres de Nàpols, càrrec que no exercí a causa de la seua mort (Guill 2014:38).

^{1, III} **Francesc Pons:** canonge de la Seu de Barcelona i rector de l'Estudi General entre 1600 i 1602 (Fernández 2005:91;106).

laudamus y los canonges se posaren en orde acostumat tras dels beneficiats; y proseguint dit *Te Deum*, anaren procesionalment a la iglésia, aportant lo cap de professó lo inquisidor, que anave en lo mitx dels dos sobredits commissaris com a acistents del Capítol.

[4] ^I Y entrant per la iglésia lo orga reprengué lo *Te Deum* y tocaren totas las campanas, esquellas y rollos de la iglésia y campanars, responent totas las parròchias y monestirs de la present ciutat. Y ab lo mateix orde pujaren a l'altar major, entrant per la part de la sacristia, ahont se agenollaren. Y feta oració, lo inquisidor y los comissaris anaren a la cadira de pedra (que està tras del tabernacle) y lo inquisidor se asegué en ella *in signum pcessionis episcopatus*, acentant-se al seu costat y acistint-li en açò y en tot lo demás del present acte los sobredits commissaris.

[5] ^I Aprés anà a l'altar major, lo qual descubrí y cubrí en señal de pcessió, y de aquí procesionalment se'n pujaren per la part de l'orga y se n'anaren a las fonts baptismals, ahont estàvan dos candeleros encesos, y lo inquisidor las ubrí y tocà la aygua ab la mà dreita y après l'ascampà. Aprés ab lo mateix orde se n'anaren al cor y lo inquisidor se asentà a la cadira pontifical y los comissaris al seu costat, y los demás canonges y beneficiats se asentaren en las altres cadiras de una part y de altra, y estant aquí acabaren lo *Te Deum*. ^{II} Y après, Salvador Coll, notari públic de Barcelona y escrivà del Capítol en virtut de las butllas apostòlicas, fent ostenció palesament de ellas, intimà y notificà a tot lo poble que de aquella hora en avant tinguesen y reverenciasen al molt il·lustre y reverent señor don Alfonso Coloma per verdader bisbe de la present iglésia, y encontinent li donaren la pcessió de las bossas comuna, canonical; y de pedrís.

[6] ^I Donada dita pcessió, la Creu se'n tornà a la sacristia ab la major part del clero, y lo inquisidor ab los comissaris, y ab la major part dels canonges y alguns beneficiats, anaren al refetor del canonge, ahont li donaren pcessió del pa canonical. De aquí anà al palau Episcopal, del qual també prengué pcessió, tancant y ubrint algunas portas, y après prengué pcessió de totas las corts que estan dins dit palau (ço és: vicariat, taula dels testaments, oficialat y presons) tancant y ubrint las portas de ditas corts que estan dins dit palau (ço és en senyal de pcessió).

3, I Mitx] mit(x escrita sobre ?)| 4, I Per la part] per (interlineat la) part| agenollaren] a (lletra ratllada a l'interlineat) genollaren| acte los sobredits] acte los (p. 277) sobredits

5, II pedrís: «seti de pedra» (DCVB).

[7] ¹Y fet açò, se'n tornà al Capítol ahont, sense estar ajuntats los canonges, dit inquisidor (com a procurador particular per en açò a soles anomenat de dit señorbisbe), anomenà y creà per vicaris generals y oficials de dit señor bisbe als reverents don Francesch Olivó de Alvèrnia, ardiaca de Santa Maria, y a miser Paulo Pla, canonges de dita Seu. Y de tot lo demunt dit contengut en lo present capítol ne fou llevat acte per lo mateix Salvador Coll, notari de Barcelona, y lo inquisidor se'n tornà a sa casa.

[1] ¹**Capítol de la extracció de concellers de la present ciutat en dit any**

^{II} Dimars, a 30 de noembre del present any, dia de sant Andreu Apòstol, se feu nova extracció de consellers y foren los següents:

1. Mosèn Miquel Monserrat Grau, ciutadà honrrat de Barcelona, conceller en cap.
2. Mosèn Juan Francesch Rossell, doctor en Medicina, conceller segon.
3. Mosèn Juan Desperes, donsell, conceller ters.
4. Pau Ferrer, mercader, conceller quart.
5. Juan Font, silurgià, conceller quint.

[1] ¹**Capítol de la entrada que feu en la present ciutat lo reverendíssim bisbe don Alfonso Coloma**

^{II} Entenent lo reverent Capítol de Barcelona que lo señor bisbe era ya exit de València, ahont se era ya consegurat lo primer diumenge de l'advent proppassat, a 28 de noembre,

7, I de dit señor] de dit se (p. 278) señor] 1, II Rossell] Rossell(ratllat o)

1, II Miquel Monserrat Grau: ciutadà barceloní, membre del braç reial, va ser oïdor reial i de comtes entre els any 1587-1599 i conseller en cap l'any 1600, com recull Vila (DGC, v. III, p. 180, 188,356).| **Francesch Rossell:** és a dir, Joan Francesc Rossell, definit per Eliot com el metge més destacat de la Catalunya del seu temps, va exercir diversos càrrecs polítics. El 1599 era nomenat conseller segon, però l'any 1600 es va descobrir que havia fet servir el privilegi reial de Rafael Safont per a ser inscrit en el *Llibre de matrícula de ciutadans honrats*, per la qual cosa va haver de fugir a Madrid (podeu consultar l'episodi en les notícies del 1600 d'aquest dietari). El 1603 aconseguí ser indultat i tornà a la vida política barcelonina: conseller segon entre 1609 i 1610; clavari de la ciutat entre 1614 i 1616; ambaixador a Madrid els anys 1616 i 1617 i conseller en cap en dues ocasions (1623-1624; 1638-1639) (Amorós 1984:41-43).| **Juan Desperes:** Joan Desperes va exercir el càrrec de conseller tercer el 1600 i el de batlle de Barcelona al voltant de 1601 i 1602 (DGC, v. III, p. 981, 444).| **Pau Ferrer:** no ha estat possible documentar aquest personatge més enllà de l'exercici com a conseller quart el 1600.| **Juan Font:** no hem pogut documentar Joan Fonts més enllà de l'exercici del càrrec de conseller quint que apunta aquest *Dietari*.

determinaren que quatre canonges de dit Capítol anasen a rèbrer-lo y li donasen la benvinguda de part de tot lo Capítol, per quant entenían era entrat a Cathaluña.

[2] ¹ Diumenge, a 5 de desembre del present any, per orde y determinació del reverent Capítol de Barcelona partiren de la present ciutat quatre canonges, qui foren mossèn Julio Cordellas, cabiscol; mossèn Bernat Oliva, mossèn Miquel Ferrer de Busquets y mossèn Pau de Barthomeu, acompanyats del síndich de Capítol y del majordom de la Almoyna, y de molts criats seus, per a rèbrer y acompanyar dit señor bisbe, que ya tenia avís que era dins de Cathaluña. ^{II} Y anaren dret a Vilafranca de Panadès (perquè tenia de passar per allí) y quant foren a Vilafranca los dos que passaren per allí, qui foren lo cabiscol Cordellas y lo canonge Barthomeu, restaren ab lo majordom de la Almoyna per a aparellar-li la casa de dita Almoyna que lo Capítol té en Vilafranca, y los altres dos (que foren mossèn Bernat Oliva y mossèn Miquel Ferrer de Busquets) passaren avant fins a encontrar a dit señor bisbe, lo qual trobaren a Cambrills, y allí li donaren la benvinguda de part de tot lo Capítol, rebent-los ell ab molt amor y cortesia, y lo acompanyaren fins a Vilafranca, ahont lo insqueren a rèbrer los altres dos sobredits canonges que éran restats en Vilafranca.

[3] ¹ Divendres, deu de dit, arribà lo senyor bisbe en Vilafranca de Panadès, ahont li feren los jurats de dita vila molt gran recibiment axint-lo a rèbrer molt lluny de la vila, y de més avant isqueren los sobredits canonges y capellans de part de la comunitat de la Seu, Santa Maria de la Mar, Santa Maria del Pi y Sant Pere de las Puel·las, besant-li las mans y donant-li la benvinguda de part de ditas comunitats, rebent a tots ab molt amor y voluntat; y volent-se'n ells après tornar no·ls o volgué comportar, ans bé los pregà que l'acompañasen fins a Barcelona, fent-los ell lo gasto. Tot lo camí en Vilafranca posà en la sobredita casa de la Almoyna, ahont los canonges lo regalaren molt a ell y a tots los que anaven en sa companya.

[4] ¹ Disapte, a 11 de dit, partí de Vilafranca, acompanyat de tots los sobredits canonges y beneficiats y molts criats que en sa companya aportava, fent lo camí per a Barcelona.

^{II} Diumenge, a 12 de dit, entrà dit señor bisbe en la present ciutat ab lo orde y serimònia següent: ço és que dit dia dinà a L'Hospitalet, ahont lo isqueren a rèbrer los inquisidors, mosèn Marques, lo qual dinà ab ell; y en haver dinat se posaren en lo cotxe en què lo inquisidor

2, I Diumenge, a 5] (p. 279) Diumenge, a 5| 3, I Barcelona, fent-los] Barcelona (p. 280) fent-los

2, I **Julio Cordellas**: Juli Cordelles era doctor en Drets, prior de Sant Pere de les Maleses, cabiscol i canonge de Barcelona, oïdor de comptes (1593-1594) i vicari general del Capítol (1599-1600) (DGC, v. III, p. 978, 273, 284, 348).| No ha estat possible documentar **Pau de Barthomeu** ni la persona que es correspon amb el **majordom de la Almoyna** en aquestes dates.

era vingut y feren lo camí de Barcelona. Y en ésser arribats a Sans, lo señor bisbe isqué del cotxe y se n'entrà en una casa que està al camí y los inquisidors tiraren dret a Barcelona; y en dita casa lo anaren a visitar alguns cavallers y ecclesiàstichs. ⁱⁱⁱ Y al cap de una estona, sabent que lo Capítol lo venia a rèbrer, se posà a cavall y se posà en lo camí, ahont arribaren los canonges capitolarment ab lo vadell devant, ab massa alta, y lo mestre de cerimònias ab lo bàculo, acompanyats de altre part de tots los pabordes, domers y beneficiats de la Seu, y li donaren la benvinguda fent lo arrahonament miser Paulo Pla, canonge y oficial seu sobredit, que aportave lo cap del Capítol, als quals rebé ell ab molta cortesia y amor.

[5] ⁱ Y après, posant-se lo dit vicari general al seu costat y los demás devant, lo acompanyaren dret a Barcelona, y fins que los diputats arribaren, los quals per no trobar exemplar en la Diputació de què ells isquesen a rèbrer bisbes de Barcelona estigueren ab pensament si exirían o no (y casi determinant-se de no axir), però en la Seu los amostraren exemplars antichs com en semblants ocasions éran exits, y també com los anys passats éran exits a rèbrer lo arcabisbe de Tarragona, don Juan Terès, la primera vegada que vingué. ⁱⁱ Y axí ab estos exemplars isqueren acompanyats dels oficials de la casa ab massas altas de devant concistorialment i-l reberen més enllà de Proensana, acompanyant-lo fins serca de la Creu Cuberta, ahont lo isqueren a rèbrer los concellers ab agraduació, tornant-se'n de aquí los diputats; y los consellers se restaren ab ell, posant-se a la mà esquerra lo conceller en cap ab las altres personas agraduades, y ab don Miquel de Pinós y de Fonollet, compta de Vallfogona, se posaren de devant.

[6] ⁱ Y ab est orde y serimònia, acompanyats de moltes atxes que havían fetas aparellar los concellers (per ésser ya de nit), entraren per lo portal de Sant Antoni, passant per lo carrer del Carme, Portaferrixa, per la plassa Nova y sota la volta del seu Palau, ahont se apeà, perquè isqué aquí lo Capítol y clero de la Seu ab Creu alta processionalment, ab la bandera de santa Eulària y gamfanons, y aquí reberen dit señor bisbe ab lo orde y cerimònia acostumada. ⁱⁱ Y ell se posà dins lo gremial, y cantant lo *Te Deum laudamus* procesionalment

4, iii Pla, canonge] Pla, canoge *Corregim d'acord amb el sentit* | **5, I** quals per no] quals (p. 281) per no

4, iii vadell: és a dir, «bidell», «home que està al servei d'un capítol catedral o d'un claustre de professors per fer missatges i complir altres comandes d'orde interior» (DCVB).

5, ii Proensana: ben segurament es refereix a la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana. | **Miquel de Pinós y de Fonollet:** Miquel Galcerán Pinós Fenollet de Zurita, vescomte d'Illa i de Canet; baró de Milany, Vallfogona, Portella, Peramola i Estac. Obtingué el títol de comte de Vallfogona l'any 1600 per manament de Felip II (és a dir, un any després d'aquest any de notícies), títol que heretà posteriorment el seu germà, Joan Galcerán Pinós Fenollet de Zurita (Morales 1983:36).

anaren a la Seu, entrant per lo portal Major, en lo qual per la part de defora estava empaliat ab dos emperials y havían posat un sitial, en lo qual se agenollà y adorà la Vera Creu; y après donà aygua beneyta, y après se'n tornà al gremiel. Y ab lo mateix orde entrà per la Seu, reprement los òrguens lo *Te Deum laudamus* y tocant totes les campanes y rotllos de la iglésia. Y ya en entrar per lo portal de Sant Antoni tocaren totes las de la Seu ab totes las demás de las parròchias y monestirs de la present ciutat.

[7] ^IY passant per lo mitg del cor pujà a l'altar major, ahont feu oració agenollat ab altre cital que li tenían ya aparellat, y entretant acabaren lo *Te Deum laudamus*. Y après digueren una antífona ab versets y lo canonge misser Pau Cassador, que aportava lo cap de la professó, digué la oració, y après lo senyor bisbe ne digué altre de santa Eulària (com és acostumat). Y acabada, donà la benedicció episcopal pontificalment, y après la professó se'n tornà a la sacristia, y ell ab los concellers baxà a Santa Eulària, ahont feu oració. ^{II} Y après se'n pujà y se n'anà a la capella de Sant Pacià, ahont està soterrat lo bisbe Lloris, son predecessor, y en lo dit vas feu una absoluta resada, y de aquí per les claustres se n'anà a sa casa, ahont lo acompanyaren los concellers y canonges. La Seu estava ampaliada de ampaliada major, ab los rollos encesos, y la lluminària de Nostra Senyora estava sobre las rextas de las escalas de Santa Eulària ab moltas atxas per las rextas de totes las capellas de la Seu.

[8] ^IDilluns, a 13 de dit, dia de santa Lúcia, anà a dir missa a Santa Eulària y a presència en Capítol, ahont lo reberen los canonges per *osculum pacis*, y après digué als canonges que ell tenia ganas de fer un aniversari per la ànima del señor bisbe Lloris y que y volia predicar, y los canonges digueren que n'gustarían molt. Y axí li feren un cadafal alt, de set o vuyt gradas, al costat de la cadira pontifical, al cap del cor, perquè digué que volia predicar ab acistència o acistents.

^{II} Dijous, a 16 de dit, se feu lo sobredit aniversari, al qual acistiren lo virrey y concellers, convidats que y foren per lo dit señor bisbe. Y ell digué la missa de rèquiem de pontifical, la qual se cantà a cant de orga; y acabada se feu una absoluta general. Y après se despullà de las

6, II Seu, reprement] Seu (p. 282) reprement| 8, I canonges que ell tenia] canonges que ell(ratllat s) tenia| cor, perquè] cor (p. 283) perquè

6, II emperials: «la figura que forman los quatro aros que salen de la corona en proporción, y rematan juntos hácia arriba, y encima de ellos se pone una cruz» (*Autoridades s.v. imperial*).| **tocaren totes las de la Seu:** llegim «tocaren totes las [campanes] de la Seu».

7, I baxà a Santa Eulària: llegim «baxà a [la capella] de Santa Eulària».

vestiduras pontificals y se posà la capa de cor y se'n puja en lo dit cadafal, lo qual estave ampaliat y cubert de imperials, y se asegué en una cadira de vellut morat, tenint de davant un citial del mateix, sobre del qual estava un missal ubert;^{III} y a la sua mà dreita estava don Francesch Olivó, ardiaca de Santa Maria, y a la esquerra mossèn Sebastià Mas, ardiaca de Besòs y canonge de Barcelona, acentats ab uns bans cuberts de vellut carmesí, y detrás d'ell estaven molts criats y família de sa casa. Y ab aquesta grandesa predicà un sermó molt cèlebre en alabanças del dit bisbe mort.

[9] ¹Lo dia de sant Esteve vinent predicà ab lo mateix aparato; no predicà més ab aquesta autoritat per haver-ne murmurat alguns ignorants, que no saben la autoritat ab què los bisbes tenen de predicar (conforme està en los pontificals), y axí per ser persona tant abonada no volgué predicar més de aquexa manera, sinó que predicava ab las tronas ordinàrias, com qualsevol altre predicador, tenint solament devant a la trona un coxí ab lo missal de sobra ubert.

8, III Sebastià Mas: no ha estat possible documentar aquest personatge.

[Llibre cinquè del present dietari de l'any 1600]

[1a] ^I Capítol de com se predicà en la Seu de Barcelona lo sermó primer de las festas movibles

^{II} Dijous, a 6 de janer del present any, dia dels Reys, se cantà en la trona de la Seu de la present ciutat, acabat lo Evangeli de la missa major (abans que lo sacerdot no entonàs lo Credo), lo sermó de las festas movibles conforme està en los pontificals y ordinariis romans; lo qual cantà mossèn Bernat Oliva, canonge de la Seu, vestit ab sobrepallís y capa pluvial. Y acabat, lo sacerdot entonà lo Credo, proseguint-se la missa avant (com és acostumat); predicà a mitg ofici lo señor bisbe.

Y per ésser la primera vegada que dit sermó se cantà n'é volguda fer aquesta nota en lo present dietari, la qual cosa, ab algunes altres que en lo mes de maig del present any veurem, feu y ordenà lo Capítol de la Seu a instància y pregàrias del señor bisbe.

[1b] ^I Capítol en lo qual se proseguex la recepció de las Constitucions

^{II} En lo capítol 22 del llibre quart del present dietari se ha tractat de com los diputats reberen la primera vegada las Constitucions (fetas en las pròximas Corts) y de com per no venir tant auctènticas y verdaderas com era rahó se feren alguns procehiments per a remediari dit negoci. Y entre los altres, se resolgué de enviar-hi embaxada, la qual procurà destorbar lo senyor rey y sos ministres (com en lo present capítol veurem), asenyalant per dit efecte a don Christòfol Gallart tant solament.

Diumenge, a 16 de janer del present any, partí de la present ciutat ab molta pressa per a Madrit lo dit don Christòfol Gallart, embaxador dels diputats, per a tractar dits negocis y procurar lo de las galeras que la Cort havia asenyalat de fer, que tampoch en las Constitucions no venia ben despedit.

[2] ^I Dilluns, a 24 de dit, reberen los diputats una carta de Sa Magestat del tenor següent:

1a, I la seu de Barcelona] la seu de (*ratllat* lo) Barcelona] Sermó primer de] sermo (*interlineat* primer) de] **1a, II** en la trona] en (p. 284) la trona

1b, II Christòfol Gallart: Cristòfol Gallart Traginer fou ambaixador del General en la Cort entre els anys 1600 i 1601, dedicat exclusivament a tractar el conflicte de les Constitucions (DGC, v. III, p. 986, 354, 360, 373; MNA, v. VII, p. 293).

A los venerables, nobles y amados nuestros los diputados del General de Cataluña.

El rey.

Diputados,

ⁱⁱ Por carta del duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, tengo entendido que tras haver tantos días que está en vuestro poder el original de las Constituciones y capítulos de Corte, que se os concedieron en las Cortes que çelebramos en el año passado en essa ciudad de Barcelona, no se an aún imprimido ni puesto en execución, lo que causa no poco daño al bien común, gobierno y admnistración de justicia; però que sobre ciertas discrepancias que en ello halláys con los processos de los escribanos de los brassos pretendéys de recurrir a mi por el remedio y hazer sobre ello embaxada; y que para escusar los gastos y pesadumbres que desto pueden resultar os avía propuesto que se nombrasen por él y por vosotros algunas personas para que entre ellas conferiessen qué justificación y substancia tiene vuestra pretención, para que conforme a ella se pudiesse tratar del remedio.

ⁱⁱⁱ Y pareciéndome que esto está muy puesto a la razón, y lo contrario sería muy voluntario y ocasionado para hazer gastos supérfluos en tiempo que el General está tan exausto de dinero y cargado de obligaciones para cumplir con el servicio que se me hizo y otros gastos forçosos, y cada día se pueden ofrecer tocante a la seguridad y beneficio público de essa provincia, confío que como personas tan zelosas desto y de mi servicio seguiréys este camino como más saludable, assí en respecto de dichos gastos como del escándalo que causan estas embaxadas en la provincia, dando con ellas entender al pueblo que se les hace agravio en lo que no le hay. ^{iv} Y para escusar todo esto escribo al dicho duque que os represente (lo que dél entenderéys), encargamos y mandamos que dándole entera fe y crédito hagáys en esto lo que os propuse, pues queriéndolo mirar en buenos ojos hallaréys que todo lo que está en el quaderno que se os enbió es lo cierto y verdadero, y que no ay otro original ni en aquello puede haver mudança, ni se ha de regular el processo y papeles que están en poder del protonotario con los de los escrivanos de los brassos, en que de ordinario se hacen tantos descuydos, sino que esos se han de regular con los otros, que son solos los que hacen fe como de escrivano de las Cortes, que aunque en esto haréys lo que devéys, lo recibiré de vosotros en accepto servicio. Dada en Madrid, a 12 de enero de 1600.

2, I A los venerables] (p. 285) A los venerables] 2, III no le hay] no le (p. 286) hay

Yo, el rey

Vidit Covarruvies; vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit don Monserrat de Guardiola, regens; vidit don Joannes Sabater, regens; vidit Baptista, regens; vidit don Petrus Sans, regens; Gassol, protonotarius.

[3] ^I La qual carta los donà lo virrey de sas mans en sa casa, ahont éran anats concistorialment per haver-los ell enviats a sercar, y après los digué de paraula de part de Sa Magestat que, en summa, era lo mateix que la sobredita carta contenia; y los diputats féran de resposta que ya veyà Sa Excel·lència que era impossible revocar la embaxada ni comprovar las Constitucions per quant havia alguns dias que dit don Christòfol se n'havia anat y se n'havia aportadas las Constitucions.

^{II} Dimecres, a 26 del mateix, respongueren los diputats a Sa Magestat a la sobredita carta per un correu que li feren que, en summa, li escrivían lo mateix que havían respost al virrey.

[4] ^I Divendres, a 28 del mateix, estant molt afligits los diputats de la carta de Sa Magestat, feren elecció de persones, donant-los rahó del sobredit contingut en lo present capítol y altro citat, y las diligèncias que havían fetas y de present féyan per a dit negoci; y entre las altres que foren elegides foren lo senyor bisbe don Alfonso Coloma, bisbe de Barcelona, y don Diego Ramon Folch de Cardona y Còrdova, duch de Cardona. Y tots foren de parer que se aguardàs la resposta de don Christòfol Gallart.

^{II} Diçapte, 26 de febrer, arribà un correu en la present ciutat, lo qual havia enviat don Christòfol Gallart, ab cartas suas per a los diputats, en las quals los escrivia dient-los com havia parlat llargament del negoci de las Constitucions ab Sa Magestat y que l'havia remès al vice-canceller; y que havia donada la carta que se n'havia aportada dels diputats per a Sa

3, I comprovar las Constitucions] compravar las Constitucions *Corregim d'acord amb el sentit* | alguns dias] alguns (*ratllat* anys) dias| **3, II** Constitucions. Dimecres] Constitucions (p. 287) Dimecres

4, I altro citat: és a dir, el «capítol 22 del llibre quart del present dietari» que es correspon amb el capítol de les notícies de 1599 intitulat «Capítol com los diputats reberen la primera vegada las Constitucions».

Magestat en sas mans pròprias y que, en lo mateix punt que la y hagué donada, la llegí dos vegadas arreu, y que creya que tot tindria a bon succés.

^{III} Y de aquesta manera anaren temperant lo negoci fins en agost, no succehint en aquest temps cosa que de notar sia per a dit efecte, si bé, per no fer tants capítols de una mateixa cosa en un mateix any, posaré tot lo succehit per a dit negoci en lo present capítol, encara que entre tant succehiran altres cosas diferents, com atràs veurem.

[5] ^I Dimars, a 8 de agost del present any, anaren los diputats concistorialment a casa del virrey, que·ls havia enviats a cercar. Y quant foren allí, los digué de part de Sa Magestat que ya era cayguda la altre paga del servey de las Corts, y que de continent la pagasen ab pessas de quatre, perquè las galeras que leshores se trobaven en lo moll de la present ciutat se las tenían de portar en Itàlia y las dona lo sindicat de part de Sa Magestat per a poder manllevar, axí com se ordenà en las Corts; y los diputats feren de resposta que ells o mirarían y li'n tornarían resposta.

^{II} Y après se'n tornaren en la Diputació, ahont mirant dit sindicat veren que no venia ben despatxat perquè estava firmat tant solament per don Pedro Franquesa, protonotari del señor rey, y no venia ab l'orde que era menester. Y vist axò, feren de resposta ab embaxada al virrey, dient-li que no podían soltar los diners, que no tenían encara las Constitucions y també perquè lo sindicat no venia ben despedit ni ab la forma acostumada, per quant tenia de ser feta assí, en Barcelona, firmat de tots los tres notaris que eren estats dels tres braços de les Corts, y après firmat per lo senyor rey y per los demás del Concell de Aragó (que se ha acostumat de firmar en los privilegis y cartas reals); ^{III} y que no estant ab esta forma lo sindicat era nul·la y no se'n podia servir. Y axí lo virrey, ohit açò, los encarregà que·l fessen assí ab la forma que tenia de estar y que ell lo escriuria a Madrit, y que li diguesen lo que ell tenia de fer perquè vingués ben despatxat y no y hagués altre consulta.

^{IV} Y axí fou fet y per esta volta no soltaren los diners del servey, lo que lo rey sentí molt, conforme o significà ab la carta que per a dit efecte envià, y també perquè no volían

4, II tindria]tindr(i *corregit sobre a*) a] 5, I diputats concistorialment] diputats (p. 288) concistorialment] present ciutat se las] present ciutat se lan *Corregim d'acord amb el sentit*] dona lo sindicat] dona lo síndic(a *corregit sobre h*)t

4, II arreu: pel context entenem que fa servir el terme en el sentit de llegir el document «successivament i sense interrupció» (DCVB).

4, III atràs veurem: en el sentit de tornant enrere.

pagar los diners al marquès de Dénia ni als altres a qui asenyalà la Cort (com avant veurem).

[6] ¹ Divendres, a 25 de dit, envià lo virrey a sercar los diputats, los quals y anaren concistorialment; y en essent en sa casa, esent-i lo virrey debaix de un docer, en mitg del canceller y regent y alguns altres del Concell, los digué en escrit ell mateix lo paper, lo qual, en suma, contenia las queixas que Sa Magestat tenia d'ells perquè no havían volgut pagar al marquès de Dénia, a don Pedro de Franquesa y als altres oficials que havían servit en las Cortes que residían en Madrit, anomenats per Sa Magestat, lo que la Cort los havia asenyalat, majorment havent pagat als altres oficials de dita Cort que la terra havia anomenats, carregant-los molt ab paraules pesadas y prou escusadas, amenaçant-los ab càstich rigurós de part de Sa Magestat. Y ab ella se'n tornaren a la Diputació, ahont la desclogueren, y és del thenor següent:

[7] ¹ A los venerables, nobles y amados nuestros los diputados del General de Cathalunya, y Condados de Rossellón y Serdanya.

El rey.

Diputados,

^{II} Háse recibido vuestra carta, de ocho del presente, que dio don Christóval Gallart. Y aunque quedo yo muy asegurado y satisfecho de la mucha voluntad y amor que generalmente todos los de esse mi Principado y Condados tienen a mi servicio, y que nadie se aventajará más que ellos en las ocasiones que se ofrecieren, y desto ay tantas experiencias y yo lo tengo muy presente para hacerles fabor y merced en todo lo que huviera lugar; pero no puedo dexar de maravillarme mucho de vosotros que me representáys los grandes daños y inconvenientes que han resultado y resultan de no haverse imprimido ni executado hasta ahora las Constituciones y capítulos de Corte que se concedieron en las Cortes que celebré en esa ciudad. ^{III} Como sabéys, se os entregaron por el duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, despachadas en la forma acostumbrada y devida muchos meses hay. Vosotros,

5, IV al marquès] al mar (p. 289) marques| 6, I lo que la Cort] lo q (ratllat ua] la Cort|7, II huviera] h (u *corregit sobre* ?)uiera] però no] però (ratllat to) no (p. 290) pero no

6, I Y ab ella: llegim «Y ab ella [*i.e.* la carta]»

tomando motivo de algunas discrepancias que en ellas decís que hay, las bolvistas aquí y havéys usado de tanta dilación en enviar los papeles tocantes a esto que se puede justamente decir que toda la culpa es vuestra.

^{IV} Y así pudieréys excusar lo que decís y mucho más, que por esta causa no tenéys forma para acudir a la forma de la paga del servicio que en dichas Cortes me está concedido, pues habiendo pagado la primera paga deste servicio, que era la mayor, sin representar el obstáculo que hagora ponéys, se ve quan voluntario y aún desacatado término es decir que no podéys pagar el servicio sin que tengáys las Constituciones, en lo qual, y en haver pagado solamente a los habilitadores nombrados por los braços su premio y no a los que yo nombré, teniendo todos un mismo derecho, ni tampoco a los doctores del Consejo los salarios de la sentencia que se dieron para los de la tercera sala, siendo los devidos, ni a otros sus remuneraciones y trabajos, se hecha bien de ver que no se camina como se deve y se havía de esperar, sino que tienen más fuerça los fines particulares de algunos de vosotros que la razón; y esto se comprueba más ser así, pues la oferta del servicio no fue condicional como por la copia della veréys.

^V Y porqué mi deseo es usar de toda benignidad y clemencia con mis vassallos, y particularmente con los que son tan fieles como los de essa provincia, y porque no caygáys otra vez en semejantes segueras, he querido advertirlo para que entendáys que si huviera desorden en mala manera de proceder en los negocios, seréys vosotros solos la causa dello y no el Principado, que esse no tiene la culpa; y que en los que al presente se tratan y se ofrecen procedáys con tanta concideración, tiento y reverencia como devéys; y que no os aprovechéys de la autoridad de los officios para desviaros desto y hazer cosas que se deven excusar de tratar, ni queráys usurparos tanta autoridad que, confiados della, os dexéis llevar del parecer de algunos que tienen por blanco su proprio interés (que entiendo bien quien son y los fines que llevan), sino que todo vaya enderesado al beneficio universal de la provincia y a mi servicio. ^{VI} Porque quando otra cosa hiziéredes y os desviaredéis del camino drecho de la razón y justicia, que es lo que se ha de seguir, y no como agora que veo que se asoman cosas que van torcidas, que pondré de veras la mano en ello que sea castigo para vosotros y exemplar a otros, pues sé a lo que se estiende vuestro ministerio y lo que es de mi obligación. Y assí os encargo y mando que miréys mucho en el proceder de todas vuestras acciones y

7, IV mismo derecho] mismo drecho *Corregim d'acord amb el sentit* | 7, V toda benignidad] toda be
(p. 291) benignidad] enderesado] endesado *Corregim d'acord amb el sentit*

que sobre esto déys entera fe y crédito al dicho duque, y os aseguréys que con brevedad se os enviarán dichas Constituciones y capítulos de Corte, y que se hará en lo que me suplicáys y lo demás que fuere en beneficio y provecho de esa provincia todo lo que huviera lugar y merece su gran fidelidad y amor. *Datum* en Valladolid, a 17 de agost, 1600.

Yo, el rey

Vidit Covarruvies, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit don Guardiola, regens; vidit don Juan Sabater, regens; vidit Baptista, regens; vidit don Petrus Sans, regens; Gassol, protonotarius.

[8] ^I Y en ésser llegida en concistori la sobredita carta, ne feren grandíssim sentiment. Y tractant dit negoci se resolgueren de escriúrer a Sa Magestat dient-li, en descàrrech d'ells (per lo que en la sobredita carta los carregava), que si no havían pagats los diners a las sobreditas personas és per haver-i dicentiments en contrari y tenir-los Sa Magestat per bons, puix avia escrit a alguns cavallers en particular que·ls alçasen, y que per esta rahó no volían pagar dits salaris, perquè quant ells serían fora del càrrech los ne podían visitar; y que si havían pagats als oficiales de la Cort anomenats per los braços era ésser aqueixa la consuetut y no haver-i ningun dicentiment ni impediment al contrari, lo que no era dels altres.

^{II} Y aquesta resposta y altres semblants escrivieren a Sa Magestat, y al cap de pochs dias reberen lo sobredit sindicat ab la forma que era menester y axí li pagaren la sobredita paga, del que Sa Magestat gustà molt; y també reberen lo nou redrés, lo qual vingué ben despedit y ab ell feren la visita dels diputats y ohidors passats.

[9] ^I Dilluns, a 9 de octubre de dit any, vist per los diputats lo quant Sa Magestat sentia que no·s pagasen los diners al duch de Lerma, òlim marquès de Dénia (al qual lo havia fet duch de Lerma, compta solament que era), y als altres oficiales de la Cort que Sa Magestat havia senyalat, determinaren pagar per lo present al duch de Lerma tant solament, donant esperanças farían lo mateix per avant ab los altres, puig saberen que encara que y hagués

7, VI rey Vidit] rey (p. 292) Vidit] don Guardiola] de Guardiola *Corregim d'acord amb el sentit* 8, II escrivieren] escrigue (r *corregit sobre n*) e (n *corregit sobre a*)| al cap] al (s *ratllat*) cap (i *ratllat*)| 9, I Lerma tant solament] Lerma (p. 293) tant solament

8, I los ne podían visitar: en el sentit d'examinar o inspeccionar.

disentiments Sa Magestat los assegurava que no·ls ne vindria ningun mal ni dany, ni serían visitats; y axí o intimaren los diputats a don Francisco Agullana y a mossèn Alòs Colom, donsell, procurador del sobredit duch per dit efecte, del que Sa Magestat rebé tant gran contento que escrigué una carta als diputats en agrahiment de la dita determinació.

[10] ⁱ Dilluns, a 30 de dit, reberen los diputats una carta de Sa Magestat per las rahons sobreditas, la qual és del thenor següent:

A los venerables nobles y amados nuestros los diputados del General de Cathaluña y Condados de Rossellón y Serdanya.

El rey.

Diputados,

ⁱⁱ En lo que los días passados me escrivistéys que la paga cayda del servicio se pagava con brevedad, y el duque de Feria me ha avisado que ya el dinero está en la tabla de esa ciudad para que se pueda librar a quien fuere servido, y con lo que hagora me escrivís con vuestra carta de dies deste, que en ese concistorio se havía determinado que al duque de Lerma se le pagasse la remuneración que se le senyaló en las Cortes que celebré en esa provincia, quedo muy asegurado como siempre he estado que havíades de acudir con gran voluntad a todas las cosas de mi servicio y a las que os pidiere. Y lo que acerca desto havéys determinado no solamente lo apruevo y tengo por bien, pero os lo agradezco mucho y tengo en accepto servicio, y todo lo demás que me ofrecéys con tanta voluntad es devido a la que con razón a esa provincia, y confío que, pues las mismas causas militan con los demás que esperan las remuneraciones que les ofrecieron por los brassos, haréys lo mismo con ellos, como os lo encargo mucho.

ⁱⁱⁱ Y por lo que podría ser que con los que tan voluntariamente han querido contradecir tan justa y honrrada deliberación, y la que espero haréys con los demás (pues todo es una misma causa), pretendiesen calumpniar esto con motivo de qué se os pedirá en la visita o

10, ii de Lerma se le pagasse] del Erma (*interlineat* se le) pagasse] remuneración] remune (*r corrigít sobre a*) ación] que me ofrecéys] que (p. 294) que me ofreceys

9, i Alòs Colom: és a dir, Jaume Alòs Colom.

altramente, aunque no creo que haurá ninguno tan mal intencionado que en cosa passada por los brassos y aprovada por mi y mandádola cumplir (y por consiguiente hay obligación para que se haga y de castigar a quien lo contrario dixesse), se atreva a intentarlo. ^{IV} Pero en caso que lo hisiesse desde ahora tomo este negocio por mío para sacaros a pas y a salvo y asegurar, como aseguro a vosotros y a vuestras personas y haziendas, para que en ningún tiempo podáys sobre ello recibir daño ni ser molestados sino emparados y favorecidos, como lo merece vuestra voluntad y justificación del negocio, y al zelo que mostráys a las cosas de mi servicio, de que me quedará la memoria, que es razón, para hazeros la merced y favor que merecéys. Dada en Santo Lorenço, a 20 de octubre, 1600.

Yo, el rey

Vidit Covarruvies, vicedancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit don Guardiola, regens; vidit Captesta, regens; vidit don Juan Sabater, regens; Gassol, protonotarius.

[11] ^I Dit dia de dilluns ne reberen altre los diputats de don Cristòfol Gallart, dient-los, en summa, en la carta que era tant lo contento que Sa Magestat y los del Concell de Aragó havían amostrat ab las deliberacions que los diputats havían fetas que tenia confiança molt prest de ésser despidit ab las Constitucions de la manera y ab cumpliment que assí se desitjava. Però tot foren esperanças vanas, perquè no las reberen fins en lo mes de febrer de l'any esdevenidor y foren tan dolentas y pitjors que aquestas primeras (com avant en son lloch se dirà), que per ésser cosa tant llarga me és estat forçós fer-ne altres capítols.

[1] ^I **Capítol de com foren publicats en la present ciutat uns cartells per rahó de la Butlla de la Cruzada**

^{II} És acostumat per los romans pontífices durant lo any sant en Roma sospèndrer tots los perdons y indulgèncias de totas las altres parts del món, com de fet o feu també lo

10, III mal] mal (*ratllat* o) | hisiesse desde] hisiesse des d(e *corregit sobre a*) | 10, IV hazeros la merced] hazeros (*interlineat* la) merced | don Guardiola] de Guardiola *Corregim d'acord amb el sentit* | 11, I carta que era tant] carta que era (p. 295) tant

11, I altres capítols: Vila escriuria almenys un capítol més al respecte de les Constitucions, concretament en les notícies del 1601 l'intitulat «Capítol de com los diputats reberen la segona vegada las Constitucions fetas per lo senyor rey en las corts que en la present ciutat celebrà lo any 1599» (pp. 372-400) i s'hi remetrà a un altre capítol escrit en les notícies de 1602 que no conservem.

santíssim pare nostre Climent Octau ab un breu que manà despedir per dit efecte, dat en Roma a 30 de octubre de l'any 1599. Proposat lo qual breu, per no enténdrer-lo alguns de la manera que·s tenia de enténdrer, pretenguéran declarar y publicar alguns perdons y indulgèncias, axí en la present ciutat de Barcelona com fora d'ella, prenent que lo sobredit breu de Sa Santedat, per quant parlava generalment, no derogava als altres particulars. Altres volgueren enténdrer lo dit breu ab tanta puntualitat y rigor que déyan y afirmàvan que la Butlla de la Santa Crusada per lo present any 1600 era nul·la y de ningun valor. ⁱⁱⁱ Los quals enganys, entesos per los comissaris de la Crusada, y vehent los inconvenients y errors que de la una opinió y de la altra se podían seguir, manaren despedir y publicar los següents cartells per a remediare los inconvenients que de las sobreditas opinions se'n podían seguir, declarant al poble lo intent del breu de Sa Santedat.

[2] ⁱ Diumenge de la septuagèsima, a 30 de janer del present any, fou publicat en la present ciutat per part del comissari de la Santa Crusada un cartell en favor de dita crusada, la qual és del thenor següent:

ⁱⁱ Nos, Paulo Pla, doctor en quiscun Dret; y Sebastià Mas, ardiaca de Badalona; y don Jaume Cordellas, també en quiscun Dret doctor, diputat ecclesiàstich en lo present triennal del General del principat de Cathaluña, canonges de la Seu de Barcelona, jutges commissaris y executors apostòlics de la Butlla de la Santa Crusada y de composició per autoritat apostòlica, dats, creats, deputats y subdelegats en lo dit principat de Cathaluna y Comptats de Rosselló y Serdanya.

ⁱⁱⁱ Per quant nos som informats que algunas personas han posat y pósan dubte en la predicació y publicació de la Santa Butlla de Crusada y de composició que ara se ha comensat a predicar, dient y prenent que per lo jubileu santíssim estan generalment suspeses totas las gràcias e indulgèncias, de què han resultat y podrían molts danys e inconvenients a la bona disposició de dita Santa Butlla de Cruzada y consevulla, que encara que per ser com és la concessió d'ella per butlla plomada (y per dita rahó no ser compresa), en la suspensió general del dit jubileu santíssim tota via la santedat de nostre sant pare Clement, papa Octau (que al

1, iii se podían] se (p. 296) podian

2, iii butlla plomada: és a dir, un document plomat, un document que no anava segellat però del qual penjava un segell (habitualment de plom) mitjançant un cordó de seda, de forma semblant a les cartes plomades que descriu Antequera (2008:3).

present regeix y governa la Santa Sede Apostòlica), ^{IV} havent concideradas las causas tant justas y necessàrias per las quals la dita Santa Crusada és estada concedida, e tan importants a la defensa de la santa fe cathòlica (com és a tots notori), ha declarat ab son breu particular, dat en Roma a 30 de octubre proppassat, que no obstant la suspensió del dit jubileu santíssim té per bé y és sa intenció que se predique y publique lliberament lo present any de 1600 la dita Santa Butlla de Crusada y de composició, y la dita publicació y predicació tinga son degut efecte com si no fos any de jubileu, y púgan gosar y gósan las indulgèncias y facultats de aquella totas las personas que hauran presa y pendran la dita Santa Butlla de Crusada y de composició.

^V Per ço, nos, volent provehir y no donar lloch a semblants inconvenients y reparar dits danys, havem manat expedir las presents, ab thenor de las quals, per la auctoritat apostòlica a nos comesa de què en aquesta part volem usar y usam, vos diem y declaram la sobredita declaració de Sa Santetat per son breu particular damunt declarat, exortant y expressament manant a tots los faels christians, axí hòmens com dones de qualsevol estat, grau o condició que sían, que no posen manera de dupte ningun en las sobreditas cosas, ans bé si algú o alguns gosàran y presumíran temeràriament posar-i dupta algú (lo que no-s creu), volem *ipso facto* ser declarats per excomunicats, com nos en las presents los declaram *nunch pro tunch* per tals. ^{VI} La absolució dels quals reservam a nos, manant a tots y qualsevols rectors, domers, vicaris, prelats, priors, sacristans y altres curats de ànimes (axí seculars com regulars, de qualsevol monestir y iglésia), en pena de excomunicació major, que axí o publiquen y divulguen en sas iglésias en la missa matinal y major lo diumenge après que las presents vos seran presentades, com axí convinga al servey de Déu y de Sa Magestat, y bona direcció de dita Santa Cruzada. Dada en Barcelona, a 21 de janer de l'any 1600.

Paulus Pla, comissarius apostolicus; don Jacobus Cordellas, comisarius apostolicus; Sebastianus Mas, comisarius apostolicus.

^{VII} Nullus amoveat sub pena excommunicationis majoris. De mandato predictorum Galcerandus Franciscus Calopa, notarium publicum Barcinone, ac scripta negotiorum Bulle Sancte Cruciate.

2, IV tan importants] tan im (p. 297) importants] 2, VI divulguen en sas] divulguen en (*lletra ratllada*) sas] 1600 Paulus Pla] 1600 (p. 298) Paulus Pla

2, v *nunch pro tunch*: és a dir, «ara per abans».

[1] ^I **Capítol de com la señora reyna dona Margarida, estant en la present ciutat, prometé als frares de Sant Francisco de Paula de ésser patrona y fundadora de dit monestir**

^{II} En lo capítol quart del llibre segon del present dietari se ha vist com los frares de Sant Francisco de Paula havien dexat lo monestir, que estava ya principiati devant la Creu Trancada, fora del Portal Nou, per las rahons y causas en dit capítol donadas; y mudaren-se en lo carrer de Sant Pere, més alt (ahont de present estan), procurant après ab los concellers que·ls comprasen lo monestir y iglésia que havían principiati en lo sobredit lloch.

^{III} La qual cosa, aparexent bé als concellers, y que dita casa seria de algun servey a la ciutat, particularment per haver-sa'n ya servit la ciutat de hospital o casa de convalecència lo any 1589 al temps que y havia pesta en la present ciutat, lo proposaren en lo Concell de 100, lo qual també per las matexas rahons los aparegué bé y determinaren que·s compràs, ab tal y emperò que los frares procurasen primer licència de Sa Santedat per a profanar dita iglésia, per si a cas la ciutat hagués menester per a cosas seglars. Y axí tornaren esta resposta als frares, los quals procuraren dita licència; però per més que fesen no la pogueren alcançar plenament sinó ab certas condicions, las quals als concellers no·ls estiguéran bé y axí dexaren estar dita compra.

[2] ^I Al temps que la señora reyna estigué en la present ciutat lo any passat anà a visitar la iglésia y monestir de Sant Francisco de Paula, al qual prengué molta devoció. Y vista la iglésia y monestir y la pobresa tenían (perquè encara no havían feta ni gayrabé comensada) los prometé de éser-los patrona y fundadora de dit monestir, la qual oferta acceptaren los frares de bona gana. ^{II} Y comensant a tractar dit negoci, li digueren los frares com desitjaven véndrer lo monestir que havían principiati devant la Creu Trancada als concellers, y que per no haver pogut ells alcançar breu per a aprofanar la iglésia no l'havían volgut comprar, y que axí suplicàvan a Sa Magestat fos de son reial servey manar als concellers la comprasen.

1, III los quals procuraren] los quals procur (p. 299) procuraren| 2, I la pobresa] sa pobresa *Corregim d'acord amb el sentit*

1, II capítol quart del llibre segon: aquest contingut no forma part del dietari.| ahont de present estan: els frares es reubicaren en aquest segon monestir el 1597 i l'església es va inaugurar l'any 1608, de manera que aquesta informació ha d'estar als volts d'aquestes dues dates, o fins i tot pot ser posterior (Ainaud 1947:220-221).

[3] ^I Y entès açò per la senyora reyna o envià a dir als concellers per Joan Rius de Velasco, son secretari, al qual feren de resposta que tots desitjàvan servir a Sa Magestat, però que ells a solas no u podia fer sens lo consentiment del Concell de 100, y que sabían que ya altres concellers passats havían proposat al dit Concell y lo Concell havia determinat que sempre que los frares obtinguesen breu per a aprofanar dit monestir y iglésia que u comprasen, y que tornant aquesta resposta als frares procuraren un breu per a dit efecte, lo qual no vingué ben despedit sobre dita terminació axí com la ciutat volia, y no pogueren fer dita compra; ^{II} però que en virtut de la sobredita determinació y per desitjar servir a Sa Magestat, sempre que los frares o altre per ells alcansasen dit breu ells estaven promtes en comprar dit monestir y iglésia, perquè de altre manera no tenían forma per a fer-o. Y ab esta resposta se'n tornà dit secretari.

[4] ^I Anats que se'n foren Ses Magestats de la present ciutat, y desitjant los frares de Sant Francisco de Paula que la señora reyna posàs en execució sos sants y bons intents y lo que·ls havia promès de ser-los fundadora del monestir, determinà lo corrector de anar a Castella per a sollicitar dit negoci. Lo qual, fins lo dia de vuy, que ha ya prop de tres anys, no ha tingut ningun efecte, y no obstant la determinació de Concell per la compra del sobredit monestir y la resposta que los concellers havían donada al sobredit Juan Rois de Velasco, com de part de la senyora reyna los o anà a pregar, procuraren de Sa Magestat una carta per los concellers per a que fesen dita compra.

^{II} Per los primers de febrer reberen los concellers una carta de la senyora reyna per lo sobredit negoci, la qual és del thenor següent:

[5] ^I A los amadors y fieles nuestros los concelleres, consejo y hombres buenos de la ciudad de Barcelona.

La reyna.

3, I en comprar] en com (p. 300) comprar| **4, I** fins lo dia de vuy] fins lo dia de(ratllat l monestir) vuy

3, I Joan Rius de Velasco: Juan Ruiz Velasco, va ser ajudant de càmera de Felip I i, a la mort d'aquest, secretari de la reina. Posteriorment va ser membre de la Càmera de Castella (Hortal 2014:295).

4, I Juan Rois de Velasco: Juan Ruiz Velasco.

Amados y fieles nuestros,

El corrector del monasterio de San Francisco de Paula de essa ciudad ha venido assí, y significándome la necesidad de aquella casa y suplicándome que os escriba para que se aiude a tomarlo, que este convento solía habitar fuera de la ciudad, como me dicen estava tratado y determinado por el Consejo de Ciento (y este mismo entiendo que os dixo de mi parte Juan Ruis de Velasco, mi secretario). ^{II} Y como havía aceptado el patronado de esse monesterio, por la devoción que yo tengo al bienaventurado san Francisco y a su orden, y assí deseo que se atiende y augmente en esa ciudad y favorecerlos en lo que se ofreciera para esto, pues está también a todos, y que vosotros por vuestra parte lo procuréys y eys ajudáys, assí a lo que toca a esta casa como en lo demás, que dello me tendré por muy servida para faboreceros y hazeros merced. Dats en El Pardo, a 26 de henero de 1600.

Yo, la reyna

Juan Ruiz de Velasco

[6] ^I Y rebuda la dita carta, fou llegida en Concell de Cent, lo qual determinà lo mateix que la primera vegada, y axí ho respongueren a la senyora reyna. Y de dit negoci no se'n parlà més, restant los frares fins lo dia de vuy que és per los darrers de setembre de lo any 1611 sens véndrer dit monestir ni haver posat mà encara la senyora reyna en la obra de dit monestir del carrer de Sant Pere, ni asenyalar-se en ninguna cosa per patrona ni fundadora d'ell.

^{II} És de advertir que la sobredita firma de la señora reyna y las demás del señor rey que vuy viu, axí las passadas com las esdevenidoras, són contrafetes dels originals ab la major fidelitat que·s estat posible. He volgut fer aquesta nota per a que an restàs memòria al lector.

5, I tomarlo] tomarl (o *corregit sobre a*)| que este convento] que (*ratllat* os escriba) este convento| secretario] secretari *Corregim d'acord amb el sentit*| 5, II Y como] Y (p. 301) como| procuréys y ys ajudáys] procureys y (*ratllat* ped) e ys ajudays| 6, I 1611] 16(1 *corregit sobre 0*)| 6, II major fidelitat] major (*ratllat* brevetat) fidelitat

[1] ^I **Capítol de una carta que reberen los concellers del señor rey per causa de uns diners que li havían amparats en la taula de la ciutat**

^{II} Per los primers de febrer del present any reberen los honorables concellers una carta de Sa Magestat per causa de uns diners que la ciutat havia dexats a la señora emperatrís dona Maria, tia y àvia del señor rey, quant en lo janer de l'any 1582 dita señora passà per la present ciutat, venint de Alemanyà, fent manlleuta als concellers de dotse mil lliuras, de las quals ne havían ya cobradas sis mília (las quals havia pagades lo señor rey). Y mort son pare, germà de dita señora emperadris, prometent pagar-les totes quant la ciutat las dexà, y vehent los concellers lo quant se tardava en acabar de pagar, havent-las demanadas moltas vegadas, determinaren de emparar trese mília lliuras que lo señor rey tenia en la taula del cambi de la present ciutat fins a tant que fossen pagades las sis mília que restaven a déurer, com de fet se feu axí; lo que entès per Sa Magestat, los escrigué la següent carta:

[2] ^I A los amados y fieles nuestros los concelleres, Consejo y hombres buenos de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

^{II} Al duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, escribo que de mi parte os hable lo que dél entenderéys acerca del embargo que tenéis puesto en las treze mil libras que por mi cuenta están en la tabla de la ciudad para hazeros pagados de las seys mil libras que decís se os quedan deviendo de las dose mil que prestásteys a la magestad de la emperatriz, mi señora, quando los años passados passó por aquí. Encargos mucho que, dándole entera fe y creencia tengáys, por bien de alzar dicho embargo para que sin dilación ninguna se puedan llevar en Perpinyán, en donde tanto se son menester para la seguridad de aquella plassa, pues

1, II ciutat. Per] ciutat (p. 302) Per] **2, II** dicho embargo] dicho (p. 303) embargo

1, II dona Maria: es refereix a Maria d'Habsburg, germana de Felip I i tia de Felip II. L'emperadriu es va casar amb l'emperador Maximilià II l'any 1548 però a la mort d'aquest l'any 1576, va decidir tornar a la cort de Castella com a conseqüència de la mala relació amb el seu fill i hereu Rodolf II. Arribà a Espanya el 1581 i es va traslladar a viure al convent de las Descalzas Reales de Madrid, des d'on va seguir exercint una important activitat diplomàtica entre el seus fills i la monarquia hispànica (Sánchez 1998:783-785). Hans Khevenhuller la situa a la ciutat de Barcelona a principis de 1582, malgrat que després viatjà a Lisboa per negociar el matrimoni del seu fill Rodolf amb Isabel (Alvar 2015:411).

en la paga dellas no habrá dilación ni dificultad y puntualmente se cumplirá el orden que sobre ello havemos dado, no embargante que no me tocava a mi a pagarlas ni conforme a esto se podían embargar. Que en que assí lo hagáys, como yo confío, lo recibiré en accepto servicio. Dada en El Prado, a 29 de enero, 1600.

Yo, el rey

Vidit Covarruvias, vicecancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit de Guardiola, regens; vidit don Juan Sabater, regens; vidit Baptista, regens; vidit don Petrus Sans, regens; Gassol, protonotarius.

[3] ^I La qual carta, en haver-la rebuda los concellers comunicaren dit negoci ab lo virrey, axí com Sa Magestat deya ab la sobredita carta. Y anant-se tractant dit negoci, après de moltas dadas y presas, vehent lo virrey que los concellers no volían desistir en cobrar las sis mília lliuras, se avingueren que la ciutat cobràs sis mília lliures y alçaren la empara a las set que restàvan en taula; y axí fou fet y la ciutat per esta via fou acabada de pagar de aquest deute.

[1] ^I **Capítol de com foren trets los hermanos de Juan de Dios de l'hospital de la Misericòrdia y desterrats del tot de la present ciutat y bisbat**

^{II} En lo capítol quart del llibre tercer del present dietari se ha vist llargament tot lo succés dels hermanos de Juan de Dios, des de què arribaren en la present ciutat fins a que foren desterrats los hermanos castellans del present bisbat. Y tot lo demás succehit en dit negoci fins a què los administradors demanàran al señor bisbe, don Alfonso Coloma, anomenàs administradors en dit hospital.

[2] ^I Dimarts, a 22 de febrer del present any, anant yo a casa del señor bisbe per negocis meus, me digué que li fes pler de tornar a pèndrer càrrech de administrador de dit hospital y provisor dels hermanos, a la qual cosa me escusí molt contant-li tot lo que me havia succehit ab ells en temps del señor bisbe Lloris, no obstant lo costat y favor que dit señor bisbe me feya; però ell de ninguna manera me volgué acceptar la excusa, ans bé ab moltas veras m'o pregà, ^{II} fent-me grans ofertas y dient-me que si lo senyor bisbe Lloris me havia afavorit y

^{1, I} desterrats] desterrat *Corregim d'acord amb el sentit/ 1, II* de Juan] de (p. 304) Juan] anomenàs] anomenat (s *corregit sobre la t*)

^{1, II} capítol quart del llibre tercer del present dietari: és a dir, el capítol intitulat «Com arribaren en la present ciutat los hermanos de Joan de Dios, y com fundaren ospital de son orde, y com foren desterrats de la present ciutat y bisbat», corresponent a les notícies de 1598.

fet costat per medi de sos ministres y oficials, ell no sols me afavoriria de la mateixa manera però que personalment me acistiria, y que ya sabia ell la condició y mal modo de procehir de dits hermanos y que tenia ganas de traure'ls-na perquè ya estava informat d'ells. Y axí, vist ab lo encariment que m'o demanava, no poguí fer altre cosa sinó exceptar-o, y axí encontinent que la y haguí promès, digué a mossèn Pere Dalmau, prevere y beneficiat de la Seu, y notari del vicariat, me fes una patent per dit efecte.

Diçapte, a 26 de dit, me donà la dita patent, la qual és del thenor següent:

[3] ¹ Ildefonsus Coloma, Dei et sancte sedis apostolice gratia Barchinonensis episcopus regius que conciliarius dilecto nobis in Christo, reverendo Jacobo Raymundo Vila, presbitero Barchinonense, salutem in domino, cum in presente civitate Barcinone sit constructum et edificatum quoddam hospitale de la Misericordia nun cumpatum, in quo Christi pauperes curantur et reficiuntur, cujus gubernum et administratio per magnificos conciliarios Barchinone, commiti solet quatuor probis et honoratis hominibus, ultra quos per nos esto etiam nominatus aliquis sacerdos probabilis vite, qui in omnibus circa dictam administrationem et gubernum dicti hospitalis, una cum illis teneat maiorem et preheminentiam, et quoniam superioribus annis per bone memorie Joannem Dimas Lloris, predecessorem nostrum, et dictos magnificos conciliarios.

[4] ¹ In dicto hospitali recepti fuerunt aliqui confratres nuncupati germans de Juan de Dios, qui circa dictos pauperes in eodem hospitali curandos, et reficiendos intenderent et elemosinas per totam civitatem et dios Barcinone Christi fidelibus peterent, qui nobis ut loco ordinario juxta bullas apostolicas, felicis recordationis, Pii Quinti, Gregorii Decimi, Tertii Sixti Quinti et Gregori Decimi, quarti romanorum pontificum, dictis fratribus Joannes de Dios concessas subjecti sunt. Et dicti romanes pontifices sub loci ordinarii jurisdictione, correctione et obedientia, etiam perpetuo dictos fratres subposuerunt et subgeserunt ipsos que maiori nuncupatum. ² Et alios confratres de elemosinam, hujus modi administratione singulis annis in tempore, eidem ordinario bene viso legale computum prefato ordinario loci tantum, et nulli alteri

3, I quoddam hospitale] quoddam (p. 305) hospitale] reficiuntur cujus] reficiuntur (*ratllat* civis) cujus

2, II **Pere Dalmau**: no ha estat possible documentar aquest personatge més enllà de la seua vinculació amb la Seu de Barcelona com a canonge.

reddere debere mandavit. Et cum nos circa predicta aliis preocupati negotiis intendere non valeamus, et de prudentia sollicitudine, fidelitate et animi probitate vestris, dicti reverendi Jacobi Raymundi Vila, plurium in domino confidentes et sperantes, quod ea que vobis dixerimus, commitenda veritate per vos in omnibus et posse nostris prestiti juramenti, curabitis bene et fideliter adimplere.

[5] ¹Vos, eundem reverendum Jacobum Raymundum Vila, nostro beneplacito durante et non alias in officialim nostrum circa dictos confratres Joannes de Dios, et eorum majorem in administratorem jam dicti hospitalis de la Misericordia, facimus, constituimus et creamus, et deputamus dantes et concedentes vobis thenore presentium facultatem et potestatem, exercendi omnem jurisdictionem in el super dictis confratribus et eorum majori in dicto hospitali, commorantibus de eorum excessibus cognoscendi eosque puniendi, et absolvendi, compotumquem et rationem de omnibus elemosinis, per ipsos colligendis et de eorum administratione semel et pluries in anno, pro ut nobis videbitur petendi, recipiendi et habendi definitiones, quascumque cisdem faciendi, et firmandi nec non etiam majoritatem et preheminentiam administratoribus per magnificos conciliarios nominatis circa gubernum et administrationem, ejusdem tenendi, et exercendi et omnia alia et singula circa predictatam ratione dictarum bullarum apostolicarum.

[6] ¹Quam, de jure, usu et consuetudine nobis pertinentia et spectantia faciendi gerendi exercendi et administrandi, in quorum testimonium presentes fieri jussimus manu nostra subscriptas, et sigilli nostri impressione munitas.

Dats Barcinone, in nostro palatio episcopali, die vigesima sexta, mensis februarii, anno a nativitate domini millesimo sexcentesimo.

[7] ¹Ildefonsus episcopus Barcinone de mandato dicti administrator Illustri et Reverendi domini mei Barchinonensis episcopi expedite. Per me, Petrum Dalmau, presbiterum vicensem in ecclesia Barcinone. Benefitatum auctoritate apostolica, notari publici curiem que vicari atque ecclesiastici barcinone scribam hac propria scribentem manu.

4, II Circa predicta] circa predicta (*ratllat* rum)| plurium in domino] plurium (p. 306) in domino| 7,
I Barcinone demandato] Barcinone (p. 307) demandato

[8] ^ILa qual ma donà en presència del dit señor bisbe, y en lo mateix punt prestí en son poder de fer bé y llealment mon ofici.

^{II} Diumenge, a 27 de dit, anà lo senyor bisbe a la Misericòrdia al després dinar, a la qual lo acompanyá, trobant-se en lo dit hospital los administradors y ab ells mossèn Pau Ferrer, conceller quart, y hu dels administradors del dit hospital. Y en ésser arribats allí, nos ne pujàrem a l'arxiu y allí lo acabaren de informar del mal modo de procehir de dits hermanos, dient-li totas las queixas que de ells tenia y quant mal estaven en dit hospital, y axí li suplicaren fos servit de tràurer-los-ne; y lo senyor bisbe respongué que ell havia tractat en Castella molt de temps los hermanos de Joan de Dios y que sabie molt bé quant costosos éran y incorregibles, y que desitjava tràurer-los de dit hospital per lo que d'ells estava informat y la experiència que tenia, però que·s tenia de aguardar ocasió, la qual pensava seria prest. ^{III}Y per lo que ells en dies passats li havían dit me avia anomenat a mi per administrador ecclesiàstich y superior dels hermanos, y que per tot lo tocant a dits negocis me havia donat sas vices (axí com constava ab la sobredita patent, la qual en presència de tots me feu mostrar), y que volia que en dita casa y hospital representàs sa persona, y que axí los pregava me tinguesen en tal compta, y ells li prometeren de fer-o axí, com en tota ocasió han fet. Lo mateix digué als hermanos, los quals no se'n satisfieren molt però prengueren paciència, puix véyan que altre cosa no·s podia fer.

[9] ^IRestat que yo fuy en dit càrrech viu lo mal modo de procehir de dits hermanos y que féyan lo mateix que han fet los castellans y lo Gervasi Cos, y que cada dia me venían ab novas dels danys que féyan al dit hospital y las caritats que defraudàvan als pobres, y los mals tractes que ab ells tenían. Y entès açò (y també perquè algunas cosas de las ditas veyá yo mateix), determiní de dar-ne rahó an al senyor bisbe y als concellers (com de fet o fiu), los quals, après de moltas consultas que per dit negoci tinguérem, perquè tots desitjàvem que fosen trets de dit hospital però ay havia dificultat ab lo modo, perquè lo señor bisbe volia que yo·ls visitàs y que a la publicació de la visita los ne tragués; ^{II} y mirant aquell modo ab atenció s'i trobaren algunas dificultats que no impórtan al cas retirar-las. Los concellers volían que·s

8, III me havia donat] me ha (p. 308) havia donat

8, II y allí lo acabaren de informar: llegim «y allí acabaren d'informar el bisbe».

8, III vices: «veus, funcions delegades» (DCVB).

9, I Gervasi Cos: vegeu el capítol intitulat «Com arribaren en la present ciutat los hermanos de Joan de Dios y com fundaren ospital de son orde, y com foren desterrats de la present ciutat y bisbat» (*Dietari*, notícies de l'any 1598).| però ay havia dificultat: llegim «però hi havia dificultat».

fes ab altre forma, però a la fi o dexaren en mans del senyor bisbe, dient-li que·s fes de la manera que a Sa Senyoria li aparegués y que si·s tenia menester sa assistència ells y acudirien.

[10] ^IY vist axò per lo señor bisbe, resolguí ab ell que pus dits hermanos, en virtud de las butllas apostòlicas, éran merament subjectes a Sa Senyoria y que·s dividían ab professos y novicis, que·s despedisen ab aquesta forma, ço és que, axí com los novicis durant lo temps de la aprobació se'n poden anar liberamente, sens donar ninguna rahó, tenia en lo dit temps lo superior la matexa llibertat en despedir-los; ^{II} als professos se'ls podia dir lo mateix, pus ningun d'ells era fill de hàbit y professió del present hospital de la Misericòrdia; y que abans de executar-se lo fet se'ls fes procés secret, prenent informacions de tot lo que contra d'ells se deya (y açò per justificar la causa de Sa Senyoria si a cas ells après se'n volguesen quejar). Y aparexent-li bé al señor bisbe dit parer me donà comissió y facultat per a executar-lo, encarregant-me molt me guardàs no succhís algun escàndol.

[11] ^IEn tenir yo dita commissió posí en execució lo negoci, fent-los primerament procés secret de tot lo que d'ells se deya y trobí ésser veritat (com plenament consta ab lo dit procés que està recòndit en lo arxiu de dit hospital, essent notari de dita casa lo sobredit mossèn Sebastià Garau, prevere). Presas que haguí ditas informacions, fiu llegir lo procés en presència del senyor bisbe y de don Francesch Olivó, ardiaca de Santa Maria de la Mar, official y vicari general seu; y en haver-lo hoït, y vist lo que ell contenia, me digué lo senyor bisbe «posa't en execució feta», pus tant plenament constàvan sos delictes.

[12] ^IA [espai en blanc] de abril aní a la Misericòrdia acompanyat de mossèn Miquel Barrera y de mossèn Pere Tarrades, preveres, y de dos fischs del senyor bisbe y del dit mossèn Sebastià Garau, y de altres. Y arribats que fóram, nos ne pujàrem en una cambra del dit hospital, en lo qual estava malalt lo germà Pere Ros, [...] la casa y saber los mobles que en ella y havia per no éser-se fet des de que lo senyor bisbe Coloma era entrat en la present ciutat, ^{II} y que en açò se feya ab orde y manament seu; y ell me respongué que fes tot lo que·m gustàs. Y axí, encontinent inventariàrem tot lo que trobàrem en dit hospital, sagellant après totas las caxas y armaris, posant-los penas de excomunicació y altres penas temporals per a que no tocasen dits sagells ni obrisen las ditas cosas.

10, I anar liberamente] anar (p. 309) liberamente| **11, I** Francesch Olivó] Francesch Olivé *Corregim l'errada en el nom*| **12, II** excomunicació y altres] escomunicació y (p. 310) altres

12, I No ha estat possible documentar **Miquel Barrera i Pere Tarrades**

[13] ¹Dit dia, al després dinar, aní a donar rahó an al señor bisbe de tot lo succehit en lo dit dia, y concertàrem la jornada en los quals los teníam de tràurer, dient-me que de sa part ne anàs a donar rahó an als concellers per a vèurer si'ls estava bé il·s suplicàs de sa part que s'i dexasen trobar. Y axí, aní i·ls doní raho de tot lo sobredit, demanant-los acistència, y ells me respongueren que u tenían per ben fet y gustàvan que hagués succehit tant bé y que acistirían de molt bona gana.

[14] ¹Dilluns, a 12 de dit, aní al dit hospital de la Misericòrdia, acompanyat dels sobredits preveres, notari y fischs, y torní a regonèxer lo hospital per vèurer si havían tocat res del que havían segellat y trobarem que no s'i havia tocat. Y après, prenguí las claus de tots los aposentos, y en aquest endemitg arribaren los concellers (acceptat lo ters que per estar ocupat no y pogué venir); y en ser arribats, pujàrem-nos-ne tots en lo arxiu, ahont acudiren tots los administradors, y en presència de tots fiu lo següent anrrahonament:

[15] ¹Molt il·lustres señors,

Per lo molt il·lustre y reverendíssim señor don Alfonso Coloma, vuy bisbe de Barcelona, so estat anomenat en oficial y administrador del present hospital, com ya abans o era de la bona memòria del molt il·lustre y reverendíssim señor don Juan Dimas Lloris, quòndam bisbe de Barcelona. Y desitjant yo lo bé y augment del dit hospital y que los pobres que en ell residexen sien tractats ab la caritat y amor, y que com a christians tenim obligació de manera que Nostre Señor ne fos de tot ben servit,^{II} y vista la poca caritat ab que estos hermanos de la orde de Juan de Dios los tracten, los quals per orde dels predecessors de vostres mercès foren trets de la Rambla y aportats en lo present hospital; venint-me a notícia una y moltes vegades molts delictes per ells comesos, me aparegué dar-ne rahó, com de fet o fiu, a dit señor bisbe Coloma, a fi y efecte que en dit hospital se fes lo que toca al servey de Déu y bé dels pobres.

[16] ¹Y entès açò per Sa Senyoria, me donà orde en què dels delictes y altres casos per ells comesos ne rebés plena informació, la qual per lo sobredit notari fou rebuda y amostrada après a Sa Senyoria il·lustríssima; y vista aquella, me donà orde que la comunicàs a Vostres

14, I Tots los aposentos] de (tots *corregit sobre* ?) los aposentos| **15, II** predecessors de Vostres] predecessors de (p. 311) vostres

Magnificències. Allí se resolgué que yo passàs avant en dita informació, y axí se feu, y altre vegada tornant a tractar lo negoci ab mon señor se resolgué que dits hermanos de Juan de Dios fosen despedits del present hospital y que suplicàs a Vostres Magnificències fesen acistència en lo present acte. ⁱⁱ Y axí, ab aquest orde, o supliquí vuy de matí a Vostres Magnificències fossen servits en fer la present acistència per a tràurer dits hermanos, de la qual cosa pens y tinch per cert que nostre Senyor ne serà molt servit y los pobres més refugerats. Altres cosas los podria dir acerca de açò, las quals estan llargament continuades en lo procés que si Vostres Magnificències per mayor informació y satisfació volrran hoir se podran llegir, puis està present lo notari.

[17] ⁱ Acabada que yo haguí la present informació, respongueren los concellers que per a major descàrrech y informació de tots seria bé que·s llegís lo procés, y axí encontinent lo sobredit mossèn Sebastià Garau, prevere, llegí tot lo procés de dits hermanos; lo qual en ser acabat de llegir respongueren tots unànimos, juntament ab los administradors, que dits hermanos fossen trets de dit hospital, son mal modo de prosehir y los danys que causaven. Y axí encontinent foren aportats en presència mia per mossèn Antoni Martines, prevere, procurador fiscal; Narcís, bisbe de la ciutat de Gerona; Joan de Bicarana, castellà de nació (al qual en dit hospital li déyan germà Agustí); ⁱⁱ Martin Anton, de Aranda de Duero (bisbat de Osma, en Castella); tots novicis. Los quals, sent en ma presència (estant yo al costat dels concellers) los demaní a cada hu d'ells en particular de hont éran y quin estament tenían, y cada hu d'ells digué sa terra y que éran germans novicis de l'orde de Juan de Dios; ⁱⁱⁱ y encontinent que me hagueren respost los maní se despullasen lo hàbit perquè no volia que l'aportasen més ni que profesasen dita germandat; y axí, en lo mateix punt se'l despollaren. Y après se'ls feu manament per lo cap de guayta de la ciutat, per part dels señors concellers,

16, I Allí se resolgué que yo passàs avant en dita informació, y axí] Allí se resuelve que yo passas avant en dita informacio, allí se resuelve que yo pasas avant en dita informacio y axi *Corregim l'error de còpia per duplicitat* | **16, II** refugerats] refigera(ts *corregit sobre* ?) | **17, I** prosehir y los] prosehir y (p. 312) los | castellà de nació] castella nacio *Afegim la preposició per donar sentit al text* | **17, II** de l'orde] del (*ratllat* totas) orde

17, I Antoni Martines: el MNA (v. VII, p. 94) documenta Martines, procurador fiscal, participant en el trasllat dels germans de Joan de Déu a l'hospital de la Misericòrdia l'any 1598. Segons Vila, el 1600 formaria part del procés d'expulsió d'aquests. | **bisbe de la ciutat de Gerona:** és a dir, Francisco Arévalo de Zuazo. | **Joan de Bicarana:** no ha estat possible documentar aquest personatge. | **17, II Martín Anton:** no ha estat possible documentar aquest personatge.

que per las penas a ells ben vistas no entrasen més en dit hospital ni en lo General de Santa Creu si no era per rahó de malatia.

[18] ^I Y despedits aquestos, lo sobredit mossèn antich, Antoni Martines, aportà en ma presència Pedro Rodrigues, ortuguès de nació, hermano profés de dit orde, al qual li demaní entre altres cosas ahont havia pres lo hàbit y feta professió, y ell me respongué que en la casa de Civilla; ^{II} y demanant-li com axí residia en lo present hospital me digué que passant ell per assí lo havia detingut lo hermano Pere Ros. Y axí, entenent que no era fill de dit hospital lo despedí, manant-li lo sobredit fisch de part mia que a pena de cent açots y de escala, y altres penas a mi ben vistas, buydàs del present hospital y bisbat.

[19] ^I Y despedit aquest, lo dit fisch me aportà en ma presència a l'hermano menor Pere Ros, al qual fent-li yo las matexas preguntas que al germà Rodrigues me respongué que era natural de la vila y lloch de Sant Jordi, bisbat de Gerona, y que era fill de hàbit y professió del Regne de Nàpols, de la casa y hospital de Nostra Señora de la Paz, y que residia en lo present hospital per orde dels señors concellers, los quals los tragueren a ell y ha altres hermanos de un hospital que havían fundat en la Rambla de la present ciutat, y que l'havían aportat en lo present hospital de la Misericòrdia. ^{II} Y demanant yo als señors concellers per quinas causas lo havían trets de allí y aportats en lo present hospital y si volien que·ls ne tragués; y ells me respongueren que·ls ne havían trets per parèxer-los que no y estaven bé ni volían tants hospitals (com en lo capítol sobredit està llargament contengut), y que·ls aportaren en lo present hospital per a vèurer com resixirien; y que sinó, ab major facilitat los traurían de esta casa per a ser de la ciutat que no de la Rambla que ells fundaven, y que pus no havían resexit bé y d'ells tenían tantas quexas, que sa voluntat era fossen expel·lits tots y que may més se n'i admetés ningun.

[20] ^I Y axí encontinent, lo dit mossèn Antoni Martines li feu de part mia lo mateix manament de que a pena de cent açots y escala, y altres penas a mi ben vistas, buidàs perpètuament del dit hospital y bisbat (com de fet tots o feren); ^{II} si bé al dit Pere Ros per estar indispost li donaren de temps que estigués en la present ciutat fins que hagués cobrat, però que encontinent isqués del dit hospital de la Misericòrdia y que no entràs més en ell. De

19, I lo dit fisch me aportà en ma presència] me aporta lo dit fisch me aporta en ma presència
Corregim l'error de còpia que repeteix un xicotet fragment de l'oració | natural de la] natural de (p.
313) la

18, I Pedro Rodrigues: no ha estat possible documentar aquest personatge.

aquesta manera foren extinguits y desterrats de la present ciutat y bisbat los dits hermanos de Juan de Dios.

[1] ^I **Capítol de la fundació del seminari del bisbe**

^{II} Per haver feta menció en lo capítol 11 del llibre tercer (lo qual tracta de la malaltia, mort y obsèquies del quòndam señor bisbe Lloris) de la fundació del seminari de Montalegre, me apar tractar-ne més llargament en lo present capítol, axí per dar-ne rahó al lector de una cosa tant asenyalada com aquesta, com també perquè en lo present any lo señor bisbe Coloma lo posà ab diferent forma, com assí veurem.

[2] ^I En la present ciutat y havia un monestir de monges agustinas (ditas vulgarment canongessas), las quals estaven subordinades al senyor bisbe de Barcelona, las quals havían vingut a tanta relaxació y poch número de monges que apenas o casi en ell se servava religió ninguna, perquè com se n'éran vingudes a reduhir a dues, y estiguesen entre si ab diferent parer acerca de acceptar clausura y reforma (perquè la una o volia y l'altre no). ^{II} Y desitjant, per altre part, lo señor bisbe Lloris fundar en la present ciutat un seminari o col·legi per a estudiants pobres (axí com mana lo present concili sagrat, Concili de Trento) y no trobant modo ni forma per a executar son intent, après de moltes consultas que ab persones doctes tingué se resolgué de aprofitar-se de la present ocasió.

[3] ^I Y axí, vist lo poch o ningun fruit que dit monestir feye y a la reducció de monges que era arribat, y la divisió que entre ellas y havia, determinà de que dit monestir se abolís y d'ell se fes un seminari o col·legi per a estudiants pobres; y axí o escrigué a Sa Santedat, informant-lo del punt en què dit monestir estave y de l'intent que ell tenia de fer-na, suplicant a Sa Santedat li tingués a bé y li enviàs breu per a extinguir dit monestir y erigir-ne seminari. ^{II} Y rebuda per Sa Santedat esta informació y suplicació, la consultà ab los cardenals, los quals després de haver-o mirat ab molta atenció los aparegué bé, y axí aconsellaren a Sa Santedat que u podia y devia fer; y Sa Santedat manà aquí mateix despedir-li un breu molt

1, II lo qual tracta] lo (p. 314) qual tracta| **3, I** feye y a la] feye y (*interlineat* a) la

1, II lo capítol 11 del llibre tercer: es refereix al capítol intítulat «Malaltia, mort y obsèquies del senyor don Joan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona», contingut en les notícies de l'any 1598 del present dietari.

2, I monges agustinas: segons Subirà (1993:27) el comportament de les monges era tan insubordinat que els papat va prohibir la incorporació de noves novícies o professions religioses a la congregació. És per això que a principis dels noranta del segle XVII el nombre de monges s'havia reduït tant i es va erigir el seminari en l'edifici de Nostra Senyora de Montalegre.| **dues:** d'acord amb Subirà (1993:27) eren l'abadessa, Joana de Castellarnau i una altra monja anomenada Lucrecia de Gassió.

cumplit per a dit efecte, lo qual rebé lo señor bisbe Lloris de la fundació del seminari de Montalegra.

[4] ^I Rebut que hagué lo senyor bisbe lo sobredit breu, anà un dia al monestir de Montalegre acompanyat de sos vicaris generals y del pare Pere Gil, de la companyia de Jesús, y de altres. Y com fou allí convocà a las ditas duas monges en presència dels sobredits a Capítol, ahont los digué y declarà son intent de com havia molts anys que desitjava que, vist lo poch número d'ellas y lo poch profit que dit monestir feya, y com may havían volguda acceptar *reforma in clausura*, havent-los-ho amonestat y advertit moltes vegadas, y que ara entre si estàvan divisas, havia desitjat abolir dit monestir y fer-na d'ell seminari per a estudiants pobres,^{II} y que axí per dit afecte havia alcançat lo dit breu de Sa Santedat en virtut del qual, y de la presència dels sobredits, estiguí y abolí dit monestir, manant a ditas monges que isquésan d'ell y se n'anasen a víurer ahont poguessen estar bé y decentment, asenyalant a cada una per son víurer (durant tant solament lo temps de sa vida y de las rendas de dit monestir) coranta o sinquanta lliures a cada huna, de la qual cosa feu llevar encontinent acte.

[5] ^I Entès açò per las ditas monjas, respongué la una d'ellas que estava molt prompte y aparellata en obeir tot lo que Sa Senyoria ordenava (y esta era la que no volia la reforma); la altre (que era més religiosa y havia demanada moltes vegadas la clausura y reforma), la qual se deya [*espai en blanc*] Castellarnau respongué ab gran sentiment dient que ella no se'n volia anar de son monestir sinó que volia morir allà ahont havia pres lo hàbit. ^{II} Però vist que no s'i podia fer altre cosa se n'anà molt contra de sa voluntat, ab grandíssimas llàgrimas y

3, I lo qual rebé] lo qual (p. 315) lo qual rebe *Eliminem la repetició en el fragment que ben segurament es tracte d'un error de còpia.* | Montalegra] (el copista escriu novament, amb canvis:) de la fundació del seminari de Montalegra, me apar tractar-ne més llargament en lo present capítol, axí per dar rahó al lector de una cosa tant asenyalada com aquesta, com també perquè en lo present any lo señor bisbe Coloma lo posà ab diferent forma, com assí veurem.

En la present ciutat y havia un monestir de monges agustines, ditas vulgarment canongesas, las quals estaven subordinadas al senyor bisbe de Barcelona, las quals éran vingudas a tanta relaxació y poch número de monges que apenas o casi gens se servava religió perquè com se era vingut a reduhir a duas, y estiguesen entre si ab diferent parer acerca de acceptar clausura y reforma, perquè la una o volia y la altre no. Y desitjant per altre part lo señor bisbe Lloris fundar en la present ciutat ~~monestir~~ un seminari o col·legi per a estudiants pobres, axí com mana lo sagrat concili de Trento, o escrigué a Sa Santedat, qui o consultà ab los cardenals, y luego se li envià bulleto per dita fundació. | **4, I** havían volguda] havian volgut (*da corregit sobre t*) | **4, II** la presència] sa presencia *Corregim d'acord amb el sentit* | que isquésan d'ell] que (p. 316) que isquesan

4, I reforma in clausura: una de les reformes del Concili va ser l'aplicació estricta de la clausura en els cenobis femenins, que no va estar lliure de controvèrsies i esclètxes en la seua aplicació (Atienza 2014).

4, II cosa feu llevar encontinent acte: llegim: «cosa feu [i.e. el bisbe] llevar encontinent acte».

5, I [*espai en blanc*] Castellarnau: és a dir Joana de Castellarnau, abadessa de Montalegre en el moment de la seua extinció (Subirà 1993:27).

plors, y·s recollí al monestir de Sant Pere de las Puel·las de la present ciutat, ahont dins poch anys, per ésser dona de molta edat, acabà santament sa vida.

[6] ^I Pochs dias després que açò fou fet, envià lo señor bisbe hu de sos oficials a dita iglésia per a que digués missa allí y sumís lo Sant Sagrament que estava reservat allí. Fet que fou tot açò, erigí lo senyor bisbe lo dit monestir en seminari per estudiants pobres, aplicant la renda y todas las demás pertinèncias, drets y prerrogativas del monestir al present seminari, y fent grans obras dins lo monestir per a posar-lo en forma de col·legi (las quals obras pagava de las rendas que éran del monestir), estant dita casa sens monges ni col·legials alguns anys fins a la malaltia de la qual dit señor bisbe morí (com en lo citat capítol està dit).

^{II} Entrat que fou lo senyor bisbe Coloma en la present ciutat, li aparegué que lo número de los col·legials era poch (perquè no éran més de sinch) y que dit seminari estava molt lluny y apartat del comers de la ciutat, y axí llogà las casas de don Federich de Cabrera (que estan a las espatllas del palau Episcopal) ahont los feu anar a residir y habitar, trahent-los de dit seminari de Montalegre (que és entre lo mateix carrer dels Tallers y lo convent de Nostra Señora dels Àngels), afagint major número, qui foren los patges de sa casa, mudant-los també lo hàbit, fent-los anar tots morats. Y volgué que açò se fes en dia asenyalat y ab serimònia, y fou de la manera següent:

[7] ^I Dijous, a 9 de mars del present any, dia de sant Pacià, bisbe de Barcelona, lo dit señor bisbe don Alonso Coloma celebrà la missa de pontifical, acistent a ella lo virrey y concellers (los quals foren convidats de part del señor bisbe); y també y acistiren tots los col·legials, als quals donà a combregar a l'altar major de la Seu. En haver ell sumit y acabada la missa (que·s digué ab molta música), se n'entrà lo señor bisbe a despullar en la sagristia, y après anà a cercar lo virrey, que l'aguardava en lo altar major. ^{II} Als quals los acompanyaren los concellers fins al portal de Santa Eulària (que està al claustro) anant en una filera, ço és lo virrey en lo mitg y lo bisbe a mà dreta, y lo conceller en cap a mà esquerra, y los altres concellers devant; y devant de tots anaven los col·legials. Y arribats a dit portal se despediren

5, II poch anys] poch anys *Corregim l'error de concordança* | 6, II de sinch] de (p. 317) sinch | 7, II lo virrey en] lo (*ratllat* bisbe) virrey en

6, II Federich de Cabrera: membre del braç militar barceloní, els DGC el documenten participant de la vida política de la ciutat amb certa freqüència, així com esmenten que l'any 1582 era propietari d'una casa adjacent a la Diputació (actual palau de la Generalitat), com recull Vila (DGC, v. III, p. 972, 109).

7, I Als quals los acompanyaren: és a dir, al al bisbe i al virrei.

los concellers y se'n tornaren dins la Seu, y de aquí a sas casas. ⁱⁱⁱ Lo virrey y lo bisbe, ab los col·legials devant, se n'anaren a las sobreditas casas de don Federich ahont dinaren, convidant-lo lo bisbe y los acistents de la missa; y tots dinaren ab una taula, juntament ab los col·legials (que per a ser dia de la fundació de dit seminari los volgué fer aquexa honrra).

[8] ⁱ La casa de Montalegra restà aprofanada y sens sacrament. Digué·s que lo dit señor bisbe vol posar molt en tall lo dit seminari, y axí comensà a fer grans ordinacions, y entre las altres són que dits col·legials vestits ab sobrepellís assistéscan al cor de la Seu tots los diumenges y festas manadas, y que dits dias vàjan a la professó que la Seu fa; y que los minyons de cota de grana acistéscan a dit seminari, y altres ordinacions que per ser llargas las dexo.

[1] ⁱ **Capítol de com los concellers feren fer una crida en la qual abatéran tots los menuts vells**

ⁱⁱ Dimars, a 2 de maig del present any, feren fer los honorables concellers una crida ab so de trompetas per los llochs acostumats de la present ciutat, la qual, en summa, contenia com en virtut de un privilegi atorgat en la present ciutat en las últimas Corts en ella celebradas per la cathòlica y reial magestat del rey don Phelip, de aquest nom, abatían y abolían tots los diners vells, fent-ne de nous, y notificant a totom generalment que de aquella hora en avant no usàs ningú en comprar y véndrer dins la present ciutat de altres menuts sinó dels nous que la dita ciutat havia fets (en los quals, a la una part estava la efígia del señor rey y, a la altra, aquest senyal); y los ardots tenían a la una part la sobredita efígie (que és una cara de un home jove sens barba ab una lexuguilla petita y los cabells del cap curt) y, a la altre part, las armas de la ciutat.

[2] ⁱ Dit die, al després dinar posaren taulas per las plassas y llochs públichs de la present ciutat ab canviadors, en las quals canviaven dels dits menuts y ardots ab moneda de argent y de tern.

7, II dins] dis *Corregim d'acord amb el sentit* | 8, I sacrament. Digué·s] sacrament di (p. 318) digues | 1, II efígie que] efígie (*ratllat del señor rey*) que | 2, I de argent y de tern] de argent y de tern (p. 319) argent *Eliminem la repetició del mot a l'inici de la pàgina 319.*

1, II **lexuguilla**: «el cuello o cabezón que se usaba antiguamente, y se hacía de muchos anchos de holanda o otro lienzo, que recogidos formaban unas ondas semejantes a las hojas de las lechugas encarrujadas» (*Autoridades s.v. lechuguilla*).

2, I **tern**: la moneda de tern era «la de billó encunyada amb dos terços de coure i un terç de plata» (DCVB).

[1] ^I **Capítol de com lo santíssim pare Clement Octau suprimí sinch canonicats en la Seu de Barcelona de quinse que lo Capítol ne volia suprimir**

^{II} Per haver prohibit y llevat lo sagrat Concili de Trento que no pogués tenir una mateixa persona dignitats incompatibles, perquè abans d'ell hu tenia moltes dignitats en diverses cathedrals y moltas rectorias unidas, lo que no podia fer sens gran detriment de las iglésias y perjudici de las ànimes; y vist açò, determinà dit Sagrat Concili de donar remey en una cosa tant perjudicial, y axí manà y prohibí ab grandíssim rigor y censuras que una mateixa persona no pogués tenir diverses dignitats ni rectorias, ni altres beneficis curats y incompetibles, fent-los incapacesa tots los qui lo contrari farían.

[2] ^I Posant-se aquesta ordinatió y manament en ús vingueren a conèxer en algunas cathedrals que las dignitats y canonicats d'ellas éran molt tènues. Y en particular advertiren açò los canonges de la Seu de la present ciutat de Barcelona, que per ser gran lo número d'ells éran ditas pessas de poch valor; y perquè abans de dit Sagrat Concili dits canonges estaven carregats de altres dignitats y rectorias, no prenían lo canonicat de Barcelona sinó per tenir dignitat y títol honrrada y regalada; ^{II} vingueren a advertir-los (que après vingueren) com ab lo canonicat a soles no-s podien tractar com a qui eren; cercaren moltes tretes per a aumentar dits canonicats, y après de moltes consultes determinaren que pus en la ciutat de Barcelona (o en la Seu) y havia 188 beneficiats, ne suprimisen 40 dels més pingüos en capbreu y que fosen de patronat ecclesiàstich. Los quals, ab breu que alcançaren per a dit efecte del santíssim pare lo papa Gregori tretse, de feliz recordació, suprimiren 40 beneficiats de dita Seu, unint-los ab la mensa capitular, obligant-se lo Capítol a fer las obligacions de dits beneficis. Y axí com anaven morint los beneficiats que ls obtenían, los suprimían y unían a la dita mense.

[3] ^I Al cap de alguns anys que açò fou fet y tingueren units la major part de dits beneficis, veren los canonges que era poch lo augment que de ells los resultava a la mense capitular (perquè no arribava de mes avant de 20 lliures cada any per cada canonge) y que era molta la falta que los beneficiats, qui obtenían dits beneficis, féyan a la Iglésia (perquè en lo cor y professons era tant gran y major el número dels canonges com lo dels beneficiats), perquè

1, II fent-los incapaces] fent-los (*ratllat* capa) incapaces| **2, I** ús vingueren] uns vingueren *Corregim d'acord amb el sentit*| **2, II** consultes, determinaren] consultes (p. 320) determinaren| mensa capitular] mensa (*ratllat* episcopal) capitular

2, II pingüos: és a dir, «pingües», abundosos (DCVB).| **mensa:** «conjunt de rendes ecclesiàstiques» (DCVB).

encara que en la Seu y restasen 148 beneficis, sinch pabordes, 4 domàs, 20 capellanies y alguns altres oficis del cor (com són mestre de cant, dormitorer, mestre de accent, mestre de cerimònies, organista y altres oficis), que si tots residissen no·s fora coneguda la suppreció y falta dels 40 beneficiats; ^{II} però como la destribució dels 40 beneficiats era tènua y los beneficis que havían units éran los millors de capbreu (com dit està), dels altres que restaven residien-ne molts poch, y se astimaven més residir en altres iglésies de la present ciutat (ahont molts de dits beneficiats tenien beneficis que no en la Seu).

[4] ^I Vist açò per lo Capítol, y que ab tot lo sobredit restaven los canonicats molt tènues y la Iglésia no ben servida, determinaren de serrar altres medis per ahont los canonicats restasen millorats y en lo cor y residís molt clero. ^{II} Y axí, entrat que fou lo senyor bisbe don Alfonso Coloma, li donà rahó lo Capítol de la Seu de tot lo sobredit, y de com tenían representament, si a Sa Senyoria li aparexia bé, de suprimir quinse canonicats dels 40 que en dita Seu y havia, y que d'esta manera restarían millorats y aumentats los 24 que restarían (acceptat lo del senyor rey, que éran 25).

[5] ^I Y perquè en lo cor no·s conegués la falta dels 15 canonicats y dels 40 beneficis sobredits se porían crear nous oficis per a capellà de cant, y que lo valor d'ells fos molt bona y que concistís en distribució del cor (ahont las personas de dits oficis tenían de fer continua residència), los quals oficis se donasen per oposició de millor habilitat en cant y veu; y que per crear dit ofici se podia aplicar la renda y caritat de la Pia Almoyna (que són alguns mil ducats de renda). ^{II} Y com aquestos no bastasen se procuràs en aplicar-i algunas cosas de las rendas dels priorats, canonicats, comensalias, beneficis y capellanies de la iglésia col·legiata de Santa Anna de la present ciutat, si emperò la podían unir a la mense capitular de la Seu (axí com tenían intent per a fer-o), y fer après de las tres parts la una aplicar-o a la mensa episcopal per augment del bisbat de Barcelona, y a las altres a la mensa capitular (la una per augment dels canonicats y la altre per la sustentació de las personas de dits oficis per estar ya dita iglésia secularisada, com en lo capítol 26 del primer llibre del present dietari està vist).

3, I beneficis] beneficis(*ratllat* ats)| 4, I y residís] y (p. 321) residís| 4, II entrat que fou] entra (*ratllat* n) t que fou| 5, I 15 canonicats] (*ratllat* 25) 15 canonicats| lo valor] la valor *Corregim l'error de concordança*/5, II dita iglésia secularisada] estar dita iglésia ya secularisada *Corregim i eliminem la repetició de l'adverbi*

5, I Pia Almoyna: es refereix a la casa de caritat anomenada Pia Almoyna, contigua a Santa Eulàlia.
5, II capítol 26 del primer llibre: la referència numèrica al capítol coincideix amb la del present testimoni, i per tant es refereix al «Capítol 26: de la electió del bisbat de Solsona y esxtinció dels canonges reglars de San Agusti, y en particular dels de Santa Ana de la present ciutat» (pp. 68-79).

ⁱⁱⁱ La qual cosa aparegué molt bé al senyor bisbe, y axí los digué que u anasen traçant y mirant, que per sa part no faltaria a cosa que fos en benefici y augment de la Iglésia y Capítol.

[6] ⁱEn los Capítols del mes de maig del present any se tractà molt de veras aquest negoci (que per esta rahó se pasà aquest capítol en lo present lloch de aquest dietari), lo qual, per a que se pogués efectuar ab mayor acert y prestesa, determinà lo Capítol de la Seu de encomanar y remètrer lo dit negoci a quatre canonges (qui foren los molt reverents mossèn Gabriel Sardà, mossèn Miquel Juan Boldó, mossèn Juan Çafont, doctor en Theologia, y mossèn Pere Dalmau), ⁱⁱ als quals donà lo Capítol plen poder per a que asentasen la suppressió dels 15 canonicats y que comunicasen dit negoci ab lo senyor bisbe. Per lo qual afecte los firmà lo Capítol sindicat, y anant dits canonges mirant y tractant aquest negoci, vingueren a resódrer que no y havia millor medi per a aumentar los canonicats com era suprimir-ne 15 y que no fosen més de 24 (acceptat lo del senyor rey).

[7] ⁱDimars, a 27 de juny del present any, donaren los 4 síndichs una suplicació al senyor bisbe, la qual, en summa, contenia que vista la tenuitat dels canonicats de la Seu de Barcelona, y que per dita rahó los canonges no-s podían tractar conforme a la dignitat que tenían, fos servida Sa Senyoria reverendíssima (que per lo Concili de Trento li donava facultat y poder) suprimir 15 canonicats, reduhint lo número d'ells a 24 (acceptat lo canonicat del senyor rey).

ⁱⁱ A la qual suplicació respongué lo senyor bisbe dient que provàs ab procés lo que ab la suplicació se demanava y axí se feu, que anaren cercant testimonis formant procés per a verificar y provar tot lo sobredit. Y entre los altres qui testificaren foren lo excel·lentíssim

6, I tractà molt] tracta (p. 322) molt| **6, II** firmà lo capítol] firmà lo (*ratllat* senyor bisbe) capítol| **7, II** provàs] provat *Corregim d'acord amb el sentit*

6, I Gabriel Sardà: Gabriel Sardà (o Cerdà) fou canonge de la Seu de Barcelona (MNA, v. VII, p. 330), i va formar part de les cerimònies per la canonització de Sant Ramon de Penyafort el maig de 1601.| **Miquel Juan Boldó:** canonge de la Seu, el documentem formant part d'algunes ambaixades en nom de l'estament religiós entre els anys 1607 i 1609 (MNA, v. VII, p. 330; DGC, v. III, p. 550, 617).| **Juan Çafont:** Joan Safont, canonge de Barcelona i prior de Corbera, de la mateixa manera que Boldó presenta una vida política activa entre els anys 1604 i 1611 (MNA, v. VII, p. 329; DGC, v. III, p. 1011, 494, 717).

don Diego Ramon Folch, òlim de Cardona y Còrdova, duch de Cardona; y don A. de Clariana, prevere; don Dimas de Boxadós, prevere, germà del compta de Çavellà; don Federich Despalau y alguns altres (y yo entre ells). Y a tots estos los informaven los sobredits 4 canonges de la tenuitat de dits canonicats, pregant-los testificasen a tot lo cerca de açò, conduhint y sent-i an conforme los interrogatoris.

[8] ¹Di[...] del present any vingueren a casa mia mossèn Gabriel Çardà y mossèn Juan Çafont a dir-me, de part sua y de tot lo Capítol, que·m pregàvan testificàs acerca de tot lo sobredit (ço és de la poca valor dels canonicats) y no digueren res de la reducció que volían fer ni tot lo demás contengut en aquest capítol (perquè o apretaria tot ab gran secret, encara que après yo u sabí tot per cosa certa). Y ab aquest orde anaren a las casas de tots los altres testimonis y li digueren lo mateix que·m digueren a mi.

[9] ¹Di[...] del mateix vingué a ma casa mossèn Salvador Foyol, prevere y beneficiat de la Seu, notari de la dita causa, y no digué que mitjensant jurament digués la veritat del que ell me interrogaria. Y prestat que haguí dit jurament me digué yo si bé sabia quant valia cada canonicat de Barcelona, y li responguí que com no tenia residència en ninguna iglésia no u podia dir de cert, però que havia entès a dir a molts que sí residían puntualment a tot los canonges arribarían a 300 lliures cada canonicat, y ell me respongué que axò era perquè de contínuo no residían tots (mayorment en las horas nocturnas que n'í residia ningun, que si u fessen no pasarían de cent ducats cada hu). ^{II} Aprés me interrogà y digué que si sabia y/o o podia dir quant havia menester un canonge per a tractar-se com a qui és, y yo li responguí que per manco havia menester 500 lliures. Y finalment me interrogà si un canonge de Barcelona ab lo sol canonicat podia víurer y tractar-se com a canonge; yo li responguí que

7, II de Çavellà] de (p. 323) Çavella] 9, I yo si bé] yo si (b *corregit sobre t*) e] 9, II per manco] per (reclam be manco) (p. 324) manco

7, II A. de Clariana: membre de la família Clariana, una de les nissagues més reconegudes de l'època i que data del segle XII. Tot i que no hem estat capaços d'esclarir qui era aquest Clariana, podem documentar un parent directe seu, Guillem Clariana, prevere i beneficiat de la seu de Barcelona en la primera meitat del segle XVI, qui alhora també fou administrador de la capella de Sant Sever (Díaz et. al. 1989; Cinta i Rovira 2010:362).| **Dimas de Boxadós:** Dimes de Boixadors i Requesens, va participar de la batalla del Lepant junt al seu germà, Bernat de Boixadors i d'Erill. Una vegada acabat aquest episodi es va retirar a la vida conventual, segons recull Gil (2017:397).| **compta de Çavellà:** és a dir, Bernat Guerau de Boixadors i d'Erill, germà de Dimes de Boixadors, I comte de Savallà l'any 1599, títol concedit per Felip II (Miralles 2006:300). Substituí el duc de Feria com a lloctinent general quan aquest marxà a socórrer Perpinyà (MNA, v. VII, p. 101).| **9, I Salvador Foyol:** Salvador Fayol fou prevere, procurador i síndic del Capítol de l'església de Barcelona (Mas 1917:43).

no·m parexia s'í pogués tractar bé a solas ab lo canonicat. ⁱⁱⁱ Y de aquesta manera se aportaren ab tots los altres testimonis, los quals tots feren la mateixa testificació que yo havia feta. Clos que fou dit procés, suplicaren a dit senyor bisbe que fes la suppressió, comunicant-li dit procés.

[10] ⁱDimars, a 5 de setembre de dit any, après de haver vist lo senyor bisbe tot lo procés, estant Sa Senyoria il·lustríssima en lo monestir de Sant Gerònim de Labron, ahont era anat a passar tot lo estiu (usant de la facultat y poder li donà lo sagrat Concili de Trento en lo capítol 15 de la cessione 24), estant *sedente pro tribunali*, com a jutge delegat donà sentència de la suppressió de 15 canonicats, reduhint lo número dels 40 a 24 (acceptat lo del senyor rey, que ab aqueix són 25), de la qual cosa se'n feu llevar acte. ⁱⁱ Y de dita sentència, juntament ab tot lo procés, se feren tres còpies; las duas *per duplicata* anaren a Roma, y la altre enviaren al senyor rey, suplicant-li juntament fos servit de son real servey intercedir ab Sa Santedat per a que fos servit de supprimir dits canonicats, lo que Sa Magestat feu de bona gana, escrivint-ho ab molt encariment a Sa Santedat. ⁱⁱⁱ Però per esta vegada no·n pogueren axir ab son intent perquè los cortesans catalans que·s trobaven en Roma y feren contrari; però tornaren a suplicar los canonges de Barcelona, y tant feren que, per lo principi de l'any vinent, ne suprimí Sa Santedat, tant solament [...], donant esperanças de que·n supprimiria altres sinch y no més; del que los canonges se aconortaren perquè ja·s penedían de què se'n suprimissen 15, los quals se anàvan suprimint axí com anaven vacant per mort de dits canonges.

[11] ⁱDimars, a 19 de juny de l'any vinent, anà a Roma lo reverent mossèn Juan Çafont, canonge de Barcelona, com a síndich del Capítol, per alcançar la suppressió dels altres sinch canonicats, y també per los plets que entre lo Capítol y beneficiats de la Seu y havia. També se n'aportà poder per a passar avant la canonització de sant Ologuer, bisbe de Barcelona y arcabisbe de Tarragona, que al temps que sant Ramon de Penyafort vivia y residia en la Cort romana. Se anava fent a instància dels reys de Aragó (com consta en lo procés que en Roma

9, II ab lo canonicat] ab (lo *cor. damunt* la) (*ratllat* comunitat)| 10, III Santedat tant solament] santedat (p. 325) tant solament

10, I Sant Gerònim de Labron: el monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron se situava a les afores de Barcelona, a la vall d'Hebron.

se trobà quant cercàvan lo de sant Ramon); moguéran-se los canonges a procurar dita canonització (com en lo capítol del llibre 6 del present dietari veurem).

[1] ^I Capítol com llevaren la gramalla al conceller segon per causa de un privilegi real que havia falcificat

^{II} Dilluns, lo primer de maig del present any, estant congregats en la Casa de la Ciutat los concellers ab los ciutadans per fer la matrícula de ciutadans (que en semblant jornada se acostuma fer) per mestre Joan F. Rossell, doctor en Medicina y conceller segon, amostrà un privilegi de ciutadà honrat de Barcelona que lo senyor rey Phelip Primer li havia concedit, en virtut del qual, per la concòrdia y privilegi que lo senyor rey Phelip Segon, son fill, feu ab lo estament dels ciutadans de Barcelona en las últimas Corts de 1599, fou escrit en lo llibre de la matrícula dels ciutadans honrrats.

[2] ^I Y mirant dit privilegi ab atenció conegueren que era falcificat, perquè prenent la data y rúbrica d'ell anàrem a l'Arxiu Real de la present ciutat y en lo llibre ahont se pòsan còpias dels privilegis que Sa Magestat dona no-s trobave en dita jornada tal privilegi, sinó que en son lloch ne trobaren altro de ciutadà de Barcelona per miser [*espai en blanc*] Çafont. Y posant-los açò més en dupte de ésser falcificat, conegueren que lo dit privilegi era fals y era lo mateix de miser Çafont que havia sis o set anys que era mort, y per éser-li parent lo dit metge Rossell hagué a mans lo dit privilegi; ^{II} y pensant que la cosa li resixiria, borrà los noms propis del miser Çafont posant-hi lo seu en son lloch, escrit ab lletras de or sobre blau per amagar la borradura, per lo qual tingueren per més sospitós dit privilegi. Y per ésser feriat lo dit dia y ésser tart quant isqueren no pogueren averiguar la veritat ab lo Arxiu Real, y axí fou com dit és dit metge Rossel escrit en lo llibre de la matrícula, però prengueren la data de dit privilegi y lo número del fóleo ahont estava registrat per anar-lo a comprovar.

1, II doctor en medicina] doctor en (*ratllat* drets) medicina| qual per la concòrdia] qual (p. 326) per la concordia| estament de ciutadans] (*ratllat* t) estament de ciutadans| **2, II** ésser feriat] esser (*ratllat* mes) feriat

11, I capítol del llibre 6: la referència és massa ambigua com per poder identificar a quin capítol es refereix; podria parlar d'un capítol del llibre sisé del *Dietari* (és a dir, de les notícies de 1601) i que no forma part del testimoni que conservem o, d'una altra banda, podria referir-se al capítol sisé del primer llibre del *Dietari* (és a dir, de les notícies de 1596) que versa sobre la canonització de Sant Ramon de Penyafort.

2, I [*espai en blanc*] Çafont: segons Amorós (1984:42), que recull aquest episodi, es tracta de Rafael Safont, ciutadà barceloní. Rossell aconseguí el privilegi de la vídua de Safont (Amorós 1992:25).

[3] ¹Dimars, a 2, anaren a lo Arxiu Real alguns ciutadans per a mirar si·s trobaria lo dit privilegi en lo lloch citat, y en lo lloch seu trobaren lo de miser Çafont de la manera sobredita, per la qual cosa se acabaren de conformitat en què dit privilegi era falcificat. Y ab tot, per a més assegurar-ho, li demanaren que·ls dexàs lo privilegi per averiguar-ho, y ell no·l volgué donar (y demanant-la-y los ciutadans una y moltes vegadas) sinó que donà per escusa que no·l tenia perquè lo havia dexat a un cavaller; y demanant-li qui era lo cavaller, may ho volgué dir.

^{II} Vist açò per los ciutadans ne donaren rahó al virrey, demanant-li lo agravi que havia fet a Sa Magestat y a lo estament dels ciutadans, y ne donaren part al virrey; y lo virrey los digué que demanasen justícia que ell la faria complidament, y comensaren a formar-li procés; la qual cosa no tenint-lo lo conceller, a burlas se retirà ab grandíssim secret en lo convent de Santa Catherina.

[4] ¹Dilluns, a 15 de dit, se tingué Concell de Cent per causa de faltar dit conceller y no saber-se d'ell res (si bé molts sabían ahont era), y axí dit Consell elegí persones per a que vesen aquestos lo que·s tenia de fer en dit negoci i·n féran relació aprés en Concell.

^{II} Dimars, a 16 de dit, fou citat dit metge Rossell per tots los llochs acostumats de Barcelona, ab veu de pública crida, de part del virrey, per a que comparagués y donàs rahó del que se li demanava, anomenant-lo a la crida «conceller segon».

[5] ¹Dimecres, a 17 de dit, se tornà a tenir Concell de Cent, en lo qual feren relació las sobreditas personas de què, mirant dit negoci, tenían per molt culpable al dit metge Rossell. Y axí determinà dit Consell que, vist que lo cas era grave y no podia dexar de ser castigat, encara que fos conceller, determinà lo Concell que se li llevàs la gramalla, per quant era gran inconvenient y perjudici a la ciutat que castigasen a un conceller, però que tenia culpa y no·l podían defensar. No pogueren fer altre cosa y axí li llevaren la gramalla, intimant-li no portàs més insignia de conceller, posant-li las íntimas a la porta de sa casa; y ell se las llevà lo mateix punt que u sabé.

^{II} Vist per lo virrey que no havia comparegut y que ya no era conceller feu fer altre crida, cridant-lo per desenemich del rey, y no l'anomenaren en ella conceller; però tot lo any

3, I demanaren que·ls dexàs] demanarem quels dexas *Corregim l'error de concordança*] volgué donar, y] volgue donar (p. 327) y] **3, II** que ell la faria] que ell(*ratllat s*) la faria] tenint-lo lo conceller] tenintla lo conceller *Corregim d'acord amb el sentit*] **5, I** Dimecres] Dimars *Corregim d'acord amb el sentit i esmenem l'errada temporal*] No pogueren fer altre] No pogueren fer (p. 328) altre

5, I íntimas: és a dir, les intimacions o notificacions del delictes en aquest cas (DCVB).

de la contalleria no·s mogué de Santa Catherina, ni fins lo dia de vuy, que som a 18 de octubre de l'any 1601, no ha comparegut més en Barcelona.

[1] ¹Capítol de com al coll de Mall mataren ab tirs de pedrinyals a l'ardiaca major de Vich

²Disapte de pentecostes, a 20 de maig del present any, anant-se'n de la present ciutat de Barcelona a la de Vich lo molt reverent mossèn Pau Fabra, ardiaca major y canonge de la santa iglésia de Vich, a la que fou al coll de Malla (de hont se veu la ciutat de Vich) tres hòmens moguts per lo esperit maligne, sens temor de Déu y de la justícia, li isqueren a l'encontra; y après de haver-lo saludat y ell tornar-los la salut, li tiraren tres tirs de pedrenyal ab los quals lo tocaren, de manera que dins dos o tres horas morí, fent abans tota orde de christià y testament; y tot açò feu junt a una casa (que·l posaren ells aquí mateix que li hagueren tirat).

[2] ¹Morí molt exemplarment, conforme deyen tots los qui·l conexían que era home de bona fama y mal exemple, y sens voler dir may los que u havían fet qui éran (conexent-los ell molt bé) ans los perdonà molt de cor. Y per ésser ell tant home de bona fama y exemplar estigué tothom espantat de hont li havia pogut venir tant gran desditxa, si bé se féran molts discursos, però pus no·s sabé la veritat no·n vull posar ningun.

²Sabuda tant llastimosa nova per lo molt il·lustre y reverent señor don Robuster y Sala, bisbe de Vich, feu las diligèncias que son càrrech pastoral lo obligaven, excomunicant públicament y malehint los sacrílegos ab la serimònia que la Iglésia acostuma (axí com està ordenat en los pontificals). Y, a més de las ditas diligèncias que a son bisbat feu, manà despedir lletres a l'arcabisbe y bisbes del present Principat, suplicant-los fessen les diligèncias acostumades, axí com lo cas requiria. Al cap de vuyt dies aportaren en la present ciutat tres hòmens que lo veguer de Manresa prengué prop de Manresa, los quals diguéran que éran los matexos que havían mort dit ardiaca.

2, I y exemplar] y (p. 329) y exemplar *Eliminem la repetició de la conjunció*/**2, II** present Principat] present (*ratllat* bisbat) Principat

1, II Pau Fabra: ardiaca major de Vic, segons Torres (1993:205, 212) la seua enemistat amb el bisbe Robuster li costaria la vida, ja que si bé mai es va poder demostrar la vinculació directa del bisbe amb l'assassinat de Fabra, sempre va existir el rumor al voltant d'aquest fet.

2, II veguer de Manresa: no sabem qui ostentava el càrrec l'any 1600.

[3] ¹Per lo mes de juny vinent, ab diversos diumenges o festes manades, se publicà en la Seu de Barcelona un cartell de part de miser Paulo Pla, canonge de Barcelona y vicari general del señor bisbe, a instància de miser Pere Farrús, oficial y vicari general del señor bisbe de Vich. ²Lo qual, en suma, contenia que excomunicava y malehia als dits omicidis, dient-los lo salm de la maledicció y excomunicant-los de excomunicació major ab la serimònia que la Iglésia acostuma de fer en semblants actes, ço és ab una creu cuberta de dol (que estava en la mateixa trona) y al campanà tocant, y apagant candelas y tirant pedras.

[4] ¹Divendres, lo primer de setembre, trobaren ofogat en la presó a hu dels tres hòmens que havían aportat en la presó que·s deya havían mort lo ardiaca, y se digué que ell mateix se era aufegat (que si fou axí fou grandíssim càstich de nostre Senyor). Dels altres que romangueren may se'n feu justícia y axí no sé en què·s parà, perquè sentí a dir que no se'ls pogué provar lo cas.

[1] ¹**Capítol de unas relíquias de sants y altres coses memorables que·s trobaren en una montanya prop de la ciutat de Granada**

²Diumenge, a 11 de juny del present any, arribà en mon poder una relació autèntica de unas relíquias y altres coses notables que·s trobaren en lo any 1595 en una montanya prop la ciutat de Granada, que per ésser cosa de importància y ser cosa ordinària no u toco més que de passo, etcétera.

[1] ¹**Capítol de com anà en lo mes de maig del present any la professó de la Seu a Sant Roch per no éser-i pogut anar en lo seu dia acostumat, y com la acompanyaren lo clero de las parròquies de Barcelona**

²Per haver-i haguda molta pesta en alguns llocs de Cathalunya lo estiu passat de l'any 1599, quant lo señor rey se'n fou anat de la present ciutat, no gosaren los concellers fer la professó acostumada lo dia de sant Roch, per no fer aplech de gent per la sobredita causa; per la qual també suplicaren al virrey y al reverent Capítol de la Seu (qui aleshores era sede vacant) que suspenguesen totas las professons, comèdias y altres cosas, com tot los aplechs

4, I la presó que·s deya] la preso (*reclam*: que·s) (p. 330) deya] 1, II per no fer] per (p. 331) per no fer

3, I Pere Farrús: no ha estat possible localitzar aquest personatge més enllà de la vinculació al bisbat de Vic que esmenta Vila en el present testimoni.

de gent (com de fet se feu). ⁱⁱⁱY per esta ocasió no feren la sobredita professó en lo dia acostumat fins al cap de nou mesos, que per no trancar lo vot que la ciutat té fet en fer dita professó, encara que tart no volgueren dexar de fer-la, majorment vent la mercè que lo Señor nos ha feta en preservar esta ciutat de pestilència, havent-n'í tanta en Cathalunya (perquè en Tàrrega y Bellpuig y los llochs de allí circumuschins fou grandíssim lo estrago que dit mal y feu).

[2] ⁱDimars, a 30 de maig del present any, se feu dita professó de la Seu a sant Roch ab la forma y solempnitat acostumada, ab la qual anà també lo señor bisbe, y predicà a mitx ofici y se'n tornà après ab la professó a la Seu. ⁱⁱPer haver-i faltat de capellans en la Seu y ésser tant gran o més en las professons lo número dels canonges com lo dels beneficiats (com en lo capítol onse de aquest llibre 5 del present dietari està llargament dit), aparegué als canonges de la Seu que en aquesta professó y en la de sant Sebastià (y en totes les demás que fa la Seu), la acompanyasen lo clero de totes les parròquies de la present ciutat, y axís o suplicaren al señor bisbe fos servit demanar-los-ho.

[3] ⁱLa qual cosa, aparexent-li bé al señor bisbe, manà a totes les comunitats de clero de las parròchias de la present ciutat que sempre que la Seu isqués procesionalment la acompanyasen. La qual cosa sentiren molt los capellans de ditas parròchias, però com era manament de superior no pogueren fer altre cosa sinó obehir, encara que contra sa voluntat. ⁱⁱY comensaren a anar en ditas professons en la de la present jornada, y lo orde que y tenen és que en dites jornades van dits clerics procesionalment ab la Creu alta a la Seu, y allí déxan las creus y acompànyan la professó de la Seu ab la Creu de la Seu tant solament.

[1] **ⁱCapítol de un aclipse de sol que y hagué en lo present any**

ⁱⁱDilluns, a 10 de juliol del present any, y hagué altro eclipse en lo sol, com lo de 7 de mars de l'any 1598, si bé és veritat que no fou tant gran com lo sobredit, del qual se'n feren grans discursos y pronòstichs, dient que amenaçava grans mortaldats ab pestas y guerras y altres coses consemblants. ⁱⁱⁱY entre los altres qui tragueren figura y asenyalaren dit eclipse fou lo mateix estudiant, amich meu, molt docte en aquesta facultat, que tragué la següent figura, lo qual també tragué la altre que està posada en lo capítol tercer del llibre tercer del

1, **iii** en Tàrrega] en (*ratllat* trago) Tarrega| 3, **i** superior no pogueren] superior (p. 332) no pogueren

2, **i** com en lo capítol onse: concretament aquest contingut es pot consultar en la pàgina 320 del *Dietari*.

present dietari, que tracta ab la major fidelitat posible. És de la forma y figura que assí va posada. Meridies.

[1] ¹Capítol de una qüestió que y hagué entre lo bisbe y los concellers en la iglésia de Santa Anna per rahó de las cadiras

ⁱⁱ Dimecres, a 26 de juliol del present any, dia de santa Anna, anaren los concellers a ohir lo ofici en dita iglésia y se asentaren a las cadiras del cor baix; y estant allí véran al señor bisbe que estava en lo altar major, acentat ab una cadira de repòs ab catifa y coxí als peus (que era arribat en dita iglésia primer). Y vehent açò los concellers, aparagué·ls que·ls era perjudici que estant ells presents estigués lo senyor bisbe de aquella manera, y axí cridaren a mossèn Julià de Navel, ciutadà, per a que de part d'ells anàs al senyor bisbe a suplicar-li fos servit de llevar-lo de l'altar major y anar-se'n al cor ab companya d'ells, y que li donarían la mà dreta (com tenían obligació), perquè estant Sa Senyoria de aquella manera era gran perjudici a la ciutat per ésser allò preeminència real.

[2] ¹La qual embaxada aportà dit mossèn Julià de Navel al senyor bisbe, y explicada, respongué-li ab molta còlera dient-li que «no se quería mover»; y hoït açò per mossèn Navel, li respongué ab esta resposta: «vol vosa senyoria que me'n torn als concellers?». Y aleshores, reportant-se un poch dit senyor bisbe, digué que «era cosa fuerte que en su obispado y en iglesia de su jurisdicción les pareciesse a los señores concelleres, no les parecía bien no viniessen, pues la venida dellos era voluntaria y la suya forçosa, y que assí no se quería mover». ⁱⁱⁱY ab aquesta resposta se'n tornà y la referí als concellers, la qual ohida estigueren ab diversos pensaments y determinaren anar-se'n.

[3] ¹Y volent-ho posar en obra, los digué lo dit mossèn Julià de Navel que no u fesen, perquè fent-ho de aqueixa manera cada dia se'ls atrevirien persones de molta manco importància. Y demanant-li ells de parer del que farían los digué que lo millor era enviar a cercar las cadiras y coxins y que·s posaren al seu costat en lo altar major, puix de aquexa manera se acostumava de fer sempre que bisbe y concellers se trobaven junts per iglésias; y

1, II Anna, anaren] Anna (p. 333) anaren| **2, I** respongué-li ab molta] respongue (*interlineat* li) ab molta| **3, I** cada dia] cada dia *Corregim d'acord amb el sentit*| manco importància] manco (*ratllat* y) importància] que farían] que (p. 334) farian

1, III capítol tercer del llibre tercer del present dietari: aquest capítol no forma part del manuscrit amb què treballem.| **meridies:** és a dir, migdia. Malauradament, el manuscrit b-100 no compta amb el dibuix a què es refereix el capítol.

los concellers respongueren que las cadiras y coxins éran en Casa de la Ciutat tancats, y que abans que serían arribats lo ofici seria acabat. Y aleshores respongué dit mossèn Navel que n'enviasen a sercar en alguna casa prop de allí, y axí o feren y las feren posar prop lo altar major, al costat de la del senyor bisbe, y a puis ells y pujaren.

[4] ¹Y quant foren allí lo conseller en cap se allargà desmasiat ab lo senyor bisbe de paraula, dient-li que·s volia usurpar las preheminèncias reals y que no li faltava sinó posar-se cortina (y altres paraules consemblants), a las quals respongué dit senyor bisbe dient-li que «mirase lo que hablava porque daría qüenta a su Magestat dello, que éll no era rey ni tal pretendía». Y après, a mitg ofici, se'n pujà a la trona y predicà, y al principi digué que «nadie no se escandelisase de lo que havía passado, porque él quedava muy servido de los señores concelleres y muy edificado dellos, pero que él se guardaría otras vezes de venir en casos semejantes», y proseguí avant son sermó, lo qual acabat anà en sa casa.

[5] ¹Aprés demostrà gran sentiment de lo que havia passat, dient o volia escriurer a Sa Magestat. Y entès açò per lo virrey envià a sercar lo regent Mur, contant-li tot lo que havia passat, dient-li que de sa part anàs a trobar mossèn Julià de Navel per a que anàs a dir al conceller en cap de part del virrey, dient que ell no·s volia posar en las preheminèncias de la ciutat, però que las paraulas que dit conceller havia dit al bisbe éran molt pesades y perjudicials, y axí seria bé que per via de amistat anàs a satisfer-se ab dit bisbe; la qual cosa concertà lo dit mossèn Julià de Navel ab lo conceller.

[6] ¹Y après de haver-li promès de fer-o, ne hagueren sentiment los altres concellers y li digueren, en Casa de la Ciutat, trobant-se present dit mossèn Navel, que no li comportarían que y anàs. Y vist açò per lo conceller en cap li digué que u anàs a dir al regent, y que ell era persona pública y que en aqueix cas no podia fer més, y que sempre que li donarían licència ell y aniria. Y al cap de uns quants dies lo conceller en cap anà rebosat en casa del señor bisbe, acompanyant-la-y dit mossèn Julià de Navel; y com fou allí dit señor bisbe lo rebé ab gran contento, y volent-se satisfer lo conceller, may lo senyor bisbe lo volgué dexar parlar, ans bé li digué que ell tenia la culpa y axí restaren molt bons amichs.

5, 1 éran molt pesades] eran (p. 335) molt pesades

3, 1 puis: «puix», després (DCVB).

6, 1 anà rebosat: és a dir, arreboscat «metaphoricamente, encubrir, ocultar con dissimulo y artificio engañoso alguna cosa, disfrazarla para que tan facilmente no se conozca» (*Autoridades s.v. arreboszar*); podria referir-se a l'actitud amb què el conseller anà a visitar el bisbe, fingint penediment pel conflicte.

[1] ^ICapítol de com los concellers feren detenir uns quants dies a unas galeras sens voler-los dexar pràctica per venir de part sospitosa de peste

^{II}A mitjant juliol del present any arribà en la present ciutat don Pedro Enrique, compte de Fuentes, que venia de Castella y anava per governador a Milà. Venia ab gran soldadesca y ab grans prevencions per a Itàlia per causa de algunes coses que·s murmuraven de França; isqueren-lo a rèbrer lo senyor bisbe, acompanyat de alguns canonges y dignitats de la Seu, prop de Sans, y a la Creu Cuberta li isqué lo virrey.

[2] ^IAprés de alguns dies que fou arribat, vingueren en lo moll de la present ciutat unas quantas galeras de particulars de Gènova, de las quals se deya que venían de part enpestiferada, y per dita causa encontinent tancaren lo portal de Mar y no dexaren entrar ningú de ditas galeras. Y entenenent açò lo virrey envià a dir a los concellers que mirasen los despatxos que ditas galeras aportàvan y que si venien ben despedides los donasen pràctica; y per aquest efecte se tingué encontinent Concell de Cent, lo qual vist los bons despatxos, y aparexent-los bons, determinà que se'ls donàs pràctica, y axí fou fet.

[3] ^IDiçapte, a 5 de agost de dit any, se tocà a Concell de Cent per causa que Gabriel Alsina, secretari del señor virrey, anà a parlar al conceller en cap, dient-li com dins poch dies tenían de arribar las galeras de Nàpols y Sicília, de las quals déyan alguns que venían enpestiferades, però que era molt gran burla, denant-li un memorial en lo qual se contenia per los llochs ahont ditas galeras éran passadas y lo mal que tenían, y que representàs tot açò al Concell de Cent; però aquell dia, per ésser tart, no·s pogué ajuntar.

[4] ^IDiumenge, a 6, se ajuntà lo Concell, en lo qual conceller en cap proposà tot lo sobredit, fent llegir lo dit memorial per lo escrivà major de la Casa de la Ciutat. Lo qual llegit, en summa, contenia per los llochs ahont las galeras éran passades y que venían molt sanes sinó per alguns encordis que y havia. Y entès açò per lo conceller, determinà que no se'ls donàs pràctica.

2, I moll de la present ciutat] moll (p. 336) de la present ciutat

1, II Pedro Enrique: Pedro Enríquez de Acevedo, comte de Fuentes de Valdepero, fill del comte d'Alba don Diego Enríquez de Guzman. Reconegut per les seues empreses militars va participar l'any 1557 en la campanya napolitana contra el papa; va ser capità general de Portugal i posteriorment encapçalà els exèrcits del monarca en el conflicte als Països Baixos. El 1600, com esmenta Vila, fou nomenat capità general del Milanesat (Fernández 1884:5-25).

4, I encordis: és a dir, «incordis» «tumor que es forma a l'engonal» (DCVB).

[5] ^I Dilluns, a 7, entès per lo virrey la determinació del Concell de Cent, tornà altre vegada a instar a què se'ls donàs pràctica, puis venien ben despedides. Y axí, per fer alguna satisfació, ajuntaren lo Trentenari, lo qual determinà lo mateix que lo Concell de Cent, dient que lo Trentenari no podia revocar lo que lo Concell de Cent determinava.

^{II} Dimars, a 8, arribaren al cap del riu de Llobregat las ditas dotze galeras. Y entès per los concellers, anaren encontinent al baluart de Mitgjorn y de allí en fora enviaren una barca a las galeras, dient-los que no entrasen, y ellas feren de resposta que no u farían. Y estant los concellers al baluart, arribà allí don Francesch Agullana, tresorer, de part del virrey, dient-los que enviassen a regonèxer las galeras y que si venien enpestiferades que no·ls donasen pràctica, però que si venien sanas que no donasen aqueixa pèrdia al rey, la qual seria molt gran si las galeras no prenían assí refresch; ^{III} y també que si assí no·ls donaven certificatòries no las dexarían entrar en ninguna part de Itàlia, y ja véyan la gran pèrdia que seria. Y los concellers feren de resposta que ells ajuntarían lo Concell de Cent, perquè de altre manera no podían fer res en dit negoci per haver-i determinació en Consell en contrari.

[6] ^I Y ab esta resposta se'n tornà, y al cap de una estona se n'anaren los concellers en Casa de la Ciutat y ajuntaren lo Trentenari, lo qual determinà que lo endemà se tingués Concell de Cent per a determinar-se en dit negoci. Y sabut açò per lo virrey, envià moltas embaxadas als concellers perquè se tingués en lo mateix punt, y axí encontinent s'i tocà y se congregà aquí mateix, al qual, estant ajuntat, arribà lo secretari del virrey ab tots los despachs y certificatòries que aportàvan ditas galeras, dient per los llochs ahont éran passadas y ahont havían feta la infanteria que aportàvan (que era molta). ^{II} Y axí dit secretari pregà molt als concellers y Concell que fesen mirar y regonèxer ditas galeras per gent que fos pràctica, y que si y havia gent de suspita no entrasen, y que si venían bé no·ls donasen aqueix dany (y per a alcançar las certificatòries de Barcelona era tota esta negociació, com dalt està dit).

[7] ^I Y axí lo dit Concell determinà que quatre metges, quatre barbers y quatre mariners anasen a regonèxer ditas galeras, y que se enterasen bé de la veritat (elegiren los quatre mariners per a que com a hòmens pràctichs de galeras amostrasen als metges y barbers tots los racons d'ellas). Y entretant que lo Concell estave ajuntat se mogué tant gran maror per causa de una gran pluja que vingué ab tant gran temporal que las galeras, que estaven surgidas entre la terre del cap del riu y Sant Bertran se'n tingueren de anar, y axí dit die no·s pogué executar la deliberació del Concell de Cent.

5, I instar a què se'ls donàs] instar a que sels (p. 337) donas| 6, I que aportàvan] que (p. 338) aportavan

[8] ^I Dimecres, a 9, foren regonegudes las galeras per los sobredits, las quals foren trobadas sanas y sens mal contagiós, y axí o referiren als concellers.

^{II} Dijous, dia de sant Llorens, a 10 de dit, oïda la relació per los concellers y entenent ésser bona, donaren orde a que·s donàs pràtica a las galeras, y axí a las 10 horas de mitgdia entraren en lo moll de la present ciutat fent gran salva de artilleria.

[1] ^I **Capítol de com la religió de Sant Juan prengué pcessió del priorat y iglésia de Santa Anna y com lo senyor bisbe hi resistí, trahent-los de dita pcessió**

^{II} Restant secularisada la iglésia col·legiada de Santa Ana de la present ciutat, se donaren molt dret en unir-la ab lo priorat y canonicats en alguns religiosos o capítols. Y entre los altres que procuraren açò foren los comanadors de Sant Juan, per haver ya antiguament alcançats breus de alguns summos pontífices de què unisen a la dita religió de Sant Juan tots los priorats y monestirs de l'orde del Sepulcre de Jerusalem. ^{III} Y axí, procurà dita religió en unir dits priorat y canonicats a la religió de Sant Juan del priorat de Cathaluña, fent-ne encomienda per si, la qual donaren a fra Miquel de Junyent, cavaller de dita religió; y lo dit, après de haver obtinguts los breus, axí de Sa Santedat com del gran mestre de Malta (que tots se alcançaren ab gran secret y cauthela), procurà de la mateixa manera ab mossèn Jaume Castellar, prior de dita iglésia de Santa Anna, que li donàs la pcessió del priorat y iglésia.

[2] ^I Dijous, a 12 de octubre del present any, fra Miquel de Junyent anà a pèndrer pcessió del dit priorat y iglésia de Santa Anna en virtut de un breu alcançat de Sa Santedat de Clement Octau, la qual pcessió li donà lo dit mossèn Jaume Castellar sens consentiment ni haver-ne demanat parer abans als altres canonges y beneficiats de dita casa.

[3] ^I Divendres, a 13 del mateix, tornà lo comanador Junyent al dit mossèn Jaume Castellar lo dit priorat durant tant solament sa vida, aplicant-lo après a si o a son successors en dita religió de Sant Juan. Y entès açò per los vicaris generals del señor bisbe de Barcelona

^{1, II} col·legiada de Anna de] col·legiada de Anna (p. 339) de] ^{3, I} après a si] apres assi *Corregim d'acord amb el sentit*

^{1, I} **iglésia de Santa Anna:** monestir de canonges regulars del Sant Sepulcre. Situada entre la plaça de Catalunya i el carrer Santa Anna de Barcelona, el 1592 Climent VIII la convertí en col·legiada (Zaragoza 1997:36-37).

^{1, III} **Miquel de Junyent:** cavaller de Sant Joan, comanador de Cervera i de Puigreig i batlliu de Negroponte; fou visitador del General i agent a Roma, a més de diputat eclesiàstic el 1610. Mor l'any 1615 (DGC, v. III, p. 991; Serra 2015:146, 348).| **gran mestre de Malta:** és a dir, fra Martin Garzez, gran maestre de Malta entre 1595 i 1601 (Coello 2015:1008).| **Jaume Castellar:** fou prior de Santa Anna i senyor de Palafrugell (Villar 2007:123).

y Capítol de la Seu tot lo succehit, ⁱⁱ prengueren-o molt fort per tenir ells intent de aplicar a la mensa capitular de la Seu tota la renda del prior, canonges y altres beneficis de la iglésia de Santa Anna per a enriquir los canonicats de la Seu y per a crear nous oficis en lo cor, per a capellà de cant de dita Seu, y donar la casa y monestir de Santa Anna als frares de sant Francesc de Paula, conforme desitjava la senyora reyna, dona Margarida de Àustria, o fer-ne seminari o altre cosa (que per saber aquest intent los comanadors de Sant Juan o procuraren primer per a sí).

[4] ⁱ Dijous, a 19 de dit, fou posat a la presó del senyor bisbe, per orde dels seus vicaris generals, mossèn Jaume Castellar per haver donada la pcessió al comenador Junyent sens exprés orde d'ells, la qual cosa no podia fer dit prior sens exprés orde d'ells.

ⁱⁱ Divendres, a 20 de dit, fra Miquel de Junyent, fra [*espai en blanc*] Callar y fra [*espai en blanc*] Roger, comanadors de Sant Juan, anaren a Santa Anna a la que acabaven lo ofici major y se n'entraren en lo priorat per a obtenir pcessió d'ell, vist que los vicaris generals havían pres lo prior. Y vist açò per alguns canonges de Santa Anna, procuraren en restituhir-los la pcessió, però com ya los comanadors éran entrats dins lo priorat abans que los canonges ne haguesen sentiment, no·ls fou posible poder-los-ho vedar. Y axí, encontinent ne anaren a donar avís als vicaris generals, los quals al mateix punt despediren un correu al senyor bisbe, que estava fent la visita en lo Vallès, donant-li rahó del sobredit.

[5] ⁱ Y també se n'anaren en Santa Anna y se posaren dins lo priorat, donant requesta als comanadors que isquesen del priorat y monestir y no se usurpasen la jurisdicció episcopal perquè lo monestir era del senyor bisbe; y los comanadors respongueren que ells tenían breu de Sa Santedat per a fer lo que féyan, lo qual amostraren aquí mateix. Lo qual, vist per los vicaris generals, respongueren que no venia bé, y axí, que no era vàlido ni estaven obligats a obehir-lo, perquè lo breu que novament havían alcançat de Sa Santedat deya que donava a la dita religió de Sant Juan lo priorat y monestir de Santa Anna de Barcelona de canonges reglars de Sant Agustí, y per estar ya dit monestir secularisat (com dit està), pretengueren que lo breu no venia bé perquè ya no y ha canonges reglars de Sant Agustí. ⁱⁱⁱ Y per esta rahó, com també

3, ii santa Anna per] santa (*reclam* Anna) (p. 340) per] 5, i amostraren aquí] amostraren (p. 341) aquí] 5, iii esta rahó com] esta (*ratllat* r ya dit monestir) raho com

4, ii fra [*espai en blanc*] Callar y fra [*espai en blanc*] Roger: no ha estat possible documentar aquests comanadors.

per haver lo mateix papa Clement Octau secularisat dit monestir y religió y subjecta a l'ordinari, pretenían no ésser vàlido per haver-lo alcançat ab sinistras informacions; y los comanadors pretenían lo contrari, y que ells de més avant estaven en pcessió, requerint los uns als altres que se n'anasen del priorat y desistisen de sas pretencions.

[6] ^I Vist per los vicaris generals que los comanadors no volían dexar lo comensat, declararen-los per excomunicats com a ocupadors dels béns y preheminèncias episcopals, posant en lo mateix punt entredit en la present ciutat. ^{II} Y perquè no s'i succehís algun escàndol provehí lo virrey, a suplicació de las parts, que acistís allí lo veguer y altres oficials reals en la casa del priorat. Restaren lo comanador Junyent en una instància, y los canonges de Santa Anna en altra de part del bisbe, en la qual menjaven y dormían; y lo mateix feya lo veguer en altre.

[7] ^I Dicapte, a 21, feren posar los oficials en la pcessió del senyor bisbe a mossèn Antoni Gemar, camarer de Santa Anna, y a mossèn Valentí Bernat Serra, canonge també de Santa Anna, perquè havían consentit ab lo prior en dar pcessió a dits comenadors. Dit dia, a la tarda, arribà en la present ciutat lo señor bisbe per lo avís que havían fet, y abans de apear-se en sa casa anà a visitar lo señor virrey y demanar-li favor si era menester en dit negoci; y lo virrey li feu de resposta que ell faria que los comanadors axirían del priorat, y que lo señor bisbe soltàs lo prior ab los altres presos que tenia y fes alçar lo entredit, y que tots enviassen ses pretencions y procehiments a Roma. ^{II} Y lo senyor bisbe li respongué que ell no u podia fer de aquexa manera, per quant se li havia fet gran injustícia y sobras en ocupar-li ses preeminèncias y jurisdicció, y que per força tenia de proseguir la justícia. ^{III} Y lo virrey no gustà de lo que lo senyor bisbe li respongué, y axí se despertiren los dos y lo virrey manà, en aver-se'n anat lo bisbe, al veguer y als altres oficials reals que se n'anasen de Santa Anna, puix las parts no-s volían consertar. Y vist açò per los canonges que residían en lo priorat, ne donaren avís al senyor bisbe, lo qual los manà que isquesen del priorat y que no habitasen los comanadors.

5, III també per haver lo mateix] tambe per haver tambe lo mateix *Corregim l'error de còpia que duplica l'adverbi*] requerint los uns als altres]requer (i *corregit sobre e*) ntlos uns als altres| **7, I** també de Santa Ana] tambe de Santa (p. 342) Anna| **7, III** aver-se'n anat] asersen anat *Corregim d'acord amb el sentit*] al veguer y als altres oficials reals que se n'anasen] al veguer y als altres oficials reals mana en esser-se'n anat lo bisbe al veguer y als altres oficials reals que se n'anasen *Corregim l'error de còpia, tot i que destaquem que estem davant de dues formulacions de la mateixa sentència*

7, I No ha estat possible localitzar els personatges d'**Antoni Gemar** i **Valentí Bernat Serra**.
7, III despertir: és a dir, despartir, «separar, allunyar una persona o cosa d'una altra» (DCVB).

[8] ¹Pochs dies après, tenint temor lo señor bisbe que no li excomunicasen los vicaris generals per los procehiments que en dit negoci havían fet, los suspengué per a dit negoci, privant-los que no s'i poguesen entremètrer, aplicant assí dita causa y fent tots los procehiments en son nom.

^{II} Dijous, a 26 del mateix, anaren alguns comenadors de Sant Juan a casa del senyor bisbe y li demanaren uns papers que, conforme entenguí, devían ésser algunas requestas, dient-li de altre part que ells dexarían la casa de Santa Anna si Sa Senyoria soltava los presos, ab tal que no volían desistir de sa pretenció. Y lo senyor bisbe los respongué que si ells no disestían de tot y no li tornaven simplement lo priorat y casa de Santa Anna de la manera que estava abans, y que no renunciassen a qualsevol dret que per via de dita pcessió poguesen al·legar, no volían entrar en ninguna de manera de concert.

[9] ¹Vist per lo virrey en lo punt que estaven las sobreditas cosas y que lo entredit se allargava (perquè amenassava lo senyor bisbe que si los comanadors no desistían prest de sas pretencions posaria *cesatio a Divinis*), determinà de posar-s'i per mitg, lo que tingueren a bé totas las parts. Y axí, ab concell de miser Rovirola, canceller y canonge de Barcelona; del regent de don Luís de Paguera, de miser Joan Galluego, de miser Gerònim Astor y de miser Salvador Fontanet, doctors del Real Concell, determinaren y aconcellaren al virrey, ab concentiment de les parts, los capítols següents:

^{II} Primerament, que los comanadors isquen de Santa Anna.

Que tots los procehiments y pcessió presa per dit comanador Junyent, per part y en nom de la religió de Sant Juan, sia de ningun afecte y valor, y que aquella no puguen al·legar en favor sua en ningun temps.

Que lo bisbe solte de la presó lo prior, camarer y canonge.

8, I los suspengué] lo suspengue *Corregim l'error de concordança d'acord amb el sentit* | 8, II comenadors de Sant] comenadors de (p. 343) Sant | 9, I posaria cesatio] posaria (*ratllat a*) cesatio | Fontanet] Fontane(*t corregit sobre a*)

9, I cesatio a Divinis: és a dir, cessament o suspensió de la seua posició dins la jerarquia religiosa, amb tot el que implica (drets i deures). És, a diferència de l'excomunió, una pena sols aplicable a persones vinculades a l'Església. | **Rovirola:** Rafael de Rovirola, doctor en Drets, canonge de la Seu de Barcelona, prior de Manlleu; canceller des de setembre de 1598 i bisbe de la ciutat comtal entre 1604 i 1609 (MNA, v. VII, p. 131; Subirà 1993:29). | **Luís de Paguera:** Lluís de Peguera, jurista força reconegut entre els seus coetanis, va exercir múltiples càrrecs de renom: advocat fiscal de la Capitania General, assessor del portantveus del governador de Catalunya, doctor del Reial Consell des de 1584 i regent entre 1601 i 1602; morí el 1610 exercint de doctor del Reial Consell. A més, fou autor de diverses obres sobre dret (Montagut 1998: 53-60). | **Joan Galluego:** Joan Gallego, doctor del Reial Consell Civil de Barcelona (DGC, v. III, p. 391). | **Gerònim Astor:** doctor del Reial Consell Civil de Barcelona (MNA, v. VII, p. 357).

Que lo prior reste ab la mateixa administració del priorat, axí com la tenia abans de dar la pcessió a dit comenador Junyent.

Que lo bisbe absolgue ab cauthela a los comanadors y als altres a qui havia excomunicats.

Que s'alse lo entredit.

ⁱⁱⁱ Que lo bisbe reste en lo espiritual y temporal señor del prior y canonges y casa de Santa Anna, axí com estava de abans.

Que de tot açò se'n puguen fer llevar actes per las dos parts per lo que a cada una d'ellas convindrà.

Que cada part de aquesta vaja ab sa pretenció en Roma.

Que fins sie declarada la causa en Roma estiga lo bisbe ab sa pacífica pcessió, axí com estava abans de aquestos negocis.

Los quals apuntaments y pactes foren cumplits per las sobredites parts.

[10] ⁱ Dilluns, a 30 del dit, a mitgdia, fou alçat lo entredit per estar ja conformes las parts, y axí tingué fi aquest negoci.

[1] ⁱ **Capítol de com en la Seu de Barcelona feren aniversaris canònics per fra Luís Coloma, germà del señor bisbe, y per don Francisco Coloma, son germà**

ⁱⁱ Diumenge, a 5 de noembre del present any, se sabé en la present ciutat com fra Luís Coloma, frare agustí, germà del senyor bisbe de Barcelona, era mort en la vila de Madrid. De la qual nova demostrà tenir gran sentiment lo Capítol de la Seu, y axí determinaren de fer-li aniversari, cosa que may se era feta (perquè no acostumava la Seu de tocar a morts sinó per los que-s sotérran a ella, acceptats per lo papa y per lo rey y per los canonges, que encara que se soterraren en altre iglésia o muyren fora Barcelona no se'ls fa més de tres tochs). ⁱⁱⁱ Y per aquest determinaren, per fer-ne pler al senyor bisbe, de què se li fes aniversari canònic y-s tocàs per ell, axí com si morís un canonge y se fos soterrat a la Seu, cosa ben nova y

^{9, ii} Junyent Que] Junyent (p. 344) Que] ^{1, ii} ella (acceptats) ella accep (p. 345) acceptats *Corregim i evitem la repetició del mot*

^{1, i} **Luís Coloma:** prior agustí a Oriola, Alacant, Alzira i València; segons Guill havia sigut nomenat bisbe d'Almeria just poc abans de morir (2014:39).| **Francisco Coloma:** nomenat cavaller de l'orde de Sant Joan de Jerusalem el 1576, fou lloctinent del governador d'Oriola el 1596 i capità general de l'armada de la carrera de les Índies tres vegades: el 1593, entre 1564 i 1595, i de 1599 a 1600 (Guill 214:39).

extraordinària per a la Seu de Barcelona perquè a més de ser la consuetut (com dalt he dit), quant morí don Pedro Galceran de Borja, mestre de Montesa y marquès de Navarrés, virrey de Cathalunya (que morí en la present ciutat), volgueren sos marmessors que la Seu tocàs però los canonges no u volgueren fer perquè no soterrava en la Seu.

[2] ¹ Molts altres exemplars se porían portar de aquest thenor però és tant lo que pot vuy lo interès y ambició que totas las bonas pràcticas y costums fa pèdrer, perquè fer asò los canonges y pèdrer una preheminiència tant honrrada com aqueixa no u feren perquè lo señor bisbe o demanàs perquè no·s trobava en Barcelona (que era en Panadès fent visita), sinó per obligar-lo, axí com havían fet altres cosas que per son respecte havien introduhides en la Seu (bé contra las preheminièncias d'ella y costums antichs), a què renunciàs a la visita que a solas podia fer en la Seu (axí com havia alcançat lo senyor bisbe Dimas Lloris, son predecessor, com en lo capítol quint del llibre tercer està llargament dit). É volguda fer aquesta nota perquè veja lo lector las ocasions perquè lo Capítol de la Seu va derogant ses preheminièncias antigas.

[3] ¹ Dilluns, dia de sant Sever, a 6 de noembre del present any, a mitgdia comensaren a tocar a morts com si fos sepultura canonical, y lo mateix feu lo monestir de Sant Agustí.

^{II} Dimars, a 7, se feu aniversari en la Seu de Barcelona per lo sobredit frare, axí com aniversari canonical, y posaren la tomba dins lo cor; y lo mateix feu Santa Maria de la Mar. Dit dia en lo monestir de Sant Agustí se feu altre aniversari per dit frare, y fou ab més solempnitat que·l de la Seu, perquè devant lo altar major havían fet un túmol molt alt sobre dos gradas, cubert ab un doser de vellut morat (que era un docer del bisbe), y de sobre un hàbit de frare agustí ab un barret de capellà al cap, ab la borla blanca, ab un llibre de sobre; y la grada més alta estava tota enrrotllada de llibres. Y a l'entorn del túmol cremaren dotze atxes, que lo senyor bisbe las havia enviades, y tota la matinada anaren totas las ordes a Sant Agustí a fer absoluta al túmol, accepto los frares franciscos.

2, I dit. É volguda] dit (*ratllat* en) e volguda] 3, I Dilluns, dia] Dilluns, d(i *corregit damunt e*)a] tocar a morts] tocar (*interlineat* a) morts] fos sepultura] fos sepul (p. 346) sepultura *Corregim i evitem la repetició del mot*

1, III **Pedro Galceran de Borja**: virrei de Catalunya, successor al càrrec de Manrique de Lara y Girón, entre 1590 i 1592, quan morí a la ciutat comtal (Reglà 1956:90-91).

2, I **en lo capítol quint del llibre tercer**: és a dir, en el capítol intitulat «Com lo senyor bisba Lloris alcansà un breu de sa santetat que ell a solas pogués visitar los canonges y la seu de Barcelona sens adjunt, y com lo comensà a posar ús y pràctica» (*Dietari*, notícies de l'any 1598).

[4] ^I En ésser acabat lo ofici de la Seu comensaren a Sant Agustí, ahont acistiren los vicaris generals del senyor bisbe, qui foren lo ardiaca don Francisco Olivó y lo canonge miser Paulo Pla, y misser Pere Pla, y mossèn Pau Barthomeu, canonges de Barcelona; y los col·legials del seminari y los altres criats del senyor bisbe qui's trobaven en Barcelona.

[5] ^I Dit die partiren de la present ciutat los molt reverents misser Pau Casador y don Enrrich de Paguera, canonges de Barcelona, los quals anaren de part del reverent Capítol a dar lo pésame al senyor bisbe.

^{II} Diçapte, a 23 de setembre de dit any, après de haver donades ordes lo senyor bisbe en la iglésia de Betlem de la Companya de Jesús de la present ciutat, li vingué nova com era mort en Madrit don Francisco Coloma, altre germà seu, cavaller de l'hàbit de Sant Juan y general de la carrera de Índias; ^{II} de la qual nova tingué grandíssim pesar lo senyor bisbe, y axí en lo mateix punt, per ésser tant prop de festes de Nadal, per a fugir de visitas se'n pujà a Sant Gerònim de Labron, ahont passà totas las festas, y allí pujaren dos canonges a dir-li lo pésame de part del reverent Capítol.

[6] ^I Dilluns, a 8 de janer 1601, a mitgdie, comensaren a tocar a sepultura canonical per lo quòndam don Francisco Coloma y li digueren vestres y un nocturno de defuncts, acistint en lo cor en tot lo senyor bisbe.

^{II} Dimars, a 9 de dit, se li feu lo aniversari en la Seu, axí com per lo altro germà.

[1] ^I **Capítol de com arribà en la present ciutat don Ascanio Colona, cardenal**

^{II} Dimars, a 21 de novembre de dit any, arribaren en lo moll de la present ciutat vuyt galeras de Gènova, en las quals venían don Ascanio Colona, cardenal, y don [*espai en blanc*], condestable de Castilla y duch de Frías, que tornava de governador de Milà ab sa muller, fills

4, I mossèn Pau Barthomeu] Bar(*interlineat t*)homeu] 5, II germà seu, cavaller] germa seu (p. 347) cavaller] dir-li lo pésame] d(*i corregit sobre ?*)rli lo pesame

5, I **Enrrich de Paguera**: canonge de Barcelona i cabiscol de la Seu l'any 1601 (MNA, v. VII, p. 360; DGC, v. III, p. 408).

1, I **Ascanio Colona**: fill de Marco Antonio Colonna, capità de la flota del papa en la batalla de Lepant. Ascanio es va educar a Alcalá, fou alumne de fra Luís de León, i a Salamanca estudià Teologia. En l'episodi que recull Vila, Colonna venia de Roma i anava a la cort de Sa Magestat. Posteriorment fou virrei d'Aragó entre 1602 i 1604; morí el 1608 (Aldea 2008:31; Marín 2015:62, 65; DGC, v. III, p. 377).

1, II **don** [*espai en blanc*]: és a dir, Juan Fernández de Velasco i Tovar, v duc de Frías, VI conestable de Castella i VII comte d'Haro. Va ser governador de Milà i capità general d'Itàlia des de l'any 1592 fins que el 1600 tornà a la cort de Felip II, quan aquest el nomenà membre del Consell Suprem d'Estat i de Guerra i president del Consell Suprem d'Itàlia. El 1612 fou governador del Milanesat, càrrec que exercí fins a poc abans de la seua mort, l'any 1613 (Montero 2106).

y nora; y altres señors principals. Y en arribar tiraren totas las galeres, y la ciutat respongué ab sinch o sis tirs del baluart del Mitgjorn per venir lo cardenal en ellas, (que per ser príncep de la iglésia se'ls fa aquexa cortesia; que per altres no respon sinó ab tres tirs. Lo virrey los isqué a rebre'ls acompanyat de Quirra y del compte de Vallfogona y los aposentà a tots en casa.

[2] ^I Dimars, a 22 de dit, dia de santa Sicília, anà lo cardenal a dir missa en la companya, y a las 11 horas enviaren los concellers un verguer a casa del virrey a demanar hora per a visitar lo cardenal. ^{II} Dit dia, al després dinar, anaren los concellers a casa del virrey acompanyats dels oficials de Casa la Ciutat a visitar lo cardenal, lo qual los isqué a rèbrer de la part de la sala, ahont tingueren la visita, y estigueren tots acentats ab cadiras de repòs. ^{III} Y lo conceller en cap, de part de tots, y de la ciutat, li donà la benvinguda, oferint-se-li a tot lo que fos de son servey; y lo cardenal respongué ab molta cortesia, agraphint molt la visita y ofertas, fent-los ell las mateixas, y al despedir-se los acompanyà tota la sala (que és molt gran) fins a la porta.

[3] ^I Dijous, a 28, anà mossèn Francesch Muntalt, donsell, síndich del General, de part dels diputats a visitar-lo y donar-li la benvinguda per a que los diputats lo volían anar a visitar. ^{II} Y, sabent-ho lo cardenal, los isqué a rèbrer molt lluny de hont tingueren après la visita, y los feu séurer après al seu costat ab altre cadira de repòs. ^{III} Y après de haver-li explicat lo síndich sa embaxada, respongué lo cardenal dient «yo beso a su senyoría las manos por la merced, y a todo el ilustrísimo concistorio, y la recibiré muy grande a qualquier hora que sus senyorías querrán venir», y moltras altres paraules de compliment que digué.

[4] ^I Dit dia, al després dinar, anaren los diputats concistorialment a visitar-lo, fent-los ell la mateixa cortesia que als concellers en axir-los a rèbrer y acompanyar-los, donant-los cadiras y tractant-los de senyorias.

^{II} Dit dia, anà lo cardenal al matí en Santa Catherina, ahont lo isqueren a rèbrer ab creu alta (com és acostumat de fer).

1, II cardenal en ellas] cardenal (*ratllat* anellas) en ellas| 2, I horas enviaren] horas envia(p. 348) enviaren *Corregim i evitem la repeticó del mot*| 4, II ahont lo] ahont (p. 349) lo

ⁱⁱⁱ Divendres, a 24 de dit, partí de la present ciutat per anar a Castella, que anava a visitar a sa germana, viuda de l'almirante de Castilla, que havia algun mes y mitg que havia mort.

[5] ⁱ Diumenge, a 26 del mateix, anaren lo virrey y lo condestable a ohir lo ofici en Santa Maria de la Mar i·s posaren en lo altar major ab dos citials. No y havia ningun conceller, però ab tot no·s podia fer si las serimònias de la ciutat se guardaven ab la forma que·s deu (y com se feya antiguament), perquè no sols lo condestable ni altre qualsevol grande que no sia virrey no pot estar ab citial per si públicament, però ni ab cadira, però vuy va tot de la manera que vehem.

[1a] ⁱ Capítol de com arribà en la present ciutat lo general de l'orde de Sant Francesch de la Observància

ⁱⁱ Dijous, a 23 de noembre del present any, arribà en la present ciutat lo reverendíssim pare fra [*espai en blanc*], general de l'orde de Sant Francesch de la Observància. Isqueren-lo a rèbrer alguns cavallers, convidats que foren per dit efecte per part de don Jayme de Çalbà; y entre altres isqué don Joachim Carròs y de Centelles, compte de Quirra. ⁱⁱⁱ Reberen-lo fora del portal Nou a cavall y acompanyaren-lo fins al carrer del joch de la pilota, devant de Sant Francesch, y aquí se aparearen (per causa que los frares éran axits ab creu alta conventualment) i·l reberen en aquell lloch, ahont ell adorà la veracreu; y après se posà en lo gremial, y cantant lo *Te Deum laudamos* entraren a la iglésia.

[1b] ⁱ Capítol de la extracció de concellers en lo present any

ⁱⁱ Dijous, a 30 de noembre del present any, dia de sant Andreu Apòstol, se feu nova extracció de concellers, y foren los següents:

[2] ⁱ Mosèn Miquel Ferrer, donsell, conseller en cap, lo qual morí un dia après (com en lo llibre següent veurem) y fou extret en son lloch mossèn Francesc de Gualbes, de Corbera,

1a, iii lo gremial] lo gre (p. 350) gremial

4, iii sa germana: és a dir, Victòria Colonna, germana d'Ascanio Colonna i esposa de Luís III Enríquez de Cabrera i Mendoza, VIII almirall de Castella, que ja ha estat esmentat anteriorment.

1a, ii fra [*espai en blanc*]: no ha estat possible identificar aquest personatge. | Jayme de Çalbà: membre del braç militar de Barcelona (DGC, v. III, p. 1012).

donsell, señor de Corbera. ⁱⁱ Miser Esteve Monfar y Sorts, ciutadà honrrat de Barcelona, conseller segon. Miser Juan Aroles, conceller ters. Rafel Jordà, mercader, conceller quart. Mestre Juan Torres, manyà, conceller quint.

[1] ⁱ **Capítol com lo rey de França prengué una fortaleza al duch de Saboya**

ⁱⁱ Per los primers de desembre del present any arribà nova carta en la present ciutat com a 16 del mes de noembre proppassat lo rey de França, don Enrrich, quart de aquest nom, havia presas duas fortalesas al Sereníssim don Carlos Juan Emanuel Philiberto, duch de Saboya y príncep del Piamonte (que-s diuhen Mammillans y Santa Catherina, que estan en la Saboya) per causa que lo rey de França demanava al duch de Saboya lo marquesat de Salusa que lo dit duch posehia, pretenent lo rey de França que per un testament de una marquesa de Saluso li tocava dit estat.

[2] ⁱ Però posant-s'í de per mitx lo sant pare Clement Octau, compongué ditas diferèncias que entre ells tenían d'esta manera: que las ditas plassas de Monmillans y de Santa Catherina las cobrà lo duch de Saboya; li donà en recompensa per las dites plasses lo rey de França (ço és desistí dit rey de França a las pretencions que tenia del marquesat de Aluso), renunciant a tots los drets que y pretenia. ⁱⁱ Y lo dit duch de Saboya li donà en recompensa las pretencions sobre ditas lo duch de la Brexa y cent milia ducats per los gastos de la guerra. Los quals, se digué (que era cosa molt certa) los pagà lo papa, restant de aquesta manera dits prínceps concordes per aquesta vegada.

⁶⁷⁸ **1, ii** posehia, pretenent] posehia (p. 351) pretenent

2, ii Esteve Monfar y Sorts: doctor en Drets, formà part de la Vint-i-quatre formada amb motiu de les Corts de 1599 i l'any 1601 fou conseller segon (MNA, v. VII, p. 135, 207).| **Juan Aroles:** Joan Aroles era doctor en Drets, conseller tercer l'any 1601, fou a més advocat fiscal de la visita del General i jutge de taula (1602) (DGC, v. III, p. 965; MNA, v. VII, p. 378).| **Rafel Jordà:** fou un dels encarregats de vigilar la ració de la carn de la ciutat per manament del Consell l'any 1598 i, l'any 1601 fou conseller quart (MNA, v. VII, p. 90-91, 262).| **Juan Torres:** no ha estat possible documentar Joan Torres més enllà de l'exercici del càrrec de conseller quint que descriu Vila en aquest capítol del *Dietari*.

[1] ^I **Capítol de com los concellers reberen avís com Sa Santedat havia determinat de fer la canonització de sant Ramon de Penyafort**

^{II} En lo capítol 6 del present dietari se contenían llargament tots los procehiments que en la present ciutat se feren per la canonització de sant Ramon de Penyafort, y com los reverendíssims arcabisbe de Tarragona y bisbe de Barcelona y Vich, allí anomenats, com a comissaris, prengueren informacions de la vida y miragles de dit sant, del que feren procés y lo enviaren a Roma (com en dit capítol llargament està contengut).

[2] ^I Enviat que fou dit procés a Roma, feu Sa Santedat de Clement Octau las diligèncias que en tal cas se acostúman (com en lo llibre següent veurem). Y entès per Sa Santedat que lo procés estava en la forma deguda, determinà de canonitzar-lo, y axí se feren en Roma tots los aparells de ornaments, estandarts, sera y altres coses necessàrias a la dita canonització. ^{II} Fet tot aquest aparell, y pensant-se totom que dins poch dias se faria la canonització, per haver-o significat moltas vegadas Sa Santedat, o diferí après molt temps; y quant don Anton de Cardona, duch de Cèsar, embaxador en Roma per Sa Magestat, y altres persones graves li'n parlaven y li demanaven dita canonització, deya que ell o faria, no volent ell may asenyalar jornada certa, y de esta manera passà fins a la derraria del present any.

[3] ^I Diumenge, a 17 de desembre del present any, reberen avís de Roma los honorables concellers com Sa Santedat havia asenyalat jornada per la canonització de sant Ramon, y encontinent que u saberen avisaren al senyor bisbe y al reverent Capítol superior li fesen fer oracions públicas per a que nostre Señor fos servit encaminar dit negoci per més glòria sua. Y encontinent lo Capítol se ajuntà, acistint-i lo senyor bisbe, y tots unànimes determinaren de què en la missa la segona oració fos del Spirit Sant y fessen altres oracions públiques; y que en la semmana que·s segueie, en las horas, en los *divinis de las temporas*, a més de la obligació ordinària que tenen los que tenen edat per a dejunar, tinguesen intenció a dejunar perquè lo senyor encaminàs dit negoci al seu sant servey.

[4] ^I Fou aquesta deliberació abans de la missa major, y axí en dita missa se feu ya la commemoració del dit senyor, y a mitg ofici predicà lo senyor bisbe y en lo sermó digué tot lo sobredit, exortant a tots generalment que quant dit negoci seria efectuat fesen demostracions

⁶⁷⁹ **2, I** que lo procés] que (p. 352) que lo proces *Corregim i eliminem la repetició del mot* | **2, II** deya que] deya (*ratllat* n) que | **3, I** superior li fesen] superior (*af. inter.* li) fesen

1, II capítol 6 del present dietari: es refereix al capítol intitulat «Capítol de la vinguda de l'arcabisbe de Tarragona en la present ciutat y la canonització de san Ramon de Penyafort», que encapçala les notícies de l'any 1598 en el testimoni que editem.

de alegria, y que de present o encaminasen de veras al Senyor; y lo mateix feren per son orde tots los altres predicadors de Barcelona aquell dia.

[Llibre sisè del present dietari de l'any 1601]

[1] ¹Capítol de com morí lo conceller en cap i n tragueren altre en son lloch

^{II} Era costum en la ciutat que, encara que morisen hun i dos concellers, no·n tréyan altres en sos llochs, pus ne restaven tres de vius (com succehí moltes vegades). Però per los inconvenients que causava, obtingué la ciutat un privilegi del rey, don Phelip Primer, en las Corts que çelebrà en la vila de Monçó lo any 1585: que si un conceller o més se morisen dintre los primers sis mesos après de la extracció que lo dia de sant Andreu se fa, se'n poguesen tràurer altres en son lloch. Y axí, per morir-se en lo present any lo conceller en cap, ne extragueren altre en son lloch.

[2] ¹Divendres, a 12 de janer del present any, morí de gota mossèn Miquel Ferrer, donsell, conceller en cap; ab lo dol de qual feren los honorables concellers la cerimònia acostumada, que és anar a sa casa ab las gramallas de dol, acompanyats dels oficials de la Casa, ^{II} també agramallats, y retenir tres dies la Casa de la Ciutat tancada, que aquesta és la cerimònia que·s fa quant no·s sotérran com a concellers sinó com a persones privades (per a que la altre és grandíssima y costosa).

[3] ¹Dimecres, a 17 de dit, dia de sant Antoni, en lo qual dia se acostuma a tenir Concell de Cent, après de haver tret tauler tragueren conceller en cap, lo qual fou mossèn Francesc de Gualbes y de Corbera, donsell, señor de Corbera. Lo qual, en saber la nova, estigué en dupte si podia ésser per haver-lo anomenat Sa Magestat per capità de una galera de las que la Diputació té de armar, quant Déu vulla. Y acudint a sa casa alguns cavallers, en particular don Ramon d'Oms, que era anomenat per General de ditas galeras, cavaller de l'hàbit de Montesa, li aconcellaren tots que exceptàs lo càrrech, pus encara las galeras no estaven fetas ni ab esperança de fer-se de molt temps, y que ell encara no·s podia dir oficial real; ^{II} y que com o fos a la ciutat tocava lo declarar-ho, y no a ell, per ont tots li aconcellaren que·n donàs rahó al virrey de tot y si li aparexia que podia acceptar lo càrrech. Y lo virrey li feu de resposta

¹, ^{II} sant Andreu] sant (*ratllat* Antoni) Andreu| ², ^I y retenir tres dies la] y betenir tres dies (*ratllat* de) la *Corregim d'acord amb el sentit*| ³, ^I Francesc de Gualbes] Francesc de (p. 354) Gualbes

³, ^I **Ramon d'Oms**: Ramon d'Oms i de Caldern provenia d'una família d'armadors i va dedicar pràcticament tota la seua vida a la mar. Fou alcaid del castell d'Elna i superintendent de la fàbrica de galeres de les drassanes de Barcelona; el 1605 era nomenat el primer capità general de les galeres del Principat (Duran 2013:473).

que ell no y trobava ningun inconvenient y que li aparexia bé que u acceptàs, y que de sa part en quant podia li manava.

[4] ^IAls concellers y Concell envià mossèn Joan Dusay, ciutadà, per a que los representàs las matexas dificultats y que vesen si u podia acceptar, y tots respongueren que no y havia que pasar-ho per Concell perquè no y havia ninguna dificultat, pues ell no tenia lo càrrech de capità sinó sols anomenat, y estaven serts que de un any ni quissà de molts més no·s podia posar en execució lo de las galeras. Y axí, entès tot assò, acceptà dit càrrec.

^{II}Divendres, a 19 de dit, a la tarda, jurà en Casa la Ciutat, que per no ésser feta la gramalla abans no pogué jurar més prest.

[1] **^ICapítol de una qüestió que y hagué entre diputats y concellers per causa de un frau que lo clavari de la ciutat prengué**

^{II}Dimarts, a 16 de janer del present any, mossèn Juan Dusay, ciutadà, clavari de la ciutat, prengué un frau de çufrà que era entrat dins la present ciutat amagadament (sens pagar dret) y·l se n'aportà en sa casa. Y sabent açò los diputats, que també tenían dret en dit frau, y pretenien que més tocava a ells que a la ciutat; enviaren en sa casa a demanar-la-y, lo qual no u volgué donar.

[2] ^IDimecres, a 17 de dit, dia de sant Antoni, en lo qual se acostuma de tenir Concell de Cent, estant congregat entrà en ell lo sobredit clavari y donà rahó del fet. Lo qual determinà y digué al clavari que de ninguna manera donàs lo frau, lo que entès per los diputats enviaren oficials a casa del clavari per aportar-se'n lo frau, però lo clavari se aportà tam bé que no sols no li llevaren, però lo feu aportar en Casa de la Ciutat. Precehiren per açò algunes coses de poca importància, que per comptar-se de diferent manera y no saber-las yo puntualment, no las vull posar.

[3] ^IVist per los diputats que lo cas no·ls havia resexit, feren un *laudamentum curie* ab provisió de *capiatur* per al clavari. Y, entès açò per los concellers, feren de continent un manament als diputats y ohidors que dins sis horas revocasen dits procehiments, posant-los penas de 300 lliures de béns propis pagadores.

1, II ciutadà, clavari] ciutada (p. 355) clavari

2, I lo qual determinà: llegim «lo qual [Consell] determinà»

3, I *laudamentum curie*: és a dir, procediment de *laudamentum curiae*, procediment que es duia a terme a aquells que s'oposaven a l'autoritat reial (Ferro 1987:560; Villanueva 2002:57).| **provisió de *capiatur***: és a dir, «provisió de captura» (Ferro 1987:516).

^{II}Divendres, a 19 de dit, a 8 horas de matí, tocaren a gran pressa a Concell de Cent per lo sobredit negoci, y los diputats ajuntaren persones eletes, las quals los aconsellaren que ajuntasen los tres braços, y axí encontinent o feren. Y estant junts braços y Concell de Cent, cada hu en las casas de sos tribunals, concorregueren algunes embaxades y altres procehiments entre dits tribunals, pretenent cada hu tenir justícia. ^{III} Entenent totes les sobredites coses lo virrey, li aparegué posar-s'i per mitg, y axí, estant congregats dits tribunals ab la forma sobredita, arribà en ells don Joseph Mur, regent, y·ls digué que, desitjant Sa Excel·lència que entre tribunals tant principals no y hagués qüestions, ans bé que estiguesen ab molta pau y quietut y amor, los pregava que sobreseguesen dits negocis y que u posasen en sas mans, que ell com a persona que representava la de Sa Magestat, y desitjant lo bé de tots, procuraria en compondre dits negocis. ^{IV} Lo Concell de Cent digué que era molt content que Sa Excel·lència s'i posàs y que estaria a tot lo que ell ne faria, y axí o posaren en sas mans. Los diputats y braços o prengueren més fort, per no tenir ells en son poder lo frau, y alguns foren de parer que no estiguesen a dit concert sinó que paçassen avant; ^V però que trobant-se en dits braços lo senyor bisbe de Barcelona, don Alfonso Coloma, es forçà molt quant convenient era per lo servey de Déu, nostre Senyor y de Sa Magestat, y benefici de la terra y de dits tribunals, que dits negocis se tractassen ab pau y que·s posasen en mans de Sa Excel·lència, majorment haven-s'i oferit ell mateix. Y digué açò ab tantes y tant bones rahons que tots (o la major part) foren de aqueix parer.

[4] ^I Concertats que foren de aquesta manera, procurà cada hu per si de informar lo virrey de sa justícia; y axí, enviaren los diputats als accessors a informar lo virrey, lo qual los digué acudissen al regent, y axí y anaren y lo informaren de las pretencions y dret del General. Y passant avant en dits negocis, anaren altro dia en casa del virrey y·l trobaren ab lo canceller y regent y alguns doctors del Real Concell, als quals digueren que los diputats no podien [intercedir], conforme los capítols de Cort, usos y costums de la Diputació, dexant dit negoci lliberament en mà de Sa Excel·lència; ^{II} als quals respongué ab las insolèncias que ell acostuma: que puix no la y podían dexar lliberament, que ell se n'axia de per mitg y que no

3, III dits tribunals] dits tribu (p. 356) tribunals| don Joseph Mur] don Joseph Mir *Corregim l'error de còpia*| 3, IV paçassen] pacassen *Corregim l'errata en la grafia*| 4, I no podien [intercedir] no podiem [...] *Esmenem l'error de còpia d'acord amb el sentit del text*

4, II als quals respongué: llegim: «als quals respongué [el virrei] ab las insolèncias».

estava bé a la auctoritat de son càrrech tractar-ho de altre manera, y que los diputats fesen de la manera que los aparexaria, que quant haurían fet ell faria lo que més convindria per lo servey de Sa Magestat. ^{III}Y referida esta ambaxada per los accessors dels diputats determinaren de ajustar las personas dels tres estaments.

[5] ^IDivendres, a 26 de dit, se ajuntaren las personas dels tres estaments en la Casa de la Diputació, als quals, estant ajuntats, proposà lo diputat ecclesiàstich de esta manera: «nosaltres havem suplicat a Vostras Senyorias y mercès nos fassen mercè de ajuntar-se en aquest lloch per a aconcellar-nos lo que havíam de fer acerca de una escriptura que·s llegirà per mossèn Vidal», la qual fonch encontinent llegida, y fonch, en summa, tot lo que passà entre los accessors y lo virrey. Y llegida dita scriptura, comensà a votar lo senyor bisbe de Barcelona, lo qual, després de haver tornat a persuadir ab rahons molt eficaces que·s fes concòrdia entre y en dits negocis, fou de parer que se anomenasen persones eletes, ab la forma que acostuma la casa de la Diputació, que se tractasen dits negocis; y de aqueix parer foren tots.

[6] ^IDit dia, estant junt lo Trentenari, envià a dir lo senyor bisbe als honorables concellers que tenia ganas de anar-los a parlar en la Casa de la Ciutat si estaven desocupats, y ells li feren de resposta que sempre estaven promptes per a rèbrer mercè de Sa Senyoria; y encontinent que rebé dita resposta anà en Casa de la Ciutat y lo isqueren a rèbrer los officials de la Casa de la Ciutat. ^{III}Y a mitg pati (ço és al peu de la escala) y isqueren los concellers y se n'entraren tots junts en la instància del Trentenari, ahont lo señor bisbe pregà molt als concellers y Trentenari que fessen alguna bona avinença ab los diputats, persuadint-los molt que estiguesen ab conformitat dites cases; ^{III}y lo conceller en cap respongué en nom de tots, agrahint-li molt la mercè que feya a la present ciutat, y que ell o representaria a tots. Y dit açò, se'n tornà, acompanyant-lo los concellers y officials fins allí ahont lo havían rebut, y après lo Trentenari determinà que·s tingués Concell de Cent.

[7] ^IDit dia se ajuntà lo Concell de Cent, lo qual estant ajuntat se sabé la determinació que los brassos y diputats havían feta y com havían seguit lo parer del señor bisbe; y lo Concell determinà fer lo mateix. Y axí se resolgué que elegisen persones, tantes com los

4, II bé a la auctoritat] be a (p. 357) la autoritat| 6, II fessen alguna] fessen algu (p. 358) alguna

5, I Vidal: Pere Pau Vidal, notari y escrivà major de la Diputació, segons indica Vila en la pàgina 391 del *Dietari* i corroboren els DGC (v. III, p. 1021) i el MNA (v. VII, p. 70, 422), que atorga el càrrec de escrivà ja l'any 1597.

diputats ne anomenarían, y que fosen dels quatre estaments de Casa de la Ciutat. ⁱⁱY no sabent açò lo senyor bisbe envià al dit Consell a miser Paulo Pla, canonge de Barcelona y vicari general seu, y a miser Francesch Gamis, donsell, y son advocat, per a suplicar a concellers y Concell o cometesen a persones eletas; i·ls feren de resposta que axí estava determinat. ⁱⁱⁱAprés de açò, los diputats feren denominació de vint-y-quatre persones, vuyt de cada estament, de las quals no u fou lo señor bisbe per ser ell tractador del dit negoci.

[8] ⁱDimecres, a 31 de dit, feren nominació los concellers de 24 persones (sis de cada estament) seguint lo orde del Concell de Cent, y foren los següents:

Ciudadans y militars: (ciudadans) miser Pere Farreras, mossèn Joachim Satanti, mossèn Julià de Navel; (militars) mosèn Federich Pol, mossèn Francesc Cosma Fivaller, mosèn Pons de Peramola. Artistas: Joan Esteve Mir, Antoni Batlle, Jaume Magarola, Gerònim Roig, Joan Pons, Miquel Miró. ⁱⁱ Mercaders: Joan Pau Rifós, Pere Juan Sellers, Pau Ferrer, Miquel Onòs, Miquel Bertran, Jaume Martí. Menestrals: Barthomeu Pujades, gerrer; Magí Ferrer, paraire; Pere Pau Riber, argenter; Pau Amatller, ortolà; Juan Barrera, daguer; Esteve Alemany, blanquer.

[9] ⁱLos quals, après de ésser congregats, aparegué als ciutedans que no estaven elegits ab la forma que·s tenia de fer, en virtut de un privilegi concedit per lo señor rey Phelip Segon (vuy regnant) en las Corts çelebrades en las presents ciutats en lo monestir de Frares Menors lo any 1599, lo qual, en summa, diu que no se elegéscan més vint-y-quatrenas, sexcenas, vuytenas, quatretas ni altres concellers (que se acostumaven de fer en la Casa de la Ciutat), per quant se provava ab la experiència tant llarga que dits concellers causaven molts inconvenients; sinó que los concellers a soles ab lo Concell de Cent o ab lo Trentenari fesen los negocis, ⁱⁱy lo Concell de Cent no puga fer nominació de tals conceller; y que si a cas y havia algun negoci grave, aleshores cada hu dels concellers fassa nominació de una fins a tres persones de son estament per aconsellar-se del fahedor, y que ditas personas no tingan vot desisiu sinó consultiu.

8, ii Miró. Mercaders] Miró (p. 359) Mercaders] 9, i ab lo Concell] ab lo (*ratllat* virrey) Concell

8, i 24 persones: els membres d'aquesta Vint-i-quatrena corresponen amb els que aporta el MNA (v. VII, p. 280).

[10] ¹Y advertit açò per los ciutadans y militars de la Vint-y-quatrena, digueren que la nominació no estava ben feta per a que no·s tenia de seguir la forma antiga sinó la de dit privilegi, y axí que los concellers fessen de aqueixa manera la nominació. La qual cosa contradigueren molt los artistes y menestrals, ajudant-los molt los mercaders, dient que lo dit privilegi era perjudicial als altres privilegis de la Casa de la Ciutat, los quals dispòsan que sempre que·s tinga de fer nominació de persones de tots los quatre estaments y iguals en número, y que seguint aqueix privilegi no seria de aqueixa manera, perquè com y ha tres concellers (ço és dos ciutadans y un militar), sempre serían ells més que no los altres;¹¹ y que tampoch no y hauria may dels quatre estaments per quant lo hun any lo conceller quint és artiste y lo altre menestral; y axí que se estigués a la elecció feta de la dita Vint-y-quatrena, al que feren grans contraris los ciutadans y militars, dient que no s’i volían trobar.

[11] ¹Dilluns, a 5 de febrer, a la tarde, tocaren Concell de Cent per averiguar dita qüestió, y per ser tart no se ajuntà.

¹¹ Dimarts, a 6 del mateix, se ajuntà lo dit Concell, al qual estant ajuntant y tractant de dit negoci, arribà en Casa de la Ciutat lo senyor bisbe, y los concellers lo isqueren a rèbrer al cap de la escala; y entrà en Concell, acentant-se en lo lloch més preheminent, y pregà molt encaridament als concellers y Concell estiguessen ab bona pau, axí per lo que tocaria a dit negoci com també per lo negoci principal del frau del çafrà, y al que tocava al de la Vint-y-quatrena. Y del dit privilegi los pregà una y moltes vegadas ab gran encariment o remetesen al Trentenari, puig allí y havia de tots estaments y iguals en número, y que per a ésser manco seria més fàcil de averiguar; y los concellers li prometeren que o tractarían ab lo Concell de Cent. Y ab aquesta resposta se n’anà, acompanyant-lo los concellers fins al cap de la escala.

[12] ¹Y lo Concell, après de moltes dades y preses, prevalent la escopetaria dels artistes y menestrals, ajudant-hi la mosqueteria dels mercaders (com sempre en dit Concell és acostumat) se resolgué que la nominació de la Vint-y-quatrena (o 24 personas) estava ben feta, y que no volían estar al dit privilegi de l’any 1599 per las rahons al·legadas, ni tampoch o volgué dexar per al Trentenari, que si los ciutadans y cavallers no s’i volían trobar que no per axò se dexàs de fer lo negoci, sinó que se seguís la forma que lo rey don Alfonso Quart,

10, I axí que] axí (*ratllat* la de dits) que| privilegis de la Casa| privilegis (p. 360) de la Casa| **11, I** per ser tart] per a ser tart *Corregim d’acord amb el sentit*| **12, I** ben feta] ben (p. 361) feta

12, I tampoch o volgué dexar per al Trentenari: llegim «tampoch o volgué dexar [el Consell] per al Trentenari».

fill del rey don Fernando Primer, donava als de la Casa de la Ciutat (lo qual, en summa, conté que sempre que en semblants actes los de un estament no s'i voldran trobar, se fase lo negoci ab los altres que y réstan); y açò fou la resolució del Concell de Cent.

[13] ^IDimecres, a 7 de dit, se ajuntaren los de la Vint-y-quatrena, convidats per los consellers per dit negoci del frau y tractar de ell ab tot cuydado. Y estant congregats, mossèn Pere Farreras, ciutadà, donà un memorial ab protest als concellers, del qual se llevà acte encontinent y, en summa, contenia com los ciutadans y militars que allí estaven ajuntats no s'i volían trobar sinó ab la forma que lo privilegi de l'any 1599 disposava; i axí se n'anaren.

^{II} Dijous, a 8 de dit, feren altre vegada convidats tots los de la vint-y-quatrena, y en ésser junts tots, los ciutadans y militars no volgueren votar, ans bé se n'anaren, per lo qual fou forçat als concellers y als devuyt que restaren fer promovador per a concertar dit negoci y que aquestos comunicasen los uns ab los altres y ab lo senyor bisbe, que estava de per mitg en dit negoci. ^{III} Y per part de la vint-y-quatrena dels diputats fou elegit don Alexandre de Alentorn per sobrevenir a las ditas casas de la ciutat y Diputació negocis de més importància (com en lo present llibre veurem), y no pérdrer ditas casas la bona amiatat y correspondència que entre ellas y ha hagut sempre. No passaren avant en dit negoci, sinó que la ciutat restà ab lo frau y la Diputació o disimulà, y axí no se'n parlà més de dit frau y se quedaren ab bona amiatat.

[1] **^ICapítol de com los concellers no volien anar a la professó de sant Sebastià per causa que los sagristans no havían posat lo sant Sebastià a la sivera**

^{II} Diçapte, a 20 de janer del present any, dia de sant Sebastià, en lo qual acostuma la Seu de anar procesionalment a Sant Sebastià, havent ya partit dita professó de l'altar major de la Seu, no volgueren los concellers seguir-la com tenen acostumat per causa que en la civera que anava en la professó no y estave la imatge de plata de Sant Sebastià (que és de la ciutat), sinó que en son lloch havían posat los sacristans de la Seu la verònica de nostra Senyora; y açò per causa que, anant los dits sacristans en Casa de la Ciutat per a sercar lo sant Sebastià, los havían fet de resposta sempre que ya l'aportarían, y com tardaren a aportar-

13, III de la ciutat] de la (*ratllat* Diputació) ciutat] axí no se'n parlà] axí no (p. 362) sen parla] 1, II ya partit dita] ya partit dita *Corregim d'acord amb el sentit*

13, II **promovador**: «funcionari reial que tenia per missió incoar expedients sobre negocis a tractar en els consells del Rei» (DCVB *s.v. promovedor*).

lo fins lo mateix matí, ya havían posada en la civera la verònica de nostra Senyora y no volgueren los canonges que·s mudàs.

[2] ¹Y esent ya la civera fora de l'altar major y anant la professó avant, no volgueren los concellers, per la sobredita causa, seguir-la. Y entenent-ho lo señor bisbe, que estava en lo cor per a seguir la professó, pregà a los cabiscols que la fessen detenir y que posasen sant Sebastià en la civera. Y axí, los capiscols, per donar aqueix gust al senyor bisbe, o feren y feren posar la civera sobre dels banchs que estan en lo cor, ahont posaren la dita imatge de sant Sebastià; y los concellers seguiren la professó, aportant lo tàlam, com és acostumat. ^{II}Y posant-se la professó en orde y acompanyant-la totas las parròchias de la present ciutat, axí com se determinà ab la de Sant Roch proposada, vehent los capellans de Santa Maria de la Mar (que són los que van en lo últim lloch devant la Seu) que los col·legials del seminari los prechían (perquè van après de ells, de devant del clero de la Seu), suplicaren al señor bisbe fos servit fer-los anar de devant totas las parròchias, per quant ells no éran de la Seu ni beneficiats; ^{III}y lo senyor bisbe los respongué que anasen axí com se trobaven, que no era aquell lloch per averiguar dit negoci; y axí anaren dits col·legiats ab los capellans de la Seu, prechint a tots los de las parròchias.

[3] ¹Y d'esta manera anà la professó a Sant Sebastià, ahont se digué lo ofici, com és acostumat; y predicà en ell lo senyor bisbe. Al després de dinar anaren los cabiscols y sustentor a casa del senyor bisbe y li digueren que altre volta no·ls manàs fer aturar la professó per a que de ninguna manera ho farían, que aquella vegada tant solament o havían fet per fer-li'n servey; y lo senyor bisbe los respongué ab una risa dient que «alguna cosa tenía de hazer para dar gusto a los cancelleres».

[1] ¹ **Capítol de la concòrdia que·s firmà entre lo señor bisbe de Barcelona y lo reverent Capítol de la Seu**

^{II}En lo capítol 5 del llibre tercer del primer volumen del present dietari se ha vist com lo molt reverent señor don Juan Dimas Lloris, quòndam bisbe de Barcelona, alcançà breu de Sa Santedat per a que ell a soles, y sens adjunt, pogués (ell y sos successors) visitar la Seu,

2, II acompanyant-la totas] acompanyantla (p. 363) totes

3, I predicà en ell: llegim «predicà en l'ofici lo senyor bisbe».

1, II capítol 5 del llibre tercer: és a dir, el capítol intitulat «Com lo senyor bisba Lloris alcançà un breu de Sa Santedat que ell a solas pogués visitar los canonges y la Seu de Barcelona sens adjunt, y com lo comensà a posar ús y pràctica» que forma part de les notícies de 1598 (pp. 156-160).

Capítol y tot lo demás, y las personas dels canonges y de las dignitats, y que en tot tingués plena jurisdicció, la qual cosa sentiren molt los canonges. ⁱⁱⁱ Y per haver viscut dit senyor bisbe molt poch de temps après de haver alcançat lo dit breu (com en lo sobredit llibre se ha vist) no·l pogué acabar de executar ni fer concòrdia en lo Capítol com també, estant malalt de la malaltia que morí, desitjà fer, per haver vist lo molt que o sentiren los canonges y la mala voluntat que alguns o casi tots li n'aportaven. ⁱⁱⁱ Y axí, après de ésser entrat per bisbe lo molt il·lustre y reverent señor don Alfonso Coloma, procurà lo reverent Capítol que no se servís de dit breu, axí ell com sus successors, los bisbes de Barcelona.

[2] ⁱ Y com lo senyor bisbe és persona molt abonada y desitja fer plaer a tots, y en particular als canonges, fou cosa fàcil de alcançar-se d'ell. Y axí, anomenà per sa part a mossèn Bernat Rovirola, conceller de Cathalunya y canonge de Barcelona; al regent Mur y a miser Oliva, del Real Concell; ⁱⁱ y lo Capítol anomenà per sa part a don Francesch Olivó de Alvernia, ardiaca de Santa Maria; miser Paulo Pla y miser Pere Pau Casador, canonges de la Seu, per a que tots mirasen la concòrdia y evinença que en dit negoci se podia fer.

[3] ⁱ Y après de moltes juntes y mirar ab molta atenció lo negoci se feu la concòrdia, la qual, en summa, contenia que lo Capítol tornàs ab la mateixa llibertat y jurisdicció que tenia abans que lo senyor bisbe Lloris obtingués lo dit breu, acceptades algunes coses de jurisdicció dins la Seu y altres coses (totes de poca importància) que se aturà lo senyor bisbe, com en dita concòrdia consta, la qual està recòndida en lo archiu de la mateixa Seu, ahont llargament se podia trobar (pus assí se asenyala lo any y la jornada que·s formà). Y vista dita concòrdia per las ditas parts, los aparegué bé y axí la firmaren; y fou de la manera que en avant se segueix.

[4] ⁱ Dimecres, a set de febrer del present any, se firmà la dita concòrdia per las ditas parts. Y fou que lo dit dia, acabada la missa major y sexta, en la Seu se ajuntaren lo reverent Capítol, acistint-hi lo senyor bisbe, y cridaren per testimonis a fra Francesch Santjust, abat

1, ii tot lo demás] tot lo de (p. 364) demes| 2, i Oliva] Oli (v *corregit sobre?*) a| regent Mur] regent Mir *Corregim l'errata en el nom del regent*| 3, i se podia trobar] se podia (p. 365) trobar|

1, iii **sobredit llibre**: es refereix al capítol «Malaltia, mort y obsèquias del senyor don Joan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona» que també forma part de les notícies de 1598 (pp. 161-168).

2, i **Bernat Rovirola**: no ha estat possible documentar aquest personatge.| **Oliva**: és a dir, Bernat Oliva.

4, i **sexta**: «una de les hores menors del rés eclesialstic, que segueix la tèrcia i pertoca recitar-se a migdia» (DCVB s.v. *sexta*).| **Francesch Santjust**: fou abat de Santa Maria d'Arles (DGC, v. III, p. 1013).

de Arles; don Onofre de Alentorn, ardiaca de Benasc y canonge de Lleyda; don Francisco de Clariana, paborde de Lleyda; y a mossèn de Tamarit, prior de [*espai en blanc*], per ecclesiàstichs. ⁱⁱ Y per seculars foren don Bernat de Pinós y de May, don Pedro de Pinós y de Santcliment (son germà), don Juan de Eril y don Enrrich de Blanes y de Centelles. Los quals, estant tots congregats, comensà lo senyor bisbe en fer una pràctica, comensant, entre altres bones coses y rahons, de quanta importància era estar ab pau y conformitat, majorment les persones ecclesiàstiques, las quals tenen de ser exemple y llum de tots, y que per açò y per moltes altres rahons que digué y desítjan fer plaer al Capítol. ⁱⁱⁱ Y llegida, se açà lo senyor bisbe y se n'anà en sa casa a firmar-la (per quant no fora estada vàlida la firma en la Seu per no tenir-i ell plena jurisdicció), ahont lo acompanyaren los vuyt testimonis y molts dels canonges.

[5] ⁱ Y en haver firmat, anaren dos canonges en casa del senyor bisbe a sercar los testimonis per a que anasen a vèurer firmar lo Capítol, y lo senyor bisbe restà en sa casa. Y firmat que hagué lo Capítol, anaren tots ab los testimonis a sercar lo senyor bisbe y trobaren-lo que anava a la Seu per lo portal del claustro, agraduant los quatre testimonis ecclesiàstichs, y tots junts entraren en Capítol, ahont entonaren lo *Te Deum laudamus*, y ab Creu alta procesionalment se n'entraren en la Seu per lo portal del claustro, agraduant los quatre testimonis ecclesiàstichs entre los canonges; y los quatre seculars anaven després del señor bisbe.

[6] ⁱ Y d'esta manera, entrant per la Seu per lo dit portal, girà la professó a mà esquerra per detràs del cor; y entrant per lo portal del cor tirà dret y pujà a l'altar major ahont, après de haver acabat lo *Te Deum*, y dits per los minyons los versets, digué lo senyor bisbe sinch

4, I Bernasc] Benas *Corregim l'error d'acord amb el sentit*| 5, I quatre testimonis] quatre testi (p. 366) testimonis

4, I Onofre de Alentorn: Onofre d'Alentorn i de Botella, fill d'Onofre d'Alentorn i d'Oms, ardiaca de Benasc, canonge de Lleida l'any 1585, ambaixador a la Cort i diputat eclesiàstic el 1608 (Morales 1999:78).| No ha estat possible documentar **Francisco de Clariana i mossèn de Tamarit**.

4, II Bernat de Pinós y de May: capità de la confraria dels peraires i protector del braç militar (DGC, v. III, p. 1004). Coneixia Vila perquè li va cedir un volum perquè en fera un trasllat, com documenten diversos autors (Villanueva 2004a:89-90; Simon 1999:78; Batlle 1999:118).| **Pedro de Pinós y de Santcliment:** germà de Bernat de Pinós, pertanyent al braç militar (DGC, v. III, p. 1004).| **Juan de Eril:** Joan d'Erill formava part del braç militar barceloní, malgrat que els DGC i d'altres dietaris no documenten una gran presència d'aquest personatge en la vida política i administrativa de la ciutat. Sí que el trobem, però, formant part de la cerimònia de la treta de la bandera de Santa Eulàlia l'any 1597 per aconseguir soldats per a l'empresa perpinyanenca, fita que també descriu Vila en el present *Dietari* (pp. 112-113).| **Enrrich de Blanes y de Centelles:** donzell de Villalba Saserra, formava part del braç militar, com la resta de testimonis seculars que formaren part del procés que descriu Vila en aquest capítol (Morales 1983:157; DGC, v. III, p. 970).

oracions: una del Spirit Sant, altre de Santa Creu, de nostra Senyora, de Santa Eulària, y la última de Sant Sever.ⁱⁱ Y après donà la benedicció pontificalment y se'n baxà en Santa Eulària, cantant una antífona de dita santa; y en ésser baix, mossèn Jaume Castellar, prevere y mestre de serimònies, publicà quaranta dies de perdó a tots los presents de part del senyor bisbe. Y après totom se n'anà a sas cases. Y lo senyor bisbe digué missa en lo altar de Santa Eulària (y fou del Sperit Sant) ab commemoració de Sant Romualdo abat, per ésser la dita festa en dit dia.

[7] ⁱ Pochs dies après enviaren dit acte a Roma per a que Sa Santedat lo aprovàs y fos més vàlido, perquè los bisbes esdevenidors de Barcelona no se'n poguesen servir del breu que lo senyor bisbe Lloris havia alcançat, sinó que se estigue a la present concòrdia. Donaren per distribució en lo present acte, ço és: als canonges un ducat, y als beneficiats un sou.

[1] **ⁱ Capítol de una qüestió que y hagué entre lo senyor bisbe de Barcelona y los honorables concellers per uns cops que lo batlle de cops prengué de un forment de la ciutat**

ⁱⁱDisapte, a 10 de febrer del present any, esent arribat forment en la present ciutat per a provisió d'ella que los concellers havían fet comprar, anà mossèn Perot de Tamarit, donsell, batlle de Cops, a pèndrer cops de dit blat, lo que no podia fer.

[2] ⁱPer enténdrer millor lo present capítol se té de saber que tot lo blat que en la present ciutat se ven se'n treu cops (que és certa mesura de cada quartera), y dits cops se pósan en una caixa o instància de Casa de la Duana; y après se parteix entre los que tenen dits cops (que és renda de particulars), ço és: la mitat del bisbe de Barcelona y la altre mitat se reperteix entre lo señor rey y alguns particulars. ⁱⁱY lo batlle de Cops, que és ofici tret de boces de concellers, lo qual té càrrech de exigir dit dret y fer las porcions als sobredits (y per esta rahó no té ell certa part), però ha de ser del blat que-s ven en la plassa y no del que-s rep per provisions de cada qual. Y venint aquest blat per provisió de la ciutat, no volgué lo dit batlle tenir compte a tot lo sobredit sinó que prengué los cops.

6, ii fou del Sperit Sant] fou del sprrit sant *Corregim l'error en el mot* | **1, i** bisbe de Barcelona] bisbe de (p. 367) Barcelona

1, ii Perot de Tamarit: donzell i batlle de Cops l'any 1601; també formà part de la Vint-i-quatrena convocada per al socors de Perpinyà l'any 1597 (MNA, v. vii, p. 282, 23).

[3] ^I Dimars, a 13 de dit, estant lo Trentenari ajuntat per altres afers, los concellers donaren rahó del present fet al Trentenari, lo qual ho remeté al Concell de Cent.

^{II} Dimecres, a 14 de dit, se tingué Concell de Cent, en lo qual se proposà lo que lo dit batlle havia fet. Y com lo Trentenari ho avia remès al Concell de Cent, ell resolgué que, vist ésser cosa contra los privilegis de la Casa de la Ciutat y que lo batlle no havia procehit bé, que anasen los concellers a la Duana y cobrasen lo blat; lo qual de prompte feren. ^{III} Y estant executant dita determinació, arribaren misser Carmona, advocat del senyor bisbe, y lo seu majordom, y donaren requesta als concellers de part de dit señor bisbe, dient-los que no tocasen lo blat perquè era seu. ^{III} Y pasant avant los dits concellers en dita execució, los amenasaren de excomunicar-los com a ocupadors de cosas ecclesiàstiques; y no per axò dexaren los concellers de proseguir en lo comensat, y axí prengueren lo dit forment y-l posaren en altre instància de la matexa Duana en compta de la ciutat.

[4] ^I Dijous, a 15 de dit, anaren al dematí los honorables concellers a casa del señor bisbe per a dar-li rahó de tot lo fet y satisfacer-se ab Sa Senyoria, y ell los rebé algun tant àsperament, queixant-se del que havían fet, dient-los que éran béns seus. Y après de molts rahons y haver dit los concellers la justícia que tenían, li digueren fos servit que dit negoci se tractàs a bones y no per via de justícia; y lo senyor bisbe los respongué que ell tenia la matexa gana, y que, per poder venir açò en efecte, tornasen los concellers lo forment a allà de ahont lo havían tret, y que, aleshores, per medi de terceres persones anomenades per cada part se resolgués los feador; y que ell los prometia que fins que estarían concerts no tocaria dit blat.

[5] ^I Y ab aquesta resposta se'n tornaren en Casa de la Ciutat, ahont ajuntaren doctors per a que los aconsellasen lo que tenían de fer. Y ajuntants que foren, après de haver considerat tots tot lo sobredit, féran de parer que era molt gran perjudici a la ciutat de tornar dit blat, per quant lo que la ciutat havia fet era conforme a justícia y als privilegis que tenían (y al contrari lo que lo batlle de cops havia fet); y que si los concellers tornaven dit blat, en demostrar lo contrari del que pretenían, y derogarían molt a sa justícia; però que per en axò isquesen del concert (que lo senyor bisbe demanava que bé-s podia fer lo concert, estant lo blat en poder

3, I Dimars, a 13 de dit,] Dimars, a 17 de dit *Corregim d'acord amb la cronologia de la seqüència*|
3, II que vist ésser] que vist (p. 368) esser| **3, III** no tocasen] no (*ratllat* lo que ?) tocasen| **5, I** lo que tenían] lo que (*ratllat* lo que lo batlle de cop n'ha) (p. 369) tenian

3, II No ha estat possible documentar l'advocat **Carmona** i el seu **majordom**.

de la ciutat); y que se representàs açò al senyor bisbe, y que per més assegurar-se se'n donàs rahó al Concell de Cent; y axí aquí mateix s'i tocà.

[6] ¹Dit die, estant lo Concell ajuntat, feren los honorables consellers relació de tot lo sobredit, la qual lo dit Concell lloà y aprovà. Y resolgué que se estigués en aquella y donà facultat als concellers que, tenint ells lo blat en son poder y no altrament, fessen avinensa ab lo senyor bisbe; y que si no la volia acceptar de aquesta manera y los volgués excomunicar que se apel·lasen a Tarragona. Y també desabilità per temps de deu anys de Casa la Ciutat al dit mossèn Perot de Temerit, batlle de Cops, y a mestre [*espai en blanc*] Albanell, calssater, sotsbatlle de Cops, y en un altre home, per lo que havían fet de pèndrer dits cops. Y essent dit Albanell porter de Casa de la Ciutat ne tragueren altre encontinent en son lloch, si bé ells après demanaren dit agravi per la Audiència.

[7] ¹Y estant dit Concell ajuntat, determinà donar-ne rahó al senyor bisbe, y axí y enviaren a mossèn Phelip Dimas Montaner y a mossèn Pere Aymerich, los quals, arribant en la casa del senyor bisbe y donant-li de part de concellers y Concell la sobredita embaxada, mostrà Sa Senyoria tenir-ne grandíssim sentiment. Y volent-i rahonar lo negoci, may pogueren per no donar-los ell lloch, dient-los que «pues assí se tratavan con él, los descomulgaría a todos los que havían entrevenido en dicho negocio, y no como a concelleres de Barcelona sino como a personas privadas, y que los nombraría a todos en particular a dicha excomunió». ²Y vist açò per los sobredits, li demanaren licència per a presentar-li una apel·lació, la qual donà; y ells li presentaren una apel·lació que, en summa, contenia que volent Sa Senyoria reverendíssima procehir contra los concellers ab censuras ecclesiàstiques per cosas tocants a son ofici, de las quals pretenien ells tenir molta justícia, se apel·laven a Terragona, lo que ell sentí molt, dient que no·l tenían de tractar «de esa manera, y que escriviría a Su Magestad todo lo que passava, suplicándole le sacáse de aquí y le embiase a Serdenya o a Sicília, o a donde fuesse de su real servicio, solamente le sacase de aquí». Y replicant-li que prengués còpia de la apel·lació, respongué que la donasen a sos oficials que ell no la volia vèurer, y ab aquesta resposta se'n tornà y la referiren a Concell.

6, I volia accetar] volia (*ratllat* aportar) acceptar| **7, I** Aymerich, los quals] Aymerich, lo qual *Corregim l'error de concordança*| Senyoria tenir-ne] senyoria te (p. 370) tenime

6, I mestre [*espai en blanc*] **Albanell**: és tracta de Pau Albanell, sotsbatlle de Cops l'any 1601 (MNA, v. VII, p. 283-285).

7, I **Pere Aymerich**: doctor en Drets i advocat a la ciutat de Barcelona (DGC v. III, p. 406, 433, 510).

[8] ¹Divendres, a 16 de dit, ajuntà lo senyor bisbe en son palàcio a sos advocats y algunes altres persones per a saber d'ells com se aporteria en dit negoci. Y sos advocats li digueren la justícia que los concellers tenían, y com no havían procehit de la manera que lo havían informat, perquè li havían dit que havían pres de la caxa o instància dels cops més forment del que·ls tocave, y que no era veritat. Y axí, asosegat de la còlera que havia presa, determinà de fer avinensa y que dit negoci se tractàs amigablement. ⁱⁱY en lo mateix punt, estant los concellers en Casa de la Ciutat, envià allí a miser Pere Pla, canonge de Barcelona y oficial seu, y a miser Francesc Gamis, donsell, y a miser Carmona; los quals, com foren en Casa de la Ciutat, digueren als concellers com lo senyor bisbe desitjave tota pau y quietut en la present ciutat, y que gustaria que dit negoci se posàs en mà de terceras personas per a que amigablement tractasen lo negoci, y tornaren a significar que lo forment se tornàs de allí ahont lo havían tret; y los consellers respongueren que ells ho mirarían y li·n tornarían resposta.

[9] ¹Y anats que se'n foren, ajuntaren los advocats, los quals, après de mirat y tractat dit, las tornaren los concellers resposta, dient-li com no podían axir de l'orde del Concell de Cent, lo qual los havia donada facultat y ple poder per a que fessen avinensa amigablement ab Sa Senyoria, ab tal que lo blat no isqués de poder d'ells, y que no podían fer altre cosa. Y axí, lo senyor bisbe (com a persona tant christiana y amiga de pau) fou content de què se averiguasen y ho posasen en mans de persones, advertint-li també que per quant lo senyor rey té part en dits cops. Y per no estar encara partits, lo batlle general, prenent se li havia fet agravi, ho volia demanar jurídicament; y axí que advertían a Sa Senyoria que si veyia donar requestas, o que se avocàs la causa a la Audiència o se fesen altres procehiments jurídics, no entengués Sa Senyoria que·s fessen per son respecte, perquè ab ell no volían tractar sinó ab molta pau y amistat; y ell digué que era content.

[10] ¹Diçapte, a 17 de dit, anà Joan Sala, notari de Barcelona y síndich de la ciutat, a casa del virrey, y firmà de dret contra don Juan Icart, batlle general de Cathalunya, per rahó de dit negoci. Y axí, foren tretas encontinent per lo Reial Concell lletras citatòrias per al dit batlle

⁶⁹⁴ **8, I negoci se tractàs]** negoci (p. 371) se tractes| **10, I notari de Barcelona]** notari de Bar (p. 372) Barcelona

9, I dient-li com no podían: llegim «dient al bisbe com no podían».

10, I Joan Sala: notari i síndic de Barcelona entre 1597 i 1600 o, potser, fins a més endavant, segons indica Vila; fou, a més, escrivà del braç militar (MNA, v. VII, p. 76, 305).

general per a que dins sis dies respongués en dita causa; però ni los huns ni los altres no·s curaren més de dita causa, ni la avinença no·s feu, y axí restà dit negoci sens parlar-se'n més.

[1] ^I **Capítol de com los diputats reberen la segona vegada las Constitucions fetas per lo senyor rey en las Corts que en la present ciutat celebrà lo any 1599**

^{II} En lo capítol 21 del llibre quart y en lo llibre tercer del llibre quint se ha vist lo que en lo negoci de las Constitucions succehí y com se anave diferint lo enviar-las bé. Y pensant que aquesta vegada vindrían conforma tots desitjaven, fou molt al contrari (conforme ab lo present capítol veurem). Y fou de la manera següent:

^{III} Diçapte, a 17 de febrer del present any, anaren los diputats concistorialment a casa del virrey, que·ls havia enviats a cercar. Y quant foren allí, los donà las Constitucions de part de Sa Magestat, y dient-los que las fésan imprimir; y ells respongueren que las mirarían y que li'n tornarían resposta.

[2] ^I Dimars, a 20 del mateix, havent mirades los diputats las Constitucions, y vist que tampoch no venien bé, perquè no sols y havia algunes discrepàncias que no conformaven ab los tres processos familiars de assí, però encara y havia sinch capítols de més avant que tractaven del creximoni de salaris al canceller y regent y als altres jutges de Cort, y altres coses que las Corts Generals no havia fetas (ans bé y havia molts dissentiments en contrari).

^{II} Y vist açò per los diputats, ajuntaren las personas dels tres estaments en la casa de la Diputació, als quals donaren rahó de tot lo sobredit, demanant-los depart del que en dit las tenían de fer; y tots foren del parer del canceller, lo qual, en summa, deya que de ninguna manera se acceptasen las Constitucions sinó que se elegisen personas dels tres estaments per a que vesen lo que·s tenia de fer, y que de tot ne feren relació als brassos.

[3] ^I Dimecres, a 21 de dit, enviaren los diputats embaxada de tres personas al virrey, donant-li rahó de la determinació dels braços, als quals respongué que «hisiesen lo que les

1, III havia enviats] havia (*ratllat* convidats) enviats| **2, I** Dimars a 20] Dimar a 20| los tres processos] los (p. 373) processos| de salaris al canceller] de salaris al al canceller *Corregim l'error de concordança*| **2, II** demanant-los depart] demanant-los de partr

1, II capítol 21 del llibre quart: és a dir, el «Capítol de com los diputats enviaren a demanar las Constitucions al senyor rey y la resposta que·ls feu».| **llibre tercer del llibre quint:** és a dir, el «Capítol en lo qual se prosegueyx la recepció de les Constitucions».

2, I creximoni: «augment, increment» (DCVB).

2, II depart: és a dir, «separadament dels altres» (DCVB).| **del que en dit:** llegim «del que en dit [negoci de les Constitucions] las [protestacions] tenían de fer».

pareciesse, porque él las mandaría imprimir a gastos de la thesorería, porque teníaa esa orden de Su Magestad».

^{II} Vist per los de la Vint-y-quatrena que los brassos havían elegida persona per a comprobar las Constituciones, que las Constituciones venían tant diferents dels processos familiars de assí, determinaren que los diputats enviassen embaxada a Sa Magestat, donant-li avís del negoci y suplicant-li fos de son reial servey remediar-o. Y los diputats, tractant entre ells la dita determinació de la Vint-y-quatrena, vingueren en paritat, perquè los tres volían que anàs embaxada, y los altres que no anàs; y ab los que volían que anàs y hagué també diferents parers, perquè uns volían que fos embaxada de nou y altres de tres. Y vista esta diversitat, se tornà a remètrer tot a la Vint-y-quatrena per a que mirasen lo que·s tenia de fer.

[4] ^I Dijous, a 8 de mars, anaren a la Diputació miser Antoni Oliba, procurador fiscal, y miser Juan Castelló, doctors tots del Real Concell, y digueren als diputats de part del virrey que acceptasen las Constituciones y que no u consultaren més ab Sa Magestat, perquè sabían que estava determinat de no afigir-hi ni llevar-hi una tilla, perquè volia que·s donàs més crèdit al procés que lo protonotari fa que no als familiars dels tres brassos. Y explicada esta embaxada, volgueren mostrar-se molt zelosos y cathalans (com altres phariseus) y digueren que ells en particular, com a cathalans que éran, los aconcellàvan que las acceptasen; y dit açò se n'anaren.

[5] ^I Dimecres, a 14 de dit, estant congregat lo Concell de Cent per negocis tocants a las carns per lo any vinent, arribà en ell Gabriel Alsina, secretari del virrey, lo qual los digué de sa part que anasen afins a sa casa perquè los volia donar una carta de Sa Magestat. Y axí encontinent y anaren, restant lo Concell congregat, perquè digué que la carta venia a concellers y a Concell. Y arribats que foren en sa casa, los donà una carta closa de Sa Magestat, y en haver-la rebuda se'n tornaren en Casa de la Ciutat, y en ésser en dit concell la llegiren, y fou del thenor següent:

3, II suplicant-li fos] suplicar-li fos *Corregim per evitar l'error de concordança en l'oració*| altres de tres] altres de (p. 374) tres| **4, I** perquè sabían] perquè sabia *Corregim d'acord amb el sentit*| aconcellàvan que] aconcellava que *Corregim l'error de concordança*

4, I Antoni Oliba: doctor en Drets, advocat de l'arquebisbe de Tarragona i del seu Capítol (1579); l'any 1584 fou nomenat doctor del Reial Consell Criminal i, al voltant del 1599, del Reial Consell Civil. Exercí, a més, d'advocat de la Cort i també del braç militar (DGC, v. III, p. 52, 143, 338, 1000).

5, I afins: és a dir, «fins» (DCVB).

[6] ^IA los amados y fieles nuestros los concellers, Consejo de Ciento y hombres buenos de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

^{II} Presupuesto que en las Cortes que çelebré en essa ciudad hize en beneficio de ese Principado y Condados todo lo que hubo lugar, y les concedí las Constituciones y capítulos de Corte que en ellos se acordaron, y que sobre la réplica que los diputados hizieron aserca de algunas discrepancias que pretendieron que havía en algunas cosas, mandé que fuessen ohídos por medio de don Cristóval Gallart, y que con maduras deliberaciones se viesse lo que en ello se podía hazer. ^{III} Y dezeando darles satisfacción, como lo merecen tan buenos y fieles vassallos, resolví enviarles las dichas Constituciones repasadas en la forma que habréis entendido, con desengaño que no se innovaría otra palabra ninguna, y orden para que las imprimiessen, para que todo el Principado y Condados gosasen del beneficio de dichas leyes.

[7] ^IY teniéndolo por cierto que con esto las abraçarían y agradecerían lo que se havía hecho, he entendido, muy fuera de lo que esperava, que de nuevo tratan de enbiar embaxada para replicar otra vez, sobre lo que están desenganyados. Y porque esto sabe mucho a desacato, y si lo quisieren posar por obra me obligarán a hazer sobre ello alguna demostración exemplar, para que deprendan cómo han de obedecer a mandamientos tan justos. Sabiendo yo el amor grande con que esa ciudad mira las cosas de mi servicio y que tocan a mi auctoridad y preheminençia real, y que por su parte me dará lugar a que se haga cosa en contrario (como yo tampoco lo he de consentir), me ha parecido advertiros dello, y de cómo les mando no enbían la dicha embaxada tan voluntaria y fuera de propósito; ^{II} y sobre que de ninguna cosa á de haver mudança, para que esa ciudad lo tenga entendido y en conseqüencia desto haga, en lo que se ofreciera de mi servicio, lo que se acostumbra y yo confio, y devéys al amor que os tengo, y todo lo demás que de mi parte os representare el duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, a quien daréys entera fee y crédito, que dello quedaré muy servido y me quedará la memoria, que·s razón, para hazeros merced en todo lo que huvieren lugar. Dada en Valladolid, a 4 de março, 1601.

6, II ese Principado] ese Princi (p. 375) Principado *Corregim la repetició*/ 7, I agradecerían] agradecer(i *corregit sobre e*) an/ 7, II crédito, que] credito (p. 376) que| Valladolid] Valladoli (d *corregit sobre t*)

ⁱⁱⁱ Yo, el rey

Vidit Covarruvies, vicencancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit don Montserrat de Guardiola, regens; vidit Baptista, regens; vidit don Juan Sabater, regens; Gassol, protonotarius.

[8] ⁱ Y llegida dita carta, fou determinat per lo dit Concell que mosèn March Llentas, donsell, y misser Gerònim Ollès, ciutadà, anasen als diputats per a saber d'ells que era la causa perquè no volían acceptar las Constitucions.

ⁱⁱ Dijous, a 15 de dit, anaren los dits embaxadors als diputats, explicant-los de part dels concellers la dita embaxada; y los diputats los féran de resposta que ells no déyan que no las acceptasen ni dexasen de acceptar perquè lo concistori estava ab paritat, y que axí no·s podían determinar de una cosa ni altre; ab la qual resposta se'n tornaren.

ⁱⁱⁱ Dimarts, a 21 de dit, se tingué Concell de Cent, en lo qual tornaren a donar càrrech als dits Lentas y Ollers per a que anasen als diputats i·ls suplicasen fossen servits de enviar-los a dir en escrits las pretencions que en lo concistori se tenían de dit negoci; y axí y anaren, y feren-los de resposta a los diputats que u farían.

[9] ⁱ Dijous, a 29 de dit, estant congregat lo Concell de Cent, enviaren los diputats per un notari als concellers y Concell de Cent en escrits ditas pretencions; y vist per los concellers y Concell que no enviaven personas condecents, digueren-li que se'n tornàs als diputats y·ls digués que no havían llegits los papers, pus no·ls havían enviats per persona habilitada en casa de la Diputació o per lo síndich del General.

ⁱⁱ Divendres, a 30 de dit, estant congregat lo Concell de Cent, arribà en ell, per part dels diputats, mosèn Francesch Muntalt, donsell, síndich del General, ab los matexos papers sagellats, los quals foren llegits. Y lo hun paper contenia com don Jayme Cordellas, canonge de Barcelona y diputat ecclesiàstich; miser Onofre Pau Cellers, degà y canonge també de

8, iii qual tornaren] lo qual dotornarem *Corregim aquest error de còpia* | **9, i** Cent enviaren] cent (*ratllat* arribà en ell part dels diputats) enviaren] Concell de Cent] Concell de (*ratllat* nt) Cent] y·ls digués] yls (p. 377) ils digues *Corregim la repetició*

8, i March Llentas: Marc Lentes, donzell de Manresa domiciliat a Barcelona, oïdor de comptes i ambaixador del General a la Cort, el trobem participant de múltiples ambaixades i reunions formant part del braç militar (DGC, v. III, p. 992, 266).

Barcelona y oïdor ecclesiàstich; y miser Falguera, ciutadà honrrat de Barcelona, oïdor real; déyan y éran contents que las Constitucions se rebesen ab algunas pretencions, remetent la averiguació de las discrepàncias (o sinch capítols) per a las primeras Corts esdevenidoras. ⁱⁱⁱ

L'altro paper contenia com don Juan de Vilanova, diputat militar, mosèn Andreu Reart, burgès de Perpinyà, diputat real; y don Joseph de Castellbell, oïdor militar; deyen y protestaven que de ninguna manera volían acceptar ditas Constitucions per venir tan discinformes ab los processos familiars de assí, provant açò ab moltes y molt bonas rahons.

[10] ⁱY vist tot lo sobredit per lo dit Concell, determinà que·s suplicàs als diputats ab una embaxada que acceptasen las Constitucions ab protest que no fos tret per exemplar, y que las primeras Corts abans de tractar altres negocis se tractàs de aquest. Y axí o enviaren a dir als diputats, pregant-los-ho molt encaridament y posant-los moltes coses al devant; y entre altres fou que devían donar aqueix gust a Sa Magestat, per haver ell fundada sa autoritat tant, que las acceptassen, y que per evitar majors inconvenients que de aquí se podien seguir los aconsellàvan y suplicaven que las acceptassen ab los protests sobredits. ⁱⁱ Y los diputats feren de resposta que ells o tractarían, però com estaven tant dividits y los tres éran homes de bé en superlatiu grau y los altres en lo mateix grau ruhins, restaren sempre ab aqueixa paritat.

[11] ⁱY los concellers anaren a donar avís al virrey de què tot lo que de sa part havían fet, escrivint-ho també a Sa Magestat, de la qual cosa y determinació se penedí després prou la ciutat per lo dany tant gran que en dit negoci feu la determinació de dit Concell. ⁱⁱ Y se'n penediren tant de haver aconsellat als diputats que acceptasen las Constitucions ab protest que, entenent-ho lo virrey, may més procurà que lo Concell de Cent se ajuntàs per dit negoci, axí com havia fet aquesta vegada, perquè foren enganyats los de Concell de Cent ab los sibornos que lo virrey per medi de la Audiència los feu la nit abans (com en semblants ocasions saben ells molt ben fer). Però esmenà molt bé la ciutat aquesta falta ab las diligèncias que en la captura dels diputats lo any vinent feren, com en son lloch veurem.

[12] ⁱVist per lo virrey la diferència que entre los diputats y havia, per la qual cosa no·s podían imprimir las Constitucions, ne donà avís a Sa Magestat, lo qual los envià una carta del thenor següent:

10, ii tractarían, però] tractarian (p. 378) pero

9, ii miser Falguera: és a dir, Mateu Falguera.

^{II} A los venerables nobles y amados nuestros los diputados del General en el nuestro Principado de Cathaluña.

El rey.

Diputados,

Por carta del duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, he entendido que hasta agora no solo no havéys imprimido las nuevas Constituciones y capítulos de Corte que se concedieron a esse mi Principado y Condados, siendo en tan gran beneficio universal dél, pero que algunos ponen en plática de hazer nueva embaxada sobre ello tras haveros desengañado que no se puede hacer más de lo hecho.

[13] ^IY mandándoos que no lo hagáys ni repliquéys sobre ello, y aunque no puedo creher la intentáreys, sino que en todo y por todo cumpliréys lo que os está mandado, no embargante algunos mal intencionados os instiguen para hazer algún disparate que me obligue a castigar qualquier atrevimiento que intentásedes. Pero deseando no llegar a esto, ni haver de echar mano de los que se tienen la culpa por sus paciones y fines particulares, y no por lo que decís y publicáys, he querido advertiros, y mandaros que sin más réplica ni consulta imprimáys las Constituciones y os dexéis no solo de embiar embaxada, pero ni tratar dello sobre deste particular, como mi lugarteniente os lo dirá, el dicho duque, a quien daréys entera fe y crédito. Dada en Valladolid, a 2 de abril, 1601.

Yo, el rey

^{II} Vidit Covarruvies, vicencancellarius; vidit Comes, generalis thesaurarius; vidit don Joannes Sabater, regens; vidit don Montserrat de Guardiola, regens; vidit Nunes, regens; Gassol, protonotarius.

[14] ^IDe la qual carta, per ser tan contra Constitució, ne feren los dos diputats y oïdors tant poch cas com era rahó. Vist per los cavallers que lo negoci de las Constitucions se allargava tant y que venían tant restocades ab tant gran perjudici del present Principat, digueren a don

Bernat de Boxadós, compte de Çavellà, que ajuntàs lo bras militar per a que, de sa part, ajudasen que dit negoci vingués bé. Y axí, dit compte ajuntà per dit efecte algunas vegadas lo bras militar, lo qual, après de haver fetas algunas embaxades als diputats, y suplicant-los que estiguesen conformes en dit negoci, y vist que no enviaven embaxada, feu elecció lo dit bras de algunas personas (del número de 12) per a tractar lo negoci, perquè cada vegada no·s tingués de ajuntar lo bras y lo negoci se pogués fer més secret y ab més brevedat, donant-los en tot plen poder, los quals són los següents:

[15] ¹Don Bernat de Boxadós, compte de Çavellà; don Onofre de Alentorn, señor de Seró; don Gispert de Guimerà, señor de Papiol y de Llorach; fra Miquel de Junyent, de l'hàbit de Sant Juan; don Juan Burguès y de Ço, señor de Talavera; don Miquel de Cruïlles; don Guillem Ivorra, carlà de la guàrdia; don Alexós Albert; mosèn Jaume de Aguilar, señor de Castellet, donsell; mosèn Francesch Cosma Fivaller; mossèn Julià de Navel; mosèn Bernat Romeu (ciudadans honrrats de Barcelona).

[16] ¹Y entenent ditas personas la diferència que entre los diputats y havia acerca de enviar la embaxada, determinaren de enviar ab grandíssim secret un cavaller a la Cort per a suplicar a Sa Magestat fos de son real servey mirar en lo dit negoci, y que las Constitucions no venían bé. ² Y lo cavaller qui anà fou don Gispert de Guimarà, lo qual partí encontinent y ab grandíssim secret, que lo virrey ni ninguna altre persona no·n sabé res fins que fou fora de Cathalunya, lo que lo dit virrey y los de la Audiència sentiren molt.

14, I compte de Çavellà] compte de Cavella *Corregim l'error en l'antropònim* y vist que] y vist (p. 380) que] del número de 12] del número de (*ratllat 2*) 12

15, I **Bernat de Boxadós, compte de Çavellà**: Bernat Guerau de Boixadors i d'Erill, i comte de Savallà (veg. nota supra [compta de Çavellà]).| **Juan Burguès y de Ço, señor de Talavera**: fill de Galceran Burguès i de Santcliment, domiciliat a Barcelona, baró de Talavera; esdevingué noble gràcies a un privilegi atorgat per Felip II el 1586. Fou ambaixador a Roma i a la Cort (DGC, v. III, p. 972; Morales 1995:84).| **Guillem Ivorra**: membre del braç militar, el documentem com a part de múltiples ambaixades, algunes amb motiu de les Constitucions, almenys entre 1602 i 1608 (DGC, v. III, p. 583, 589).| **carlà**: «castellà, governador d'un castell feudal» (DCVB, s.v. *castlà*).

16, II **Gispert de Guimarà**: Gispert de Guimerà, membre de la família Guimerà, una de les més destacades dins la noblesa catalana, era visitador del General, diputat i membre del braç militar. La seua activitat entre 1599 i 1601 va ser destacada, especialment en l'episodi de les Corts i la recepció de les Constitucions; Coll el descriu, conjuntament amb Onofre d'Alentorn, com un dels nobles que va encapçalar la resistència davant la recepció de les Constitucions, un conflicte que va oposar la Generalitat i la Diputació (DGC, v. III, p. 989; MNA, v. VII, p. 302; Coll 1992:381).

^{III} Dilluns, a 23 de abril, segona Pasqua de Resurrecció, rebé lo virrey un plech de cartas de Sa Magestat, en lo qual y havia una carta per al compte de Çavellà. Y en lo mateix punt lo virrey (que estava en Jesús, ahont era anat a passar la Semmana Santa) envià a cercar a alguns doctors de la Audiència per a que li aconsellassen si donaria la carta al compte o no, pus ya don Gispert se n'era anat, per quant lo rey en dita carta manava al compte que no li enviàs embaxada y·l carregava molt de una proposició que en lo dit bras havia feta; y de 14 que se juntaren ab lo virrey, los sis foren de parer que no·s donàs, y los vuyt digueren lo contrari.

[17] ^I Divendres, a 27 de dit, envià a cercar lo virrey al compte de Çavellà y li digué de part de Sa Magestat tot lo que en la carta se contenia, carragant-lo molt de paraulas; y li donà la carta de Sa Magestat, dient-li que ajuntàs lo bras y en ell fes llegir dita carta; y escusant-se lo compte de fer-o li replicà lo virrey dient-li tres vegades: «mire que se lo digo, que ajunte el braço».

^{II} Diçapte, a 28, se ajuntà lo bras militar en lo Capítol de la Seu a instància del compte, acudint en ell (sens ésser convidats) lo bescompte de Joch y molts altres aliados del virrey (que may acostumaven de anar-hi per cosas tocants al benefici de la terra), qui foren: don Galceran de Cardona, de l'hàbit de Alcàntera, pretensor del ducat de Cardona; don Ramon d'Oms, de l'hàbit de Montesa, general anomenat per lo rey de las galeras de Cathaluña (quant se fassen); don Plegamans de Marimon, don Miquel Meca, don Rafel Agullana (tots de l'hàbit de Santiago), y altres tant enmascarats com aquestos, que tot fou traça del virrey per axir ab sa pretenció, lo que ab aquesta vegada no pogué alcançar.

[18] ^I Ajuntat que fou lo bras, digué lo compte com Sa Magestat li havia escrita una carta carregant-lo molt de una proposició que havia feta los dies passats; y com veu tanta gent en lo bras de part del virrey, digué a Joan Sala, notari del dit bras, que la llegís, y axí encontinent fou llegida, la qual és de thenor següent:

16, III mateix punt] mateix (p. 381) punt] alguns doctors] alguns doctor *Corregim l'error de concordança/ compte o no]* compte y no *Corregim d'acord amb el sentit]* **18, I** proposició que havia] proposicio que (p. 382) havia

17, II bescompte de Joch: és a dir, Pere de Perapertusa, I vescomte de Joc, baró de Rabouillet i de la meitat de la baronia de Gelida (Simon 2012:53; Dantí 2004:350-351).| **Galceran de Cardona:** cavaller de l'hàbit d'Alcàntara (DGC, v. III, p. 974).| **Rafel Agullana:** germà de Francesc Agullana, va estar al capdavant d'una de les esquadres de genets que van participar en les festes per la canonització de sant Ramon de Penyafort el juny de 1601. A més, De la Peña l'esmenta com un dels participants en les guerres catalanes d'entre 1597 i 1598 (MNA, v. VII, p. 346; De la Peña, 1709, v. III, p. 223).

[19] ^ILa proposició feta per lo molt il·lustre señor compte de Çavellà conté, en efecte:

Ya hauran entès Vostres Magnificències com, sobre la comprovació de las Constitucions, havent-se trobades algunes discrepàncies en ellas, fonc resolt per las 24 personas eletas per los brassos per la dita comprovació, que los señors diputats replicasen a Sa Magestat, y ab embaxada lo suplicasen que fos servit manar remirar las ditas Constitucions y corretgir las discrepàncias que en ellas se tròban. ^{II} Y axí, bé hauran entesas las diferèncias que són entre los senyors diputats sobre si acceptaran dites Constitucions o no, y axí véjan Vostres Magnificències lo que sobre açò los apareixerà convenir al servey de Sa Magestat y en bé y utilitat del present Principat.

^{III} La qual, llegida, li donà la carta que Sa Magestat li havia enviada, que també fou llegida per lo mateix Sala, y és del thenor següent:

[20] ^IAl egregio conde, pariente nuestro, el conde de Çavellà.

El rey.

Egregio conde, pariente nuestro,

Siendo tan público y notorio como os es a vos y a los que juntásteis para tener braços acerca el cumplimiento de lo que tengo mandado de las Constituciones, que concedí en las Cortes que celebré a esse Principado y Condados, y que sobre ello no he de admitir réplica, fuera razón que vos ni ninguno se atreviera a tratar dello, ni vos a hazer la proposición que hisistéis con término tan inconciderado y indigno de lo que devéys, de que quedo muy deservido, como más en particular lo entenderéys del duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general. ^{II} Y assí os mando que no paséys adelante en esta plática y que advirtáys dello a los del dicho brasso para que no den lugar a que no se me haga embaxada sobre negocio rematado y en que no ha de haver mudança, porque será obligarme a lo que querría escusar. Dada en Valladolid, a 16 de abril, 1601.

20, I mi lugarteniente] mi (p. 383) lugarteniente| **20, II** en Valladolid] en (Valladolid *corregit sobre* Valencia)

19, III la qual llegida: llegim «la qual [proposició] llegida».

Yo, el rey

Vidit Covarruvies, vicencancellarius; vidit don Joannes Sabater, regens; vidit don Montserrat de Guardiola, regens; vidit Nunes, regens; Gassol, protonotarius.

[21] ^IY llegida la carta, lo compte se'n volgué anar y lo bescompte de Joch digué que·s tenia de votar la resposta que·s tenia de tornar en aquella carta; y lo compte respongué que ell no havia ajuntat lo bras per a demanar concell sinó per a fer lo que Sa Magestat li manava en la carta, per lo que lo virrey li havia dit, que ell ya sabia lo que tenia de respòndrer. Y vist açò per lo bescompte, requirí al dit notari que·n llevàs acte, lo que lo notari no volgué fer, dient que ell no li podia requirir, que ell no era president del bras. ^{II} Y volent-se'n anar altre vegada lo compte, tots los cavallers lo detingueren dient-li que no·s mogués, perquè si se n'anava lo bescompte seria president y podria proposar lo que voldria, y axís se detingué fins a la nit, havent-i gran avalot en lo bras si·s votaria o no la resposta que·s tenia de fer a la carta del rey; y com fou de nit lo compte se n'anà y tots lo seguiren.

[22] ^IVist per lo virrey que sos pensaments no li havían resexit y que lo compte havia fet llegir al bras la proposició de la qual Sa Magestat lo inculpava, li aparegué al virrey que lo compte se volgué justificar per a inculpar-lo a ell de què no havia informat bé a Sa Magestat. Prengué informació de tot açò ab testimonis, fent-hi firmar alguns cavallers, enviant-ho a Sa Magestat per a saber com se tenia de aportar ab dit compte, y après feu pèndrer al dit Juan Sala, notari, perquè no volgué llevar acte del que lo bescompte de Joch li havia dit.

^{II}Per los darrers de maig reberen los concellers una carta de Sa Magestat, en la qual los feya gràcias del que havían fet ab los diputats per a que acceptasen las Constitucions, la qual és del thenor següent:

[23] ^IA los amados y fieles nuestros los concellerses y Consejo de Ciento, y hombres buenos de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

^{II} Todo lo que me escrivíis con vuestra carta de 28 del passado, sobre el oficio que hisistes con los diputados de essa mi provincia y Condados, sobre el poner en execución las Constituciones y capítulos de Corte que concedimos en las Cortes que les çelebramos, corresponde muy bien a vuestra gran fidelidad y el amor que nos mostráys a todas las cosas que se ofrecen de mi servicio, y a lo que yo me prometo de essa ciudad. Y assí os lo agradezco mucho y estimo en lo que es razón, y os encargo lo continuáys, y alumbrándoles para que cumplan con lo que se les ha mandado y deven hazer, pues todo es para mayor beneficio de essa provincia, que dello quedaré muy servido. Dada en Valladolid, a 16 de abril, 1601.

Yo, el rey

Vidit Covarruvies, vicencancellarius; vidit don Joannes Sabater, regens; vidit de Guardiola, regens; vidit Nuñes, regens; Gassol protonotarius.

[24] ^IPochs días après envià lo compte de Çavellà a son gendre, don Francisco de Pau y Rocabertí, a la Cort, perquè informàs al Concell de Aragó del que passava y tornàs resposta a Sa Magestat de la carta, aportant-se'n còpia de la proposició que tant lo carregaven.

^{II}Dimars, a 29 de maig de dit any, rebé lo compte de Çavellà cartas de 19 del corrent de don Gispert de Guimerà y de don Francisco de Pau (la data era de Valladolid), en las quals li dónan avís com don Gispert de Guimerà havia parlat ab lo vice-canceller regent Sabater, don Pedro Franquesa, y ab lo confessor del senyor rey, y que li havían donat algunas bonas esperanças (però totas foren vanas com veurem après). ^{II} Se sabé per cosa certa que havían fet manament a dits cavallers que dins 15 dies se presentasen devant lo virrey de Cathaluña, remetent-los per allí la resposta.

[25] ^IDilluns, a 4 de juny de dit any, arribaren en la present ciutat los dits cavallers que éran tornats de la Cort.

23, II essa mi provincia] essa (*interlineat* mi) provincia| lo continuáys] lo continays *Corregim d'acord amb el sentit*| 24, I protonotarius. Pochs] protonot. (p. 385) Pochs

24, I Francisco de Pau y Rocabertí: Francesc Jofre I de Rocabertí i de Pacs, comte de Peralada i vescomte de Rocabertí, com ja hem descrit anteriorment.

24, II confessor del senyor rey: és a dir, Gaspar de Córdoba.

ⁱⁱ Dimars, a 5 de dit, se presentaren al virrey, lo qual los feu de resposta que encara no tenia orde de la Cort de dit negoci.

ⁱⁱⁱ Disapte, a 9 de dit, giraren los diputats en la taula del cambi deu milia lliuras a don Francesch Agullana y a mossèn Alòs Colom, donsell, com a procurador del il·lustríssim don Francisco de Sendoval, duch de Lerma y marquès de Dénia, per rahó de ésser estat tractador de las Corts y haver-li asenyalat la Cort per dit càrrech dita quantitat, encara que y havia dicentiments en contrari per a que no·s donasen a ell ni als altres vici-canceller, regents y secretari Franquesa, axí com los y havia també en los sinch capítols que havían posats⁷⁰⁶ ara de nou. ^{iv} Però com lo dit duch de Lerma és lo qui més priva ab lo rey, aparegué als diputats que per rahó de estat (y per vèurer si d'esta manera vindria bé lo negoci) féran la dita girada; si bé y contradigueren don Juan de Vilanova, diputat militar, y mossèn Andreu Reart, diputat real, per la qual cosa donaren requesta als altres; però après, per la rahó sobredita, aconortant-se del càrrech de consciència que y havia, parexent-los que seria evitar major dany, firmaren tots lo paper o partida.

[26] ⁱ Dilluns, a 9 de juliol del present any, rebé lo virrey cartes de Sa Magestat. Y entre ellas n'í havia una per lo compte de Çavellà, per la qual consultà ab los del Concell si li donaria, y la major part fou de parer que·s donàs; y axí de continent lo envià a cercar, y en presència del canceller y regent y de altres del Concell li donà una carta closa de part de Sa Magestat; y de paraula li digué que ajuntàs lo bras militar y que·ls proposàs que la voluntat de Sa Magestat era que se acceptasen las Constitucions, y que fes fer ambaxada als diputats pregant-los per part de dit bras lo mateix; y lo compte, hoit açò, se despedí. ⁱⁱ Y aconsellant-se ab algunas personas deutes suas y ab lo pare Pedro Just, de la companya de Jesús, provincial que era estat de dita orde de la província de Aragó, y confessor seu, li aconsellaren una cosa molt contra sa honrra y consciència. Y com lo compte era molt pusil·lànim y no dels més entesos, ab facilitat lo enganyaren (com avant veurem).

ⁱⁱⁱ Dimecres, a 11 de dit, se ajuntà lo bras militar en lo Capítol de la Seu, al qual, estant congregat, feu llegir la carta que Sa Magestat li havia enviada, la qual és del thenor següent:

25, **iii** havían posats] havian (p. 386) posats

26, **ii** **Pedro Just**: no ha estat possible documentar aquest personatge.

[27] ¹Al egregio pariente nuestro el conde de Çavellà.

El rey.

Egregio conde pariente nuestro,

A la carta que me escribistéis en nombre vuestro y del braço militar, y a lo que en dicho nombre nos explicó don Gispert de Guimerà, y en execución y descargo vuestro nos dixó don Francisco de Pau y de Rocabertí, os dará la respuesta el duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, a quien daréys entero crédito a todo quanto en razón desto de mi parte os dixere, y obedeceréys en quanto os mandare, que esta es mi precisa y determinada voluntad. Dada en Valladolid, a 30 de junio, 1601.

Yo, el rey

Vidit Covarruvies, vicencancellarius; vidit don Juan Sabater, regens; vidit de Guardiola, regens; vidit Nunes, regens; Vitella, secretarius.

[28] ¹Y llegida dita carta, feu lo compte la següent proposició:

Sa Excel·lència me envià a demanar dilluns i-m donà la carta de Sa Magestat que Vostres Magnificències àn ohida, que és en crehensa per a que de Sa Excel·lència sapiam la resposta de la embaxada y lletra que aportà lo senyor don Gispert de Guimerà a Sa Magestat. Y per en axò he juntat a Vostres Magnificències per dir-los que en creència me digué Sa Excel·lència que lo rey, nostre Señor, restà deservit de la primera y última proposició y junta de aquest bras, i-m digué que las juntàs per a que de assí isqués una embaxada per els señors diputats, conforme la que feu la ciutat. Y axí, pus Vostres Magnificències véuan la voluntat de Sa Magestat, los suplich que en aquest particular lo servim, com tots desitjam y havem sempre acostumat.

27, 1 Al egregio] (p. 387) Al egregio | lo que en dicho] lo en dicho *Corregim d'acord amb el sentit*
28, 1 embaxada per els señors diputats] embaxada per ells señors diputats *Corregim d'acord amb el sentit*/
particular lo servim] particular lo servia *Corregim d'acord amb el sentit*

[29] ^IY feta dita proposició, se alçà don Gispert de Guimerà, y abans que ningú votàs, donà rahó al bras de tot lo que en Cort havia fet acerca de dit negoci (com dit està). Aprés votà lo bescompte de Joch y volgué dir-ho en escrits (y estava tant ben escrit y ordenat lo seu vot que ni llegir ni declarar lo sabé). Y aprés votà don Galceran de Cardona, duch de bona esperança en lo ducat de Cardona, adobant un poch lo vot del bescompte, las quals, en summa, contenían que lo bras militar enviàs embaxada als diputats. Però per més que lo virrey procurà que sos aliados y crusados anasen en lo bras, no pogué alcançar més de deu vots de aqueix parer de més de cent y vint que en dit bras y havia congregats.

[30] ^IAprés, en tercer lloc votà don Onofre de Alentorn, señor de Seró, home de més de setanta anys (cavaller molt principal y de grans parts), lo qual, en summa, digué que de ninguna manera convenia fer tal embaxada y demanda als diputats, sinó que se estigués a las primeras determinacions, y que si lo contrari feya (lo que ell no podia creurer) protestava per sa part y de sos fills y vassalls, y per tots aquells que ell podia protestar, que de ninguna manera las volia acceptar tant falcificadas com éran vingudas. Y de son vot foren tots lo del bras, que passaren de 110 (acceptat los 10 ya dits), la qual cosa sentí molt lo virrey, vehent que ninguna de sas traças li resexia.

[31] ^ILo compte de Çabellà perdé molt de sa reputació en dita ocasió perquè demostrà son poch valor, pus una carta sola li feu mudar lo que ab Déu y en consciència y com a cavaller estava obligat majorment, havent fet fins en aquell punt tot lo tocant en dit negoci tant bé y ab tanta honrra (com en lo present capítol se ha vist). ^{II}Y no sols tornà atràs ab tanta desonrra sua de una cosa que tant bé havia comensada y totom ne estava tant satisfet, però encara feu anar al bras a don Juan de Boxadós, son fill, y a don Francisco de Pau, son gendre, i·ls manà que fosen de parer que se enviàs embaxada als diputats per a que acceptasen las Constitucions.

[32] ^IPer los primers del present mes de juliol se sabé per cosa certa que en Valladolid havían fet manament de part de Sa Magestat a don Cristòfol Gallart, embaxador dels diputats (que havia més de dos anys que estava allí per lo present negoci de las Constitucions), que

29, I y abans] y (p. 388) abans| 31, I carta sola li] carta sola (*ratllat* mudà) li| 31, II havia comensada] havia co (p. 389) comensada *Corregim la repetició*

31, II **Juan de Boxadós**: fill de Bernat de Boixadors i d'Erill, comte de Savallà. El *Dietari* també l'esmenta formant part de les tropes que van auxiliar Perpinyà l'any 1597. EL documentem formant part de les festivitats per la canonització de Sant Ramon de Penyafort el maig de 1601 (MNA, v. VII, p. 331, 346).

dins 4 dias buidàs de la Cort perquè lo rey tornava a enviar tercera vegada las Constitucions. ^{II} Y·s digué per cosa certa que, pochos dies després que don Gispert de Guimerà y don Francisco de Pau foren arribats, rebé lo virrey de Sa Magestat las Constitucions y que venían bonas (axí com se éran fetas en las últimas Corts), y que vent açò lo regent Mur, miser Joseph Ferrer y alguns altres del Criminal (que són los que feyen contrari y posaven destorp que no vinguesen bé per la rahó de creximonis dels seus salaris), aconsellaren al virrey que y replicàs, lo que ell feu de molt bona gana, per ésser de son natural inclinat a fer mal y posar discòrdia en tot lloch; y axí aprofità sa rèplica que las y tornaren enviar tant dolentas com las altres.

[33] ^IY per no saber-se açò públicament (axí com les demás coses que en lo present dietari pos) me'n volguí informar ab persones que tenían mà en dit negoci i·m digueren que era de la manera que assí està posat, de hont podran vèurer la llàstima que·s té de tenir en los poblats del present Principat de què personas tant mal intencionadas y de tant mala consciència, com lo virrey y los de la Audiència, t́ngan la administració de la just́cia.

^{II}Dijous, a 12 del mateix, al dematí, envià lo virrey a sercar los diputats, y quant foren en sa casa, los donà una carta de Sa Magestat de creença, la qual és del thenor següent:

[34] ^I A los venerables nobles y amados nuestros los diputados del General de nuestro Principado de Cathaluña.

El rey.

Diputados,

Del duque de Feria, mi lugarteniente y capitán general, entenderéys la última resolución que en materia de Constituciones he mandado tomar. Mándoos que acudáys a él y le déys entero crédito a todo quanto en razón desto de mi parte os dixere y obedescáys en quanto os mandare, que esta es mi precisa y determinada voluntad. Dada en Valladolid, a 30 de junio, 1601.

Yo, el rey

Vidit Covarruvies, vicencancellarius; vidit don Juan Sabater, regens; vidit de Guardiola, regens; vidit Nuñes, regens; Vitella, secretarius.

[35] ^IY en haver-los donada la dita carta ne feu llevar acte de la data, y aprés los digué en escrits lo següent:

El rey, nostre Señor, me ha enviado essa carta para Vuestras Magnificencias en que como verán se remita a que crean lo que yo los diré y cumplan lo que les mandaré. Y assí digo que Su Magestad ha esperado tantos días después de haver visto la desenfranaada obstinación de los remitentes, sin venir al castigo que como a rey era obligado por darles lugar a reconocerse, y ha usado de una merced y benignidad tan levantada sobre todo quanto sus consejeros y ministros le podíamos decir, que no podía caber sino en el benigno ánimo de Su Magestad que dentro de tres días comensen a imprimir las Constituciones en la forma que yo se les entregué últimamente, a 17 de febrero, sin variar una tilde, y no alsen la mano dello hasta acabarlo, cumpliendo luego las cosas que en las Constituciones se contienen, en que hasta aquí han faltado. ^{II} Y en caso que en aquesto huviesse más porfía (que no es de creher), se procederá al castigo exemplar en personas y bienes que a semejante caso se deve conforme a justicia. A mi me pesa en el alma de verme en este caso con personas de tan preheminate officio, pero en efecto de verdad yo no dexaré exemplo de que la jurisdicción y mandamientos reales sean menos obedecidos y reverenciados de lo que se deve a ellos, por estar en mis manos.

[36] ^IY llegida la dita escriptura ne feu també llevar acte. Y oït tot per los diputats se'n tornaren en la Diputació, y tractant lo cas entre si volgueren ajuntar brassos per a aconsellar-se del que tenían de fer, la qual cosa contradigueren los diputats y oïdor ecclesiàstich, y axí tingueren de aconcellar-se ab alguns advocats de la resposta que havían de fer (com avant veurem).

35, I obstinación de los remitentes] obstinacion de los renitentes *Corregim d'acord amb el sentit* | quanto sus consejeros] quanto sus conse(j *corregit sobre ?*)eros | dentro de tres días] dentro de tres dies *Corregim d'acord amb el sentit* | variar una tilde] variar una (p. 391) tilde

[37] ^IDisapte, a 14 de dit, enviaren a cercar los diputats a fra don Miquel Aymarich, abat de Sant Cugat del Vallès; a mosèn Jaume de Aguilar, donsell; y a mossèn Bernat Romeu, ciutadà, per a anar-se'n ab embaxada a casa del virrey y li tornasen resposta del manament que lo dijous proppassat los havia fet. Y axí y anaren, y quant foren en sa casa li digueren com los diputats de Cathaluña los enviaren allí per a tornar-li resposta en escrits per lo manament que lo dijous proppassat los havia fet, y de la acceptació de las Constitucions; ^{II} y lo virrey digué que u llegisen. Y comensant Pere Pau Vidal, notari y escrivà major de la Diputació, a llegir, digué miser Juan Castelló, doctor del Real Concell, que Sa Excel·lència ho tenia per ohit, y lo virrey respongué que ell gustaria de ohir-la, y axí proseguí, la qual fou del thenor que en avant se seguirà:

[38] ^IExcel·lentíssim señor,

Los diputats del General de Cathaluña, après de haver ab lo degut acato y cortesia que·s rebuda la reial carta que Sa Magestat és servit manar-los escríurer, y llegida aquella juntament ab la escriptura que Vostra Excel·lència (explicant la crehensa de dita reial carta) fou servit donar-los, als 12 del corrent mes de juliol, hagut madur tractat y col·loqui entre si y cerca de las cosas en dita escriptura contengudas.

^{II} Don Juan de Vilanova, diputat militar, Andreu Reart, diputat real, don Joseph de Castellbell, oïdor militar, ab lo degut acato y reverència que·s deu a Sa Real Magestat y a Vostra Excel·lència dihuen que, quant la dita escriptura contén assí manements als deputats del General de Cathaluña (comminatoris penas personals y en béns, tocants a l'exercici y líbero vot y parer y administració de llurs oficis), creuhen que no se'ls hauria pogut presentar ni extrajudicialment ni en forma de judici, segons las disposicions de diversos privilegis reals, capítols, Constitucions, actes de Cort y altres drets de la terra, concedits per los sereníssims reys de Aragó, de immortal memòria, a la Generalitat de Cathaluña; per Sa Reial Magestat y per Vostra Excel·lència jurats, contenints y disposants, que los diputats del dit General (per

37, II ohir-la, y axí] ohirla (p. 392) y axí| **38, I** seguirà Excel·lentíssim] seguira (*ratllat* Diçapta a 14 de dit) Excel·lentíssim *Corregim l'error de còpia*| **38, II** las cosas en dita] las cosas en (*ratllat* tre) dita

37, I Bernat Romeu: ciutadà barceloní que va participar de la vida política de la ciutat, formant part d'ambaixades dels diferents braços de la ciutat almenys entre 1589 i 1609 (DGC, v. III, p. 258, 940).| **tornar-li resposta:** tant la resposta que es copia a continuació (de la seqüència [38] a la [42], inclosa) com la resposta de l'oïdor i diputat eclesiàstic (seqüència [43, II]) coincideixen amb els DGC (v. III, p. 403-404).

38, I hagut madur: llegim «[ha] hagut madur».

las cosas dalt referidas) no deuen ésser convinguts o impeditos devant los lloctinents generals o altres oficials per dita Cort anomenats, com llur ofici y autoritat dependesca de tota a la Cort general, junta y congregada, de la qual és cap Sa Magestat, com apar per lo capítol de Cort de las Corts de Cervera de l'any 1359 (que comensa «Ítem que sien quatre personas»);^{III} y per los capítols de las Corts 1365 (que comensa «Ítem que si alguns o algunas»), en què diu que lo senyor rey per fet de la Diputació no puga inquirir ne punir alguns dels diputats sinó a requesta dels altres diputats remanents.^{IV} Y com se és vist en las últimas Corts de 1599, que havent-se proposat un greuge devant de Sa Magestat (ab que·s pretengué, per part dels tres braços, que en certa ocasió éran estats violats dits privilegis y lleys de la terra), manà Sa Magestat revocar tots los dits procehiments, ordenant que en lo esdevenidor no·s poguessen tràurer en conseqüència.

[39] ^I Y axí perquè conforme a Constitucions de Cathalunya a ningú, encara que no sie Diputat, no·s pot fer comminació de confiscació de béns, creuhen no serà intenció de Vostra Excel·lència a la dita escriptura voler que contravinga ab las ditas Constitucions, privilegis, capítols y actes de Cort per Sa Magestat y Vostra Excel·lència jurades; ni als manaments reals contenguts en lo decret y declaració real del dit greuge, majorment que ab lo capítol de Cort

38, II quatre personas] quatre (p. 393) personas| **39, I** dits diputats] dit diputats *Corregim d'acord amb el sentit*| Coses pertanyents] coses (*ratllat* ab acataments) pertanyents

38, II Ítem que sien quatre persones: Ripoll (2018:122) extracta el capítol, que diu: «E que contra los dits administradors ne altres qui res reeben, tenguen, despenen o administren per rahó de la dita ajuda, ne encara contra aquells qui per consellers y seran donats o algú de ells, no puxa ésser feta inquisició per lo dit senyor ne per oficials seus ne per alguna altra persona en lloc seu ne per comissió sua.»

38, III Ítem que si alguns o algunas: «Ítem, que si algun o alguns dels dits diputats usaven mal en lur ofici e açò era reconegut per los altres diputats, que·ls altres diputats romanents los ne pusquen gitar e remoure e metre altre e altres e punir aquells que n'hauran gitats e remoguts, segons que de dret e de rahó trobaran fahedor; e que·l senyor rey, oficials seus, açò no puxen embargar, ans hajen a donar a açò als dits diputats romanents socors, favor e ajuda segons la forma del capítol qui comença “Ítem, que los dits III diputats hajen po[207r^b]der de fermap cartes públiques etcètera”. Plau a la senyora reyna, però, que s'haja a fer ab volentat e licència del senyor rey, però, que·l senyor rey per fet de la Deputació no pugue enquerir ne punir negun dels diputats sinó a requesta dels altres diputats romanents.» (LVS, CC n°87, 1365)

de las Corts de l'any 1336 (que comensa «Ítem que vos señor, o lo señor duch») los dits deputats tenen franca llibertat e arbitre de ordenar e de fer ab acabaments totes e sengles coses pertanyents a llur offici e a la dita Diputació, e aquells o aquella tocants sens empatxaments, trob o embarch algú que lo senyor rey o sos oficials púgan metre.

[40] ^I Los quals capítols o privilegis foren après confirmats per lo infant don Martí ab son real privilegi (expedit en la present ciutat a 20 de juny de l'any 1391), y après per lo rey don Fernando primer en las Corts celebradas en lo any 1413; y axís, per observansa de dits privilegis y lleys de la terra, suplicam extrajudicialment ab tota humilitat a Vostra Excel·lència sie de son servey manar conciderar ditas cosas per la contrafacció sobredita, sobrescríurer y en quant menester sia revocar ditas comminacions penals.

^{II} Y noresmenys diuhen que en lo que té respecte a la impressió del volum de las Constitucions, moltes y diverses vegades se són acomanats molt de veras a nostre Senyor Déu per a que los encaminàs y inspiràs, lo que és de son sant servey, sobre la acceptació del volum de dites Constitucions; y que esent-se moltes voltes confessats y combregats ab molta devoció y examen de llurs concièncias, y consultant secretament ab moltes persones religiosas y sàcies en las lleys divinas y humanes de la present ciutat y fora d'ella, sempre és estat servit nostre Señor inspirar y acentar en llurs enteniments y concièncias que en los sinch capítols sobrenumeraris, que per la Cort general no éran estats concentits y aprobats (y en deguda forma stablits y firmats), havia notòria violació de Constitucions de Cathaluña si·s publicasen sens exprés orde y concentiment y manament de tota la Cort juncta y congregada.

^{III} Y que per ço, havent en tot procehit tant madura y sanctament, no han merescut paraules

⁷¹³ **40, I** contrafacció sobredita] contrafacció (p. 394) sobredita

39, I Ítem que vos señor, o lo señor duch: «Que·ls deputats residents no sien trets fora Barchinona ne sien embargats en lur offici. Ítem, que vós, senyor, e lo senyor duch o alcun official vostre o seu o altra persona contra la forma dels presents capítols no puxats ne puxen appel·lar, demanar o fer venir devant vós o devant aquells ne fer ajustar los dits deputats residents en Barchinona o alcun d'ells contra lur volentat fora lur loch per ordonar, fer o speegar alcuna cosa de e sobre la pre[34r^a]sent proferta o administració d'aquella o coses aquelles tocants per qualque manera, ans los dits deputats o cascun d'ells en son cas e en son offici hajen francha libertat e arbitre de ordonar e de fer ab acabament totes e sengles coses pertanyents a lurs officis e de cascun d'ells e a la dita diputació e aquells o aquella tocants sens empatxament, torb o embarch alcun que vós, senyor, e lo dit senyor duch o vostres oficials no y puscats metre o fer. Plau al senyor rey que la forma dels dits capítols sia observada ab les respostes per lo senyor rey fetes e concordades segons la lur tenor e que·ls deputats residents no sien trets fora la ciutat de Barchinona ne sien empatxats en lur offici.» (LVS, CC n° 80, 1376)

40, II noresmenys: «a més, també; igualment» (DCVB).

tant insòlites y rigurosas contra llur innata fidelitat y amor devers del rey, nostre Señor. Y axí, acudint a la obligació de llur càrrech y ofici, estam promtes y aparellats fer imprimir encontinent y sens dilació alguna las Constitucions que per Sa Reial Magestat, y ab consentiment y aprobació de la última Cort general, són estadas fetas y firmadas, y cumplir, guardar y observar lo contengut en ellas.

[41] ^IEmperò, per quant en lo capítol de Cort, parlant del port dels pedrenyals y altre de las armas de l'estat militar, y altre de la immunitat de imposicions, y los dos parlants de l'eugment dels salaris, no estats reportats ni acceptats per la dita Cort general ni designats o incertats en la forma sòlita y acostumada en los tres processos familiars de la dita Cort (y per altres justes causas y rahons), no·ls és lícit ni permès concentir a la imposició de dits sinch capítols sinó ab exprés incorriment de la sentència de excomunicació y violació del jurament, sacrament y homenatge han ohit y prestats en lo introït de llurs oficis, certificant a Vostra Excel·lència que sempre han desitjat y desítjan sumament acudir al servey de Sa Magestat y al bé, pau y quietut d'esta sua província, y juntament a la obligació de llur càrrech y ofici;^{II} y creuhen del christianíssim y real ànimo de Sa Magestat, que restant molt servit que aquestos humils y fidelíssims vassalls seus, ab profunda humilitat y reverència, lo suplicam sie de son reial servey enterar-se de llur santa y bona yntercessió.^{III} Y axí, bé confiam que Vostra Excel·lència se servirà fer-nos mercè de ser llur intercessor, y mediant ab Sa Excel·lència Magestat, que per son medi e intercessió los farà mercè assentar son real ànimo de la llur puresa e sinceritat, com humilment ho suplicam a Vostra Excel·lència, puix ab diversas Constitucions y privilegis dels sereníssims reys de Aragó, y particularment ab la Constitució del rey don Fernando segon (com las Corts de l'any 1481, capítol 22) és estat concedit que a les cartes y rescriptes reals emanats en violació y contrafacció de Constitucions de Cathalunya se puga replicar y consultar moltes voltes fins que Sa Real Magestat reste enterament de la veritat del fet.

41, I ni designats] ni (*ratllat* acceptats) designats| o incertats] o (p. 395) o incertats *Corregim i eliminem la repetició del mot* | **41, III** puix ab] puix (*ratllat* ad) ab

41, III Corts de l'any 1481, capítol 22: és a dir, el capítol «Poc valria fer leys [...]» (veg. capítol del present *Dietari*, notícies de 1598 «Malaltia y mort del senyor rey don Phelip, Primer de Aragó y Segon de Castella, fill del senyor emperador Carlos Quint»).

[42] ^IPer ço, en tot cas que en lo esdevenidor se hage de tractar y conferir en qualsevol manera que Vostra Excel·lència cosa alguna, tocant e expectant al negoci de dites Constitucions ab los magnífics doctors de la Real Audiència, atés y conciderat ésser cosa molt pública y notòria lo noble interès tenen en dit negoci lo reverent canceller y noble regent la Real Cancellaria, y los magnífics misser Joseph Ferrer, miser Joseph Sescases y misser Juan Magarola, jutges de Cort, per tractar-se de augmentar lo salari de llurs officis (la meytat més del que vuy tenen y reben) y lo noble don Luís de Paguera (per ésser oncle maternal del magnífic misser Ferrer); ^{II} sie servit Vostra Excel·lència no consultar ni tractar cosa alguna ab les dites persones alt anomenades, ni qualsevol de aquelles, ni donen lloch ni permètrer entrevíngan en dit negoci, com per dret divino, humà y principal estiga prohibit y disposat que persona alguna no puga entrevenir ni concellar *etiam* extrajudicialment en cosa de son profit y interès superior a Vostra Excel·lència.

^{III} Sie servit manar a Gabriel Alsina lleve acte de la present resposta e incerte aquella al peu de l'ascriptura dalt referida, de la presentació de la qual, per manament de Vostra Excel·lència, retingue acte.

[43] ^IEntès per lo virrey lo que la escriptura contenia, no volia que la acabasen de llegir, dient que la tenia per entesa, y los dits embaxadors li suplicaren fos servit de escoltar lo altre paper que aportàvan, que era la resposta de las Constitucions (que no era tant llarch), y ell ne fou content, y encontinent la llegiren, y fou del thenor següent:

^{II} Lo diputat y oydor ecclesiastich diuen y són de vot y parer que·s torne resposta al señor duch de Feria ab embaxada de tres persones (una de cada estament) sobre la lletra y explicació de creensa que Sa Excel·lència nos explicà, a 12 del present mes de juliol, de part de Sa Magestat; y se li diga que ells (dit diputat y oydor ecclesiàstich y lo oydor real, que de present és fora de la present ciutat) són estats de parer que se estampasen y se posasen en ús y pràctica las Constitucions y capítols de Cort que Sa Magestat en estas últimas Corts de l'any 1599, celebrades en la present ciutat de Barcelona, és estat servit

42, I notòria lo noble] notoria (p. 396) lo noble| 43, II ells dit diputat y oydor] ells dit (*ratllat s*) diputat (*ratllat s*) y oydor (*ratllat s*)| posasen en ús] posasen (p. 397) en us

42, I **Juan Magarola:** primer fou jutge de Cort entre 1598 i 1605, també va formar part d'una de les sales civils, i oïdor de la sala tercera, fins que el 1631 esdevingué regent del Consell de la Corona d'Aragó (Martínez 2001:79).

de concedir-nos, com en la present dits diputats y oïdor ecclesiàstich estan y perseverán en aquest vot ab las protestacions, intencions de poder consultar a Sa Magestat (segons que en aquell està continuat) y que de aquest nostre vot sie donada còpia per dits embaxadors a Sa Excel·lència.

[44] ^IY llegida (o llegit dit paper) li suplicaren que quant tractaria no y posàs los sobredits en lo altre paper per ésser-i tant interessat; y lo virrey feu de resposta que ell o tenia per entès, carregant-los molt la mà (com o té de acostumat). També li suplicaren fos servit de fer continuar ditas respostas al peu del manament que havia fet als diputats, la qual cosa la prometé però no·s pogué afectar per no torbar-se allí present Gabriel Alsina, son secretari, y axí no·s feu sinó que se'n tornaren, dexant-li còpias autènticas dels dits papers.

^{II} Arribats que foren en la Diputació, féran relació als diputats de tot lo sobredit, los quals, vehent que en casa del virrey no se n'havia llevat acte, feren-lo pendre en la Diputació ab testimonis per lo escrivà major de dita Diputació y posar dites respostes après del manament que lo virrey los havia fet.

[45] ^IDiumenge, a 15 del mateix, envià lo virrey a don Francisco Agullana, thesorer, al senyor bisbe (que estava en Sant Gerònim de Lebron) una carta closa de Sa Magestat. Y per venir dita carta al bisbe y Capítol, la envià lo senyor bisbe per lo mateix portador a don Francesch de Olivó, ardiaca de Santa Maria de la Mar, canonge de Barcelona y vicari general seu, per a que ajuntàs lo Capítol y la desclogués.

^{II} Dit dia, al després dinar, lo dit ardiaca Olivó ajunta los canonges a parlament y los digué com lo senyor bisbe li havia enviada una carta de Sa Magestat per a que la desclogués y llegís en presència de tots, y axí fou fet, la qual era de creensa per lo virrey per a que fessen lo que ell los diria. ^{II} Y lo parlament determinà que lo ardiaca Olivó tornàs la carta al senyor bisbe, besant-li las mans de la mercè per la cortesia que havia usada ab ells, y que quant lo virrey lo enviaria a cercar lo avisarían, y axí fou fet.

[46] ^IDilluns, a 16 del mateix, manà lo virrey al canceller y al regent, y als altres que havían donats los diputats per suspectes en dita causa, que no votasen ni entrevinguessen en

44, II als diputats] al diputats *Corregim l'error de concordança* | 45, II desclogués. Dit] desclogues (p. 398) Dit

44, II escrivà major de dita Diputació: és a dir, Pere Pau Vidal.

ella. Dit dia, veient lo virrey que los dits diputats militar, diputat real y oïdor militar no volían concentir en lo que ell tant desitjava, de fer estampar las Constitucions tant falcificadas com venían, los feu processar de regalia, cometent la causa a misser Francesc Bonet, del Real Concell. Dit dia enviaren los diputats al virrey a mosèn Geoxim Palau, canonge de Barcelona, don Gervasi Junyent y a misser Gerònim Olés, ciutadà honrrat de Barcelona, ab embaxada, la qual li donaren en escrits, y és del thenor següent:

[47] ^IDiçapte proppassat, als 14 del mes de juliol, per part de don Juan de Vilanova, diputat militar, y de Andreu Reart, diputat real, y de don Joseph de Castellbell, oïdor de comptes del General de Cathaluña, sie estada tremesa a Vostra Excel·lència una resposta a la escriptura que dijous proppassat, als 12 del mateix mes, los fou presentada per Vostra Excel·lència en explicació de la crehensa de la carta real de Sa Magestat, dels 30 de juny. En y ab la qual resposta los dits deputats y oïdors, acudint a la obligació de llur càrrech y ofici, digueren com estaven promtes y aparellats per fer imprimir encontinent y sens dilació alguna las Constitucions que per sa Real Magestat, ab consentiment y aprobació de la última Cort general, són estades fetes y firmades, y cumplir, guardar y observar lo contengut en ellas. ^{II} Emperò, que los sinch capítols de Cort en dita resposta especificats no·ls era lícit ni permès concentir a la imprecio de aquells sinó ab exprés incurrimient de la sentència de excomuncació y violació del jurament, sacrament y homenatge han oït y prestat en lo introhit de dit offici, per las justas causas y rahons en dita resposta dites y asenyalades. ^{III} Per ço, humilment suplícan extrajudicialment a Vostra Excel·lència sie de son servey manar fer-los enténdrer si la real voluntat de Sa Magestat y de Vostra Excel·lència és que dites Constitucions se impriméscan, com està dit y asenyalat ab dita resposta, dexant a part los dits sinch capítols que no·s tróban continuats en ningun dels tres processos familiars de la Cort General, per a que encontinent y sens mora ni dilació alguna façan deliberació per la

47, I juny. En y ab la qual] juny (*reclam* proppassat) (p. 399) en y ab la qual] fer imprimir] fer (*ratllat* fi) imprimir] **47, III** alguna façan deliberació] alguna faran deliberacio *Corregim d'acord amb el sentit del text*

46, I Francesc Bonet: ciutadà de Barcelona, doctor en Drets, fou advocat fiscal, diputat i conseller segon. El 1597 era escrivà de la universitat; entre 1583 i 1584 va exercir la càtedra en lleis i fou jutge de l'Audiència entre 1588 i 1633 (DGC, v. III, p. 970, 971; MNA, v. VII, p. 75; Fernández 2005:182, 277).| **Geoxim Palau:** Joaquim Palau, canonge de la Seu de Barcelona d'acord amb les informacions que aporta Vila i ratifiquen els DGC (v. III, p. 1002) i el MNA (v. VII, p. 329).| **Gervasi Junyent:** oficial del General, va ser candidat insaculat per a oïdor reial entre 1590 i 1600 però no ens consta que exercira el càrrec (DGC, v. III, p. 405; Serra 2015:224).

impressió de dites Constitucions fetas, lloadas, aprovadas y acceptadas per tota la Cort General, de la qual Sa Magestat és cap y los tres estaments són membres.

[48] ^IY don Jayme Cordellas, deputat ecclesiàstich, y lo degà mossèn Onofre Pau Celleres, oïdor ecclesiàstich, semblantment suplícan a Vostra Excel·lència extrajudicialment lo mateix que ya tenen suplicat a Vostra Excel·lència als altres embaxadors y vots seus, e semblantment, per lo que los càrcers comuns d'esta ciutat tenen necessitat de ésser remediats y reparats concordantment, tots estan promtes de fer-o (com ya tenen donat orde al mestre de casas de fer-o molts dies ha, y aquell té ja vist, apuntat y traçat lo fahedor en dita obra).

[49] ^IOïda dita embaxada per lo virrey, los respongué dient «todo lo han de acetar que esa es la voluntad de Su Magestat sin sacar ninguna cosa, y de otra manera procederé contra dellos, assí como se les tengo dicho», y alashores li tornaren a dir de part de tot lo concistori que, en lo que tocava a execució de las penas, li notificaven altre vegada los privilegis que los diputats tenían en contrari, y que en tal cas tots estarían conformes en defensar-ho. Y dit açò, se'n tornaren a la Diputació y referiren al concistori tot lo que havia passat en casa del virrey, y encontinent se'n lleva acte.

[50] ^IDimecres, a 18 de dit, determinaren los diputats de acceptar las Constitucions, ço és lo diputat ecclesiàstich y los oïdors ecclesiàstich y real ab protest, y los diputats militar y real, ab lo oïdor militar, acceptats los sinch capítols sobredits; y axí comensaren a posar-les en execució (com fou fet), obrant la presó axí com se havia determinat en las últimas Corts y comensant a donar orde en lo de las galeras y altres coses de dites Constitucions, acceptat la execució dels sinch capítols. ^{II} Y entès açò per lo virrey, ne donà avís a Sa Magestat, y de aquesta manera restà dit negoci suspès, que totom se pensava que no se'n parlaria més fins lo mes de mars de l'any vinent (per hont remet al lector a vèurer proseguir esta tragèdia).

[1] ^I**Capítol de una professó que's feu en la present ciutat per lo prenyat de la señora reyna**

48, I fer-o (com ya] fero com (ratllat ésser remediats y reparats concor) ya| ya tenen] ya te (p. 400) tenen *Corregim i evitem la repetició del mot*/ 50, I com fou fet] com fou fent *Corregim l'error en el temps verbal d'acord amb el sentit*/ 1, I Capítol de] capítol (ratllat l) de

48, I Onofre Pau Celleres: és a dir, Onofre Pau Cellers.

^{II}Dilluns, a 22 de febrer del present any, dia de santa Eulària, predicant lo senyor bisbe en la Seu, après de haver fet de pontifical lo ofici y professó, digué en lo principi del sermó que la senyora reyna dona Margarita estava en sospita de prenyada, y que si dita nova se afirmava volia que·s fes una professó molt solempna. Y refermant-se dita nova per cosa certa, procurà que la dita professó se fes, per a la qual convidà al virrey y concellers, pregant-los als concellers que avisasen las confrarias per a que acompanyasen la professó.^{III} Y los concellers repararen en anar a dita professó, ni de convidar tampoch a las confraries, per quant ells no tenían carta del senyor rey donant-los avís de la dita nova (axí com se acostuma de fer en semblants ocasions). Y axí, volgueren saber ab quina ocasió se movia lo senyor bisbe a fer aquesta professó, tement no fos ab carta del senyor rey, perquè si de aqueixa manera fos estat no y foren anats [...]; però sabent que no era sinó per carta que havia rebuda de don Pedro Franquesa, secretari del senyor rey, se determinaren de anar-hi com a convidats per lo senyor bisbe y avisaren també a las confrarias per a que també y acudissen.

[2] ^IDisapte, a 24 de dit, se feu la dita professó, la qual partí de la Seu acompanyada de la confraria de la Sanch de Jesuchrist y de totas las confrarias de la present ciutat (acceptat que no aportaven banderas), y de totas las parròchias y religions, ab creus y ganfanons. Y la bandera de santa Eulària aportaven per cap de professó, la sivera de la manera que va lo die de la Concepció y de nostra Señora de Agost (ab lo vell de Nostra Señora estès); aportaven lo tàlam lo virrey y concellers, y après venia lo senyor bisbe de pontifical ab ornaments morats.

[3] ^IPartí la professó de la Seu y feu la mateixa de Corpus, y passà per dins Santa Maria de la Mar, ahont digué lo senyor bisbe la missa de pontifical, ab ornaments blanchs, la qual se digué ab molta música; y a mitx ofici predicà lo senyor bisbe, vestit de pontifical, vestit ab casulla y ab la crossa en la mà esquerra, acentant en la cadira sobre las escalas de l'altar major. ^{II} Digué's la missa *pro mulier in partu laborante*, que és pròpria en lo quadern de España. Los canonges y lo demás clero de la Seu y de Santa Maria se posaren en lo cor, y

1, II reyna Dilluns, a 22 de febrer] reyna (p. 401) Dilluns a 22 de febrero| que acompanyasen] que (ratllat avisasen) acompanyasen | **3, I** professó de la Seu] professo de la (p. 402) seu | **3, II** Acabada] Aca (b *corregit sobre* ?) ada] estava adreçada] estava adrecada *Corregim l'error d'acord amb el sentit*

3, II quadern de España: ben segurament es refereix al *Missae propriae sanctorum qui in Hispania specialiter celebrantur: ex apostolica concessione & auctoritate Pii V, Gregorii XIII, Sixti V & Clemens VIII, summorum pontificum*, un missal que recollia les oracions de cada festivitat i ocasió destacada.

los de la Seu feren lo ofici ab dotze capas y bordons, axí com acostúman en la Seu los dobles majors. Acabada la missa, ab lo mateix orde que éran vinguts se'n tornà la porfessó en la Seu, acabant de fer la mateixa volta de Corpus. La iglésia de Santa Maria estava adreçada com lo dia del Corpus y la festa fou molt regositjada.

[1] ¹Capítol com las monges de Santa Clara trasladaren dos coços sants, que en dita iglésia tenían, en altres sepulturas millors ⁷²²

ⁱⁱ Anant a visitar lo senyor bisbe, don Alfonso Coloma, a la abadessa y monestir de Santa Clara de la present ciutat, estant en conversació vingueren a parlar de dos coços sants que en dita iglésia tenían, los quals són de dos monjas franciscanas (dita la una Agnès y la altre Clara) que vingueren a fundar dit monestir vivint sant Francesch y santa Clara, las quals éran italianas de nació (y la sor Agnès era neboda carnal de dita santa Clara); y per haver viscut santament y haver fets alguns miracles las posaren en sepulturas depart.

[2] ¹Y Nostre Señor las ha volgudes honrrar no sols ab los miracles que per intersació de ellas ha obrat, però encara preservant llurs coços de corrupció, perquè sens estar enbalcemades y haver cerca de 370 anys que són mortes, estan encara tots cencers sos cossos. Y volent-los vèurer lo senyor bisbe, se espantà de la enteresa d'ells, y axí digué a la abadessa que era rahó que·s posasen sos cossos en millor y més decent lloch, y que lo dia de la translació seria cosa molt justa que·s fes molta festa, oferint-se ell a predicar, lo que la abadessa y convent acceptà de bona gana.

[3] ¹Dimecres, a 28 de febrer del present any, se feu la dita translació, a la qual acistí lo señor bisbe y alguns abats benets que·s trobaven en la present ciutat, los quals, juntament ab altres persones ecclesiàstiques, entraren dit dia en lo monestir y foren rebuts per la abadessa y convent a la porta, y acompanyaren al senyor bisbe al cor. Y en una instància que s'i entra per lo cor estaven los dits cossos sants, los quals havían tots los dies posats de las sepulturas vellas de la iglésia per fer-los caxes noves per a la dita translació. ⁱⁱ Y après de haver-las mirades lo senyor bisbe y los demás que allí estaven, tragneren de la dita istància procecionalment y voltaren lo claustro, anant primer la Creu y après alguns capellans vestits

I, II coços sants] cocos sant (*ratllat e*) s| haver viscut] haver (p. 403) viscut

I, II monjas franciscanas: és a dir, Agnès de Peranda i Clara de Janua o de Porta. Agnès fou la primera abadessa del monestir l'any 1234, càrrec que exercí fins la seua mort l'any 1281, malgrat que ella ja havia comunicat la seua voluntat de retirar-se del càrrec l'any 1245. Clara de Gènova (o de Janua), fou abadessa entre 1311 i 1319 (Jornet 2005:17, 75, 149, 424).

ab sobrepellissos; y tras d'ells las monjas processionalment, y en lo últim lloch anave la abadessa, ab estola y croça, al mitg del gremial (que l'aportaven dos monges); ordenant la professó altres dos monges ab bordons en las mans.

[4] ^IAprés de la abadessa venían dos coços sants, lo hu après de l'altre, aportant-los al coll alguns capellans que anaven vestits ab camis y amits tant solament, y après venían los abats, vestits ab sas robes ordinàries, qui foren fra Francesch de Pons, abat de Ripoll; fra don Bernat de Cardona, abat de Sant Miquel de Cuxà; fra Barthomeu de Montegut, abat de Banyoles; fra Gerònim Fort, abat de Camprrodon; fra Juan de Guardiola, abat de Sant Salvador de Breda; fra Francisco Garraver, abat de Besalú; fra Joseph Cudina, frare de Sant Domingo y abat elet de Galligans. ^{II}Y tras de aquestos anave fra Francisco Sant Just, abat de Arles, vestit ab amit, camis, estola y capa pluvial; lo qual anava ab lo gramiel enmitg del diaca y subdiaca, las quals éran també monges de Sant Benet; y a la mà dreta del dit abat se posà en lo dit gremial lo senyor bisbe de Barcelona, que anave vestit ab les sues vestidures comunes de fora casa.

[5] ^IAbans de tràurer los dits coços de la dita instància ne feu llevar acte la abadessa per Pau Castellar, notari de Barcelona. En haver voltat lo claustre la professó se'n baxà baix, restant la abadessa y convent dalt; y lo restant de la professó, passant per lo patí y la iglésia, arribaren a l'altar major ab los dits coços sants, los quals posaren sobre uns altars que dins la rexa de l'altar major los havían fets, ahont estigueren mentres la missa se digué, la qual celebrà cantada lo dit abat Sant Just ab diaca y subdiaca y acistent, ab sobrepellís y capa pluvial (y per no ésser beneït lo dit abat no la digué ab vestiduras pontificals). ^{II}Lo señor bisbe y los abats se asentaren en lo altar major ab cadires de repòs, exceptat que lo senyor bisbe tenia de més avant catifa y coxí de vellut (y la cadira era també lo cetial), y respatller

4, I après de l'altre] apres (p. 404) de laltre| **4, II** diaca y subdiaca, las quals éran] diaca y subdiaca, los quals eran *Corregim d'acord amb el sentit del text*| **5, I** convent dalt] convent (*ratllat* de la dita) dalt] digué ab vestiduras] digue ab (p. 405) vestidures

4, I camis: «túnica blanca que cobreix el cos del sacerdot des del coll fins als peus, per dir missa» (DCVB).| **Bernat de Cardona:** abat de Sant Miquel de Cuixà i diputat eclesiàstic almenys en dues ocasions: el 1587 i el 1602 (DGC, v. III, p. 173; Pujades 1975:196).| **Gerònim Fort:** no ha estat possible documentar aquest personatge.| **Juan de Guardiola:** abat de Sant Salvador de Breda i president de la religió de Sant Benet. Fou escollit diputat eclesiàstic l'any 1603, d'acord amb les informacions de Serra (2015:126, 149; DGC, v. III, p. 989).| **Francisco Garraver:** abat de Sant Pere de Besalú entre 1594 i 1611 (Zaragoza 1997:47).| **Joseph Cudina:** Josep Codina fou abat de Sant Pere de Galligants entre 1598 i 1619 (Zaragoza 1997:109).

5, I Pau Castellar: tant el MNA com els DGC el documenten exercint d'advocat (DGC, v. III, p. 377; MNA, v. VII, p. 263).

de vellut (que la dels abats era de cuyro); a mitg ofici predicà lo senyor bisbe y tractà de las dites sanctas. Y acabada la missa se feu altre professó per dins la iglésia, aportant los dits coços baxos perquè totom los pogués vèurer; y après los posaren en una capella a la part dreita de l'altar major, de hont se poden vèurer de part de la iglésia y monestir.

[6] ¹Feu-se la sobredita translació essent abadessa del dit monestir la molt reverent sor Marianna de Gibert, y priora la reverent sor Anna de Barceló, y fou la festa molt regositjada perquè, a més de la acistència de las sobreditas personas, se feu ab molta música y estava la iglésia molt ben adressada y ab molta lluminària.

[1] ¹Capítol de com se manà que fos festa de guardar lo dia de sant Passià

^{II}En lo any 1593 lo molt il·lustre y reverent señor don Juan Dimas Lloris, bisbe de Barcelona, que pujà a doble major la festa de sant Pacià, bisbe de Barcelona y confessor (lo qual fins aleshores se havia celebrat de aquesta festa solament de *duplex per annum*). Y parexent al senyor bisbe don Alfonso Coloma, son successor, que pus las festas de sant Sever y santa Eulària éran fetas de guardar, y en la present ciutat y bisbat era justa cosa que dita festa fos també de guardar; y axí, ab madur concell (que en lo sínodo dels rectors del present bisbat que en lo maig passat havia çelebrat) se determinà de què dita festa fos de guardar.

[2] ¹Diumenge de la quinquagèsima, a 4 de mars del present any, fou publicat de Barcelona y en totas las demás parròchias, axí de la present ciutat com de tot lo bisbat, lo següent cartell:

^{II}Nos, don Alonso Coloma, per la gràcia de Déu y de la Santa Sede Apostòlica, bisbe de Barcelona, y del concell de Sa Magestat, per quant la festa de sant Pacià, bisbe que fou de la ciutat y diòcesi de Barcelona, del qual fa menció Sant Gerònim en lo llibre *De viris Illustribus*, per nostre sínodo diocesana, en lo mes de abril proppassat celebrada, ab la constitució 24, és estat ordenat y manat que sie de precepte y se guarde, ^{III}per ço, desitjant que las cosas ordenades en dita diocesana sínodo sien inviolablement observades, ab thenor del present nostre cartell diem y manam a tots y sengles persones de la present ciutat y diòcesi

¹, ^{II} annum] annu(*lletra ratllada*)m] havia çelebrat) se] havia çelebrat (p. 406) se] ², ^{II} Pacià bisbe] Pacia (*ratllat* bisbe de Barcelona y confessor lo qual fins aleshores se havia celebrat de aquesta festa) Pacia *Corregim aquest error de còpia* | diòcesi de Barcelona] dioces de Barcelona] sínodo diocesana] sínodo diocesans *Corregim d'acord amb el sentit del text* | en dita diocesana] en dita diocesana

¹, ^I ledania: és a dir, «lletania».

nostre de Barcelona (de qualsevol grau, estat o condició que sían) que en virtut de obediència y sots las penas o censuras per lo dret statutides, guarden y observen la dita festa del gloriós sant Pacià quiescun any, a 9 del mes de mars, abstenint-se de obres servils y temporals y exercitant-se en las espirituals, de la mateixa manera que guàrdan lo Sant Diumenge.

[3] ^IE noresmenys manam a los ecclesiàstichs, que estan obligats a dir lo ofici romà, que en lo dit dia de sant Pacià diguen y resen de *Comuni confessoris pontificis* lo ofici doble de dit sant, per la intercessió del qual confiam en lo Senyor que tots alcançarem perdó y misericòrdia de nostres culpes.

^{II}Dats en Barcelona, en nostre palàcio Episcopal, a l'1 del mes de mars, any de la nativitat de Nostre Señor MDCL.

Locus signate illi: Fra Ildefonsus episcopus Barcinone. Scripta Curie Ecclesiastice vicariatus, Barcinone. Petrus Dalmau, notarius apostolico.

[1] **^ICapítol de com se comensà a fer professó de las ledanias lo dia de sant March**

^{II}Entenent lo senyor bisbe de Barcelona, don Alfonso Coloma, que en las letanias majors (que són lo dia de sant March) no se acostumava de fer professó, axí com mànan lo missal y breviari romà, procurà en los Capítols de maig de l'any passat que en lo dit dia se fes professó general, la qual cosa aparegué molt bé al reverent Capítol de la Seu, y axí determinà que cada any per lo dia de sant March se fes professó. ^{III}Y per ser ya passada la dita festa quant lo Capítol determinà açò no-s pogué fer aquell any, sinó que la comensaren a fer lo any vinent.

[2] ^IDimecres, a 25 de abril del present any, dia de sant March, se feu la dita professó de las lletanias, la qual partí de la Seu acabat lo ofici major, acompanyada de totes les parròchies de la present ciutat, axint per lo portal Major, y tirà son camí per la plassa Nova, dret a la Portafarrissa y per lo carrer del Carme, y entrà per lo hospital de Santa Creu. ^{II}Y passant per lo pati, entrà en la iglésia, ahont feren estació; y axint per la porta de la iglésia, anaren per lo carrer de l'Hospital y per la Bocaria, per lo Call, devant Sant Jaume, girant a la Diputació; y per devant lo palau Episcopal tornaren entrar per lo mateix portal Major. La qual professó acompanyà lo senyor bisbe y los honorables concellers; y ab aquesta forma y volta està ordenat que·s fassa axí.

3, I diguen y resen] diguen y resien *Corregim d'acord amb el sentit del text* | 3, II Barcelona, en nostre] Barcelona (p. 407) en nostre | 2, II per devant] per de (p. 408) devant *Corregim la repetició de l'inici del mot*

[1] ^I **Capítol com los concellers feren posar a la presó un alguasil del Sant Ofici per haver ell pres un carniser**

^{II} Diumenge, a 3 de juny del present any, lo comprador dels inquisidors anà a la carniceria y demanà carn a Barthomeu Martí, carnicer, dient que li donàs de tal moltó (asenyaland-la-y); lo carnicer li respongué que se esperàs perquè de aquell moltó que ell demanava ne tenia de donar al regent Mur, a miser Francesch Ubac y a un conceller, que era per ells, y que ell procuraria de reservar-li'n. ^{III} Y a lo comprador no li aparegué bé, ans bé ab molta arrogància y imperi li respongué que no·s volia aguardar sinó que li donàs del que li demanava, amenant-li si no u feya de dir-ho als inquisidors; y lo carnicer li replicà que no li'n podia donar abans. Y lo comprador en lo mateix punt ne anà a donar rahó als inquisidors, los quals manaren a Parot Mollet, alguazil d'ells, que·l posàs a la presó com, de fet, o feu. Lo que antès per los concellers (estant ya contits de altres agravis que los oficials del Sant Ofici acostúman de fer) comensaren de fer diligèncias en remediar lo dit cas.

[2] ^I Dilluns, a 4 de dit, entengueren los inquisidors que los concellers estaven sentits del cas (que féyan algunas diligèncias per remediar-ho) lo tragueren de la presó (al dit carnicer), donant-li abans una gran reprehenció y manant-li ells mateixos de paraula, dient-li que «de allí en adelante les diesse carne a ellos y a todos los oficiales y familiares del Santo Oficio hasta para los gastos de sus casas». ^{II} Y entès açò per los concellers, y vehent esta superceria tant gran, y que los inquisidors se usurpaven la administració y jurisdicció de la ciutat, en virtut de un privilegi obtengut de Sa Magestat en las últimas Corts, celebrades en la present ciutat en lo any 1599, feren ajustar los aduccats ordinaris de Casa de la Ciutat, aplicant-n'í altres de més avant. Als quals donaren rahó del present fet, y tots foren de parer que los

^{1, I} ofici per] ofici (*ratllat* al) per| ^{1, III} donar rahó als inquisidors, los quals] donar raho als inquisidors y lo Carnicer los quals *Corregim l'error de còpia produït per un salt d'igual a igual*| ^{2, I} los concellers estaven] los (p. 409) concellers estaven | ^{2, II} Sa Magestat] sa (*ratllat* Santedat) Magestat

^{1, II} **comprador dels inquisidors**: segons recull Pujades (1975:138) es tracta de Mollet, agutzil dels inquisidors; d'acord amb el MNA (v. VII, p. 350) el comprador dels inquisidors era Bertomeu Mollet.| **Barthomeu Martí**: no ha estat possible documentar aquest personatge més enllà del seu ofici.| **Francesch Ubac**: assessor del General i jutge de Cort l'any 1585 i, posteriorment, doctor del Reial Consell (Martínez 2001:76; DGC, v. III, p. 152, 306).

^{1, III} **Parot Mollet**: no ha estat possible documentar aquest personatge.

^{2, II} **adducats**: és a dir, ducats.| **Als quals donaren**: llegim: «Als quals [consellers] donaren».

concellers fessen posar a la presó lo alguazil dels inquisidors, firmant-s' i tots los advocats en lo dit paper.

[3] ¹Y axí, en lo mateix punt ne feren manament a tots los oficials reals per a que ahont se vulla que·l trobasen lo capturasen; y en particular o manaren al sotsbatlle, lo qual al mateix punt anà en casa de dit alguatzil y li regonegué tota la casa y no la y trobà. Y en lo mateix punt ne donaren rahó del dit agravi y de la provisió que havia feta al virrey, y notificant-li lo sobredit privilegi, demanant-li favor y ajuda, y lo virrey lo escoltà de molt bona gana i·ls digué que ell per sa part procuraria en fer-lo pèndrer, y que en tot afavoriria a la ciutat.

[4] ¹Feu-los tot aquest favor no perquè ell desitjàs la concervació de privilegis ni lo bé de la ciutat sinó per a tenir de aquesta manera de sa part y obligada la ciutat per lo negoci de las Constitucions y satisfacer-los lo Concell de Cent que tingué divendres, a 31 de mars, per las ditas Constitucions, volent-los de aquesta manera obligar a tots.

^{II}Dimars, a 5 de dit, feu fer lo virrey la provisió de captura per lo dit alguatzil. Y anant en serca d'ell lo trobaren prop de la presó del rey, ahont lo prengueren, anant ell ab vara alta; y ell feu molta resistència, cridant «visca lo Sant Ofici», y llensant-se per terra trencà la vara ell mateix (dient que li havían trencada); y per la gran resistència que feu fou forçat pujar-lo a la presó a cap y a peus, i·l posaren en la torreta. ^{II} Sabut açò per los inquisidors, feren manament als del Real Concell, particularment al regent Mur y a miser Juan Margarola, y a qui lo virrey havia comès a la dita causa, per a que dins tres horas posasen y restituhissen en llibertat a la persona de Perot Mullet, alguatzir del Sant Ofici, altrament procehirían contra de ells ab censuras y altres procehiments; y los del Concell los respongueren manant-los que revocassen dit manament.

[5] ¹Y passades les tres horas del primer manament tornaren los inquisidors a enviar-los altre manament per a que dins 2 horas soltasen dit alguatzil; y tement-se los del Real Concell que los inquisidors no posasen en execució ditas censuras de que·ls amenasaven, se apel·laren en Roma y los enviaren la apel·lació per un notari ab 2 testimonis en escrits. Y quant lo notari los legí la apel·lació y veren los inquisidors que no·ls tractaven de senyoria sinó de paternitat, no volgueren que la acabàs de llegir, dient-li que era nul·la pus no·ls tractaven de senyoria. ^{II}Estant en lo tribunal junts ab tot, lo notari passà avant en llegir-la, ells en no voler-la ohir, donant dita escusa, però son intent era per poder proseguir los manaments

3, I fer-lo pèndrer] fer-lo(*ratllat* s) pendrer| 4, I ditas Constitucions] ditas (p. 410) Constitucions| 5, II ohir, donant dita] ohir (*interlineat* donant) dita| se'ls deu] se'ls (p. 411) deu

y executar ab sensures que besaben ells, que ni en tribunal ni fora d'ell no se'ls deu senyoria (que al tribunal dels inquisidors no se'ls deu senyoria sinó al supremo y als altres paternitats).

[6] ^IY vist açò per lo notari, cridà dos testimonis, llevant acte com las havia llegidas y que ells no la volían ohir, y no obstant sos contraris las acabà de llegir; y ells respongueren sempre que la tenían per nul·la, y axí tornaren a donar tercer monitori, que sots las mateixas penas soltasen dins una hora lo sobredit alguatzil. En ésser lo alguatzil a la presó, lo virrey o feu a saber als concellers, fent-los grans ofertas.

[7] ^IDimecres, a 6 de dit, no obstant la dita apel·lació feren publicar los inquisidors en la trona de la Seu a la missa major un cartell, en lo qual declararen per excomunicats al Real Concell, ço és: al regent Mur, com a regent la Cancilleria, y a misser Joan Magarola, com a jutge de la causa de l'alguatzil; manant a tots los ecclesiàstichs no çelebren misses ni oficis divinals en sa presència, ans los expel·lissen de las iglésias, manant també als seculars que no comunicasen ab ells.

^{II}Entenent lo senyor bisbe de Barcelona tot lo sobredit, y tement los danys que de dits negocis porían resultar, com a tant bon prelat y pare espiritual procurà ab moltas veras en apaciguar-los y que·s tractassen amigablament, y anant dels uns als altres ab molta caritat y amor. Y comensant a tractar dits negocis, fou content lo virrey de tràurer de la presó lo dit alguazil y que los inquisidors ab cauthela absolguessen al regent y a miser Magarola, perquè no pretenían que fossen excomunicats, y que tots de conformitat escriguesen a la Cort y que estiguesen al que vindria de allí. ^{III} Y anant lo senyor bisbe ab esta embaxada del virrey als inquisidors, prenent que la acceptarían, pus los estava tant bé, no·n volgueren fer res quant la ohiren sinó que li respongueren que tragués primer lo virrey lo alguazil, y que los oficials reals se presentasen devant d'ells i·s posasen a la presó de la Inquisició, que ells li prometían y donaven paraula de usar ab dits oficials de tota benignitat. Y tornant aquestas resposta lo senyor bisbe al virrey, li'n prengué molt fàstich de dita resposta, qui li pregà molt encaridament que no s'i posàs, perquè no volia usar de ninguna manera de concert, sinó que anàs per via de justícia.

6, I grans ofertas] grans ofestas | **7, II** amigablament y anant] amigablament y (*ratllat* que) anant | **7, III** esta embaxada] esta (p. 412) embaxada | **7, III** fàstich de] fastich (*ratllat* y) de

6, I monitori: «carta en què l'autoritat eclesiàstica invita o cita algú davant el seu tribunal, sots pena d'excomunió o alguna altra» (DCVB).

[8] ¹Dit dia donà comissió lo virrey als oficials reals per a que prenguesen los oficials dels inquisidors que havían publicada la excomunió a la Seu. Y lo regent y miser Magarola, no tenint-se per excomunicats, tractaven ab totom y feyen negoci; y en particular foren al Born ab lo conceller y demás del Real Concell a vèurer un tornetx que·s feya per servey de sant Ramon.

²Dijous, a 7 de dit, los oficials dels inquisidors volgueren pèndrer al sotsbatlle, lo qual a punjades y bosinades que·ls donà se escapà d'ells y no·l pogueren pèndrer.

[9] ¹Divendres, a 8 de dit mes, enviaren los inquisidors a casa del virrey a Llorens Riembau, secretari d'ells, ab un monitori, lo qual, en summa, contenia que lo virrey dins 3 horas tragués de la presó lo dit alguatsil, altrament que posarían entredit a la present ciutat. La qual cosa lo virrey sentí molt, y encontinent envià a don Francesch Agullana als concellers, fent-los-o a saber, y ells en lo mateix punt feren junta de advocats, als quals proposaren lo cas, y tots foren de parer que·s tingués Concell de Cent y que en ell se donàs rahó del sobredit; y axí, en lo mateix punt s'í tocà. ² Al qual, en ésser congregat, proposà lo conceller en cap molt a la llarga tot lo present negoci dels inquisidors y lo que lo virrey los havia enviat dir; y lo Concell determinà que se escrigués a Sa Magestat donant-li rahó de tot lo sobredit y de las supercerias que los oficials dels inquisidors féyan als pobles, perquè de tot ne havían format un procés, axí lo virrey com los concellers, y que suplicasen als diputats fessen lo mateix per sa part; en particular que suplicasen a Sa Magestat que fos de son real servey firmar lo que en las últimas Corts se era tractat (si bé no se era clos) de què los inquisidors no poguesen tractar ningun acte civil sinó cosas criminals tocant al Sant Offici, y que de tot anasen los concellers a donar-ne rahó al virrey.

[10] ¹Y ab aquest vot se resolgué lo Concell, lo qual, en ésser desajuntat, anaren los concellers a casa del virrey a donar-li'n rahó de la dita determinació, suplicant-li fos servit de continuar lo que tant bé havia comensat y que no·ls desemparàs; y lo virrey los feu de

8, I lo conceller] lo(*ratllat* s) conceller| **8, II** punjades y bosinades] punjades y bofinades *Corregim l'error de còpia*| **9, I** junta de advocats] junta de ad (p. 413) advocats| **10, I** jurisdicció dels inquisidors] jurisdiccion dels inquisidors *Corregim l'error de còpia*| **11, I** lo sobredit Concell] lo so (p. 414) sobredit Concell

8, II bosinades: és a dir, bocinades «cop pegat amb la mà a la boca» (DCVB).

9, I Llorens Riembau: Llorenç Honofre Riembau, notari del tribunal de la Inquisició de Barcelona entre 1586 i 1598, va estar al servei de la Santa Inquisició fins a l'any 1608, quan es va jubilar després de 23 anys al servei del tribunal (Moreno 2002:660, 320).

resposta dient-los que ell no desistiria un punt de lo que havia comensat y que volia vèurer a fins ahont se allargaria la jurisdicció dels inquisidors, y que en tot lo que·ls podria valer o faria ab molta voluntat, y que gustaria molt escriguesen tots axí de conformitat. Aprés, quant los concellers se'n foren anats, digué que li pesava molt com no havían determinat que·s fes embaxada.

[11] ¹Presentat que hagueren los inquisidors lo sobredit monitori al virrey, mentre los concellers tingueren lo sobredit Concell, juntà lo virrey en sa casa los del criminal, donant-los rahó dels procehiments feyen los inquisidors; y ells en lo mateix punt despediren lletres citatòrias per a dits inquisidors, manant-los que comparaguessen *in banco regio* (que es citar-los perquè compareguen a la Audiència), per a que ells deduhisen de sa justícia, las quals lletres citatòrias los enviaren per [*espai en blanc*], fisch de la règia Cort, y per Àlvaro Fort notari de manament; y los inquisidors respongueren que «lo oýmos».

[12] ¹Dit die digué lo virrey al senyor bisbe que no consentís que·s posàs entredit a la ciutat perquè, a més de no tenir rahó los inquisidors en sa pretenció, no podían posar lo entredit per ésser-se apel·lats a Roma. Y lo bisbe li feu de resposta que ell no podia fer altre cosa si los inquisidors la y requerían per a que ell no volia qüestions ab ells ni ab ningú; del que lo virrey se anujà molt de la resposta, y per esta ocasió pregà a don Francesch Virgili, bisbe de Lleyda, que encara se trobava en la present ciutat, que entrevingués en tractar dits negocis; y de aquella hora en avant y entrevingueren los dits 2 bisbes.

[13] ¹Diçapte, a 9 de dit, anaren mosèn Cosma Fivaller, donsell, y tal Julià de Navel, ciutadà, als diputats a suplicar-los de part dels concellers y Concell de Cent perquè fosen servits de escríurer a Sa Magestat los negocis concorrens dels inquisidors, y que li suplicasen fos de son real servey firmar lo que en las últimas Corts se havia comensat a tractar; y los diputats los digueren que u consultarían i·ls ne tornarien resposta.

13, II don Miguel] don Mi (p. 415) Miguel] donasen lo que volían] donasen lo que volia *Corregim l'error de concordança de la seqüència (fosen, advertisen)*

11, I Àlvaro Fort: notari públic de Barcelona i escrivà de registre, segons recullen els DGC (v. III, p. 986) era.

12, I Francesch Virgili: Francesc Pau Virgili i Caselles, bisbe de Lleida entre 1599 i 1620. Fou, a més, l'encarregat de la reforma de la Universitat de Lleida l'any 1613 (Esteve 2007:41, 47).

¹¹ Dit dia, al després de dinar, tornaren resposta los diputats als concellers, enviant-los ab embaxada a don Miguel de Cruïlles y a mossèn Gerònim Bosch, donsell, los quals los digueren de part de dits diputats que gustarían molt de servir a la ciutat y que tots estiguesen en conformitat, y que per axò fosen servits de enviar-los còpia de la carta que escrivían a Sa Magestat y en un memorial los donasen lo que volían que escriguesen y suplicasen a Sa Magestat, y també que·ls advertisen si los dits inquisidors havían trencats ninguns privilegis ni Constitucions.

[14] ¹ En tots aquestos procehiments que entre virrey y concellers y havia ab los inquisidors may los tractaren de senyorias sinó de reverents pares y de paternitats, lo que ells sentiren molt, com dit està, però per més quexes que·n donaren an al virrey ab los de la Audiència, ni los concellers no volgueren fer altre cosa, dient que no se'ls devia més y la senyoria sols se devia al Concell supermo de la Inquisició de España; y axí d'esta manera per esta ocasió perderen lo títol de senyoria en tribunal que fins ara los havían donat.

¹² Dilluns, a 11 de dit, segona festa de sant Cogesma, al dematí anà lo inquisidor Alonço Marques a dir missa baixa al col·legi de Betlem, com acostumave algunes vegadas. Y après, ajuntà alguns pares graves de casa, donant-los rahó de tot lo sobredit, y pregant-los que consultasen entre ells que·ls aparexia de dit negoci, si bé ell digué que creya que lo regent ni misser Magarola no éran excomunicats, axí per la sobredita apel·lació com també perquè saberen après que ells ni ningun altre de la Audiència no havien firmada la captura ab provisió y manament del virrey, ya a dretes, per evitar dits inconvenients.

[15] ¹ Dit dia, al després dinar, anà lo virrey al col·legi de Bellem, ahont aportà lo procés que per al dit negoci se havia fet, per a informar als dits pares de sa justícia, i·ls pregà que li diguesen son parer perquè ell estaria a tot lo que seria de justícia; y los pares li respongueren que lo mateix que a lo inquisidor Marques.

15, I per al dit negoci] per a al dit negoci *Corregim d'acord amb el sentit* | per a informar] per a in (p. 416) informar

13, II Miguel de Cruïlles Miquel de Cruïlles i de Requesens, carlà de Tarrassa (DGC, v. III, p. 894).| **Gerònim Bosch:** Jeroni Desbosc i Vilagaià fou administrador de la taula de canvi de la ciutat entre 1602 i 1604. El 1601 també participà de les festes per la canonització de sant Ramon de Penyafort al capdavant d'una colla de genets i formà part de múltiples ambaixades entre consellers i diputació, la qual cosa demostra la seua implicació en la classe dirigent de la ciutat (DGC, v. III, p. 980; MNA, v. VII, p. 3052, 346).

14, II Alonço Marques: és a dir, Alfonso Márquez del Prado.| **a dretes:** és a dir, intencionadament (DSFF).

ⁱⁱ Desitjant lo virrey que los dits pares estiguesen ben enterats del cas, envià al dit col·legi per al dit efecte miser Antoni Oliba, lo qual los digué que lo rey no sols té las primeras captures, però com a supremo señor temporal (per lo que té obligació de mantenir y conservar los poblats pau y justícia per lo jurament que prestà, a més de la obligació ordinària quant comensà a regnar), se era lo virrey, com a lloctinent seu, oposat a dit negoci, perquè entenent la sobrada justícia que los concellers tenían, y havent-li notificat lo sobredit privilegi, demanant-li juntament favor, lo qual no·ls pogué negar, ⁱⁱⁱ y sabent que los concellers volían fer (com, de fet, procuraven) la captura de dit alguatzil, per a llevar las qüestions que entre concellers y inquisidors y haguera hagut si los concellers haguessen feta dita captura, s'í cuytà ell primer a fer-la. Y que, après havent-los escomès ab un concert tant honrrat per a ells (com los o anà a dir lo bisbe de Barcelona de sa part), no l'havían volgut escoltar, y que per totas estas y altres rahons havien obligat al virrey a fer tots los sobredits procehiments.

[16] ⁱY, informats de tot açò los dits pares, se ajuntaren en la casa mateixa, tractaren entre ells lo cas, y après de haver-lo molt mirat se vingueren a resoldre que lo virrey y concellers tenían justícia y los inquisidors no. Però vehent que lo cas era tant grave y las parts tant principals, no gosaren dir la resolució del cas axí com lo sentían, perquè per força véyan que la una de las parts se tenia de agraviar, y axí determinaren de respòndrer a tots que lo cas era grave y que no gosaven determinar-se'n a soles, sens parer de altres persones, y que ab junta de altres ells se determinarien en lo que hi sentirien (però que ells en veritat no dexaren de dir privadament als inquisidors que se avinguesen perquè no tenían molta justícia ni prosehían ab la forma deguda).

[17] ⁱDit dia a la tarde anà lo inquisidor [*espai en blanc*] Eredia de Quinyones a casa de mossèn Francesch de Gualbes, conceller en cap, dient-li de part de tots que los concellers fosen servits de asenyalar tres moltos cada dia per los inquisidors, que de aquesta manera no·s parlaria més del negoci y tot se aosegaria; y lo conceller li feu de resposta que de ninguna manera o faria la ciutat, que seria gran inconvenient perquè altres voldrían lo mateix, y perquè comensat ab los uns seria agravi per los altres si no feya lo mateix, y que per est inconvenient no y havia remey sinó que los seus compradors anasen com los altres a la carniceria, com havían acostumat sempre.

16, I junta de altres] junta de (p. 417) de altres| 17, I seria agravi per los altres] seria agravia per los altres *Corregim d'acord amb el sentit del text*

17, I Eredia de Quinyones: no ha estat possible documentar aquest personatge.

[18] ¹Vehent los inquisidors que no tenían molta justícia y que los pares de la companya en secret los ne havían desenganyats, y que lo virrey ab los del Reial Concell estàvan tant determinats en proseguir la causa per via de justícia y afavorir a la ciutat, tement-se de alguna reprehenció de la Cort (com, de fet, la hagueren), detererminaren de vèurer y provar si-s porían avenir, y axí demanaren que soltasen de la presó lo alguazil, que ells absoldrían al regent y a misser Magarola, y que no escriguesen alguns o ninguns al senyor rey ni al concell supremo de la Inquisició sinó que no se'n parlàs més.

[19] ¹Y los dits negocis tractave dels uns als altres lo pare Anton Clar, rector del Col·legi de Betlem de la present ciutat, mallorquí de nació, lo qual anant al virrey de part dels inquisidors ab lo recado sobredit, respongué que ell gustaria molt de tràurer de la presó lo dit alguatzil y que los inquisidors absolgueren ab cauthela als dits Mur y Margarola, però en lo que tocava escriurer al rey que no podia dexar de fer-o, majorment havent escrit los concellers y diputats per dit negoci, y que Sa Magestat li donaria molta culpa si no li-n donava rahó. Y axí, los inquisidors foren contents de absòdrer als dits y que los traguesen de la presó lo alguatsil.

[20] ¹Dijous, a 14 del dit, anà lo secretari dels inquisidors a dir al virrey com lo tribunal del Sant Ofici havia determinat de absòdrer al regent Mur y a miser Juan Magarola, y digué ab tal terme de paraules que lo virrey entengué que ya los havían absolts; feu soltar de la presó lo alguatzil, lo qual no se'n volia anar; y entenent-ho lo virrey manà que per grat o per força que'l ne traguesen, y axí o feren; y los inquisidors no absolgueren als dits. Y sabut açò per lo virrey o sentí molt, vehent que axí se éran burlats d'ell, y tingué's per molt acorregut de què no hagués entès al secretari.

[21] ¹Diçapte, a 16 de dit, envià lo virrey a cercar lo rector de Betlem per a que sabés dels inquisidors si havían feta dita absolució. Y quant fou lo rector en la Inquisició i-ls hagué dit lo perquè y anave, li feren los inquisidors de resposta que sempre que los sobredits la demanarían que ells la farían; y lo rector los replicà com veu una resposta tal a què la y donasen per escrits (y axí ho feren), la qual aportà al virrey; lo qual, en lo mateix punt, ajuntà

19, 1 molt de tràurer] molt de (p. 418) traurer

19, 1 Anton Clar: Antoni Clar fou rector del col·legi de Betlem entre 1601 i 1603, just enmig de dues rectories de Pere Gil. Assumí el govern del col·legi temporalment l'any 1607, ara com a vice-rector, tot coincidint amb el període en què Pere Gil fou visitador del col·legi de Palma de Mallorca (Iglésies 2002:36, 37).

20, 1 no absolgueren als dits: llegim «no absolgueren als dits regent Mur i miser Joan Magarola».

los del Real Concell donant-los-ne rahó de tot, y determinaren que, ab lo parer de theòlachs tenían, que pus ditas personas no éran excomunicades no tenien que demanar ya absolució. Determinat açò, feren procés de regalia al secretari dels inquisidors prenent que havia enganyat al virrey, però ell se'n descarregà molt bé dient que ell bé se era declarat però que lo virrey no l'havia entès, y per aquí passà.

ⁱⁱ Dit dia partí lo correu ab cartas del virrey y concellers y diputats per Sa Magestat, en las quals li narràvan tot lo succehit en lo dit negoci fins en lo punt en què estava, y de la burla que los inquisidors havían fet al virrey.

[22] ⁱ Dijous, a 21 de dit, dia de Corpus, tingué ganas y devoció lo regent Mur de combregar, y tenint escrúpul de la dita excomunió envià lo pare rector de Betlem als inquisidors per a que donasen facultat ab algú que ab cauthela lo absolgués; y los inquisidors li respongueren que si ell y anava lo absoldrían, lo que ell no volgué fer, dient que asenyalasen algú de la Companya de Jesús, lo que tampoch no volgueren fer los inquisidors. ⁱⁱ Y après de algunas dadas y preses, que per en açò pasaren, donaren facultat a miser Paulo Pla, canonge de Barcelona y vicari general del senyor bisbe, per a que l'absolgués (com, de fet, o feu), pasejant-se los dos per lo claustro de la Seu sens agenollar-se lo altre ni descobrir-se perquè ningú ne hagués sentiment, si bé los inquisidors volíen que fos acte públich, però lo regent may hi volgué concentir. Y axí de esta manera lo absolgué.

[23] ⁱ Diçapte, a 7 de juliol del present any, tornà lo sobredit correu y aportà cartas per tots los sobredits en resposta de las que li havían enviades. Y la dels concellers és del thenor següent:

A los amados y fieles nuestros los concelleres de la nuestra ciudad de Barcelona.

El rey.

Amados y fieles nuestros,

21, 1 que ab lo] que (*interlineat* ab) lo| se'n descarregà] se'n desca (p. 419) descarrega

^{II} Vuestra carta de 15 del presente recibí sobre la diferencia que havéys tenido con los inquisidores. Y podéys estar ciertos que esto se mirará con el cuydado y atención que es justo para proveer en ello lo que más entendiera convenir, de que os he querido avisar y aseguraros que a las cosas de essa ciudad se acudirá siempre con la mesma buena voluntad y veras que ella suele sempre acudir a las de mi servicio, de que tengo la memoria y agradecimiento, que es razón, y assí lo estaréys de ver en la ocasión presente, pues se os procurará dar toda satisfaci6n y gusto que se pudiere. De Valladolid, a 30 de junyo, 1601.

Yo, el rey

Vidit Covarruvias, vicecancellarius; vidit don Joanes Sabater, regens; vidit don Monserrat de Guardiola, regens; vidit Nuñes, regens; Vitella, secretarius.

[24] ^IAprés se sabé que lo sobredit negoci se era remès als concellers de Arag6 y de la Inquisici6 per a que vesen dit negoci y quala de las parts estaven agravades. Y lo que aprés se sabé fou que los inquisidors tingueren reprehenci6 secreta per haver excedit en tot, y confirmà més aquesta opini6 que dins pochs dias tragneren de assí a l'inquisidor Alonço Marques, que era lo més antic, per advocat fiscal del Consell Supremo de la Inquisici6, que no és càrrech de molta preminència aprés de ser estat inquisidor. ^{II} Y que també del dit negoci may més se'n parlà, que per poca culpa que los concellers haguesen tinguda los hagueren molt ben carregats, majorment que los de l'any esdevenidor o feren molt bé ab las cosas de la Diputaci6 (com veurem), y axís si haguesen pogut los hagueren feta alguna burla, lo que no feren per tenir la justícia tant en son favor que no-s podia faltar a ella.

[1] ^I**Capítol de una solempna embaxada que lo rey de Pèrcia envià al papa y a tots los prínceps christians, y com dits embaxadors passaren per la present ciutat**

23, II presente recibí] presente (p. 420) recibí] suele siempre acudir] suele siempre suele acudir *Corregim l'error*] 1601] 1601 (*subratllat*) | 24, I tragneren de assí] tragneren de (*assi corregit sobre aquí*) | 24, II que no feren] que (p. 421) no feren

1, I rey de Pèrcia: és a dir, Sha Abbas I el Gran, rei de Pèrcia entre 1587 i 1629. Fou l'encarregat de signar la pau amb els otomans el 1590 i és conegut com un personatge polifacètic per les seues accions polítiques i militars però també per la seua tasca en l'expansi6 de l'art persa (Mehrad 2012:29-31).

ⁱⁱ An acostumat algunes vegades los reys de Pèrcia (dits en altre manera la gran sophí de Pèrcia) tenir confederació ab los prínceps christians y prestar alguns d'ells la obediència al papa, esent moros de nació; y assò per lo gran odi y guerras tenen ab lo gran Turch, per ésser los dos tant poderosos (però encara que mahometans éser diferents en la secta en algunas cosas), per la qual cosa se són valguts algunes vegades del favor y ajuda dels prínceps christians, y en particular de alguns sereníssims reys de Aragó, com fou del senyor rey en Jaume al Primer, y de altres successors seus, com consta ab las embaxadas que ab diversos temps los enviaren, las quals estan recòndides en lo Real Arxiu de Barcelona, escrites ab lletres turquesas y gregas, ahont las he vistes algunes vegades.

[2] ⁱY succehint en lo Regne de Pèrcia per mort de [*espai en blanc*], germà seu, fills que éran de [*espai en blanc*], volgué continuar las ditas amistats y confederacions, enviant per en açò solempne embaxada al santíssim pare nostre, lo papa Clement Octau; a l'emperador don Rodolpho de Àustria; al senyor rey don Phelip Segon, rey de España; al rey Enrrich quart, rey de França; al gran duch de Mascòvia; a Sigismundo Tercer, rey de Polònia y a la senyoria de Venècia; enviant per embaxadors un turch principalíssim de sos estats, anomenat Cuchcin Olli Beag (dit en altre manera Hozin Ali Bech), acompanyat de altres turchs.

[3] ⁱY per lo mateix efecte anava en sa companya un cavaller anglès, anomenat Anton Sherleyns. Y encara que sols lo Hozin Ali Berch, turch, era lo embaxador, però trobant-se en

2, I duch de Mascòvia] duch de (p. 422) Mascovia| embaxadors un turch] embaxadors un tu(r
corregit sobre ?)ch| 3, I Sherleyns. Y encara] Sherleyns o (*ratllat* Sirleo los retratos qua) Y encara |

1, II sophí: nom amb què es coneixia la dinastia persa que va governar entre els anys 1501 i 1736 i que deu el seu nom a Sheykh Safi al-Din; també és coneguda com dinastia safàvida (Mehrad 2012:25, 26).

2, I germà seu: és a dir, Hamza, que va morir assassinat segons recull Mehrad (2012:30).| **fills:** ambdós, Sha Abbas i Hamza eren fills de Muhammad Khudabanda, qui va ser rei de Pèrcia entre 1578-1588 (García 2010:231). Mehrad (2012:30), però, esmenta que Abbas va assolir el govern després d'un colp d'estat contra son pare, recolzat pels Qizilbash (una organització militar i religiosa que té els seus orígens en el segle XIII).| **Rodolpho de Àustria:** Rodolf II d'Habsburg.| **Enrrich quart:** Enric IV de França i III de Navarra.| **duch de Mascòvia:** és a dir, Borís Godunov, tsar de Rússia –denominada entre els segles XIV i XVI com Moscòvia o gran ducat de Moscou– entre 1598 i 1605. Apareix esmentat amb aquest nom en l'obra de Juan de Pèrcia (1946:21), que descriu l'episodi que narra en aquest capítol Jaume Ramon Vila.| **Sigismundo Tercer:** Segimon III de Polònia (1587-1632) i de Suècia (1592-1604).| **senyoria de Venècia:** Marino Grimani, duc de Venècia entre 1595 i 1605.| **Cuchcin Olli Beag:** és a dir, Hosein Ali Beg, ambaixador principal del Sha Abbas I en la seua empresa amb el papa i prínceps de la religió cristiana contra l'enemic turc; era, a més a més, un dels alts càrrecs dels Qizilbash (Mehrad 2012:35, 42).

Pèrcia lo dit Anton Sirleo donà entenent al dit rey de Pèrcia que, per a que tingués efecte y li reisqués la embaxada que ell volia fer, li comanà molt que ell fes la embaxada per a que los prínceps christians li donasen crèdit. Y com lo dit anglès era home de manya, ho sabé tant bé persuadir que lo rey de Pèrcia fou content que fos companyó de dit embaxador per los papers, poders, embaxada y set cartas que aportava (per a los sobredits papa, emperador, reys de España, França, Polònia, Moscòvia y la senyoria de Venècia) [y] donà al dit Hozin Ali Bert. Y de esta manera partiren de Pèrcia, y per sas jornadas arribaren a Mascòvia.

[4] ¹Y quant foren fora de Pèrcia, procurà lo dit Anton Sirleo alçar-se a mayor ab la embaxada y donà antenent que ell a solas era lo embaxador y los demás éran criats, procurant ab alguns dels percians que diguéssan que era axí, y particularment ab lo intèrprete, lo qual per fer pler al dit Anton Sirleo o donave antenent de aqueixa manera. ⁱⁱ Y com la llengua d'ells era tant estranya y peregrina de las terras y nacions per ahont pasàvan pogué lo don Anton Sirleo, ab consentiment de l'intèrprete, axir al pricipi ab son intent, però a la llarga o vingué a enténdrer lo dit Ozin Ali Berch, lo qual o sentí tant que vingueren a medis i-s pensaren matar; y a la postra lo anglès se'n tingué de anar y tornar-se'n en Pèrcia (com avant veurem).

[5] ¹La embaxada, en summa, era que los prínceps christians fesen entre si lliga y anasen contra lo gran Turch, que lo dit rey de Pèrcia per sas terres, que li és vehí, faria lo mateix, y que los dits embaxadors en son nom donasen la obediència a Sa Santedat; y que axí al papa com tots los demás a qui venia remesa la embaxada los representàs (per obligar-los més a la dita lliga y guerra) la amiatat que tots sos passats antiguament havían tinguda ab los prínceps christians, y com en sas terras los christians són ben tractats, y que may los han cautivats ni fet agravi. Y que sempre que ells volguesen fer lliga, ell posaria cent y cinquanta mil hòmens

4, ii anar y tornar-se'n] anar y (p. 423) tornarsen

3, i **Anton Sherleyns**: Anthony Shirley, juntament amb el seu germà Robert, van arribar a la cort de Sha Abbas i el van convèncer perquè enviara una ambaixada a Europa. Anthony Sherley formà part d'aquesta ambaixada enviada al papa i als prínceps del catolicisme per unir-se contra l'imperi otomà, com a intermediari entre les monarquies persa i hispànica. Poc després, en arribar a Roma, i quan van descobrir que l'anglès tenia algun interès ocult, el papa el va retenir a Itàlia –amb la intenció inicial que tornara a Pèrsia–, però va viatjar a Venècia i posteriorment a Praga, on es reconvertí al catolicisme (Mehrad 2012:30, 35; García 2010:234). Joan de Pèrsia (1946:222), membre de l'ambaixada persa convers, el descriu així: «es [...] un hombre de gran ingenio, aunque pequeño de cuerpo, amigo de grandes ostentaciones, a costa de las rentas que no le dió propias la fortuna; y a lo que pareció después, trujo siempre ánimo de engañarnos».

de a cavall en la campanya y xexanta mil hòmens a peu, y que ab tot son poder afavoriria als christians per a contra del gran Turch, escrivint tot açò als sobredits ab las ditas cartas.

[6] ^I Y ab la dita embaxada arribaren a Mascòvia (com dit està), y de aquí anaren a l'emperador y rey de Polònia, y après a Roma, ahont li feu lo papa solemníssim recebiment y acullida, que fou de la manera següent: entenent lo santíssim pare nostre Clement Octau que los embaxadors percians, après de haver-se despedit de la Cort de l'emperador, éran arribats en Itàlia y passats per la Toscana (ahont havían negociat ab lo gran duch de Florència), y que ya éran entrats en los estats de la Iglésia; determinà que fosen rebuts ab gran solemnitat y recebiment, donant-ne càrrech per en açò al señor Silvestre Aldobrandino, nebot seu y prior de Roma. ^{II} Lo qual, sabent que los dits embaxadors éran arribats a la vinya del marquès de Ariano, ahont se entretingueren y foren visitats y convidats per monsenyor Vestri, secretary dels breus de Sa Santedat, anà lo dit prior de part del papa, acompanyat de molta noblesa y senyoria romana y altre gent principal de la Cort, ab la guarda dels cavalls lleugers y ab los suizeros de Sa Santedat per a acompanyar-lo en la entrada.

[7] ^I Dijous, a 5 de abril del present any, partint de la dita vinya ab tot lo sobredit acompanyament, entraren en Roma, y encara que entre los dos embaxadors, per las rahons sobreditas, y hagué algunas diferèncias sobre las precedèncias, ab tot axò concordaren que lo Anton Sirleo, anglès, anàs en mitg de l'Hozin Oli Bech, percià, y del prior de Roma, lo qual treballà en honrrar-los. Ordenà també que los gentilshoms del dit percià anasen a cavall devant cada hu, en mitg de dos cavallers principals de Roma. ^{II} Y ab aquest orde entraren dins Roma, y en lo mateix punt sonaren totes les trompetas, tabals y clarins, caminant per lo carrer Ceserino, prenent lo camí del castell de Sant Àngel, ahont per ser nit ensegueren moltíssimas atxes y graellas; y en lo mateix punt del dit castell Sant Àngel dispararen molts tirs de artilleria, a la qual los dits embaxadors pesàvan per lo Burgo anvés la plassa de Sant

6, I haver-se despedit de] haver-se (*ratllat* disposat) (*interlineat* despedit) de| **6, II** foren visitats] foren (p. 424) visitats| **7, I** las precedèncias] las (*ratllat* las diferencia) precedèncias] devant cada hu] devant davant cada hu *Corregim i eliminem la repeticio del mot*

6, I Silvestre Aldobrandino: nebot del papa Clement VIII, fou nomenat cardenal a Roma l'any 1603; morí l'any 1612, als 24 anys (Mora 1736:120).

6, II monsenyor Vestri: secretari de breus del papa Clement VIII (Abadal 1806:89).

7, II pesàvan: és a dir, «passaven».| **Burgo:** Passeto di Borgo, pas elevat que connecta la ciutat del Vaticà amb el Castell Sant'Angelo.

Pere; y acostant-se las barcas que estaven abordadas a la ribera del riu tiraren molta artilleria, que correspongueren al dit castell Sant Àngel.

[8] ^I Al descavalcar de cavall tornaren los dits a les discòrdies de las precedèncias, de hont havent enviat lo dit anglès a dar rahó de tot açò al cardenal Aldobrandino, lo dit cardenal envià al comenador Clement ab una carroça per a fer-se'l venir de davant; y après de haver-lo ohit li manà que se'n tornàs al palàcio, ahont los aposentaren, pregant-li que estiguesen en bona pau. Y lo dit palàcio estava molt ben endreçat y adornat de riquíssima tapiceria de or y seda, que era de Sa Santedat y per manament seu se feya tot. Foren dits embaxadors ab tota sa família opulentíssimament hospedats y tenien en sa guarda algunes llançes, cavalls lleugers; y Sa Santedat los envià un cavall a cada hu dels de sa guarda, ab los que ell sol anar a cavall, per a que·s pasejasen.

[9] ^I Pochs dies après anaren a donar la embaxada y donar la carta, la qual ohí Sa Santedat en presència de tots los cardenals. Y entesa la embaxada per Sa Santedat, los respongué que ell faria totes les cosas que més bé estiguen y ells li demànan, a què sia a servey y glòria de Déu, y que·ls enviarà tota la conclusió de la Santa Lliga que tenen tots los prínceps christians contra la mala opinió del Turch y en benefici de tota la lliga chritiana.

[10] ^I Après de tot açò, estigueren alguns dies en Roma, mirant las grandesas de aquella ciutat, de las quals restaren molt admirats y agradats, en particular de las iglésias y culto divino, que los dijous sants pasejaren totes les iglésies y veren los monuments, del que estigueren tant satisfets que poch dies après se batejaren tres d'ells (com avant veurem). ^{II} Y après de haver estat alguns dies en Roma volgueren partir-se per a España, y entenenent-ho Sa Santedat, los volgué fer-los lo gasto fins que fosen a la Cort del rey de España; y axí manà al reverent mossèn Francisco Guasch, canonge de Barcelona, que estava aleshores en Roma y de partida per a España, que·ls acompanyàs fins a la Cort del senyor rey, fent-li donar mil ducats per al gasto del camí, y manant-li que l'embarcàs en Gènova ab galeras.

8, I tornàs al palàcio] tornas al pa (p. 425) palacio *Corregim i eliminem la repetició* | **10, I** veren los monuments] veren los monuments | **10, II** per al gasto] per a al gasto *Corregim d'acord amb el sentit*

8, I comenador Clement: no ha estat possible documentar aquest personatge.

10, II Francisco Guasch: Francesc Guasch, canonge de la ciutat de Barcelona i membre del braç eclesiàstic que estava a Roma i que acompanyà l'ambaixada fins a Barcelona per orde de Sa Santedat, com recull Vila i altres testimonis (DGC, v. III, p. 989; MNA, v. VII, p. 346; Persia 1946:22).

[11] ^IY com no·n trobàs que·l portàs per terra, y entenent lo dit canonge que lo embaxador de Pèrcia volia passar per a la Cort de França per a donar la carta y embaxada al dit rey, perquè lo embaxador li havia demanat la torta que·s feya anant de Roma a España per a passar a la Cort del rey de França; y axí ne anà a donar rahó a Sa Santedat, lo qual li manà que de ninguna manera la y pasàs, perquè no convenia sinó que l'aportàs de la manera sobredita. ^{II} Y axí, lo dit canonge al partir o donà antenent al dit percià, dient-li que no convenia a son rey, pues ell venia a fer lliga contra lo gran Turch, per quant lo rey de França quiçà lo avisaria, per la confederació que ab lo Turch té. Y entesa esta rahó lo percià determinà anar dret a España com, de fet, o feren; però abans de partir de Roma, vist per lo dit Anton Sirleo, anglès, que sos designes no li havían resexit, se departí de ells y se n'anà primer de Roma, dient que se n'anava a Pèrcia per a quejar-se al rey del dit Hozin Ali Bech.

[12] ^IDimecres, a 6 de juny, partí dit embaxador de Roma per a España, havent-li donat lo papa poch dies abans de partir-se segona audiència y la benedicció, donant-li a més avant dels mil ducats algunes medalles de or y plata ab la efígie del papa, y lo mateix donà a cada cavaller percià dels qui l'acompanyaven.

^{II} Y dels 13 que entraren en Roma sols se n'aportave deu percians, perquè los 3 se éran convertits y s'i restaren en Roma, lo que sentí molt lo dit Ozin Ali Bech, pensant-se que violentment los féyan restar, però entesa la veritat, perquè lo papa la y feu vèurer, prengué paciència y tirà avant son camí. Dels que se éran convertits y restaven en Roma la hu era secretari del dit Hosin Albech, l'altre li era barber y lo altre li era lo coch.

[13] ^IAprés de ésser passats per la França, sens acostar-se en la Cort del dit rey, entrà en Cathalunya per Perpinyà, de hont era lloctinent de capità general del castell don Carlos Coloma, germà del bisbe de Barcelona, lo qual lo isqué a rèbrer ab molts cavallers fora de la dita vila y ab alguns cavalls lleugers; y, après de haver estat alguns dias en Perpinyà, se'n vingué camí de Barcelona acompanyat de alguns cavalls lleugers.

11, I Cort de França] Cort de (p. 426) França| **12, I** donà a cada] dona (*interlineat* a) cada| **12, II** la veritat] la (*ratllat* varietat) veritat| dit Hosin] (d *corregit sobre* H)it (*ratllat* H) Hosin| **13, I** cort del dit rey] cort (p. 427) del dit rey| dita vila] dita (*ratllat* ciutat) vila |

11, I demanat la torta: és a dir, «curvatura o angle; desviació de la línia recta» (DCVB *s.v.* *torta*); entenem que demana fer la volta o seguir un trajecte determinat per passar per França de camí a Espanya.

12, II coch: és a dir, cuiner (DCVB).

13, I Carlos Coloma: capità de la guàrdia de Perpinyà i lloctinent i capità general en els comtats de Rosselló i Cerdanya a principis del segle XVII (DGC, v. III, p. 978).

ⁱⁱ Diumenge, a 15 de juliol del present any, entrà en la present ciutat lo embaxador percià y isque·l a rèbrer, per orde del virrey, don Enrrich de Cardona, governador de Cathalunya, acompanyat de alguns cavallers de la terra; y isqueren fins a mes anllà de la Creu Trancada, fora del Portal Nou, ahont trobaren dit embaxador. ⁱⁱⁱ Y après de haver-lo saludat, y donada la benvinguda per medi de l'intèrprete que lo dit embaxador aportava, los tornà ell la salut inclinant molt lo cap y crusant las mans en los pits (que és lo seu modo de saludar); y après lo posaren en mitg, ço és: lo dit governador se posà en la mà dreita y don [*espai en blanc*] de Perapertussa, bescome de Joc, a la mà esquerra, y de davant se posaren los altres cavallers y gentils hòmens del dit embaxador, que li anaven en mitg de cavallers de la terra.

[14] ⁱ Y los noms dels dits percians éran los següents: Azal Libech, conceller de dit embaxador; Aliculi, nebot seu; Orusbech Bunatbech Lascun, Ava Age Varech Mirava. Y los dits percians entraren a cavall a la gineta, ab los cavalls molt ben endreçats que lo virrey los havia enviats. Tras del dit embaxador anava lo intèrprete y altre gent sua, y après anaven alguns cavalls llaugers de Perpinyà. Anaven vestits dits percians a la turquesca ab turbans de colors al cap y alfanges a la sinta; y lo embaxador aportava una com a sotanilla de una seda encarnada, y de sobre una roba de levantar de vellut carmesí aforrada de molt fines martres (hàbit molt propri per el més de juliol).

[15] ⁱ Y de aquesta manera entraren en Barcelona per lo Portal Nou y tiraren per lo carrer de Sant Pere, més alt per la riera de Sant Juan, devant Junqueres, carrer Condal, plassa de Santa Anna, plassa Nova, per devant la seu Diputació, Casa de la Ciutat, Regomí, carrer Ampla, per devant la casa del virrey; y posaren en un hostel que fa cantonada en lo dit carrer Ampla ab lo monestir de la Mercè, ahont lo governador y cavallers de la terra lo dexaren.

[16] ⁱ Dimars, a 17 de dit, al després dinar, los envià lo virrey cavalls adreçats a la gineta, ab los quals lo dit embaxador y cavallers se pasejaren per Barcelona, passant per totes les plases y molts carrers. Isqueren molt galants, anaren a las Gerònimes y après a visitar al virrey, del qual restà lo embaxador molt descontent per la poca cortesia que lo virrey feu, però lo dit embaxador la y donà molt bé, entenent axí per lo intèrprete com per algunes cortedats

14, I colors al cap] colors al (p. 428) cap] fines martres] finer martres *Corregim d'acord amb el sentit*/ 15, I lo carrer] lo (*ratllat* portal de sant Pau) carrer

13, III don [*espai en blanc*] de Perapertussa: és a dir, Pere de Perapertusa, I vescome de Joc.
14, I martres: «màrtir» (DCVB).

que al despedir-se d'ell li feu; y en ésser fora de casa del virrey, los cavallers del dit embaxador en presència sua corregeren quatre carreras dalt a la muralla de Mar.

[17] ^I Dit dia, al després de dinar, pasejaren ab cotxos y anaren a la Seu, ahont los amostraren tota la sacristia y plata, del que restaren molt admirats. Y après, ab los dits cotxes, cercaren lo restant de la ciutat y anaren a la Diputació y Santa Catherina, y altres llochs principals.

^{II} Dijous, a 19 de dit, al després dinar, alguns cavallers de la terra isqueren a la gineta y corregeren moltes carreres devant de sa posada al carrer Ample, estant ell y sos cavallers a las finestras, del que restaren molt satisfets.

[18] ^I Diçapte, a 21 de dit, partiren de la present ciutat per a la Cort del señor rey, ahont los acompanyà lo sobredit reverent mossèn Francesch Guasch, canonge de Barcelona. Restaren tant satisfets y agrahits los dits percians de Barcelona que per tot lo camí ahont pasaven déyan que era la millor cosa que havían vista, tant que anant a visitar al duch de Lerma quant foren en Valladolid; y demanant-li lo dit duch, entre altres preguntes que li feu, què era lo que més li havia agradat de tot lo que havia vist des de que era fora de la Cort de son rey, respongué que Barcelona era la millor cosa que havia vist y la que més li havia agradat, no obstant que havia vist coses dignes de memòria, dient grandíssimas alabanças d'ella de què tots los circumstants (que éran moltíssims) quedaren admirats.

[19] ^I Y replicant-li lo marquès de Dénia que advertís que en Espanya y havia moltes coses bones y ciutats molt famoses, encarint-li molt lo edefici y grandesa de l'Escorial y altres coses de plaer que té lo senyor rey en Castella, respongué que éran molt bones y que y havia molt que vèurer en ellas, però que no éran més que coses a soles, y que encara que en altres ciutats per ahont ell era passat y havia en moltes d'elles coses particulars, però qui tantes ne tingué de juntes com Barcelona, ^{II} ninguna; del que no prengueren plaer los castellans que estaven presents; y lo mateix digué al canonge Guasch quant se despedí de ell en Lisboa, ahont se embarcà per a tornar-se'n en Pèrcia. Partits que foren de Barcelona (com dit està) feu son camí per a la Cort passant per Çaragossa.

[20] ^I Dilluns, a 6 de agost de dit any, arribà lo dit embaxador en Tudela (2 lleguas més ansà de Valladolid) ahont tingué orde del senyor rey que se entretingué allí fins y a tant que Sa Magestat manàs altre cosa.

17, II de la terra] de la (p. 429) terra| 19, I lo edefici] lo (ratllat s) edefici (ratllat s)| 20, I Dilluns, a 6] (p. 430) Dilluns, a 6]

¹¹Dilluns, a 13 de dit, entrà en la Cort ab 3 carrossas que Sa Magestat li envià, y isqué a rebre'l lo marquès de Velada, acompanyat de molts cavallers, y lo aposentaren en un palàcio dins la matexa ciutat, que estava riquíssimament aderaçat y adornat, fins ahont lo acompanyaren tot lo temps que lo dit embaxador estigué en la Cort. Li feu lo gasto lo señor rey, a ell y a tots los de sa família, y al canonge Guasch y a sos criats, gastant-se cada dia per son plat cent y deu ducats; tenia de ordinari vint-y-quatre alabarders de guarda dels matexas que servían a la casa real.

[21] ¹Dimars, a 14 de dit, lo rey li donà audiència, ahont anà acompanyat de molts cavallers. Y entrant per lo aposento vestit riquíssimament, ab una roba de brocat feta com a roba real de estat, Antigua, saludà a Sa Magestat inclinant lo cap com està dit, y Sa Magestat li tornà la salut llevant-se la gorra. Y après li donà la carta y li esplicà la embaxada, la qual declarà lo intèrprete de Sa Magestat, acistint-i també lo intèrprete de l'embaxador. Y après de haver-la rebuda Sa Magestat ab gran demostració de alegria, se despedí de ell y se n'anà a visitar a la señora reyna, la qual també lo rebé ab gran contento y alegria.

[22] ¹Dimecres, a 15 de dit, de nostra Señora, y hagué sarau en palàcio, per al qual manà Sa Magestat convidar al dit embaxador, y ell acudí. Y estant present, dançà lo senyor rey y la senyora reyna, lo duch de Lerma y altres grandes. Lo dit embaxador estava en una selosia, en companya de dos cardenals, don Ernando Niño de Gavara, espanyol; y arcabisbe de Civilla; y don Scanio Colona, italià; y del nuncio de España. Restà dit embaxador molt satisfet y admirat de vèurer tanta grandesa y feu molts versos de la grandesa del nostre rey, los quals manà Sa Magestat vertir en castellà, y aparegueren molt bé.

[23] ¹Alguns dies après se feu un corre de toros, per hont fou també convidat per part de Sa Magestat. Y tot lo temps que estigué en la Cort manà Sa Magestat que li donasen tots los cavalls de la cavallerissa que tingués menester, manant també que si volia anar ab cotxes li tinguessen a punt dos cotxos de quatre cavalls.

¹¹Estigueren en la Cort a fins a 11 de octubre que partí per a Portugal, y abans de partir manà Sa Magestat al dit canonge Guasch que l'acompanyàs fins a Portugal, y li manà donar

20, II estigué en la Cort] (*ratllat t*) estigue en la Cort| 22, I rey y la senyora reyna] rey y la (p. 431) senyora reyna

20, II marquès de Velada: Gómez Dávila, I marquès de Velada (1557). Provenent d'una família estretament lligada al servei de la monarquia castellana, va formar part de la Cort quasi de forma ininterrompuda entre 1553 i 1616; va estar al servei del príncep Carles (†1568) i dels reis Felip I i II. Fou majordom del príncep, membre de la Junta de Govern i del Consell d'Estat l'any 1593 (Martínez 2004:13-19, 41-43, 45).

mil ducats per al gasto del camí; y donà Sa Magestat a l'embaxador una cadena de or de pes de sinch-cents ducats ab una medalla al cap de l'afigies verdadera del rey, y una esmeralda encastada ab un anell, de preu de mil ducats; y als seus cavallers, cadenas de 300 ducats a cada hu; y als altres criats, ab alguns de 200 y altres 100.

[24] ^IDels deu percians, n'i havia quatre de cavallers que lo dit embaxador posava en sa taula, que ab axò vivían a la christiana y no menjaven en terra (com acostúman en Pèrcia); y dels dits quatre cavallers los 3 se feren christians y restaren en Valladolid, y Sa Magestat los donà cada mes cent ducats de ajuda de costa a cada hu. ^{II} Y dels dos que·s batejaren junts foren padrins Sas Magestats, y los noms d'ells éran Ali Culi, nebot del dit embaxador, i·s digué aprés don Phelipe de Pèrcia; l'altre, que·s deya Bunat Bech, se digué don Diego de Pèrcia; y lo que·s deya Orus Bech se digué don Juan de Pèrcia, lo que sentí molt lo embaxador.

[25] ^IDijous, a 11 de octubre del mateix any, partiren de la Cort per anar a Portugal y pasaren per orde de Sa Magestat per Segòbia, Balsaín, Escorial, Pardo, Aranjúes y Toledo, per a que vesen las grandesas que Sa Magestat té en dits llochs. ^{II} Y de més avant li manà donar en comptants al dit embaxador de Pèrcia deu mil ducats, ço és: dos mil ans de partir de Valladolid y los vuyt mil en Lisboa, y allí fou apositat per orde de Sa Magestat en las casas de la marina (que·s diu Boavista). En lo dit temps que estigué en Lisboa estigué sempre a gastos de Sa Magestat.

[26] ^IDilluns, a 25 de mars, dia de nostra Señora, se embarcà lo dit embaxador percià, ab la flota de las naus que partían per a la Índia, de Portugal. Y per orde de Sa Magestat se li posà en ditas naus tota la provisió que era necessària per a al camí y manà Sa Magestat a un cavaller portuguès que acompanyàs al dit embaxador fins a Pèrcia y tornà resposta al dit rey de Pèrcia de la embaxada, y axí se embarcaren per al dit regne; y lo canonge Guasch des de Lisboa, per sas jornadas, arribà en Barcelona [...].

24, II Phelipe de Pèrcia, l'altre] Phelipe de Percia (p. 432) l'altre

24, II batejaren: es refereix a Buyad Beg, rebatejat com a Felipe de Persia; Ali Guli Beg, rebatejat com a Diego de Persia i, finalment, Uruch Beg, rebatejat com a Juan de Persia. El més conegut fou Juan de Persia, autor d'unes relacions a què ja ens hem referit en notes anteriors (García 2010:237).

26, I arribà en Barcelona [...]: el manuscrit arriba fins ací i no trasllada la resta dels continguts del *Dietari*.

CONCLUSIONI

Dopo lo studio della vita di Jaume Ramon Vila e dei suoi scritti, come attraverso l'edizione critica del *Dietari*, possiamo descrivere alcune conclusioni biografiche e bibliografiche. Prima di tutto, ora conosciamo più informazioni a proposito dei Vila: il padre, Jaume Vila, era un commerciante che viveva tra la Penisola e Italia, e dopo molti anni lì fece fortuna; suo figlio, Jeroni Vila, anch'egli commerciante, e poco a poco diventò uno dei nuovi gentiluomini a Barcellona. L'altro figlio, Jaume Ramon, decise di fare carriera ecclesiastica, raccolse diverse eredità e, dopo aver aggiunto al suo patrimonio iniziale i soldi e le proprietà ereditate dei suoi genitori, suo fratello Jaume e suo nipote, diventò un uomo assai ricco e dedicò tutto il suo tempo alla religione e alla sue passioni per i libri, la scrittura e la discussione di opere scritte su storia. Eppure, la sua vita tranquilla e piacevole fu, però, interrotta spesso per lite legali, legate a problemi economici con sua cognata e suo nipote, come abbiamo spiegato nella biografia.

Per quanto riguarda la gioventù di Vila, è stata difficile di conoscere o descrivere. Sappiamo che, dopo la morte di suo padre, andò a vivere con suo fratello e sua sorella alternativamente. A 25 anni, quando diventò prete, decise di andare a vivere da solo. Secondo le nostre ricerche, visse praticamente tutta la sua vita a Barcellona, e andava spesso a Badalona. Per quanto riguarda la sua vita privata, ma anche e soprattutto quella dei suoi cari colleghi ecclesiastici, non ci sono molte notizie. Possiamo dire che religiosamente apparteneva a Santa Maria del Pi, a Barcelona, e viveva in una casa particolare con il suo discepolo Jaume Ferrer, Estefania Ferrer, sua madre, e una domestica. Grazie alla lettura del suo *Dietari* non solo sappiamo che fu amministratore dell'ospedale della Misericordia di Barcellona almeno due volte, ma anche si possono leggere molti brani dove si capisce l'amicizia tra Jaume Ramon Vila e molti dei colleghi ecclesiastici della città.

Ma in realtà queste domande biografiche non sono state abbastanza interessanti per i ricercatori, che pochissime volte hanno studiato gli aspetti biografici della vita di Jaume Ramon Vila, e per questo la nostra ricerca non ha potuto rispondere a tutte le domande collegate al nostro personaggio di studio. In ogni modo, per esempio, c'è qualche notizia che afferma che fu inquisitore in Portogallo con il suo collega Alfons Coloma, nominato arcivescovo di Barcellona nel 1599. Dopo aver approfondito su diverse fonti d'informazione,

non sappiamo se sia possibile questa ipotesi, neanche l'anno preciso di quando diventò inquisitore in Portogallo, ma sicuramente fu prima di scrivere il suo diario personale su Barcellona e i suoi abitanti (ricordiamo che le notizie nel *Dietari* iniziano nel 1596).

I dubbi sulla gioventù di Jaume Ramon Vila non sono, però, unicamente sulla sua vita, ma anche sua attività come scrittore, nel senso che non è fino all'anno 1600 che datiamo il primo testo dove appare il nome dell'autore; parliamo della prima copia di uno scritto storico chiesta da Jaume Ramon Vila a uno dei suoi studenti, la copia della *Crònica* di Bernat Desclot. Siccome l'autore insegnava ai suoi studenti, chiedeva di fare copie delle opere, a parere suo, interessanti, e aveva anche del tempo per ordinare dipinti, libri eoreficerie per casa sua oppure da regalare agli altri colleghi o monasteri. Per quanto riguarda i libri particolarmente, Jaume Ramon Vila è proprietario di una delle biblioteche più importanti della città nel XVII secolo. Nella sua biblioteca c'erano tantissimi volumi, come abbiamo letto nello studio biografico, diverse scrivanie e penne da scrivere –infatti, non ci sono unicamente in biblioteca ma dappertutto in casa. La quantità di libri e testi che possiamo collegare a Vila è così grande che abbiamo deciso di non iniziare una ricerca specifica al riguardo, come neanche fare l'inventario dei libri letti, consultati o copiati in casa dell'autore.

Come abbiamo detto, lui visse tra Barcellona e Badalona per tanti anni: se cerchiamo informazione sulla vita di Jaume Ramon Villa nella città di Barcellona, sappiamo che era conosciuto come il vescovo del Raval, dove viveva, e che lì aveva un gruppo di amici con cui si discuteva di libri, soprattutto trattati storici. Se cerchiamo a Badalona possiamo trovare, invece, cose più private della vita dell'autore. Questo è possibile perché i frati di Badalona scrivevano dei memoriali sulla vita dell'autore, sicuramente grazie all'amicizia tra di loro. Sant Jeroni fu un monastero ma anche una seconda residenza per Vila: ci andava spesso, viveva con i frati, spiegava a loro la storia della Penisola, cose della sua vita, della sua famiglia, e tante altre cose che ai preti piaceva ascoltare. Gli regalava delle oreficerie e pezzi per la sagrestia, libri e i soldi per espandere il monastero. La loro amicizia era così importante che i frati passarono gli ultimi momenti di vita di Vila accanto al religioso e, nel testamento, sul nomina eredi universali delle sue proprietà, soldi e libri, con alcune eccezioni veramente difficili descrivere e che faranno scoppiare uno scontro tra Sant Jeroni e il nipote di Vila.

Finalmente nel 1638, tra diverse problemi di salute che sappiamo grazie ai memoriali dei frati, Jaume Ramon Vila morì in casa, accompagnato dai Ferrer, i membri di Sant Jeroni de la Murtra, suo nipote e altri gentiluomini della città. Poi, si leggerà il testamento e si inizierà il litigio per l'eredità e il nipote, Bernat Salbà, cercherà di rubare alcune cose della casa dello zio, e verrà con un avvocato e faranno un inventario delle cose che ci sono. Però, il testamento è abbastanza chiaro: i frati di Sant Jeroni di Badalona sono stati scelti come eredi principali, ma restano poche cose per il suo studente e collega Jaume Ferrer, le altre persone che vivono con loro, e restano finalmente una quantità scarsa di soldi per suo nipote. Di tutta l'eredità, per noi quella più importante è la biblioteca: Jaume Ramon Vila decide di lasciare tutti i suoi libri (manoscritti e stampati, originali e copie) nel monastero di Badalona, ma lascia scritta la sua volontà: che siano sistemati degli scaffali differenziati, dove si potranno leggere e consultare, ma non saranno mai portati via dal monastero. Ciononostante, ci sono dati che appuntano a diverse possibili estrazioni di volumi tra il XVII secolo e il XIX. Anche se siamo riusciti a seguire la traccia della biblioteca più o meno dopo la morte dell'autore, nel 1835, quando si svincolano le proprietà delle chiese, non è più possibile sapere per certo cosa succede con i libri e neanche con la biblioteca.

Per fortuna, ci sono due tracce su questa questione: nel 1835 c'è già un testimone che racconta come ha visto libri e carte in generale sparsi nell'aria, e anche come un frate prende alcuni e posteriormente si vendono a particolari. Più tardi, nel XX secolo, Josep Maria Roca eredita i volumi del *Tractat d'armoria*, scritti da Jaume Ramon Vila, di cui parla nel suo discorso d'ingresso nella Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Più tardi scopriamo un'altra informazione che segna la possibilità di un acquisto di libri di Vila da parte di Joan Ignasi de Dalmases. Tuttavia, la buona notizia è che alcuni dei volumi scritti o testi compilati dall'autore sono rimasti finora, sia come proprietà private, sia nelle biblioteche pubbliche, e possiamo conoscere meglio la personalità di Jaume Ramon Vila e anche un pezzo della sua attività come scrittore.

Per finire le conclusioni finali sulla biografia dell'autore, ci domandiamo: cosa sappiamo della sua vita privata in generale? Grazie alla lettura del suo testamento, degli scritti dei fratelli di Sant Jeroni de la Murtra, e anche della lettura del *Dietari* e dei libri di conti, possiamo descrivere un po' meglio il circolo sociale dello scrittore. Si possono descrivere tre ambienti sociali nella vita di Vila: quello religioso, quello artistico e quello intellettuale.

Finora abbiamo fatto una panoramica sulle relazioni sociali vincolate a persone della classe ecclesiastica, comunque ci sono molte persone interessanti nella vita del nostro autore. Difatti, abbiamo letto sulla relazione con gli arcivescovi della città, con diversi collegi religiosi, con i suoi amici di Sant Jeroni di Badalona, e anche con i suoi studenti, sicuramente tutti della classe religiosa.

L'autore fu un protettore di alcuni pittori, oltre ad essere stato un cliente abituale di scultori, orafi e librai, a cui ordinava opere di arte, oreficeria e libri, fu un appassionato delle cose che servivano per adornare le chiese, cappelle, ecc. Secondo il ricercatore Santi Torras (2012), Jaume Ramon Vila fu un personaggio di gusto eccentrico, ed effettivamente la descrizione delle stanze dove viveva si corrisponde con questi gusti. Ma, soprattutto quello che noi vogliamo sottolineare qui è che veramente aveva una relazione costante con i commercianti della città, come si può leggere anche nei libri di contabilità dell'autore.

Nell'ambito intellettuale, Jaume Ramon Vila formò parte del gruppo barcellonese conosciuto come il *cercle erudit barceloní*. Sotto questo nome si riunivano i gentiluomini, storici e nobili con interessi comuni: riscrivere e ricordare gli inizi della patria catalana, dei fondatori delle contee catalane e delle sue leggi. Furono un gruppo di autori e pensatori attivi specialmente tra 1620 e 1630, e questo interesse sulla propria storia fu una tematica comune nella Penisola; a Barcellona troviamo nomi come Esteve de Corbera, Jeroni Pujades o Dídac de Montfar, tutti grandi personalità della cultura catalana che condividevano i loro libri, dubbi e domande su questo interesse comune: la storia comune tra loro. Nel nostro studio biografico abbiamo spiegato come si scambiavano i libri, come si scrivevano e le diverse relazioni tra Jaume Ramon Vila e i suoi colleghi.

Inoltre, ora sappiamo che attorno al circolo sociale di Vila non erano solamente tutte queste persone. Troviamo anche un'attività scritta di corrispondenza tra Vila e altre persone. Attualmente abbiamo raccolto quattro casi di lettere scritte dall'autore, tutte abbastanza diverse: c'è una lettera scritta su affari economici, riprodotta in un libro di conti, una lettera scritta all'arcivescovo della città, e due tracce di lettere scritte tra Vila e altri intellettuali; infatti entrambe sono diverse: mentre la corrispondenza tra Vila e Luís de Vera è conosciuta attraverso la ricerca di Villanueva, ora sappiamo che esiste almeno una breve corrispondenza con il conte di Guimerà. Praticamente è l'unica su tutte quelle che abbiamo menzionato che

è disponibile nell'archivio statale di Madrid. È una missiva veramente interessante che riflette gli interessi di entrambi i personaggi, dove discutono le origini dei conti catalani e la leggenda di Otger de Cataló.

In conclusione, nello studio biografico si possono leggere gli aspetti più importanti della vita di Jaume Ramon Vila e come le sue vicissitudini si riflettano nella sua scrittura, così come i suoi circoli sociali. C'è anche uno spazio per spiegare dove si mescolano la vita e la scrittura nella vita dell'autore: nella corrispondenza, nelle copie, nella storiografia condivisa con il gruppo di ricercatori e intellettuali barcellonense.

Il blocco successivo si concentra nelle opere scritte da Jaume Ramon Vila, prima di spiegare profondamente cos'è il *Dietari*, come è stato pensato e scritto, e com'è il manoscritto dove ancora possiamo leggere molti passaggi dell'opera memorialistica di Vila. In primo luogo, dopo la lettura dei diversi testi originali dell'autore, e dello studio delle tematiche delle copie, sappiamo che lui scriveva praticamente sempre in catalano, che tutte le sue opere sono rimaste manoscritte (almeno quelle che noi conosciamo). Per quanto riguarda le tematiche, tutte riflettono i suoi interessi particolari (Dio, la religione, la legge, la storia del Principato, la vita nella città), alcune volte esplicitamente (come nella *Vida del canonge Pere Font* e soprattutto nel *Tractat d'armoria*) e altre volte attraverso piccoli brani inseriti nella tematica principale (come si può leggere nel *Dietari*).

Oggi giorno conosciamo solamente tre opere scritte di Jaume Ramon Vila, senza tenere conto delle copie ordinate da lui. C'è, sulla religione e gli esempi di come essere un buon cristiano, la *Vida del canonge Pere Font*. L'opera spiega, in sintesi, la vita del canonico, che deve servire per diffondere l'indottrinamento dei non credenti attraverso gli episodi vitali di Pere Font, descritti da Vila, che conosceva abbastanza bene. Fu scritta nel 1614, rivolta ai membri capitolari della cattedrale di Barcellona; infatti, il manoscritto è ancora lì, dove rimane in attesa di uno studio più approfondito di quello che ha ricevuto e quello che presentiamo noi.

Allo stesso modo, nella Biblioteca de Catalunya, ci è rimasta l'opera scritta più conosciuta di Jaume Ramon Vila: il *Tractat d'armoria*. Composta di quattro volumi, raccoglie gli scudi delle armi dei fondatori del Principato, dei re, della Chiesa Cattolica e delle famiglie nobili catalane. Attraverso gli scudi si spiegano le sue origini e i fatti più importanti di ciascuno di essi, e Vila coglie l'occasione per aggiungere la sua opinione personale e la sua ideologia

politica: la corona catalanoaragonesa è stata maltrattata e strapazzata dall'unione dei re cattolici e tutte le conseguenze che se ne derivano. Ci emana un sentimento fortissimo di catalanità che perfino descrive una notevole nemicizia con tutto quello che è legato a Castiglia.

Entrambi, la *Vida del canonge Pere Font* e il *Tractat*, focalizzano l'attenzione su una tematica specifica: da una parte sulla cristianità e dall'altra sull'araldica e la storia. Ma, purtroppo, sono testi interessantissimi che ancora non hanno ricevuto l'interesse dei ricercatori e rimangono praticamente sconosciuti, anche il *Tractat* è più conosciuto e riportato, ma non sufficientemente studiato; noi, infatti, facciamo una breve analisi degli elementi più straordinari dei discorsi che accompagnano il *Tractat* e che servono per conoscere meglio la personalità di Jaume Ramon Vila. Nello studio bibliografico analizziamo questi libri e, soprattutto, cerchiamo i nessi con l'unico scritto privato che conosciamo: il *Dietari*.

Il *Dietari* (1596-1601) arriva ai nostri giorni attraverso un unico manoscritto incompleto (A) che replica alcune delle notizie del testo originale scritto da Vila (Ω). Abbiamo potuto disegnare due linee parallele che cercano di spiegare come sono state prodotte le copie da cui si è fatto il manoscritto che noi conserviamo (A), anche se non ci sono abbastanza dati per fissare lo *stemma codicum*. Dobbiamo essere coscienti che il diario prodotto da Vila non era neanche un'opera finita, ma che lavorava con fogli di appunti, raccolti in una fase posteriore e redatti come un unico testo. In questo senso, abbiamo spiegato le due possibilità di rimando testuale: la prima ipotesi spiega, da un lato, la necessità di pensare alla esistenza di una copia parziale (α) da cui dipende A e, dall'altro, la possibilità dell'esistenza di una seconda copia (β) completa e, pertanto, diversa di α , che è rimasta fino al secolo XIX. Conosciamo la possibilità di questa copia β attraverso Torres Amat, Albert Pujol i Pròsper de Bofarull che dicono di averla vista nel monastero di Sant Jeroni de la Murtra e ordinano una copia per loro (γ) che doveva venire usata nella sua edizione della *Crònica* di Jeroni Pujades. La seconda possibilità è che α e β sono copie esatte nel contenuto, anche con i contenuti distribuiti di forma diversa (un solo volume nel caso di α e due volumi nel caso di β). In questo caso, non è così importante se finalmente si fa la copia γ , che dovrebbe essere uguale alle altre.

Specificamente sul manoscritto A, di cui facciamo posteriormente l'edizione critica, dev'essere una copia fatta attraverso una riproduzione parziale anteriore al *Dietari*; questa opinione è basata sulle modificazioni sistematiche che abbiamo descritto nello studio: ci sono alcune cancellazioni di brani e capitoli interi, cancellazioni dei titoli precedenti alle notizie eppure la riorganizzazione di alcuni capitoli. Se teniamo in conto delle tre mani che riproducono il manoscritto A, è difficile pensare che fossero riusciti a coordinarsi tra di loro per fare questo esercizio così unificato senza errori. Inoltre, ci sono dati che indicano che A è stato copiato nel circolo dei Dalmases, perchè si può identificare la mano di Joan Pau Colomer e sappiamo che i Dalmases sono proprietari di alcuni volumi provenienti da Sant Jeroni de la Murtra (Alos 1916). Possiamo, inoltre, aggiungere il fatto che il manoscritto ha una nota iniziale la cui calligrafia è identificata con Joan Pau Colomer. Insomma non ci sono molti dubbi da dove viene il manoscritto A, ma di quale sia il suo precedente.

Nell'epigrafe relativo ai contenuti del *Dietari* si spiega come autenticiamo la paternità dell'opera, quali sono i contenuti e le caratteristiche dietaristiche di cui si serve l'autore, come si deduce la personalità di Vila in tutto il testo, i copisti, le fonti d'informazione di cui si serve, e, finalmente, la nostra ricerca su come restituire le diverse testimonianze che hanno contenuto il *Dietari* –come una bozza o come un testo completo o frammentato. Per cominciare, ci sono tre elementi precisi per confermare che il *Dietari* è stato scritto da Jaume Ramon Vila: nelle notizie di 1596 c'è, inserita nelle dichiarazioni per la canonizzazione di Sant Ramon de Penyafort, l'identificazione dell'autore con nome e cognome, età e città di nascita; un po' più avanti racconta com'è nominato amministratore dell'ospedale della Misericordia in due occasioni. La terza traccia sull'identità dell'autore del *Dietari* è quando si riferisce a suo fratello, Jeroni Vila, come fonte d'informazione.

Per quanto riguarda i contenuti di questa opera, sono distribuiti in libri di notizie annuali, e all'interno di ogni libro, in capitoli tematici dove si parla di un avvenimento concreto. Non esiste una struttura fissa per quanto riguarda la distribuzione dello spazio, cioè che ogni notizia e ogni libro ha una estensione diversa, ma non lo dobbiamo capire come un segno di disordine, perché infatti abbiamo trovato molti segni che indicano che leggiamo un testo scritto poco a poco che, al di là delle bozze, più tardi diventerà un'opera unificata, come vediamo, per esempio, nel sistema di referenze da cui si serve per non ripetere informazione.

Ma, cosa racconta Jaume Ramon Vila nel *Dietari*? Le tematiche sono assai diverse, ma tutte rispondono alla stessa motivazione: quello che piace ed è interessante per lui. Com'è abituale nella memorialistica, e anche d'accordo agli interessi particolari di Vila, nelle quattrocento venti pagine del diario possiamo leggere le festività della città, visite reali, litigi tra le istituzioni, cerimonie religiose, conflitti, faccende relative alla monarchia o altri successi relativi alla vita di una città frizzante come Barcellona, fenomeni meteorologici compresi. Quello più interessante è come si mescolano le notizie con le proprie opinioni dell'autore. Per prima cosa, praticamente tutto il diario è scritto alla terza persona singolare, e pochissime volte leggiamo come Vila si inserisce nella narrazione come personaggio integrato nella storia. Questo che ci fa pensare che l'autore non vuole essere protagonista dell'opera viene smascherato quando inserisce la sua opinione personale. Cioè nella selezione delle faccende che si spiegano, nella combinazione degli argomenti –contro ai monarchi e a favore delle istituzioni catalane o delle leggi catalane specificamente– e, soprattutto, nei passaggi dove chiaramente esprime il suo parere, come si legge nei capitoli sulle Costituzioni.

Le notizie comprendono gli anni di vita dell'autore e seguono una cronologia ordinata (e quando non è così, viene indicato e dopo il copista le corregge). Nonostante il *Dietari* abbia notizie tra 1596 e 1601, ci sono alcune tracce che ci hanno fatto considerare la possibilità di un'opera più lunga, per questo motivo è difficile descrivere con determinatezza tutti gli elementi importanti del *Dietari*. Anche se è difficile da spiegare, ci abbiamo dedicato un capitolo a studiare le modifiche sul testo e collegate con i copisti di α e di A. Qui si spiegano le modifiche effettuate dal copista di α che dopo sono rapportati sul manoscritto A, come la cancellazione dei numeri dei capitoli –che riappaiono nelle spiegazioni all'interno del testo–, o anche alla sistemazione di altre notizie che spezzavano la cronologia –d'accordo alle indicazioni dell'autore nel testo. Nella nostra analisi si riflettono, allo stesso tempo, alcune ipotesi sulla cronologia delle copie, e quando vengono introdotti alcuni cambiamenti sul testo originale.

C'è una sottosezione dove si indaga sulle fonti di informazione utilizzate per costruire alcuni capitoli del *Dietari*. In questo senso, si catalogano fonti orali e scritte, diplomatici e lettere reali, e anche altri documenti non ufficiali come gli *chapbook* o i cartelloni. In ogni caso, quando l'autore se ne serve, c'è una motivazione fondamentale dietro: le servono per riempire un vuoto di informazione o perché contengono dettagli interessanti per lui –o

entrambe le cose. Ci riportano fonti informative di trasmissione orale come discorsi e, di tanto in tanto, si specifica l'interlocutore, ma altre volte semplicemente si raccoglie quello che è conosciuto per tutti; comunque sia, se vengono inserite è perché interessano all'autore come fonte informativa o come argomento ideologico, come abbiamo già detto. L'uso delle fonti è una delle caratteristiche più interessanti del *Dietari*, perché anche se il discorso si basa sulla propria esperienza, l'autore non rinuncia all'uso di quei documenti e fonti per fornire l'opera del tono storicista che si preoccupa di spiegare l'autenticità di quello che viene raccontato. E in questo senso, è veramente interessante come Vila mischia i suoi interessi e le sue conoscenze in materia di scrittura.

Come si descrive nel capitolo su questo tema, in ogni caso l'autore sceglie cosa fare con quel documento specifico: riportare –come con i cartelloni–, riassumere –come con alcune lettere e discorsi orali– o anche tradurre –come fa con un *chapbook*. Questi sono tre usi diversi delle fonti, e cosa succede con ognuno di essi dipende, come abbiamo detto, da cosa aggiunge alla narrazione o se è importante come argomento di autorità sulla faccenda che si spiega.

Finalmente, c'è anche uno studio delle diverse versioni del *Dietari* che ci mancano. Finora si distinguono le bozze, un *Dietari* completo (Ω), e sicuramente una copia parziale (α) da cui si copia il manoscritto A. Tra tutti questi, l'A è l'unico che possiamo leggere e che esiste ancora attualmente. Ci sono alcuni sintomi evidenti dalla esistenza delle bozze: la sua menzione esplicita, da una parte e, da un'altra parte, le menzioni sul testo a eventi che succederanno nel futuro e che solo si possono sviluppare perché l'autore li ha vissuti già, prima di scrivere la versione finale. Allo stesso tempo, se parliamo del *Dietari* completo (Ω), di cui abbiamo detto che era la versione “finale” dell'opera memorialistica di Vila, in realtà non c'è stata mai una versione finita o “chiusa”. Anzi, è dove vengono copiate tutte le idee delle bozze sistemate a capitoli. Sicuramente è stata scritta nel primo decennio del XVII secolo, negli anni più produttivi di Vila (è quando scrive la *Vida del canonge Pere Font* e inizia i lavori per scrivere il *Tractat d'armoria*). Grazie allo studio delle referenze ai numeri dei capitoli e alcuni frammenti di notizie che si spiegano sul testo, abbiamo restituito alcuni capitoli e conosciamo anche nuove informazioni su questo *Dietari* completo o più elaborato, come per esempio l'estensione di alcune notizie, o altre che non sono state copiate sul manoscritto α , e dopo, neanche sul manoscritto A.

Altre cose che abbiamo imparato si centrano sull'estensione dell'opera. Pensiamo, dopo tutte le referenze ai titoli, ma anche nelle cronologie che si leggono all'interno del testo, che in realtà il *Dietari* doveva contenere notizie precedenti a 1596 e anche successivi a 1601. C'è una referenza agli eventi anteriori a 1596 e più tracce di eventi accaduti dopo 1601 (dobbiamo ricordare che il libro de 1601 non è stato copiato interamente nel manoscritto A). Non possiamo affermare che l'autore le avesse scritte, ma era, almeno, la sua idea iniziale, e così si riflette nella versione che conserviamo.

Dalla prima copia parziale, α , non siamo riusciti a scoprire quand'è fatta, chi l'ha fatta neanche dove. Dello studio del manoscritto A, però, notiamo che delle modifiche sicuramente compaiono sulla copia α e che dopo vengono duplicate nella versione che noi possiamo leggere attualmente. Allo stesso modo, come non ci sono abbastanza tracce per fissare il lettore a cui si rivolge, spieghiamo le ipotesi più probabili come per esempio i frati di Sant Jeroni de la Murtra, i capitoli della Cattedrale di Barcellona o i suoi colleghi intellettuali.

Finalmente, ci occupiamo di analizzare le ipotesi che affermano che Vila fosse l'autore di un altro testo memorialistico e abbiamo concluso che non è così, almeno da come hanno indicato già i ricercatori. Nonostante, ci sono referenze che parlano della possibilità che sia stato autore di più testi memorialistici sulla città di Barcellona, e non è un'idea molto strana da considerare ma oggi non c'è nessuna prova di questo secondo diario. Inoltre, possiamo considerare gli libri di conto come un inizio dell'attività memorialistica, ma in qualche caso non ha similitudini con il *Dietari*.

Dopo spiegare tutto il processo di ricerca sul *Dietari*, offriamo l'edizione dell'opera, accompagnata delle note dettagliate sui nomi, libri e passaggi che possono presentare difficoltà di comprensione. Lì si possono comprovare tutte le idee che si spiegano allo studio teorico e possiamo notare l'importanza di studiare tutti questi scritti che né i ricercatori neanche i filologi hanno considerato come una fonte di informazione culturale e linguistica rilevante. La diversità tematica e anche i dettagli sugli eventi che vengono raccontati fanno diventare il *Dietari*, tra gli altri documenti memorialistici, una dimostrazione su come le memorie private ci aiutino a conoscere il 100% del nostro passato.

MANUSCRITS I DOCUMENTACIÓ D'ARXIU

- AC , ms.156, *Vida del canonge Pere Font*, de Jaume Ramon Vila (1614-1615).
- ACA, Hisenda, Monacals, vol. 3632
- ACA, llig. Grans. v. 280
- ACA, llig. Grans. v. 282
- ACA, Monacals d'Hisenda v. 3834
- ACA, Monacals d'Hisenda, v. 2481
- ACA, Monacals d'Hisenda, v. 2484
- ACA, Monacals d'Hisenda, v. 2500
- ACA, Monacals d'Hisenda, v. 2501
- ACA, Monacals d'Hisenda, v. 4398
- ACA, Monacals d'Universitat, 163.
- ACA, R. Audiència, Pleits civils, v. 13664
- ACVD, ms. A-1
- ACVD, ms. B-2
- ACVD, ms. B-5
- AHCB, ms. 359. *Anals consulars de la ciutat de Barcelona*.
- AHCB, ms. A-1, *Recull de dietaris i notícies dels anys 1249-1628*, de Rafael Cervera.
- AHCB, ms. A-280, *Tractat d'armeria dividit ab sis Diàlogos* de l'arquebisbe de Tarragona Antoni Agustí, per Jaume Ramon Vila.
- AHCB, ms. A-359, *anals consulars de la ciutat de Barcelona*.
- AHCB, ms. B-100, *Dietari* (1596-1601), de Jaume Ramon Vila.
- AHCB, ms. B-131, *Crònica de cavallers catalans de Francesc Tarafa*, per Jaume Ramon Vila (1603).
- AHCB, ms. B-184, *Discu[rsos...] y geográficos por la división de Espanya y Francia según el cap. 42 de las paces del Pirineo*.
- AHCB, ms. B-26, *Tractat del vescomtat de Rocabertí, tret de l'arxiu de Perelada per orde de don Francesch Jofre de Rocabertí, primer comte de Perelada y vescomta de Rocabertí*, per Jaume Ramon Vila.
- AHCB, ms. B-49, *Còpia de les ordinacions de Pere III sobre la casa reial i la coronació dels reis i les reines d'Aragó*, per Jaume Ramon Vila.

- AHPB, 647/25, *Inventari y eretant de la universal heretat y béns que foren del reverent Jaume Ramon Vila, prevere pres per a don Bernat de Salbà y Vila*. Notari: Ramon Jaume Huguet.
- AHPB, Jacint Borràs. Llibre d'inventaris i almonedes, 1652-1672, f. 55-63.
- AHPB, ms. 489/49, *Concòrdia inter Hieronymum Vila en una, et Jacobum Raymundum Vila, frare, en altra*. Notari: Miquel Cellers.
- AHPZ, ms. ES/AHPZ-P/1-377-12.
- AHSCSP, Herències, llegats. Vol. VIII. Inv. 1. Carpeta 39/25.
- APSMP, B207, Òbits 1636-39.
- BAB, ms. 6, *Libre de algunes coses assenyalades succeydes en Barcelona y en altres parts*, de Pere Joan Comes. [Biblioteca de l'Ateneu de Barcelona]
- BC, ms. 145, *Las prosperidades infelices*, d'Esteve de Corbera.
- BC, ms. 1621, *Carònica o conquestas dels dos darrers comtes de Barcelona e dels primers quatre reys d'Aragó post unionem, compostes e ordenades per en Bernat Desclot*, per Jaume Ramon Vila.
- BC, ms. 1621, *Crònica*, de Bernat Desclot.
- BC, ms. 2270, *Diálogos*, d'Antoni Agustí.
- BC, ms. 2319, *Tractat d'armoria*.
- BC, ms. 3663, *Epítome de la genealogia dels comtes reis de Barcelona*.
- BC, ms. 501, Miscel·lània historicojurídica.
- BC, ms. 505, Miscel·lània històrica.
- BC, ms. 677: Catàleg dels impresos existents a la Biblioteca Dalmases, de Joan Pau Colomer.
- BC, ms. 704, *La fi del comte d'Urgell*, per Jaume Ramon Vila.
- BC, ms. 921, *Crònica de cavallers catalans*, de Francesc Tarafa, per Jaume Ramon Vila.
- BC, ms. 979/3, *Relación de la entrada de los franceses por Perpiñán en el año 1597 por la qual consta quan bien lo hizieron los catalanes*.
- BLM, ms. 57, *Chrònica de l'il·lustríssim príncep don Henrrich rey de Castella y Leó, quart de aquest nom, cognomenat per los castellans lo Simple y Impotent*, per Jaume Ramon Vila
- BLM, ms. 62, *Chrònica del quart rey don Henrrich, de gloriosa memòria, rey de Castella y de Leó, cognomentat per los historiadors castellans lo Simple y Impotent*, per Jaume Ramon Vila.

BLM, ms. LXXVI, *Diálogos*, d'Antoni Agustí.

BNE, ms. 1215, *Las prosperidades infelices*, d'Esteve de Corbera.

BNE, ms. 1609, *Genealogia Comitum Barcinone ab antiquissimis libris monasterii Rivipulli*.

BNE, ms. 2013, volum miscel·lani propietat de Dídac de Montfar.

BNE, ms. 615.

BNE, ms. 7377, Papeles históricos y políticos referentes, en parte, al Condado de Ribagorza.

CRAI- UB, ms. 1005, *Lumen domus o Annals del convent de Santa Caterina de Barcelona, I*.

CRAI- UB, ms. 1181, *Guerra de Granada*, de Diego Hurtado de Mendoza. Traducció de Rafael Cervera.

CRAI- UB, ms. 69, *Llibre dels fets de Jaume I*. Traducció a càrrec de Jaume Ramon Vila (1619).

CRAI- UB, ms. 753, Miscel·lània sobre història.

RAHM, ms. 9/5868, *Història de don Jayme de Aragó, últim compte de Urgell*. Traducció propietat de Dídac de Montfar.

Relación de lo que el Duque de Feria Lugartiniente y Capitan General por el Rey ... en el Principado de Cataluña y Condados de Rossellón y Cerdeña, y otros caualleros escriuen desde la villa de Perpiñan en razón de la entrada, que han hecho los franceses en la de ylla del dicho Condado de Rossellon a los catorze de Mayo de 1598, años. Barcelona, Ioan Amelló, 1598. (BC, F.Bon. 10839).

BIBLIOGRAFIA⁷⁴⁸

A los muy amados en Christo, Hiios de Dios todos los Cofrades Hermanos, y Hermanas de la Cofradia del Convento de... (s.a.) - Dominicos. Convento de Scala Coeli (Córdoba). Biblioteca Pública del Estado - Biblioteca Provincial de Córdoba (BPC) — Signatura: 2/120(6). Disponible en línea a: [<http://www.bibliotecavirtualdeandalucia.es/catalogo/es/consulta/registro.cmd?id=1014371>]

ABADAL, J. (1806): *Compendio histórico de la vida de san Joseph de Calasanz*. Por Juan Abadal. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/34sbYs0>]

AGÜERA, J. C. (2005): «Poder, ceremonial y aspectos artísticos en un patronazgo de don Luis Fajardo y Requesens, IV marqués de Los Vélez (1619-1622)» dins Escavy, R. (ed.)

⁷⁴⁸ La citació bibliogràfica segueix les normes APA en la seua versió de 2019.

- (2005): *Amica verba: in honorem Prof. Antonio Roldán Pérez*. Universidad de Murcia (pp. 41-65). Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2YQvHST>]
- AHUMADA, E. de (2007): «Les dones Requesens a través del seu epistolari. Des d'Estefania “glòria i honor de les dones» fins a Mencía “suprema dama catalana» dins Miralles, E., Solervicens, J. (eds.) (2007): *El (re)descobrimient de l'edat moderna: estudis en homenatge a Eulàlia Duran*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat – Universitat de Barcelona (pp. 63-81). Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2ZD0Whv>]
- AIERDI, J. (1999): *Dietari*. Edició a cura de Vicent Josep Escartí. Barcino.
- AINAUD, J.; GUDIOL, J.; VERRIE, F. P. (1947): *Catálogo monumental de España. La ciudad de Barcelona*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- ALCOLEA, S. (1999): «Els tractats d'arquitectura del Renaixement. Aspectes de la seva difusió i aplicació pràctica a Catalunya» dins *Miscel·lània en homenatge a Joan Ainaud de Lasarte. Publicacions de l'Abadia de Montserrat* (v. II, pp. 41-50). Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2JyNp7D>]
- ALDEA, Q. (2008): *España y Europa en el siglo XVII: correspondencia de Saavedra Fajardo*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Real Academia de la Historia (v. II).
- ALLSOP, P. (2016): *Cavalier Giovanni Batista Buonamente: Franciscan Violinist*. Routledge. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2H4RaNW>]
- ALÒS, R. (1916): «La Biblioteca Dalmasas», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, v. III (gener – desembre 1916) pp. 28-57. [sense firmar]. Disponible en línea a: [https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1103043]
- ALVAR, A. (2015): *El embajador imperial. Hans Khevenhüller (1538-1606) en España*. Imprenta nacional del Boletín Oficial del Estado.
- AMELANG, J. (2003): *El vuelo de Icaro: la autobiografía popular en la Europa moderna*. Siglo XXI de España.
- AMELANG, J. (2005): «Autobiografías femeninas» dins MORANT, I. (dir.): *Historia de las mujeres en España y América Latina*, t. II: *El mundo moderno*, ORTEGA, M.; LAVRIN, A. PÉREZ CANTÓ, P. (eds.). Cátedra (pp. 155-168).
- AMELANG, J. (2014): «Pujades' Dietari and the Forms of Urban Knowledge», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, v. LIII (pp. 335-350). Disponible en línea a: [<https://www.raco.cat/index.php/BoletinRABL/article/view/288841/407353>]

- AMORÓS, F. (1984): «L'epistolari del doctor Joan Francesc Rossell, una crònica política i diplomàtica del segle XVII», *Pedralbes*, 4 (pp. 39-61). Disponible en línia a: [<https://www.raco.cat/index.php/Pedralbes/article/view/100520/151557>]
- AMORÓS, F. (1992): *Correspondència diplomàtica de Joan Francesc Rossell, 1616-1617. Una crònica de la Cort de Felip III*. Institut d'estudis Catalans.
- ARROYO, F. (2012): *Poder y nobleza en la primera mitad del siglo XVII: el I marqués de Leganés*. Tesi doctoral. Universidad Carlos II de Madrid, Madrid. Disponible en línia a: [<https://e-archivo.uc3m.es/handle/10016/15225>]
- ATIENZA, Á.(2014): «Las grietas de la clausura tridentina. Polémicas y limitaciones de las políticas de encerramiento de las monjas...Todavía con Felipe IV», *Hispania*, v. 74, núm. 248 (pp. 807-834). Disponible en línia a: [<http://hispania.revistas.csic.es/index.php/hispania/article/view/444>]
- AYALA, C. de (1995): *Libro de privilegios de la orden de San Juan de Jerusalén en Castilla y León, siglos XII-XV*. Editorial Complutense.
- AYMAR, J. (1992): «Cristòfor Colom a Sant Jeroni de la Murtra», *Revista Carrer dels arbres. Revista digital d'història i patrimoni de Badalona*, 5 (pp. 47-66).
- AYMAR, J. (1999): «La biblioteca del Monasterio de Sant Jeroni de la Murtra» dins *La Orden de San Jerónimo y sus Monasterios, Actas del II Simposium*. Ediciones Escorialenses (p. 691-710).
- AYMAR, J. (2018): «Els jerònims i els jueus», *Revista Carrer dels arbres. Revista digital d'història i patrimoni de Badalona*, 3 (pp. 106-116). Disponible en línia a: [https://www.museudebadalona.cat/wp-content/uploads/Descarregar_la_revista-1.pdf]
- BALAGUER, V. (1863): *Historia de Cataluña*. Librería de Salvador Manero (v. v). Disponible en línia a: [<https://bit.ly/3anQBue>]
- BALDOR, E. (1999): *El monestir de Santes Creus des del primer abadiat quidriennal a la guerra dels segadors (1619-1641)*. Pagès Editors.
- BARÓ, X. (2009): *La historiografia catalana en el segle del Barroc (1585-1709)*. L'Abadia de Montserrat.
- BARRAQUER, G. (1915-1917): «San Jerónimo, de la Murtra» dins *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Imprenta de Francisco J. Altés y Alabart (tom IV, cap. XXV, article II, p. 147-166).

- BATLLE, M. (1999): *Patriotisme i modernitat a La fi del comte d'Urgell. Una aproximació a les fonts de l'obra. L'anònim autor i historiador Jaume Ramon Vila*. Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BELTRÁN, L. (2002): «El padre Juan de Mariana», *La Ilustración liberal: revista española y americana*, 11 (pp. 120-131). Disponible en línea a: [https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3014555]
- BENAVENT, J.; IBORRA, J. (2017): *La mort del duc de Calàbria: Interessos i tensions nobiliàries a l'epistolari Granvela (1539-1561)*. Universitat de València.
- BEUTER, P. A. (1998): *Primera part de la història de València. Edició a cura de Vicent Josep Escartí*. Publicacions de la Universitat de València.
- BLASCO, V. (1622): *Historias ecclesiasticas y seculares de Aragon: en que se continuan los Annales de Çurita desde el año 1556 hasta el de 1618*. (v. II). Por Ivan de Lanaia y Quartanet. Disponible en línea a: [https://bit.ly/2XX74EA]
- BOADAS, A. (2018): «Nicolau Eimeric, un dominico antilulista», Bueno, A. (2018): *Los dominicos españoles e iberoamericanos y la traducción*. Comares (pp. 33-47). Disponible en línea a: [http://traduccion-dominicos.uva.es/caleruega/pdf/25_BOADAS.pdf]
- BOER, A. (1735): *Jardin mystico plantado en el nuevo Real Monasterio de Santa Isabel de la ciudad de Barcelona [...]*. Barcelona: por Jayme Suria. Disponible en línea a: [https://bit.ly/2Hxl0dV]
- BOURCIER, É. (1977): *Les journaux privés en Angleterre de 1600 à 1660*. Publications de la Sorbonne.
- BRUNIQUEL, E. G. de (1912 - 1916): *Ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona*. Henrich. Disponibles en línea a: [https://ajuntament.barcelona.cat/rubriques/bruniquer/#/topic/rubric]
- BUSQUETS, J. (1994): *La Catalunya del barroc vista des de Girona: la Crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*. Ajuntament de Girona – Publicacions de l'Abadia de Montserrat (v. II).
- CABRERA, L. (1876): *Felipe segundo, Rey de España*. Imprenta de Aribau y compañía. v. II. Disponible en línea a: [https://bit.ly/2xJZHkf]
- CAMPABADAL, M. (2006): *La Reial Academia de Bones Lletres de Barcelona en el segle XVIII. L'interés per la història, la llengua i la literatura catalanes*. Publicacions de l'Abadia

- de Montserrat. Disponible en línia a:
[http://www.boneslletres.cat/publicacions/Altres_publicacions/b36557778_1%20de%202.pdf]
- CAMPOY, G., DURAN, A. i JURADO, R. (2006): «Sant Fost de Campsentelles - Tiana» dins CAMPOY, G., DURAN, A. i JURADO, R. (2006): *Llegendes dels castells del vallès oriental*. Marge Books (pp. 230-236).
- CAPDEFERRO, J. (2013): «L'elit mèdica de Barcelona als segles XVI-XVII, a partir de quaranta dossiers genealògics», *Recerques*, 67 (p. 61-86). Disponible en línia a:
[<https://www.raco.cat/index.php/Recerques/article/viewFile/330648/421451>]
- Capdeferro, J., Ribalta, J. (2014): *Banyuts catalans: l'adulteri i la Casa de les Egipcíiques a la Barcelona moderna*. Universitat Pompeu Fabra.
- CAPMANY, A. de (1784): *Compendio cronológico-histórico de los soberanos de Europa*. En la oficina de D. Miguel Escribano. Disponible en línia a:
[<http://fama2.us.es/fde/ocr/2008/compendioCronologicoHistorico.pdf>]
- CAPMANY, A. de (1961-1963): *Memórias históricas sobre la marina, comercio y artes de la Antigua Ciudad de Barcelona*, Cámara Oficial de Comercio y Navegación; v. II. [1a ed. 1779-1792].
- CARCELLER, Mª P. (2006): *Realidad y representación de la nobleza castellana del siglo XV. El linaje de la Cueva y la casa ducal de Alburquerque*. Tesi doctoral. Universitat Complutense de Madrid, Madrid. Disponible en línia a:
[<https://eprints.ucm.es/7374/1/T29153.pdf>]
- CARNICER, C.; MARCOS, J. (2005): *Espías de Felipe II. Los servicios secretos del imperio español*. La Esfera De Los Libros.
- CASAS, J. M^a (1975): *Dietari de Jeroni Pujades (1601-1605)* v. I. Rafael Dalmau.
- CASTILLO, A. (2006): *Entre la pluma y la pared. Una historia social de la escritura en los siglos de Oro*. Akal.
- CASTILLO, A. (2011): «Ordinary Writing and Scribal Culture in Nineteenth-Century Spain: Memory Books», *The European Legacy: Toward New Paradigms*, 16 (5) (pp. 615-631).
- CASTILLO, A. (2015): «El alfabeto y el calendario. Libros de cuentas y libros de memorias en el Siglo de Oro» dins Jané, Oscar i Poujade, Patrice (2015) (eds.): *Memòria*

personal. Construcció i projecte en primera persona a l'època moderna. Casa de Velázquez.

CHAMORRO, A. (2012): «Un éxito efímero: la visita de Felipe III a Barcelona en 1599». «*Scripta manent*». *Actas del I Congreso Internacional Jóvenes Investigadores Siglo de Oro* (JISO 2011), ed. C. Mata Induráin y A. J. Sáez. Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra (pp. 81-103).

CHAMORRO, A. (2014): *Ceremonial monárquico y rituales cívicos. Las visitas reales a Barcelona desde el siglo XV hasta el XVII*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona, Barcelona. Disponible en línea a: [<https://dialnet.unirioja.es/servlet/tesis?codigo=84400>]

CIAPPELLI, G. (2009): *Memoria, famiglia, identità tra Italia ed Europa nell'età moderna*. Il Mulino.

CIAPPELLI, G. (2010): «*Memoria familiare e memoria individuale a Firenze nell'età moderna (diari e libri di famiglia)*», *Giornale di storia*, 3 (pp. 1-14). Disponible en línea a: [https://www.academia.edu/6834347/G_CIAPPELLI_Memoria_familiare_e_memoria_individuale_a_Firenze_nell'età_moderna_diari_e_libri_di_famiglia]

CICA= *Corpus Informatitzat del català antic*, a càrrec de TORRUELLA, J.; PÉREZ SALDANYA, M.; MARTINES, J. Disponible en línea a: [<http://www.cica.cat/>]

CICCHETTI, A. (1985): «Memoria come rituale e uso dello spazio espressivo nei libri di famiglia», *Quaderni di retorica e poetica*, 2 (pp. 19-27).

CINTA, M. i ROVIRA, M. (2010): *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1501-1530 (v.v)*. Ajuntament de Barcelona. Disponible en línea a: [https://ajuntament.barcelona.cat/arxiuunicipal/arxiuhistoric/sites/default/files/pdfs_interns/Categ%20Pergamins%20Vol.%205-web.pdf]

COELLO, J. M. (2015): «Un particularísimo caso de la Jefatura de Estado reconocida por el ordenamiento jurídico español» dins Alvarado, Javier & Salazar, Jaime de (2015): *La orden de Malta en España (1113-2013)*. Editorial Sanz y Torres (v. II) (pp. 997-1036). Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2mlO7cY>]

COLL, M. (1992): *Història, 1*. Curial Edicions Catalanes – Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Disponible en línea: [<https://bit.ly/2pWG083>]

- COMES, P. J. (1583): *Llibre de algunes coses assenyalades succeïdes en Barcelona i en altres parts*. Edició de 1878 de Josep Puiggarí. La Renaixensa. Disponible en línia a: [<https://bit.ly/3dcHONF>]
- COMTE, F. (1995): *Il·lustracions del comtats de Rosselló, Cerdanya y Conflent*. Edició a cura de Joan Tres. Curial.
- CONEJO, A. (2003): «Noves aportacions a l'evolució arquitectònica de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona: segles XVI-XVII» dins Claramunt, Salvador (coord.): *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta. XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*. Universitat de Barcelona - Generalitat de Catalunya; Universitat de Lleida, v. II (p. 539-572).
- COPPI, G. V. (1695): *Annali memorie ed huomini illustri di Sangimignano ov si dimostrano le leghe e guerre delle repubbliche toscane del dotore Gio. Vincenzi Coppi al serenissimo principe Ferdinando di Toscana*. Estampa de Cesare e Francesco Bindi.
- CUYÀS, J. M. (1972): *Resumen histórico del monasterio de San Jerónimo de la Murtra*. Badalona.
- CUYÀS, J. M. (1966): *Llibre V dels actes capitulars del Monastir de Sant Geronim de la Murtra*. Col. Històrica Badalonesa.
- DANTÍ, J. (2004): «Pagesos, menestrals i drets senyorials al segle XVIII. El capbreu del marques de Rupit», *Estudis d'Història Agrària*, 17 (pp. 349-358). Disponible en línia a: [<https://www.raco.cat/index.php/EHA/article/view/100008/145695>]
- DBE= *Diccionario Bibliográfico Español* (v. XXXIV). Disponible en línia a: [<https://dadun.unav.edu/bitstream/10171/43715/1/2009%202012%20DBE%20Mendoza%20y%20Luna%2C%20Juan%20de.pdf>]
- DE LA PEÑA, N. (1709): *Anales de Cataluña*. Por Juan Pablo Martí (v. III). Disponible en línia a: [<https://bit.ly/2q6EMHB>]
- DE LA TORRE, F. (2010): «Panoràmica de la Provincia de Nuestro Padre San Juan de Dios, de Castilla, en vísperas de la exclaustación de 1835: Exclaustación y Orden Hospitalaria: estado de la cuestión (VII)» *Archivo Hospitalario*, 8 (p. 17-23). Disponible en línia a: [<https://bit.ly/2N2gkk0>]
- DEJ= *Diccionario del Español Jurídico*. Real Academia Española de la Lengua. Disponible en línia a: [<https://dpej.rae.es/>]

- DEL CAMPO, U. (2005): *Vida y obra de fray Luis de Granada*. Editorial San Sebastián. Disponible en línia a: [<https://bit.ly/3mdOTCC>]
- DESPARES, N. (1977): «La orfebrería barcelonesa del siglo XVI a través de los "Llibres de Passanties"», *D'art*, 3 (pp. 5-30). Disponible en línia a: [<https://www.raco.cat/index.php/Dart/article/view/99748>]
- DIAGO, F. (1603): *Historia de los victoriosísimos antiguos condes de Barcelona*, de Francesc Diago (1603). En casa de Sebastian de Cormellas. Disponible en línia a: [<http://bit.ly/1T5XPZX>]
- DÍAZ, C. (2013): *La primera crònica del monestir de Sant Jeroni de la Murtra (1413-1603) de Francesc Talet*. Fundació Noguera. Disponible en línia a: [<http://www.fundacionoguera.com/libros/47%20SANT%20JERONI%20DE%20LA%20MURTRA%202.pdf>]
- DIAZ, M., GISPERT, J., LÓPEZ, N., SALICRÚ LLUCH, R. (1989): «La documentació de la casa de Clariana (s. XIII-XV) conservada a l'Arxiu del Castell de Vilassar», *XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*. Institut d'Estudis Vallencs (pp. 329-352). Disponible en línia a: [<http://digital.csic.es/handle/10261/55710>]
- DILLA, R. (2017): *Sant Ramon de Penyafort. Imatge, devoció i santedat*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, Barcelona. Disponible en línia a: [<https://www.tdx.cat/handle/10803/418807>]
- Domínguez, C. (2014): «Església de Sant Bertrant de Montjuïc» dins Barral, Xavier, Mundó, Ascani (eds.): *Corpus Vitrearum Medii Aevi: Catalunya, 5. 1. Els vitralls de la catedral de la Seu d'Urgell i de la col·legiata de Santa Maria de Cervera*. Institut d'Estudis Catalans (p. 230). Disponible en línia a: [<https://bit.ly/3mPRJhV>].
- DSFF= *Diccionari de sinònims i frases fetes*. Maria Teresa Espinal (2004). Universitat Autònoma de Barcelona; Publicacions de l'Abadía de Montserrat – Publicacions de la Universitat de València. Disponible en línia a [<https://bit.ly/2HjKOuc>]
- DUCH, J. (1992): «Guimerà i els Guimerà», *Urtx: revista cultural de l'Urgell*, 4 (p. 51-69). Disponible en línia a: [<https://www.raco.cat/index.php/Urtx/article/view/167178/245696>]
- DURAN I SANPERE, A. (1973): «El rei Felip III volia casar-se a Barcelona» DINS DURAN I SANPERE, A.: *Barcelona i la seva història. La societat i l'organització del treball*. Curial (v. II, pp. 81-84).

- DURAN, E. (2004): «Historiografia dels temps de l'Humanisme» dins BALCELLS, A.: *Història de la historiografia catalana*. Institut d'Estudis Catalans (p. 77-92).
- DURAN, E. (1982): «Unes cartes amoroses del segle XVI en català», *L'Espill*, 15 (p. 25-51).
- DURAN, E. (1991): *Sobre la mitificació dels orígens històrics nacionals catalans. Discurs llegit en la sessió inaugural del curs 1991-1992*. Institut d'Estudis Catalans.
- DURAN, E. (2004): «Historiografia dels temps de l'Humanisme» dins BALCELLS, A.: *Història de la historiografia catalana*. Institut d'Estudis Catalans (p. 77-92).
- DURAN, E. (2013): «Francesc de Borja segons la societat barcelonina coetània», *Revista Borja. Revista de l'Institut Internacional d'Estudis Borgians*, 4 (pp. 463-481).
 Disponible en línia a: [<https://www.raco.cat/index.php/RevistaBorja/article/view/262667>]
- DURAN, E. (dir.) et. al. (1998): *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*. Barcelona. Institut d'Estudis Catalans (IV volums).
- ECHARD, F. (1815): *Diccionario geografico universal*. Por don Francisco Martínez Dávila (v. v). Disponible en línia a: [<https://bit.ly/2Pc7QJM>]
- ESCARTÍ, V. J. (1998): *Memòria privada. Literatura memorialística valenciana del segle XV al XVIII*. Edicions 3 i 4.
- ESCARTÍ, V. J. (2011): «Sobre els primers testimonis memorialístics valencians: anotacions dietarístiques i cròniques locals», *Quaderns de filologia. Estudis literaris*, v. XVI (p. 159-173).
- ESCARTÍ, Vicent J. (2012): «La *Suma de la vida del rey don Jaume* (València, 1699)», *Caplletra*, 52 (p. 229-249). Disponible en línia a: [<http://www.raco.cat/index.php/Caplletra/article/view/269035/359720>]
- ESPINO, A. (2001): «La biblioteca de don Joaquim Setantí. Las lecturas de un tacitista catalan», *Bulletin Hispanique*, 102- II, (p. 43-74).
- ESTEVE, F. (2007): *Mestrescoles i rectors de l'Estudi General de Lleida (1597-1717)*. Edicions de la Universitat de Lleida. Disponible en línia a: [<https://bit.ly/36qnnKx>]
- FERNÁNDEZ, A. (2005): *La Universidad de Barcelona en el siglo XVI*. Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona.
- FERNÁNDEZ, C. (1884): *Don Pedro Enríquez de Acevedo, Conde de Fuentes : bosquejo encomiástico leído ante la Real Academia de la Historia, en la Junta pública celebrada*

- el día 15 de Junio de 1884*. Imprenta y Fundición de Manuel Tello. Disponible en línea a: [<http://bibliotecadigital.jcyl.es/i18n/consulta/registro.cmd?id=893>]
- FERNÁNDEZ, J. (1892): *Más luz de verdad histórica sobre Felipe II el Prudente y su reinado: con documentos inéditos y descripción novísima del Escorial*. Librería de d. Gregorio del Amo. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/33mlcrH>]
- FERRANDO, A. (2014): «A la recerca de l'arquetip del *Llibre dels feits* del rei en Jaume I. Una traditio rica i multilingüe», *Revista d'Estudis Romànics*, 36 (p. 185-221).
- FERRANDO, A. i NICOLÀS, M. (2011): *Història de la llengua catalana*. Editorial UOC.
- FERRÉ, X. (1988): «Els Salbà, nissaga de la mitjana noblesa catalana d'origen bisbalenc», *Miscel·lània penedesenca*, 11 (pp. 161-188). Disponible en línea a: [<https://www.raco.cat/index.php/MiscellaniaPenedesenca/article/view/59286/91825>]
- FERRO, V. (1987): *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Eumo Editorial.
- FLUVIÀ, A. (1997): «Títulos concedidos en Cataluña y a catalanes por los monarcas de la dinastía de los Austrias (1519-1700)», *Hidalguía*, 260 (p. 97- 102).
- FLUVIÀ, A.; González, I. i Vivas, P. (2002): *El palau Centelles. Seu del Consell Consultiu de la Generalitat de Catalunya*. Generalitat de Catalunya. [<https://www.cge.cat/admin/uploads/docs/20130312123155-1.pdf>]
- FONS, J. P. (1649): *Historia y vida de la venerable madre Ángela Margarita Serafina, fundadora de religiosas capuchinas en España, de otras sus primeras hijas hasta el año de mil 1622*. En casa de Maria Dexen. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/33Mzf9a>]
- GACTO, E. (1992): «Censura política e Inquisición: la *Historia Pontifical* de Gonzalo de Illescas», *Revista de la Inquisición*, 2 (pp. 23-40). Disponible en línea a: [<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=157779>]
- GALDEANO, R. (2014): «Historiografia, erudició, identitat: sobre l'autoria de l'“Epítome de la genealogia dels comtes de Barcelona” (c. 1588/1589)», *Manuscrits*, 32 (p. 153-178). Disponible en línea a: [<http://revistes.uab.cat/manuscrits/article/view/v32-galdeano>]
- GARCIA, B. J. (1998): «Los marqueses de Denia en la corte de Felipe II: linaje, servicio y virtud» dins MARTÍNEZ, J. (dir. cong.) (1998): *Felipe II (1598-1998), Europa dividida, la monarquía católica de Felipe II*. Congreso Internacional, Universidad Autónoma de Madrid, 20-23 abril 1998. Parteluz, (v. II, p. 305 - 331). Disponible en línea a:

[https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/1427/16031_L_Losmarqueses.pdf?sequence=1&isAllowed=y]

- GARCÍA, E. (2010): «Persia en la acción conjunta del papado y la monarquía hispánica. aproximación a la actuación de la Compañía de Jesús (1549-1649)», *Hispania Sacra*, 125 (pp. 213-241). Disponible en línea a: [<http://hispaniasacra.revistas.csic.es/index.php/hispaniasacra/article/view/248>]
- GARRIGA, J. (1986): «L'època del Renaixement. Segle XVI» dins MIRALLES, F. (coord.): *Història de l'art català*. Edicions 62 (v. IV).
- GENÍS, D. (2012). *La Historia de Cataluña de Rafael Cervera*. Tesi doctoral. Universitat de Girona, Girona. Disponible en línea a: [https://www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/96917/tdgm_1.pdf?sequence=11]
- GIL, P. (2017): *Història moral de Catalunya. Llibre segon de la Història catalana*. Edició a cura de Rodolfo Galdeano. Institut d'Estudis Catalans.
- GÓMEZ DE OLEA Y BUSTINZA, J.; MORENO MEYERHOFF, P. (2007). «Los condes de Fuentes. La Casa de Pignatelli (siglos XVIII-XXI)». 2º parte. *Anales de la Real Academia Matritense de Heráldica y Genealogía* (10): 211-304. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/33AqiyL>]
- GONZÁLEZ, R. (2014): «La colección de armas de Íñigo López de Mendoza, v duque del Infantado», *Gladius. Estudios sobre armas antiguas, arte militar y vida cultural en oriente y occidente*, 34 (p. 153-198). Disponible en línea a: [<http://gladius.revistas.csic.es/index.php/gladius/article/view/272>]
- GRAS, M. (2002): «Postil·les a la vida i obra de Pere Gil» dins Iglésies, Josep (2002): *Pere Gil, S. I. (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya*. Institut d'Estudis Catalans.
- GRAS, M. (2010): «Àngela Margarida Prat (Mare Àngela Serafina)», *Diccionari biogràfic de dones*. Generalitat de Catalunya – Consell de Mallorca. Disponible en línea a: [http://dbd.cat/fitxa_biografies.php?id=500]
- GRAU, R. (1996): «Joan Fiveller, Ferran I i les imposicions municipals de Barcelona. Repàs a un mite històric», *Quaderns d'història*, 2/3 (pp. 53-99). Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2W0aio3>]
- GUDAYOL, A. (2018): «La Biblioteca Dalmases: aventures i desventures dels llibres d'un ambaixador lletraferit», *El Blog de la BC* (14/11/2018). Disponible en línea a:

- [<http://www.bnc.cat/esl/El-Blog-de-la-BC/La-Biblioteca-Dalmases-aventures-i-desventures-dels-llibres-d-un-ambaixador-lletraferit>] Consultat el 20 de gener de 2020.
- GUERRERO, A. (1991): «D. Pedro Franqueza y Esteve. De regidor madrileño a secretario de estado», *Pedralbes*, 11 (pp. 79-90). Disponible en línia a: [<https://www.raco.cat/index.php/Pedralbes/article/viewFile/100913/152030>]
- GUILL, M. Á. (2014): *Carlos Coloma. 1566-1637, espada y pluma de los tercios*. Editorial Club Universitario. Disponible en línia a: [<https://bit.ly/2kFYAPK>]
- HENDRIKS, R. (1994): «El patrimonio de don Luis Requesens y Zuñiga (1528-1576). ¿Fue don Luis de Requesens y Zuñiga (1528-1576) pobre o rico?», *Pedralbes: Revista d'Història Moderna*, 14 (p. 81-92). Disponible en línia a: [<https://www.raco.cat/index.php/Pedralbes/article/view/101377/152197>]
- HORTAL, J. E.; Labrador, F. (2014): *La casa de Borgoña: la Casa del rey de España*. Leuven University Press.
- IGLÉSIES, J. (2002): *Pere Gil, S. I. (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya*. Societat de Geografia. Institut d'Estudis Catalans.
- JANÉ, O. (2021): «La memòria personal als països de parla catalana (segles XVI-XIX)», *Catalan Historical Review*, 14 [en premsa].
- Jané, O. i Poujade, P. (eds.) (2015): *Memòria personal. Construcció i projecció en primera persona a l'Època Moderna*. Casa de Velázquez.
- Jané, O; Miralles, E. i Fernández, I. (eds.) (2013): *Memòria Personal. Una altra manera de llegir la història*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- JIMÉNEZ, M. (2014): *Crist i la història: Els inicis de la historiografia eclesiàstica catalana en el seu context europeu*. Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- JORNET, N. (2005): *Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona: origen d'un monestir i configuració d'un arxiu monàstic (1236-1327)*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, Barcelona. Disponible en línia a: [<https://www.tesisenred.net/handle/10803/119825#page=1>]
- LANE – POOLE, S. (1890): *The Barbary Corsairs*. T. Fisher Unwin. Disponible en línia a: [<https://archive.org/details/barbarycorsairs01kellgoog/page/n10>]

- LIEVENS, A. M. (2020): «Lope y Pérez de Pineda: la materia histórica en “Las grandezas de Alejandro”», *Anuario Lope de Vega*, 26 (pp. 404-444). Disponible en línea a [<https://revistes.uab.cat/anuariolopedevega/article/view/v26-lievens>]
- DURAN, A. i SANABRE, J. (1947): *Llibre de les solemnitats de Barcelona. Edició completa del manuscrit de l'arxiu històric de la ciutat*. Barcelona. Institució Patxot, v. II 1564-1719.
- LLÀCER, A.(2015): «Aproximació a les fonts del Dietari de Jaume Ramon Vila (AHCB, ms. B-100)», Cortijo, Antonio, Martines, Vicent i Escartí, Vicent (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 1* (p. 159-175). Disponible en línea a : [<http://www.revistamirabilia.com/sites/default/files/medtrans/pdfs/01-07.pdf>]
- LLÀCER, A. (2016): «El dietari de Jaume Ramon Vila, una obra fragmentada», *Scripta*, 8, (p.105-115).
- LLÀCER, A. (2018): «Memòries o història? Sobre els límits dels gèneres en la literatura de l'edat moderna», *Revista Internacional d'Humanitats*, 42, (p. 105-116).
- LLIGADAS, J. (2005): *El Llibre dels Sants*. Centre de Pastoral litúrgica. Disponible en línea a [<https://bit.ly/3qh8PHc>]
- LÓPEZ, M. A. (2010): «El confesionario regio en la monarquía hispánica del siglo XVI», *Obradoiro de Historia Moderna*, 19 (pp. 249-278). Disponible en línea a: [https://minerva.usc.es/xmlui/bitstream/handle/10347/3875/pg_249-278_10.pdf?sequence=1&isAllowed=y]
- MADURELL, J. M. (1946): *Las Actas notariales certificadoras de la exhibición de antiguos nobiliarios*. Publicaciones del colegio notarial de Barcelona.
- MANDINGORRA, Mª L. (2002): «La configuración de la identidad privada: diarios y libros de memorias en la baja Edad Media», *Historia. Instituciones. Documentos*, 29 (p. 217-236). Disponible en línea a: [<http://institucional.us.es/revistas/historia/29/08%20mandingorra.pdf>]
- MARÍAS, F. i BUSTAMANTE, A. (1981): *Las ideas artísticas de El Greco: comentarios a un texto inédito*. Cátedra.
- MARÍN, P. (2015): «Poesía, corte y epistolaridad entre España e Italia: cuarenta y seis cartas inéditas de Diego de Silva y Mendoza, Conde de Salinas, con el cardenal Ascanio Colonna (1560-1608)», *Artifara*, 15 (pp. 61 – 114). Disponible en línea a: [<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5055502>]

- MARTÍ, E. (2016): *El braç militar de Catalunya (1602-1714)*. Publicacions de la Universitat de València.
- MARTÍNEZ, M. À. (1995): «Notes sobre la noblesa del Penedès a l'edat moderna», *Miscel·lània penedesenca*, 22 (pp. 171-180). Disponible en línia a: [<https://www.raco.cat/index.php/MiscellaniaPenedesenca/article/view/63805/92230>]
- MARTÍNEZ, M. Á. (2001): «Els oficis de canceller i de regent la cancelleria abans de l'esclat dels segadors», *Pedralbes*, 21 (p. 65-88). Disponible en línia a: [<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1112718>]
- MARTÍNEZ, S. (2004): *El marqués de Velada y la corte en los reinados de Felipe II y Felipe III. Nobleza cortesana y cultura política en la España del Siglo de Oro*. Junta de Castilla y León, Consejería de Cultura y Turismo.
- MAS, J. (1917): «Notes sobre estampers antics a Barcelona», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, 4 (pp. 37-46). Disponible en línia a [https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1103045]
- MEHRAD, N. (2012): «Relaciones diplomáticas entre la Persia safàvida y la España de Felipe III: el caso de la primera embajada», *Libros de la corte.es*, 4 (pp. 22-47). Disponible en línia a: [<https://revistas.uam.es/librosdelacorte/article/view/8277>]
- Miralles, E. (2003): «La visió dels ciutadans: els dietaris personals», *Barcelona Quaderns d'Història*, 9 (p. 207-232). Disponible en línia a: [<http://www.raco.cat/index.php/BCNQuadernsHistoria/article/view/105563/171518>]
- Miralles, E. (2007): *Història general de Catalunya*, per Antoni Viladamor. Fundació Noguera. Disponible en línia a: [<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7427638>]
- Miralles, E. (2010): «Poesia i política en la Guerra dels Segadors» dins Miralles, E. (ed.): *Del Cinccents al Setcents. Tres-cents anys de literatura catalana*. Vitellà (pp. 439-465).
- MIRALLES, E. (2010): *Sobre Jeroni Pujades*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MIRALLES, E., TOLDRÀ, M. (1997): «La tradició manuscrita de l'obra de Francesc Tarafa: biblioteques de Barcelona» dins *Anuari de Filologia, llengua i literatura catalanes*, v. XX, secció C, n. 8. Facultat de Filologia. Universitat de Barcelona (p.43-78).
- MIRALLES, E. (2001): «Notícies sobre l'Epítome de la genealogia dels comtes de Barcelona (C-1588/89)», *Quaderns de la Selva*, 13 (p. 307-318). Disponible en línia a: [http://www.nise.cat/BibliotecaDigital/Estudis/Miralles_Eulalia.aspx]

- MIRALLES, E. (2002): «La Corónica universal del principado de Cataluña de Jeroni Pujades, una obra interpolada?», *Llengua & Literatura: revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura*, 13 (pp. 223-272). Disponible en línea a: [<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000029/00000034.pdf>]
- MIRALLES, E. i VALSALOBRE, P. (2013): «L'edició de textos catalans moderns», *Models i criteris de l'edició de textos*. Editorial UOC.
- MIRALLES, J. (2006): *Antologia de textos de les Illes Balears: segles XVII-XVIII*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MOLAS, P. (2001): «Dames del Renaixement», *Pedralbes*, 21 (p. 45-64). Disponible en línea a: [<https://www.raco.cat/index.php/Pedralbes/article/view/101653/152379>]
- MONTAGUT, T. (1998): «Lluís de Peguera i el seu pensament jurídic», *Pedralbes*, 18- II (pp. 53-67). Disponible en línea a: [<https://www.raco.cat/index.php/Pedralbes/article/view/101513>]
- MONTERO, J. & RUEDA, P. (2016): «Libros y lecturas poéticas del Gobernador de Milán: épica vernácula en la biblioteca de Juan Fernández de Velasco, V duque de Frías», *ILCEA*, 25. Disponible en línea a: [<https://idus.us.es/xmlui/handle/11441/61073>]
- MORA, A. (1736): *Monarquía Española. Blason de su nobleza*. Imprenta de Alfonso de Mora (v. II). Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2NxL6jk>]
- MORALES, F. J. (1983): *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII: 1599-1713*. Hidalguía. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2LhnsSP>]
- MORALES, F. J. (1995): *Ciudadanos y burgueses honrados habilitados como síndicos del brazo real en las Cortes del Principado de Cataluña. Dinastías de Trastámara y de Austria. Siglos XV y XVI [1410-1599]*. Hidalguía. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/3mRsURY>]
- MORALES, F. J. (1999): *Prelados, abades mitrados, dignidades capitulares y caballeros de las órdenes militares habilitados por el brazo eclesiástico en las cortes del principado de Cataluña: dinastías de Trastámara y de Austria: siglos XV y XVI (1410-1599)*. Hidalguía. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2nULVd0>]
- MORENO, D. (2002): *Representación y realidad de la Inquisición en Cataluña: el conflicto de 1568*. Tesis doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona. Disponible en línea a: [<https://ddd.uab.cat/record/36820>]

- MORÉRI, L. (1753): *El gran diccionario historico: o Miscellanea curiosa de la historia sagrada y profana, que contiene en compendio la historia fabulosa de los dioses y de los heroes de la antigüedad pagana: las vidas y las acciones notables, de los patriarchas, jueges, y reyes de los Judios [...]*. Traducció de Josep de Miravel. Paris: a costa de los libreros privilegiados/ León de Francia: hermanos Detournes (v. III). Disponible en línea a: [<https://bit.ly/33r3CAq>]
- MOULINE, N. (2016); «Ahmad al-Mansur, sultán de Marruecos y sus ambiciones de reconquistar al-Andalus» dins García, M.; Wieggers, G. (coord.) (2016): *Los moriscos, expulsión y diáspora: una perspectiva internacional*. Universitat de València. Disponible en línea a: [https://www.academia.edu/9504666/Ahmad_al-Mansur_sult%C3%A1n_de_Marruecos_y_sus_ambiciones_de_reconquistar_Al-Andalus]
- MOUYSSET, S. (2007): *Papiers de famille. Introduction à l'étude des livres de raison (France, XVe-XIXe siècle)*. Presses universitaires de Rennes.
- MOUYSSET, S. (2008): *Papiers de famille. Introduction à l'étude des livres de raison (France, XVe-XIXe siècle)*. Presses universitaires de Rennes.
- MOUYSSET, S. (2009): «Scritura comune e memória familiare in Francia nell'età moderna (secoli XV-XVIII)» dins Ciapelli, G. (2009): *Memoria, famiglia, identità tra Italia ed Europa nell'età moderna*. (pp. 95-112). Disponible en línea a : [<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00964977/document>]
- MOUYSSET, S. (2015): «Pourquoi laisser trace de sa vie ordinaire? France- Catalogne (XVe-XIXe siècle)» dins JANÉ, O. i POUJADE, P. (eds.): *Memòria personal. Construcció i projecció en primera persona a l'Època Moderna*. Casa de Velázquez (pp. 63-76).
- MUÑOZ, J.-H. (1999): «Actitud dels moriscos de la ribera davant el decret d'expulsió: el cas dels Guasquí de Benissanet», *Miscel·lània del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre*, v. 1, núm. 13 (pp. 143-147). Disponible en línea a: [<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7013100>]
- MUÑOZ, L. (2005): *Les corts valencianes de Felip III*. Publicacions de la Universitat de València.
- NAVARRO, D. (2004): *Escritura, poder y archivo: la organización documental de la Diputación del Reino de Aragón (siglos XV-XVIII)*. Prensas Universitarias de Zaragoza. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2Yg7P72>]

- NOYES, R. (2018): *Peter Paul Rubens and the Counter-Reformation Crisis of the Beati moderni*. Routledge. Disponible en línia a [<https://bit.ly/3o04UfQ>]
- Orriols, L. (1999). *Antoni Viladamor i la seva "Història General de Catalunya": la invenció de la història*. Rafael Dalmau editor.
- ORTEGA, E. (1950): «Blasones y mayorazgos de Palencia», *Publicaciones de la Institución Tello Téllez de Meneses*, 3 (p. 1-422). Disponible en línia a: [<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2491948>]
- PARETS, M. (2011): *Crònica*. Edició a cura de Maria Rosa Margalef. Barcino.
- PAULÍ, A. (1972): *Santa Maria de Valldonzella*. Emporium.
- PERELLÓ, A. (1996): *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PERELLÓ, A. M. (1996): *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Disponible en línia a: [<https://bit.ly/2IBmTHW>]
- PÉREZ-BUSTAMANTE, R. (2006): «Los Países Bajos. Una república nobiliaria (siglos XIV al XVII)», *Anuario de historia del derecho español*, 76 (pp. 461-506). Disponible en línia a: [<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2286153>]
- PERSIA, J. de (1946): *Relaciones de don Juan de Persia*. Prólogo y notas de don Narciso Alonso Cortés. Graficas Ultra. Disponible en línia a: [<http://bibliotecadigital.jcyl.es/i18n/consulta/registro.cmd?id=3604>]
- PICH, J. I SAUMELL, A. (1995): «Jaume Ramon Vila i la defensa de la història de Catalunya i del català a principis del segle XVII», *Recerques: història, economia i cultura*, 32 (pp. 71-77). Disponible en línia a: [<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3909142>]
- PONSICH, P. (2004): *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*. Institut d'Estudis Catalans (v. VI).
- PORCAR, P. J. (2012): *Dietari*. Edició a cura de Josep Lozano. Universitat de València. Disponible en línia a: [<https://bit.ly/2L4SeDO>]
- POUJADE, P. (2015): «Postface sur la construction et la projection de la "mémoire personnelle» dins JANÉ, O. i POUJADE, P. (eds.): *Memòria personal. Construcció i projecció en primera persona a l'Època Moderna*. Casa de Velázquez (pp. 151-156).
- PUJADES, J. (ed. 1975-1976): *Dietari*. Ed. a cura de Josep M. Casas d'Homs. Fundació Vives Casajuana, v. I

- PUJANA, J. (2006): *La reforma de los Trinitarios durante el reinado de Felipe II*. Secretariado Trinitario. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2zrqlz8>]
- PUJOL, E. i JANÉ, O. (2014): *Antologia de memòries i dietaris personals catalans sobre la Guerra de Successió*. Institut d'Estudis Catalans, secció històrico-arqueològic.
- PUJOL, M. (1985). «Aportació a la biografia de Jeroni Pujades. Una biblioteca particular de començament del segle XVII». *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, núm. 18, p. 233-347.
- PULGAR, H. de (1780): *Crónica de los señores reyes católicos don Fernando y doña Isabel*. Imprenta de Benito Monfort. Disponible en línea a: [<https://bivaldi.gva.es/es/consulta/registro.do?id=7554>]
- QUEROL, E. (2004): *Estudis sobre cultura literària a Tortosa a l'edat moderna*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- RAMON, S. (1982): « Les comensalies i comensals de la seu de Tarragona dels segles XIII al XIX», *Quaderns d'història tarraconense* (Tarragona), v. III, p. 45-81. Disponible en línea a: [<https://www.raco.cat/index.php/QHT/article/viewFile/94472/148807>]
- REGLÀ, J (1956): *Els virreis de Catalunya*. Editorial Vicens Vives.
- Relación de los casamientos de la reina Doña Margarita nuestra señora é Infanta Doña Isabel Clara Eugenia de Austria y recebhientos que se hicieron en Ferrara , por el mes de Noviembre del año de 1598 , y de todo lo demás que allí pasó. Enviada por el Duque de Sesa , embaxador en Roma , á su agente Juan Diez de Valdivielso, jurado de Granada*. Relación raríssima, impresa en Granada, 1599. Reproduïda a: *Boletín de la Real Academia de la Historia* (v. XLIX). Madrid: Establecimiento tipográfico de Fortanet, 1906 (p. 7-21). [<https://archive.org/details/boletndelarealac49madr/page/n7>]
- RETORTILLO, A. (2016): *Ambrosio Spínola y el ejército de Felipe III, 1569-1621*. Tesi doctoral. Universidad de Burgos, Burgos. Disponible en línea a: [<http://riubu.ubu.es/handle/10259/4802>]
- RIERA, J. (1993): «Falsos dels segles XIII, XIV i XV» dins Ferrando, Antoni; Meseguer, Lluís; Alemany, Rafael (1993): *Actes del novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat – Universitat d'Alacant – Universitat de València – Universitat Jaume I (v. I, pp. 425- 491).

- RIPOLL, Pere (2018): *Llibre de vuit senyals (15th century): an Edition, Legal and Comparative Study*. Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra, Barcelona. Disponible en línia a: [<https://www.tdx.cat/handle/10803/587144#page=1>]
- RIQUER, M. de (1983): *Heràldica catalana. Des de l'any 1150 al 1550*. Quaderns Crema (II volums).
- ROCA, J. M. (1918): «En Jaume Ramon Vila, heraldista català de començaments del s. XVII» dins *Discursos llegits en la "Real Academia de las Buenas Letras" de Barcelona en la solemne recepció pública de Don Joseph Roca*. Impremta de la Casa Provincial de Caritat.
- ROCA, J. M. (1927): «Més dades biogràfiques d'en Jaume Ramon Vila» dins *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, v. 13 (p. 163-178). Disponible en línia a: [<http://raco.cat/index.php/BoletinRABL/article/view/199961/275790>]
- ROCA, R. (1997): «Bernat Guillem Català de Valeriola i el seu dietari (1568-1607)» dins *Miscel·lània Germà Colon*, 7. Publicacions de l'abadia de Montserrat (pp. 79-94)
- ROGGIU, F. J. (2015): «Los escritos del *for privé*. Un concepto y su internacionalización» dins JANÉ, O. i POUJADE, P. (eds.): *Memòria personal. Construcció i projecció en primera persona a l'Època Moderna*. Casa de Velázquez (pp. 31-44).
- ROLDAN, A. (1974): «Gonzalo de Illescas y la *Historia pontifical*» dins *Estudios literarios dedicados al profesor Mariano Baquero Goyanes*. Editum (pp. 453-473). Disponible en línia a: [<https://bit.ly/37cqhUu>]
- ROMERO, E. (1989): «La monarquia hispànica i els estats de la Toscana durant el segle XVII. Relacions polítiques», *Pedralbes*, 9 (p. 91- 137). Disponible en línia a: [<https://www.raco.cat/index.php/Pedralbes/article/view/100883/152000>]
- ROSSICH, A. i CORNELLÀ, J. (2014): *El plurilingüisme en la literatura catalana*. Vitel·la.
- RUBIO, J. (1985): *Història de la literatura catalana*. Generalitat de Catalunya-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 2, p. 234
- RUSI, M. (2015): «Le occorrenze dell'io» dins JANÉ, O. i POUJADE, P. (eds.): *Memòria personal. Construcció i projecció en primera persona a l'Època Moderna*. Casa de Velázquez (pp. 129-140).
- SALAS, V. (2014): *Tenencia, Señorío y Condado de Lemos*. Vision Libros. Disponible en línia a: [<https://bit.ly/31sMgC1>]

- SALAZAR, L. (1697): *Historia genealogica de la casa de Lara, justificada con instrumentos, y escritores de inviolable fe*. En la imprenta real, por Mateo de Llanos y Guzmán (v. II). Disponible en línea a: [<https://bit.ly/32cbzIU>]
- SÁNCHEZ, M. (1998): «Los vínculos de sangre: la emperatriz María, Felipe II y las relaciones entre España y Europa central» dins Martínez, J. (coord.): *Felipe II (1527-1598): Europa y la monarquía católica: Congreso Internacional "Felipe II (1598-1998), Europa dividida, la monarquía católica de Felipe II*. Universitat Autònoma de Madrid (v. I, t. II, pp. 777-794). Disponible en línea a: [https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/1511/16008_M_Losvinculos.pdf?sequence=1]
- SANDBERG, B. (2010): *Warrior Pursuits: Noble Culture and Civil Conflict in Early Modern France*. The Johns Hopkins University Press. [<https://bit.ly/2NW4slx>]
- SERRA I POSTIUS, P.(1747): *Epitome historico del portentoso santuario y real monasterio de Nuestra Sennora de Monserrate*. Imprés per Pablo Campins. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2Dehl2x>]
- SERRA, E. (2001-2002): «Els dissentiments del braç reial. El cas de Barcelona a la Cort General de Montsó de 1547», *Ivs Fvgit*, 10-11 (pp. 685-719). Disponible en línea a: [<https://ifc.dpz.es/recursos/publicaciones/25/27/23serraipuig.pdf>]
- SERRA, E. (coord.) (2015): *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, v. I, II. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/2GmUmTE>]
- SERRA, P. (1726): *Prodigios y finezas de los santos angeles hechas en el Principado de Cataluña: ilustradas con dos copiosos indices: vno historico de los autores de los manu-escritos que en este libro se citan ... otro de lo mas particular y notable de toda la obra*, per Jaume Surià.
- SIMÓ, C. (1990): *Catàleg dels noticiaris mallorquins (1372-1810)*. Societat Arqueològica Lul·liana.
- SIMON, A. (2015): «Memòries i diaris personals de la Catalunya moderna. Del no res a la plètora» dins Jané, O. i Poujade, P. (eds.): *Memòria personal. Construcció i projecció en primera persona a l'Època Moderna*. Casa de Velázquez (pp. 17-30).
- SIMON, A. (1988): «Memorias y diarios personales de la Cataluña Moderna», *Historia social*, 2 (p. 119-134).

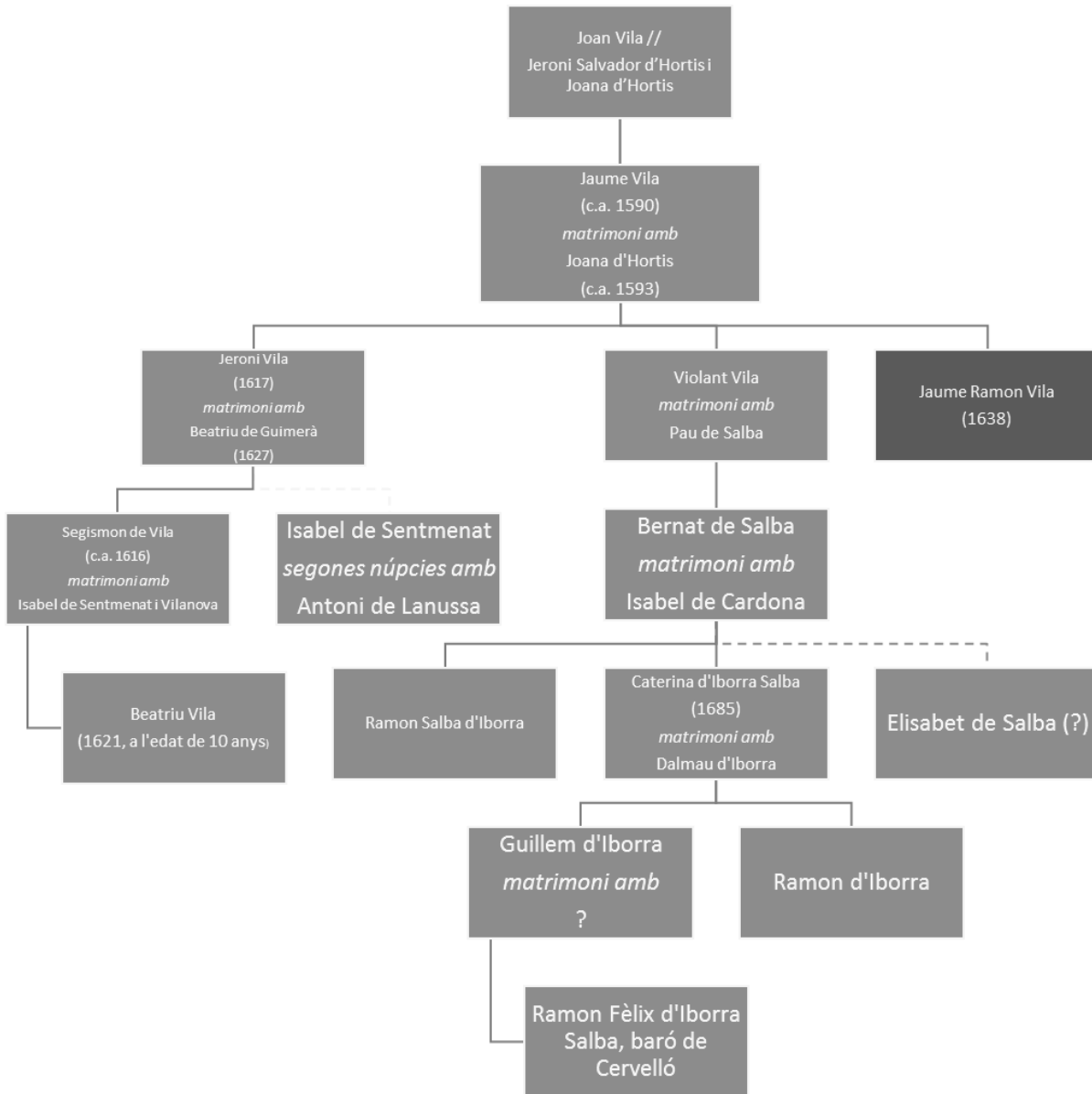
- SIMON, A. (1991): *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del Cinc-cents*. Curial.
- SIMON, A. (1999): *Els orígens ideològics de la Revolució Catalana de 1640*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SIMON, A. (2000): « Salvador Fontanet i Savik (1560?-1633). Un jurista gironí a la cort dels Àustria», *Quaderns de la Selva*, 12 (p. 79-89).
[<https://www.raco.cat/index.php/QuadernsSelva/article/viewFile/26094/122980>]
- SIMON, A. (2009): «Un rey tirano. La imagen de Felipe II en Cataluña a través del dietario de Jaume Ramon Vila» dins ÀLVAREZ, L. C. (coord.) (2009): *Estudios de historia moderna en homenaje al profesor Antonio García-Baquero*. Universidad de Sevilla (p. 183-195).
- SOLÀ, X. (2010): *El monestir de Santa Maria d'Amer en l'època moderna: religió, cultura i poder. De la reforma benedictina a la vigília de les desamortitzacions (1592-1835)*. Fundació noguera. Disponible en línia a:
[<https://www.raco.cat/index.php/RevistaDretHistoric/article/view/82469>]
- SOLER, J. M. (2008): *Nobleza española: grandeza inmemorial, 1520*. Visión Libros. Disponible en línia a: [<https://bit.ly/2T8ZqBl>]
- Stagno, L. (2017): «Triumphing over the Enemy. References to the Turks as part of Andrea, Giannettino and Giovanni Andrea Doria's artistic patronage and public image», *Il Capitale culturale*, Supplementi 06: Changing the Enemy, Visualizing the Other. Contacts between Muslims and Christians in the Early Modern Mediterranean Art (pp. 145-188). Disponible en línia a: [<http://riviste.unimc.it/index.php/cap-cult/issue/view/86>]
- SUBIRÀ, E. (1993): «Les primeres iniciatives de la mitra de Barcelona» dins *El Seminari de Barcelona, (1593-1917): aportació per a una anàlisi de la influència de la formació del clergat en el desenvolupament del pensament catòlic a Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat (pp. 19-31).
- SUBIRÀ, E. (1993): *El Seminari de Barcelona (1593-1917): aportació per a una anàlisi de la influència de la formació del clergat en el desenvolupament del pensament catòlic a Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- TEIXEIRA, P. (1902): *The Travels of Pedro Teixeira: With His «Kings of Harmuz» and Extracts from His «Kings of Persia»*. Traducció i edició a cura de William F. Sinclair,

- amb anotacions de Donald Ferguson. Hakluyt Society. Disponible en línia a: [https://bit.ly/2M2YkGt]
- TÉLLEZ, N. (2018): «La fraternitat entre monestirs jerònims a través dels seus documents», *Revista Carrer dels arbres. Revista digital d'història i patrimoni de Badalona*, 3 (pp. 40-57).
- TORRAS, S. (2012): *Pintura catalana del Barroc: l'auge col·leccionista i l'ofici de pintor al segle XVII*. Edicions de la Universitat de Barcelona.
- TORRAS, S. i CANALDA, S. (2005): «Els Fizes, patronatge i opulència d'un llinatge de mercaders ennoblits a la Catalunya del barroc ». *Recerques*, 51 (p. 27-66).
- TORRES AMAT, F. (1836): *Memórias para ayudar a formar un diccionario critico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*. Impremta de J. Verdaguer. Disponible en línia a: [http://bit.ly/2oHm196]
- TORRES, X. (1993): *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*. Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Disponible en línia a: [http://www.boneslletres.cat/publicacions/Altres_publicacions/b14147749.pdf]
- TOSATO-RIGO, D. (2015): «Au commencement était (parfois) l'écriture. Pratiques sociales de l'écrit du for privé (Suisse, XVIIe-XIXe siècle» dins JANÉ, O. i POUJADE, P. (eds.): *Memòria personal. Construcció i projecció en primera persona a l'Època Moderna*. Casa de Velázquez (pp. 77-91).
- VALLEJO, M. i ESCAMILLA, D. (2008): *La Barcelona del vent*. L'Arca. Disponible en línia a: [https://bit.ly/2TFcnnj]
- VÁZQUEZ, A. (2015): *El perfil cultural de Guillem de Santcliment i de Centelles, c. 1539-1608*. Treball fi de màster. Universitat de Girona, Girona. Disponible en línia a: [https://dugi-doc.udg.edu/handle/10256/11360]
- VEGIANO, J. C. (1865): *Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne*. Imprés per Gyselynck. Disponible en línia a: [https://bit.ly/2KnliGb]
- VILA, A. (1914): «Lo senyoriu feudal de Castellgalí (Contribució a l'estudi del Feudalisme a Catalunya)», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, v. 7, núm. 49 (p. 47-58). Disponible en línia a: [https://www.raco.cat/index.php/BoletinRABL/article/view/201735/275988]

- VILLANUEVA, J. (1851): *Viage literario a las Iglesias de España*. Madrid, Imprenta de la Real Academia de la Historia (v. XIX). Disponible en línea a: [http://sirio.ua.es/libros/BFilosofia/viage_literario_iglesias_XIX/ima0000.htm]
- VILLANUEVA, J. (1999): «Felip Vinyes (1583-1643): su trayectoria política y la gestación de la revuelta catalana de 1640», *Manuscrits*, 13 (p. 307-340).
- Villanueva, J. (2002): *El concepto de soberanía en las polémicas previas a la revuelta catalana de 1640*. Tesis doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona. Disponible en línea a: [<https://core.ac.uk/download/pdf/13278124.pdf>]
- VILLANUEVA, J. (2004a): «La *Marca Hispanica* de Pierre de Marca y Étienne Baluze a través de sus tres momentos de composición (1648-1650, 1660,1668): de “ilustración” humanista a colección documental», *Pedralbes: Revista d’Història Moderna*, núm. 24 (p. 205-232).
- VILLANUEVA, J. (2004b): *Política y discurso histórico en la España del siglo XVII*. Publicaciones Universidad de Alicante.
- VILLAR, J. (2007): *Llibre de privilegis de Palafrugell (1250-1724)*. Lleida: Pagès Editors. Disponible en línea a: [<http://fundacionoguera.cat/libros/PALAFRUGELL%202007.pdf>]
- VOLTES, P. (1956): «Nuevas noticias de don Pablo Ignacio de Dalmases y Ros y su tiempo», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, v. xxvi (pp. 95-136). Disponible en línea a: [<https://www.raco.cat/index.php/BoletinRABL/issue/view/14700>]
- YEGUAS, J. (2017): «Testament de Ferran de Cardona-Anglesola i Requesens (1543)», *Quaderns de El Pregoner d’Urgell*, 30 (pp. 75-98). Disponible en línea a: [<https://www.raco.cat/index.php/QuadernsPregonerUrgell/article/view/325828>]
- ZARAGOZA, E. (1997): *Catàleg dels monestirs catalans*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat. Disponible en línea a: [<http://bit.ly/23DCCYW>]
- ZARAGOZA, E. (2004): *Història de la Congregació Benedictina Claustal Tarraconense i Cesaraugustiana (1215-1835)*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat. Disponible en línea a: [<https://bit.ly/32Xmzx1>]
- ZARAGOZA, V. (coord.) (2019): «Early Modern Women’s Writing: More Texts and Contexts», *Caplletra*, 67. Disponible en línea a: [<https://ojs.uv.es/index.php/caplletra/article/view/15373>]

ANEXOS DOCUMENTALS

1. ARBRE GENEALÒGIC DELS VILA

2. CARTA DE JAUME RAMON VILA I GALCERÁN DE PINÓS (BNE, MS. 7377)

749

Correspondències i consultes con Esteban de Corbera, natural de⁷⁵⁰ Barcelona y singular humanista. Consultanse puntos i dudas sobre la venida de los nueve varones i restauraciones de Cataluña.

Cartas i respuestas sobre lo mes con Jaime Ramon Vila, de Barcelona

[160r] Jaime Ramon Vila, al conde, en marzo 31 del año 1633.

El padre Bajas, de la compayá de Jesús, llegó a esta ciudad acompañando al señor conde de Ozona, el primero deste, y tardaron a embarcar-se para Flandes asta los onse, y en todo este tiempo no me habló palabra de lo que vuestra señoría me haze merced de significarme en su carta, de 24 del passado mes de hebrero, la qual reseví a los 19 deste mes de marso. Y con ella muy grande merced con la que vuestra señoría me haze en mandarme le sirva con embiarle copia de mis mal limados borrones, sirviera a vuestra señoría con ellos con mucha voluntad si fuesen del asunto que an informado a vuestra señoría y consistieran en un solo volumen, pero como son muchos, que temo no passen de ocho volúmenes o cuerpos de libros de papel de la forma mayor (que llamamos aca), y el sujeto dellos no es tan estendido como an informado a vuestra señoría, no le podré servir en esto con la satisfacción que querría, pero por no faltar del todo a lo mucho que deseo y devo servir a vuestra señoría diré en la major brevedad que me fuere posible lo que en todos ellos se va tratando.

El primer intento que jo tuve quando empesé estos libros fue recupilar en un solo volumen las armas de los cavalleros cathalanes dende [*sic*] los primeros y más antiguos asta los últimos que sean armados y se arman de cadal [*sic*] día, empesando este libro por las armas de los nueve barones con su capitán, Otger Cathaló. Y dempués destes pongo las armas [160v] de los otros títulos antiguos y modernos que ha avido en Cathalunya; y tras dellos pongo las de

⁷⁴⁹ Les reproduccions del manuscrit, que no està disponible per ser consultat en sala pel mal estat de conservació, contenen un problema que impedia llegir el lateral interior del foli, amb la qual cosa no hem pogut transcriure ni editar el text complet.

⁷⁵⁰ natural de] natural [*paraula ratllada*] de

todos los militares como tengo dicho. Y por no hazer agravio a nadie las voy dividiendo por orden A, B, C.

Este libro por ser tan grande me a sido forsado dividir en quatro volúmenes. Parecióme dempués que a este libro o libros que son del braso militar les competían las armas de los braso ecclesiástico y real, y para esto hize lo mismo de poner dos otros volúmenes las de [?] estos dos brastos o estados. Siéndome dempués que estos tres brastos representan un c[uer]po que es el del Principado de Cathalunya, advertí que no [?] estar este cuerpo sin cabeza, y para esto he hecho dos ot[os] volúmenes primeros a estos para que sierviesen de cabeza y pr[?]pio a los otros referidos, empesándoles por las armas de iglesia romana y dempués por las de todos los reyes [?] senyores que an dominado y senyoreado el Principado de C[a]thalunya.

Esto es en summa lo que se contiene en mis libros, y como ellos ay más de pintura que de historia, no podré servir vuestra señoría en lo que me manda le sirva con embiarle lo que traygo [a]serca de las primeras casas o familias que vinieron de Ale[ma]nya y Francia a la restauración de Cathalunya y assi por [?]to poco dello como también porque Estevan Corbera, persona intelligente y de muy elegante estilo y termino pienso saca[rá] presto un libro de essa materia, provando la antigüedad y se[r]tesa de essas familias con muy grandes y verdaderas razo[nes], confutando a los que contradizen.

Y ansi para no antepon[er]me a tan grave author trato jo poco desto si bien en ess[e] poco tengo la misma opinión que él tiene de que es sierta [?] constante la venida de esos cavalleros, y otros la contradigan o pongan en duda; y por más que el arçobispo de Tarragona [?] Antonio Agustín en sus diálogos de armoria, lo tengo por [?] ridícula pues este author en historia, en particular de [161r] Cathalunya, no tiene authoridad que en leyes y canones tiene; y así en esto se tiene de hazer poco caso de lo que él y los referidos autores dizen, en particular siendo la opinión contraria a estos tan resivida en Cathalunya, por ver en ella no solo la tradición, que es de mucha authoridat en historia, pero las memorias que en prueba desta verdad se allan⁷⁵¹ en mucho archivos de cathedrales, monasterios de Cathalunya y en el real de Barcelona; y por los solares de los castillos y lugares que de aquellas primeras familias están de presente en Cathalunya, y poseídos aún por sus desendientes y sucesores como lo puede vuestra señoría muy bien afirmar por la ven[?]vesoria de Guimerà, viscondado

⁷⁵¹ se allan] se (*ratllat n*) allan

de Quer foradat y varonia y casa de Pinós y otros títulos, que todo esto es más sierto y infalible que las opiniones de los alegados autores.

Si otra cosa tuviera con que poder servir a señoría lo aría con muchas veras por poder enbiar esta carta por persona tan sigura y de tanta confiansa como es el padre Rafael Garau, retor deste collegio de Belen de Barcelona.

He tardado hasta ahora con la respuesta, suplico a vuestra señoría me aga merced en mandarme en cosas de su gusto y servicio, que acudiré a ellas con muchas veras. Dezeo mucho, para que mis libros tengan alguna authoridad y crédito, poder poner en ellos algo de lo mucho que vuestra señoría tiene observado, y ansi le suplico que si no es disgusto de vuestra señoría me mande dar alguna noticia dello para que pueda ilustrar y perficionar los míos. Guarde Dios a vuestra señoría como se lo suplico. De Barcelona, y marzo, a los 31 de 1622.

Jaume Ramon Vila

3. INVENTARI DE PROPIETATS DE CASA DE MOSSÉN VILA (AHPB, 647/25)⁷⁵²

[1r] Inventari y eretant de la universal heretat y béns que foren del reverent Jaume Ramon Vila, prevere pres per a don Bernat de Salbà y Vila.

En poder de Ramon Jaume Huguet, notari public de Barcelona, 1638.

[2r] [*en un lateral, es llegeix fragmentàriament*]: falta [...] y nobilem don Bernardo de Salbà y de Vila [...] al po[...] ejus nepotem en donatarium universalem.

[a sota, una altra mà] ex. per me Paulum Corbera et de Palau ciuem honoratum[?] die 20 octobis 1703. Sas escripturas regentem.

[*En la part superior del foli*] Die veneris, octavo mensis januarii, anno nativitate Domini MDCXXXVIII.

⁷⁵² Al document li manca el lateral superior esquerre del foli, amb la qual cosa no podem transcriure alguns passatges.

[A la part inferior del full] En las casas de lo senyor Jaume Ramon Vila acabà sos darrers dies, situades devant lo monastir dels Àngels, (?) pròpias de dit defunct s·i són trobades les coses següents:

En la cotxeria:

Primo, un cotxo ab tots los guarniments; ítem, duas mulas de dit cotxo; ítem, una carrossa; ítem, dos guarnitons de las mulas, unas per a ciutat, altre de camí; Ítem, dos cellas; Ítem, una albarda; [2v] ítem, duas cellas vellas [...]; ítem, uns calaxos buits; ítem, tres escalas; ítem, una xavasa de portar palla; ítem, una galleda ab sa corriola y corda; ítem, dos galledas ab sa corriola; ítem, una mitja quartera; ítem, dos calderas usadas; ítem, una corsa; ítem, un escalfador.

En la primera sala:

Primo, un banch de noguer, usat; ítem, dos escambellets; ítem, una taula de pedra negre guarnida de fulla; ítem, unas piràmidas ab boles del mateix; ítem, sinch gàbias de tenir ocells; ítem, dotse quadrets dels emp[er]adors romans antichs; ítem, un quadro gran de l'orde de sant Agustí, en paper; ítem, un quadro de la ciutat de Hierusalem, en paper; ítem, un quadro gran dels emparadors romans, és en paper; ítem, un quadro gran de paper de la ciutat de Roma.

En la altra sala:

Primo, sis quadros de la istòria del compte de Barcelona al temple; ítem, tres quadros grans al temple, lo hu de nostra Senyora, lo altre de sant Jaume y lo altre de santa Eulària. Ítem, onse mapas de paper entre grans y xicos; ítem, dos [?] de noguer vells; ítem, una caixa de pi ab pany y clau, buyda; ítem, una font de vidre.

[f. 3r]: En la istantia ques al cap de la escala:

Primo, quatre paissos molt petits al temple sens guarnir; ítem, set quadros de diversos hermitans sens guarnir; ítem, dotse quadrets sens guarnir, en los quals hi ha pintades diversos

aldeanos. Ítem, una taula de pi; ítem, vuyt cadires de repòs usades. Ítem, una caixa a la genovesa ab pany y clau, buyda.

En la instantia qu·és al costat de la libreria:

Primo, dotse quadrets de diverses dones sens guarnir, y son de differentes nacions; ítem, sis quadros sens guarnir, qu·és la istòria del fill pròdich; ítem, sinch quadrets de sanctos, sens guarnir; ítem, dotse sibillas petitas, sens guarnir. Ítem, un quadro de nostra senyora de la Pietat guarnit de fusta de pi; ítem un quadro de un ecce homo, guarnit com lo prop dit; ítem, un portacreu també guarnit molt usat.

Ítem, duas cadires de repòs usadas; ítem, sinch mitjas cadires sense espalleras; ítem, una taula gran ab son calaix. Ítem, una catifa gran. Ítem, un scriptori petit ab un tinter de estany, altre de plom, polsera y tinter de courer, y dos sagells. Ítem, una caxeta ab pany y clau, buyda.

Ítem, altre caixa de pi, ab pany y clau, dins la qual hi ha lo següent: primo, una vanova de coxo molt usada; ítem, unas estovallas de do[?]; ítem, sis torcabocas del mateix; ítem, estovallas de fil y cotó; ítem, set ventalls de [...] pa [...] grans y xichs; [f. 3v] ítem, sis ventalls de palma guarnits [...] a l'entorn y manech de tafetanets.

Ítem, altra caixa de alba, ab pany y clau, dins la qual hi ha una vanova de fil y cotó usada; ítem, sis llansols ja usats; ítem, dos coxineras grans y dos de petitas, de tela.

En la istantia de la libreria:

Primo, quince poms de vidre vermells. Ítem, vuyt païssos molt petits al temple sens guarnir; ítem, un quadro de Nostra Senyora de Montserrat, guarnit de fusta de pi negre; ítem, un quadret petit de un palm de Carlos Quint; ítem, un quadret molt petit del pare Peris.

En la instantia que al costat de la libreria:

Primo, una caixa de alba, ab pany y clau, buyda. Ítem, altre caixa de alba, ab pany y clau, dins la qual hi ha sis estovallas de fil y cotó molt grossas. Ítem, una capsa gran ab diveses floreras y rosas, tot de tela y paper; ítem, altre capsa buyda. Ítem, un coxinet dolent de anar de camí;

ítem, una bossa de cuyro, dolenta. Ítem, una protala[?] y una catifa, molt dolentas. Ítem, un baullet, molt dolent.

En la altre istantia:

Primo, un quadro de la sera, guarnit; tem un quadro de Santa Margarida, guarnit; ítem, quatre quadros, tots de un tamany, guarnits, de alguns quatre palms de alsada; ítem, quadros de un salvador, ab sa guarnitió daurada; ítem, un quadro de Nostra Senyora, sens guarnir. [f. 4r] Ítem, un quadret sens guarnir de Santa [?]; ítem, una taula gran ab dos calaxos. Ítem, una pila de blat que ni deu haver, algunos fis corte[?] poch més o manco.

Memorial de la roba llegada per dit defunct a mossèn Jaume Ferrer:

Primo, un manteu⁷⁵³ de drap; ítem, un manteu de escot, usat; ítem, un mateu de [?]; ítem, una loba de sargeta de nimes; ítem, un manteu del mateix; ítem, una capa gascona; ítem, una cota de xamellot retort, dolenta; ítem, altra del mateix, dolenta; ítem, una roba de laventar de lenilla, dolenta; ítem, altra del mateix, molt dolenta; ítem, uns balons y gipó de xamellot, molt usat, y ab sa [?]; ítem, altres balos y xipó del mateix, dolents. Ítem, dos sombrerors. Ítem, unas mitjas y peuchs de llana. Ítem, uns calсотets de cordellat. Ítem, dos parells de sabatas. Ítem, tres camisolas usadas de cotonina. Ítem, tres parells de mànagas de escot y una loba de escot. Ítem, un manteu de escot. Ítem, una loba de bolatin de Flandes, ab un manteu del mateix. Ítem, una camisola de cotonina; ítem, sis camisas de bri de lli. Ítem, sis calсотets de tela; ítem, duas faxas; ítem, vuyt parells de calсillas; ítem, deu toquillas de bri de cànem; ítem, una font de draps de font.

[f. 4v:] *dich del post panorium*[.....]

En la cambra que morí dit [.....]:

Primo, un llit de noguer de pilars, ab son cortinas de drap vermell, molt usat. Ítem, sinch cadires de repòs velles. Ítem, una cadira baixa vella. Ítem, un banquet. Ítem, dos tauletas.

⁷⁵³ **Manteu:** «Mantell, i especialment la capa que porten els sacerdots» (DCVB).

Ítem, una arquilla de évano, ab pany y clau, ab algunas cosillas de poca conciderasió. Ítem, altre arquilla de fusta negre ab pany y clau, buyda. Ítem, sinch portaleras de ras, molt vellas. Ítem, a la alcova dos draps de ras usats.

Ítem, onze quadros grans al temple que son los [?]; ítem, un quadro gran de Nostra Senyora del Populo; ítem, un quadro gran de Sant Bernat; ítem, quatre quadrets dels quatre doctors de la iglesia; ítem, quatre quadrets dels evangelistas; ítem, tres quadrets de tots sants; ítem, un quadret de launa, guarnits de évano, que es Nostra Senyora ab lo Jesús y sant Juan. Ítem, altre quadret del mateix de la coronatió de Nostra Senyora; ítem, altre quadret com los prop dits, que es de Nostra Senyora, ab lo sesuset al bras, sant. Joseph y una sancta.

Ítem, un brasser petit ab sa capsá. Ítem, una gibrelleta de l'autor. Ítem, un brasaret molt petit de bronso. Ítem, duas bassinas de l'autor. Ítem, sinch poms de vidre vermells; ítem, quatre poms de jaspe mitjansers y vuyt de petits; ítem, un pom plateat de vidre. Ítem, una campaneta de l'autor. [f. 5r:] Ítem, un quadret de launa guarnit de eu[...], de Nostra Senyora ab lo Jesús adormit.

Ítem, una paleta de ferro.

Ítem, una archimesa de noguer, ab pany y clau, ab una capelleta de sobredita archimesa, dins la qual hi ha lo següent: primo, dins una capsá verda si són trobats sinquanta-tres reals y un sou; ítem, dins una capceta blanca trenta-sinch reals; ítem, dins la matexa capsá tres caton[?] de or; ítem, dins de una capsá blanca s'i tróban deu liuras, sis sous; ítem, tres culleras de plata; ítem, altres cosetas de pocha importancia.

Ítem, una caixa de noguer, ab pany y clau, dins la qual hi ha lo següent: primo, un plech de passamans de plata falsa; ítem, un tros de telilla.

Ítem, se troba tota dita istantia ahont morí y la cambreta y recambro totas entoldades de estoras valentianas, ja molt vellas.

[f. 5v:] En la cambreta que [...]:

Primo, dotze quadros dels dotze profetas. Ítem, un buffet⁷⁵⁴ ab son cobritula de [...]. Ítem, una caixa de noguer, ab pany y clau, buyda.

⁷⁵⁴ **Bufet:** «Taula de quatre petges, per escriure, estudiar o altres usos semblants» (DCVB).

En lo recambro:

Primo, ítem, un quadro de un hermità; ítem, un quadro guarnit de un Nostre Senyor y Nostra Senyora.

En la sala del menjar:

Primo, dotze quadros dels dotze apostols y un salvador; ítem, dotse quadrets, en los quals hi ha pintats angells ab las insignias de la passió. Ítem, quatre quadrets de verges. Ítem, dos buffets. Ítem, una cadira.

En la cuyna:

Primo, una olla de còurer; ítem, una paella; ítem, un ast gran; ítem, un canter de aram; ítem, una font de plats y escudellas y ollas; ítem, un cofre; ítem, una taula; ítem, una concha; ítem, una pala de ferro; ítem, uns clamastres⁷⁵⁵ de ferro; ítem, unas mullas de ferro; ítem, unas graellas grans; ítem, una concha; ítem, un candalero, ab son plat y espivilladoras, tot de llautó. Ítem, uns orguens de estany; ítem, un morter de pedra ab son picamà; ítem, un banels. Ítem, una font de garrafons; [f. 6r:] ítem, una ralladora; ítem, una olla de aram; ítem, un cassó,⁷⁵⁶ dolent. Ítem, un gavadal.⁷⁵⁷

En lo rebostet:

Primo, un cofre gran, vell, ab pany y clau, dins lo qual hi ha lo següent: primo, vuyt estovallas de fil y cotó; ítem, sis estovallas de la cuyna; ítem, sinch tovallolas; ítem, sis axugamans;

⁷⁵⁵ **Clemàstecs:** «cadena d'anelles amples, que va penjada damunt la llar i que a la part inferior porta un o alguns ganxos on es penja l'ansa de la caldera o els llévets de les olles que s'han de posar a escalfar al foc» (DCVB).

⁷⁵⁶ **cassó:** «cullerot» o «recipiente cilíndric d'aram» (DCVB).

⁷⁵⁷ **Gavadal:** «recipiente de fusta, de forma quadrangular, per a rentar-hi els plats» (DCVB).

ítem, deu tovallons; ítem, sis tovallons; ítem, una cassola de aram; ítem, una graxonera de aram; ítem, tres sachs; ítem, dos alambins;⁷⁵⁸ ítem, quatre llums; ítem, dos gavinetes.

Die undecimo p[?]

En la cambra de mossèn Ferrer:

Primo, una litorxa, ab pany y clau, buyda.

En la istàntia de l'estudi vell:

Primo, vuyt cadires de repòs altas, vellas. Ítem, quatre quadrets petits de dos palms en quadro ab guarnitió de or; ítem, un quadro de sant Jordi, altre de sant Jaume un de Nostra Senyora, tots de una etxura ab guarnitions negres. Ítem, vuyt quadros de verges ab ses guarnitions negres. Ítem, un brasoret de peus.

Ítem, dos bolas grans de pedra negra; ítem, duas bolas de jaspe; ítem, tres pomets vermells de vidre y altre [?]. Ítem, un tinter y una plomera de bronso. [f. 6v:] Ítem, una taula [ab] de pi [...], buyts. Ítem, una arquilla de noguer, ab pany [...], dins la qual hi ha mol[...] papers de poca importàntia.

Y en la istàntia qu·és prop lo terrat:

Primo, un cofre gran, ab pany y clau, dins lo qual hi ha lo següent: primo, vint llansols de pare y mare, usats.

En lo porxo sobre una barra:

Primo, una vanova; ítem, axugamans vint-y-dos; ítem, deu toval[l]olas; ítem, quatre estovallas; ítem, deu torcabocas.

Ítem, un cofre, ab pany y clau, dins lo qual hi ha lo següent: primo, deu dotsenas de fil de lli; ítem, tres bolichs de fil de estopa; ítem, trenta nou rams de fil a las cordas; ítem, un pavalló de filam per a vias rovellat.

⁷⁵⁸ **Alambí:** «aparell que serveix a la destil·lació i es compon essencialment de tres vasos: depòsit en calentidor, capitell on es congria la part evaporada, i conducte refrigerador on es condensen les vapors» (DCVB).

Ítem, una caxa ab pany y clau ab dos fexets de fil de canem y estopa. Ítem, un pavallo de tela, ab un poch de vet. Ítem, vuyt tovallas de companya y un de la taula dels senyors. Ítem, quatre coxineras xicas. Ítem, una olla de aram. Ítem, quatre matalassos. Ítem, quatre coxins ab ses coxineras. Ítem, una cadira baixa. Ítem, sinch matalassos. Ítem, un llit de posts y banchs. [f. 7r:] [...] una màrfega.⁷⁵⁹ Ítem, un matalaph. Ítem, un llansol. Ítem, una flassada. Ítem, un coxí. Ítem, un llansol. Ítem, un matalaph. Ítem, una màrfega. Ítem, unas quantas posts de llits, dolents, y unas taulotas, tot molt dolent.

Ítem, una maleta de cuyro petita, dolenta. Ítem, unas guarnitions y fre de mula de cella, tot usat.

Ítem, una [?] situada prop lo clot y prop de la casa del senyor Fivaller, la qual tenia logada donyo pagés.

Ítem, una casa al carrer de Bonayre, que la tenia logada t. Moragues, corredor de orella.

Ítem, las casas que dit defunct quant vivia habitava y morí, situada a la plasseta de lo monastir dels Àngels.

Hoc autem bona S.

[f. 7v:] Protestatus [?] fuit [?]. [*a la part inferior:*] Iester sunt honor Hyacint [?] Scala, mercato et Joanner Franciscus Torroella, scriptor [?].

⁷⁵⁹ **Màrfega:** «tela farcida de palla per a servir de matalàs» (DCVB).

